

Alberti, Michael, 1682-1757

Introductio in universam medicinam ...

Bd.: 1.

Halae (1718)

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- 4 Med 10 -1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11218647-7

VD18 1551398X-001

*D. Michael Alberti,
in Regia Fridericiana Professor
Med. Publ. Ordin. et Philos. Natur.
Extraordin. Academ. Cæsar. Nat.
Curios. Collega.*

D. MICHAELIS ALBERTI

IN REGIA FRIDERICIANA PROF. MED. PUBL. ORDIN. ET
PHILOS. NATURAL. EXTRAORD. ACAD. CÆSAR.
NAT. CUR. COLLEG.

INTRODUCTIO

IN

**UNIVERSAM ME-
DICINAM**

TAM THEORETICAM QUAM PRACTICAM,
CERTIS POSITIONIBUS COMPREHNSA,

IMPRIMIS

IN USUM AUDITORII SUI EDITA,

QUA

VERUS ET SINCERUS NEXUS

INTER

THEORIAM ET PRAXIN,

PER PRÆCIPUAS MEDICINÆ SYSTEMATICÆ PARTES PECULIARI
STUDIO COMMONSTRATUR

ET HOC ORDINE

PHYSIOLOGIA ET PATHOLOGIA MEDICA

PRÆMITTITUR.

Mönch

Hofienensis

HALÆ MAGDEBURGICÆ

Litteris & impensis ORPHANOTROPHEI. M DCC XVIII

D. MICHAELIS

IN REGIA FRIDERICIANA PROF. THEO. ORDEM ET
PHILOS. NATURALI. ACADEMIA. GISSA.
NAT. GEE. COLLEG.

INTRODUCTIO

IN

UNIVERSITATE

DICINAM

TAM THEORETICAM QUAM PRACTICAM

CERTIS POSITIONIBUS COMPARENS

IMPRIMIS

IN REGIA FRIDERICIANA

ORDEM

PHILOS. NATURALI. ACADEMIA. GISSA.

IMPRIMIS

THEORETICAM ET PRACTICAM

PER THEORETICAM MEDICINAM SYSTEMATICE TRACTATUM

STUDIO COMMENTARII

ET NOTAE

IN REGIA FRIDERICIANA

IMPRIMIS

IN REGIA FRIDERICIANA

PRÆFATIO.

Vicissitudo rerum humanarum ita multiplex & abstrusa est, ut difficile videatur, in quo animum demum acquiescere queat, dum huc illuc diversis persuasionibus distrahitur, & in tot contemplationes immersus, dubius tandem & anxius hæret, quo se vertere, & quid credere debeat, ni philantia & proprio commodo interdum occæcatus, non nisi illis assentiat, quæ moribus suis conveniunt, aut sui ingenii fœtus sunt; unde multæ opiniones veritatis pallio exornantur; qui spurcius & subreptitius splendor si subtrahitur, mox larva opinionum & commentorum elucescit, ut deinde verum evadat *Plinii* dictærum *Lib. 29. cap. 1. in hac sola scientiarum evenit, ut cuicunque medicum se professo credatur statim, cum sit periculum in nullo mendacio majus.* Detertere sane quenquam posset a bona & ingenua cæteroquin intentione, qua scientiæ aut artis cujusdam commoda promoveri queunt, si tot stupendas &

magnis titulis exornatas, quin cum indignatione & rigore peroratas veritates circumcirca conspicit, quibus tamen tam facile assentire haud securum est. Quot capita, tot sensus & tot ferme veritates, & quisque sane veritatis ornatu superbire contendit; Sed cum veritas non nisi una & simplex est, certe plurimi hoc ornamento carere solent, cum dissensus tam copiosus existat: quis inter homines facile confitebitur, quod a veritate alienus sit, & figmentis colendis operam det! inde tot vanæ & profanæ disceptationes, quibus tenebræ lucem oppugnant, & opinionum commenta veritatem & sinceritatem persequuntur. Sed commendandus merito est ille ingenuus veritatis character, quod ipsa in se sit quieta, quod omnes invasiones & machinationes non æstimet, cum nihil illam turbare, impedire, aut deteriorare possit, cum ipsa sit veritas, quæ sine omni patrocinio se ipsam commendat, ipsa secum contenta sine viatico proficiscitur, neque invida est, cum ipsa possideat, quibus alii carent: ipsa nil operose administrat, sed omnia libere & simpliciter committit: ipsa secum habitat, nam meliora neque invenit, neque desiderat, unde ab omnibus curis libera est, & vanitates non attendit. Sed quid de veritatibus medicis dicam, dum alias vulgare illud opprobrium innotuit, quod medicina & opinionibus & conjecturis nitatur, quapropter jam *Plato Lib. 3. de Rep. dixit: Mendacium medicis concedendum esse, aliis vero minime.* Quam arduum vero videtur in absconditis veritatem inquirere, tamen non adeo destituta est medicina, quin
certas

certas & evidentes veritates possideat, modo animus liberatus sit a speciosis, curiosis, gloriosis, ominosis & superstitiosis speculationibus, neque privatis aut individualibus commodis intentus sit, neve ambiguitatibus indulgeat, & in alienum forum transcendat, sed in suo subiecto perpendat, quæ certa & demonstrativa existunt. In subministrandis vero solidis veritatum demonstrationibus, non sufficit proximis tantum effectibus recensendis operam dare, sed in pleno quodam contextu & consensu rem exponendam certiorare, quo ex solido & indubio fundamento reliquæ deductiones emineant: quare in commendandis respectibus medicis pro vera demonstratione suppeditanda, illa etiam subsidia conferenda erunt, quæ vere medicas veritates adjuvant & stabiliunt. Non quidem hoc loco veritates medicas per quoslibet characteres describere laborabo, quod neque occasio neq; intentio mea fert; interim ambigo merito quid præfari debeam, cum præsentis operæ publici juris & usus facere consenserim. Prodit jam in lucem medicina certis positionibus comprehensa, in quibus non pauci, neque etiam leves dissensus a vulgaribus sententiis occurrent: absit vero a me quam longissime studio dissentire, nedum quidem obloqui: expono, uti quidem scio & spero, medicinam, ita, ut omnibus vere medicis considerationibus & respectibus nullam vim inferam, aut contortum & longe lateque corrasum sensum obtrudam: non me præconceptæ opiniones, quæ vulgo in medicina vagantur, occuparunt, neque me latet, quid sit credulitas, superstitio, & præjudicium authoritatis in medicina, quam ut rem conscientiose tracto, æstimo & inculco; etenim in hac

arte agitur de vita humana, hanc qui offendit, turbat aut perdit, ille Dei opus aggreditur & invertit, adeoque non hominibus, sed summo & omnipotenti rerum humanarum judici rationem reddere tenebitur. Certe enim non sufficit in hac arte fluxis, lubricis & sterilibus opinionibus inhærere, aut veritatis larvam assumere, & vulgatum illud Galeni dictum: in verbis sumus faciles &c. exclamare, ceterum vero tantum medicinam, non ut artem, sed ut rem mercenariam & opificariam tractare; nam qui male cognoscit, male curat. Unde forte a me expectabitur, quid de meis veritatibus sentiam & promittam! Equidem non soleo meditationes meas aliis præferre, cum me tanto doctorum virorum numero longe inferiorem æstimem: id tantum ago, ut meas considerationes & connexiones sincero animo effundam, & æquo arbitrio atque digno & candido judicio exponam, quo alii observent, quid veritatis contineant & offerant. Imprimis vero in animo fuit hoc labore Tyronibus medicinæ consulere, unde maxime in usum auditorii mei has positiones, quas olim ex ore calamo auditorum concredidì, publicare volui. Positiones sunt, quas soleo pluribus demonstrationibus & explicationibus commendare, illustrare, & ab aliis tum objectionibus tum speculationibus sollicitè repurgare: observavi maxime nexum tum inter se invicem, tum in applicatione ad usum vere medicum, & quæ supposita tantum sunt, adeoque utilitatem medicam magis eludunt & obscurant, quam promovent, illa curatius evitavi. Demonstrationes urgeo, & pro dignitate & sufficienti necessitate suppeditare laboro; petitiones principii
tanto

tanto magis vero contradictiones detestor. Et sicut
 Physiologiam & Pathologiam medicam succinctis talibus
 thesibus comprehensam pertractavi & præmisi, ita annu-
 ente Deo propitio operam adhibebo, quo reliquas me-
 dicinæ partes & disciplinas juxta ceptum hoc institutum
 futuris temporibus pervolvam: insuper seorsim com-
 mendavi conciliationem scriptorum, tum ab Illustri Dn.
 D. Stahlio editorum, tum etiam priorum meorum,
 quo studiosa juvenus in ejusmodi specialioribus tractatio-
 nibus uberiori manuactione & informatione instruatur
 & imbuatur: intenderam etiam hoc conamine & mihi &
 auditoribus meis laborem quadantenus sublevare, adeo
 ut hisce thesibus in posterum commode pro docenda &
 discenda medicina uti liceat. Et ita B. L. scopum præ-
 sentis laboris conspicit, ex quo amice judicabit, quam
 alienus a me sit scribendi pruritus, dum tot fonticas tra-
 ctationes & observationes exiguis quibusdam thesibus
 commendare suscepi. Adsit divina benignitas hisce co-
 naminibus, eademque ita dirigat & secundet, quo in me-
 dicinæ & studiosæ juventutis commodum &
 emolumentum efficaciter
 cedant.

PARÆNESIS AD AUDITORES.

QUicunque Medicinæ animum suum consecrarunt, illi ante omnia de salutari methodo hanc artem salutarem tractandi solliciti sint, ne in primo statim limine confusionibus se committant, aut res suas præpostere tractent, & ita in reliquo studii sui curriculo defectus & errores quosdam foveant & sustentent; & dum Hippocrates cæcus ille, crassus, & cum vetustatis ærugine conspersus ethnicus in *Lib. de vet. Med.* dixit, quod *ars medica digna sit, quo Deo adscribatur*, & in *Lib. de decent. ornat.* profetur: quod *medicina Deos reverenter habeat*, quia in morbis multa moliantur, quid non illi faciant, qui e tenebris protracti & in lucem positi sunt, qui omnipotentem unicum & verum Deum in unigenito filio Christo Salvatore per Spiritum gratiæ agnoscunt & venerantur: Id ipsum est, quod quemlibet Medicinæ tyronem devincit, quo in prima studii sui linea bene sibi consulat, & de certo, stabili & bono adjumento prospiciat, ne mox illotis manibus, & frivola mente hoc opus, ejus author benignissimus Deus est, aggrediatur, & humanis tantum viribus tractet: Et quod D. Augustinus de ægrotantibus dixit: *Qui sine salvatore salutem vult habere, non sanus sed ager, non prudens sed stultus in ægritudine assidua laborabit*, id etiam valet de Medicis, *Christus enim summus medicus & archiater benedicit remediis, & sanabitur ager*, ait Chrysostomus, si itaque Medicus Christum præterit, & sine illius benedictione operari nititur, tunc certe non modo nomine Christiani indignus est, sed

λύκος ἀραξ & pestis generis humani existit, qui cum omni sua sapientia & affectata prudentia in tenebris ambulat. Quare ante omnia alia interest, ut qui Medicum studium exorditur, animam suam Christo salvatori consecret, & ab omni vanitate, petulantia & afortia per clementiam Christi liberet, & in luce atque veritate ambulet, quo perpetua divina benedictione tam in addiscenda quam exercenda medicina gaudeat: ex eo facile eluceat, quod absolute de medico & erudito & conscientioso requiratur, quo pius sit, & assidue devotas preces ad benignissimum Deum fundat: unde etiam religiosi viri ab ægrotantibus primario desiderant, quo ante medici convocationem se ad Deum piis precibus vertant, & meretur conciliari locus B. Lutheri in 10. & 13. v. cap. 38. Syracidis quo dicit: ersilich werde fromm / zum andern laß für dich bitten / zum dritten brauche denn des Arztes; Beten hilfft mehr dann Arzeneyen / und der Priester thut mehr dann der Arzt / aber man ist nicht gern fromm / darum achtet man des Betens und der Priester weniger: Sicuti Casparus a Reyes in Camp. Elys. 2v. 13. allegat, quod summi Romani Pontifices & inter illos imprimis Innocentius III. & Pius V. decreta medicis constituerint, quomodo infirmos, antequam ipsis suas manus adhibeant, ad hortari debeant, quo Deum sibi ante reconcilient. Et quid ipsi Medici non agant! Deploranda & detestanda sane res est, si medicus execratur & in vanis atque profanis vitam transigit, quando patiens precatur & calidis suspiriis vovet, quo medici labores bene cedant & succedant: placet hoc loco vulgare illud proverbium ad bonam causam applicare, jung gewohnt / alt gethan; qui tyrones medicinæ sub devotis precibus res & negotia sua tractant, illi habebunt, de quo in tota sua vita & praxi certo gaudere possunt. Ora vero & labora, & unum est faci-

faciendum, alterum non negligendum, nam qui in ignorantia perseverare vult, ordinem Dei violat, & malum comparabit thesaurum, adeoque necesse est, scientias ad medicinam spectantes, provide & assidue comprehendere, & justo ordine tractare: Sed eo ipso vero præstat ex animo excutere primam illam præconceptam opinionem, quod medicum studium maxime jucundum sit, & animum maxima amœnitate perfundat, & consumendi otii causa tractari possit; hæc opinione oppleti qui ad medicinam accedunt, mox in initiis has amœnitates prosequuntur, & in novitates, curiositates & sterilitates toto animo rapiuntur, inde res necessarias & serias negligunt, & semper in alienas immerguntur: ex eo redditur animus tantum curiosus, & otiosus, aut inconstans & in multa contraria pronus: ob id interest quam maxime, ut quaslibet vanitates ex animo proscribamus, & mox ad seria nos applicemus, non vero inverso ordine medicinam tractemus; abstant itaque tyrones medicinæ ne in initiis studiorum suorum cupidus animo & immoderato fervore practicis laboribus se immisceant, & de conquirendis formulis medicis & medicamentis solliciti sint, quo irritum conamine semet ipsos ad crudam Empiriam præparant, & agyrtarum more medicinam assequuntur: ante omnia vero solerter se applicent ad Theoriam medicam, quæ anima quasi Praxeos medicæ est, & in illa recte comprehendenda non præcipites sint, sed omnem operam adhibeant, quid quod pro commoditate occasionis Theoretica collegia plus una vice frequentent, quod partim dignitas Theoriæ medicæ requirit, partim quia prima vice a tyrone medicinæ tractata theoria, juxta illud, quod omne initium grave sit, multis adhuc lacunis & defectibus laborat: Et qui in theoretico studio occupantur, caveant ne mox in primis limitibus per diversas sententias animum suum torqueant & distrahant, quin potius in theoreticis totum contextum unius sententiæ sufficienter percipiant; deinde vero aliorum sententias observent, bene perpendant, cum sua theoria bene conferant, nullo vero modo in alterius verba jurent, neve ab autoritate ullius detineri patiantur, sed bene discernant, connectant, comparant,

rent, & concludant, & ne in tali iudicio perverse procedant, agant, quo mox in primis academici curriculi initiis disciplinas Philosophiæ instrumentalis ut Logicam & Ontologiam curatius comprehendant: *unicum enim (terrenum quidem) est bonum, Scientia, inscitia malum unicum, dixit Socrates*: unde ne innocentes animi minus circumspēcte in hominis, viri, personæ famam, senium, auctoritatem aut externum qualemcunque splendorem cœci ruant, & contumaciter eorundem assertis affixi hæreant, quia ipsi dixerunt, necesse est, propriam rationem, quam Deus dedit, provide applicare, & res passim perceptas curatius comparare & dijudicare. Quid quod cum in medicina passim occurrat tractatio de moribus, inclinationibus, affectibus animi, consuetudinibus &c. ita notitia harum animi qualitatū acquirenda erit, in Morali quadam institutione, recte enim dixit *Bartholus Thursianus* quod *non bonam corporis constitutionem solum tractet medicus, sed simul etiam animi passiones; & Galenus: Medicina pars est Philosophia morum: & Plato: Medici munus est corporis animiq; puritatem servare*, quæ consideratio me permovet, quo ante aliquot annos Disputatione quadam, una Theoretica, *Medicina & Doctrina moralis nexum*, altera vero Practica, *Therapiam morborum moralem* inculcaverim & significaverim. Et cum ex aliqua parte corporis qualitates physicas nosse expediat, propterea refert, quo tyro medicinæ in physicis aliqualem notitiam nanciscatur; sciat vero etiam quod Physica non faciat medicum, sed imbuat animum, quo intelligat quæ interdum de corpore, ut mixto & structo proponuntur: recte enim *Conringius* dixit in *Introd. in art. Med. cap. I.* *Sunt vero medico necessaria in primis illa, in quibus tum sanitas tum egritudo cujuscunque partis consistit: quapropter illis qui medico studio plane se addicunt, etiam atque etiam suademus, ne alienis sint occupati, anteaquam illa, quæ proprie & præcipue ad artem faciunt addidicerint, sed ista tam diu negligant, donec in illis sese firmaverint & plus otii fuerint nacti, ingeniumque suum exploraverint, cum in unaquaque disciplina recte addiscenda ad necessaria ante omnia animus appellendus veniat. Vigilent vero & attenti sint, ne interdum fastuosa & imperiosa physica sterilibus quibusdam persuasionibus, & allegoricis tradi-*

tionibus aut obscuris definitionibus animum irretiat, & a vero scopo divertat: etenim nonnunquam ita audax & petulans est physica, ut medicorum campum insultet, medicis regulas præscribat, & ita ambitiosa evadat, ut de se reputet, quasi medicinæ veritates vendat & communicet: magna enim & perpetua est differentia inter anthropologiam medicam & physicam. In se vero spectatum physicum studium omnino egregium est. Ob id etiam expediet physicam practicam siue experimentalem tractare & observare, quo ad minimum demonstrationes illæ cognitæ sint, quoniam earundem mentio interdum injicitur in theoria medica, ut exinde judicare discant & sciant auditores. quam male talia experimenta, ad corpus vivum applicentur, quanta vis exinde Theoriæ medicæ inferatur & quam infelices conclusiones ex ejusmodi speciosis & sensus curiosorum captantibus experimentis ducantur; ne itaque altera pars ullo jure nobis imputare possit, quasi hos ludos jocosos non intelligamus, commendo inter reliqua seria hoc etiam studium. Mathesis ad medicinam docendam, discendam & exercendam, aut ad veritates medicas inveniendas vel demonstrandas longe parum contribuit, unde tyroni medicinæ pro suo scopo necessaria non est; quoniam vero in se spectata & jucundum & ad alios scopos utile studium est, ob id commodum tempore & post præmissas magis necessarias disciplinas industriam ad mathesin applicandam collaudo, cum in primis animum aliquo modo excitet, & ad alia etiam attentum reddat: qui vero *ἑγών* suum in Mathesi quærunt, experientur quam insensibiliter per hanc a vere medicis respectibus seducti, & in meras speculationes, curiositates atque novitatum studium tracti fuerint, ut sub rebus seriis & exquisitis medicis semper animo schemata, problemata, axiomata & ænigmata mathematica obversentur, unde huc trahi meretur vulgatum illud dictærium: quis bonus theoreticus, malus practicus, quis bonus mathematicus, malus Medicus. Sed hæc cum grano salis intelligi debent, ne ulli injuriam facere videar, quod ab intentione mea alienissimum sit. Et quo in Theoria medica tractationes melius assequa-

sequatur tyro medicinæ, exercitationes Zootomicas & anatomicas non negligat, & assidue jungat lectionem probati & perspicui anatomici, inter quos hoc loco commendo Verheyen Anatomiam, aut Hornii Microcosmum cum commentario Jo. Mauricii Hoffmanni, aut ita dictis Dissertationibus Anatomico Physiologicis in Hornium, nec non pro combinanda anatomia cum Physiologicis disquisitionibus Bohnii circulum anatomico-Physiologicum præfero; successive conciliet lectionem Craanens in Tractatu de homine: Harvei, Loweri, Glissonii exercitationes & tractat⁹ diversos: Ante omnia vero manuale auditoribus meis sint Disputationes, Theoria vera medica, nec non reliqua opuscula Medico-physico-chymica Stahlî, hæc scripta indies pervolvant, mea schediasmata conferant, & indices in Disputationes Strahlianas olim a me in gratiam studiosæ juventutis elaboratos & publicatos assidue concilient, qui sufficientem occasionem suppeditabunt, in cujuslibet tractationis uberiores explicationem inquirendi, & quæ in discursibus frequenter commendantur, eadem sine mora assidua & attenta lectione & relectione concilient; si quæ obscura ipsis videntur, mecum communicent, neque præmaturum tædium concipiant, sed cum patientia, continentia & constantia attenti sint, & sciant quomodo quælibet repetita lectio & sensum & veritatem magis illustrabit & commendabit: ex præjudiciis acquisitis ne præcipitanter & præmature dijudicent illas tractationes quas percipiunt: faciles sint ad audiendum, providi vero ad judicandum, & quæ forte ad palatum non sunt, ne ludice tractent, & per lepidas subrisiones contemnant: pessimus enim ille dissentientiendi mos est. Abstineant vero quot quot ingenuæ indolis sunt, ab acerbis dissentientium censuris, & sua negotia tractent, neque famam aliorum violare, & injuria alios laceßere audeant, qui modus veritatem comprehendendi haud honestus est, sed animum præjudiciosum, immodestum, malitiosum & invidiosum prodit: quare prudentis animi signum est, contrarias sententias sine bile & convitiis observare, defectum illarum continenter & amice agnoscere atque monstrare, non vero ignominiose car-

carpere, aliosque contra illas exacerbare, quod vitium studiosæ juventuti perquam familiare est, & eandem toto animo corrumpit, ad detestandas litigationes excitat, & a via veritatis valde detinet. Quicunque porro ad veritatem pertingere sperant, una aure audiant, altera vero etiam dissensum percipiant, denique attente judicent: illud enim hactenus in manuactionibus meis præstiti, ut non modo nostra asserta studiosæ juventuti per solidas demonstrationes significaverim, sed eadem cum dissentientibus opinionibus comparaverim, & auditores ita præparaverim, quo judicium de propositionibus commendatis ferre possint: non enim sufficit tantum suas opiniones obtrudere, aliorum vero asserta vel false, false & corrupte allegare, vel ita odiose & ridicule proponere, quo per cachinnum magis aut facetias histionum more ulteriori animadversione & dijudicatione indigna reputentur, adeoque primum præjudicium eo firmiores radices agat in animo credulæ juventutis. Non ita vobiscum *o Mei*: perpendite omnia, & ab omni præcipitantia alieni estote. Nulla dies sine linea transeat, unde & collegiorum visitationes & privatarum lucubrationum continuationes constantes sint, & ab intervallis vacuæ; nihil enim magis studiorum seriem & ordinem offendit, quam frequens intervallum, quod nexum scientiarum solvit, & scientiam reddit mutilam atque confusam: neque etiam conducit affectata præmatura sapientia, nam qui se satis sapere credit, spoliatur se multiplici occasione ad meliorem frugem & firmiorem eruditionem adspirandi, & loco maturæ scientiæ spurium foetum philætiæ parit, quem cum pallio libertatis sentiendi frivole exornat. Magnum etiam detrimentum est, quando tyrones medicinæ mox in alienam messem falcem suam immittunt, & priusquam in suo foro, quantum necesse est, instructi sunt, sublimiora petunt, & aliis scientiis præmature se consecrant, unde certo certius emergunt nugatores & intempestivi critici, qui semper in alieno foro operantur, & plurima carpentes primario suo characteri satisfacere haud possunt: omnia fiant κατὰ τάξιν, & necessaria præmittantur reliquis: nemo sibi aduleatur, quasi

quasi ad fastigium sapientiæ venerit: verum enim est *Themistii* dieterium *Lib. 5. Ethic. ad Nicomachum cap. 9. Maxima pars illorum qua scimus, est minima eorum, qua ignoramus.* Unde *Hippocrates* in *Ep. ad Democritum* confitetur: *Ego ad finem medicine non perveni, etiamsi jam senex sim: neque etiam ipsius inventor Æsculapius:* unde quilibet defectus suos perquirat, qui forte in academico studio suppleri possunt: nemo pudore afficiatur, quin errores suos agnoscat, & emendationes inquirat. Et qui adhuc in meo discursu hæsitant, illi tempore opportuno me adeant, suaque dubia proponant: laborabo quo evidentiorum & simpliciorum ipsis suppeditem conceptum. Quicumque vero averfantur quaslibet modestas correctiones, illi non habent quo odium in me effundant, si opportunas applicationes morales, quas non raro meis discursibus immisceo, exaudire recusaverint. Non enim virescentis studiosæ juventutis opes, quam illius commoda & salubritatem urgeo, quæro & intendo. Assiduos diligo, pios foveo, doctos desidero: & licet eruditi in hodierno tempore scateant & turgeant, est tamen eruditio multiplex, una certa, vera, utilis, necessaria, ingenua, altera affectata, inutilis, imaginaria &c. effectus interim & fructus de ipsa re testari debent. Superficialia medicinæ cognitio & turpis & noxia est. Quod exoticas linguas concernit, quibus addiscendis operam dare possunt Medicinæ tyrones, seligo potius præ orientalibus, occidentales, Gallicam & Italicam, quo adhuc Anglicam refero: græci enim & Arabes scriptores medici, quantum sufficit & proficit per idoneos interpretes prostant: priores vero lingvæ eo magis utilitatem suam exhibebunt, quo magis medicis usu receptum est, has nationes visitare. Et dum imprimis in Theoria medica necesse est, quo morborum Historia rite innotescat, ita *Lomii observationes medicinales* pro hoc labore & studio collaudo, licet sub reliqua sedula *Stahlianorum* scriptorum lectura solida & sincera morborum indoles & historia inclarescet. Rebus seriis intermiscere licet botanica exercitia, quæ ita tractet medicinæ tyro, ne digniora magisque necessaria negligat. Hæc sunt, quæ in compendio exarare volui, in com-

C

modum

modum illorum, qui modo Medicum studium aggrediuntur.: unde hanc admonitionem præmisi parti Theoreticæ Medicinæ; illis enim qui jam Theoriam medicam comprehenderunt, & sufficienter intelligunt, adeoque ad altiores medicinæ partes adscendunt, alia consilia suppeditanda sunt, quare præsens mea adhortatio non ultra suam justam sphaeram extendenda erit. Huic itaque consilio quicumque auscultabunt, habebunt quod per integrum annum tractent, & de justa theoriam medicam tractandi ratione gaudeant: quare Vestrum erit commodum, Auditores, si in decenti ordine studium medicum tractabitis: non est quo hac vice plura addam: Deus annuat nostris laboribus, quo ad vota nostra succedant.

FUNDA-

FUNDAMENTA MEDICINÆ THEORETICÆ.

I. Uemadmodum Medicina, à benignissimo Creatore, originem suam & primævam institutionem ducit, ita & religiose & conscientiose tractari debet, omisso nimia & propriæ confidentiæ præjudicio, quin rectius superiores concursus atque vires attendendo, exorando & expectando.

Conf. Stahl's Disp. de Deo veræ medicinæ autore.

II. Dum enim Medicina propriæ Artem conservandi & sanandi comp'ectitur, Therapia vero sani corporis Cynosura est Therapiæ artificialis, illa subinde a natura humana dependet, quam corpori indidit, & viribus hisce instruxit & beavit Deus: ita methodi medendi auctor est Deus.

Conf. Stahl's Disp. de Therapia sani corporis.

III. Sicuti itaque ortus Medicinæ tam divinus & celebris est, ita maxime refert hoc studium sine ludicris & otiosis phantasiis & figmentis tractare, neque talia immiscere, quæ ordinem Dei perturbant, aut plane obliterant, præprimis vero interest abstinere a temerariis & negligentibus studii Medici tractationibus.

IV. Ut ut porro Medicina propriæ Ars est, i. e. habitus cum recta ratione effectivus, ita necessario eo requiritur usus rectæ Rationis, uti vulgo Ratio & Experientia pro fulcris essentialibus Medicinæ recte reputantur & commendantur.

V. Si enim Medicina sine ratione procedit, cæca & nude empirica, variis tentationibus & temeritatibus immerfa, quin potius perniciosa, quam fructuosa est.

VI. Sollicite itaque eadem cum ratione est combinanda & exercenda, ne-

que ad Hippocratis monitum, a ratione discedendum est, modo eadem sit ingenua, integra, tranquilla, neque præjudiciis favens & intenta.

VII. Hinc duplex est Medicina, Theoretica una, altera Practica, utraque vero bene, sincere, perspicue & proxime coherere debet, ita ut una alteram confirmet & augeat.

Conf. Stahl's Progr. Quis bonus Theoreticus, malus Practicus.

VIII. Etenim pessimus Medicinæ Character est, si exclamatio percipitur, quasi Theoria medica adhuc sit incerta, imperfecta ac dubia, qualis illis est, qui certiores neque agnoscunt neque admittunt, aut suam tantum pro certa & infallibili æstimant.

IX. Maximopere vero sit Medicina vacua a vana opinione & conjectura: utraque enim de incertitudine Medicinæ constans testimonium perhibet.

Conf. Stahl's Progr. de Opinionibus Medicis.

Tract. meus de Pædantismo Medico. de Opinionibus Medicis. cap. 4.

X. Eo magis expedit conjecturas evitare, quia hoc vulgare opprobrium Medicinæ existit, quod sit studium conjecturarum sive conjecturandi, ex quo certitudo & veritas Medicis denegatur, quia corpus introspicere, & quid in illo occurrat, perspicere nequeant: inde proverbium innotuit: Mentiris ut Medicus.

Conf. Progr. Stahl's de Medico Stochasmo.

de Autoritate & Veritate Medica.

de certitudine artis medicæ. & de antiqua veritate artis medicæ.

XI. Operatur itaque Medicina rationalis per Rationem, quando historiam Vitæ, sanitatis & morborum apprehendit, eamque per causas suas enucleat, & exhaurit.

XII. Ratio vero perpetuo nititur Experientia, sin. secus contingit, evadit speculatio.

XIII. Quare Experientia suppeditat documenta sive speciem facti, quam explicat, illustrat, connectit & applicat ratio.

XIV. Ratio communiter promittit Theoriam: & Theoria medica evadit fundamentum Praxeos Medicæ, sine illa enim, hæc nuda & temeraria Empiria est, & solum per experimenta & mortes aliorum vadit & discit.

Conf. Progr. Stahl's de Empiria.

XV. Experientia contra nititur Ratione, dum Experimentum nondum Experientia existit, & illud nondum per viam rationis decurrit, sed in nudo tentamine & exploratione aut observatione primi effectus consistit.

XVI. Est enim experientia multiplex & diuturna observatio practica, de diverso, maxime vero salutari, progressu morborum, ex parte etiam remedium, morbis oppositorum, aut consiliorum.

XVII. Experimentum vero est unus vel alter ausus practicus, nihil certi, constantis fideque declarans, sed in ambiguo adhuc oberrans.

Conf. Stahl's Progr. de Experimento fallaci.

XVIII. Dum itaque Ratio principale fulcrum Medicinæ est: ita in Medicina comprehendenda, primario studio opera danda est, ut Theoria Medica innotescat.

XIX. Est vero Theoria Medica certa, fida & constans cognitio rerum de homine, tam sano quam ægrotante, per causas veras, simplices & evidentes, connectendarum & applicandarum.

Conf. Stahl's Disp. de fundamentis Theoriæ medicæ.

XX. Requiritur ad Theoriam Medicam Cognitio rerum, quæ fiunt & occurrunt in statu vitalitatis sive integræ, sive periclitantis.

XXI. Hæc audit Historia medica, quæ versatur circa res facti, minime vero circa res possibiles.

Conf. Stahl's Progr. de Historia medica practica.

XXII. Nihil enim magis Medicinam confundit & impedit, quam occupatio circa res quæ fieri possunt, & non quæ fieri solent.

XXIII. Et in eo differt etiam Historia simplex ab Observationibus hodiernis vulgaribus, quæ communiter rara, curiosa, speciosa & admiranda commendant.

Conf. Stahl's Disp. de fundamentis emendandæ Historiæ clinicæ.

Progr. de Criterio Historiæ morborum.

XXIV. Quo respectu observationes Veterum nihil aliud sunt, quam indagationes historiæ morborum simplicioris, Neotericorum vero observationes magis insolitos & mutatos morborum ortus & progressus concernunt.

XXV. Deinde pertinet ad Theoriam Medicam, cognitio causarum proximarum, simplicium, perspicuarum, non scrupulosarum aut universalium, aut e diverso foro corrosarum.

XXVI. Sunt vero specimina ejusmodi causarum universalium accusatio Naturæ (quatenus nuda vox est) archæi, Spiritus vitalis, virium intricatum, inæqualis motus spirituum, certæ dispositionis corporis, æternarum legum motuum, & quomodocunque aliter exprimatur, Obstructionum, Scorbuti, malignitatis, acrimoniæ sanguinis, Cacochymia Scorbuticæ, salium nocivorum & sylvestrium, virtutis archæalis, munialis, magneticæ, fermentationis, effervescentiæ, consensus generis nervosi, dyscrasiæ acidæ, alcalinæ, muriaticæ, saponariæ, gratæ & ingrati spirituum sensationis &c.

XXVII. Causarum cognitio genericè dicitur Ætiologia, & in morborum perlustratione, Pathologia, quæ simul comprehendit ipsam & ingenuam connectionem

xionem earundem causarum, tum inter se invicem, tum in relatione ad statum morbi & symptomatum.

XXVIII. E tali Theoria redundant in Praxin Medicam proximæ indicationes, ut videlicet rationabiliter constet, quid in sanitate & morbis tractandis committi aut omitti debeat.

XXIX. Dum vero Theoriæ Medicæ necessitas, utilitas & indoles hæcenus commendata fuit: ita mox perquirenda erit totius Medicinæ forma & character.

XXX. Minime enim genium & essentiam Medicinæ exhaustiunt Veterum definitiones, tum Medicorum tum Philosophorum, quæ vel nimis superficiales, vel confusæ existunt, quando asseritur, quod sit notitia morborum, tam quoad suas causas, quam quoad suas curas: aut, ut definivit Galenus, quod sit cognitio rerum salubrium & insalubrium, aut juxta Hippocratem, ablatio eorum, quæ excedunt, & additio illorum, quæ deficient.

XXXI. Quicquid enim in harum & similium antiquarum & certe obsoletarum definitionum honorem allegatur, illud per latos circulos errat, & criminibus, ut ajunt, huc trahitur, dum Medicina simpliciori veritate edisserendo, imprimis involvat objecti sui, nimirum corporis, statum vitalitatis, hujusque ordinem, media & requisita, quæ non nisi improprio & remoto, imo late comparando sensu ad salubria vel insalubria trahi possunt.

XXXII. Est potius Medicina Ars, vera cognitione corporis humani vivi, tam in ordinario sanitatis, quam in extraordinario ægrotationis statu, constituti nitens, ejusque conservationi, præservationi, & salvationi, per secura efficacia & probata consilia & auxilia intenta.

Conf. Progr. Stahlî de arte longa.

XXXIII. Non est quoad genus suum prudentia, nam plus involvit, quam prudentiam: licet ars hanc includat, quo nimirum res suas, prudenter, i. e. providenter, aut circumspecte gerat & exerceat.

XXXIV. Unde est habitus practicus, cum recta ratione conjunctus, & ubique juxta ductum rationis sanæ, integræ & nihil præjudicantis, operans, totam suam intentionem, non ad nudam prudentiam, sed ad exercitium practicum, prudenter tamen administrandum, dirigens.

XXXV. Hæc in rationali theoretica sua tractatione versatur circa corpus, & quidem hominis, in quantum illud est vivum & non mortuum, cujus statum sanitatis & ægrotationis nosse debet.

XXXVI. Sicuti vero Medicina ars est, ita operam suam exercet conservatoriis, præservatoriis & restitutoriis actibus & occupationibus, e quibus prior, dignissimam, posteriores vero priori subministrantem operationem constituunt.

XXXVII. Et quanquam in nuda potestate Medicinæ non hæreat, ut hos a-

ctus per se administret, attamen mediante methodo & proportionē vitali eosdem committit, quoad hos scopos feriunt.

Conf. Stahlī Disp. de Ministerio artis naturæ salutariter adhibendo.

mea Disput. de Motibus Naturæ cynosura medici.

Stahlī Disp. de Potestate artis medicæ.

mea Epistola de Naturæ & artis commercio therapeutico.

XXXVIII. Et hoc perficit mediis certis & subsidiis, sive consiliis sive auxiliis, quæ tamen debent esse experta, fida & utilia, ne per lubrica & fallacia experimenta & tentamina cæcis progressibus Medicina vagetur.

Conf. Stahlī Disp. de Consilio Medico.

de attentione Medico-Practica.

XXXIX. Subjectum vero Medicinæ est homo, in quantum adhuc vita præditus est, quando enim definit vivere, excidit genuinam & propriam artis medicæ spartam.

XL. Objectum primum est vita hominis, cuius conservationi attentata & intenta est: secundarium sanitas existit & ægrotatio, cum qua versatur, vel confirmando illam vel præservando & violatam hanc restituendo.

XLI. Quando itaque genuinum subjectum est homo, in quantum vivus est: ita minus proprie ad medicum scopum quadrat corpus exanimatum.

XLII. Falsa enim est assertio & argumentatio: quia corpus animale est corpus naturale, aut quia Physica tractat de materia & motu, in homine vero motus & materia etiam adsunt, ergo Medicina est physica specialissima.

XLIII. Notanda maxime est hoc loco differentia inter corpus humanum quatenus est physicum, & quatenus est vivum: licet uterque corporis status hodie-
num valde confundatur.

Conf. Stahlī Tract. de differentia vivi & mixti.

XLIV. Quamprimum enim corpus anima & vita privatum est, ex eo tempore cessat & definit officium medici, circa illud corpus.

XLV. Inde fluit studium ANATOMICUM, quod solum circa corpus vita destitutum versatur, improprie ad Medicinam Practicam referri, licet ad Medicinam addiscendam, nunquam rejiciatur.

Conf. Disp. de Medicina Medicinæ curiosæ

Tract. meus de Pædantismo Medico, cap. 5.

XLVI. Quamquam enim Anatomia corporis notitiam conciliet, quoad suam magnitudinem, figuram, partes, nexum, situm &c. tamen id minime indicat, quod medico practico usui proximius quadrat, aut essentialē medicinæ considerationem vitæ & vivendi.

XLVII. Etenim nuda partium cognitio non suppeditat subsidia, ad

ad cognoscendam formalitatem vitæ & ad corporis conservationem & restitutionem pertinentia, quæ e longo alio foro trahenda sunt.

XLVIII. Neque Scrutinium corporis sub certis morbis pereimpti, anatomicum, tanta subministrat adminicula, quibuscum impofterum fimilibus afflictionibus, inprimis vero absconditis, quas iadagatione tali detegere studet artifex, medicam opem ferre liceat: sed indicat in qua parte radix mali hæferit, & quomodo cum eodem affectu constitutum fuerit: nullo tamen propterea modo hæc solertia medicorum contemnitur.

XLIX. Similiter Physicum studium ut plurimum circa materialia corporis occupatur, videlicet circa principia constitutiva, mixtionem, texturam & structuram corporis, formam vero & indolem vitæ non exhaurit.

Conf. Disp. de Medicina Medicinæ curiosæ.

L. Et licet effectus, qui per corpora naturalia exseruntur, commendat, haud tamen convenit inadæquatas applicationes instituere & per metaphoras aut allegorias concludere.

LI. Et quid dicam de experimentis Physicis curiosis, in sua sphæra egregiis, sed interdum etiam per operosam artem extortis, in quantum vero baculus ad angulum, in tantum illa ad statum vitæ & vere medicam ætiologiam concludunt.

LII. Neque etiam hæc Physica cognito veram rationem motuum vitalium suppeditat: sed de motibus fortuitis magis, quam ad directum, & salutarem scopum destinatis, differit, licet plenis buccis, vim motricem exclamare soleat.

LIII. Unde Physices cognitio tantum usum Medicinæ non præbet, quantus vulgo de eadem promittitur, & cum admiratione imo indignatione declamatur: sola enim cognitio corporis, quoad affectiones materiales & quoad effectus fortuitos longe minimam partem Medicinæ absoluit, quippe quæ longe digniores & nobiliores animadversiones de corpore hominis commendat.

LIV. Ut enim uno tantum exemplo amphiboliam Physicæ utilitatis in medicina monstrem, notandum est, quod principium ita dictum aqueum illud sit sine quo homo fieri, esse, & existere non potest, sed quod & illud sit per quod homo ad interitum suum ruit: dispositio vero & directio hujus principii in negotio vitali neque ex affectione corporis, neque ex efficacia motus Physici, neque ex ipsa substantia principii fluit: unde inter speculationes Physicas & tractationes medicas magna intercedit differentia.

LV. Neque in eo Medicinæ suppetias fert Physica, quasi remediorum principia & vires expiscetur: quippe quæ inquisitio nimis ominosa, fallax & dubia existit, prout ad vulgarem Physicorum modum & morem instituitur.

LVI. Et si in perquirendis remediorum principiis non aberret aut conjecturet, tamen applicatio hujus scientiæ ad medicinam ut plurimum erit vana & inutilis.

LVII.

LVII. Quod porro de necessitate CHYMIÆ pro Medicina differitur, illud ex eodem fonte fluit: videlicet quod Chymia magis ad physicam perscrutationem pertineat, secundum quam diversa producta subministrat, quæ a Medicina demum assumuntur, & ad usus salutare applicantur.

Conf. Disp. de Med. Med. cur.

LVIII. Ut ut enim Chymica ars diversorum experimentorum & productorum mater & nutrix existit, tamen neque omnes Chymicæ fœtus maturi & necessarii sunt, neque in se spectati ullo modo Medicinam, imprimis practicam emendant & adjuvant.

LIX. Idem valet de vulgato BOTANICES studio, quod solum Corticem tractat, & nucleum omittit, dum vulgo circa scrupulosam analyfin & barbaram sæpe, atque futuræ oblivioni consecrandam denominationem specierum simplicium occupatur, qui labor Medicinam, qua talem non adjuvat, proptereaque Physicus magis quam Medicus est.

Conf. Disp. de Med. Med. cur.

LX. Interea & hæc occupatio ad ornamentum magis medicinæ, quam emolumentum pertinet: quid enim medicinæ vel theoreticæ vel practicæ, imo quid physicæ rationali unquam profecerit cognitio an flos sit regularis vel irregularis, monopetalus, dipetalus, tripetalus, polypetalus, barbatus, galeatus &c. dijudicet ille qui scientias utiles amat & otiosas fugit.

LXI. Quod deinde de MECHANICO Medicinam tractandi modo valet, illud prioribus censuris annumerandum est, non excludentes mechanicas simplices & proxime cohærentes rationes: sed evitantes nimis generales deductiones aut steriles assimilationes & allegoricas tractationes, in quo studium Medicum Mechanicum nimium quantum culpandum est.

Conf. Observatio mea in Appendice Obs. Hallens. de usu & abusu mechanismi in corporibus animantibus.

Disp. de Med. Med. cur.

LXII. Vulgaris enim methodus Mechanica deducit animum a rebus seriis & fructuosis ad inutiles, dum sublimia affectat, negligit illa, quæ ante pedes sunt, & ex homine vivo mera automata extorquet.

LXIII. De reliquo & physica & anatomia & mechanica quædam suppeditant principia quæ tamen alio quam vulgari modo ad medicum scopum ducenda & applicanda sunt.

LXIV. Incipit vero Theoria Medica a Notitia hominis vivi & sani, cujus statum & modum vivendi & sanitatem possidendi exponit & inquit, quæ tractatio vulgo appellatur PHYSIOLOGIA.

Conf. Stahl's Disp. Sciagraphia Physiologiæ veræ medicæ.

LXV. Hæc Physiologia est doctrina de Natura humana in corpus substratum,

tum, justis motibus et proportionibus, ad vitam & sanitatem conservandam & tuendam destinatis, operosa.

LXVI. Discrepat a Physica, quod solum circa Naturam humanam versetur: Physica vero in Naturam Universi pernoſcendam evagatur.

LXVII. A potiori vero incipit Physiologia, & suæ denominationi satisfacit, dum sermo est aut discursus de Natura.

LXVIII. Hanc Naturam non in abstracto, sed in corpore humano contemplatur, ejusdemque vires i. e. Energiam & Synergiam observat, & ad corpus humanum ejusdemque vitam & sanitatem ita applicat, ut motus, modos, ordines, effectus, successus, tempora, scopos Naturæ commendet & illustret.

Conf. Progr. Stablii de Synergia Naturæ in medendo.

mea Diss. de Energia Naturæ &c.

LXIX. Unde etiam Media perpendit, per quæ in corpus substratum est activa, nec non tale corpus in habilitate sua materiali explicat, inquit & fructus suæ activitatis, nimirum vitam & sanitatem, & quæ cum hisce conexa sunt, tractat.

LXX. Cum itaque a potiori subjecto incipit, ita dignior est præ reliquis, tractatio de Natura, tanquam de causa superiori agente & dirigente.

CAPUT I.

DE NATURA.

I.

A potiori subjecto exordimur tractationem physiologicam, quando de NATURA sermonem instituimus, & Etymo Physiologiæ satis facere studemus.

II. Est vero Naturæ consideratio eo dignior magisque necessaria, quia in Theoria circa illius sensum communiter magnæ confusiones occurrunt.

III. Dum enim Medicus Naturæ minister est, interest, quo non modo principem suum, sed & ejus indolem, energiam & ordinem agendi recte pernoſcat.

IV. Naturæ accusatio vero & notio est antiquissima: in generaliori vero acceptione, a corpore & materia aliena, propterea quæ altius quid & nobilius indicare debet.

V. Siquidem secundum antiquissimum sensum, vel principium alicujus corporis, non tamen materiale, vel qualitatem singularem alicujus subjecti corporis Naturæ appellatio comprehendit.

VI. Communis vero & generica juxta veterum Philosophorum & Medicorum mentem sententia per naturam annotavit causam moventem aut principium alicujus subjecti movens.

VII. Propterea *Φύσις* audit aut Natura, de qua nativitas, ortus & prima initia

tia alicujus subjecti pendent, & quæ principium nativitatis, geneſeos aut productionis exiſtit.

VIII. Ob id itidem diſtinctio invaluit, inter Naturam naturantem, [a qua omnes ſubordinatæ Naturæ & res, ſuam nativitatem & originem habent] & Naturam naturatam, quæ inferiorum ſubjectorum cauſa ſuperior eſt, & a naturante tam quoad eſſentiam, quam Energiam ſuam pendet.

IX. Si itaque Natura principium nativitatis eſt, & generationis, erit etiam ſine dubio principium conſervationis, exiſtentiae & durationis.

X. Itaque denominatio Naturæ ipſam rem indicat denotatque quod hæc cauſa ſit corpore dignior & ſuperior, & ſicuti vulgo vocatur, principium.

XI. Antiquitus itaque natura pro cauſa movente habita & æſtimata fuit, quanquam circa ſpeciem ſubjecti varia hæſitatio occurrat.

XII. Ex quorundam antiquorum conſenſu & ſenſu, Natura etiam de complexione corporis prædicabatur & ad peculiare affectiones extendebatur.

XIII. Quando ob ſimplicitatem differendi de natura corporum inter veteres æque ac recentiores ſermo occurrit, tunc diverſitas implicita inter naturam & inter corpus, & corporis naturam indicatur.

XIV. Sicut porro Naturæ appellatio nimis generalis fuit, ita ab omni tempore allaborarunt Philoſophi & Medici, quo ſpecialius indicent, quæ ſit Natura.

XV. Ex officio tamen & principaliori charactere Naturæ recte ſenſerunt priſci, quando per Naturam principium movens & non motum, tanquam actum principii, neque corpus tanquam ſubjectum principii, cui inhæret, intellexerunt.

XVI. Unde inter reliquos tam antiquiores quam recentiores illi maxime contra veram indolem Naturæ impingunt, qui motus vitales aut eorundem ſucceſſum, effectum aut eventum, cum principio vitali confundunt, quippe qui tam contra logicum connectendi & concludendi modum, quam contra phyſicam rationem procedunt.

XVII. Eſt vero ſpecialior Naturæ acceptio multiplex in omnibus ævis nota, ſecundum quarumlibet facultatum ſenſum & conceptum diſcreta.

XVIII. Plurimæ vero harum acceptionum a materia & materialibus affectionibus alienæ ſunt, & ſublimiorem, ſubtiliorem & digniorem cauſam indicant.

XIX. Omiſſa vero diffuſiori harum acceptionum commemoratione placet antiquiſſimam illam ſeligere & recensere, qua pro meliori & ſpecialiori conceptu formando, anima vocata fuit.

XX. Errant itaque illi, qui hanc naturæ appellationem ſcholæ ſticipis imputare audent, quando pro colorandis ſuis ſigmentis hunc naturæ ſenſum exotum reddere, & ſcholæ ſticipis ignorantibus annumerare non verentur.

XXI. In antiquissimis itaque temporibus anima *Φυσεχὴ* quasi ἔχων τὸ *Φύειν* dicebatur, inde probabiliter per corruptionem & transpositionem literarum denique *Φυσεχὴ* & tandem *Ψυχὴ* vocabatur, ut anima atque natura pro uno eodemque subjecto haberentur.

Conf. Stahl's Tr. de Mechanismi & organismi differentia p. 44.

XXII. Sed præstat etiam confusiones veterum circa acceptionem naturæ curatius nosse, & evitare, cum illi, pro simplicitate temporum, de Natura animatarum & inanimatarum rerum, de incorporea & corporis natura differant: principaliorem vero naturæ acceptionem nobilioribus causis adsignant.

XXIII. Unde imprimis Hippocrates tam egregia prædicata de natura passim profert, quod sit prudens, quod sibi ipsi vias seligat, quod a nemine edocta tamen agat, quæ conveniunt, quod eo tendat, quo ducitur, quod artis peritis monstret quæ facienda sunt, quod malum sentiat, quod natura sit sagax, quod naturæ arcani motus non satis nobis perspecti sint, quod natura provida verissima hominum medicatrix sit, quod repugnante natura omnia vana sint, quod natura ad optima quæque viam monstret. &c.

Conf. Stahl's Progr. *de φύσεως ἀπειρίᾳ*.

XXIV. Et quæ non vulgo adhuc prædicata, benignæ, tranquillæ, placidæ, iratæ, ludentis, errantis &c: naturæ fluctuant: unde singulares etiam effectus, qui nullo modo ex physicis causis derivari possunt, naturæ benignitati, tanquam absconditæ, superiori tamen, causæ adscribuntur.

XXV. Sicut vero antiquis illis temporibus tantum de una & rationali anima differebatur, ita per naturam intelligebatur anima illa sola rationalis sive intellectualis.

XXVI. Impugnarunt postea quidam speculatores hanc acceptionem, dum vel concipere vel credere recusarunt & pro absurdo æstimaverunt, quando de aliis subjectis, ut brutis & plantis, quæ tamen Natura prædita sunt, asserere deberent, quod anima rationali instructa sint.

XXVII. Quanquam vero semper hæc subjecta ad discretionem maliorum, vitalitate destitutorum, animata dicta fuerant, cum reliqua inanimata appellabantur.

XXVIII. Noluerunt tamen ob perspicuitatem conceptus, speculatores illi, ab acceptione animæ pro natura penitus discedere.

XXIX. Unde excogitarunt & supposuerunt tres animas, quas principioribus actibus, in subjectis animatis occurrentibus, præposuerunt & imposuerunt.

XXX. Ejusmodi actus erant Ratio, Sensatio & Vegetatio, quibus quoad formalitatem juxta hypothesin discretis, peculiare causas efficientes imputarunt.

XXXI. Supponebantur itaque anima Rationalis, Sensitiva & Vegetativa:

an vero binæ posteriores & quodnam principium existant, non nisi per petitionem principii explicabatur.

XXXII. Nam dicere animam sensitivam & vegetativam esse principium five causam sensationis & vegetationis, nondum quæstioni satisfacit, sed per circum-
lum vagatur.

XXXIII. Homini ut dignissimo subjecto tres illas animas concesserunt, quia in illo tres prædictæ functiones evidenter occurrunt.

XXXIV. Brutis vero ob operationes sensationis & accrementi naturalis, Vegetativam & sensitivam animam adscripserunt.

XXXV. Plantis denique, quia ne quicquam sensationis & rationis mon-
sirent, unicam animam & Vegetativam quidem admiserunt.

XXXVI. Atque ita pro frivolo lubitu e nuda sua superstitione & præjudi-
ciosa opinione animas multiplicarunt, & multiplicatas distribuerunt, remanente
perpetua ignorantia elenchi circa existentiam & veritatem effectarum & per præju-
diciū excogitatarum animarum.

XXXVII. Singulare horum speculatorum argumentum fuit, quod hæc En-
tia præter necessitatem multiplicata, peculiaribus actibus præmissa sint, & quod
anima rationalis non possit triplicem & distinctum actum administrare.

XXXVIII. Simplicius contra concludimus, si sola anima rationalis, de qua
certi sumus quod existat & quod operetur, triplicem illum actum rationis, sen-
sationis & vegetationis administrare potest, tunc opus non est cum pluribus ficti-
tiis principiis animum & Theoriam torquere & confundere.

XXXIX. Quod anima rationalis principium rationis sit, vnanimi fere
consensu asseritur & conceditur, illa enim ut incorporea actum talem abstracti-
vum simpliciter exercere & ideas puras atque simplices ad rationis actum absolute
necessarias formare potest.

XL. Quod sit principium sensationis præcipue ex illo mutuo commer-
cio atque vinculo rationis & sensationis elucescit, & quod proprie sensatio per
apprehensionem certam & specificam formetur.

XLI. Tanto magis vero cum sensus & animæ & corporis usus inserviant,
& sine rationis perpetuo ministerio atque directorio perpetrari non queant.

XLII. Quod denique rationalis anima vegetationis principium existat,
demonstrari potest ex eo, quia Vegetatio per motum tanquam rem incorpoream
administratur, & generatio atque structura corporis non confusa sed exquisita
& ordinata est operatio, & quia alacritas & tranquillitas, aut vicissim perturbatio
animi actum Vegetationis in homine vel promovet, vel alterat.

XLIII. Quanquam itaque per Naturam animam rationalem hominis intel-
ligamus, cognitum tamen est, quod veteres Philosophi & Medici communiter de

initionem Naturæ omiserint & occultaverint, nisi inter veteres Aristoteles definitionem talem proposuerit.

XLIV. Est hæc: Natura est principium motus & quietis, in quo est primo per se & non per accidens.

XLV. Hæc definitio est admodum corrupta & confusa, & videtur propterea, quod Aristotelem non pro primo inventore & Autore agnoscat.

Conf. Stahl's Opuscula Chymica. p. 197. seq.

XLVI. Hæret præcipue hæc corruptio & confusio in eo, quod de Natura prædicatum videatur, quasi tunc sit principium motus & quietis, quando alicui subiecto primo, per se & non per accidens inexistit, quasi scilicet tale principium etiam secundario alicui subiecto inesse possit.

XLVII. Male itaque illud *ὑπάρχεν* ad naturam applicatur, quod potius de motu & quiete valet: adeoque sinister sensus est: quasi natura sit principium motus & quietis, in quo subiecto ipsa primo, per se & non per accidens inest.

XLVIII. Unde potius hæc definitio ita emendari debet, quod natura sit principium motus & quietis, in illo subiecto existens, in quo motus & quies inest, primo, per se & non per accidens.

XLIX. Sed quia definitio magis differit, ubi Natura sit, aut in quo loco inquiri debeat, nempe ubi motus primo, per se & non per accidens sunt, non vero satis exquisitè, quid Natura sit, aut quid possit, indicat, propterea magis adæquata Naturæ definitio desideratur, imprimis talis, quæ etiam medico nostro scopo magis quadrat.

L. Unde verius & sincerius definiri potest Natura: quod sit principium reale, incorporeum, corpori, mechanica dispositione prædito inexistens, idque motibus, tanquam incorporeo medio, rationabiliter instruens, & organica ratione conservans, præservans, & e periculis vitæ & sanitatis educens.

LI. Quando itaque anima rationalis principium vitale esse asseveratur, tunc eidem in corpore duplex character & præcipuum officium competit, videlicet Ratio & corporis sic dicenda vivificatio, sive vitalis commotio.

LII. In quantum digniorem & præstantiorem illum actum rationis administrat, in tantum a potiori vocatur anima rationalis: dum vero corpus movet, generat, conservat & defendit, Natura appellari meretur.

LIII. Sunt itaque natura & corpus animale correlata, & subordinata; illa principium vitale activum, hoc principium passivum, quod a natura formatur, conservatur, & salvatur.

LIV. Anima vero & Natura sunt unum idemque principium: & appellatio Naturæ humanæ involvit activitatem animæ humanæ per motus vitales in conservationem corporis efficacem.

LIII. Quan-

LV. Quamquam vero anima fit rationalis, tamen non cum ratione corpus movet; & quamquam motus vitales non sint motus rationis, tamen iidem non irrationabiliter administrantur.

LVI. Sed exercentur secundum rationem, in iusto ordine, sub congrua intentione & proportionem ad salutarem finem exeunte.

LVII. Hæc ut in Thefi liquet, ita in Hypothefi fequentes rationes percipiendæ sunt, quæ comprobant, animam rationalem esse naturam.

LVIII. *Prima* harum rationum fluit ex indole motus, tanquam illius causæ mediatae, per quam illud principium, quod natura dicitur, corpus suum afficere, regere, vivificare, & a damnis & periculis vindicare debet.

LIX. Hic motus vero est, quoad essentiam suam, incorporeus, veluti actus, cujus causa efficiens de effectu, & vice versa effectus de sua causa testari debet; unde sequitur primam hujus motus causam non aliam esse, quam incorpoream, qualem in corpore humano non aliam deprehendimus inesse, quam animam rationalem.

LX. Etenim motus vitales non sunt peregrini, adventitii & ab extra corpori insultantes, unde a causis fortuitis admodum separati, quorum scopi propterea inseparabiliter & perpetuo salubritatem corporis prosequuntur, licet non semper assequantur: ex quo innotuit differentia inter Naturæ intentionem, inventionem, executionem & finium propositorum impetrationem.

LXI. *Secunda* ratio petita est ex ipsius animæ rationalis generica capacitate, quæ recte vocatur Energia, quæ consistit in operatione; seu quod animæ rationalis principalior habilitas consistat in exercitio motuum, & quod ipsa sit principium *ἐνεργήσεων*.

LXII. Unde concludo, corpus animale si vivum esse debet, motu indiget, Natura vero dicitur, principium Motus in animali corpore: inest vero corpori anima rationalis, cujus superior & plane essentialis capacitas est, quod moveatur: unde hanc prærogante & eminente jure naturæ titulum tenere assero.

LXIII. Cujuscunque enim principii & existentia & capacitas evidens & indubia est, de illo potiori jure reliquas subordinatas & speciales operationes prædico, quam de aliis causis imaginariis, suppositis & per multas assimilationes applicatis.

LXIV. *Tertia* ratio commendat horum motuum vitalium fines, five scopos, qui non sunt alii, quam vita & sanitas: ratio vero & forma finium non fluit ex affectionibus corporis, sed principii rationalis.

LXV. Si itaque finis formatur a causa rationali, & illius impetratio huic causæ proficit, hinc vitam & sanitatem non esse propter corpus, sed propter animam, quatenus est principium rationale.

LXIV. Imo

LXVI. Imo simplicius concludo: Si natura ad certos fines operatur, sequitur, quod natura debeat esse principium rationale, id est anima, quia fines ex rationali principio fluunt.

LXVII. *Quarto*, indicat adhuc ipsa constitutio corporis animalis, quæ certa dispositione mechanica prædita est, secundum quam corpus se ipsum, ita, ut decet, movere non potest, neque etiam per aliquam necessitatem debet, sed ut instrumentum a causa altiori & digniori assumi & regi debet, & quidem tali, cui inest notitia de suo corpore in genere, & hac ejus mechanica dispositione seorsim.

LXVIII. Nam valde præcipitata est argumentatio: quia corpus dispositione mechanica gaudet, ergo se ipsum movere & dirigere debet; absolutum enim & essenziale requisitum rationum mechanicarum non est, ut motus illiusque directio ex ipso subiecto corporeo dependeat.

LXIX. *Quinta* ratio est: cum anima atque corpus potiantur strictissimo illo vinculo, secundum quod neutrum subiectum sine altero, quantum quidem concipimus, in hac physica rerum universitate esse & subsistere potest, neque anima sine corpore, neque corpus sine anima; ita dum corpus, in quantum vivum esse debet, motibus indiget, anima vero per capacitatem suam energeticam nihil aliud quam movere, iterumque a motibus cessare potest, sed simul propter corpus est, ideo animam corpus movere concludo.

LXX. Anima quidem in naturali hoc statu corpore indiget, ut primario essentielles suas operationes excolat, & rationem simplicem in ratiocinationem transferat, sicut inter λόγον & λογισμὸν constans intercedit differentia: hinc, dum ad actum rationis, cogitationis, imaginationis, non nisi per usum sensuum externorum pertingere potest, organa vero sensoria corpori insunt, pro hoc fine utitur absolute anima corpore.

Conf. Stahlii Progr. de differentia Rationis & Ratiocinationis.

LXXI. Utitur deinde etiam anima corpore ad diversos alios scopos externos per motus voluntarios acquirendos, quo sese diversis gratis & jucundis objectis adinovere, & contra ab adversis & alienis removeat queat.

LXXII. Neque corpus esse potest sine anima; quandoquidem rotunde magis thesin edisserendo, corpus sine anima neque fieri, neque esse, neque existere potest, sed ubique præsentiam activam animæ requirit, tum in egregia & exquisita illa formatione, tum legitima & congrua conservatione.

LXXIII. *Sexto*, animam naturam sive principium vitale esse comprobatur ipsa illa divina animæ inauguratio, quando benignissimus creator ordine primo corpus quoad singula sua requisita corporea fabricavit, & postea indidit halitum sive spiraculum vitæ, tam spiritualis, quam naturalis, ex quo homo factus fuit ani-

ma viva five vivificans, per quam unicam solam animam, & ratio & vita corpori accessit, unde illa sola anima principium & rationale & vitale existit.

LXXIV. Et ita ipsa divina revelatio indicat, quod homo non maturius vivus aut vita præditus fuerit, nisi posteaquam ipsi spiraculum illud vitarum inditum fuit, & ita factus erat homo Anima viva; antea enim erat corpus proportionate a Deo ex gleba terræ formatum.

LXXV. Minime itaque convenit hos respectus confundere, cum ante inspirationem hujus principii vitarum homo nondum vivus fuerit, alias ipsi spiraculum vitarum non necesse fuisset, & tantum spiraculum vitæ, videlicet spiritualis suffecerit.

LXXVI. Septimo hoc assertum confirmat, quod corpus animale moveri possit ad nutum, arbitrium, & voluntatem animæ rationalis, qui motus transeunt in diversas partes corporis musculosas, membranaceas, ligamentosas, tendinosas aliasque: cum itaque anima tam evidentibus motibus suum corpus afficere & instruere potest, quid impedit, quo minus singulares corporis partes motibus idoneis regere & afficere queat, quanquam non ubique hi motus juxta voluntatem exerceri queant & debeant.

LXXVII. Si enim anima in voluntariis motibus corpus sine adminiculo intermedie causæ supposititæ agitare potest, quid obstat, quo minus cor movere possit, cum musculum temporalem moveat.

LXXVIII. Admodum enim ἀλογιστικῶς concluditur, quia anima non omnes motus voluntario exercet, ergo reliquos motus non administrat, quod idem esset, ac quia anima non in omnibus actionibus idealibus aut moralibus cogitationem aut judicium rationale discretivum habet, ergo illas actiones non administrat.

LXXIX. Nihil enim necessitat, quod omnes actiones anima voluntario exerceat, cum vel multas actiones involuntario perficiat, quales sunt consuetudines morales, insomnia, præcipitationes, deliria, nocturnæ mictiones &c. vel cum ad quarundam functionum exercitium concursus voluntatis non requiratur, dum alius ordo in iisdem servandus est.

LXXX. Octavo confirmat animam naturam esse, consideratio tot alterationum in ordine vitali indies occurrentium, quoad motuum sanitati nihil præjudicantium progressus, sed sua sponte in justum ordinem atque gradum transeuntium, quæ directio & dispositio corpori ut machinæ non imputanda est, sed ab altiori principio pendet.

LXXXI. Exserunt sese ejusmodi alterationes sub laboribus & exercitiis, sub diversis compressionibus, ligaturis corporis &c.

LXXXII. Imprimis *Nono* hoc nostrum assertum defendit illa luculenta convenientia inter motus animi patheticos & alterationes vitales occurrentes, ubi α) notari debet, quomodo uno eodemque momento simul etiam pathemata animi & alterationes motuum vitalium obtingant, unde liquet, quæ hæ ab illis pendeant, ϵ) sciendum etiam est, quæ motus vitales alterati, quoad essentielles & simul finales suos respectus, amussim & exquisitè cum motibus patheticis conveniant, neque penitus tumultuarii existant.

Conf. Stahl's Progr. Anomalias motuum vitalium Patheticas, non esse tumultuarias.

LXXXIII. Sic *Decimo* confirmat idem assertum, conspiratio illa quotidianis exemplis comprobata inter motus vitales & morales, & quidem quando posteriores intensius & operosius exercentur, quomodo propterea vitales actiones negligentius & minus convenienter administrantur.

Conf. Disput. mea de Amethodia naturæ.

LXXXIV. Inde innotuit, quod infantes præmature prudentes adultam ætatem non assequantur, & quod profundiores meditationes corpus debilitent.

LXXXV. Accedit *Undecimo*, quod, dum cum prima animæ immensione intra corpus, & ratio & vita sese simul manifestavit; ita remota anima, vita etiam removeatur; ex quo colligere licet, quod vita ab eadem anima pendeat, a qua ratio evenit, non solum quoad essentiam suam in corpore præsentem, sed & per activitatem peculiarem corpus afficiente.

LXXXVI. Præterea *duodecimo* animam naturam esse, indicat illa circumstantia, quæ mores & particulares individuorum inclinationes conveniant cum specialissima corporis constitutione, sive sic dicto Temperamento, adeo, ut, quales gradus atque ordines in vitalibus officiis servantur, tales etiam in moralibus operationibus administrantur.

LXXXVII. Ex qua exacta harmonia & quasi reactione (ut vulgo quidem dicitur) corporis in animam elucescit, quod vicissim anima per res corporeas affici possit, aut quod inter corporeum & incorporeum detur commercium sine intercedente contactu physico, siquidem corpus neque per se, neque per fictitios illos spiritus animam contingere potest.

LXXXVIII. Nec non *decimo tertio* nostrum assertum tuetur atque defendit hæc ratio, quoniam corpus humanum, sine anima strui & formari non potest, ita actus conservatorius eidem animæ competit; siquidem actus generationis, longe dignior est, quam conservationis, ut ita eadem anima, indigniorem actum adhuc facilius, quam digniorem, in & cum corpore administrare queat: juxta illum canonem, qui potest nobilior, poterit etiam ignobilior: quod vero corpus a principio ratione prædito generetur & struatur, multiplicibus demonstrationibus certiorari potest.

LXXXIX. Similiter *decimo quarto* in actu generationis tantum valet Energia animæ, ut secundum imaginationes firmiores suas, corpus denuo deformare, & alienum plane ordinem cum corpore servare soleat: ita nihil præjudicat, quominus eadem anima, justum ordinem in struendo corpore teneat ac sequatur.

XC. Accedit *decimo quinto*, quod corpus infantis tam formose & exquisite, quoad figuram externam & conspectum, parentibus assimiletur, qui actus tam elegantis assimilationis non nititur primis lineamentis in femine præsuppositis; quæ non nisi confusa esset delineatio, cum contra elaboratio & tam elegans assimilatio longe principaliorem influxum inferat.

XCI. Notandum est *decimo sexto*, quod repentinæ consternationes & confusiones animæ rationalis ad repentinas alterationes, imo amissiones plenarias motuum vitalium contribuant, dum homines ex repentino gaudio, ira & terrore confestim extincti observantur; ubi frustraneum erit per irritas ambages spiritibus hanc privationem adscribere, tanquam non entibus, quorum nulla sunt prædicata.

XCII. Neque *decimo septimo* aliud principium in toto systemate mundano de vita & sanitate animali magis sollicitum & anxium est, quam eadem anima rationalis, ut exinde liqueat, quæ vita sit propter animam, & anima propter vitam atque unum cum altero connectat, aut ab altero pendeat: quam primum enim vita periclitatur, ex eo infallibiliter anima trepidat, & vicissim animæ tranquillitas longævitatem promittit.

XCIII. Ita *decimo octavo* in historia practica tum vitæ & sanitatis, tum mortis & morborum innotescit, quod anima singularia & notatu digna præsagia de vita atque morte ferre queat, quæ formare non posset, si non active circa vitam, nimirum per motus vitales, occupata esset.

XCIV. Præterea adhuc *decimo nono* divinæ revelationis est, quod homo ex anima rationali & corpore constet, illa est activa, hoc per se non movetur, sed ab illa nobilitatur: quo ipso vero unum immateriale, alterum vero materiale hominis principium indicatur: illud agens, hoc patiens, quod posterius cum fine motu esse & existere nequeat a priori nobiliori principio motus suos suscipit.

XCV. Denique *vigesimo* spontanea morborum expugnatio & exquisita motuum in extraordinariis casibus directio, ratione materiæ, temporis, ordinis, necessitatis, mensuræ, gradus & similium affectionum commonstrat, quod principium vitale sive natura non obscurum, confusum aut imaginarium, sed rationale principium esse debeat: & talis est, sine ullo contorto aut metaphorico & allegorico sensu, Natura morborum medicatrix.

XCVI. Et hæc sunt generaliores rationes sive argumenta, quibus animam rationalem ut naturam hominis physico & medico sensu accipiendam demonstro:

quæ generica argumenta ad multiplices specialiores demonstrationes & rationes per totum medicinæ studium & stadium commode, rationabiliter & ingenue applicari possunt.

XCVII. Quemadmodum vero hæ rationes nulla suppositione nituntur, sed ex ipsis effectibus in homine vivo depromptæ sunt, ita laborabo, quo hæc assertionem per contrarium magis demonstrem & illustrem.

XCVIII. Excipit itaque antithetica hujus asserti, quod anima rationalis natura sit, tractatio & commendatio, quo nervum objectionum contra hanc Theoriam vulgo proponi solitarum, magis intelligamus, & oblocutiones tales convenienter diluamus.

XCIX. Inter has objectiones *Prima* est, quasi nimis crasse & minus adæquate de anima prædicetur, quod immediatum commercium cum corpore habeat; animam enim esse spiritum incorporeum & ens nobilissimum atque præstantissimum; corpus contra crassam & rudem esse substantiam materialem, unde impingere contra animæ dignitatem & auctoritatem, si asseritur, quod ipsa corpus moveat.

C. Ast papalis & superstitiosa hæc animæ humanæ veneratio nihil concludit, quo minus eadem cum corpore congregiatur: licet enim illa immaterialis sit, & corpus materiale, minime tamen hæc animadversio utriusque concursus activum & passivum destruit: imprimis cum quotidianis exemplis liqueat, quomodo per intensiones motuum moralium, aut per animi pathemata vitales functiones alterentur: quin denique in vituperium animæ cedit, si corpus suum, in quo essentialiter existit, & sine quo subsistere non potest, non moveret, & hoc directorium incognitæ & obscuræ aut suppositæ alicui vicariæ causæ concederet, & concrederet.

Conf. Stahl's Disp. de Passionibus animi corpus varie alterantibus.

CI. *Secundo* objicitur, quod anima humana non possit contrarios ætus exercere; si enim Natura esset, & moraliter & vitaliter movere deberet, sed cum non possit neve debeat per contraria operari, sequi exinde quod non possit esse Natura.

CII. In hac objectione falso asseritur, 1) quod Natura non possit per contraria movere, 2) quod ætus morales & vitales sint absolute contrarii, cum potius notandum sit, quomodo hi ætus quoad principalissima congruant, ratione essentiæ, cum sint motus, ratione formæ & methodi, cum proportionate decurrant, ratione effectuum, quia conveniunt cum prima intentione, & ratione finis, qui cedit in commodum animæ.

CIII. *Tertium* dubium, quod moveri potest & solet contra præsentem sententiam de Natura, est, quoniam concipi non potest, quomodo anima ut principium

cipium immateriale, corpus, tanquam extensum quid, moveat, aut movere possit, propterea animam vices naturæ subire & tenere non posse concluditur.

CIV. In hoc dubio argumentantur adversarii ex ignorantia modi fiendi ad negationem rei, qui modus argumentandi principiis Logicis admodum repugnat, cum connexio deficiat in illa enunciatione: quia concipere non possumus, quomodo anima moveat corpus, ergo anima non movet illud.

CV. Hac ratione in multis phænomenis nos modus fiendi latet, v. g. quomodo motus conveniat aut cohæreat cum materia, quomodo sub verticillari rotatoria commotione principiorum inflammabilium ignis & flamma concitetur, quomodo magnes ferrum ad se trahat, quomodo motus e corpore in corpus transcendat, quomodo inter acidum & alcali effervescentia contingat &c. ubi omnino temerarium esset, motum, ignem & magnetis vim negare velle.

CVI. *Quarta* obiectio est, quia essentiam animæ non intelligimus, ergo de anima non possumus prædicare quod corpus moveat: in quo dubio argumentatio instituitur ex ignorantia essentiae rei ad negationem existentiae, qualitatum & effectuum.

CVII. Quanquam enim in multis aliis effectibus subjectorum essentiae nobis incognitæ sint, tamen ex eo nullo rationabili jure affectiones negamus; v. g. motus & materiae essentiae sunt incognitæ, ergo motus non movet aut materia non movetur, quæ falsa esset conclusio, cum exquisita subjectorum cognitio, quoad suam essentiam non necessaria sit pro notitia qualitatum.

CVIII. *Quinto* objicitur Theoriæ de Natura, quod anima corpus movere aut motibus afficere non queat, quia incorporea est; nam propagationem motuum ex uno principio in alterum requirere mutuam contactum & extensionem utriusque; animam vero ob incorporeitatem suam cum corpore contingere non posse, unde materiale cum immateriali commercium habere constanter negant.

CIX. Sed falso supponitur, quod omnes motus transeuntes requirant contactum physicum subjectorum, tum agentis, tum patientis, neque demonstrari & confirmari potest, quod præter motuum progressus physicos non dentur alii, cum progressus motuum animi, patheticorum in officia vitalia non sit physicus, adeoque omnis contactus suppositi expers.

CX. Hinc variat modus circa progressus motuum simpliciter physicos ex materia in materiam, & circa progressus motuum ex immateriali in materiale subjectum.

CXI. Evidens exemplum progressus talis occurrit in moralibus & patheticis motibus, cum vitalibus successibus connectentibus; deinde vero manifestum est documentum, quomodo motus, ut immateriale quid commercium habeat &

cohaereat cum corpore ut materia: nam motum appellare velle vim aut vim materiae, idem est ac obscurum per æque obscurum illustrare.

CXII. Ex hac falsa suppositione ortum traxit famosa illa sententia de Spiritibus, dum animæ ut incorporeæ causæ cum corpore immediatum commercium ex falsa hypothese denegatur; sed cum corpus ab animi motibus multum & quotidie alterari conspiciatur, ita excogitarunt medium connectendi animam cum corpore.

CXIII. Hoc vero medium, quo canonis fundamentalis respondeat, non debet esse incorporeum, neque crasse corporeum: Unde excogitatae sunt ejusmodi subtilitates materiales, ætheræ, elasticæ, celerrime mobiles, & in maxima invivibili tenuitate constitutæ, quas inventores & speculatores vocarunt in favorem animæ Spiritus.

CXIV. De hisce prædicarunt, quod anima illos primum movere & impellere possit, imo debeat, quia subtilitate sua essentia animæ quantisper accedunt: deinde quod per hos, ut corporeos, tamen anima corpus contingere & motibus afficere possit.

CXV. Quanquam vero fundamentum hujus asserti nitatur nudo figmento & præjudicio: ipsa tamen præsens explicatio & excogitatio crasse offendit fundamentum totius sententiæ, quia inter animam incorpoream & spiritus corporeos nullum commercium intercedere potest, cum nervus canonis, fundamenti loco suppositi, essentialia & non accidentalia requisita, i. e. qualitatem & non quantitatem concernat.

CXVI. Neque facile veritati ingenuæ consonum est, quod Spiritus vel per se movere possint, vel ab anima primos impulsus excipere & secundum animæ voluntatem ac beneplacitum motus propagare aut imposterum eosdem motus recte dirigere queant, ita quidem ut rationem temporis, gradus, loci, successus & ordinis exquisite servant.

CXVII. Ubi impium & blasphemum mihi videtur hunc foedum foetum petulantis rationis & ludicræ superstitionis cum sanctissima Dei voluntate exornare, & dicere velle: Deus ita voluit, quo spiritus ut materiales per se moveant, sentiant, intelligant, discernant &c.

CXVIII. Quamdiu enim spiritus materiales supponuntur, tandiu illius capacitatis non sunt, ut per se moveant, aut motus dirigant, aut juxta animæ arbitrium operentur, nisi illud & modo indicatum asyllum ad nauseam percipere liceat, Deus ita voluit: ita concluditur ex præjudicio ad effectus & ex effectibus iterum ad præjudicium.

CXIX. Secundum prædictas vero qualitates necesse esset, quo effecti tales spiritus ratione aut intelligentia præditi sint, quam tamen primi hypotheseos fautores

tores spiritibus non concesserunt, interea ne plane stupidi existant, certam *γνώσιν* illis assignarunt: sed quanti acuminis & valoris sit hoc suppositum, facile colligere est, ad minimum illud elucescit, quomodo figmentum per figmentum augeatur.

CXX. Ejusmodi acuminis est illud assertum, quod Spiritus quidem non rationem habeant, tamen sensationem, secundum quam gratum & ingratum judicare & discernere possint: an vero sensatio sine ratione administrari possit, res facillimæ decisionis est, quo loco prudentes Philosophi cavere sciunt, ne actum & formam illius, cum requisitis ejusdem confundant.

CXXI. In quo negotio contra logicum concludendi & connectendi modum est, ex effectibus spiritus defendere, cum hi non simpliciter aut directe ad talem causam respiciant, v. g. in corpore occurrunt operationes, quæ interna quadam sensatione nituntur, ergo dantur spiritus, quos Deus sensu affecit.

CXXII. Præterea incertitudinem & fragilitatem hujus sententiæ confirmat reliqua hujus Theoriæ agitatio inter speculatores, quando non modo tot species Spirituum naturalium, vitalium, animalium, genitalium in genere suppositæ fuerant, sed & pro lubitu & phantasia quædam harum specierum explosæ & relegate, aliæ vero denuo obtrusæ & renovatæ observantur.

CXXIII. Accedit illa ulterior exercitatio phantasiæ, qua variæ & ridiculæ qualitates de Spiritibus prædicantur & ultro supponuntur vel influi, vel inquilini & insiti, vel domestici, vel sylvestres, vel luminosi, vel tenebricosi, vel hirsuti, vel glabri, & adhuc plures, quorum recitatio meram fabulam olet.

CXXIV. Et quanquam ingenuo & veritatis studioso animo hæ narratiunculæ effictæ & ridiculæ mox compareant, quin e tali vulgari spirituum explicatione falsitas existentiae illorum liqueat; tamen in patrocinium horum spirituum argumenta quædam proferuntur, quibus quidam existentiam eorundem demonstrare contendunt.

CXXV. Sunt vero talia argumenta primo, quod cerebrum pars sit, cujus usus specialior nondum satis innotescat, cum vero in illo humor tenuis secernatur & intra illud nervi radiceantur, unde spiritus existere, qui per nervos fluunt, concludere quidam audent.

CXXVI. Est vero hæc probatio admodum vana & logicæ connectendi rationi aliena, quia ab ignorantia usus cerebri aut præsentia liquoris limpidi in cerebro, aut radicatione nervorum intra cerebrum ad existentiam spirituum non valet consequentia, nisi hic petitionem principii admittere & præjudiciis favere velimus; interim alii adhuc evidentiores cerebri usus demonstrari poterunt.

CXXVII. Alterum argumentum probans esse debet: quia in nervis conspicitur humor limpidus, subtilis & ab aliis humoribus distinctus: ergo hic humor

mor supponitur esse vehiculum spirituum, propterea seorsim succus nerveus aut liquidum nerveum vocatur, hinc spirituum existentiam infallibilem facere laborant.

CXXVIII. Est vero hæc ratio ejusdem valoris, mediante qua non probatur existentia generica spirituum, quæ per petitionem principii supponitur, sed tantum indicatur existentia spirituum in nervis, manet itaque adhuc generice demonstranda spirituum existentia.

CXXIX. Neque a limpida cerebri humiditate ad existentiam spirituum valet consequentia, cum illius humoris demonstrativus magis & non suppositivus aut fictus occurrat usus.

CXXX. Deinde frustra concluditur, quia nervi continent limpida liquorem, ergo dantur spiritus, cum liquor hic non sit propter spiritus, sed propter nervos, & cum nervi indigeant partim nutrimento, partim humore humectante, quo constantem suam flexilitatem contineant, ita longe simpliciore & evidentiores usus habet ille liquor in nervis.

CXXXI. Tertio loco profertur ratio ejusdem dignitatis, quia videlicet nervi cavi sunt, ergo per hanc cavitatem fluunt spiritus, & si fluunt, sunt etiam spiritus.

CXXXII. Hic fluor vero non nisi per petitionem principii supponitur, deinde cavitas fingitur, aut si talis cavitas, vere sic dicenda, actu adesset, per idem præjudicium ad transitum & influxum spirituum indeque deductam existentiam eorundem concluditur.

CXXXIII. Et quantæ dignitatis sit illa excusatio, quod in nervis adsit invisibilis cavitas, sicuti in foliis plantarum, dijudicet qui a præjudicio liber est: etenim in hisce tales tubulosæ cavitates & reliquæ porositates observatæ sunt & necessario adesse debent, cum succus nutritivus mediantibus illis ad partes, regiones, harumque extremitates transferatur; an vero per analogiam in nervis absolute ejusmodi cavitates adesse debeant, non aliter nisi ex primo præjudicio demonstrari potest, quia spiritus supponuntur reales, & per nervos currere dicuntur.

CXXXIV. Quarto asseritur probationis loco, quia nervi ligati intumescunt, ergo dantur spiritus, qui ob denegatum suum transitum nervos inflant.

CXXXV. Suppositum vero hoc experimentum a veritate penitus alienum est, neque spiritus ob ætheream suam ténacitatem suppositam illius aptitudinis essent, quo inflationem talem causentur, cum in nullo loco contineri & concentrari queant; quod si etiam inflatio talis occurreret, deficit tamen adhuc medium connexionis inter spiritus & effectum hujus inturgescentiæ.

CXXXVI.

CXXXVI. Quinto spirituum existentiam ex eo demonstrare contendunt, quia nervo læso, ligato, inciso aut discisso, motus perit; perire vero dicitur motus propter denegatum influxum spirituum, ergo dantur spiritus.

CXXXVII. Levidense hoc argumentum nihil probat, quod probare deberet: quanquam enim verum sit, quod motus deficiat, si tale quid cum nervis commissum fuit, deficit vero vis connexionis, quod propter denegatum spirituum influxum deficiat, & valor ejusdem argumenti est Petitio principii.

CXXXVIII. Simplicior est demonstratio: nervi sunt proximum instrumentum motus, si itaque instrumentum offenditur aut læditur, motus & effectus idonei per illud produci non possunt: haud vero ob denegatum spirituum influxum, sed ob læsionem causæ instrumentalis, & illius aptitudinis ad effectum necessariæ.

CXXXIX. Aliud est argumentum, quod spirituum existentiam rigorose demonstrare debet, nimirum quia dantur morbi spirituum, Ergo dantur spiritus, sunt vero morbi spirituum, Epilepsia, Lipothymia, Apoplexia, Paralysis, Mania, Melancholia &c.

CXL. Hoc vero assertum adhuc magna indiget ratione & demonstratione, priusquam ad spirituum existentiam adhiberi potest: nam si non dantur spiritus, etiam morbi spirituum pertinent ad non entia.

CXLI. Qui optime sibi consulere videntur, confugiunt ad revelationem divinam, & sanctissimo Deo imputare audent hanc ex figmento, phantasia, præjudicio & superstitione ortam hypothesin.

CXLII. Concludere volunt ex eo, quia bruta actiones habent cum hominibus communes, quibus vero brutis creator omnipotens non spiritum vitarum aut spiraculum vitarum indidit, sed tantum נִפְשׁ חַיָּה animam vivam, & נִשְׁמַת חַיָּים, ita bruta per spiritus animales, ut æthereo principio, sensu prædito (quia bruta sentiunt) moveri & dirigi: hominem vero per animam rationalem & spiritus simul moveri, quia spiraculum vitarum aut vivorum vel viventium, non unius vitæ obtinuit.

CXLIII. An vero ex hac declaratione integre & ingenue ad existentiam spirituum argumentari liceat, facile liquet, cum de spiraculo vitarum, aut viventium adhuc demonstrari debeat, quod una vita ad animam rationalem, altera ad spiritus vitales seu animales collineet & concludat, imprimis cum illud חַיָּה non æque principia vitarum, quam ipsum actum, nimirum vitas indicet.

CXLIV. Et cum spiritus sibi relicti tantas operationes administrare non possint, sed superius directorium expectarent, ut juxta receptam opinionem anima rationalis eosdem impellere & dirigere deberet, ita irritum est entia præter

necessitatem multiplicare, per ambages philosophari, & in negotio ad certitudinem tendente, animum cum figmentis aggravare.

CXLV. Proxime & *sexto* adhuc Hypothesi de anima rationali ut Natura obicitur: si illa anima esset Natura, posset subinde etiam de suis actionibus & corporis partibus cogitare; nunc vero liquere, quod anima non habeat potestatem de suo corpore cogitandi, Ergo concludunt aliqui animam naturam esse non posse.

CXLVI. Quanquam vero anima rationalis etiam cogitativa sit, tamen non sequitur, quod in omnibus operationibus cogitatione & imaginatione activa esse debeat, cum ipsa experientia doceat, quomodo in moralibus suis negotiis rationabiliter operetur, diversa objecta æstimet, dijudicet, fugiat, comparet, & tamen de multis non cogitet; unde ex impotentia imaginandi & cogitandi male denegatur animæ tota reliqua activitas, aut concursus activus.

CXLVII. Neque etiam ulla necessitas aut utilitas exinde expectanda & indicanda est, etiamsi anima de œconomia vitali cogitationes aut imaginationes formare posset; neque denique tales cogitationes de internis sui corporis formare potest, ob defectum applicationis sensuum necessariorum ad & intra suum corpus, per quos actum cogitationis formare queat.

CXLVIII. Ita anima voluntarios motus exercet in & cum suo corpore, & tamen nihil cogitat de partibus movendis, musculosis, tendinosis, membranaceis, aliisque.

CXLIX. Speciosa adhuc *septimo* hæc est obiectio, sed non eximii valoris: si anima esset natura, posset in corpore pro suo lubitu, arbitrio, & voluntate motus suscipere, alterare & dirigere: nunc vero constat, quod in vitalibus negotiis anima non possit secundum suam voluntatem operari, Ergo illam naturam non esse.

CL. In hac obiectione frustra attribuitur animæ absoluta potestas movendi secundum voluntatem, quam potestatem repugnantia intellectus & voluntatis multum & quotidianis exemplis hebetat & infringit.

CLI. Deinde habent actiones morales & vitales suos limites, quos transgredi neque licet, neque decet, ita ut ordines vitales per ludicram aliquam voluntatem supervenientem turbari non debeant.

CLII. Habent etiam suos justos fines, contra quos nihil committi debet, qualis finium frustratio vero obtingeret, si petulans voluntas humana sese vitalibus negotiis intermiscere posset, quæ combinatio voluntatis cum motibus sic dictis voluntariis & moralibus & vitalibus respectibus finalibus resisteret.

CLIII. Neque etiam pro ordine vitalium functionum voluntatis imperium & directorium necessarium est, quod potius ad motus locales moralibus respectibus

ctibus inservientes requiritur, unde hi motus etiam vocantur voluntarii: in prioribus vero peculiaris ordo atque methodus, secundum quam actiones administrandæ sunt, servari debet.

CLIV. Indicari itidem potest, quod benignissimus creator juxta perfectissimam suam sapientiam animæ non concesserit, quo prava sua voluntate in officia vitalia sese immisceat, quia facile & cito per illam totus cursus vitæ immutabitur & annihilabitur.

CLV. Neque valet consequentia, quicunque actus anima non volente succedunt, illi non sunt animæ actus: si quis enim asserere vellet, deliria, insomnia, pravas cogitationes, consuetudinales mores &c. non animæ actus esse, quia nolente illa contingunt, is admodum hæsitabit.

CLVI. Ita alia *octavo* oblocutio occurrit, quod anima non sit principium vitale five natura; hanc enim nimirum naturam obtemperare arti & medicum agere & operari in illam: cum vero anima immaterialis existat, nulla in illam operari posse medicamenta, neque medicum commercium habere cum anima, aut cum corpore.

CLVII. Sed cum rationalis anima in hoc mundano systemate plurimum commercium cum rebus corporeis habet, ita ab iisdem in tantum afficitur, in quantum hæc ipsi accepta aut adversa sunt, secundum quam sensationem & perceptionem eadem motus suos suscipit & dirigit: & hoc respectu afficiunt objecta materialia, immaterialem animam & in tantum medicus in animam operatur, non quasi per remedia illius essentiam attingat, sed illius sensum in corpore humano obvium afficit: quo pertinent vulgares illæ locutiones, irritationis, velli-cationis, stimulationis, quæ prædicata minime de nudo corpore valent.

CLVIII. Sentit vero omnino anima per corpus, unde per objecta corporea intra corpus oblata illius sensus in corpore quotidie afficitur, quo respectu agunt medicamenta in animam, & hæc subjacet ministerio artis medicæ.

CLIX. Denique *Nono* contra Theoriam de anima objiciunt aliqui, quod si anima rationalis natura esset, omnino etiam brutis & plantis principium rationale adscribi deberet; quod quidam reputant esse paradoxum imo heterodoxum assertum, quia mox concludunt: Ergo illud principium est immateriale, ergo incorruptibile, ergo immortale, ergo vel æternæ damnationi vel salvationi subiectum.

CLX. Quo huic objectioni satisfaciamus: habent omnino bruta principium rationale, neque sunt in actionibus suis perlustrata, nuda illa *αυτόματα* Cartesiana, cum actiones ipsæ sub certis intentionibus, moderationibus & finalibus directionibus exercentur.

CLXI. Habent etiam bruta mores & certas inclinationes, nec non affectus sive pathemata animi, ut iram, terrorem, invidiam, gaudium, timorem, desiderium, anxietatem, negligentiam, aversionem: porro habent sensus internos, reminiscuntur, judicant, discernunt, phantasias formant, & in singulis hisce actionibus monstrant rationem.

CLXII. Propterea vero non sequitur quod brutorum ratio nulla sit, quia non tanta est ut hominum, cum inter homines activitas rationis discrepet, est enim inter homines ratio expeditior & firmior, & brutorum ratio sese non extendit ultra necessitatem suarum operationum ad vitam & sanitatem brutis competentem pertinentium.

CLXIII. Neque convenit mox concludere, quia bruta habent principium ratione præditum, ergo cum anima humana illud unum idemque est: sicuti supra nostrum captum est concludere velle, quia angeli habent principium rationale, ergo cum anima humana est unum idemque.

CLXIV. Quod vero attinet consequentias, quæ e rationabilitate animæ brutorum ducuntur, circa æternitatem imprimis ejusdem occupatas; tunc eadem non sunt tanti valoris, quia revelatio ad easdem nos haud ducit; interim consecutiones tales de immortalitate, poena & judicio animam humanam plurimum concernunt: de reliquo secundum indefinitam omnipotentiam divinam æque facile brutorum animæ annihilari possunt, ut e nihilo creatæ sunt.

CLXV. Unde tantum de præsentī, non vero de futuro statu ejusmodi subjectorum differimus, nam circa futura non licet argumentari ab anima hominis ad principium brutorum, quia divina revelatio magis occupata est circa animam hominis.

CLXVI. Minime itaque illa antea allegata consequentia valet, ergo anima rationalis hominis & bruti principium rationale sunt unum idemque, quasi vero benignissimus Creator non discretis principiis immaterialibus, quoad dignitatem diversis, uti angeli & animæ hominum discrepant, analogam sed per gradus differentem activitatem suppeditare potuerit. Aut quasi omnipotens Deus non uni principio æternitatem concedere, alteri vero immateriali principio eandem subtrahere potuerit: Et cum propterea ejusmodi consecutiones ambiguæ imo dubiis conclusionibus subjectæ sunt, nihil ex iisdem demonstrare possumus: & ob id rem tractamus, uti est, non uti videtur, aut in futurum esse debeat.

CLXVII. Habent de reliquo bruta suam peculiarem loquelam, qua rationis suæ sensum sibi invicem exponunt, & ex qua se invicem intelligunt, imo juxta quam actiones suas ordinant, imo habent vim imaginationis in actu generationis, quali homines præditi sunt.

CLXVIII. Refugium illud ad consuetudines admodum est æquivocum & debile: nam consuetudo non est affectio materiæ, neque certa dispositio corporis, sed rationis: id quod est pro nostro asserto circa rationabilitatem brutorum.

CLXIX. An denique plantæ ratione præditæ sint difficilior erit & intricatior quæstio: quantum vero ex effectibus regularibus & a causis mechanicis & absolute physicis discrepantibus observamus, non penitus iisdem rationem dene-gare possumus, sensus enim externi non absolute, semper & indiscretim ad rationis præsentiam pertinent, neque plantarum œconomia singulorum sensuum usui dicata observatur, unde rationem, si non ex omnibus sensibus aut loquela, tamen ex aliis adhuc operationibus commonstramus.

CLXX. Ejusmodi operationes vero sunt exquisitæ, ordinatæ, & proportionatæ, mutilato & læso etiam mechanismo, tamen eadem regularitate procedentes, quoad elegantem suam structuram, distributionem & colorationem, usum & concursum rationis non excludentes.

CLXXI. Sunt interim concursus solis & caloris, terræ, pluviae &c. causæ externæ, quibus utuntur plantæ ad generationem suam & augmentationem, æque ac cibus, potus atque calor hominem non vivificant, sed solum subsidia & externa adminicula ad vitam necessaria præbent; totus enim actus eleganti & exquisita structura nititur, quam non perficiunt causæ externæ, neque præsuppositus & nihil demonstrabilis mechanismus committit, aut absolvit. Unde aliæ traditiones de seminiis, de utriculis, ductibus, tubulis & motibus mere physicis, sunt foetus cerebri otiosi, lusus phantasiæ & mere speculationes.

CLXXII. Et in tantum commode evitare possumus ignominiam scholasticæ Philosophiæ, quæ ad obscuras solum tales causas confugit & nihil demonstravit: uti potiori jure classem scholasticorum incidunt, qui obscurum per æque obscurum & sub reliqua Philosophiæ larva crassas petitiones principii comittunt.

CLXXIII. Neque ulla necessitas cogit, quod absconditos Archæos aut peculiares organorum vitalium Reges & Directores, cujusmodi etiam nominis fuerint, effingamus, cum de eo satis certi & convicti simus, quod homo ex anima immateriali & corpore constet.

CLXXIV. Quibus ipsis tractationem de Natura tam in Thesi quam Hypothesi & Antithesi per plures observationes commendatam obsignamus.

CAPUT II. DE GENERATIONE.

I.

QVando anima hominis Natura dicitur, in quantum cum corpore suo, vitale habet commercium, in illud operatur, idque conservat & pro usibus suis adhibet, ita primus actus animæ hujus in corpus suum elucescit maxime in negotio *Generationis*, quando hæc anima sibi corpus aut domicilium struit aut fabricat.

II. Agitur propterea hoc ordine de Generatione; quæ tractatio quidem proprie ad medicum scopum non pertinet, cum neque causæ primariæ, neque potestates artificiales ad hoc negotium spectantes directe e Medicina fluant; quam vero in Theoria medica de homine agitur & vita, ut & de animæ potestate & energia in substratum suum corpus, propterea hoc negotium, quod alias ad physicum forum pertinet in Theoria medica quadantenus attingo & commendo.

III. Sed ingredior Augiæ stabulum, quando Generationis negotium perquirere animus est, dum juxta vulgares conceptus mirificæ opiniones, speculationes & traditiones de formatione foetus passim prostant.

IV. Quando vero tam historiam, quam causas hujus negotii recte perpendere volumus, præstat, quo subtiles & incomprehensibiles disquisitiones evitemus, quæ potius in opinionibus & otiosis quæstionibus versantur, quam ullas solidas demonstrationes suppeditant.

V. Ad generationem hominis requiritur duplex Sexus: frustra enim est accessere, quasi foeminæ per imaginationem impragnari aut concipere queant; quin potius ordo divinus necessitatem utriusque sexus ad hoc negotium infert, ubi in qualibet specie viventis & generantis subjecti, masculinum & foemininum subjectum creatum & conjunctum observatur.

VI. In negotio generationis omnium primo & principalissime circumspiciendum esse judico de principio generante, formante, & actum hunc efficienter perpetrante: cum nimis cruda sit illa Philosophia, qua assertitur, quod corpus ex necessitate quadam ita concidat, figuretur & formetur.

VII. Hoc principium formans ordine & dignitate superius est, quam corpus formatum, unde ordine, primo de illo differendum erit, quo recte comprehen-

hendamus indolem architecti, ordinem atque modum generationis & quicquid ex eodem principio pendet atque fluit.

VIII. Et hæc causa formans sive corpus struens principalis in actu generationis ordine primo adesse debet; incipit enim eadem a primo puncto hanc formationem, & deducit illam usque ad suum complementum.

IX. Et circa hujus principii explorationem omnis ferme ætas studii & stadii Medici occupata fuit: veneranda quidem antiquitas in illa persvasione hæsit, quasi in spermate masculi lateat occulta vis prolifica, mediante materiali suâ constitutione foetum formans, quæ e reliqua a matre suppeditata alimentosa materia, denique totum foetus corpus struat & elaboret.

X. Quoniam vero hæc assertio plurimum circa materiales respectus versatur & in formante principio adhuc hæsitat & cæcutit, ita alii e posteris allaborarunt, quo expiscantur principium illud formans, qui tamen in eodem negotio perpetuam difficultatem invenerant, & ne nihil egisse videantur, asseverarunt, quod vis Blastica sit principium illud generans, in qua declaratione vero aperta hæret petitio principii.

XI. Hæc sententia circa explicationem principii formantis occupata, varie mutata fuit, dum alii accusare sciunt famosum illud sperma deciduum, de quo mira prædicare solent, & magis supponere, quam demonstrare: & si suppositum tale sperma in rerum natura esset, deficit tamen nihilominus nobilius illud principium struens & hoc sperma augmentans atque configurans.

XII. Similem defectum continet sententia, de aura genitili, qualis partim supponitur, partim cum prædicatis ad negotium generationis spectantibus exornatur; sed quæ cum in materiali tantum causa consistat & obscurum per æque obscurum contineat, haud supplet defectum desiderii in prioribus sententiis.

XIII. Proinde spiritus genitales ad figmenta & phantasias pertinent, quorum existentia nulla est, & licet tales spiritus in rerum natura essent, ardua erit demonstratio, quod illi facultate formandi & generandi polleant.

XIV. Religiosa quidem, pia & ingenua est meditatio, quando asseritur, quod Deus struat & formet foetum in utero, sed hæc sententia adeo absoluta non est, interim proximum illud principium generans a Deo facultate tali generandi instructum est, immediate vero ipse Deus non struit foetum.

XV. Quod vero quis per aliud facit, ipse fecisse putandus est, unde causa illa naturali ordine foetum generans, a benignissimo Deo hac capacitate veremystica & subtili instructa, quæ quicquid in hoc negotio potest, per divinam concessionem potest, unde etiam hæc energia in generatione hominis occurrens, non nisi in perpetuum honorem omnipotentis Dei cedit.

XVI. Quo sensu etiam accipiendæ sunt illæ in sacro codice occurrentes enunciationes, quibus Deo adscribitur, quod hominem in utero matris formaverit & ex eodem eduxerit: quos enim Spiritus Dei inhabitat, illi omnem capacitatem, facultatem & honorem in solum Deum effundunt, quo valet illud Apostolicum: gratia Dei sum, id quod sum.

XVII. Eo minus vero convenit formationem hominis in utero immediato concursui divino adscribere, cum corpus hominis adeo fragile & imperfectum, & actus formationis tot erroneis successibus subjectus sit: cum per ludicras & flagitiosas phantasias animæ humanæ confundatur, & cum monstrosæ generationes frequenter sub illo actu occurrant, quæ circumstantiæ una cum aliis pluribus & similibus Deo, utpote Enti perfectissimo, citra Blasphemiam imputari non possunt.

XVIII. Commemorat adhuc Galenus, quod actum generationis administraret anima, qualem vero non aliam nisi vegetativam intelligit, aut juxta alios spiritus vitales: cum vero anima vegetativa non sit peculiare principium, ita non Entium nulla dantur prædicata.

Conf. Stahl's Programma Lectionum in Opusc. Chym. p. 55.

XIX. Neque rationi & veritati convenit illa assertio, quod calidum innatum foetum in utero formet, cum nuda qualitas non ejus habilitatis & efficaciam existat, quo actum aliquem in genere, tanto minus tam singularem & exquisitum absolvat, itaque neque calor neque calidum in potestate habet aliquid construendi, justo & certo quodam ordine movendi, quia calor & calidum non sunt certæ motus species (licet certi motus consuetudinem) nedum quidem causa agens.

XX. Foetus phantasiae est, quando asseritur, quod in femine lateant & involuti hæreant homunciones, pygmæi humani, sive juxta Paracelsi imaginationem primæ ideæ & fundamentalia lineamenta ad corpus hominis spectantia, quo macro micrologorum & microscoporum visiones, scotomias & phantasias sive philosophicos Enthusiasmos referimus.

XXI. Exinde ejusmodi visitatores & speculatores generationis prima elementa & principia obtrudere contendunt; licet multum phantasiae & imaginationi in eodem asserto indulgendum & connivendum sit; & quamvis quisquam concedere velit, dari ejusmodi ideas corporis humani materiales, feminales aut primæiales, attamen eadem in futuro exquisitæ conformationis actu peculiari adhuc principio disponente, dirigente aut struente indigebunt.

XXII. Recentior curiositas nudis ferme mechanicis rationibus intenta, in præsentis negotio generationis uteri mechanismum accusare & exinde hominis formationem necessitare audet.

XXIII. Est vero hæc sententia inædemonstrabilis & hæret in otiosa suppositione, imprimis cum experientia confirmet, quam monstrosæ & perversæ generationes contingant, unde ad necessitatem hujus formationis in utero argumentari haud licet; imprimis si adhuc conciliatur efficacia imaginationis ad lædendum, talem suppositum mechanismum, omiſſis pluribus desideriis in hac opinione formandis.

XXIV. Neque etiam ullo sane jure ad ejusmodi mechanicam rationem confugere licebat, cum in utero ne minima quidem relatio ad externam corporis figuram monstrari queat, ut nihil de interna adhuc exquisitiori organorum configuratione & connexionem dicam.

XXV. Testatur prohi dolor experientia vitæ humanæ, in quantum post deplorandum lapsum homines degeneraverint, ut citra ullam fascinationis culpam ipsa petulans & erronea imaginatio ad deformationes brutinis corporibus similes, & a supposito uteri mechanismo totidem alienas, sæpius concurrat.

XXVI. Dum vero has opiniones removeo, ita pono & assero, quod principium formans debeat esse rationale, quoniam actus generationis nulla necessitate materiali nititur, sed secundum diversos respectus rationales & ideales administrari debet.

XXVII. Sunt vero ejusmodi circumstantiæ de rationabilitate principii generantis testantes, inter multas alias, 1) quod formatio sit actio, five motus: motus vero in corpore vivo producendi & ordine primo communicandi, sunt qualitas principii immaterialis, 2) ipsa structura secundum diversitatem numeri, nexus, figuræ, magnitudinis, proportionis, relationis, consistentiæ, principiorum constitutivorum, mutui usus &c. necessarium concursum rationis involvit. 3) ratio temporis in quo corpus formatur, 4) potestas imaginationis, 5) assimilatio infantum ad mores & corpus parentum &c. quæ de principio rationali formante satis evidens testimonium perhibent, uti in posterioribus plures demonstrationes hoc assertum confirmabunt.

XXVIII. Tale principium in homine non aliud deprehenditur nisi anima rationalis, cui itaque, rotunda quadam assertione adscribimus capacitatem fruendi & formandi corpus, in quo hæret & operatur.

XXIX. In tantum vero etiam hoc loco de hac consideratione tractamus, in quantum ad hoc præsens negotium spectat; & licet hæc animadversio non directe ad Medicinam pertineat, quod etiam mox in initio indicavimus, tamen non valet consequentia, quod propterea medicus in hanc notitiam inquirere non debeat: habet enim hæc consideratio illum certum usum, quod totam Theoriam de homine, in quantum hic formatur, conservatur, & salvatur, integram & completam reddat, ubi una observatio & tractatio alteram confirmat & illustrat; ob

id disquisitionem & tractationem de generatione mox subjecimus Theoriæ de natura philosophico-mediciæ.

XXX. Quod vero anima rationalis corpus formet & struat, variæ attestantur rationes, quarum *prima* est, quod anima & corpus inter se invicem arctum & in hac vita indissolubile vinculum & necessariam relationem habeant, dum anima sine corpore & corpus sine anima existere non possunt; haud vero ob abstractivam aliquam connexionem, sed ob necessariam activitatem in corpus exercendam & a corpore recipiendam sive admittendam.

XXXI. Quod anima rationalis opus generationis administret, *secundo* ex eo elucescit, quia hoc negotium motu unice absolvitur: hic motus vero ut actus & immateriale quid a causa immateriali, qualis in corpore anima est, pendet, ut effectus de sua causa testetur.

XXXII. Sic anima *tertio* corpus movet & conservat, quod ex capite de natura elucescit; formatio vero est primus accessus ad futuram conservationem, quin confirmatio & augmentatio corporis est continuata formatio, ita sequitur rationalem animam corpus etiam struere.

XXXIII. Imprimis vero assertum hoc confirmatur, *quarto* quoniam generatio actus est exquisitè proportionatus, ordinatus, regularis, consistens in distinguendis regionibus, partibus, locis, figuris, magnitudinibus, relationibus ad mutua officia atque affabre applicandis, complicandis & coordinandis diversis materiis, qualia requisita a causis corporeis deduci haud possunt.

XXXIV. Proinde *quinto* futurus usus corporis animalis, tam ad operationes voluntatis, quam vitalitatis dirigendus, requirit principium generationis non irrationale, sed quod corpus ita formare & struere potest, prout usibus illis competit, unde refert, quo illud principium de talibus usibus non modo habeat præscientiam, sed etiam de relatione corporis struendi, ad eosdem usus, notitiam.

XXXV. Hinc etiam *sexto* negotium generationis per animi pathemata valde alterari & proxime offendi potest, luculento testimonio connexionis animæ cum hoc negotio.

XXXVI. Deinde illustrat & confirmat assertum de anima, tanquam principio formante, *septimo* illud quotidianum phænomenon, quomodo imaginationes, aut mentales fictiones in deformationem fœtus corporis frequentissime cedant: iterum manifesto documento, quod anima cum actu generationis congre-diatur.

XXXVII. Similiter *octavo* ex historia generationis constat, quomodo sub reliqua tranquillitate animæ & continentia actus generationis longe expeditius succedat & vice versa, quæ ratio cum prioribus connexa valorem suum satis superque defendit, ne exceptio illa obtrudatur quasi tranquillitas animæ reliquos motus

vel mechanicos vel physicos, vel aliunde provenientes non turbet & impediat: quæ tamen valde obscura & a distincto conceptu aliena est.

XXXVIII. Quantum enim tranquillitas animæ in moralibus negotiis dextre administrandis positive conferat, exempla quotidiana comprobant, unde privativum illius usum in substrata tractatione non agnosco, sed positivum ejusdem concursum activum, vi hujus connexionis, merito urgeo.

XXXIX. Ita etiam evenit *nono*, ut, si foetus aliqua ægitudine aut quodam incommodo laborat, anima matris extemplo alteretur & angatur: novo quodam testimonio, quod in qualibet circumstantia generationis, anima rationalis occupetur atque laboret aut communicet.

XL. Et quo magis *decimo* sub generatione anima in qualemcunque alacritatem, moderationem, & continentiam converti & promoveri potest, eo magis eoque facilius imo accuratius actus generationis procedit.

XLI. Sic porro contingit *undecimo*, ut, quo magis animæ inter parentes consentiunt, & moribus & inclinationibus suis bene conveniunt, eo magis actus generationis promoveatur & vice versa.

XLII. Præterea *duodecimo* phænomenon quotidianæ experientiæ est, quomodo infantes assimilentur suis parentibus, quæ conformatio & assimilatio sine concursu rationis informante & dirigente aut constanter disponente fieri haud potest.

XLIII. Confirmat *decimo tertio* ulterius assertum nostrum, quod si foetui sub actu generationis qualemcunque impedimentum accidit, exinde mox anima matris perturbetur, uti contra si anima matris confunditur, actus generationis reciproce exinde non exiguam perturbationem suscipit: ita, ut ubique anima rationalis in hoc negotio activa observetur.

XLIV. Et quando *decimo quarto* perpendo, quam exquisito tempore & regulari periodo negotium generationis circumscriptum sit, judicare aliter haud possum, quam ut hujus negotii principium sit rationale, quod secundum certas distantias temporum operatur, cum nulla corporis dispositio, aut singularis constitutio uteri hanc circumstantiam necessitet.

XLV. Porro *decimo quinto* luculentum est testimonium hujus sententiæ: si foetus in utero anima privatur, cessat simul continuatio generationis, ita ut in hoc statu natura & generatio correlata existant.

XLVI. Nec non *decimo sexto* communicatio habitus corporis sive temperamenti in infantes juxta temperamentum parentum attestatur, quod principium formans notitiam habere debeat de temperie parentum & de eodem temperamento propagando & in novo subiecto producendo.

XLVII. Porro *decimo septimo* formositas infantum a parentibus formosis genitorum testimonium est de principio rationabili formante, cum formositas non nitatur nudis materialium qualitatibus, sed subtili & proportionata materialium compage, quemadmodum ex materia subtili & humoribus tenuibus æque facile deforme ac formosum corpus generari potest: ut adeo culpa non in materia inquirenda sit.

XLVIII. Quo *decimo octavo* refero specialissimas illas assimilationes, quando parentes ruffi, claudi, excedentium digitorum, certis nævis præditi generant similes infantes: qualia phaenomena horumque causæ non nisi contorto & violento stylo & sensu materialibus qualitatibus adscribuntur.

XLIX. Accenseo adhuc *decimo nono* illas singulares assimilationes infantum, non quoad parentes, sed quoad certas effigies pictas humanas, ubi neque lineamenta primigenia in semine, neque uteri qualiscunque dispositio, neque alia materialis ratio & qualitas excogitari & applicari potest.

L. Denique *vigesimo* singularem considerationem meretur circumstantia hæreditariæ dispositionis, quæ non nititur communione materialis principii, dum propagationes morum & certorum graduum motuum non materiæ imprimi queunt, sed ad energiam principii rationalis moventis, & juxta prægressum gradum & statum, cujus adhuc reminiscitur, operantis spectant, quare ex singulis circumstantiis & documentis concludo, quod principium formans sit anima rationalis.

LI. Quemadmodum itaque jam constat, quod principium formans sive fœtum in utero struens, ratione præditum esse debeat, in ordine disquirendum & differendum nunc erit, unde nam illud principium proveniat, an a parentibus an immediate a Deo.

LII. Duplex enim hac assertio vulgo inter eruditos agitata & recepta est, ex quibus aliqui statuunt, quod Deus animam demum infundat, quando corpus plurima parte constructum est, & qui tale quid asserunt infusiani vocari siveverunt.

LIII. Qua sententia nititur etiam illud assertum, quod partim vulgo circumfertur, partim juris consultis usu receptum est, quasi medio gestationis tempore fœtus uti vivus redditus, ita cum anima instructus censendus sit: ex quo asserto materiam de abortu decidere solent.

Conf. Disp. mea de abortus noxia & nefanda promotione.

LIV. Equidem vero ob diversas rationes hanc sententiam non tueor, dum anima rationalis adesse debet mox in primis generationis initiis; de reliquo supponendum esset, quod hæc anima vel jam creata & in certo loco asservata, demum transmitteretur intra corpus, vel modo a Deo crearetur & utero matris immitteretur,

retur, de quo asserto tamen nullum fundamentum sive in revelatione sive in ratione constat.

LV. Quid quod pugnat cum veritate assertum illud, quod anima a Deo integra & incorrupta corpori infusa, demum a corpore imperfecto depravetur; aut suppositum illud quod in ejusmodi animas separatas sive recenter creatas depravatio ex lapsu protoplastorum redundaverit.

LVI. Neque congruit huic phænomeno, quod infusa talis anima adeo constanter mores parentum amplectatur, quale quid in qualibet generatione occurrere solet, quæ nuda suppositio esset hypothese suæ conformis.

LVII. Altera assertio, quam præ priori amplector, est, quod anima rationalis propagetur & communicetur per parentes, quem modum communionis appellant traductionem, quippe quæ ordini generationis magis congruit, & cum negotio inter homines decurrente magis correspondet, quin divinæ legi magis convenit, qua crescite illud & multiplicamini rectius implebitur.

LVIII. Affirmo itaque, quod anima, tanquam principium formans, propagetur per parentes, ubi iterum nova hæc quæstio intercidit, undenam anima illa proveniat? an a patre? an a matre, an ab utrisque simul propagetur.

LIX. Duplicatum a Patre & Matre provenientem propagationem supponere, necesse non est, cum suffecerit anima unica aut patris aut matris, reliqua enim multiplicatio superflua est, præprimis cum actus formationis sit unus idemque, adeoque duplicato concursu activo non indigeat.

LX. Unde assevero, quod in negotio generationis Pater suppeditet principium formans sive animam; Mater vero reliquis requisitis ad generationem spectantibus diversimode prospiciat.

LXI. Id ipsum commonstro 1) quia ad actum generationis formaliter præstandum unum tantum principium requiritur & sufficit, minime vero duplicatum, 2) quia masculinum dignius est feminino, aut Pater dignitate antecedit sexum sequiorem: 3) quia Mater principium formans suppeditare neque debet, neque certo respectu potest, quoniam reliqua requisita subministrat, nimirum alimentum & locum, sive officinam generationis, si enim eadem simul hoc principium formans subministraret, nihil huic negotio deficeret: 4) quia Pater ad actum generationis proxime & directe nihil materiale contribuit, cum conceptio plurimum fiat, etiam si sperma non retineatur, & in diversis animalium præprimis volatilibus speciebus, plane nullum sperma reperiatur, præter exiguum limpidum liquorem, qui officinam generationis non penetrat: 5) quia sine patre nulla conceptio fit, & in genere gallinarum in ovo quidem materia pro generatione necessaria adest, nullus vero in eodem pullus formatur, si congressus galli gallinæ ut masculi deficit: 6) quia anima matris sibi relicta, non nisi deforme frustum,

quod vulgo molam vocare solent, & non regulare corpus fabricat: 7) quia almus creator principium movens pro corpore Evæ e principio masculi sumit & corpori Evæ indidit, non vero novum tale principium creavit: 8) quia profusio spermatis in sacro Codice singulari nota designatur, & sub peculiari præcepto stat: unde concludere licet, quod dignior hîc respectus, quam solius materiæ adsit: & denique 9) quia copiosa spermatis amissio, animum hebetat, & fatuitatem inducit; quibus singulis collectis denique concludo, quod anima propagetur per Patrem & non per Matrem.

LXII. Quando vero hoc principium rationale causa formans esse dicitur, ita ultro perpendendum est, quomodo illud nunc circa objectum corporeum versetur, videlicet circa corpus struendum, quo indiget mediis materialibus; deinde quomodo anima e corpore in corpus transire debeat; propterea hæc propagatio & hic transitus non ita abstractivus & immediatus est, sed propagatur anima mediante vehiculo corporeo quod sperma existit, cui sese jungit, subtili modo, & per illud e corpore Patris in corpus Matris progreditur.

LXIII. Unde per sperma, aut liquorem in masculis volatilibus spermatis vices suppletem, communicatur hoc principium generans sive struens.

LXIV. Principalis vero assertionem præsentem premit difficultas, quod vi hujus asserti, anima, tanquam incorporeum principium, supponi deberet divisibilis, inde enim fluere, quod anima habeat partes extra partes, & quod divisa non amplius sit integra, sed mutilata, quæ opinio sanæ rationi repugnaret.

LXV. Circa declinationem & compositionem hujus difficultatis, minime confundenda est divisio materiæ seu physica cum divisione spiritus sive pneumatica: neque demonstrari potest, quod præter divisionem physicam nulla detur alia.

LXVI. Quare divisio incorporei subjecti non est confundenda cum qualitatibus divisionis physicæ; siquidem proinde peculiaris illa proprietas prioris divisionis in quantum maxime a posteriori elucescit, annotanda est, quod divisum tamen semper sit totum, licet divisio physica longe alias affectiones involvat.

LXVII. Analogum exemplum divisionis in subjecto incorporeo & quod divisum non sit pars, sed essentialiter totum, occurrit in motu, qui ex uno in plures distribui potest, & qui in sua pluralitate etiam semper est totus motus, cui quoad essentialia nihil deficit.

LXVIII. Quod vero anima a parente propagata in novo suo ergastulo, nimirum corpore non iisdem statim viribus & capacitatibus prædita sit, quibus pater
 excel.

excellebat, ratio est quod denuo quasi revivere, & in novo corpore, novam capacitatem acquirere debeat.

LXIX. In negotio generationis requiritur & observatur præterea inter animam foetus & animam matris accuratus consensus: dissentiente enim anima matris, neque conceptio contingit, neque foetus continetur, sed iterum per abortum ejicitur.

LXX. Unde hujus consensus per totum actum & tempus gestationis multa exempla & documenta occurrunt, quo consensu nititur distinctio foetus, quoad sexum, mores & numerum, ut exinde rationes suppeditari possint, cur foetus aliquando vel corpore vel animo sive patri sive matri assimiletur.

LXXI. Ob id in sexu, similitudine & moribus distinguendis multum valet sub cohabitatione prævalens in parentibus major animi intensio & ad actum illum potentior, sensibilior & intimior attentio.

LXXII. Quando itaque hucusque sermo fuit de principio formante, ita in ordine exponenda erit Historia generationis, quomodo videlicet foetus formetur in utero.

LXXIII. Quando hoc principium formans a Patre communicatum fuit, proxime succedit conceptio, dum ex ovulo generatio incipit: foecundat itaque & amplectitur hoc principium formans ovulum, in quo non æque exquisita maturitas adesse debet, qualis vulgo vel fingitur vel supponitur.

LXXIV. Prodit sese in foeminis certis quibusdam signis facta conceptio, quæ tamen etiam mirifice variant.

LXXV. A tempore gestationis menses cessant, quamvis hæc observatio etiam in multis foeminis variet, ut videlicet quædam post conceptionem semel aut bis adhuc mensurum fluxum experiantur.

LXXVI. Fallit itaque interdum hoc signum, quando ab hac mensuræ cessatione conceptionis tempus computare & ad partus tempus calculare volunt foeminæ.

LXXVII. Ovulum tale imprægnatur in ovario, ex quo ad uterum postea transfertur, quicquid enim de ovulis in utero inter recentiores differitur, non sufficienter rationi consonat.

LXXVIII. Ovulum in ovario foecundatum avellitur cum petiolo suo per motus strictorios a natura matris, & ab eadem mediantibus & continuantibus illis motibus per Fallopianam tubam transprimitur & transfertur intra uterum.

LXXIX. Interdum etiam præmature generatio post conceptionem incipit, & dantur propterea conceptus Tubarii, quorum passim autores reminiscuntur.

LXXX. Tale

LXXX. Tale ovulum constat ex duplicata tunica, quæ constituit Amnion & Chorion, & ex petiolo, qui funiculum umbilicalem præbet; in Meditullio vero continetur limpidus liquor, tanquam prima materia ad generanda vasa advehentia & revehentia aptus.

LXXXI. In ovis volatiliū plurimum deprehenditur vitellus & albumen, quorum ille sanguini & partibus sangviferis producendis, hoc vero osseis, membranaceis, tendinosis & exsangvibus partibus formandis inservit.

LXXXII. Quando ovulum intra uterum delatum est, tunc cum petiolo accrescit utero, & proxime formatur placenta uterina, non a foetu, sed a matre.

LXXXIII. Hæc placenta, quæ alias hepar uterinum vocatur, & nomine secundinarum venit, est pars glandulosa & vasculosa, in quam sanguis e corpore matris transit, quo foetui communicetur, & in quam sanguis a foetu iterum revehitur.

LXXXIV. Hanc placentam uterinam non format foetus, sed anima matris, quæ eandem regenerat, etiam absente foetu; nam hæc pars magis inservit pro officio matris in negotio generationis.

LXXXV. Incipit actus formationis in texendis vasibus, quibuscum alimentum advehi & sanguis revehi debet, quæ vasa in funiculum umbilicalem convolvuntur.

LXXXVI. Deinde pergit ille actus in cerebro, medulla spinali & nervis conficiendis, adeo, ut cor sive punctum saliens in homine non sit prima pars, quæ formatur.

LXXXVII. Hinc neque juxta Philosophi opinionem cor primum movens & ultimum moriens est.

LXXXVIII. Eodem tempore organorum sensoriorum fundamenta materialia formantur, postmodum vero Cor, & ita successive totum reliquum corpus.

LXXXIX. Per funiculum umbilicalem sanguis & cum illo alimentosa substantia circulatur per uterum & foetum.

XC. Constat ille funiculus ex vena, quæ umbilicalis est, & communiter in Venam Portæ foetus insinuatur, vel simplici aut bifurcato ramo, quo in hepar aut in alium ramum Venæ Portæ per sic dictum lulum Naturæ dimittitur.

XCI. Adsunt etiam in funiculo umbilicali duæ arteriæ ex iliaticis internis foetibus exeuntes & sanguinem iterum in placentam uterinam effundentes.

XCII. Concurrit unà Urachus pars semi tendinosa, non cava neque transmittendæ urinæ dicata, sed pro fulcimento & erectorio Vesicæ Urinariæ inserviens.

XCIII. Qui-

XCIII. Quidam sub anatomico scrutinio observarunt vas lymphaticum per funiculum umbilicalem discurrens, præcipue in animalibus brutis.

XCIV. Singula hæc vasa peculiari tunica densa & tendinosa involvuntur, ne facile lædantur, quoniam motus foetus vim illis inferre potest.

XCV. Formatur ita foetus tacite usque in medium gestationis tempus, a quo tempore locali quodam motu sese prodere solet, primis temporibus leniori & subtiliori, proximis vero manifestiori.

XCVI. Hi motus vero non sunt indicium, quasi nunc demum anima rationalis foetui communicata sit, quæ potius in primis generationis initiis adfuit.

XCVII. Inservit præcipue hic motus ad promotionem sanguinis per partes molles, teneras & flaccidas, & ad flexilitatem necessariam partibus mollibus conciliandam.

XCVIII. Continuat partium integrantium structura usque in exitum septimi mensis, quo tempore foetus quoad partes integrantes perfectus est.

XCIX. Per reliquos vero menses obfirmatur foetus robore, corporis soliditate & consistentia, quo externis regiminibus subeundis habilis fiat.

C. Potest itaque foetus septimo & octavo mense per partum excludi, qualis præmature exclusus foetus tamen ungvibus & pilis caret, atque reliquo corpore valde mollis est.

CI. Partus vero undecimestris & duodecimestris valde suspectus & multis dubiis circumstantiis expositus est.

CII. Per octavum mensem deprehenditur foetus in utero tranquillior & quietior, quod frustra quidam ex Hippocratis persuasione ægrotationi foetus aut horrido influxui siderum, imprimis Saturni adscribunt Theoretici.

CIII. Quin potius quies hæc congruit cum meliori confirmatione foetui inducenda, hoc tempore succedente.

CIV. Comprehensus est Embryo in Utero in suis involucribus, in quibus commodius formatio succedere potest, quæ involucria vero neque intrinsecus corpori foetus, neque extrinsecus uteri texture accreta sunt, nisi per funiculum umbilicalem foetus cum placenta uterina connexus sit.

CV. Ambit foetum in hisce tunicis aqua mucilaginosa salina turbida, qua embryo non per os nutritur, quia excrementitia est, quæ ex superficie corporis foetus successive transfundat.

CVI. Neque hoc alimento indiget foetus cum sufficienter materia alimentosa cum sanguine materno advehatur, ex quo interdum plane superflua observatur: interim recrementitia materia in intestinis foetus hærens, per successivam internam secretionem intra intestina factam, generatur, neque ex hujus aquæ suctione deducenda est.

CVII. Neque foetus in utero respirat, quod quidem frequenter asseritur, sed ob diversas rationes veritati repugnat.

CVIII. Imprimis huic sententiae contrariatur peculiaris structura, quae circa cor foetus observatur: dum enim respiratio eo imprimis inservit, quo sanguis ex uno cordis ventriculo in alterum profluat, observantur in embryone foramen ovale & ductus arteriosus, per quas vias optime circa cor circulari potest, ut superfluum tunc esset, pulmones per respirationem elevare & expandere.

CIX. Asservatur foetus in utero per novem completos menses, quo tempore partus instat, qui etiam circa exitum noni aut initio decimi mensis occurrit.

CX. Aliquot diebus ante partum, mutat foetus pristinum suum situm, & sese invertit, aut ad partum accingit idoneo quodam situ.

CXI. Omne animal commode paritur primum capite; alius vero situs difficilem partum reddit.

CXII. Proximus ante partum vehementiori motu foetus in utero involucra sua & membranas dirumpit & ab iisdem sese liberat, unde aqua extra uterum profluere incipit; quod quidem legitime succedit, licet interdum sub partu demum haec praeparatio & aquae emanatio contingat.

CXIII. Mox sequuntur motus ad partum spectantes, qui sunt spastici a lumbis ad inguina transeuntes.

CXIV. Nulla interim physica ratio necessitat legitimum partum, quo videlicet justo suo tempore eveniat: nam inturgescencia uteri, magnitudo foetus, & suppositus defectus nutrimenti, nihil probant.

CXV. Dirigitur interim partus, quoad rationem iusti temporis, a principio rationali, in cuius capacitate omnino haeret discretio temporis & notitia foetus iam perfecti: corpori enim non inest illa necessitas, quod nono mense foetum extrudat: quo loco observationem abortus commendamus, quae hanc suppositam necessitatem physicam admodum infringit.

CXVI. Foetus sub partu magis observatur quietus, adeoque Mater foetum hucusque retentum propriis motibus exprimit.

CXVII. Aliae vero circumstantiae occurrunt, quando mater mortua est, & foetus vivus sua sponte uterum egreditur.

CXVIII. Unde sententia illa, quod foetus activo concursu partum suum adjuvet, non satis firma est; siquidem plurimum in exclusione extra uterum embryo passivum se tenet.

CXIX. Requiritur itidem ad partum, quo internum uteri orificium tempestive aperiatur; deinde magis continuant spasmus illi in utero, qui pro facilitando partu levantur motibus voluntariis puerperae expressoribus & auxiliatricibus obstetricis manibus.

CXX. Sic

CXX. Sic foetus cum capite praedictum orificium non modo intrat, quod vocatur, foetum jam inflare, sed & per illud magis transit, quod dicitur foetum jam perumpere; donec ipse tandem penitus matris corpus egrediatur.

CXXI. Sanus infans cum clamore & vegeto ejulatu in lucem editur: debilis vero vel filet vel debiliter ejulat.

CXXII. Ut plurimum mature liberatur natus infans a funiculo umbilicali, congrua deligatione & abscissione.

CXXIII. Deinde abluendus est ab adhærentibus sordibus mucidis, ne exarescant in superficie corporis, proxime vero quieti, & debite regimini concedendus est.

CXXIV. Post foetum, ex utero mediantibus spasticis commotionibus continuantibus secundinae eliduntur, quæ primum ab utero, cui hucusque adhæserant, avelluntur, deinde vero penitus exprimuntur.

CXXV. Magna interim parit incommoda & ominosa consuetudina, si secundinae diutius remanent in utero.

CXXVI. Ita variae steriles circumferuntur traditiones effœminatae, de firmiori concretionem secundinarum cum utero.

CXXVII. Et quando secundinae ab utero avelluntur, magna tunc succedit in utero dilaceratio & vulneratio, quare Hippocrates puerperas ut graviter vulneratas tractandas esse monuit.

CXXVIII. Effluit propterea ex utero magna quantitas sanguinis, praesertim in primis tribus diebus, qui fluxus sanguinis Lochiorum nomen obtinuit, & consultius est, si largius sanguis profluit quam parcus, periculum enim portendit si vel imminuitur, vel plane supprimitur.

CXXIX. Quando maturius sanguis ex utero effluit priusquam foetus exclusus est, non boni ominis hoc signum esse solet.

CXXX. Successive repurgatur & consolidatur interna uteri dilaceratio, ut denique Lochia instar loturae carniū effluant, & posthac penitus cessent.

CXXXI. Post exclusionem secundinarum interest, quo puerperis cum lata fascia abdomen colligetur, ut flaccescens venter, eo facilius iterum obrigescat & internis flatulentis non subjiciatur.

CXXXII. Propterea cavendum est, ne puerperæ refrigeriis vel internis, vel externis exponantur, aliàs legitimo lochiorum successui impedimentum accidit.

CXXXIII. Animi pathemata & diætæ vitia puerperis perniciofa sunt.

CXXXIV. Post partum uno vel altero die in puerperis Lac efficacius secerni incipit, quanquam jam in gravidis, & communiter circa medium gestationis tempus, hoc negotium secernendi Lactis anticipet.

CXXXV. In aliquibus foemellis secretio lactis facile, in aliis cum spasmis, in quibusdam vero cum febrilibus commotionibus incipit.

CXXXVI. Primum Lac, quod post partum effluit est aquosum, tenue & falsuginosum, & dicitur Colostrum.

CXXXVII. Postea vero Lac magis saturatum & pingve redditur, atque ab infante tam exsugitur, quam aliquando sponte mediantibus subtilibus mammarum stricturis exprimitur.

CXXXVIII. Patiuntur foeminae lactantes saepe multa incommoda & graves dolores in mammis, imprimis vero in papillis, quae ob suctionem facile excoriantur, tanto magis vero si adhuc profundius in mammis haereant & multa opera exfugiri debeant.

CXXXIX. Infans vero mox post partum excernit collectas in intestinis feces, quae ob aliquam similitudinem Mœconium vocantur.

CXL. Talis excretio fit interdum sponte, quandoque adjuvatur per ingestionem Colostri, aut artificialia adjumenta.

CXLI. In futurum infans in moderato regimine conservari debet, non nimis aestuoso neque refrigerante.

CXLII. Post aliquot hebdomadas excrescunt dentes, communiter primum incisores, deinde canini & molares.

CXLIII. Haec dentitio communiter certas alterationes infert, vel catarrhales afflictiones, vel alvi fluxus, vel motus febriles, vel plane convulsiones.

CXLIV. Ultimi dentes, qui hominibus excrescunt, sunt intimiores postremi molares, dicti dentes sapientiae, qui in confiniis vigesimi primi anni, & communiter circa periodos septenarii annorum proveniunt.

CXLV. Septimo anno in subjectis dentes successive excidere, & usque in undecimum annum successive iterum recrescere solent.

CXLVI. Servat enim Natura humana hunc morem, quantum quidem observare licuit, ut singulares & notabiles actiones in suo corpore juxta septenarium numerum vel annorum vel mensium vel dierum suscipiat & ordinet.

CXLVII. Et haec sunt plurimae notatu maxime dignae observationes & circumstantiae in Generationis tractatione tenendae.

CAPUT III.

THEORIA CORPORIS HUMANI PHYSICA.

I.

Posteaquam in præcedentibus Theoria de Natura & Generatione suppeditata fuit, ita proximum est, ut illud subjectum perpendam, quod Natura assumit atque format, per quod imposterum operatur & cui inhabitat.

II. Est illud corpus animale, respectu materialis suæ constitutionis, certæ mixtionæ, textura, structura, connexionæ, configuratione & proportionæ præditum, cujus materialis talis conditio antea cognita esse debet, priusquam perspiciam, quomodo illud corpus a suo principio vivum reddatur, siue integrum conservetur: unde primo loco consideratio corporis physica commendanda erit, priusquam Medica, siue pressius Physiologica enucleetur.

III. Differt enim corpus mixtum siue simpliciter physicum a corpore vivo, & medicis respectibus directe & proprie subjecto, variis modis.

Conf. Stahlî Tr. de differentiâ mixti & vivi.

IV. In hac physica corporis explicatione synthetica methodus seligenda erit, ut in primis principiis & primis actionibus combinationis inchoem, & ad crassiores aggregationes progrediar.

V. Est etiam hic ordo & successus in formando corpore, ut a teneris elaboretur, & in firmiorem consistentiam successive convertatur, quam methodum servat Natura, dum a subtilioribus incipit & in crassioribus definit: secus plurimum operatur ars.

VI. Dicuntur vero principia corporum simplicia primæ, homogeneæ & individue materiæ, extra ullum combinationis statum constitutæ, certis tamen figuris præditæ, ex quibus corpus fit & in quas iterum redit.

Conf. Stahlî Speciminis Becherianî principia Part. I. Sect. I. Membr. I.

VII. Vocabantur hæc Philosophis Aristotelicis Elementa: Democriteis vero Atomî, siue insectilia aut individua, quæ sunt in se spectata Ens simplex & unum extra omnem cohesionem, quo colludit materia primi elementi Cartesianæ.

VIII. Et talia prima principia differunt specie, numero, & figura, quamquam ita accurate eorundem figura describi non queat, comprehensibiliter tamen illis figura inest.

IX. Hæc principia non cadunt in sensus externos, sed ob subtilitatem suam

summam, mente tantum concipiuntur, absque tamen illa abstrusa confusa & metaphysica Peripateticorum divisione in infinitum.

X. Ejusmodi prima principia materialia sunt summe mobilia, ob summam suam subtilitatem, ob id etiam ad combinationem subeundam admodum habilia, licet quoad essentiam specialem, quædam illarum bene conveniant, alia vero minus; simplici testimonio principiorum aquosorum & pingvium.

XI. Primus actus physicus combinandorum principiorum dicitur Mixtio, in qua principia quædam simplicia specie diversa primum conveniunt, & si inter se arcte conveniunt, etiam ita cohærent, ut tam facile se invicem haud deferant.

Conf. Stahl's Specimen Becherianum l. c.

Opuscula Chymica &c. p. 226. seqq.

XII. Et id quidem, quo magis conveniunt ratione essentiae suæ, ubi non excludimus convenientiam materiarum quoad suas figuras & superficies.

XIII. Inde contingit, ut quo magis materiae se invicem tota superficie exacte contingunt, non vero exiguis tantum punctis, eo firmitus contineant & cohæreant.

XIV. Quapropter tale corpus mixtum non ita facile aut cito resolvitur, nisi principia constitutiva maxime discrepent.

XV. Quod interim in mixtione subtili & intima faciliorem resolutionem respuit, illud ex continuata motuum applicatione & instrumentorum solventium attenuatione suppletur.

XVI. Quanquam vero mixtum constet ex principiis simplicioribus numero pluribus & specie diversis, imo quanquam pro uno deinde moveantur, tamen quælibet principia pristinam suam essentiam non mutant.

XVII. Falsa itaque est Aristotelis sententia de mixtione, quod sit privatio pristinae & inductio novæ formæ.

XVIII. Manent potius in corpore mixto principia eadem, attamen pristina libertate non fruuntur, quia jam in aliqua unione & connexionem stant, ergo novas qualitates induunt.

XIX. Eo difficilius vero corpus mixtum dissolvi aut diffindi potest, quia intimius & subtilius cohæret, adeoque instrumenta materialia ad conciliandam divulsionem necessaria tenuēs illius commissuras non facile ingrediuntur.

XX. Dicitur hic actus diffissio physica, quæ tardius & ægrius succedit, cum divisio mentalis promptius & citius fiat.

Conf. Stahl's Opuscula Chymica &c. p. 237. seqq.

XXI. Quare speculatores dividentes citius se expediunt, quam artifices diffindentes; & facile inde liquet diversitas inter speculatores & artifices; hinc artifices magis in sua arte credendum.

XXII. Pro-

XXII. Proinde mixtio in universitate rerum triplex occurrit, videlicet Mineralis, Vegetabilis & Animalis.

XXIII. Prior superat firmitate & durabilitate omnes reliquas, quoniam de oleosis & aquosis principiis non participat, utpote quæ principia ad perpetuum divortium inclinant.

XXIV. Constat potius ex principiis terreis diversæ speciei & indolis, quales terrarum species Becherus commendat, ad mineralogiam admodum sufficientes.

Conf. Stahl's Specim. Becher. p. 87. seqq.

XXV. Vegetabilis mixtio ratione durabilitatis medium locum tenet, quia facilius, quam mineralis, tardius quam animalis corrumpit & corrumpit.

XXVI. Facilius quam mineralis corrumpit, ob principii aquosi & pinguis præsentiam: difficilius quam animalis ob connexionem mucii tenacioris & salini principii, quod reliquas materias magis connectit.

XXVII. Animalis vero Mixtio maxime infirma & summe corruptibilis est, ob principii aquei & pingvis largiorem concursum.

XXVIII. Constat animalis mixtio e copiosa quantitate principiorum aquosorum, non pauca copia pingvium ut & terreorum, & ex hisce posterioribus constantium mucilaginosorum.

XXIX. Quia vero aquositas & pingvedo non bene inter se conveniunt, ita animalis mixtio valde corruptibilis est, quæ in actu vitali plurimum operæ requirit, quo a corruptione defendatur.

XXX. Utraque hæc principia vel aquosa vel sulphurea ad concitandam corruptionem admodum efficacia sunt. Illud aquosum proxime motum intestinum excipit & communicat, hoc sulphureum vero facile eundem impulsus suscipit & propagat, & in tota reliqua compage divulsionem committit.

Conf. Stahl's Opuscula Chymica: & quidem fundamenta Zymotechniæ p. 100. seq.

XXXI. Sicut aqua instrumentum motus fermentativi est, quod imprimis valet de fluido aqueo principio, quod non formaliter sed materiali concursu ad resolutionem mixtionum concurrat.

XXXII. Ita sulphureum principium in fermentatione non absolute activum, sed etiam passivum est, quod vel in corpore mixto, ex sale, sulphure, & terra constante, continetur & simul movetur; vel ab aqueo principio primum impulsus assumit, si liberatum est, deinde vero alias mixtiones dissolvere adjuvat, per communionem motus quem primum subiit; adeoque hæc passio & reciproca activitas respectiva est.

XXXIII. Simplicior mixtio occurrit in humoribus diversis corporis animalis: reliquæ partes magis aggregatæ existunt.

XXXIV.

XXXIV. Obtinetur hæc mixtio humorum sub diversis motibus, vel fermentationis sub concoctione, vel sangvificationis, vel secretionis, vel diversæ depuratorie tractationis, quemadmodum alias diacrisis & syncrisis sibi invicem subserviunt.

N XXXV. Interim non aliam quam summe corruptibilem sibi format mixtionem natura animalis; quod testimonium deplorandi lapsus est.

XXXVI. Alter actus qui mixtionem excipit in physico ordine, vocatur Compositio, quando e pluribus mixtis corpusculis novum quoddam corpus prodit.

Conf. Stahl's Specimen Becher. l. c. Membr. I.

XXXVII. E compositis denique generantur aggregata, quæ consistunt vel in frusto i. e. in irregulari congerie: vel in structo, i. e. quod constituit ordinatam, figuratam & proportionatam materiam, certis usibus & finibus applicandam.

Conf. Stahl's Opusc. Chym. p. 226, seqq.

XXXVIII. Est itaque animale corpus aggregatum quoddam, sed omnino structum, cum singulæ partes exquisita materiali dispositione & proportionem fruuntur.

XXXIX. Distinguitur corpus in partes solidas & fluidas: Solidæ, uti proprie structæ sunt, ita aggregatio illarum consistit vel in textura vel in structura.

XL. Textura est tenerior & subtilior coalitio materiarum tenuiorum, ordinata tamen ut productum pro diversis effectibus edendis & impetrandis habile instrumentum subministraret: sicuti textæ partes sunt membranæ, vasa, ductus, periosia &c.

XLI. Structura vero infert firmiorem & robustiorem consistentiam in suo subjecto e crassioribus materiis inductam, unde structæ dicuntur partes osseæ, musculosæ, ligamentosæ, cartilaginossæ &c.

XLII. Structæ partes sunt vel flexiles & mobiles, vel immobiles, solidæ & firmæ, quæ posteriores osseæ sunt, priores vero reliquæ.

XLIII. Struuntur partes pro diversitate suæ consistentiæ, per selectas & habiles materias, quæ fluidis inexistunt, quales sunt sive terreæ, quæ in soliditatem converti possunt, sive mucilaginosæ, quæ ad consistentiam conciliandam contribuant, sive reliquæ teneriores.

XLIV. Sunt vero solidæ partes propterea, ut vel ipsum corpus animale systematicum aut firmum efficiant, vel quo partes fluidas debite circulent, & in suo fluore promoveant.

XLV. Haud vero solidæ partes justis & necessariis motibus tractari possent, ni aliquo fulcro aut fulcimento in ipso reliquo corpore gauderent.

XLVI. Sunt

XLVI. Sunt itaque tale fulcimentum ossa, quæ inserviunt partim pro generica corporis firmitudine & fundamento, partim pro singulis partibus mobilibus, quæ plurimum ad ossa adfirmata sunt.

XLVII. Fluidæ vero partes dicuntur, quæ indefinenter progrediuntur motu undulante, unum locum deserente, novum vero occupante & recta linea cum mixtorum congerie procedente, & tales fluidæ partes sunt in corpore Humores.

XLVIII. Ex humoribus principalissimus est SANGVIS, qui in sua massa constat ex multis aliorum humorum speciebus; imprimis vero continet quantitatem aquositatis magnam, aliquam copiam pingvedinis & mucilaginis, non paucam etiam feri sic dicti, reliquum dicitur strictiori sensu Sanguis.

XLIX. Hic sanguis constat ex principio sulphureo & terreo-calcareo, quorum utrorumque mixtio ruborem huic humori conciliat.

L. Excludimus itaque phantasias illas nihil significantes de globulis sanguinis, aut vermiculis capitatis, aut ætherea aut fermentativa efficacia ad conciliandum ruborem vulgo accusari solita.

LI. Et hic sanguis juxta familiarem traditionem non est thesaurus vitæ, quæ hodiernum adhuc recepta persuasio ex credulitate Arabum emanavit.

LII. Et qui vulgo etiam de sanguinis spiritualiscentia formantur conceptus, illi nimis debiles & steriles sunt, & plus involvunt in opinione, quam solida & utili demonstratione: licet cæteroquin hæc sententia multum ministret anthropologiæ physicæ & famosæ imaginationi de spiritibus.

LIII. Est vero rectius æstimando, sanguis proximum corruptionis putridæ subjectum, quod quoad summam proclivitatem suam in putredinem, vix æquale agnoscit aliud subjectum.

LIV. Interim sanguis est instrumentum materiale ad vitam & sanitatem absolute necessarium, sine quo principalis motus vitalis administrari non potest.

LV. Unde inter animam & sanguinem arctum & constans occurrit commercium, quia sine sanguine illa ad vitam nihil condigni præstare potest.

Conf. Epistola mea de Commercio animæ cum sanguine.

LVI. Attamen anima & sanguis non confundi debent, siquidem vita & sanguis non unum idemque sunt, & indiget propterea sacer codex aliqua congrua interpretatione, quando dicit, quod sanguis brutorum sit eorum anima.

Conf. Præfatio Disputationis meæ de Hæmorrhagiis criticis.

LVII. Neque sanguis ex se vel vires dat vel vires auget, cur vero subtracto sanguine corpus debilitetur, magis ex illo commercio inter animam & sanguinem occurrente fluit, quam ex ratione physico-mechanica.

LVIII. Differt sanguis quoad temperamenta ratione crasceos & consisten-
tiæ: de reliquo vero sanguis in se spectatus non est humor alimentosus.

Conf. Stahl's Disp. de Sanguinis temperie optima conservanda & restauranda.
de Temperamentis.

LIX. Excipit alter humor, qui constituit **SERUM**, de quo prisca Medicina
non multa, ad minimum non satis solida profert.

LX. In media vero Medicinæ ætate increbuit distinctio inter serum utile
& excrementitium, per prius intelligebatur vel humor massam sanguinis attenuans
& diluens, vel nutritioni inserviens, quem hodie lympham vocant.

LXI. Proprie vero & pro meliori distinctione Serum est humor heteroge-
neus, e principiis excrementitiis constans

LXII. Hæc sunt, copiosum salinum, quod tam in sudore quam in urina
gustui subjacet: non exiguum sulphureum orgasticum, quod sese olido & olea-
ginoso foetore prodit: ut & terreum subtile; quæ omnia principia, uti in vehicu-
lum aquosum recepta, ita conservando corpori non inserviunt, quare in humore
qui serum constituit, tanta copia, & per tot loca excernuntur.

LXIII. Generatur Serum vel ex sanguine ipso, quando resolvitur & mixti-
onem suam perdit; siquidem principia pro Sero constituendo ex parte etiam
sanguini inexistunt.

LXIV. Et potest propterea Serum appellari sanguis dissolutus: deinde ve-
ro provenit Serum ex alimentis & potulentis, quibus sub diversis saporibus eadem
principia commixta sunt.

LXV. Denique ab extra adhuc cum aëre inquinato similia principia pro
constituendo Sero apta communicantur, magno & luculento testimonio naviga-
tionum, ad Scorbuti genesis conciliantium.

LXVI. Talis vero Salsedo proprie mixtionem animale non ingreditur,
licet ex terrea illius substantia alterata & attenuata produci queat.

LXVII. Et hoc serum per totum humorum latifundium, imo universum
reliquum corpus dispersum est, & ob subtilitatem suam omnes partes ingreditur.

LXVIII. Hinc etiam utilibus humoribus communiter adhæret, uti est
Lac atque **Lympha**.

LXIX. Proximus humor **LYMPHA** est, ejus consistentia fluida, gela-
tiosa, tamen pingvis & pellucida, existit, qui humor & crasi & consistentia tali
se sufficienter commendat.

LXX. Constat ex principiis pingvibus, tenuibus, mucilaginosi, terreis
& aquosis, quæ principia libere fluctuant in hoc humore, neque sibi invicem con-
nexa sunt, unde consistentia Lymphæ est pellucida & tenuis.

LXXI. Derivari potest itaque a limpiditate, quia Lympha limpidus humor est, adeoque a quibusdam per tropum rhetoricum Ros & Aura Vitalis vocatur.

LXXII. Antiquioribus humor hic Lymphæ nomine non innotuit, qui per serum utile similem humorem denotarunt.

LXXIII. Differt hæc lympa in subjectis quoad quantitatem & qualitatem ratione ætatis, temperamenti, sexus, & diætæ.

LXXIV. Prodit eadem ex Chylo, transit ex parte in sangvinem, & hic fatiscit denique in Serum, ita ut inter hos humores luculenta quadam affinitas compareat, & intercedat.

LXXV. Dum verò Lymphæ consistentia pingvis & gelatinosa est, ita subijcitur diversis inquinationibus ab humoribus impuris, qui se eidem innectunt, proptereaque ad diversas morbias afflições ita videlicet alterata disponit.

LXXVI. Est vero Lympha pura proximus humor pro nutritione administranda necessarius atque utilis adeoque minime excrementitius.

LXXVII. Sicut vero hic humor gelatinosus est, ita nimium calorem, aut contra, refrigerationem, non perfert.

LXXVIII. Ex hoc humore tam partes nutriuntur, quam sangvis reparatur, unde illius utilitas in negotio vitali sese abunde commendat.

LXXIX. Ad humores & fluidas partes spectat etiam CHYLUS, qui proxime ex alimentis extrahitur, & est illa materia, e qua postea Lympha fieri solet, est hic Chylus humor lacteus.

LXXX. Continet ob id eadem principia, quæ Lympham constituunt, sub illa tamen differentia, quod in Chylo hæc principia sint connexa & magis mixta, unde consistentia Chyli spissior minusque pellucida est.

LXXXI. Deinde etiam adhuc continet præ Lymphæ muciditatem paulo spissiore, quæ tamen ab eodem segregatur, quam primum in Lympham convertitur.

LXXXII. Per accidens vero alia principia assumit, quæ tamen ad ejus essentiam non spectant, & propterea Chylum magis inquinant, ut sunt Salina, biliosa, feculenta, fermentativa.

LXXXIII. Tanto magis Chylus ejusmodi inquinationibus expositus est, quia partim ex massa excrementitia segregatur, & quia per primas regiones transfluit, quæ communiter cum impuritibus refertæ sunt.

LXXXIV. Sequitur LAC, de cujus essentia & formatione Physiologi varia speculantur, quamvis Lac nihil aliud quam Chylus sit.

LXXXV. Unde Lacti eadem sunt principia & eadem qualitates materiales, quæ Chylo sunt, nisi adhuc Lac facilius quam Chylus ace scat.

LXXXVI. Connectuntur & communicantur hæc acescentia principia & diuturniori commercio & comineatu cum sanguine, cui salina hæc principia insunt.

LXXXVII. Alioquin vero Lac extra ordinem ingrediuntur e diversis cau-
fis & occasionibus alia principia, ut biliola & orgastica, quæ tamen ad ejus essen-
tiam non spectant, & quæ in infantibus multas afflictiones causantur.

LXXXVIII. Habet interea Lac ratione usus & applicationis relationem ad
infantem teneriorem, qui adhuc crassiori alimento nutriri & sustentari non pot-
est, unde hoc liquore pingui & pro Lympha constituenda apto fruuntur.

M LXXXIX. Est propterea Lac index vel expectandi vel præsentis infantis,
qui hoc nutrimento indiget.

XC. Ad humores spectat etiam BILIS, cujus fluiditas ordinaria satis evi-
dens & oleaginosa consistentiæ similis est, licet extra ordinem in tephaceam
consistentiam & duritiem transeat.

XCI. Frustra vero Bili assignantur virtutes balsamicæ, cum contrarietas
hujus prædicati in ipso effectu elucescat.

XCII. Principia Bilis sunt copiosa sulphurea, salina tenuia, mucilaginosa
& subtilia terrestria, quæ diversis experimentis comprobari possunt.

XCIII. Illa vero inter Physiologos & Anatomicos vulgaris & intricata est
disceptatio, qualenam sal Bilis contineat, an acidum, an alcali?

XCIV. Plurimi affirmant, quod Bilis Sal alcalinum contineat, cur? quia
est amara, quanquam amarities non sit essentialis & solus character Salis alcali.

XCV. Gaudet vero Bilis de principio Salino, Acido, testantibus variis ar-
gumentis & experimentis.

XCVI. Quod vero Bilis amara sit, provenit a connubio principii acidi
cum pingui; siquidem ex diversis amaris speciebus penetrans acidum produci potest.

XCVII. Est itaque Bilis humor excrementitius, licet ante excretionem suam
adhuc utilitatem aliquam exferat.

XCVIII. Excipit SALIVA, humor valde limpidus & fluidus quantitate sa-
lis notabili occurrens, & seorsim secerni solitus.

XCIX. Constat e principio subtili acido-salino, temperato tamen, & cum
multa tenui aquositate involuto.

C. Unde illius effectus materialis est fermentativus, quem in partes resol-
vendas exercet.

CI. Non vero propterea humor excrementitius est, licet intra fauces ex-
primatur, cum posthac juxta ordinem vitalem deglutiri debeat.

CII. Alius humor, qui a salivali nihil discrepat, nisi nomine & loco, ubi
secernitur, est, qui vocatur PANCREATICUS SUCCUS.

CIII. Hic industriæ & inventioni posteritatis adscribendus est, quanquam
adhuc inventores litigent de gloria ex invento reportanda.

CIV. Deinde etiam multiplex disceptatio inter Physiologos & Anatomicos occurrit circa hunc succum, an Lympha, Chylus, Succus nerveus, resolutus sanguis, vel alius humor existat: quid quod an acidus, falsus, dulcis vel insipidus sit.

CV. Est vero hic humor non alius, quam salivalis, & convenit cum Saliva respectu principiorum, consistentiæ, coloris, effectus phyci, applicationis in œconomia vitali, & organi sui secretorii.

CVI. Fluidis partibus annumeratur SPERMA, cujus analysi inter Medicos satis intricata & confusa existit.

CVII. Quicquid enim sententias Paracelsi, de idæis humanis spermati in-existentibus, aliorumque Medicorum de spermate deciduo, & recentiorum de Vermiculis qualitercunque figuratis, opinionem attinet, tunc hæc adhuc multis paralogismis est subiecta.

CVIII. Est vero Sperma humor mixtus e salivali & lymphatica substantia constans.

CIX. Et hoc assertum probant varia argumenta, quæ tam ex ordinario sanitatis statu, quam extraordinaria morborum conditione fluunt.

CX. Sed participat etiam Sperma de tenui aquositate, quæ successive ab eodem transpirat, ut reliquus humor vel liquor consistentiam spissiore nanciscatur.

CXI. Ejusmodi constitutionis est LIQUOR GENITALIS fœminarum, licet hic non ad eosdem usus applicetur, quo Sperma masculinum pertinet.

CXII. Ultimus ex humoribus in homine vivo occurrens est MUCILAGO, cujus consistentia, uti præ reliquis humoribus spissior est, ita tamen spissitudine discrepat, & dantur in humoribus tenaciores, & tenuiores muciditates.

CXIII. Interim fluidior Mucus, quando tenuem humidam substantiam amittit, in spissiore consistentiam degenerat, & contra spissior mucus, cum tenui humiditate dilutus & emollitus fluidior reddi potest.

CXIV. Sicut itaque Muci consistentia est paulo firmior, ita hæc mucilago est quasi gluten reliqui corporis, per quod subtiliora principia connectuntur, & corpus inde redditur densum, solidum & ex parte crassum: quemadmodum imprimis hic mucus pro osseis partibus formandis, firmandis & confirmandis interservit.

CXV. Constat vero Mucus e terreo-limoso-calcareo cum humiditate permixta substantia: quare ablata hac humiditate, Mucus ille terream, spissam & friabilem consistentiam inducit.

CAPUT IV.

THEORIA CORPORIS HUMANI
MEDICA.

I.

Quando de corpore humano, in quantum usui medico subiacet & inservit, sermo instituitur, tunc proprie agitur de corpore vivo.

II. Hæc qualitas vitalitatis corpori ut corpori non est propria, sed aliunde ipsi accidit.

III. Licet enim corpus ex certis principiis constet, & mixtum & aggregatum sive textum sive structum sit, eapropter vero non statim vivum est.

IV. Nam dispositio materialis ad diversos motus & effectus sic dicta physico-mechanica non statim necessitat corpus ut vivum reddatur.

V. Unde ratio vivi supervenit corpori mixto & physico, & differentia est luculenta inter corpus physicum & medicum, aut inter rationem vivi & mixti.

VI. Ex hac genuina & non affectata vivi cognitione fluit vera differentia Mechanismi & organismi, aut rationis mechanicæ & organicæ.

Conf. Stahl's Schediasma de differentia Mechanismi & Organismi.

VII. Et in hac medica imprimis corporis tractatione maximo studio evolenda est vera ratio vivi & vitæ, quo nimirum Medicus suum subjectum in illo statu recte pernoscit, in quo illud arti medicæ subicitur.

VIII. Diversis enim modis differt Theoria & tractatio de mixto a tractatione & disquisitione vivi.

IX. Quanquam vero vita in communi sensu de diversis subjectis dicatur, & sigillatim vel Deo, vel animæ, vel corpori adscribatur, tamen sensu medico sumpta vita requirit duo subjecta, unum activum, quod principium vitale est, & secundum assertionem nostram Anima hominis, alterum passivum, nimirum corpus.

Conf. Stahl's Schediasma de differentia mixti & vivi.

X. Est itaque vita juxta formalem & veram suam rationem & æstimationem conservatio mixtionis animalis valde corruptibilis corporis humani a principio incorporeo, corpori tamen inexistente, per actum incorporeum, nimirum motum in genere, per Secretiones & Excretiones vero in specie, cum idoneis organis, sub concursu confirmationis corporis & adminiculorum necessariorum corporis existentiam sustentantium & proportionati motuum progressus impetrata.

Conf. Stahl's Disp. de Vita.

XI. In hac vitæ definitione hærent omnes illæ tractationes, circa quas Physiologia medica versatur.

XII. Quo spectat consideratio de Natura (quam modo præmisimus) & implicite de primo hujus concursu cum corpore sub actu generationis, de corpore quoad materiale suam constitutionem, de vita, per quam corpus hoc fit subiectum genuinum medicinæ, de motibus vitalibus horumque coniectariis, de se & excretionibus, de constitutione & usu partium, de nutritione, de rebus non-naturalibus, & de Temperamentis.

XIII. Exprimat vero hæc definitio veram & simplicem formam atque indolem vitæ, & declinat confusionem mediorum sive causarum mediarum ad vitam pertinentium.

XIV. Etenim definitio exhaurire debet indolem & formam sui definiti, ne confusio causarum suboriatur.

XV. Vocamus vitam conservationem mixtionis; in hac enim hæret & consistit status integritatis animalis & per consequens etiam hæc vitæ puræ, simplicis & veræ genuina forma est, quando corpus a corruptione indefinenter arcetur, & ita in illo statu servatur, quo exclusis & interceptis heterogeneis & perniciosis causis & materiis reliqua mixtio salva maneat, & a dissolutione libera.

XVI. Et hæc conservatio ita comparata esse debet, prout usibus hominis in œconomia vitali competit, & in quantum cum mixtione animali, quatenus hæc in correlatione cum vita stat, congruit.

XVII. Quo loco præstat evitare confusionem illam, qua conservatio corporum quorundam mere physica cum conservatione usibus humanis vitalibus quadrante, ludicre commiscetur; quo respectu etiam corpus animale per mere physica adminicula conservari potest, sed citra respectum aut relationem ad usus vitales.

XVIII. Et si motus vitales, tanquam media ad acquirendam vitam absolute necessaria recte decurrunt, tunc ex iisdem per bonam consequentiam fluit, ut corpus sit salvum & a læsione immune: quæ conservatio, dum excipit efficaciam motuum vitalium, propterea cum ipsis motibus confundi non debet.

XIX. Est itaque aperta confusio, quando hæc media & subsidia ad obtinendam vitam idonea pro ipsa vita declarantur, cum inter formam rei & causas mediatas ad rem illam spectantes simplex & perpetua sit differentia.

XX. Propterea vita est conservatio, non actus conservans, sed ille status, qui actum excipit.

XXI. Præcipue versatur hæc conservatio circa mixtionem; cum in corpore animali primo nihil magis corruptibile sit, quam mixtio, secundo cum hac
mixtione

mixtione nitatur tota reliqua corporis compages & structura, ut fatifcente mixtione simul corruat structura.

XXII. Maxime vero ad mixtionis inversionem contribuit principium sulphureum, valde subtile & valde mobile, cui recte tractando in œconomia vitali opera danda est.

XXIII. Si itaque hoc principium, quod jam in corpore fluctuat, tempestive & sufficienter eliminatur, tunc reliqua mixtio manet salva, neque exposita est talibus invasionibus a principio tam subtili expectandis dissolutoriis.

XXIV. Hujus vitæ in corpore humano principium est anima hominis, quæ a benigno creatore hac notitia ita prædita est, secundum quam corpus suum fragile, cui inhabitat, ad futuros suos usus conservat.

XXV. Quæ assertio, quod videlicet Anima hominis, & illa quidem rationalis, principium vitale sit, diversis confirmari potest specialioribus argumentis.

XXVI. Unde non admittimus sententiam, qua asseveratur, vitam esse balsamicam corporis qualitatem, cum potius materialis talis corporis qualitas a vita maxime discrepet & discedat, & corpus illud ipsum subjectum sit, cujus proprium in quarto modo a balsamica hac efficacia maxime alienum est, & perpetuam corruptibilitatem continet.

XXVII. Ob id post lapsum inseparabilis hæc est corporis qualitas perpetua, quod corpus sit extreme corruptibile.

XXVIII. Adeoque status vitalitatis hanc corruptibilitatem ita coercet, ne e potentia sua in actum i. e. corruptionem ruat.

XXIX. Proinde indoli vitæ non congruit assertio, quod vita sit vinculum animæ cum corpore, cum nuda hæc & abstracta communio nondum vitam absolvat.

XXX. Tanto minus hæc assertio veritati congruit, quando juxta vulgarem sententiam Animæ denegatur jus & capacitas movendi, vel motibus instruendi corpus suum subjectum: vita vero animalis unice hujus corporis integritatem concernit.

XXXI. Abludit a veritate, quando asseritur, vitam consistere in motu, cum illud consistere nimis obscuram interpretationem involvat; motus enim in se spectatus nondum continet aut per aliquam necessitatem ex se suppletur corpori existentiam, siquidem etiam vita, distincte rem edisserendo longe aliud quid est, quam nudus motus.

XXXII. Neque genuinæ vitæ indoli significandæ satisfacit illa sententia, qua progressivus sanguinis motus per partes, certa dispositione materiali instructas, succedens, cum vero vitæ conceptu combinatur.

XXXIII. Illud enim quod ex hoc motu & reliquis vitalium motuum speciebus profluit, & logico, & physico & medico sensu magis meretur appellari vita: ad evitandam enim omnem confusionem & commendandam distinctam rei definitionem, formam aut formalitatem per proximiores effectus vitam explico.

XXXIV. Adeoque inculco, quod vita per motus vitales sic dictos in genere, & ita etiam per motum progressivum sanguinis, per se- & excretionem vero specialius perficiatur: propterea vero vita, tanquam status ille, qui hos motus & effectus consequitur, aut proximum, directum & essentiale horum motuum & effectuum consuetarium & productum, non cum motibus illis aut effectibus confundi debet: alias æquali jure asserere liceret, quod se- & excretionem sint vita; cur? quia sine illis vita obtineri non potest; quod cor sit vita! cur? quia sine corde motus progressivus sanguinis non celebratur, & sine hoc homo vivus non est! quod prima elementa sint vita! cur? quia cor ex illis constat, sine corde motus progressivus non fit &c. & sic in infinitum.

XXXV. Deinde chymica illa opinio de vita, quasi sit temperies humorum & salium, nimis tropica est, atque solida demonstratione destituta.

XXXVI. Omnium maxime obscurus & sterilis est conceptus de vita, quod sit legitimus spirituum motus, per justam humorum & corporis solidi temperiem, quæ definitio fœtum imaginationis, & metaphysicum magis sensum prodit.

XXXVII. Quod reliquam obloquutionem attinet, quasi vita non possit esse conservatio mixtionis, cum absente vita, mixtio tamen integra esse queat, v. g. in corporibus congelatis, aut perfumatis vel lixivio commissis vel balsamatis &c. tunc eadem similiter confusionem ex supra dictis demonstrandam committit.

XXXVIII. Hæret enim in hac obloquutione grandis paralogismus, quo qualiscunque mixtionis integritas commiscetur cum illa, quæ homini ad usus animales convenit & competit.

XXXIX. Vitæ opponitur Mors, & sicut vita conservatio mixtionis quoad formalem suam conceptum est, ita mors est dissolutio sive destructio mixtionis.

XL. Et quemadmodum vita sine motibus vitalibus concipi non potest, ita motuum vitalium abolitio mortem inducit.

XLI. Quam partem semel occupavit corruptio, illa absolute mortua est, & naturali ordine & potestate vivificari non potest, sed si possibile a reliquo vivo corpore tempestive removeri debet.

XLII. Cessantibus mediis, cessat effectus, & cessantibus motibus vitalibus, definit vita & occupat mors.

XLIII. Cum vero vita & sanitas sibi invicem inserviant, ita Sanitatem voco convenientem actionum vitalium administrationem per partes organicas, integras & illasas.

XLIV. Et hi sunt potiores respectus generaliores ad medicam corporis theoriam pertinentes.

CAPUT V. DE MOTIBUS VITALIBUS.

I.

Vita animalis, in quantum est conservatio mixtionis summe corruptibilis, non nisi per idoneos & proportionatos motus impetratur, qui propterea dicuntur vitales.

II. Vitales vocantur, ad differentiam aliorum motuum corpori humano supervenientium, magis physicorum, & sine directo fine, salubritati corporis prospiciente, decurrentium, quin proximius diversa detrimenta corpori inferentium.

III. Et hi motus sunt ille actus, per quem anima humana suo corpori vitam & sanitatem conciliat.

IV. Quid quod Motus sunt illud simplicissimum vinculum & medium, per quod Natura commercium cum suo corpore habere solet.

V. Unde etiam ejusdem indolis & qualitatis sunt, qua de principio vitali prædicari possunt.

VI. Sunt vero motus ejus etiam habilitatis, ut cum materia proxime conveniant, adeoque subjectum incorporeum cum corpore jungant.

VII. Attamen motus non est materia, neque est materialis, sed secundum simplicissimum conceptum alterius indolis, quam materia est.

VIII. Neque veritati convenit traditio illa vulgaris, quod motus sit vis, qualitas aut nisus materiae, quippe qui conceptus admodum obscurus & hieroglyphicus est.

IX. Motus simpliciter consideratus est actus, actum vero & materiam pro uno eodemque subjecto habere velle, sanæ rationi repugnat.

X. Si vero actus non est materia, sequitur quod motus non sit materia; id quod etiam multiplicia documenta in physicis disquisitionibus comprobant, quæ satis evidentia sunt; modo animus a præjudiciis & obscuris Philosophiis liber sit.

XI. Motus est incorporeum quid, & tamen est aliquid reale, si enim materiae supervenit, demonstrat quod respectu materiae Ens novum & aliud quam materia sit.

XII. Non per se subsistit, neque propterea sensu physico sumendo substantia est, quia a causa movente provenit, neque nudum accidens est, sicuti respectu causæ suæ superioris moventis accidens esse non potest, cum sit essentialis illius qualitas: respectu vero materiæ & objecti cui immittitur & coniungitur, accidens evadit: unde motus singulares conditiones habet.

XIII. Frustra interim litigant, qui e motu, modo substantiam, modo accidens formare & extorquere operose contendunt, cum consultius & utilius sit Theoriam de motu a scholasticis disquisitionibus repurgare.

XIV. Hæc motus immaterialitas demonstrari potest, inter alias animadversiones de essentia motus instituendas, quod detur motus extra materiam, qui proxime in materiam transferri & communicari potest.

XV. Quare dantur motus in abstracto, & quidem reales, veri & in existentia sua indubii & confessi, nec non in concreto, qui cum subiecto materiali decurrunt, sed qui propterea non materiales existunt.

XVI. Interea constat illa Physicorum contumacia, qua motus extra materiam agnoscere acriter, audacter & austerè repugnant, & hinc motus inere materiales supponunt atque fingunt, tanquam fœtum obsoleti præiudicii.

XVII. Si itaque motus est incorporeus, sequitur quod illius prima causa, sive principium, ex quo primum profluit, incorporeum esse debeat, quo effectus de sua causa testetur.

XVIII. Adeoque motus in tota rerum universitate pro suo primo principio agnoscit vel Deum, vel subordinatum Spiritum incorporeum vel animam.

XIX. Subiectum materiale non potest esse primum principium motus, quia immateriale a causa materiali primum provenire non potest.

XX. Interea neque confundendi sunt hi conceptus, quando motus per materias decurrit & communicatur, & quando a materia quasi generari dicitur, quod posterius constanter nego.

XXI. Materiæ motus non est proprius neque innatus, quid quod extra omnem sanam philosophiam est, quod motus in materia hæreat quietus aut inclusus.

XXII. Et quod vulgo quidem de impedimentis motuum removendis, de tendentia corporum ad centrum terræ ex se contingente, de voluntate Dei, quod materiæ essentialiter adsit & insit motus &c. peroratur, ad communia physica asyla optimo jure referri meretur.

XXIII. Motus est actus, progrediens e re ad rem, e termino ad terminum, e puncto ad punctum.

XXIV. Cum vero impræsentiarum non de motu in genere, sed de illo Motu seorsim sermo sit, qui ad corpus animale vivificandum spectat, ita suffecerit aliquid de indole motus indicasse, & prælibasse.

XXV. Motus vero vitales sunt illi actus, qui per apta organa in corpore animali exercentur ad impetrandam vitam & sanitatem necessarii.

XXVI. Tales motus, qui vel vitales audiunt, vel in vitali œconomia observantur, potiores sunt 1) *Motus progressivus sanguinis*, 2) *Motus Tonicus* partium vitalis, 3) *Motus voluntarius corporis*, 4) *Motus sensationis*, & 5) *Motus intestinus*; qui posterior improprie vitalis est, sed quia vitalibus motibus intercurrit, illius etiam mentionem injiciam; imprimis cum aliquales usus vitalitati subservientes exferat, qui tamen sub nullo proximo directorio, aut immediata destinatione stant.

XXVII. Principalissimus horum est *Motus progressivus sanguinis*, qui vulgo vocatur *Circulus sanguinis*.

Conf. Stahl's Schediasma de *Æstu Maris Microcosmici*, & de Mechanismo motus progressivi sanguinis.

XXVIII. Hic priscis Medicis non fuit cognitus, sed recentiorum industriæ & inventioni adscribi debet.

XXIX. Est vero hic motus progrediens, neque in ulla corporis regione subsistens, sed continuo per sanguinem circumiens.

XXX. Propterea vocatur Circulus, quia ex uno puncto effluit, nimirum e Corde & in illud iterum influit.

XXXI. Unde subjectum hujus Motus esse debet fluidum & non solidum, uti sanguis est: quam primum vero hic spissior redditur, tunc ad hunc progressum ineptior evadit, & lædit proportionem motus ad humores.

XXXII. Ordo vero hujus progressus est, ut e Corde sanguis per Arterias propellatur, ex arteriis ad universum corpus tam sursum intra caput, quam deorsum in reliquum truncum, imprimis vero in organa cribrosa, aut partes porosas effundatur, per has partes profluat, ex iisdem intra Venas transfluat, & per Venas ad Cor iterum refluat.

XXXIII. Particularis circuitus sanguinis notandus est, quod e dextro Cordis ventriculo sanguis intra pulmones per arteriam pulmonalem & per illos in venam pulmonalem, ex hac denique in sinistrum cordis Ventriculum profluat.

XXXIV. Ob id progressui sanguinis, usus pulmonum per respirationem, imprimis maximopere favet, cujus defectum in embryone peculiare viæ supplent.

XXXV. Dignitas hujus Motus inter alia momenta ex eo elucescit quod in œconomia vitali continuo duret, siquidem cordis Motus, nunquam cessat, sed diu noctuque continuat.

XXXVI. Sanguis itaque ex sinistro Cordis Ventriculo per Systolem in arterias propellitur & ad partes advehitur, qui quando rapide per arterias transfluit, easdem tunc momentanee extendit, cujus extensionis aut elevationis perceptio Medicis Pulsus audit.

XXXVII. Pul-

XXXVII. Pulsus itaque non est motus arteriis proprius, qualis vulgo supponitur systalticus, siquidem sensitivæ perceptioni contrariatur, quod in Pulsu arteriæ non constringantur, sed dilatentur, quæ dilatatio provenit a sanguine momentanee arterias transeunte, & allidente, indeque distendente.

XXXVIII. Expellitur itaque sanguis ex arteriis in partes porosas & reliquas organicas cribrosas: dicuntur vero nobis pori, interstitia fibrarum, quæ permeabilia sunt.

XXXIX. Fibræ vero sunt pars solida, flexilis tamen & consistens, non vero cava aut pervia.

XL. Unde sanguis non per fibras, quæ quandoque cavæ supponuntur, sed per prædicta interstitia sive poros progreditur, cujus asserti diversa prostant argumenta.

XLI. Interea Motus Cordis systalticus tantum proficit, quo sanguis singulas partes ingrediatur.

XLII. Arteriæ habent suas absolutas extremitates quoad plurimas propagines e quibus sanguis intra partes effluit.

XLIII. Et quo ipse per porosas imprimis partes progrediatur, non efficit, neque sufficit Pulsus Cordis, sed Tonus partium sive Motus alternans constrictorius & relaxatorius.

XLIV. Huc contribuit fluiditas sanguinis & Motus voluntarius corporis.

XLV. Sanguis enim, qui ex arteriis affluit, fluidior est, quam qui in Venis deprehenditur, quæ fluiditas & subtilitas sanguini conciliatur, dum per pulmones progreditur, & e Ventriculo cordis pellitur.

XLVI. In partibus porosis vero sanguis adhuc magis attenuatur & fluidus redditur, dum per easdem transprimitur & in iisdem conquassatur.

XLVII. Quid quod in illis partibus magis concalescit, dum inter fibrillas atteritur & proprimitur.

XLVIII. Ita calor sanguinis non a nudo motu intestino molecularum sanguinearum, imprimis inflammabilium provenit, sed ab illa allisione, attritione, collisione, appensione & transpressione in & per poros fibrillarum, tanquam per partes solidas.

XLIX. Hic tonus, qui ad promotionem sanguinis per partes porosas concurrat, proportionato ordine alternat cum pulsu: unde qualis pulsus, talis etiam est tonus: loquor vero de gradu & ordine.

L. Sanguinis reditum e capite promovent membranæ capitis, quibus vasa sangvifera intertexta sunt: illæ enim ut nervosæ continuo subtili constrictorio motu gaudent, & vasa venosa comprimantes, adjuvant refluxum sanguinis ad cor.

LI. E partibus porosis vero progreditur sanguis in venas, harumque minutissima ostiola ingreditur.

LII. Et quanquam hic ingressus difficilis esse ab adversariis & anastomoseos autoribus præsumatur, tamen ille per diversa commoda adjuvatur & promovetur.

LIII. Etenim commemoratae difficultates longe magis premunt suppositam totalem anastomosin.

LIV. Per venas refluit sanguis a partibus ad cor, nisi sola Vena portæ excipiat, per quam sanguis a partibus ad partem iterum progreditur, interea tamen ad refluxum versus cor omnino respicit.

LV. Hic progressus sanguinis per Venas videtur adhuc majoribus difficultatibus premi, cum in toto spatio corporis humani Trunco per ascensionem profluat, propterea etiam eminenti & evidenti motu indigeat.

LVI. Interim ad promovendum hunc regressum sanguinis diversa adminicula contribuunt, inter quæ nominari etiam debent Valvulae Venarum, quarum præsentia tam in corde, quam in venis Harveum permovit, quo circulum sanguinis agnosceret.

LVII. Quando in aliqua vena valvulae tales deficiunt, tunc alia subsidia earundem defectum suppleunt, quod imprimis valet de Vena Portæ, & azygos.

LVIII. Sub hoc paulo tardiori refluxu sanguinis per Venas ad Cor, ipse sanguis in spissiusculam consistentiam redit.

LIX. In hac motus progressivi consideratione physiologica, hodiernis ævis floret sententia quædam inter Medicos, anatomicis imprimis subtilitatibus inhaerentes, de Anastomosi vasorum sangviferorum absoluta.

LX. De hac anastomosi traditur, quod sanguis ex arteriis immediate in venas profluat, neque in partes vel porosas vel cribrosas alias effluat.

LXI. Supponitur enim quod Arteriarum fines sint Venarum initia, aut per interpositas valvulas in venas continent, ex qua connexionem & convolutionem glandularum texturam & compagem credunt, fingunt & statuunt.

LXII. Et qui vulgo Anastomosi in Anatomicis & Theoreticis favent, mox a particulari ad universale argumentantur & totalem in corpore humano Anastomosin supponunt.

LXIII. Licet vero ex mero, sic dici solito, lusu Naturæ ob copiam vasorum in aliquibus partibus, Anastomosis occurrat, tamen eadem 1) non pertinet ad essentiam corporis, 2) neque absoluta & universalis est.

Conf. Stahlius de Mechanismo motus progressivi sanguinis thes. 3.

LXIV. Hic motus, quem progressivum appellamus non est actus simpliciter mechanicus ex se pendens, aut a corpore & causis atque qualitatibus corporeis proveniens.

LXV. Sed est actus non alterius principii & causæ efficientis, quam solius Naturæ hominis, quod assertum variae rationes comprobant.

LXVI. Præ-

LXVI. Præter sanguinis circulum & progressum, differunt etiam Physiologi & Anatomici de Circulatione Lymphæ, quæ cum sanguine effluit, per ductum thoracicum vero refluit in sanguinem.

LXVII. Altera species motus vitalis est *Motus Tonicus* partium.

Conf. Stahlius de Motu Tonico Vitali, de Æstu mar. micr.

de Mechanismo Mot. progr. sang.

Disputatio mea de Atonia.

LXVIII. Toni appellatio & notio antiqua quidem est, licet vera significatio non nisi recentissimis temporibus magis exulta & commendata fuerit.

LXIX. Debemus veram, evidentem & utilem Toni commendationem. Celeberrimo Stahlio, ante quem nemo tam dignis demonstrationibus & applicationibus hanc motus speciem explicavit.

LXX. Rem ipsam, quam tamen non condigne intellexerunt Veteres, per robur partium denotarunt, quid & quale vero tale sit robur, non descripserunt.

LXXI. Recentiores juxta captum physicum & mechanicum cum elatere partium allegorias suas instituerunt, quanquam talis elasticitas partibus animalibus in negotio vitali non ita propria sit, qualis esse deprehenditur diversis aliis materiis, ita ut talis impropria locutio obscura adhuc & manca sit, prout aliæ hujus indolis, fori & scopi assimilationes passim esse solent.

LXXII. Tonicus motus a principali suo effectu est tensorius, qui relationem suam habet ad alternantem relaxationem sive remissionem.

LXXIII. Tensio involvit constrictionem, compressionem, coarctationem, & subjuncta relaxatio infert apertionem & remollitionem partium.

LXXIV. Quare Tonicus Motus strictorio & relaxatorio effectu se exserit, cujus subjectæ partes tali textura præditæ esse debent, quo stringi & iterum remitti queant.

LXXV. Unde partes fibrosæ & filamentosæ regulares Tonico Motui sunt subjectæ; quarum vero partium textura quidem fibrosa sed irregularis & decussatim posita est, illæ partes speciali hoc tono non gaudent, licet materiali quadam tensione præditæ sint.

Conf. Disp. mea de Atonia.

LXXVI. Principalis itaque toni efficacia consistit in moderata partium constrictione & relaxatione, quæ in ordinario statu alternat, neque diutius vel in constrictorio effectu continuat, vel stricturam necessariam retardat.

LXXVII. Interim multiplices alii, tam generales, quam speciales, tam simplices quam a contrario pendentes toni effectus in communi vita humana occurrunt, ut sunt densitas, aut mollities, rubor vel pallor, partis oppletio vel depletio vasorum, calor vel frigus, flexilitas vel contractura &c.

LXVIII. Ne-

LXXVIII. Neque existentia Toni ullo modo denegari potest, cum multa phænomena, tam in ordinario, quam in extraordinario statu occurrentia, eandem comprobent.

LXXIX. Est vero hic Tonus actus Naturæ humanæ & non æris (quoad efficaciam compressoriam) in corpora inanimata activi & operosi.

LXXX. Hic Tonus in ordinario suo statu & successu non cadit in crassam sensitivam perceptionem, tunc demum vero crassis sensationibus innotescit, quando magis magisque augetur.

LXXXI. Secundum hæc augmenta differunt etiam diversa phænomena in corpore vivo occurrentia, siquidem primus & mitior gradus hujus motus simpliciter Tonus audit, qui tamen adhuc per diversos gradus augefcere potest.

LXXXII. Majus Toni augmentum constituit Spasmos, maximus denique Toni gradus efficit Convulsiones.

Conf. Stahlî Disp. de Motibus humorum spasmodicis.
de Spasmis.

LXXXIII. Appellamus hunc Tonum in legitimo suo successu Motum absolute Vitalem, quia ad singulos effectus, vitalitati subservientes, concurrît & contribuit.

LXXXIV. Sine hoc enim Motu nullus sanguinis & humorum reliquorum concipi potest progressus, quemadmodum per hunc motum sanguis ad partes admittitur & e partibus remittitur.

LXXXV. Et hic Tonus maxime subservit animi pathematibus, sub quibus momentanee alteratur, ita tamen ut intentionibus patheticarum commotionum conveniat.

LXXXVI. Proinde alteratio tonici motus ad alterationem reliqui progressus sanguinis evidenter contribuit.

LXXXVII. Datur etiam intensio & remissio Tonici motus in ordinario vitalitatis & sanitatis statu, testimonio refrigerationis & incallescenciæ.

LXXXVIII. Tonus & sensus inter se habent perpetuam harmoniam, & se invicem constanter comitantur.

LXXXIX. Tonicus motus maxime ad calorem contribuit, quem ordinariò augere & imminuere solet.

XC. Sine Tono se & excretorii actus absolvi non possunt.

XCI. Unde Toni ulus vitalis multis documentis & phænomenis tam ad ordinarium quam extraordinarium vitæ statum pertinentibus demonstrari potest.

XCII. Tertia species Motus ad vitalitatem concurrentis est **MOTUS VOLUNTARIUS** corporis, qui alias vocatur motus Localis.

XCIII. A

XCIII. A voluntate hic suam appellationem habet, & quia juxta arbitrium & voluntatem animæ administrari potest.

XCIV. Et per hunc motum communiter corpus e loco in locum transfertur, proptereaque Localis audit.

XCV. Nititur hic motus, motu Tonico vitali, mediante quo administratur.

XCVI. Unde Tono alterato, hic ipse Motus alteratur, propterea pro hoc Motu requiritur justus Toni gradus, in partibus maxime musculosis corporis exterioris.

XCVII. Est vero Motus hic Voluntarius luculentissimum exemplar activitatis Animæ in corpus, ita ut per hunc Motum Thesis illa verificetur, quod Anima possit movere corpus, quanquam vulgaris sit oblocutio, quod inter immateriale & materiale nullum detur commercium.

XCVIII. Comicam enim explicationem olet, quando asseritur quod Anima non immediate corpus movere possit, sed quod per liquidum nerveum five spiritus in illud operetur.

XCIX. Unde vi hujus fabulæ vulgo supponitur influxus spirituum per nervos in partes, & Motus a spiritibus in partibus productus juxta voluntatem animæ directus, cui figmento tamen multiplices rationes repugnant.

C. Arduum vero est fictitios illos spiritus five qualiacunque alia principia materialia activa, cujuscunque prædicati, ætherea siue aerea, rationabiliter & sine figmento connectere; videlicet quomodo possibile sit ut materia operetur juxta arbitrium animæ: ni hoc loco illud asyllum interdum audiatur: Deus ita voluit, quod grande Medicorum theoreticorum crimen, blasphemix nomine dignum, merito exhorreo & averfor.

CI. Quanquam vero Motus voluntarius proxime voluntati animæ subjaceat & æstimationem rerum, sensu observatarum, excipiat, in quantum eadem gratæ & acceptæ vel adversæ judicantur, tamen ex eodem multi usus in vitalitatem humanam redundant.

Conf. Sthalii disp. de Motus voluntarii usu medico.

CII. Cum itaque potiori respectu motus voluntarii usibus animæ inserviant, sterile conamen est, nudas mechanicas potentias & necessitates in iisdem declarare.

CIII. Utilia enim per corpus prosequi & inutilia fugere, an mechanicæ necessitatis & rationis sit, facile comprehendere licet.

CIV. Ob id operosi & scrupulosi illi labores, quibus motus voluntarii per mathematicum A. B. C. depinguntur in Theoria & praxi medica nullius utilitatis & momenti sunt.

CV. Interea ad ejusmodi motus requiruntur certa & conformia instrumenta, ut sunt nervi, muscoli, tendines, ossa, & de reliquo iusta aptitudo partium mechanica, qua organicis motibus & usibus obtemperant.

CVI. Quanti vero momenti sint in Theoria medica narrationes de elatibus, vectibus, hypomochlio &c: dispiciant illi, quibus placet discernere speculationes physicas, & otiosas ingenii exercitationes a realibus & vere medicis disquisitionibus.

CVII. Proxima species Motus est SENSATIO, quæ formaliter per motus & nunquam per quietem absoluitur.

CVIII. Et hæc sensatio inservit animæ rationali, tam in morali, quam vitali negotio.

Conf. Stahl's disp. de Teneris ægris.

CIX. Licet eadem anima per subtilem & peculiarem sensum, quem vitalem voco, invigilet & excubias agat super internas vitales operationes.

Conf. disp. mea. de sensu vitali.

CX. Ministerium sensuum pro usu vitali conjungit sese cum usu Motus Voluntarii, quo ab objectis, corpori inimicis, ipsum corpus tempestive subtrahatur.

CXI. Adhibentur vero sensus maxime externi ad illum usum vitalem, quo structura & textura corporis animalis integra maneat & plurimum crassioribus violentiis subtrahatur.

CXII. Quemadmodum vero priores motuum vitalium species, præcipue, mixtioni animali conservandæ quadrant, ita motus sensationis externus præter usus morales etiam ad conservationem structuræ & texture corporis animalis inservit.

CXIII. Coincidit sensus vitalis cum reliquis sensibus animæ rationalis, dum in genere per motus, seorsim vero cum partibus nervosis administratur.

CXIV. Inserviunt singuli sensus non primario corpori, sed potius animæ, quæ deinde usum & ministerium sensuum dirigit in utilitatem sui corporis.

CXV. Unde in illius habilitate etiam est, ut pro diversitate circumstantiarum sensum intendat & augeat, vel etiam remittat & imminuat.

CXVI. Ob id anima hominis in officio sensationis primario activam, instrumentaliter vero & secundario passivam sese exhibet.

CXVII. Passive, dum objecta intra sua organa admittit: active, dum objecta cum suis organis percipit, quæ ratio formalis est sensationis.

CXVIII. Medium vero per quod sensus administrantur sunt nervi, in quibus ordinario certus gradus tensionis conservatur, qui ab externis occurrentibus objectis alteratur, quæ alteratio denique ita percipitur, ut sensationis formalitas inde prodeat.

CXIX. Quod

CXIX. Quod vero specialissimum sentiendi modum concernit, ille ad physiologiam medicam non spectat: si enim v.g. tunica retina laesa est, quis re-integrabit illam juxta regulas opticas.

CXX. Ad medicam itaque Theoriam dubia theoremata physica in sensuum negotio plane nihil utilitatis conferunt: habent interim physici, quo certitudinem Theoriae sensuum circa modum fiendi stabiliant & confirment.

CXXI. Ultima motuum species sistit MOTUM INTESTINUM, qui praecipue sub motu progressivo sanguinis occurrit & intercurrit.

CXXII. Quanquam vero hic motus directe & proximae vitalis non sit, quia tamen vitalibus motibus inseparabiliter se jungit, hoc ordine annotari debet.

CXXIII. Intestinus vocatur, quia partim intimior est & subtilior quam alius, partim quia figillatim & in singularibus tenuissimis moleculis & materiis contingit.

CXXIV. Appellant itaque Philosophi Motum Intestinum, quando quaelibet molecula, particula aut materia mobilis, motui fluiditatis & elasticitatis subiecta, seorsim agitur & invertitur.

CXXV. Et quidem motu rotatorio verticillari circa axim quasi succedente, circulatorio, dum quaelibet talis molecula sub reliquo progressu circumvolvitur & sub tali gyratoria agitatione ad alias, simili motu affectas, particulas appellitur & alliditur.

CXXVI. Et hac subtili atque intestina agitatione contingit, ut diversi ab hinc effectus singulares & subtiles pendeant.

CXXVII. In se spectatus non est motus progressivus, sed est motus si-
tualis, interim huic motui, quoad diversas circumstantias interdum, sed non nisi per accidens Motus progressivus conjungitur.

CXXVIII. In ordine vitali hic intestinus motus sub progressivo Motu decurrit.

CXXIX. Attamen intestinus Motus essentialiter esse potest sine Progressivo.

CXXX. In oeconomia vitali intestina commotio a progressivo Motu coer-
ceri non potest.

CXXXI. Unde aucto progressu sanguinis, augetur simul intestina commotio.

CXXXII. Et est hic intestinus Motus simpliciter physicus, qui directorio Naturae non subjacet.

CXXXIII. Hujus motus palmarius effectus est resolutio, secundarius ve-
ro combinatio.

CXXXIV. Et dum ad resolvendam mixtionem animale[m] contribuit, ne-
cesse est, quo apospasmata, quae in singulari subtilitate materiali consistunt, sedulo excernantur.

CXXXV. Propterea reliqui Motus Vitales huic intestino Motui ita invigilant, ne corpori noxam inferat.

CXXXVI. Interea hic Motus intestinalis in eo vitalitati subvenit, ut abstersiones & secessiones impuritatum promoveat, abundantem sanguinem consumat, calorem naturalem adjuvet & sangvificationi ex parte subveniat, omissa illa sterili & supposititia sanguinis spiritualiscentia, quæ huic Motui adscribitur.

CAPUT VI.

DE

SE - & EXCRETIONIBUS.

I.

Quod ad vitam & sanitatem conciliandam Motus requirantur, hactenus dictum fuit, cum vero hi motus negotium non absolvant, propterea certi effectus ex hisce motibus eorumque applicationibus provenientes erunt notandi.

II. Dicuntur hi effectus, Se - & Excretiones, quæ discretive versantur, circa materias motui fluiditatis & progressivo subjectas.

III. Et illas quidem vel utiles, quæ secretioni præcipue subjacent, ut a reliquis humoribus seorsim recipiantur & separentur, & pro certis usibus etiam aliorum transferantur.

IV. Vel inutiles & absolute excrementitias, quæ in corpore vivo & sano retineri non debent, licet quædam illarum ante ultimam eliminationem aliquid utilitatis exhibeant.

V. Imprimis Secretiones non circa excrementitios & perniciosos tantum humores versantur, sed etiam circa utiles & necessarios.

VI. Deinde vero & quidem magis directe ad vitam & sanitatem spectando, versantur illi effectus circa heterogeneousitates & inutiles materias mixtioni animali inimicas, quo remotis malis materiis reliqua mixtio maneat salva & integra.

VII. Et hæc Se & Excretiones obtinentur Motibus & quidem prædictis vitalibus.

VIII. Unde subjacent etiam hi effectus activitati & directorio principii vitalis, quod Naturam vocamus, per quod secundum diversos respectus, intentiones & necessitates augeri & remitti possunt.

IX. Hæc enim, in Se - & Excretionem administranda seligit aptam materiam, congruum locum, & discernit tempora, mensuram atque gradus, unde etiam hos

Se- & Excretorios actus per patheticas commotiones eximie turbare potest, imo etiam solet.

X. Subserviunt sibi invicem se- & excretorii effectus, ita, ut plurima excretio inferat præcedentem secretionem.

XI. Attamen in excretionem sanguinis non antecedit Secretio, sed hæc est species excretionis sine secretionem.

XII. Secretioni vero subservit Secessio, quæ occupatur circa liberandas & educendas materias se- & excretionem destinatas e pristino vinculo mixtionis humorum.

Conf. Stahlî Disp. de Seceffionibus humorum.

XIII. Ad singulares hos effectus remotius quidem requiritur progressus sanguinis, quo materiæ se- & excernendæ recte præparentur, & ad idonea organa debite transferantur.

XIV. Propterea vero irritum est progressum sanguinis ita necessitare ad se- & excretionem, quasi ipse hunc actum proximius inferat & efficiat; licet sine eodem se- & excretio fieri non possit.

XV. Propius vero ad hos effectus pertinet Motus Tonicus, mediante quo materiæ per colatoria transprimuntur & ex receptaculis suis denique exprimuntur.

XVI. Unde cessante aut perturbato tam circulo sanguinis quam Tono partium, tanto magis vero posteriori, ipsæ Se- & Excretionem mutantur.

XVII. Quod denique Modum Secretionis concernit, ita circa illum recte describendum Physiologi & Anatomici valde occupati fuerunt, sed hæc disquisitione in hodiernum usque diem, multam adhuc crucem ipsis fixit.

XVIII. Sunt, qui Secretiones explicare contendunt per discrepantem materiarum gravitatem; alii per specificum quoddam fermentum organis colatoriis inherens, neque a priori neque a posteriori demonstrativum: Veteres accusare sciunt vim attractivam: alii ad spiritus vitales & naturales provocare volunt & denique recentiores Physici corpusculares figurativam convenientiam materiarum & pororum accusare & deprædicare malunt.

Conf. Stahlî Program. de Paralogismo proportionis figuræ pororum secretoriorum.

XIX. Præ hisce singulis magis simplicitati & veritati consonat assertio, quod propter discrepantem pororum capacitatem, citra respectum ad figuras, secretio contingat.

XX. Unde per ampliores poros crassiores materiæ transmittuntur, non exclusâ aliqua parte tenuioris substantiæ, testimonio muciditatis & serosæ substantiæ, quæ per nates, fauces & alvum sequestratur.

XXI. Ob spatiosam vero pororum capacitatem tenuiores humores contine-

ri ægrius possunt, unde facile dissipantur & reliquis interfluentibus aut ad latus fluentibus humoribus commiscuntur, atque ad novas magisque conformes secretionnes successive transferuntur.

XXII. Per arctiores poros, exclusis spissioribus materiis, tenuiores substantiæ secernuntur.

XXIII. Et hoc ipso secretorio, maxime vero excretorio effectu vita & sanitas unice impetratur, cum conditio corporis mixti animalis materias corruptionem inferentes, præ reliquis mixtionem inquinantes, sed non conservantes, observandas commendet.

XXIV. Inter Excretiones vero solenniores occurrit primo loco *Evacuatio Sanguinis*, quæ quidem non tam qualitati, quam quantitati potius respondet.

XXV. Quanquam vero in ordinario statu sanguis non evacuari, quin potius pro Motu principalissimo progressivo asservari debeat: attamen dum ad ordinarium statum vitalitatis, sanguinis abundantia non pertinet, propterea extraordinaria methodo sanguis evacuatur.

XXVI. Hæc sanguinis excretio, quanquam non indefinenter succedat, habet tamen sua intervalla suasque recursiones.

XXVII. Et quidem respectu sexus familiarior est fœminis, quæ justis temporibus menstruas suas purgationes subeunt, quibus etiam Lochiorum fluxus evenit, ut nihil de hæmorrhoidibus fœminarum dicam.

XXVIII. Discrepant etiam hæmorrhagiæ quoad ætates, prout ex observatione Hippocratis hæc animadversio in ulteriori historia practica elucescit.

XXIX. Requirit etiam certa temperamenta, sicuti Sanguineo-Melancholici & Sanguineo-Cholericæ huic evacuationi præ aliis subjacent.

XXX. Redduntur itidem Hæmorrhagiæ facile habituales, interdum etiam plane periodicæ, ut videlicet præter menstruam purgationem aliæ certis terminis recurrant.

XXXI. Est vero excretio sanguinis talis evacuatio, quæ sine prævia secretionne contingit.

XXXII. Unde sanguis tam bonus excernitur, qualis est in tota reliqua massa, nihil obstante interdum aliquali minus florido colore, quem amittit, sub operosioribus congestoriis detentionibus circa loca excretoria.

XXXIII. Administratur talis sanguinis evacuatio non directe mediante Motu progressivo, sed per Motum Tonicum, qui congestiones moderatas ad diversa loca excretoria absolvit.

XXXIV. Unde nude materiales causæ spontaneis Hæmorrhagiis introducendis non satisfaciunt.

XXXV. Suat

XXXV. Sunt vero tales, acrimonia sanguinis, oppletio vasorum, laxitas viarum: quales vulgo in Theoria medica recitantur.

XXXVI. Altera species Se- & Excretionis consistit in SERI tractatione se & excretoria.

XXXVII. Et hæc inter vitales operationes est præstantissima, propterea quia Serum plus, quam alius humor, noxium est.

XXXVIII. Cum vero serum tam externis, quam internis partibus propter subtilitatem suam communicetur, propterea tam per externa, quam per interna colatoria & organa separatur & evacuatur.

XXXIX. Requiruntur vero ad seri se- & excretionem Organa teneriora ne crassiores materiæ eadem intrent; licet illud passim etiam cum crassioribus humoribus excernatur.

XL. Principalissima omnium est se- & excretio Seri per superficiem corporis, quæ in ordinario statu per transpirationem insensibilem absolvitur, in auctiori gradu vero per madorem & sudorem.

XLI. Ad hanc excretionem Seri per sudorem requiritur justum moderamen motuum, imprimis vero Tonici Motus, ne videlicet superficies corporis constringatur, sed in convenienti apertura conservetur.

XLII. Secernitur vero Serum in superficie corporis per glandulas subcutaneas, quas transfluit, postea per ductum cuique glandulæ proprium in porum superficiei transmittitur.

XLIII. Per has glandulas vero tenuior lymphæ non transgreditur, quam arctior prædicti ductus capacitas & teneritudo cuticulæ excludit; licet in reliquam cutis texturam talis lymphæ penetret, quæ abrasa cuticula emanat & proxime escharam constituit.

XLIV. Et hujus excretionis dignitas comprobatur sese in contrario, nimirum ex impedita transpiratione quæ pessimis consuetudinibus obnoxia est.

Conf. Stahl. de transpiratione impedita.

XLV. Magna Seri quantitas secernitur in renibus, & excernitur ex Vesica sub specie Urinæ.

XLVI. Transmittitur vero, quin proprietur per Ureteres in Vesicam, siquidem & ipsi hi ureteres peculiari motu constrictorio præditi sunt.

XLVII. Ex vesica non refluit intra Uretres, partim propter aptam insertionem eorundem in Vesicam, partim propter præpositam Carunculam.

XLVIII. Quando urina aliquamdiu coacervatur in Vesica, tunc per poros vesicæ transmittit portionem tenuem, humidam, & reliqua urina nanciscitur consistentiam & colorem saturatiorem & concentratiorem.

XLIX.

XLIX. Exprimitur urina, nisi collum vesicæ obstructum fuerit, voluntariè, mediante Motu hypogastrii constrictorio.

L. Et in multis subjectis per urinam serum interdum largius, quam cum consueta transpiratione insensibili emittitur, licet hoc non de omnibus valeat.

LI. Quando vero alvus & Urina obstructa est, extraordinaria activitate & majori insolita quantitate per peripheriam corporis excernitur.

LII. Magna quantitas Sero etiam cum excretionibus alvinis educitur, quæ in glandulis intestinorum cum reliqua mucositate secernitur.

LIII. Extra ordinem in Coryza multa Sero quantitas effunditur, licet ordinario serum tale cum narium excrementis commixtum sit, ita ut caput etiam per hanc viam ab hoc excrementitio humore liberetur.

LIV. Ordinario etiam non pauca Sero quantitas per expirationem emittitur.

LV. Proxima species Secretionis consistit in SECRETORIA DEPURATIONE LYMPHÆ, utpote humoris utilis & minus excrementitii.

LVI. Subjicitur vero Lympha secretioni, sed non excretioni, & sub secretionem nanciscitur necessariam puritatem & fluiditatem.

LVII. Lympha enim ut humor gelatinosus expositus est inquinacioni & cohesioni Sero tenuioris & acrioris, quod sanguini partim interfluit, partim per universum corpus subtili sua transpiratione se extendit.

LVIII. Ab hoc Sero, quoad crasim & consistentiam, alteratur, & successive aeris spissa, & immobilis redditur.

LIX. Unde hæc Lympha, quo futuris usibus vitalibus applicari possit, ab hoc sero repurganda est.

LX. Succedit hæc repurgatio per modum secretionis, cujus effectus est depuratio & absterio.

LXI. Contingit hæc secretio in partibus glandulosis, per quas transpressa Lympha, serum suum a pristino nexu liberatum facilius amittit.

LXII. Hoc Serum mediante Motu caloris dispergitur, imprimis cum ampliores pori illud contineri nequeunt, ut purior Lympha vasis lymphaticis immittatur, per quæ transfluit vel in Cystemam ita dictam chyliferam, vel in ductum Thoracicum: in hoc ascendit & immittitur in subclaviam sinistram atque denuo sanguini infunditur.

LXIII. In pulmonibus vero cum sanguine intimius permiscetur & ad usus vitæ adhibetur.

LXIV. Quando vero sub hac commixtione denuo inquinacionem a Sero suscipit, iterum in glandulis ab eodem repurgatur.

LXV. De

LXV. Deinde alia Secretionis species versatur circa CHYLUM, qui in economia vitali alterationes quasdam subit, unde *secretoria quadam preparatione* opus habet.

LXVI. Et cum Chylus in hac sua consistentia ad usus vitales proxime applicari nequeat, ita ordo ille servandus est, ut antea in Lympham mutetur.

LXVII. Fit hoc ipsum quando illius principia constitutiva aliquo modo e pristino suo nexu liberantur.

LXVIII. Id quod succedit in glandulis, ut Mesenterii, maxime vero in Hepate.

LXIX. Per quas glandulosas partes transiens Chylus, aliquo modo dissolvitur, & spissior mucida substantia ab eodem separatur.

LXX. Interea etiam amittit adhærentes impuritates faculentas, salinas, acedentes, biliosas, quas ex prægressa concoctione advehit.

LXXI. In Lympham vero conversus, vel mox in sanguinem recipitur, vel per Vasa lymphatica, in reliquum consuetum progressum abit.

LXXII. Aliquando vero Chylus immutatus transmittitur per Hepar, & sanguini commiscetur, imprimis quando Lactatio in foeminis succedit.

LXXIII. Qui actus nullo modo physicis aut mere mechanicis rationibus adscribi potest, sed organicis directionibus subjacet.

LXXIV. Cum sanguine per arterias mammarias intra mammas transfunditur, in quibus proxime succedit secretio LACTIS.

LXXV. Cum vero per initia Mammarum nondum sufficienter pervia, sed paululum strictiores sint, ita primum Lac quod secernitur valde tenue & aquosum est.

LXXVI. Promovetur vero hæc permeabilitas Mammarum, vel cum Spasmodicis, vel cum febrilibus commotionibus & contingentibus efficacioribus congestionibus ad Mammas.

LXXVII. Ita intimius intra glandulas Mammarum profluit Lac, remanente sanguine.

LXXVIII. Lac hoc mediante Motu strictorio, quo gaudent Mammarum, transprimitur intra tubulos lactiferos.

LXXIX. Et ex mammis vel exsugitur, vel mediante eodem Motu strictorio exprimitur.

LXXX. Quid vero animi pathemata ad alterandam Lactis excretionem, contribuant, omnes lactantes foeminae testari possunt.

LXXXI. Excipit porro Se- & Excretio BILIS, quæ eo respectu excernitur, quo denique e corpore proscribi debeat, cum ad conservationem mixtionis nullam utilitatem conferat, licet ante excretionem adhuc usum aliquem exferat.

LXXXII. Secernitur vero Bilis in Hepate, ejus structura in illis confiniis, ubi Bilis secernitur ita densa est, ut admissioni Seri hujus sulphurei pateat, crassiores vero humores respuat.

LXXXIII. Transprimitur vel per exilissimos ductus in Vesicam five Cystidem & cysticum ductum; in priori aliquamdiu asservatur, magisque concentratur & oleosa redditur.

LXXXIV. Hanc vesicam intrinsecus non offendit, ob tunicam subtilem, glanduloso-villosam, propter quam, uti propter reliquam spissiore consistentiā, quam nunc nacta est ipsa bilis, non refluit ad Hepar e cystide.

LXXXV. E cystide sub constrictione tum Hepatis, tum ipsius hujus vesiculæ transprimitur per ductum cysticum in Choledochum, & ex hoc in intestinum duodenum.

LXXXVI. Et quidem motu congruo, tempore convenienti, & quantitate proportionata: quæ conditiones non e corporis machina, sed ex altiori atque harum circumstantiarum conscio directorio fluunt.

LXXXVII. Affluit vero etiam ex altero, qui hepaticus vocatur, immediate ex Hepate, Bilis aquosior, dilutior & temperatior, quæ primam Cysticam Bilem, acriorem & magis oleaginosa in crasi & consistentia sua temperat.

LXXXVIII. Gaudet prædictus Choledochus ductus, subtili strictura, quæ Bilis transitum in intestina promovet, interdum plane Bilis justam excretionem, sufflammat, & quo sanguini immisceatur, efficit.

LXXXIX. Et hæc Bilis profusio intra intestina cito & facile obtemperat patheticis commotionibus imprimis terroris & iracundiæ.

XC. Excernitur denique Bilis cum reliquis alvinis fæcibus, quas suo colore tingit.

XCI. Habet vero ante ultimam excretionem Bilis hanc efficaciam, ut spissorem mucum in intestinis incidat & abstergat, & intestina subtili stimulo ad exonerationem fæcum alvinarum admoneat.

XCII. Attamen subjecta etiam est Bilis vehementioribus con fermentationibus in ventriculo & intestino duodeno, & quidem cum substantiis pingvibus, dulcibus, fæculentis, & per se facile fermentescentibus, unde acerrimam qualitatem concipit, partes prædictas arrodit & cholericis morbis ansam præbet.

XCIII. Maxime vero observanda est Bilis diversa alteratio in infantibus lactantibus, inde innotuit Bilis vitellina, graminea, æruginosa & isatodea, quæ communiter acriorem qualitatem involvit, & in infantibus multiplices periculosos effectus torminosos, convulsivos &c. post se trahit.

XCIV. Alia Se- & Excretio versatur circa **SALIVAM & SUCCUM PANCREATICUM**, cui actui subjacent glandulæ salivales & Pancreas.

XCV. Hæc

XCv. Hæ, quoad texturam suam sunt valde angustæ, unde & densitate & sapore a reliquis glandulis differunt.

XCvi. Intra has secedens & affluens humor talis, postea aliquamdiu colligitur, & denique subtili harum glandularum strictura, per ductus tam salivales, diversæ denominationis, quam Pancreaticum certo tempore & quantitate proportionata profunditur.

XCvii. Effunditur vero salivalis humor, sub peculiari motus expressorii aut glandulas salivales compressorii, directione, ita ut nulla absoluta potestas & necessitas mechanica adsit, per quam sub masticatione humor ille affundatur, licet occasionali causandi ratione actus ille masticationis concurrat: attamen multiplicibus testimoniis demonstrari potest, quam largiter sine omni masticatione saliva intra fauces profundatur.

XCviii. Occupatur etiam se - & excretoria functio circa **SPERMATIS** generem.

XCix. Adhibetur vero Sperma proprie ad negotium generationis, Liquor vero Fœminarum partibus tantum humectandis inservit.

C. Transfertur humor spermaticus mediante sanguine ex arteriis ad testes.

CI. Et per initia in satis fluidâ consistentiâ ingreditur testium tubulos, unde si mox post secretionem ejaculatur, Sperma totum est limpidum & fluidum, quod Medici vocant incoctum.

Cii. Si vero aliquamdiu in testibus asservatur, vel successive dimittit subtilem humidam substantiam, & in spissiore consistentiâ transit, vel ne plane inspissescat, reprimitur, educitur & resorbetur, atque novum fluidum sperma eò, loco prioris, secernitur & transmittitur.

Ciii. Si vero nefando & plus quam brutino modo spermatis excretio urgeatur, evenit denique ut tubuli testium adeo amplificentur, & denique sanguis fluidior, easdem penetret, atque loco Spermatis, sanguis sincerus effluat.

Civ. Quando vero Sperma ejaculatur, tunc tam ex prostaticis, quam ex ductibus seminalibus aliis & porulis quibusdam affluit floridior & dilutior limpidâ substantia, quæ diluendo & mobilitando Spermati inservit.

Cv. Excernitur Sperma vel sub adiumento actualis concubitus, unde partes spermaticæ membranaceæ vesiculares adeo rigide constringuntur, ut hic humor exprimatur.

Cvi. Vel sua sponte talis excretio per eosdem Motus involuntariò contingit, sub pollutione nocturna.

Cvii. In fœminis Liquor ille salivalis Lymphaticus sub circuitu sanguinis transmittitur in Tunicam membranaceo - glandulosam, quæ simili Motu confri-

torio affici potest, modo successivo, modo simultaneo, ut Liquor ille exprimat-
tur.

CVIII. Proxima Se- & Excretio concernit MUSCOSITATEM, quæ com-
muniter ad glandulas intestinorum, cum Sero humidiori transfertur.

CIX. Transcolatur deinde cum ductibus peculiaribus intra intestina, & ex
hisce denique excernitur.

CX. Vel accidentali quodam effectu intra pulmones secedit & ex hisce
successive excreatur.

CXI. Vel denique in glandulas & cribrosas partes capitis superioris trans-
mittitur, & ex iisdem vel educitur, vel etiam per constrictionem glandulosarum
tunicarum exprimitur & eliditur.

CXII. Excretionibus hactenus commemoratis, circa domesticas materias
occupatis, annunero adhuc Fæcum alvinarum exonerationem, quæ communiter
adventitias materias, corpori non convenientes, continent & ex ingestis solidis
substantiis oriuntur, quando alimentosa & utilis pars ab hinc separata fuit.

CXIII. Absolvitur hæc excretio sine prævia particulari secretionem median-
te intestinorum peristalsi, quæ materiis excernendis ita respondet, ut mobiliore
cito & breviter transvehat, in illis verò, quæ concoctionem plane non admit-
tunt, non multam moram & operam impendat.

CXIV. Adjuvatur hæc excretio per motum corporis voluntarium aut mo-
bile vitæ genus, siquidem nimia desidra alvum reddit legnem & siccam.

CXV. Non minus sufficiens materiæ excernendarum humiditas, via-
rum vero mollities & flexilitas & bilis congrua commixtio, ipsam hanc excretio-
nem faciliat.

CXVI. Subiacet proinde hæc excretio in œconomia vitali consuetudinibus
humanis, quæ versantur circa rationem numeri aut frequentia, temporis, gradus &
promptitudinis.

CXVII. Neque exigua efficacia bili, quoad mixtionem specialissimam in-
diversis animalium generibus discretæ, adscribenda est, circa alterandas tales fæ-
ces, testimonio diversæ consistentia & foetoris.

CXVIII. Quo loco notanda est, harmonia inter excretionem alvinam, &
diuresin, per quam se invicem communiter comitari solent: quemadmodum al-
vi incommoda subinde etiam urina vitia causari & nimia Sero excretio ex alvo
facta, urinam imminuere, solent.

CXIX. Quanta vero incommoda & quos fomites morborum segnior alvi
excretio, in primis regionibus parturiant, pathologia practica satis demonstrat.

CXX. De Secretione CERUMINIS denique non est quo multa allegemus, cum ad medicas considerationes & applicationes parum spectet & contribuatur, attamen hanc materiam, ut excrementitiam dijudico, quæ per glandulas membranae meatus auditorii sequestratur, & sulphureo-mucidæ indolis est & quantispercum bile convenit: licet huic cerumini etiam aliqualis utilitas admitti possit, quando aurem ab exsiccatione præservare adjuvat.

CXXI. De reliquarum specialissimarum impuritatibus ut oculorum, narium, aurium, & extraordinaria illa foeminarum per fluorem album excretionem agere hoc loco inconsultum duco: unde tractationem de Se- & Excretionibus mitto.

CAPUT VII.

DE

CONSTITUTIONE ET USU PARTIUM, SIVE ORGANORUM VITALIUM.

I.

PRædicti Motus Vitales & effectus Se- & Excretorii ad vitam animale[m] necessarii exercentur & obtinentur in & cum partibus habilibus.

II. Hæ propterea dicuntur Organa, quia ut mediata instrumenta a superiori causa assumuntur, quibus proportionati Motus inmittuntur, ut effectus salutes obtineantur.

III. Et hæc organa ratione materialis suæ constitutionis habent diversam, sed ubique aptam & convenientem materialem dispositionem, ut juxta eandem effectus tales salutes produci queant.

IV. Quando vero jam principaliora talia organa perquirere cogito, primo loco considerationi sese subicit CEREBRUM.

V. Hæc pars inter Medicos & Physicos valde ominosa, intricata & secreta est.

VI. Unde multa disceptatio Anatomicos detinet, quæ versatur circa nudam materialem Cerebri constitutionem, dum alii vasculosam, quidam glandulosam, nonnulli medullarem, reliqui nescias qualem intermediam constitutionem Cerebri credant, eidemque ex parte etiam affingant.

VII. Interea recentiores anatomici glandulosam Cerebri substantiam esse arguunt, quæ tamen iterum peculiaris consistentiæ existit.

VIII. Plurimi vero lepidas diversarum Cerebri partium denominationes producunt & diversis regionibus atque locis Cerebri, diversas animi functiones assignant.

IX. Vulgo quidem asseritur, quod in Cerebro spiritus secernantur, cujus asserti argumenta principaliora sunt: 1) Quia Cerebri usus non facile alius concipi potest: 2) Quia Cerebrum multis Arteriis prædeditum est, adeoque cum sanguine spirituofo affatim humectatur & locupletatur: 3) Quia in Cerebro reperitur limpida humiditas, & 4) quia intra Cerebrum radicanter Nervi per quos spiritus currere finguntur.

X. Omnia vero hæc argumenta directe ad spirituum existentiam non concludunt.

XI. Et cum non Entium nulla sint prædicata, ita hæc argumenta in nudis petitionibus principii consistunt; & bona propterea fide atque rotunde nego, quod Cerebrum sit pro spiritibus.

XII. Neque cum illis consentio, qui juxta Willisianum morem asserunt, quod undulatio spirituum animalium interius in cerebri medulla incepta &c. imaginationem generet &c. aut qui modo in anteriori Cerebri parte officinam Ingenii, Imaginationis & Idearum, in media Judicii & Voluntatis, in postica memoriæ laboratorium supponunt.

XIII. Quam operose, ingeniose, gloriose & otiose vero tales specialiores usus Cerebri investigantur, tam sterilis, debilis, imaginaria & dubia est tota talis speculatio: & abscondita propterea tota hæc officina, quo minus homines quoad principales has functiones se ipsos cognoscunt.

XIV. Ita enim anima humana nescit, quid ipsa sit, nescit quomodo in genere moveatur, nescit quomodo potentias suas in actum deducat, nescit quomodo & in quo specialiori cerebri loco cogitet, fingat, velit, reminiscatur: tam evidens est post lapsum ignorantia animæ in tali suæ ipsius cognitione.

XV. Paucis interim assero, quod Cerebrum sit sedes, habitaculum & officina animæ, e qua & moraliter & vitaliter movetur atque operatur.

XVI. Vitales vero Motus per Nervos transmittit in universum reliquum corpus, unde Nervi intra Cerebrum sunt radicati & insinuati.

XVII. Propterea vero non sequitur quasi subtile quid per nervos fluere debeat.

XVIII. In casu extremitatis & summæ necessitatis anima etiam aliam partem occupare potest, in qua tamen propter ineptitudinem materialem spiritus famigerati, secerni non possunt: loquor de infantibus vivis, absque cerebro denique repertis.

XIX. Quo vero singulæ & diversæ Cerebri partes, protuberantiæ & loca specialius pertineant, minime ex vero prædicari potest.

XX. Et consultius esse duco ingenuo animo inscitiam suam confiteri, quam per figmenta ignorantiam suam colorare, & in commentis & obscuritatibus veritatem affectare.

M.

XXI. Id interea assevero, quod anima essentialiter in cerebro existat, virtualiter & per motus e cerebro in reliquum corpus effluat.

XXII. In casu extremi vitæ puncti in homine ubi caput a reliquo trunco separatur, anima se dividit, ut in hac extremitate per momentum in capite & corde operetur: Simile exemplar occurrit in quibusdam animalibus brutis in frustra dissectis aut dilaceratis, ut piscibus lacertis, araneis &c.

XXIII. Proxime vero & quidem propius ad usum vitalem pertinet COR, pars præ reliquis principalissima & dignissima.

XXIV. Cujus constitutio est carnosæ, musculosa, satis firma & robusta ex fibrillis diversæ convolutionis constans.

XXV. Gaudet duplici Ventriculo, dextro ampliori sed molliori, sinistro densiori sed angustiori, quæ cavitates distinguuntur per intermedium septum.

XXVI. Cuilibet Ventriculo adhæret Auricula, hujus structura similiter est fibrosa, & capacitate & densitate ventriculo, cui adhæret, respondens.

XXVII. Involvitur COR cum sacco tendinoso membranaceo, qui PERICARDIUM audit.

XXVIII. Quilibet Cordis Ventriculus gaudet Vena & Arteria quo veterum traditio pertinet, quando dextro ventriculo meras venas, sinistro vero tantum arterias adscripserunt, & subinde de vena arteriosa, & arteria venosa differuerunt.

XXIX. Dexter habet Venam Cavam & Arteriam Pulmonalem: sinister Venam Pulmonalem & Arteriam Aortam.

XXX. In recens natis & in foetu adest foramen ovale, quod immediate ex Vena cava in Venam pulmonalem transit: & ductus arteriosus, qui ex Arteria pulmonali in Arteriam Aortam decurrit.

XXXI. Cor gaudet unico Motu, qui est systalticus, cujus remissio vocatur Diastoles.

XXXII. Systoles Cordis consistit in valida constrictione Ventriculorum, nec non auricularum, sub qua sanguis contentus exprimitur.

XXXIII. Sub Diastole tam Ventriculorum, quam Auricularum, sanguis iterum has cavitates ingreditur & opplet.

XXXIV. Ventriculi & Auriculæ alternatim moventur, ob nullam tamen necessitatem mechanicam.

XXXV. Au-

XXXV. Auriculæ Ventriculis certam sanguinis quantitatem adveniunt, & sunt receptaculum congruæ doseos, ne nimia sanguinis quantitate Ventriculi ob-
ruantur.

XXXVI. Ipsa cordis structura recipit sanguinem & revehit illum ab Arte-
ria & Vena Coronaria.

XXXVII. Pinguedo quæ basi Cordis adhæret, est tegumentum & involu-
crum vasorum circa illam regionem Cor ingredientium, per quam præterea illa
humiditas segregatur, quæ in pericardio reperitur.

XXXVIII. Motus Cordis non aliunde, quam a Natura humana dependet,
quia est principalissimus, vitæ animali subserviens, actus.

XXXIX. Siquidem Cor non movetur ob aliquam stimulationem, aut di-
stensionem, aut necessitatem mechanicam.

XL. Quæ enim vulgo finguntur & pinguntur juxta antliarum allegoriam,
non nisi foetus imaginationis sunt.

XLI. Siquidem etiam experimentum de provocatione motus Cordis per
immissionem flatus in venam cavam vel ductum thoracicum cum grano salis in-
telligendum est; quod etiam valet de stimulatione Cordis exempti, cum acuto
instrumento.

XLII. Nervo gaudet Cor satis valido, quoniam motu valido & nunquam
cessante afficitur.

XLIII. Arteriæ quæ Cor egrediuntur, non habent proprium pulsum aut
propriam systolem.

XLIV. Pulsus interim in Arteriis obvius, provenit a sanguine, Arterias
valide perfluente, sub hoc transitu distendente & momentanee elevante.

XLV. In corde observantur flamina & lacertuli ad fluiditatem sanguinis &
firmiorem cordis contractionem contribuentes: valvulæ vero legitimo sanguinis
progressui inserviunt: & quanquam operosi anatomici in septo vel fecerint, vel
invenerint porulos ex uno ventriculo in alterum immediate transeuntes: parum
tamen illi quadrabunt ad immediatum sanguinis fluxum ex uno cordis Ventriculo
in alterum.

XLVI. Unde etiam adhuc habebunt, quod demonstrent circulum sangui-
nis per hoc septum, æque ac per extraordinarias vias venarum & arteriarum cor-
dis, in hominibus natu majoribus submersioni in aquas operam navantibus.

XLVII. Arteriarum textura crassior & firmior est, quia ad potentiores mo-
tus subeundos inserviunt: loquor vero de continuo impulsu sanguinis.

XLVIII. Venarum contra textura laxior & subtilior existit, quia partim
tanto impulsui non destinatae sunt, & sub remissiori refluxu sanguinis, aliquo mo-
do extendi debent.

XLIX. Interea arteria hanc firmitatem non a sanguine calido arterioso & spirituofo nanciscuntur, ut Aristoteles credidit, alias tam diu crescerent arteria quam diu homo vivit.

L. Cordis explicationem excipit PULMONUM consideratio, tam physica, quam organica.

LI. Sunt vero Pulmones pars, quæ tunc demum adhibetur, quando homo liberioris aëris commercio fruitur.

LII. Quamdiu vero in utero est, usus Pulmonum cessat, cum Embryo non respiret.

LIII. Ipsa enim pulmonum textura satis indicat, quod hæc pars usibus & admissionibus aëris proprie sit exposita, & ubi Aër deficit, usus etiam pulmonum perit.

LIV. Pulmones sunt pars membranacea ex diversis cellulis & vesiculis conflata, quæ expansionibus, cum aëre præstandis, subserviunt.

LV. Ingreditur Pulmones Aspera Arteria, præcipue cum suis bronchiis & minutissimis ramulis in cellulosam pulmonum texturam sese dimittentibus.

LVI. Per has ramificationes deferitur aër intra Pulmones iterumque emit- titur.

LVII. Constat Aspera Arteria ex annulis cartilagineis in postica parte, ubi Truncus illius Oesophago incumbit, non perfecte clausis, sed per intersectiones tunicaceas distinctis.

LVIII. Huic Asperæ Arteriæ, ubi sese in pulmones insinuat, ad latus posita est Vena & Arteria, accedit etiam Nervus, qui tenerrimis ramulis in reliquam pulmonum texturam sese extendit; singula hæc cum peculiari tunica ramulis bron- chiorum sunt obfirmata.

LIX. Principalissimus Pulmonum usus subservit progressui sanguinis e dextro Cordis Ventriculo in sinistrum.

LX. Deinde in Pulmonibus sanguis partim in se ipso bene permiscetur, partim cum Lympha subtilius interagitur.

LXI. Sanguis in Pulmonibus non refrigeratur, sed incalescit.

LXII. Suscipit etiam sanguis non exiguum gradum fluiditatis, in pulmonibus, quando inter membranulas transfluit; omiſſis pluribus aliis usibus pulmonum vi- talibus.

LXIII. Inter alia vero commoda pulmones Sangvificationi subserviunt, dum videlicet sanguis subtiliter & efficaciter per eosdem transprimitur, & sub diversa collisione cum principiis suis constitutivis combinatur.

LXIV. Aëris penetratio intra pulmones succedit per activam attractionem & arbitrariam ingestionem auræ, non vero per passivam pulsionem & pressionem.

LXV. Testimonio simplicis propriæ perceptionis: siquidem juxta physi-
corum monitum thorax & pectus expandi & amplificari potest, absque tamen
aëris ingressione intra pulmones, tanto minus ita efficaci, ut eosdem per pulsionem
suppositam expandat.

LXVI. Usui pulmonum inservit **DIAPHRAGMA** pars firmior muscu-
loso-tendinosa, quæ continuis expansoriis aut extensoriis commotionibus exposi-
ta est.

LXVII. Conspirat etiam cum concoctione & motu sanguinis per hypo-
chondria.

LXVIII. Unde in nimis oppletionibus Ventriculi & impeditis progressi-
bus sanguinis per Venam Portæ & Hepar, variis alterationibus expositum est Dia-
phragma.

LXIX. Levat vero & faciliat tam concoctionem, quam sanguinis motum
& transitum per Hypochondria, per liberum suum motum, imprimis extensorium.

LXX. Proxima solennis & pro usu vitali maxime necessaria pars est **VEN-
TRICULUS** cum suis superioribus & inferioribus connexionibus.

LXXI. Initium hujus tunicacæ & fistulosæ cavitatis constituit *Oesophagus*,
qui ratione texturæ suæ crassior est, quam Intestina, Jejunum & Ileum, quoniam
crassiores materias vehit & tractat.

Conf. Stahlî Disp. de Intestinis.

LXXII. Ventriculus est saccus ille firmior tunicaceus, sinistro orificio,
quod stomachus & dextro quod Pylorus audit, præditus.

LXXIII. Intrinsecus cum multis plicis & rugis refertus est, tunicæ vero il-
lius sunt fibrosæ, transversales, circulares, longitudinales, nec non nervosæ, glan-
dulosæ, vasculosæ, pro diversa discretionem Anatomicorum.

LXXIV. Multis nervis gaudet Ventriculus, cujus supposita sensibilitas non
tantam proportionem ad ubertatem nervorum habet, ac aliæ partes magis sensibi-
les, neque tanto nervorum numero præditæ.

LXXV. Pylorus est porta tendinosa & propterea valde sensibilis, cui an-
nexum est Intestinum Duodenum.

LXXVI. Hoc crassitie sua proxime connexa intestina superat, quia adhuc
pastam & massam alimentorum nondum sufficienter concoctorum, plurimum
continet.

LXXVII. In hoc intestinum in hominibus uno ostio & ductus Choledo-
chus & Pancreaticus ingrediuntur: duplicato vero ostio in brutis.

LXXVIII. Per hos ductus affluit intra hoc Intestinum Bilis & succus pancreaticus.

LXXIX. Mediantibus hisce humoribus secunda & ultima Concoctio five digestio Ciborum per modum intimioris fermentationis absolvitur.

LXXX. Sequuntur Intestina, Jejunum & Ileum, ratione texturæ teneriora, quia mobiliorem massam ciborum continent.

LXXXI. In Jejuno conspiciuntur valvulosæ quædam plicæ, quæ impediunt, ne tam cito cibi concocti transgrediantur, sed quo sufficienter in Venas Lacteas & mesentericas Chylus ex hoc intestino penetrare possit.

LXXXII. Sequitur Intestinum Cæcum, Colon & Rectum, quæ Intestina crassiorem compagem habent, eo quod crassiores fæces vehant.

LXXXIII. Adhibentur hæ partes ut Culina & penus in œconomia vitali, pro negotio concoctionis & fæculentarum substantiarum transmissionis.

LXXXIV. In Ventriculo prima Concoctio, in Intestino Duodeno altera succedit, Chylus vero in Intestinis detentus, tunc in Venas lacteas primi ordinis & generis transit, ex hisce in glandulas Mesenterii, ubi in Lympham convertitur, ab hinc in Venas Lacteas secundi ordinis, postea in Cisternam Chyliferam, exinde in ductum thoracicum & deinde in sanguinem transvehitur.

LXXXV. Præterea etiam hic Chylus profluit ex illis Intestinis, intra ostiola Venarum sangviferarum Mesentericarum, adeoque immediate sanguini commiscetur.

LXXXVI. Affluit per Venam Portæ intra Hepar, & in Hepate in Lympham convertitur, residuæ terrestres spissæ materiæ evacuantur per intestina crassa.

LXXXVII. Absolvitur hoc negotium mediante motu peristaltico, quo Oesophagus, Ventriculus & Intestina gaudent.

LXXXVIII. Est vero hic motus non alius quam secundum longitudinem & latitudinem constrictorius aut contractorius, per momenta remittens & repetens.

LXXXIX. Ordo hujus negotii est, ut antecedat appetitus, sequatur masticatio, excipiat deglutitio, superveniat prima & secunda digestio naturalis five concoctio, continuet Chyli transitus in Venas lacteas & sangviferas & claudat denique residuarum impuratum e corpore, per dejectiones alvinas, eliminatio.

XC. Ad singulas operationes requiruntur certa subsidia, quo imprimis ciborum subactio, resolutio & laudabilis Chyli sequestratio fiat.

XCI. Appetitus est voluntas edendi & bibendi per nullam materiale necessitatem causata & coacta: unde sententiæ vulgari, de stimulo nervorum stomachi, ab acidis ventriculi reliquiis, multæ rationes contrariantur.

XCII. Ad concoctionem non requiritur specificum fermentum; cum Saliva, reliquæ concoctionis, cibus & potus plus hujus fermenti contineant.

XCIII. Concoctio absolvitur motu ventriculi, calore, humore fermentante & ministrante rugosa Ventriculi structura: accedit denique bilis & succus pancreaticus, quibus humoribus separatio utilis ab inutili absolvitur.

XCIV. Subjacet actus Concoctionis exquisitis directoriis & proportionibus a constitutione partis materiali minime pendentibus.

XCV. Nam consuetudinis magna vis est in hoc actu, & frustra est solum de firmitate materiali Ventriculi speculari.

XCVI. Chyli motus per intestina tam motu peristaltico intestinorum, quam perpetua compressione abdominis, ut & indefinente stricture ordinaria Mesenterii adjuvatur.

XCVII. Ita etiam Lymphæ motus per sua vasa, cisternam & ductum thoracicum multiplicibus adjuventis nititur, quo imprimis etiam valvulosa vasorum lymphaticorum textura referri meretur.

XCVIII. Sangvificatio non in solo Hepate, sed in universo corpore contingit, sub progressu sanguinis, quando successive principia sulphurea & terrea commiscentur.

Conf. Stahl's Disp. de Sangvificatione.

XCIX. Est enim sangvificatio actus mixtionis, qui sub reliqua humorum resolutione contingit, licet ad sanguinem constituendum principia non nimis tenuia sulphurea & terrea requirantur, quæ alias in Serum fatiscunt.

C. Excludo itaque opiniones de spiritibus vitalibus & fermentis specificis aut irradiationibus æthereis sangvificantibus, qui conceptus nimis obscuri sunt.

CI. Quo puriora sunt principia, eò nobilior & melior fit sanguis & vice versa: siquidem etiam sanguis variat per individua, quoad nationes, sexum, temperamenta, victum, vitæ genus &c.

CII. Excipit in ordine consideratio HEPATIS, tanquam notabilis partis ad usus vitales admodum necessariæ.

CIII. Hujus, quanquam in superioribus mentio facta fuerat, nimirum in tractatione Se- & Excretionum, brevibus tamen hoc loco reminisci placet.

CIV. Est vero Hepar pars glandulosa cum multis vasibus sangviferis prædita, tam Arteria Coeliaca, quam ramificationibus Venæ Portæ & Venæ cavæ.

CV. Glandulæ vero non sunt confundendæ cum vasculis, quemadmodum membranacea & cribrosa earundem textura minime penitus vasculosa est.

CVI. Gaudet etiam Hepar partibus & ductibus ad Bilis secretionem & translationem necessariis, quales itidem in superioribus commemoratæ sunt.

CVII. Usus vero Hepatis juxta superiores translationes multiplex est, inser-
vit enim secretioni & transmissioni Bilis, repurgationi Lymphæ, Conversioni
Chyli in Lympham, Sequestrationi & abstersioni Serii a sanguine, attenuationi
sanguinis, sanguificationi &c.

CVIII. Proinde nulla pars in toto corpore occurrit, quæ tot ac tantis utili-
tatibus vitæ & sanitati succurrat.

CLX. Quid quod constanter copioso sanguine repletur tam arterioso, quam
ex Vena Portæ affluente.

CX. Gaudet etiam speciali strictorio motu, quo mediante prædicti effe-
ctus vitales obtinentur.

CXI. Unde in præternaturali statu tam constrictionibus quam infarctibus
& Scirrhis indurationibus subjicitur.

CXII. Quo loco glandularum aliarum mentionem injicio & de iisdem in-
dico, quod quoad texturam suam non sint mere vasculosum corpus, sed mem-
branaceo-cribrosum, diversæ laxitatis & densitatis.

CXIII. Plurimum inserviunt glandulæ sequestrationi impuri a puro, aut se-
parationi particularium humorum.

CXIV. LIEN singularis pars est, quæ Medicis tum Anatomicis tum Phy-
siologis multam extorsit litigationem.

CXV. Est vero textura Lienis admodum cribrosa, quæ multis Arteriis, sed
non totidem Venis gaudet.

CXVI. Ratione usus, male quidam inutilem hanc partem esse prædicarunt,
quia adverterunt, quod subiecta quædam exsecto etiam Liene, vitam non amise-
runt.

CXVII. Alii specificum fermentum in Liene supponunt, quod ad conco-
ctionem ciborum in Ventriculo applicare volunt, sed irrito & regulis motus pro-
gressivi sanguinis contrariante conamine.

CXVIII. Sunt qui Secretionem humoris Atrabilarii in Liene arcessunt, qui
cum antiquis opinionibus imbuti observantur.

CXIX. Rectius vero Lien inservit attenuationi sanguinis & abstersioni Serii
a sanguine, quo in Hepate Bilis commodius secerni queat, quod per argumenta
a priori & posteriori petita demonstrari potest.

CXX. Est proinde Lien pars, quæ ob frequentem & copiosam sanguinis
transmissionem & reliquam connexionem cum Vena Portæ variis afflictionibus, in
impedito progressu sanguinis consistentibus, obnoxia est.

CXXI. De RENIBUS breviter monendum, quod textura eorundem fi-
broso-carnosa satis densa & rigida sit, quæ tamen in externo ambitu laxior ob-

fervatur, ad medullam vero strictior, unde intrinsecus sequestratur tenue serum a sanguine per ambitum confluyente.

CXXII. Ob id Renes valido motu tonico instructi sunt, per quem secretio urinae perpetratur & in casu praeternaturali & extraordinario calculi spasmodico rigore transprimuntur.

CXXIII. Versus pelvim vero tam ordinariae, quam extraordinariae Renum tonicae commotiones diriguntur: est enim pelvis textura tendinosa.

CXXIV. Habent proinde Renes subtilem & constantem communionem non ob consensum materiale, sed ob harmoniam utilitatis & usus in negotio vitali: siquidem communiter simul in ordinario statu ad unum eundemque effectum adhibentur: ita etiam in extraordinaria afflictione compassionem suam commo-
strant.

CXXV. Ob hunc consensum ratione usus vitalis, habent etiam Renes communionem cum Spermatidis se- & excretorio actu, siquidem vasa Renum & partium spermaticarum arteriosa & venosa, quoad motum sanguinis progressivum constanter communicant.

CXXVI. De Renibus illis succenturiatis quoad usum vitalem, tam certa & evidens demonstratio nondum suppeditari potest.

CXXVII. De Pancreate in superioribus dictum fuit: hoc loco quasi repetito, quod per ductum illum Wirsungianum succus pancreaticus salivaris propriatur intra intestinum, mediante tonico pancreatis motu, certo quidem tempore & iusta quantitate, prout nimirum quantitati ciborum semi concoctorum congruit, succum hunc affundente: quae circumstantia ex textura hujus glandulae conglomeratae non fluit.

CXXVIII. Neque necesse est plura de genitalibus partibus repetere de quibus passim dictum fuit, quomodo partim secretioni Spermatidis & congeneris liquoris, partim foetui continendo & emittendo inserviant: interim animus mihi non fuit, anatomicas circumstantias quascunque diffusius recensere.

CXXIX. Annumero hisce disquisitionibus considerationem VENAE PORTAE, ejus structura ita est constituta, ut e brevi quidem Trunco, sed e numerosissimis ramificationibus, tam in Hepar se imergentibus, quam per reliqua abdominis viscera dispersis, constet.

Conf. Stahl's Disp. de Vena Portae Porta malorum.

CXXX. Quanquam vero reliquae venae valvulis necessariis gaudeant, haec tamen iisdem destituta deprehenditur.

CXXXI. Ob copiosum sanguinis affluxum ad hanc Venam ex intestinis singulis, Ventriculo, Liene, Pancreate, Omento, Utero proveniente, haec vena admodum oneratur.

CXXXII. Un-

CXXXII. Unde Motus Sangvinis in eadem valde difficilis & multis impedimentis subiectus est.

CXXXIII. Ob id Vena Portæ est Porta malorum.

CXXXIV. Sunt vero talia mala, stagnatoria, stasin minitancia, distensoria, oppletoria, restagnatoria, spasmodica, torminosa, tensoria, angustatoria, cardialgica, emetica, hypochondriaca, hysterica, colica, splenetica, flatulenta, hepatica aliaque, quæ cum hisce consentiunt.

CXXXV. Ordinarie promovet sangvinem per Venam Portæ Motus respirationis & contingens compressio abdominis, nec non Motus voluntarius corporis.

CXXXVI. Extra ordinem vero Motus spasmodici progressum sangvinis per Venam Portæ facilitant.

CXXXVII. Ventilant vero Venam Portæ hæmorrhoides internæ, quarum salubritas se in viscera cum Vena Portæ connexa extendit.

Conf. Stahlî Disputationes de hæmorrhoidibus internis & externis.

mea Disp. de hæmorrhoidibus Longævitatis causa, de hæmorrhoidibus medicina hypochondriacorum.

CXXXVIII. Cæterum vero hæc viscera per motum progressivum sangvinis inter se exquisitè consentiunt.

CAPUT VIII.

DE

NUTRITIONE.

I.

PRæter hæc requisita, quæ ad vitam animaleni spectant, necesse etiam est, quo corpus successive magis confirmetur, & ad robur & consistentiam promoveatur.

II. Hoc robur eo imprimis inservit, quo reliqui Motus vitales eo melius eoque efficacius succedant & quo ipsum corpus magis habile reddatur ad externas vicissitudines & alterationes sine detrimento sufferendas.

III. Ita enim teneritudo & mollities corporis magis exposita est extraneis injuriis; quibus subinde opponitur corporis consistentia & firmitas.

IV. Hæc confirmatio inducitur corpori, per illum actum, qui NUTRITIO audit, qua mediante secundum longitudinem & latitudinem totum corpus & quælibet partes seorsim augentur.

V. Ob-

V. Observatur vero in hoc actu confirmatorio, illa constans proportio, ut partim partes corporis in mutuo quodam habitu & commercio persistant, partim respectu universalis habitus sive temperamenti non laxior neque rigidior consistentia corpori conciletur, quamdiu videlicet actus hic continuat.

VI. Est vero Nutritio successiva corporis tenerioris & mollioris structura, aut continuata formatio & confirmatio.

VII. Quapropter illud principium, quod corpus incipit struere id etiam continuat struere & confirmare.

VIII. Ob id nutritio, non qualitas corporis est, neque ex illius necessitate fluit, sed est operatio Naturæ, qua suum corpus magis ad usus suos habile & idoneum reddit.

IX. Quanquam vero sub nutritionis actu corpus idoneam suam flexilitatem retineat, tamen etiam contingit, ut per ætatem cessante hoc actu, corpus paulo densius & rigidius evadat, testimonio differentiarum carnum recentium & veterum, non minus etiam ossium.

X. Actus ipse Nutritionis est inorganicus, absolvitur vero Motibus & hisce quidem admodum ordinatis.

XI. Motus quibus Nutritio administrantur, sunt ordinarii vitales, inprimis vero Tonicus.

XII. Succedit hæc Nutritio generice, juxta duplicem periodum, ita ut homo per tres cum dimidio annorum septenario in longitudinem, & per tot annos in latitudinem crescat.

XIII. Quinquagesimo ætatis anno cessat Nutritio, tam quoad longitudinem, quam quoad latitudinem, & perdurat conservatio corporis in pristino statu pro reliqua vegeta Naturæ Energia.

XIV. Hæc nutritio & efficacius & citius succedit in junioribus subjectis; unde qualitercunque turbata in annis infantie & pueritie, in futurum notabilis firmitas corpori non supervenit.

XV. Quale exemplar occurrit domesticum in brutis, quibus sufficiens victus deficit aut subtrahitur, & quæ mox in primis suæ vitæ terminis destituuntur, quominus ad solidum & necessarium robur pertigant.

XVI. Nutritur vero corpus non simultaneo tempore aut indefinente actu, sed successivis terminis.

XVII. Quocunque etiam tempore Nutritio vegetius succedit, eo tempore appetitus est frequentior & avidior.

XVIII. Quodsi etiam per alias vicissitudines actus Nutritionis per aliquod tempus impediatur aut detineatur, tunc superatis talibus difficultatibus compensatur prior defectus acceleratione actus Nutritorii.

XIX. Non

XIX. Non ex quolibet fit quodlibet, unde Actus Nutritionis & electivus, & propterea operatio est non corporis, sed animæ.

XX. Nutritio proprie concernit partes solidas vel flexiles & mobiles vel immobiles.

XXI. Sangvinis quotidiana reparatio, non meretur appellari nutritio, licet omnino necessarium sit, quo sanguis, qui indies aliquâ copiâ consumitur & dissolvitur, restituatur.

XXII. Unde Nutritio corporis raro transgreditur quinquagesimum annum, sanguificatio vero continuat per totam vitam.

XXIII. Et hac Nutritionis cessatione per ætatem, nititur sterilitas fœminarum per ætatem contingens, sive quod post quinquagesimum annum fœminæ parere definant.

Conf. Stahlî Progr. de Sterilitate fœminarum per ætatem.

XXIV. Subjacet etiam nutritionis actus animi patheticis commotionibus & immoderationibus operationibus mentis: unde pueruli præmature intensius actibus ratiocinationis inhærentes, vix ad eminentem corporis firmitatem proveniunt.

XXV. Proxima Nutritionis materia est Lympha, gelatinosus ille Liquor, in quo principia non crassius mixta, sed liberiora sunt.

XXVI. Quicunque itaque cibi plus de tali materia participant, illi plus alunt.

XXVII. Ipsa vero talis Materia non simpliciter nutrit, sed subjecta est applicationi, nimirum actui nutritionis.

XXVIII. Pro Nutritione hominis ferme per totum orbem terrarum a Deo datus & suppeditatus est panis.

XXIX. Hic benedictam suam utilitatem eo documento comprobatur, quod sub quotidiano etiam usu nunquam nauseam moveat, imo quod præ reliquis cibis homines tamen comestionem panis desiderant.

XXX. Et nostris quidem Nationibus commodior & usitator est secalinus.

XXXI. Deinde alimentosam materiam continet Triticum, Hordeum, Avena, Milium, Oryza, fructus leguminosi diversi; quales vero species vel magis vel minus cum spissa mucilagine permixtæ sunt.

XXXII. Imprimis vero nutriunt nuclei pingves, Amygdalæ, pinæ, castanæ, nuces.

XXXIII. Porro fructus terræ & horræi, alimentosam substantiam continent, cum multis crassis materiis remixtam; quam priorem tamen ob simplicitatem victus, animalia bruta intimius extrahunt & in usus suos convertunt.

XXXIV. Et ita regnum vegetabile, sufficientem penum pro Nutritione hominis suppeditat.

XXXV. Posteaquam vero Luxuries hominum invaluit, & appetitus ad alia ferebatur, concessa est hominibus comestio Carnis, cum primus simplicissimus cibus e vegetabili regno a Creatore hominibus assignatus fuerit Gen. I. v. 29. & cap. II. v. 16.

XXXVI. E Carnibus maxime nutriunt juniorum animalium, quæ multa Lympha præditæ, cum vetustorum animalium carnes magis sint exsuccæ & spissæ.

XXXVII. Imprimis vero ex animalibus valde nutrit Lac, Butyrum, Pinguedo, Medulla, Gelatina &c.

XXXVIII. Animalia quæ ad feras pertinent, præter nutrientem, etiam medicam habent qualitatem abstergentem, & moderate alvum promoventem.

XXXIX. Et quanquam inter esculenta uberrimam farraginem pro alimento inveniat homo, tamen quasi ex superfluo potulenta nutrientia usurpat, de quibus alibi.

XL. Minerale Regnum nihil habet, quod suppeditet, pro alimento & nutrimento hominis.

XLI. Absolvitur itaque partium nutritio, successiva appositione materialium tonicæ directioni expositarum.

XLII. In hunc nutritionis actum ars medica plane nullam potestatem habet.

XLIII. Nutriuntur vero partes, quæ e prima formatione prostant, adeoque Medicis spermaticæ audiunt; quales partes vero non regenerantur, dissectæ fuerunt, ut sunt amputata membra.

CAPUT IX.

DE

REBUS NON-NATURALIBUS.

I.

QUando de illis subsidiis & auxiliis vitam fulcientibus & confirmantibus adhuc sermo est, hoc loco agendum erit de REBUS sic dictis NON-NATURALIBUS.

II. Res non-naturales dicuntur, quæ directe & proxime ad internam essentiam corporis non spectant, sed tantum ad illius durabilitatem, existentiam & continuatam conservationem.

III. Quo

III. Quo respectu vita compendium & complementum rerum non-naturalium, præter reliquam formalem suam rationem, dici potest, quia durabilitatem & existentiam homini conciliat.

IV. Ita etiam ætas hominis, rerum non-naturalium usum sequi solet.

V. Harum rerum vulgo numerantur sex species: 1. *Aër*, 2. *Cibus & Potus*, 3. *Motus & quies*, 4. *Somnus & Vigilia*, 5. *Excreta & Retenta*, & 6. *Animi Pathemata*.

VI. Quo adhuc refero *Consuetudines*, quia nullus homo deprehenditur, qui non sub durabilitate vitæ suæ certa consuetudine gaudeat.

VII. Et cum hujus consuetudinis magna vis sit, quæ propterea pro altera Natura haberi solet, ita illius singulares efficaciam occurrunt in vitalibus.

VIII. Quod itaque primo *Aërem* attinet, utitur illo tunc homo, quando per partum in aërem exclusus est.

IX. Excipit hunc mediantibus pulmonibus, quibus expansis sanguis circuitum ex uno cordis ventriculo in alterum nanciscitur.

X. Primarius itaque usus est aëris pro Respiratione, quo requiritur aër sufficienter densus & non nimium subtiliatus aut rarefactus, quippe qui pro expandendis pulmonibus ineptus est, inde enim imminet suffocatio.

XI. Repeto vero, quod aër intra pulmones active attrahatur & non passive delabatur.

XII. Deinde aër inservit pro negotio sensuum externorum, siquidem ad visum, auditum & olfactum concurrat.

XIII. Essentialiter & materialiter Aër ad existentiam hominis non spectat, siquidem neque motus vitales, juxta vulgarem traditionem primum suum impulsu ab Aëre suscipiunt.

XIV. Neque proprie necesse est, quo sanguis cum Aëre imprægnetur, licet in sanguine Aër adesse asseratur, quando in antlia pneumatica campanæ submittitur: ubi tamen duo hæc dubia vexata occurrunt 1) an Aër antea sanguini inextiterit, & non demum post emissionem ab extra eidem se insinuaverit: 2) an non aqua rarefacta eisdem expansorios five elasticos effectus edat, quos Aër perficit.

XV. Per accidens interim insinuatur Aër humoribus, & in iisdem valde rarefit ob calorem.

XVI. Neque etiam necesse est concludere, quia cum cibo & potu & sub inspiratione Aër corpus nostrum intrat, ergo ad corpus nostrum five materialiter, five formaliter absolute pertinet, nimirum quod sine illo motus interni administrari nequeant.

XVII. In humoribus enim magis resolvendæ mixtioni, quam conservandæ quadrat, sufficit & contribuit.

XVIII. Quod enim vulgo narratur de Aëris efficacia spiritualescentiam sanguini conciliante, hoc certe mihi mysticum & hieroglyphicum est.

XIX. Commodissimus & utilissimus Aër pro corpore ab extra communicatus, est temperatus ficcus & moderate calidus.

XX. Frigidus ad inspissandos humores, humidus ad relaxandas partes contribuit.

XXI. Nimis ficcus exarefacit: quod etiam nimis calidus efficit.

XXII. In humoribus Aër est instrumentum motus fermentativi & per consequens magis mixtionis integritati contrarius est.

XXIII. Quanquam vero cum Aëre ab extra etiam calor & frigus communicetur, effectus tamen in corpore vivo sub calore & frigore occurrentes, non sunt caloris & frigoris, sed Naturæ.

XXIV. Denique cum Aëre multæ impuritates sulphuræ, salinæ, orgassicæ, fermentativæ intra corpus nostrum insinuantur: & in eo etiam deprehenditur verum esse illud, quod nullum sit commodum, quod non secum ferat incommodum.

XXV. Pulmones ulcerati facilius densum, quam tenuem & valde serenum aërem perferunt.

XXVI. Repentinæ aëris inspirationes & elisiones teneræ pulmonum texturæ vim inferunt.

XXVII. Seorsim etiam observanda est quorundam hominum major vel minor sensibilitas in perferenda diversitate aëris mutatione.

XXVIII. Ejusmodi mutationes aëris macrocosmicæ mediante hac sensibilitate personali majori interdum causa occasionalis externa fiunt ad diversas alterationes in œconomia vitali obvias.

XIX. CIBVS & POTUS porro ad durationem corporis ad vitam & sanitatem confert.

XXX. Quippe quo materiæ illæ reparantur, quæ ad sanguinis restaurationem, corporis nutritionem, & humorum atque partium sufficientem humectationem spectant.

XXXI. Cibus vitalitati & sanitati subvenit, non nimium nutriens, neque excessiva quantitate simul & semel ingestus, neque nimis frequenter assumptus.

XXXII. Pro consuetudine hominum & nationum cibus vel mollior, vel crassior conducit.

XXXIII. Et qui homines in Diætâ mollitiei adsveti sunt, non nisi cum decedente sanitatis hanc consuetudinem mutant, & vice versa.

XXXIV. Sol-

XXXIV. Sollicita & scrupulosa interim Diæta vitæ & sanitati non subvenit, quin potius præjudicat.

Conf. Stahlîi Opuscula chymica &c. p. 267.

Disp. de Diæta.

XXXV. Cibus optime conducit, quando appetitus eundem desiderat.

XXXVI. Contra appetitum cibum ingurgitare malum est, juxta illud: qui bene appetit, bene ingerit, digerit & egerit.

XXXVII. Voracitas & consuetudo edendi destruit sanitatem.

XXXVIII. Prout homines cibus alimentosis utuntur, ita quantitas ciborum est distinguenda.

XXXIX. Inordinata diæta vitam & sanitatem offendit.

XL. Cibus in morbis obtrudere consultum non est.

XLI. Quando alimenta sufficienter nutriunt, salubre non est, potu valde alimentoso uti.

XLII. Diæta est optima hominis Medicina, quæ certius longævitatem promittit, quam quælibet splendida pharmaca.

XLIII. Optimus potus est tenuis neque valde pingvis, quia animum & corpus non offendit.

XLIV. Sufficeret, si consuetudo hominum ferret, simplicior potus Aquæ, qui vero non seligendus & simul & semel adhibendus est, quando quisquam a teneris cerevisiario potui addictus fuit.

XLV. Et cum luxurians hominum appetitus sapida affectat, propterea potus Cerevisiæ imprimis & Vini innotuit & increbuit.

XLVI. Cerevisia saturata, spissa & lupulata valde nutrit, aggravat corpus, auget sanguinem, turbat animum.

XLVII. Lactis potus est valde nutriens & inservit simul pro sufficiente alimento corporis.

XLVIII. Quæcunque subjecta potui cerevisiario adsveta sunt, eadem Aquæ potum constantem non satis commode ferunt.

XLIX. Commodius aqua cum exigua aromatis v. g. Cinnamomi quantitate misceatur, ne ob insuetudinem aliquam coherentem, molestia evadat.

L. Vini potus est magis medicus, quam œconomicus, cum Vinum roborantem, analepticam, resolventem, discutientem & sanguinem imminuentem qualitatem habeat.

LI. Hanc Vini efficaciam, qui experiri gestat, eodem non pro potu quotidiano utatur.

LII. Disponit interim frequens vini potus ad febres, inflammationes, spasmos, calculum, podagram, affectus biliosos &c.

LIII. Ubi ob defectum cerevisiæ contingit solo vino uti, ibi convenit vinum cum aqua diluere.

LIV. Potus spirituosus destillati itidem magis pro Medico quam diætetico usu reservandi sunt, nisi consuetudo certis nationibus familiaris hoc urgeat.

LV. Decocta calida, aquosa dilutiora, non nimis prodige aut saturate usurpata, usum habent humectantem, lenientem, diureticum & attenuantem.

LVI. Reliqua decocta quæ ex pingvibus principiis constant, præter reliquum alimentum modice & medice usurpanda sunt.

LVII. Calido tantum potui sese dicare, adeo necessarium non est, neque etiam consultum: proinde etiam præstat evitare repentinas mutationes frigidi & calidi potus.

LVIII. Neque etiam salubre est frigidum tantum potum constanter seligere & immoderate haurire.

LIX. Excipit in ordine Observatio MOTUS & QUIETIS, in quantum vitæ & sanitati confirmandæ, subservit.

LX. Per Motum intelligitur voluntaria & localis corporis agitatio, non vero vitalium motuum systema.

LXI. Per Quietem vero describitur cessatio temporaria, a tali motu voluntario corporis.

LXII. Quod vero Motus Voluntarius vitalitati eximios usus conferat, & sanitati communicet, supra indicatum fuit.

LXIII. Hoc loco tantum de applicatione huius Motus notandum, quod corpus non nimium aut excessive aut defectively moveri debeat.

LXIV. Simultanea, præceps & impetnosa corporis commotio nocet.

LXV. Nimis diuturna talis voluntaria agitatio sanitati non subvenit, sed vires depauperat.

LXVI. Conducit alternatim corpus movere, & alterna requie novas vires acquirere.

LXVII. Optime vero corpori subveniunt Motus concussorii, qui imprimis progressum sanguinis per vias, viscera & venas promovent.

LXVIII. Labor est Medicina corporis sani, sub quo totum corpus efficaciter afficitur, & animus simul ad perpetuam alacritatem disponitur.

LXIX. Quod caret alterna requie durabile non est.

LXX. Unde Natura in infinitum operari non potest.

LXXI. Adeoque intercapedines quærit, sub quibus a Motibus abstrahit.

LXXII. Quies sit temperata, alias in otium vergit.

LXXIII. Otia vero dant vitia, & animo & corpori nocent.

LXXIV. Unde

LXXIV. Unde nimia Quies vitæ & sanitati obest, quia principium motus reddit ignavum, & ad diversas functiones minus expeditum.

LXXV. Sed etiam nimis parca Quies officit sanitati: moderata itaque durant.

LXXVI. Sicuti Motus & Quies concernunt Energiam Naturæ, corpori in negotio vitali efficaciter applicandam, ita proxime SOMNUS & VIGILIAE respiciunt vires & capacitatem Animæ in negotio sensationis & connexæ reliquæ rationationis exercendas.

LXXVII. Quemadmodum Anima in moralibus & rationationis actibus, ut & in sensationis negotio, quam diu adhuc cum corpore est connexa, non in infinitum operatur, ita etiam in hoc officio indiget requie.

LXXVIII. Somnus itaque est Quies animæ in actu sensationis & rationationis.

LXXIX. Unde somnus pendet ab Anima, quando eadem activitatem suam remittit aut abstrahit a ministerio sensuum externorum, imo certo respectu etiam internorum.

LXXX. Frustra asseritur, quod anima somnum patiatur.

LXXXI. Tota somni historia comprobatur Animæ activitatem abstrahentem & non patibilitatem.

LXXXII. Quicquid enim in triviali Somni Theoria de motu spirituum dicitur, meram fabulam olet.

LXXXIII. Quemadmodum vero activitas animæ in moralibus & alacritas operandi, testimonium est de reliqua vegeta illius energia, ita hoc respectu Somnus subvenit Vitalitati.

LXXXIV. Tanto magis, quando sub somno a functionibus moralibus aliquandiu cessat, vitalibus nunc officiis inhærere potest Natura.

LXXXV. Somnus itaque capeffendus est, in iusto modo, neque defectivo neque excessive.

LXXXVI. Et præstat proinde alternare cum vigiliis, sub quibus actiones morales, sensationis & Motus Voluntarii administrantur.

LXXXVII. Vigiliæ sunt ille status, quando Anima denuo ad usus sensuum & rationationis sese applicat.

LXXXVIII. Unde etiam convenit cum vigiliis convenientem modum servare.

LXXXIX. Nimiae vigiliæ confundunt animum & debilitant hominem: nimius somnus reddit animum stupidum, & torpidum.

XC. Somnum vulgo conciliantia adminicula non Physico-Mechanice, sed in sensum primario operantur.

XCI. Ordo in Somno & vigiliis subvenit etiam vitalitati.
 XCII. Differt status Somni & Vigiliarum per temperamenta hominum.
 XCIII. Largior & profundior somnus magis proficit junioribus, in infantia maxime constitutis, quam provectioribus.

XCIV. Datur etiam Consuetudo circa Somnum, ex qua non raro abundantia somni provenit, quemadmodum animi pathemata somnum valde alterare possunt.

XCV. Somnus pomeridianus neque nocet, neque prodest, nisi circumstantiæ quædam intercurrent.

XCVI. Pro vita & sanitate tuenda conferunt etiam EXCRETA & RETENTA.

XCVII. De quibus in superioribus capitibus de Excretionem & Nutritionem pluribus actum.

XCVIII. Excernere convenit successive, tempestive, constanter & non excessive.

XCIX. Quo magis statariè Excretionem succedunt, eo magis regularis est Oeconomia vitalis.

C. Excretionem ratione quantitatis respondere debent ingestis.

CI. Qui multa ingerunt & pauca egerunt, vitæ & sanitatis incommoda incidunt.

CII. Retinendæ vero sunt materiæ, mixtioni animali necessariæ & idoneæ, iusta tamen quantitate & qualitate.

CIII. Quæ vero, licet in se bonæ videantur, tamen in excessu, retineri non debent.

CIV. Unde retenta habeant proportionem ad Motus vitales, tam ratione quantitatis, quam qualitatis, ne eosdem aggravent.

CV. Sub durabilitate hominis concurrunt inevitabili quodam vinculo ANIMI PATHEMATA.

CVI. Hæc vero cuilibet homini usitata sunt.

CVII. Sunt vero hæc pathemata, præmatura & intempestiva Animæ conclusio de rebus vel sensu perceptis, vel effectis, quoad singulares suas circumstantias, non bene pensitatis, & indiscretim pro noxiis habitis.

CVIII. Quantam hæc habeant efficaciam ad alterandos Motus Vitales, quotidiana experientia docet.

Conf. Stahl's Disp. de Passionibus animi corpus varie alterantibus.

CIX. Anomalix vero Motuum Vitalium patheticæ non sunt tumultuariæ, sed patheticis intentionibus exacte respondent.

Conf. Stahl. Programma: anomalias motuum vitalium pathet. &c.

CX. Exin-

CX. Exinde vero non præcociter & cum rigore judicare decet, quod Animæ operationes in corpus sint confusæ aut perniciosæ.

CXI. Inde rectius constat, quomodo anima per vitales Motus alteratos, eosdem fines prosequatur, quos in pathemate suo respicit.

CXII. Quanquam vero communiter animi pathemata haud directe vitam & sanitatem, vel tueantur, vel sublevent, tamen in vita humana, ut inevitabile accidens, concurrunt.

CXIII. Rarissimus enim effectus est, ut per animi pathemata præsentis quidam morbi repente in meliorem statum mutantur: uti rarum est subitanea morte ex animi pathemate corripì.

CXIV. Quotidianum vero est ob animi pathemata, ægrotationibus diversis & animi atque corporis perturbationibus subjici.

CXV. Inde liquet etiam illa animæ indoles, qua Motus suos interdum in illud objectum, quod corpori inhæret, transfert & finem patheticum cum illo Motu per hoc objectum urget.

CXVI. Singulis hisce rebus Non-naturalibus, annumero ultimo loco **CONSVETUDINEM.**

CXVII. Quæ sub reliqua vita & durabilitate hominis, sese inevitabili quodam nexu tam moribus quam motibus vitalibus conjungit.

CXVIII. Est vero Consuetudo alacris promptitudo, tam ad suscipiendas, quam ad exercendas diversas operationes.

CXIX. Et talis Consuetudo est, uti moralis, ita etiam vitalis, siquidem per motus formatur, acquiritur, absolvitur.

CXX. Nullus fere deprehenditur homo, qui non certa consuetudine sive in moralibus sive in vitalibus gaudeat.

CXXI. Fluit vero ratio Consuetudinis ex indole Motus, non Materiæ, nam certa dispositio corporis, adhuc consistit in suppositione & indiget demonstratione: imprimis cum necesse sit, quo per motus corpori talis supposita certa dispositio concilietur.

CXXII. Quando enim certus Motus non modo semel susceptus, sed & aliquoties repetitus est, tunc tanta in illo continuando recuperatur alacritas, ut sub commoda enchirisi primi effectus & scopi frequentius urgeantur.

CXXIII. Quin eo denique redit negotium Consuetudinis, ut per Motus habituales magis prompta & expedita operatio observetur, quam necessarius quidam usus.

CXXIV. Consuetudo vitalis, vel in statu sanitatis, vel ægrotationum observatur.

CXXV. Unde dantur etiam Morbi habituales, qui vel indiscretim repetunt, vel certo etiam tempore revertuntur.

CXXVI. In ordinario vitalitatis statu Consuetudo certis motuum gradibus, temporibus, successibus &c. connectitur.

CAPUT X.

DE

TEMPERAMENTIS.

I.

CUM in Oeconomia vitali Motus conservationi vitæ faventes cum partibus fluidis congregiantur, ita talis conservatio vix obtineri potest, ni inter solidorum & fluidorum Motum, iusta servetur proportio.

Conf. Stahl's Disp. de Temperamentis. de Proportione humorum ad motus.

II. Hæc consideratio ducit me ad doctrinam de TEMPERAMENTIS exponendam.

III. Temperamentorum Theoria ex antiquissimis ævis in nostra tempora redundavit.

Conf. Epist. mea de Fatis Doctrinæ Temperamentorum.

IV. Unde existentia Temperamentorum, a plurimis probatis & expertis Viris agnita & demonstrata fuit.

V. Speculatores vero quidam existentiam Temperamentorum negarunt, ex illo fundamento, quod non detur Temperies & proportio physico-mathematica, vel principiorum corpus constituentium, vel fluidorum & solidorum ad se invicem, & quidem exquisita, quasi ad stateram æstimata.

VI. Neque solido potiuntur argumento, qui ad educationem provocantes, existentiam Temperamentorum corruere contendunt; cum mores tenerorum mutari non soleant, nisi affectatum quid, aut simulatum intercedat.

VII. Veteres Medici Temperamenti rationem quæsierunt in quatuor summis qualitatibus physicis.

VIII. Alii in Elementorum concursu: quidam in quatuor humoribus.

IX. Adeoque Temperamentum mere physicum intellexerunt.

X. Unde non modo de qualitatibus physicis corporis humani, in genere differuerunt, sed diversis corporis partibus & regionibus juxta has qualitates Temperamenta assignarunt.

XI. Inde

XI. Inde alii Temperamenta per ætates & per Anni tempora variare crediderunt: alii ex Astrologicis fabulis rationem Temperamentorum certis horoscopis assignarunt.

XII. Plurimi ex diversitate externi conspectus & internorum Motuum per suos gradus variantium, Temperamentorum Existentiam deduxerunt.

XIII. Arabes Temperamentum in tali temperiei complexu & ita in corpore quæfiverunt, adeoque generalem corporis constitutionem complexionem nuncupare ceperunt.

XIV. Galenus peculiari cura, Mores & Temperamentum Corporis conjungere laboravit.

XV. Involvit vero ratio Temperamenti proportionem motuum vitalium, erga partes corporis fluidas & solidas tenendam.

XVI. Sub qua proportionem effectus vitales salutes & necessarii, debite procedunt, & ipsum corpus durabilitatem suam nanciscitur.

XVII. Est vero temperamentum in certis circumstantiis, tam corpus quam vitam concernentibus constitutum.

XVIII. Unde Veteres & Medici & Philosophi distinxerunt inter temperamentum mixti, five mere physicum, & inter Temperamentum vivi, five proportionem Motuum ad materias.

XIX. Quod Temperamentum Mixti concernit, discrepat corpus juxta Veteres quoad quatuor summas & generales conditiones; dum aliud est ficcum five strictum, aliud vero humidum five laxum, aliud calidum aut frigidum.

XX. Quæ proinde Quaternionem Temperamentorum constituunt.

XXI. Alia enim est constitutio corporis in Sangvineis, alia in Cholericis, alia in Melancholicis, alia in Phlegmaticis.

XXII. Est subinde Temperamentum Phlegmaticum, non mixtum, sed peculiare Temperamentum.

XXIII. Et secundum hanc discretionem in Temperamento physico occurrentem, differt etiam proportio Motuum, quæ Temperamentum vivi five proportionem vitalem efficit.

XXIV. Consideratio Temperamenti vivi, commendat imprimis vitalitatis formam & normam atque justum successum, aut proportionem & quidem partium fluidarum & solidarum.

XXV. Juxta hanc considerationem proportionis agendi in Vitalibus assumit & connectit etiam Anima proportionem agendi in moralibus, quæ maturius vitalibus motibus in hac proportionem exercendis operam adhibet, ita juxta vitalium motuum normam morales motus ordinat.

XXVI. Consistit itaque hæc proportio in subjectis Temperamenti Sanguinei, ut cum sanguis sit sufficienter fluidus & partes solidæ atque porosæ sint sufficienter patulæ & permeabiles, successus humorum per has partes secure, libere, facile, sine impedimento, sine cura, cum liberrimis effectibus decurrat.

XXVII. Unde Sanguinei præ reliquis hominibus, optima, segura, libera & integra gaudent sanitate, cum Motus vitales, una cum suis effectibus tam prompte & vegete succedant.

XXVIII. Ob id Sanguineorum passio prædominans est Securitas, ex qua omnia reliqua tum vitiorum tum virtutum genera emergunt: ut voluptas in libidine lasciva, in cibo & potu, nec non in conversatione &c.

Conf. Stahl's Disp. de fundamento moralitatis in sanguine.

XXIX. Quod Temperamentum Cholericum attinet, tunc proportio Motuum, quæ in illo occurrit in Vitalibus tanquam regula moralium motuum itidem notari debet.

XXX. Consistit hæc proportio in hisce circumstantiis, cum Cholericus habeant sanguinem valde fluidum & mobilem, partes vero quæ sanguinem recipiunt, densiores, arctiores & angustiores sunt, ita opus est fortiori fluidi sanguinis Motu & impulsu, quo angustas partes ingrediatur & egrediatur.

XXXI. Absolvitur itaque proportio in Vitalibus per Augmentum Motuum, aut per fortitudinem agendi aut operandi, mediante qua, sanguis in justo suo circuitu conservatur.

XXXII. Advescit itaque Natura fortiori activitati in Vitalibus & omnes functiones vitales fortiter, strenue, impetuose, repente, efficaciter & intrepide administrat.

XXXIII. Secundum hanc rationem in moralibus passio prædominans est Fortitudo aut Magnanimitas, sive vehementior virium suarum applicatio sive exercitatio.

XXXIV. Ex hac fortitudine agendi fluunt reliquæ tam virtutes quam vitia, ut: Audacia, Iracundia, Ambitio, Crudelitas &c.

XXXV. In Temperamento Melancholico sanguis est semper spissior, & viæ recipientes semper sunt valde arctæ & constrictæ.

XXXVI. Ob

XXXVI. Ob hanc malam proportionem materialem nunquam suspicio & diffidentia deest, quin sanguinis stases, & viarum occlusiones oriantur.

XXXVII. Ne vero tale quicquam e culpa Naturæ fiat, ipsamet hanc proportionem invenit & applicat, ut sanguinem spissum in archiores vias cum sufficienti tenore & valore imprimat, quem vocant: *Mit einem Nachdruck*.

XXXVIII. Et id quidem constanter, assidue, circumspecte, non impetuosè eque præcipitanter, neque etiam segniter & negligenter aut debiliter, quia corpus respectu fluidorum & solidorum hoc non permittit.

XXXIX. Quanquam vero hæc omnia agat Natura, semper tamen diffidentia & suspicio adest, ne propter malam proportionem materialem negotium male cedat.

XL. Hinc in moralibus etiam Melancholicorum passio prædominans est diffidentia & suspicio, ex qua omnes reliqui mores proveniunt.

XLI. In Phlegmaticis denique ob sanguinem sufficienter fluidum, multum vero mucilaginosum, neque ita cito ut reliquorum sanguis corruptioni expositum, & partes recipientes sufficienter patulas, vel exiguus & levis humorum impulsus sufficit pro inducenda hac proportionem vitali.

XLII. Unde Natura in vitalibus non advescit viribus multum applicandis, cum exiguae vires successibus vitalibus satisfaciant.

XLIII. Imo cum tam repentinum malum non facile metuendum fit: unde in vitalibus motus negligenter, otiose, incuriose, & segniter administrantur.

XLIV. Hinc in moralibus passio prædominans est Negligentia, ex qua reliqui mores tanquam e Matrice oriuntur.

XLV. Sicuti talis est conspectus Temperamentorum simplicium, ita hæc cognitio ad individua erit applicanda.

XLVI. Rarissimum vero quiddam est, quod homines unico tantum Temperamento gaudeant, uti rarissimum etiam est, quod tribus Temperamentis præditi sint.

XLVII. Communiter & usitatissime homines duplicato instructi sunt Temperamento.

XLVIII. Et tale est Temperamentum mixtum, quod a potiori denominari debet.

XLIX. Hæc mixtio tam in corpore, quam in proportionem Motuum vitalium, ut & in moribus sese exserit.

L. Secundum diversitatem Temperamentorum, dantur etiam diverſi Morbi, qui certis Temperamentis familiares ſunt, utpote quæ ſingulæ conſiderationes, ad comprehendendam Theoriam de Temperamentis ſpectant.

LI. Quicumque itaque ex certo & ſolido quodam fundamento de Temperamentis diſſerere volunt, hos reſpectus & phyſicos & medicos noſſe debent, ſic reliqua obſervatio & experientia in hoc negotio erit firmior.

LII. Imo qui hæc fundamenta recte intelligunt, vel ex ſolo hominum aſpectu mores cognoscere, indicare, quia ſimulationes a naturali & ordinario ſtatu exacte diſcernere poſſunt.

LIII. Et in talibus Theorematibus & animadverſionibus neceſſariis comprehenſa eſt Antropologia, prout eſt vel phyſica vel medica.

LIV. Hanc qui poſſidet & recte applicare ſcit, gaudet felici & ſecura Cynofura, pro reliqua arte medica.

LV. Ex quibus fundamentis & diſquiſitionibus innotefcit Medico, ratio & forma Vitæ & Sanitatis.

LVI. Utpote quæ conſiderationes in Medicina ſunt initium &

F I N I S.

PATHOLOGIA MEDICA.
MEDICA.

PATHOLOGIA
MEDICA.

CONSPECTUS AFFECTUUM

IN

PATHOLOGIA MEDICA

PERTRACTATORUM.

FUNDAMENTA PATHOLOGIAE.

1. De Plethora. 125.	21. De Sudore Sangvineo. 178.
2. Spissitudine Sangvinis. 129.	22. Gingivarum Cruentatio-
3. Cacochymia. 132.	ne. 179.
4. Hæmorrhagiis in Ge- 23. Lochiorum Fluxu. 180.	
nere. 135.	24. Hæmorrhagiis Abortu-
5. Hæmorrhagia Narium. 140.	um. 182.
6. Sputo Cruento. 144.	25. Hæmorrhagia Uteri. 183.
7. Hæmoptysi. 146.	26. Varicibus turgentibus &
8. Vomitu Cruento. 148.	manantibus. 185.
9. Mensium Fluxu legiti- 27. Congestionibus Sangvi-	
mo. 152.	nis in genere. 187.
10. Iminutione. 156.	28. Cephalalgia Sangvineæ.
11. Suppressione. — 29. Serosa. 189.	
12. Anomaliis. 159.	30. Iliaco-Hæmatitica. 191.
13. Decoloratio- 31. Apoplectodea. 192.	
ne. 161.	32. Venerea. 193.
14. Fluxu exces- 33. Stomachali, 194.	
sivo. 163.	34. Cephalæa. — 196.
15. Insolitis Viis. 164.	35. Hemicrania. — 197.
16. Hæmorrhoidibus Inter- 36. Ophthalmia. 199.	
nis. 165.	37. Hypopio. }
17. Externis. 171.	38. Epiphora. }
18. Cæcis. 173.	39. Cataracta. 201.
19. Hæmorrhoidum Ano- 40. Otagia. 202.	
maliis. 174.	41. Aurium Tinnitu. 204.
20. Mictu Cruento. 176.	42. Susurru. }

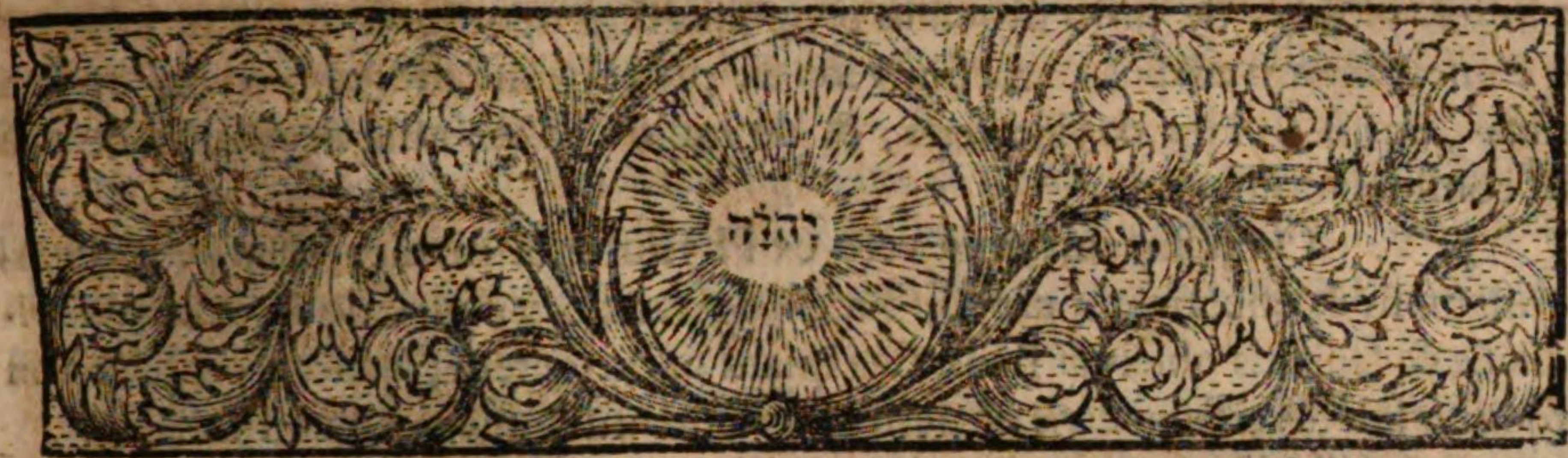
Q

43. De

43. De Auditus gravitate.	75. De Pulmonum concretione cum Pleura.
44. Surditate.	
45. Odontalgia.	76. Polypo Cordis.
46. Phrenitide.	77. Palpitatione Cordis.
47. Paraphrenitide.	78. Rheumatismo.
48. Caro.	79. Pleuritidie Vera.
49. Comate.	80. Empyemate.
50. Lethargo.	81. Peripnevmonia.
51. Vertigine.	82. Asthmate Humoroso.
52. Coryza.	83. Sicco.
53. Gravedine.	84. Spastico.
54. Brancho.	85. Tussi Humida.
55. Phlegmatorrhagia.	86. Sicca.
56. Achoribus.	87. Ferina & Rheumatica.
57. Crusta Lactea.	88. Hypochondriaca.
58. Tinea.	89. Stomachali.
59. Phthiriasi.	90. Hydrope pectoris.
60. Parotidibus.	91. Hypochondriaco-Hysterico Malo.
61. Hydrocephalo.	92. Spleneterico Malo.
62. Tonsillarum Affectibus.	93. Fluxu Hepatico.
63. Tumoribus Bubonodis puerorum.	94. Scirrho Hepatis.
64. Tumoribus aliis glandulosi colli.	95. Lienis.
65. Aphthis Benignis.	96. Colica Hæmorrhoidali.
66. Malignis.	97. Inflammatione.
67. Uvulae Prolapsione.	98. Furunculo.
68. Angina.	99. Erysipelate.
69. Peritinea.	100. Phlegmone.
70. Cyananche.	101. Gangræna.
71. Cardialgia.	102. Sphacelo.
72. Phthisi.	103. Ulceratione.
73. Vomica Pulmonum.	104. Spasmo.
74. Tophis Pulmonum.	105. Pleuritide notha.

106. De Arthritide.	139. De Dysenteria.
107. Ischiadico malo.	140. Lienteria.
108. Podagra.	141. Ictero.
109. Gonagra.	142. Vermibus.
110. Chiragra.	143. Cachexia.
111. Glossagra.	144. Hydrope Ascite.
112. Nephritide Simplic.	145. Anasarca. <i>218.</i>
113. Calculo Renum.	146. Leucophlegmatia. <i>ib.</i>
114. Vesicæ.	147. Tympanitide. <i>219.</i>
115. Morbis Convulsivis.	148. Oedemate.
116. Tetano.	149. Sclerosi.
117. Emprosthoto.	150. Hydatidibus.
118. Opisthotono.	151. Catarrhis.
119. Incubo.	152. Atrophia.
120. Succubo.	153. Rachitide.
121. Spasmo Cynico.	154. Chlorosi.
122. Catalepsi.	155. Scabie.
123. Catocho.	156. Lepra.
124. Risu Sardonio.	157. Elephantiasi.
125. Satyriasi.	158. Diabete.
126. Priapismo.	159. Urinæ Imminutione.
127. Chorea Sti Viti.	160. Suppressione.
128. Epilepsia.	161. Incontinentia.
129. Vomitu.	162. Ischuria.
130. Soda.	163. Dysuria.
131. Ructibus.	164. Stranguria.
132. Singultu.	165. Gonorrhœa virulenta.
133. Colica simplici.	166. Benigna.
134. Flatulentia.	167. Fluore albo Benigno.
135. Ileo Morbo.	168. Lue venerea.
136. Cholera.	169. Scorbuto.
137. Biliosis infantum dejectionibus.	170. Febre in genere.
138. Diarrhœa.	171. Ephemera.
	172. Synocha simplici.

173.	De Febre Synocha putrida.	198.	De Febre Infantum.
174.	Acuta continua.	199.	Febrilibus commotio-
175.	Ardente Biliosa.		nibus.
176.	Causo.	200.	Morbis Animi & quidem
177.	Inflammatoria.		Mania.
178.	Catarrhali Beni-	201.	Melancholia.
	gna.	202.	Hydrophobia.
179.	Tertiana.	203.	Lycanthropia.
180.	Quartana.	204.	Erotomania.
181.	Intermittente	205.	Furore uterino.
	composita.	206.	Morosi.
182.	Hectica.	207.	Noctambulatione.
183.	Lenta.	208.	Nostalgia.
184.	Maligna in gene-	209.	Tarantismo.
	re.	210.	Philtris.
185.	Pestilentiali.	211.	Ebrietate.
186.	Petechiali.	212.	Morbis ex Fascino.
187.	Petechizante.	213.	Defectivis motuum vi-
188.	Variolis.		talium vitiis, & qui-
189.	Morbillis.		dem
190.	Epidemica.	214.	Apoplexia.
191.	Hungarica.	215.	Hemiplexia.
192.	Purpura.	216.	Paraplexia.
193.	Purpura Urticata.	217.	Paralyfi.
194.	Scarlatina.	218.	Paresi.
195.	Lipyrica Typhode,	219.	Catarrho Suffocativo.
	Affode, Lyngo-	220.	Lipothymia & Synco-
	de & Phricode.		pe.
196.	Symptomantica.	221.	Marasmo senili.
197.	Puerperarum.	222.	Morte.

FUNDAMENTA PATHOLOGICÆ MEDICÆ.

§. I.

Quando medicus de homine tanquam suo subiecto differit, duplicem in eodem statum concernit, vel Sanitatis & Vitæ, vel Morborum & Mortis; licet in genere circa hominem vivum versetur, in quantum ille per salutaria consilia & adminicula in statu limitatæ integritatis aut sanitatis conservandus & periclitante hoc ab imminetibus & præsentibus damnis & periculis liberandus est.

§. II. Quo imprimis requiritur, ut utriusque status veram certam & evidentem cognitionem acquirat medicus: omnium maxime vero in simplices & perspicuas causas inquireat, harumque prudentem & genuinam applicationem ad usum realem & vere medicum, id est, a nudis persuasionibus, opinionibus & speculationibus vacuum, indicet atque commendet.

§. III. Et quemadmodum de homine vivo & sano præcipuo studio agit Physiologia medica, quæ simul media, subsidia & methodos vivendi atque sanitatis fruendi perpendit: ita de morbis horumque connexionibus & consecutionibus tractat Pathologia medica, sub justo & constanti regressu ad Physiologiam.

§. IV. Est proinde primarium fundamentum & requisitum pathologiæ medicæ, vera & luculenta cognitio status vitalitatis & sanitatis, in quantum hic suppeditat certitudinem de modo conservandi & præservandi corpus valde corruptibile ab actuali corruptione, de mediis & adjumentis internis & externis ad hunc statum pertinentibus, de causis & occasionibus corruptionem conciliantibus & susten-

& sustentantibus, de iusto motuum progressu & proportionem motuum in genere ad conservandum corpus, seorsim vero de proportionem motuum ad partes tam fluidas, quam solidas & vice versa, & de multis adhuc aliis necessariis & utilibus considerationibus.

§. V. Omnium maxime vero ex Physiologia medica usum perpetuum, constantem & essentialem capebat Pathologia medica, quando in œconomia vitalitatis & sanitatis observat illam therapiam occurrentem, quæ corpus subjectum exquisitè sub diversis nocivis & periculosis circumstantiis præmunit & salvat.

Conf. Stahl's Disp. de Therapia sani corporis.

§. VI. Sicuti porro natura humana in ordinario statu corruptibilitatem corporis ita coërcet, ne e tali potentia in actum, videlicet in corruptionem, delabatur: ita in pathologia medica deprehenditur, quot extraordinariis methodis natura suum corpus defendat & a proximioribus damnis educat, sub qua consideratione longe alium & magis rationalem, quam vulgarem conceptum, de morbis acquireret.

§. VII. Unde Pathologia Medica est doctrina de morborum indole atque causis, medico usui subservientibus: sed eo ipso etiam a vanis & inutilibus diversis contemplationibus, speciosis magis & otiosis, quam fructuosis, liberis & repurgatis.

§. VIII. Quare aliam Pathologiam Physicam, aliam vero Medicam esse assero: prior occupatur in læsionibus per suas causas disquirendis: posterior vero maxime observat & commendat illos respectus & illas causas, unde obviæ læsiones, sub spontaneis directionibus atque methodis, quas deinde medicus imitari potest & debet, restituuntur & emendantur.

§. IX. Versatur vero Physica illa Pathologia, plurimum circa materiales respectus & motus horumque effectus mere noxios aut fortuitos: unde etiam frivole & per crassam atque spissam ignorantiam & contumaciam, tot salutes spontaneos effectus & eventus magno illi Fati idolo & asylo, sive fortuitis & mere accidentalibus successibus imputat.

§. X. Negligit vero eo ipso secretam illam & notatu dignam internam activitatem, a corporeis affectionibus penitus alienam: Siquidem machina quædam læsa, se ipsam reparare haud potest, ni ad nauseam in decidendo hoc phænomeno per magnam obscuritatem & ignorantiam Elenchi, asylum illud vulgare denuo peroretur **QUOD DEUS ITA VOLUERIT** quo læsa machina corporis humani se ipsam restituat; licet in eo regulæ physicæ & mechanicæ constanter dissonent.

§. XI. Et hic concursus activus, tam ad læsionum & noxiarum causarum perceptionem, quam ad inveniendas & applicandas methodos, læsionibus illis meden-

medendi necessarius, in Pathologia physica absolute negligitur, qui tamen in numeris effectibus ita se comprobat, ut sine illo artifex in suo officio & ministerio feliciter cedere haud possit.

§. XII. Hoc est illud eximiae dignitatis & principalissimae considerationis fundamentum, in Pathologia Medica, quod pro artificiosa applicatione, plus quam ulla alia animadversio contribuit, & citra quod nulla alia operatio medica salutarem effectum impetrat.

§. XIII. Dum vero Pathologia circa morbos maxime versatur, ob id verus morbi conceptus erit suppeditandus: vulgo enim morbus vocatur partis aut corporis humani laesio: Symptoma vero dicitur effectus hujus laesionis, tam doloribus variis, quam accidentalibus perniciosis concursibus sese prodens, & hoc nomine ad Symptomata referebantur actiones laesae & qualitates mutatae.

§. XIV. Occurrit vulgo in Pathologia non exigua confusio, inter laesiones actionum passivas & activas motuum vitalium alterationes atque mutationes: priores communiter adscribuntur efficaciae causae nocivae: posteriores vero administrantur sub exquisita proportionem salutaribus effectibus & scopis respondente.

§. XV. Videtur vero mihi praecedens morbi definitio abluere a vera forma & indole rei, cum potius paradoxa sed endoxa illa mihi sit assertio, quod plurimi morbi sint ille status extraordinariae motuum vitalium administrationis, a natura susceptae pro salvando corpore necessariae: aut ut magis paradoxus compareat sensus, morbus plurimum est id, per quod homines a morte, id est a corruptione, praeservantur & salvantur, vel extraordinaria naturae activitas vitalis, mediante qua, proximiores laesiones ipsa ita prosequitur, quo corpus pristinae sanitati restituatur.

§. XVI. Et licet plurimi homines sub morbis moriantur, tamen distinctio illa commendanda erit, quod alia res sit, in aut sub morbo mori, & per morbum aut ex morbo mori; plurimi enim non moriuntur ex efficacia morbi, sed ex accidentibus & minus legitimo morborum decursu: uti homines non moriuntur indiseretim ab haemorrhagiis, sed a mala applicatione & excessu earundem, non moriuntur a febre simpliciter, sed a minus justo febris successu & exitu: si enim febris legitime decurrit, homines convalescunt.

Conf. Stahl's Disp. de Febre per se non lethifera.

Disp. mea de Therapia morborum morali §. 2.

§. XVII. Dantur vero etiam morbi juxta vulgarem sensum definiendi, qui tamen praeter reliquis rariores existunt, ut sunt corruptiones, obstructions, motuum vitalium amissiones, stases, infarctus, indurationes & similes adhuc effectus in corpore animali obvi.

§. XVIII.

§. XVIII. Sicuti in ejusmodi, posterioris sensus & census morbi indole plurimum inere physici respectus causales occurrunt, ita ex iisdem non facile aditus patet ad invenienda auxilia physicis illis considerationibus accommodata, adeoque ad connectendam Theoriam cum Therapia.

§. XIX. In genere Medica Pathologia versatur circa phænomena vera, quæ non modo actu occurrunt, aut in vita humana contingere solent, sed quæ etiam plurimum, familiarius & ex parte frequentius se sistunt: cum contra Pathologia Physica magis circa res possibiles, aut quæ fieri possunt, & juxta physicas illas speculationes obtingere deberent, occupetur, quæ tamen, experientia teste, vel vix semel, vel raro eveniunt.

§. XX. Est itaque Pathologia explicatio morborum per suas causas: adeoque præsupponit veram cognitionem morborum quoad suam indolem sive constitutionem, per quam in simplici sua facie comparent & inter se invicem discerni possunt: & hæc notitia vulgo acquiritur per Historiam morborum.

§. XXI. Hæc Historia distinguitur vel in Diagnosin, quæ perpendit circumstantias præteritas & præsentis in subiecto ægrotante, vel in Prognosin, quæ versatur circa futura, nimirum circa successum & expectandum eventum morborum.

§. XXII. Requiritur proinde ad verum pathologicum scopum Historia morborum simplicior, quæ illa signa & phænomena recenset, quæ alicui effectui essentialia sunt, sine quibus esse non potest, & quæ in omni individuo observantur: dantur vero etiam characteres morborum accidentales, qui variant secundum individua, quoad temperamentum, vitæ genus, consuetudines, dietam, Clima, dispositionem hæreditariam, idiosyncrasiam, educationem & sexum.

§. XXIII. Et hæc morborum Historia in studio pathologico omnium, primo pernoscenda est, quippe quæ subministrat illa phænomena, in quorum veras causas inquirere debet medicus: confusus enim pathologiam tractandi modus est, si primum longe lateque diversæ causæ declamantur, quibus subjungitur deinde hæc Historia morborum, utpote quæ in hoc ordine admodum manca & imperfecta evadit.

§. XXIV. Recte itaque hæc medicinæ theoreticæ pars vocatur Pathologia & non Logopathia, quoniam deductio causalis excipit præviam morborum cognitionem: Si itaque hæc morborum Historia genuina certa & vera est, longe melior spes de ætiologia & Therapia concipi potest: qui enim male cognoscit morbum, male etiam curat.

§. XXV. Præter hanc morborum notitiam, agit etiam Pathologia de causis morborum, unde est τῶν πάλθων λόγος, id est morborum aut affectuum rationalis & causalis deductio & explicatio: quæ posterior Pathologiæ operatio ætiologiam constituit.

§. XXVI.

§. XXVI. In hac causali morborum explicatione requiritur justus nexus causarum cum Historia, deinde ut accidentalia & individualia phaenomena non praemittantur essentialibus; denique ut causae illae vere medicis respectibus quadrent, id est, ut artifex non modo in has causas operari, sed & sub hac applicatione directe & proxime ad restituendam sanitatem cooperari possit.

§. XXVII. Maximi vero momenti est illa observatio in morbis, quando illa causa, per quam corpus a variis laesionibus sponte & sine artis auxilio liberatur, ratione dignitatis suae aliis causis praefertur, utpote in qua animadversione evidenter elucescet, quomodo theoria de natura connectat tam cum pathologia, quam therapia exquisita medica.

§. XXVIII. In hoc enim phaenomeno innotescit salutaris naturae energia, qua per extraordinariam motuum vitalium directionem & modificationem, ad salutarem effectum & finem contendit, ita tamen ut per consuetos motus, tam sanguinis progressivum, quam tonicum partium extraordinariis gradibus vel auctos, vel seorsum diversis partibus applicatos eundem finem prosequatur.

§. XXIX. Et haec notata digna observatio illa est, quam veteres medici per naturam morborum medicatricem denotarunt, aut quod multi homines sine medico, licet non sine medicina reconvalescant; per quam vero vel interni motus, corpus ab interitu praeservantes aut corruptibilitatem conservantes, vel privativa quaedam opitulatio, aut simplicissimum & ab operosa arte alienissimum administriculum intelliguntur.

Conf. Stahl's Disp. de Medicina sine Medico.

Schedias. meum: de Energia Naturae in curandis morbis.

§. XXX. Loquor de Autocratia naturae seu spontanea morborum excussione, quae nihil aliud est quam proportionata plurimarum corporis humani laesionum tam quoad causas quam effectus suos per motus & effectus vitales, sine externo artificii concursu reparatio & restitutio.

Conf. Stahl's Disp. de Autocratia Naturae.

Epist. mea: de Mysterio Naturae in medicina.

§. XXXI. Hanc spontaneam medicationem adscribo naturae, quae tum proportionum necessariarum conscia, tum motuum vitalium causa efficiens est, nec non laesiones occurrentes percipit, & quomodo iisdem succurrendum sit rationabiliter dignoscit, adeoque facilius corpori laeso prospicit, quam ut ipsum laesum corpus sibi auxilium ferre queat debeatque.

Conf. Disp. mea: de Sensu vitali.

§. XXXII. Perficit natura talem imminentis & praesentis pernicipi & laesionis interceptionem & excussione effectibus se- & excretoriis, nec non in diversis casibus nutritoriis, per quos in ordinario statu corporis integritati pro-

spicit, adeoque id agit, cujus gratia corpori indita est, ut videlicet illud a domesticis & adventitiis, solitis & insolitis, ordinariis & extraordinariis periculis liberetur.

§. XXXIII. Et hæc est vera, absoluta & sincera medicina sine medico, quæ in ordinario & extraordinario statu simplici methodo decurrit, nisi a diversis accidentalibus causis impediatur, quando videlicet læsio ita constituta est, ut cum viribus & inventionibus suis natura satisfacere non queat, aut quando ipsa natura in legitima methodo aberrat, & alios quam simplices ordines sectatur.

Conf. Disp. mea: de Amethodia Naturæ.

§. XXXIV. Qua occasione non modo vulgares naturæ errores notamus, sed & taxamus: hæc enim in operationibus suis non ita perfecta & infallibilis existit, sed uti in principalioribus suis actibus, nimirum moralibus functionibus, multos errores committit, ita in minus principalibus, nimirum vitalibus, non raro a vero scopo & legitima methodo secundum diversos respectus aberrat, & interdum sub generali bona intentione, circa ultimam exsequutionem fallit.

Conf. Stahl's Disp. de Naturæ Erroribus medicis.

§. XXXV. Ejusmodi errores naturæ humanæ committit per motum progressivum in fluidis & tonicum in solidis partibus, per effectus vero Se- & Excretorios, incongruos & intempestivos, insufficientes & inordinatos, quo quidem adhuc alii referri merentur effectus, ut abstergorii, præparatorii, resolutorii, consolidatorii & similes, qui prioribus tamen subjacent, & ab erroneis applicationibus & successibus non exempti sunt.

§. XXXVI. Ad ejusmodi erroneas naturæ actiones disponunt ipsa animæ humanæ immorigera indoles, nimia sensibilitas & æssimatio, aut hujus defectus, prava consuetudo, hæreditaria dispositio, idiosyncrasia, materiæ & objecti mala temperies, & adversa valde constitutio, viarum mala dispositio, animi pathemata, insuetudo ægrotandi: unde motus vel excessive vel defective, vel inordinate, aut in incongruis partibus, viis & organis administrantur.

Conf. Stahl's Disp. de Teneris ægris.

§. XXXVII. Extraordinariæ motuum vitalium directiones & applicationes in morbis, extraordinarias molestias post se trahunt, quæ tamen propterea morbum non absolute reddunt periculosum, cum consecutiones ejusmodi, in nulla re ardua fontico & periculoso, ad salutarem tamen finem collineante negotio, evitari possunt.

§. XXXVIII. Dum vero de morbis horumque causis Pathologia Medica differit, notandum est, quod diversæ genericæ causæ ad morbos tales disponant, ex quibus quædam sunt internæ & domesticæ, aliæ vero externæ & accessoriaræ, ad quas posteriores, causæ violentæ referri merentur.

§. XXXIX.

§. XXXIX. Internæ causæ sunt, mixtio corporis animalis valde fragilis, infirma & ad putredinem extreme proclivis, quæ mixtio inprimis in fluidis partibus simplicior deprehenditur: in solidis vero occurrit textura flexilis, mollis & mobilis, quæ simul motibus destructoriis facile obtemperat: accedunt frequentia animi pathemata, excretionum ordinariorum & solitarum impedimenta & irregulares successus, prævæ consuetudines, sensibilitates individuales, & somni atque vigiliarum, motus & quietis perversi usus.

§. XL. Et quanquam ex bona humorum crasi diversa subiecta, ad externum adspectum florida, viva & sana compareant, & quoad sanitatem præ aliis prærogativam tenere videantur, tamen merito attendenda est illa circumstantia, quod talia subiecta facile in diversas ægitudines inclinent; unde Hippocrates athleticum habitum adeo suspectum depingit, quod videlicet tam diuturna sanitate haud fruatur.

§. XLI. Inde innotuit illa observatio, quod homines ad aspectum optime sani, facilius ægrotent, cum contra alii, quibus tam vegetus & floridus externus habitus non est, durabiliori sanitate gaudeant.

§. XLII. Huc refero illam circumstantiam, quæ innumeris exemplis comprobata est, videlicet consuetudinis & insuetudinis ægrotandi; ubi homines morbis non adsveti, quando semel fonticum morbum incidunt, vel diu cum eodem conflictant, neque ita prompte restituuntur, vel citius in eodem succumbunt, testimonio sanguinei temperamenti hominum: unde jam plebs scit, quid sentire debeat de illis, qui nunquam ægrotarunt: contra vero vicissim experientia attestatur, quam sæpe homines morbis adsvesiant, ut indies inveniant, de quo conquerantur.

§. XLIII. Occurrunt etiam externæ causæ ad morbos invitantes, ut indispositio, inclementia & inconsueta intemperies aëris, malum regimen circa frigus & calorem, excessus & anomalix circa cibum & potum, varix violentiæ diversimode corpus lædentes, quamquam in hisce causis harumque efficacia in corpus animale multum debeatur sensibilitati individuali majori vel minori.

§. XLIV. Deinde occurrunt etiam certa subiecta, quæ plus vel minus morbis obnoxia deprehenduntur: & licet omnes homines in morbos propendeant & juxta dicterium Hippocratis, a natura morbus sint, si materiale eorundem constitutionem perquiramus, tamen unus præ altero majorem hanc propensionem in ægrotationes diversis circumstantiis comprobatur.

§. XLV. Facilius & frequentius in genere ægrotant omnes illi homines, qui tenerioris, mollioris & sensibilibioris animi sunt, qui frequentius in patheticas commotiones incidunt, qui ordinarias suas evacuationes negligentius tractant, qui corporis etiam tenerioris existunt, qui quoad activitatem vitalem deficiunt

& langvent, qui vel in infantia vel senectute constituti sunt, quo denique sexum sequiorem annuero, de quo dixit Hippocrates, quod mulier bis morbum patitur.

§. XLVI. Qua occasione adhuc potiori respectu anomalicos motuum, successus observo & de iisdem prædico, quod ad morbos facilius disponant, quam qualiscunque humorum dyscrasia, quæ vulgo in pathologia triviali peroratur, quam vero longe minorem facio, cum ejusdem non tam præceps & exquisita sit efficacia, ac vitioforum motuum.

§. XLVII. In toto vero corpore maxime ad morbos disponit Sanguis, si materiales causas perquirimus, qui præ aliis fluidis & solidis partibus præceps est in putrefactoriam dissolutionem, unde in vitali œconomia, maxima cura sanguini applicatur, ne per quascunque alterationes aut ullos effectus, ad putredinem promoveatur.

§. XLVIII. Reliquorum humorum corruptio est lenta, in falsam acrimoniam transiens, & quidem ulcerosa; cum sanguinis corruptio sphacelosa existat: quotiescunque etiam sphacelus occurrit, toties ex sanguine ortum trahit, & ex hoc proxime partes sanguiferas & denique reliquas adgreditur, perdit & destruit: & huic repentinæ & extremæ corruptioni directe opposita est vitalis activitas.

§. XLIX. Nihil enim œconomia vitali & corpori adeo adversum, horridum & extremum est, quam putredo, quæ, quamprimum partem vivam inficit, mortem absolute in eandem infert & corruptæ partis nullam reparationem admittit, unde pars sphacelata ut mortua cito & sine ulla tergiversatione removenda est.

§. L. Ad præoccupandam talem extremam & putridam corruptionem, utitur natura in extraordinario statu motibus inflammatoriis, spasmodicis, febrilibus & moliminibus atque effectibus hæmorrhagicis, ne sanguis quantitate augeatur & oppletionem suam successivam stasim comminetur, neve spissior reddatur & sub hac immobilitate, actualibus incarcerationibus aut obstructionibus subjiciatur.

§. LI. Interea provide & attente notandum, quod homines sub hac sua singulari propensione ad ægotandum, tamen in suo genere spectati, rarius ægrotent, ac quidem propter rationem sui corporis & multiplices concurrentes causas, ad morbos disponentes, ægrotare possent.

Conf. Stahl's Disp. de Infrequentia morborum personali.

§. LII. Et hæc infrequentia ægotandi non modo inter omnes homines simul sumtos, sed & in quolibet seorsim considerato, occurrit, cum tamen omnes homines, & quilibet singulatim, indies ægrotare possint: quantus vero numerus hominum raro ægrotet, attestantur totius orbis terraquei regiones & Asia, Africa,

æ, Americæ imo & Europæ incolæ homines robustiores, indolis durioris & indignioris conditionis.

§. LIII. Quid quod illud singulare adhuc in hac circumstantia annotari debet, quod non modo ejusmodi homines, in genere rarius ægrotent, cum tamen frequentius ægrotare possint, sed & si aliquando morbo quodam obruuntur, vel facilius ex eodem emergant, vel sponte plurimum eundem morbum superent, neque artis ministerio indigeant, sed sub reliqua animi tranquillitate & patientia facilius reconvalescant.

§. LIV. Utrumque tam infrequentior ægrotatio, quam facilior restitutio, minime corporis aut corporeis qualitatibus imputari potest, cum læsæ illæ qualitates, aut maximæ propensiones in præcipites læsiones, superiori adjumento & directorio indigeant: unde præter divinam clementiam, homines per naturam a morbis non modo præservantur, sed & facilius liberantur, sine qua aliàs non datur reditus in sanitatem.

§. LV. Majorem prærogativam ad infrequentiorem ægrotationem habent homines simpliciiori vivendi rationi indulgentes, animum non turbantes, in mobili vitæ genere constituti, simpliciiori diætâ utentes, ab omnibus abusibus sibi temperantes, violentias quascunque evitantes, a pravis consuetudinibus vacui & solitas suas excretiones non turbantes, aut negligentes.

§. LVI. Qui vero in his circumstantiis errorem committunt, illi præ reliquis facilius ægrotant; quo adhuc accenseo, si individua quædam salutaribus & consuetis suis spontaneis sanguinis evacuationibus vim aut qualemcunque perturbationem inferunt, inde etiam evenit, ut citius & frequentius morbidis consecutionibus subjiciantur.

§. LVII. Quare foeminæ respectivam aliquam prærogativam ad ægrotandum continent, ob mollitiem & sensibilitatem animi majorem, ob immorigerum animum, & proclivitatem in patheticas perturbationes, ob faciliores anemalias menstruæ suæ purgationis, ob gestationem foetus, puerperium & lactationem, & ob diversam incontinentiam in animo, victu & amictu.

§. LVIII. Bruta vero adhuc rarius ægrotant, inprimis vero fera præ domesticis animalibus brutis: sed deficit etiam brutis illud commodum, per quod a morbis facilius liberari possunt, unde si semel fonticum morbum incidunt, difficulter ex eodem emergunt, cum homines paulo facilius sponte morbos superent & convalescant.

§. LIX. In comparatione ad bruta homines tamen paulo frequentius ægrotant, inprimis illi, qui a simplicitate animi & reliquæ vitæ magis discedunt: & quamquam in hoc respectu homines sæpius ægrotent, habent tamen deinde illud adminiculum, ut facilius sponte morbos superent, cum natura brutorum ad

extraordinarias & insolitas corporis defensiones non adſveta ſit, unde etiam extraordinariæ evacuationes in brutis rariffime occurrunt, teſtimonio ſanguineæ ſpontaneæ excretionis, quæ juxta hiftoriæ naturalis peritos non niſi ſimiis, interdum etiam canibus & piſci marino, Rajo dicto, familiaris deprehenſa fuit.

Conf. Stahlî Diſp. de Frequentia morborum in hominibus præ brutis.

§. LX. Utitur vero natura humana tam ad præoccupandos futuros morbos, quam ad impetrandos ſalutares fines in morbis pro ſanitate reparanda, juſto Tonici motus directorio, mediante quo progreſſum ſanguinis adjuvat, Se- & Excretiones promovet & auget, abſterſiones, resolutiones & diſcuſſiones perpetrat adeoque diverſis periculis atque imminentibus læſionibus repugnat.

§. LXI. Sicut itaque hujus motus vitalis & adminiſtratio & directio ex naturæ energia fluit, ita hæc langvente & ceſſante, effectus vitales non modo imminuuntur, ſed denique ipſa mors ingruit, quia vita, motus vitalis & energia vitalis correlata ſunt.

Conf. Stahlî Sched. de Motu Tonico vitali. de Æſtu maris microcoſmici.

§. LXII. Ob id ratio phyſica reddi non poteſt, cur homo moriatur, perpetua enim manet vexatio in illa theoria, quando aſſeritur, ſi ſpiritus torpidi ſiunt, ſi calor naturalis imminuitur, ſi humores ſiunt ſpiſſi & ſpiritualeſcentiam ſuam amittunt, ſi partes ſiunt rigidæ & denſæ, ſi organa enervantur & conſumuntur, wie ein alter Braden Bender &c. homines moriuntur: nam quæſtio illa juſta moveri poteſt, cur non per centum & mille aut plures annos ſpiritus manent vegeti, calor naturalis ſufficiens &c. ſi per quadraginta aut quinquaginta annos hoc contigit.

§. LXIII. Præter legem divinam, alia formalis & fundamentalis moralis ſed non naturalis ratio reddi poteſt, dum ob langvorem principii vitalis motus & effectus vitales ſucceſſive decreſcunt, quod decrementum aut minus exquiliſitum exercitium denique in culpa eſt, cur corpus fiat rigidum, cur humores ſpiſſi, cur Se- & Excretiones deficiant, cur nutritio corporis ceſſet.

§. LXIV. Si itaque actus vitalis per ætatem ceſſans & deficiens aliquid admittit, quod libero humorum progreſſui, debito negotio Se- & Excretionis, juſtæ partium permeabilitati & conſtanti corporis robori præjudicat, ingruit denique vel ſimul & ſemel talis occaſio ad putredinem diſponens, vel per ſubordinatos progreſſus & effectus ejusmodi actualis corruptio oritur, quæ tamdiu intercepta & per legitimum actus vitalis ſucceſſum præoccupata fuit.

§. LXV. Cum porro Pathologia medica circa cauſas & rationes de morbis reddendas occupetur, intererit omnino præmonere, quæ potiores cauſæ in morbis obſervari debeant, ita quidem ut ex earundem vera cognitione ars medi-

ca usum certum capeſſat: ubi ante omnia neceſſe erit ſimplices, veras & evidentes tales cauſas inquirere.

§. LXVI. Ratione dignitatis antecedit Cauſa Efficiens, quæ juxta vulgarem pathologia tractationem non niſi illa læſio ſive in humoribus ſive in partibus eſt, ex qua tot alterationes & ſanitatis offenſiones efficienter prodeunt: equidem vero communem, frequentem & principalem morborum cauſam efficientem non aliam niſi naturam agnoſco, quæ extraordinaria tali motuum vitalium adminiſtratione & directione in genere ſcopum corporis conſervationi præviſum & ſalutarem proſequitur.

§. LXVII. Quotiescunque vero materia quædam in morbis vera efficiens cauſa evadit, toties communiter morbi quoad indolem ſuam eſſentialiter pernicioſi ſunt; v.g. ſi obſtructio, læſio, corruptio, vellicatio, certarum alterationum efficiens cauſa fit, ſtatus morbi abſolute præternaturalis eſt: quo loco vero provide diſcernendi ſunt accidentales effectus & conſecutiones in certis morbis occurrentes, ne hi effectus indiſcretim naturæ imputentur: quamquam etiam non raro natura ſuaviſſimum ſucceſſum, ſed non niſi per errorem, cauſa efficiens exiſtit.

§. LXVIII. Deinde etiam annotanda eſt Cauſa finalis in morbo, quæ imprimis inculcat motuum vitalium, in morbis alteratorum, reſpectus ultimos ſive collineationes, exitus & eventus, aut naturæ humanæ intentiones & proſecutiones in diverſis morbis, diverſa methodo ſeſe manifeſtantes: ex qua conſideratione facile eluceſcet, an morbi ſint abſolute præternaturale quid & tumultuarium, an vero adhuc ſalubritatem corporis concernant & urgeant.

§. LXIX. In Cauſa materiali non neceſſe eſt ſcrupuloſas inquisitiones inſtituere, cum eſſentiales materialium obſervationes non modo difficiles atque dubiæ ſint, ſed & ad uſum medicum parum contribuant: ſufficit noſſe, an materia ſit peccans, & quam cito pernicioſum ſuum effectum minetur, an quantitate an qualitate peccet, an ſubtilis ſit, an vero crassa, & quibus humoribus atque partibus magis vel minus inſenſa ſit: quæ ſingulæ diſquisitiones ex ſolida obſervatione & Hiſtoriæ morborum conciliatione abunde fluunt: reliquæ enim docimæ de materia ut ſalina, ſulphurea, fixa, volatili, tartarea, vitriolica, ammoniacali, ſaponaria, muriatica &c. ſunt imaginariæ & otioſæ.

§. LXX. Quicquid enim vulgo de genealogia ſalium in corpore humano diſſeritur, nullis certis atque conſtantibus regulis ad medicum imprimis uſum quadrantibus ſubjacet: proinde etiam *Hippocratis textus in veteri medicina*, quo de infinitis ſaporibus in homine loquitur, bonum interpretem & prudentem lectorem poſtulat.

§. LXXI. Communis enim Pathologia falſa, etiam falſa eſt, quæ non modo hiſtoriam morborum craſſiſſime confundit aut plane præterit, ſed & ordinem

dinem atque dependentiam causarum, imo reliquam rationabilem applicationem graviter impedit, neque in therapia genuinos, certos atque simplices effectus promittit, sed in nuda persuasione & præsuppositione cruda consistit, ad minimum si non ad absolutas antipraxes, tamen ad æquivocas curationes disponit, & morbum e fundamento tollere haud permittit.

Conf. Stahl's Progr. de Pathologia Salsa.

Epistola mea: de Podagra sine Sale.

§. LXXII. Formalis Causa continet veram & propriam indolem alicujus affectus, adeoque causam efficientem cum finali connectit, aut statum morbi simpliciter indicat, an absolute noxius, an sub certis circumstantiis salutaris existat, & in quo utraque conditio proprie consistat, quo cognita hac essentiali & principali morbi constitutione, medica ars eo veriores & certiores inventiones & indicationes formare possit.

§. LXXIII. Causa Antecedens sive *πρὸνυγμένη* est talis materia aut dispositio, quæ in proxima nocendi aut lædendi potentia constituta, tam diu vero ab ultima sua nocendi efficacia desistit & acquiescit, quam diu ab alia concurrente, exigente & impellente causa eò non adigitur, urgetur & quasi animatur: intantum & tamdiu etiam morbum antecedit donec ultimum impulsus suscipit.

§. LXXIV. Causa Occasionalis sive procatactica remotior est, quæ antecedentem causam ita afficit & commovet, ut proxima causa fiat, dum illam antecedentem hujusque indolem lædendi aut potentiam nocendi ita instigat & impellit, quo e potentia sua in actum transeat, & quo quasi e repagulis suis erumpat & noxam inferat.

§. LXXV. Causa Continens, quæ inter medicos diversam confusionem parere videtur, est talis materia sive habitus & conditio, quæ immediatum quendam effectum ad morbum constituendum, dum in corpore continebatur, sive præsens adhuc, sive deinde absens sit, infert: & hoc respectu est vel positiva vel privativa: prior, quando causa illa corpori adhuc inhæret, defectiva sive privativa, quando a corpore quidem remota, directos tamen morbos effectus post se relinquit: uti *Hipp. Sect. VI. aph. XXXIX.* dicit: quod spasmi fiant aut a repletionem aut depletionem.

§. LXXVI. In tota vero pathologia sedulo evitanda sunt causæ vel nimis obscuræ, vel nimis universales quæ ad omnia morborum genera applicari possunt, uti sunt acrimonia sanguinis, irregularis motus sive tumultus spirituum, obstructio vasorum, consensus generis nervosi, cacoehymia, Scorbutus &c. de quibus & similibus aliis illud tantum inculco, ne tam frequentes esse supponantur, neve liberaliter ad tot morbos applicentur: Siquidem denique nimis remotæ & longe late-

lateque conquiritæ, aut per multiplices allegorias coloratæ causæ veram Pathologiam, exquisitè medicam, magis destituunt, quam promovent.

§. LXXVII. Inter alias fundamentales & solidas pathologiæ medicæ tractationes magni momenti est commendatio & cognitio illius phænomeni, quod primus Hippocrates cum magno studio inculcavit, nimirum quod morbi variant per Ætates, aut quod certis ætatibus certi morbi familiares sint, & quod minime, promiscue & confuse morbi singulos homines invadant.

Conf. Stahlî Disp. de morborum ætatum fundamentis.

§. LXXVIII. Exinde elucescit cognitio & differentia morborum congruorum & incongruorum: priores sunt, qui justis suis ætatibus respondent & conveniunt, adeoque simplices, benigniores & tractabiliores existunt: posteriores in hisce qualitatibus deficiunt & sunt magis refractarii atque immorigeri.

§. LXXIX. Ætates quas morbi diversimode invadere solent, sunt Impubertatis, & hæc vel Infantia vel Pueritia; Pubertatis, & hæc vel Adolæscentiæ vel Juventutis; Virilitatis, & hæc vel Robur vel Consistentia; & denique Senectutis, & hæc vel Declinatio vel Defectus: quælibet vero talis ætas circumscripta est certa periodo, aut exquisito termino septenario annorum, a primo septenario usque in nonum progrediente, & diversas hasce ætates distingvente.

§. LXXX. Secundum has ætates differunt multi morbi, quorum quidam, in infantia & pueritia caput affligunt, aliqui in initiis pubertatis fauces & collum, in adolæscentiâ vero & juventute pectus invadunt: a juvenili ad virilem ætatem corripunt morbi hypochondriorum & lumborum: virilem ætatem occupant affectus inferiorum corporis regionum, senectutem denique diversi motuum vitalium defectus afficiunt.

§. LXXXI. Plurimi horum morborum vel activitate & sensibilitate majori vel minori in negotio vitali, vel molesta sanguinis abundantia & connexis motibus hæmorrhagicis, vel molientibus vel erumpentibus, vel diversis horum motuum consuetudinibus atque finistris successibus & effectibus, vel denique variis occasionalibus causis, motus tales, in discretas illas regiones invitantibus & provocantibus, nituntur.

§. LXXXII. Quo loco peculiaris ille naturæ humanæ actus magis annotandus est, quo motus suos vitales majori quadam activitate secundum diversitatem ætatis in diversas partes & regiones applicat, adeoque a capite incipit & successive magis magisque descendit, & denique per ultimum motuum decrementum & defectum iterum in capite & simul in toto reliquo corpore definit.

§. LXXXIII. Sicuti itaque morbi per Ætates variant, ita etiam per Temperamenta discrepant, quæ observatio subinde in fundamentali & generica morborum disquisitione attente concilianda est; exinde enim concludere licet tam

ad formalem morborum rationem, quam ad motuum diversos gradus in variantibus temperamentis occurrentes, & simul de sensibilitate & viribus subjectorum aut morali etiam discrepante objectorum æstimatione testimonium perhibentes.

Conf. Stahl's Disp. de Temperamentis.

§. LXXXIV. Porro nosse & discernere convenit, quid sint morbi Simples & Compositi aut Complicati, quorum priores & benigniores & tractabiliores sunt, quoniam in iisdem neque causæ lædentes, neque respectus finales multiplicati & intricati: posteriores vero ob multiplicatam indolem, motuum directionem & alterationem, atque finium prosecutionem, pertinaces magis & refractarii sunt.

Conf. Stahl's Disp. de Complicatione morborum.

§. LXXXV. Differunt etiam morbi Genuini & Corrupti, ex quibus hi pessimæ indolis sunt & arti medicæ multam crucem figunt, in quibus congrui motus Secretorii & Excretorii aut qualitercunque reparatorii a suis gradibus, viis, regionibus, ordinibus, temporis opportunitatibus & convenientibus effectibus atque finibus in longe aliam & alienam faciem conversi, maxime immorigera indole gaudent: genuini vero affectus proximius ad suum statum & finem citra aliquam tergiversationem collineant, adeoque tractabiliores & moderatiores sunt.

Conf. Stahl's Disp. de Morbis corruptis.

§. LXXXVI. Magnam etiam attentionem requirunt morbi Habituales & Periodici, quorum priores citra urgentem necessitatem vel a materia molesta & lædente, vel ab effectu læsionis pendentem, frequentius recurrunt & levissimas causas impulsivas, maxime vero patheticas sequuntur: posteriores vero certis atque statim temporum terminis recurrunt, vel anniversariis vel aliis, in utrisque vera pathologia medica potiore considerationem motuum, quam nescias qualium materialium habeat.

Conf. Stahl's Disp. de Morbis Habitualibus & Periodicis.

§. LXXXVII. Hæreditarii morbi a communibus affectibus admodum discreti sunt, communiter enim sunt incongrui & prædictos ordines ætatum, temporum & temperamentorum transgrediuntur, ob id etiam sensibiliores, acerbiores & immoderatiores existunt: nituntur vero motibus, qui connectuntur cum illa idea propagata ad certum finem in œconomia vitali contendente, adeoque externas occasiones non expectante, sed impulsus tales anticipante: horum morborum radix, quia ita intima est; propterea ægerrime extirpari potest: & inveniet omnino artifex in hisce hæreditariis, nec non corruptis & habitualibus morbis occasionem, quo artis suæ specimen edat: de reliquo illud inter artis tyrones circa hos affectus symbolum sit: *Manum de Tabula.*

Conf. Stahl's Disp. de Hæreditaria dispositione ad diversos affectus.

§. LXXXVIII.

§. LXXXVIII. Provide porro in Pathologia medica observanda est morborum transformatio, quando certus affectus pristinam suam indolem quasi amittit & novam induit, ubi tamen in therapia nosse convenit, quænam morborum initia, fundamenta & primæ origines atque causæ extiterint, quo necessaria exploratio institui possit, qua ratione & quo ordine atque respectu morbi tales transfigurati sint.

Conf. Stahl's Disp. de Metaschematismo Morborum.

§. LXXXIX. Morbi benigni & maligni non modo in schola medica frequenter allegantur, sed & sollicitè discernuntur, licet circa malignitatis accusationem multus abusus occurrat: dicuntur vero simpliciori & veriori sensu maligni, qui non modo cito putredinem minantur, sed & contagiosi sunt, & per multa individua sese extendunt, adeoque uno eodemque tempore in pluribus subjectis periculose sæviunt, cito decurrunt & cum multorum morte excurrunt: secus sunt benigni.

Conf. Stahl's Disp. de Malignitatis præcipue febrilis indole.

§. XC. Servant etiam morbi suas consecutiones, sub certa tamen connectione, quæ sese in illo scopo atque exitu sistit, quo diversæ tales morborum species tendunt: & cum morbi transformati alium specialem successum, effectum, eventum aut finem involvant, quam præcedentis morbi fuerat: ita morbi consequentes sub alio schemate plurimum ad unum eundemque finem collineant: qualis morborum disquisitio & discretio consensus illos morborum in pathologia medica notatu dignos magis illustrabit.

Conf. Stahl's Disp. de Morbis Consequentibus.

§. XCI. Quando vero inter morbos aliquem consensum perquirere & in aliquo specimine sistere placet, certe nulla frequentior, simplicior & evidentior morborum mater reperitur quam sanguinis abundantia sive Plethora, quæ plus quam ulla alia causa ad morbos introducendos & sustentandos contribuit, unde hanc omnibus reliquis præfero: non vero propterea omnium talium morborum semper, absolute & constanter, aut unice hanc plethoram causam esse indico: cum unius rei plures esse possint causæ.

Conf. Disp. mea de Consensu Morborum.

§. XCII. Cum hac plethora cohærent itaque Hæmorrhagiæ, & quidem spontaneæ, nec non motus & molimina hæmorrhagica, ut sunt congestoria & spasmodica, vel concursus motuum inflammatoriorum: uti etiam per febriles commotiones vel sincerus sanguis ad excretionem strenuam adigi, vel dissolvi, in serum converti, & sub sudoris & urinæ forma evacuari potest & solet: quin interdum convulsivis motibus hæc abundantia sanguinis profligatur: transeunt etiam quandoque hi motus hæmorrhagici in exitus & effectus serosos, unde non

raro cum hæmorrhagiarum negotio cohærent affectus serofi: similiter abundantia sanguinis ad spiffitudinem humorum & viarum atque partium oppletionem & infarctum contribuit, oritur inde fucceffive major sanguinis dyscrasia: neque deftituta est hiftoria practica tam multis exemplis, quæ defectus motuum cum sanguinis abundantia connectunt; ut propterea magnus morborum numerus in Plethoram radicetur.

Conf. Stahlî Disp. Sciagraphia Pathologiæ medicæ.

§. XCIII. Cæterum vero fumma morborum genera confiftunt in vitiis quantitatis, qualitatis & motuum, cum quibus confectaria, subordinatos morbos constituentia, debite concilianda funt; ficuti etiam interdum e minori malo majus prodit & magni morbi parva initia habent: ubi maxime refert perquirere, quando & ex qua caufa morbi fua incrementa fufceperunt.

Conf. Stahlî Disp. de Minori malo medico.

§. XCIV. Cum in œconomia vitali major & principalior cura applicatur ad humorum confervationem, ita plurimi morbi propter humorum confervationem & corruptionem oriuntur: ex humoribus vero alteratio redundat in partes folidas.

§. XCV. In hac vitali humorum tractatione activitas plurimum verfatur, circa juftum & fufficientem progreffum sanguinis & reliquorum humorum, & circa congruas Se- & Excretiones, cum quibus potioribus operationibus dyscrasia & depravatio humorum, quoad crasim & confiftentiam, evitatur.

§. XCVI. Et quemadmodum diverfæ materiæ communem humorum, maffam conflituentes in vita hominum vulgari non modo copiofius ingeri, fed & congeri folent, ita neceffaria maximeque utilis eft illa activitas, quæ fuperfluum & propterea moleftum eliminat & imminuit.

§. XCVII. Singulæ fermè morborum caufæ hærent in rebus non-naturalibus, circa quas homo in tota fua vita verfatur: inter has vero imprimis notari debent animi pathemata & confvetudines, ex quibus pofterioribus certo refpectu hæreditariæ difpofitiones, in morbis occurrentes, pendent.

§. XCVIII. Ex omnibus caufis vitæ & fanitati maxime infensa eft intemperantia, five illa fit in animo five in diætâ, five in regimine: hæc quo plus inter homines invaluit, eo plus homines ægrotare fecit: unde a morbis viciffim eximie, conftanter, certo & efficaciter inter adminicula naturalia præfervat temperantia; modo illa libera fit a follicito, fcrupulofo & fpeculativo felectu.

Conf. Stahlî Disp. de Diætâ, & Opufcul. Chym. obf. de Sollicita Diætâ.

§. XCIX. E fingulis morbis maxime intricati & immorigeri funt morbi animi, & qui magis ab animo fufientantur, qui non tam materialibus, quam im-

mate-

materialibus causis & motuum vitiis nituntur, facilius enim est materias, quam naturæ motus emendare, quorum origo intimior & subtilior existit; motus enim simpliciter physici facilius arti obtemperant, dum intrinsecus coerceri, extrinsecus vero alterari aut removeri possunt: Solus motus corruptionis fermentativus & putrefactorius in internis visceribus hærens, quia immediato concursui adminiculorum & artis non patet, respuit omnem naturalem opem.

Conf. Stahl's Disp. de Morbis Animi.

Disp. mea: de Medicinæ & Doctrinæ moralis Nexu.

Therapia morborum morali.

§. C. Et quemadmodum etiam vulgo morbi quidam sunt vel acuti vel chronici, ita in quibuslibet plus proficit motuum alterationes, ordines & respectus nosse, quam multum aut subtiliter atque curiose circa materias speculari: in genere quidem acutorum morborum successus & motus sunt præcipites & citius ad scopum properant; chronici vero morbi sunt longinqui, quorum causa materialis, antecedens & impulsiva haud præcipitem corruptionem minatur, unde in læsione sua lentos progressus facit, hinc successive magis subigitur.

§. CI. Neque denique & rationi & experientiæ consonum est, universales morborum omnium origines constituere & vel ex ventriculo & intestino duodeno, vel primis regionibus, neque ex bile aut succo pancreatico hos primos morborum ortus arcescere, in qua opinione sæpe confunduntur consuetudines cum effectibus & formali alicujus morbi ratione, aut accidentales circumstantiæ cum essentialibus.

§. CII. De reliquo adhuc commendari meretur verus & ingenuus sensus non-naturalis, præternaturalis & contranaturalis effectus & contingentis, quippe qui respectus non raro in vulgari pathologia inter se confundi solent: cum facile & indiscretim morbi pro præternaturali accidenti declamentur, qui tamen ut plurimum ad non-naturalium rerum censum spectant, dum corporis conservationem, aut durationem, nocuamentorum exclusionem & necessariorum atque utilium subjectorum retentionem in legitimo suo decursu concernunt.

§. CIII. In omnibus morbis Energiam & Synergiam naturæ humanæ nosse, Cynosura est pro tota rationabili Therapia & iusta motuum atque alterationum discretionem & æstimationem: & sicuti Energia naturæ illa universalis activitas est, qua sua sponte ad expugnandos morbos concurrat & methodos idoneas invenit, sed & qua artifice indicat, in quo ipse ex suo officio occurrere debeat: ita Synergia naturæ est illa cooperans energia, qua oblatis artificiosis auxiliis suos motus ad salvandum corpus jungit.

Conf. Stahl's Disp. de Ministerio artis naturæ salutariter ferendo.

Progr. de Synergia Naturæ.

Disp. mea de Motibus Naturæ cynosura medici. De Energia naturæ.

De Naturæ & artis commercio

§. CIV.

§. CIV. Neque denique prætermittenda est observatio Temporum morborum, ubi non modo ad illas variationes motuum & effectuum respicio, quæ secundum septenarias periodos, vel annorum in morbis ætatum, vel dierum in morbis acutis, perpendendæ occurrunt, sed etiam ad generaliora morborum initia, incrementa, statum, decrementum & exitum, in quibus temporum mutationibus varia phænomena occurrunt, quæ ad Historiam morborum recte pernoſcendam pertinent.

CV. Et secundum hunc ordinem temporis natura functiones suas legitime administrans, quoad materiæ conditionem nihil præmature movet, neque emovet, aut ad peculiare usus & effectus promovet, nisi primum materia mobilis fuerit: Deinde ratio habenda est illius naturæ ordinis, quo certo, congruo & opportuno tempore diversis circumſtantiis in corpore superuenit, ne noxa inde inopinata oriatur: Sicuti naturæ non uſitatum est, corruptionem putridam demum expectare, & tunc ſerius eidem resistere, sed tempeſtively eandem præoccupare.

§. CVI. Porro illa etiam temporis ratio annotanda est, qua natura cauſis citius noxam inferentibus, cito repugnat, tardius vero nocentibus, non tam ſubitaneis & ſimultaneis operationibus ſuperuenit. Uti etiam illa exquisita ratio temporis est, quando natura juſtis & ſtatis periodis certos motus vel perfecte excretorios vel eluctatorios administrat & repetit, teſtimonio Hæmorrhagiarum, Spasmodorum, Diarrhoearum, Sudorum, Effloreſcentiarum in facie &c.

§. CVII. Et hac ipſa ratione temporis & opportunitatis naturæ ſibi relicte & nihil turbate, uſitata, nititur aurea illa cura per expectationem, quæ omnes præcipitantes, temeritates & negligentias toto ſtudio averſatur & præoccupat.

§. CVIII. Generalis temporis ratio in morbis diſtingvit ipſos morbos in chronicos & acutos, quorum illi ſegniorem noxam concernunt, hi vero celerioribus nocumentis expugnandis a natura, agili energia utente, opponuntur, quo pericula aut læſiones & hiſce reſiſtens activitas vitalis rite congruant.

SECTIO

SECTIO PRIMA

DE

GENERALIORIBUS MORBORUM CAUSIS.

CAPUT I.

DE PLETHORA.

§. I.

INter generales & ad plurimos morbos contribuentes causas, principalis est Sangvinis abundantia, sive superflua & inutilis, quin magis molesta & futuris damnis favens, copia.

§. II. Hæc veteribus medicis Plethoræ nomine innotuit, cum plenitudinem aliquam in corpore constituat, quæ sine ullo præjudicio imminui potest: unde etiam ab eadem diversos fonticos effectus & singulares humorum & partium alterationes derivarunt & prædicarunt: uti Liber in Hippocrate de sanitate tuenda §. 3. differit: Sanguis cum abundat valetudinem vitiat.

Conf. Stahlî Disp. de Venæ Sectionis Patrocínio, cap. de Plethorâ.

§. III. Proprie indicat plethoræ talem sanguinis multitudinem, quæ ad præsentem vitam & sanitatem inutilis est, quia superflua est, quoniam cum minori sanguinis copia non modo in genere, sed & eò facilius vita & sanitas impetrari potest: ubi minime sermo est de sanguine pravo & corrupto, sed de tali cujus crasis & consistentia integra est: Si enim dyscrasia & crassities huic plethoræ supervenit, tunc constituit statum admodum qualificatum & complicatum.

§. IV. Existentiam enim plethoræ, quamquam Hælmontius cum suis assensibus, ex rhetoricis magis quam realibus & medicis rationibus inductus, negaverit, ob multiplices solidas rationes non impugno, quam subinde veteres ex solidis illis & infallibilibus documentis externi conspectus & Euphoræ ex missione sanguinis provenientes, affirmarunt.

§. V. Et hæc causa per totam ferme ætatem humanam sese extendit, ita ut ex infantia usque in senectutem plethoræ occurrat: maxime vero eadem occurrat in hominibus vegetis, junioribus, diætæ plenæ & minus mobili atque laborioso vitæ generi deditis: utpote quæ palmarie conditiones & rationes sunt, quæ ad plethoram disponunt.

§. VI.

§. VI. Non enim ex nudo aspectu turgido & florido plethora agnoscenda est, siquidem homines in habitu corporis extenuati, & quasi tabidi, ubertatem sanguinis interdum possidere solent, unde in experientia medica phthistici & hectici patientes, qui simul plethorici sunt, occurrunt: & talis occulta quasi sanguinis abundantia hæret in vasis sangviferis, imprimis venosis, quæ propterea turgida & inflata valde conspiciuntur, & in quibus oppletio illa obtingit, quæ aliàs in habitu corporis obvenire solet.

§. VII. Unde alia plethora est ad Habitum quæ in carnosiss, porosiss aut musculosiss partibus & hominibus observatur, alia vero est ad Vasa, quæ in defectu spongiosiss hujus habitus occurrit, adeoque in subjectis strictioriss & siccioriss, quæ de melancholico imprimis temperamento participant, deprehenditur.

§. VIII. Quamquam vero hæc sanguinis abundantia mater multorum morborum est, tamen non indiscretim ipso effectu morbida existit, sed in multis subjectis præcipue tranquille & temperanter viventibus, vegeta sanitate fruentibus conspicitur: in quibus tamen etiam illa antecedens causa est, quæ per immorigerum animum & diætæ atque regiminis vitia commota & impulsæ proxime ad diversas ægrotationes disponit, licet diu antea quieta fuerit.

§. IX. Juxta hanc considerationem innuit modo illa differentia inter plethoram quoad Vasa & quoad Vires: per priorem intelligunt, quando sanguinis abundantia sese cum orgastica quadam inturgescencia & oppletione in vasis sangviferis manifestat: per posteriorem vero, quando simul reliquæ vires in toto corpore ab hoc superfluo sanguine onerantur, aggravantur & debilitantur: quam sententiam illi vero acriter impugnant, qui sanguinem ex eloquentia Helmontiana thesaurum vitæ appellare malunt, & inde judicant, quod bonum non possit abundare.

§. X. Similis valoris est differentia inter plethoram ad Justitiam, quam vires hominum adhuc tolerare & tractare possunt, & ad Pondus, quæ onere suo molesta est & vires enervat: ita medicis plethora urgens & turgens illa sanguinis abundantia est, quæ absoluta imminutione indiget: quod vero differentiam inter plethoram veram & apparentem attinet, illa in pathologia superflua & inutilis videtur.

§. XI. Simplex & pura porro vocatur plethora, quæ in nuda sanguinis boni ubertate consistit: Spuria vero aut complicata & mixta dicitur, quando præter quantitatis vitium, etiam qualitatis vitio sanguis laborat, & quando spissitudo aut cæochymia cum reliqua abundantia conjuncta est.

§. XII. In quibusdam subjectis occurrit consuetudo circa generandam & sustentandam plethoram, siquidem negotium sangvificationis in aliquibus citius, effi-

efficacius & promptius succedit, quam in aliis, de quibus vulgus dicit: *es werde alles bey solchen Leuten zu Blut.*

§. XIII. In subjectis strictioris habitus & capaciorum vasorum, hæc sanguinis abundantia facilius ad morbos conciliandos quadrat, quam in reliquis: unde Sanguinei temperamenti homines plethoram suam commodius ferunt, quam Melancholici.

§. XIV. Plethorici vel turgidum & sanguine oppletum corporis habitum præ se ferunt, vel vasa habent admodum inflata: proinde facile delassantur, neque multo robore pollent, citius incalescunt, aut in vasis sangviferis molestam sanguinis spumescentiam percipiunt; promptius sudant & oppletivo atque angustante sensu in superficie corporis laborant: paululum profunde & anxie inspirant, imprimis si loca sublimiora ascendunt; quando caput declinant versus terram, iterumque erigunt, vertiginosas perturbationes experiuntur, sicut de reliquo facilius similes temulentas & vertiginosas capitis molestias suscipiunt.

§. XV. Cæterum plethorici otia amant & labores operosiores averfantur: pullum habent magnum, plenum & moderatum; bene appetunt, ingerunt, digerunt & egerunt, somno constanti & profundo gaudent: sed sub somno interdum molestius æstuant, nec non frequentius insomnia experiuntur & post paulo intensiorem corporis commotionem contusoriam illam corporis debilitatem altero die persentiscunt.

§. XVI. Disponuntur vero plethorici, concurrentibus commotionibus immoderatis animi & corporis, ad turgefactorias sanguinis commotiones, aut suspectos infarctus & oppletorios effectus, nec non ad Hæmorrhagias, Congestorias commotiones, Spasmos, Inflammationes & similes alios in excessum pronos motus turgefactorios & eluctatorios.

§. XVII. Ex abundantia sanguinis oritur etiam humorum Spissitudo & vitium craseos in humoribus, siquidem affectus diversos serosos, hydropicos, cachecticos, œdematosos, catarrhales, imo etiam ulcerosos ex eadem ortum traxisse, experientia testatur: ex quo satis evidenter demonstrari potest, quod plurimorum morborum mater sit plethora, & quod nulla causa frequentior in morbis observetur, quam eadem sanguinis superflua quantitas.

§. XVIII. Et hæc sanguinis superflua copia quoad pondus suum per ordinarios motus vitales tractanda constanter adgravat vires naturæ, quæ propterea sub alio, voluntario nimirum, vel paululum intensius suscepto motu facilius defatigatur, ob id otia magis, quam labores desiderant plethorici, siquidem vires illorum per commotiones voluntarias corporis, eò magis consumuntur & depauperantur.

§. XIX. Inde contingit, ut viribus frequenter exhausta & multum delassata natura, reliquis ordinariis functionibus tam vegete & sufficienter propellendo
T sangvi-

sanguinem, quam congruè depurando eundem & se - atque Excretiones administrando & continuando haud satisfacere queat, adeoque varia & crasseos & consistentiæ in humoribus vitia oriuntur.

§. XX. Sanguis superfluus impedit porro sufficientem & liberum humorum transitum & circuitum per totum corpus, distendit partes fibrosas, cribrosas aliasque, impedit tonum, relaxat partes hac continuante distensione: unde sub paulo majori motus voluntarii exercitio partes ob copiosum & turgescientem sanguinis transitum contusoria illa defatigatione affliguntur, donec successive pristinus toni vigor in antiquum suum gradum redeat.

§. XXI. Et si paululum motus corporis localis intenditur atque augetur, tunc sanguis copiosius superficiem corporis intrans, angustatorias oppletiones, exastuationes majores, & faciliores atque diffusiores sudationes causatur, quo etiam exterarum incallescenciæ contribuunt, quas molestius perferunt plethorici.

§. XXII. Ob copiosum sanguinis ingressum intra pulmones & caput, undecunque provocatum, partim anhelosæ & laboriosæ respirationes, partim impediti & undulatorii recursus sanguinis, vertiginosas aut temulentas perturbationes causantes, oriuntur, quæ plethoricis familiares sunt.

§. XXIII. Quæcunque aliquo modo sanguinis intestinam commotionem augent, ut sunt spirituosæ, vinosæ & similia, illa plethoricis multos æstus, inturgescencias sanguinis & incommoda alia parturiunt, quod etiam imprimis valet de narcoticis substantiis, quæ non modo hoc effectu operantur, sed & necessarias vires & alacritatem movendi & operandi valde obstupefaciunt & imminuunt.

§. XXIV. Quicquid ad molestem sanguinis pondus sive abundantiam commovendam & impellendam contribuit, illud ad motus & effectus hæmorrhagicos, & quicquid ad hæc molimina disponit, confert, unde commota plethora proximius ad provocandos morbos satisfacit, cum quietius & tranquillius tractata, per consuetas vires commodius toleretur, quia per alia motuum augmenta, aut alios gradus non exagitur.

§. XXV. Et cum ex plethora tam spissitudo sanguinis, quam cacoehymia, ortum trahere potest & solet, ita hæc specialior causa morborum est, præ prius cum præter reliquas animadversiones & observationes medico - practicas eadem superflua sanguinis copia, diversos alios morbos, ut molestem symptoma, auget & exacerbet.

CAPUT II.

DE

SPISSITUDINE SANGVINIS.

§. I.

AD generales, principales & in communi vita frequentes causas pertinet etiam crassities, seu simplicior spissitudo sanguinis, quam hoc ordine adhuc ab alia dyscrasia liberam, considero, sed simul etiam ab aliis specificis sanguinis spissitudinibus discretam, proptereaque præ hisce familiariorē perpendo, quæ proinde facilius, quam alia species crassitiei, acquiri potest.

§. II. Ita enim in Scorbuto sanguis etiam spissus est, hæc vero spissitudo magis lentescens existit: in affectu venereo similiter sanguinis spissitudo observatur, quæ vero inæqualis est: in morbis malignis perinde crassities sanguinis deprehenditur, sed communiter grumosa & per interfluentem mobiliorem sanguinem distincta.

§. III. Simplex vero hæc Spissitudo illa est, in quam communiter sanguis delabitur, si vel segnius movetur, vel refrigeratur, vel motu progressivo penitus destituitur: & hæc est illa coagulatio, sub qua humores sibi invicem firmitus cohaerent, ita, ut fluida aquoso-serosa portio haud facile aut cito secedat, sed in coalescente illa consistentia hæreat: indeque talis spissior sanguis immobilior magisque nigricans est.

§. IV. In œconomia vitali & sanitatis statu convenit, quo sanguis mobilis & fluidus proptereaque sufficienter humidus sit, ut facilius motui progressivo obtemperet, partes porosas & cribrosas promptius penetret, ipsa organa efficacius eluat, impuritates ex diversis partibus educat & resorbeat, quin denique in apta organa Se- & Excretoria intimius & constantius transferat.

Conf. Stahl's Disp. de Proportionibus humorum ad motus.

§. V. Et dum sanguis secundum materialem suam constitutionem sibi relictus facillime in talem spissitudinem delabitur, ita in negotio vitali constans ille progressus impedit, quo minus ille coalescat, sed in necessaria sua mobilitate persistat, siquidem maximam suam fluiditatem sub transpressione intra partes fibrosas & filamentosas nanciscitur; quo tardius itaque, negligentius & debilius hæc transpressio contingit, eo certius in spissitudinem hanc delabitur sanguis.

§. VI. Ad hanc sanguinis spissitudinem acquirendam contribuant variae causæ, quarum potiores sunt, defectiva sanguinis humectatio, & negligentior motus, parcior potus & otiosa sedentaria vita: deinde huc quadrat spissior diæta, multus subacidorum usus, frequens interna & externa refrigeratio, copiosa & fre-

quens humiditatis aquosæ excretio, & imprimis animæ perturbationes, ut *moeror*, cura, ærumnæ, sollicitudo, anxietas: ut præternaturalium plane & insolitarum causarum, ut venenorum, philtro-*rum* &c. nullam hoc loco mentionem injiciam.

§. VII. Communiter spissiore*m* sanguinem habent melancholici, non tamen ita spissum, quin adhuc spissior reddi queat; neque propterea reliquorum temperamentorum homines eo usque exempti sunt, quin similiter sanguinis crassitiem experiri possint: siquidem in ordinario vivendi statu, tempore æstivo & floridior & fluidior esse solet sanguis: quæ observatio jam chirurgis & tonsoribus nota est.

§. VIII. Sanguinis spissitudine laborantes, variis incommodis & pathematibus subiciantur: præcipue vero molestæ corporis gravitati ponderosæ & membrorum lassitudini, angustationibus præcordialibus, hypochondriorum & lumborum gravativis sensationibus, cordis palpitationi, variis inflationibus & stagnationibus in abdomine, caloris naturalis imminutioni, capitis temulentis & gravativis molestiis, alvi siccitati, urinæ paucitati, impeditiori sudationi, quid quod diversis sensationibus pressoriis disensoriis, nec non viscerum infarctibus, indurationibus, diversis maculis superficialibus, latioribus, flavescentibus & livescentibus, anxiiis & terrificis insomniis, quæ vulgus jam adscribere scit sanguini spisso, es *komme von schwehren Geblüte her* &c.

§. IX. Et talis spissitudo sanguinis ad multiplices morbos contribuit, imprimis vero ad illos, qui impedito sanguinis progressu & Se- atque Excretionum defectibus nituntur: omnium maxime vero hæc crassities sanguinis afficit in subjectis paululum adultioribus regionem hypochondriorum & abdominis, aut viscera cum Vena Portæ connexa: in fœminis gravissima & atrocissima hysterica pathemata, in masculis hypochondriaca ex eadem spissitudine oriuntur.

§. X. Junioribus & in vegeta ætate constitutis, adhuc activis & agilibus subjectis hæc crassities non facile obtingit: nationibus in septentrionem vergentibus familiarior est, una cum illis morbis, qui hac sanguinis spissitudine nituntur & ex diætâ usitata atque crassa sustentantur, quales sunt affectus scorbutici; propterea vero non indiscretim hæc qualitas sanguinis vitiata cum scorbutico illo malo confundenda est.

§. XI. Spissus sanguis tam per partes porosas quam per vasa venosa, imprimis capillaria, difficillime progreditur: admiratione tamen dignum est illud phænomenon, quod nihilominus actuales obstructions & stases sanguinis rarius occurrant, quam quidem physice obtingere queant, imo etiam debeant: ob impeditum vero illum progressum & tardum atque difficile*m* transitum per partes plurima prædictarum molestiarum incommoda oriuntur.

Conf. Stahlî Disp. de Obstructione Vasorum sanguiferorum.

§. XII.

§. XII. Sed cum corruptionem putridam & extremam maxime avertat, sufficiens sanguinis mobilitas & Se-atque Excretionum successus, ita nihil facilius perniciem illam introducere solet & potest, quam spissitudo, quæ quoslibet vitales motus & effectus offendit, retardat imò denique sufflaminat.

§. XIII. Semel præsentē sanguinis spissitudine, successive non modo eo magis eadem increbescit, sed & alia craseos vitia post se trahit, ni tempestive congrua & efficacia auxilia adhibeantur: difficile vero est, per communia resolventia & attenuantia pharmaceutica spissum sanguinem fluidiorem reddere.

§. XIV. Quam diu sanguis spissior est, tam diu etiam omnes excretiones ægrius succedunt, tam mucidæ & serosæ, quam sanguineæ spontaneæ: unde fœminæ menstruas suas purgationes cum maximis molestiis experiuntur, nec non libero mensium successui impedimenta talia struunt, quam primum qualitercunque efficiunt, quo crassiores sanguinem nanciscantur.

§. XV. Minime vero negligenda, quin iterato inculcanda est illa causa, ex attenta observatione petita & simplici ratione nixa, quod superflua sanguinis quantitas ad hanc vitiatam consistentiæ sanguinis conciliandam & satisfaciat & sæpe contribuat: unde communiter homines sanguinis spissitudine laborantes, vel ante hæc plethorici fuerunt, vel adhuc plethorici existunt, vel hanc crassitiem sanguinis ex imminutis aut suppressis hæmorrhagiis nacti sunt.

§. XVI. Non raro hæc Spissitudo impulsiva causa evadit varii & frequentis augmenti motus tonici, imprimis vero spasmodum, per quos imminens suspensa stagnatio aut stasis præoccupatur: licet etiam non raro eadem crassities variorum affectuum causa materialis fiat, per quam infarctus, stagnationes, oppletiones, indurationes, & progressus reliqui impedimenta formantur & provocantur.

§. XVII. Cum sub ejusmodi immobiliori sanguinis consistentia motus tam intestinus quam progressivus valde oppressus est, ita & calor & color & æqualis distributio sanguinis valde languent, nec non impuritatum absterfiones insufficienter procedunt, & in superficialibus tenerioribus partibus accurrente aura liberiori & frigidiori diversæ stagnationes, quia actuales stases contingunt, quæ ob transpirationem humiditatis aquosæ in sphacelosam corruptionem non degenerant.

§. XVIII. Talis spissitudo sanguinis disponit subinde ad diuturnas mentis perturbationes & alienationes anxias, timidas, sollicitas, ita dictas melancholias, quæ cum accremento hujus spissitudinis accrescunt, & decremento ejusdem decrescunt.

§. XIX. Connata sanguinis spissitudo emendari non potest, siquidem me-

lancholicus homo in sanguineum aut cholericum converti haud potest: facilius enim fluidum quid inspissari, quam spissum fluidificari potest.

§. XX. Omnium maxime vero hæc sanguinis crassities energiam vitalem, five ita dictas vires, in vitalibus negotiis exercendas, admodum aggravat, unde ob diuturnam talem molestiam motus vitales in certis regionibus & partibus interdum plane amittuntur, quod vero tam prompte & tam cito contingere haud solet.

CAPUT III. DE CACOCHYMIA.

§. I.

Sicuti in præcedente capite de vitiata consistentia sanguinis actum fuit, ita hoc loco de vitiosa crassi sanguinis dicere lubet, ita tamen ut speculationes, quæ in hac tractatione vulgo florent, sollicitè evitem, & quod ex solida & fida experientia fluit, indicem.

§. II. Hæc dyscrasia, quæ Cacochymia vocatur, valde frequenter in ætiologia medica accusatur, unde provide ab abusiva illius declamatione abstinendum est, siquidem facile ad universales morborum causas ita refertur, ut, ubi intricatus, complicatus aut corruptus morbus occurrit, mox hæc aut similis notæ causa commemoretur & culpetur.

§. III. Dicitur vero Cacochymia, quando legitima sanguinis mixtio cum variis impuritatibus salinis, biliosis, acescentibus, vel spissioribus vel subtilioribus inquinata est, quæ sese & sapore & colore & diversis effectibus produnt, adeoque Cacochymia non in nuda hæc humorum pravitate consistit & acquiescit, sed in reliqui corporis texti & structi variam offensionem, alterationem & læsionem excurrit.

§. IV. Qui Cacochymix rudera evolvunt, illi ad Hippocratis auctoritatem confugiunt & illius assertum de amaro, falso, dulci, acido, acerbo, fluido & infinitis aliis quæ homini insunt, allegant: quod vero ut superius monitum fuit bona interpretatione indiget, præprimis cum Senex notanter adjiciat, quod tale quid, five falsum, five amarum &c. tunc hominem lædat, quando in homine secretum & simplex aut sibi relictum est.

§. V. Hæc cacochymix imputatio veteribus plus usitata fuit quam posteritati, priores enim per eandem genericam sanguinis depravationem in varias speciales iniquationes propendentem intellexerunt, posterius vero cum nuda cacochymix accusatione non contenti, scorbuticas suas chimæras commiscuerunt & cacochymiam

miam scorbuticam culpae ceperunt, five per pleonasmum five euphoniae gratia.

§. VI. Et hæc ipsa theoria de cacochymia nititur operosa & intricata illa genesi salium in corpore animali & chymicorum atque physicorum effectuum diffusa & laboriosa applicatione, unde non modo tot falsedinum in humoribus species, sed & ex earundem efficacia, tot morbi finguntur & supponuntur, atque chymica & falsa pathologia magis magisque amplificatur.

§. VII. Quanquam vero negandum non sit, quod per cibum & potum imprimis variae falsedines corpori ingerantur, tamen superfluum & dubius labor est operose & sollicitè perquirere & examinare, quænam falsedinis species in humoribus præponderet, cui extinguendæ & superandæ opera medica adhiberi debeat: quemadmodum totum hoc conamen, non modo dubium & æquivocis successibus obnoxium, sed & multis difficultatibus oppressum deprehenditur.

§. VIII. Dum vero cacochymia fautores bona fide ambabus manibus ab Hippocrate descriptas falsedines arripiunt, & ex illius oraculo infinita illa reliqua alia rigorose allegant, abhorrent tamen aliquo modo ab infinito, unde cacochymiam distinguunt in pituitosam, biliosam & melancholicam, quod juxta alios idem est, ac cacochymia dulcis, amara & acida, siquidem hos sapores tria palmaria salium genera constituere asserunt.

§. IX. Juxta genericum illum sensum, quod cacochymia sit alteratio & depravatio crassos sanguinis, non adeo infrequens esset hæc dyscrasia, cum plurimi homines simplici, crassa & irregulari diæta utentes, hac cacochymia laborarent: & licet indies sub duriori & laboriosiori vitæ genere ejusmodi impuritates excernant, nihil tamen inde singularis emolumenti haberent, quia easdem heterogeneitates sub diæta nihil mutata, indies ingerunt denuoque coaceruant.

§. X. Non tamen propterea talis cacochymia absolute morbosa est, sicuti sanguinis abundantia morborum quidem causa est antecedens, sed adhuc peculiare impulsus exspectat, quo e potentia in actum transeat, hinc recte Hippocrates in Lib. de vet. med. adiecit conditionem, quando videlicet commemorata illa salia, quæ juxta stylum posteritatis cacochymiam producere debent, (αὐτὸ ἐφ' ἑαυτῶ γέννται, ipsum per se aut in se extiterit) simplicia fuerint, neque extenuata aut intra alios humores diffusius dispersa; tunc tale quid conspiciunt fit & hominem lædit, alias homines durioris conditionis, opificarii & rustici, maximi essent cacochymici.

§. XI. Licet vero Helmontianæ scholæ addicti cacochymiam abnegent, nullo tamen modo equidem repugno, quin talis cacochymia inter homines occurrat, quæ tamen raro sola secum habitat, sed in varios connexos affectus erumpit ut cachecticos, hydropicos, scabiosos, leprosas, ulcerosos, atrophicos, ictericos & si.

& similes non exclusis, sub certo respectu, scorbuticis & confirmatis hypochondri-
cis.

§. XI. Quando Cacochymiam, depravationem mixtionis sanguinis voco, minime sub hoc nomine corruptionem mixtionis comprehendo, licet interdum cacochymia in tales effectus excurrat, ut sunt vel ulcerosi aut simplices aut cancro-
fi, fistulosi &c. imo licet tales corruptiones ab ejusmodi cacochymia sustententur & augeantur, minime tamen unum idemque sunt.

§. XIII. Observatur Cacochymia (in subjectis ex diata irregulari & incon-
grua, ex vitioso vitæ genere & malo regimine, ex insufficienti successu Se- &
Excretionum debitarum, ex diversis & frequentibus patheticis animi commotio-
nibus, inprimis etiam ex alui segnitie: proximius agnoscitur ex sanguinis quali-
tercunque educti vitiosa crasi & alterato aut inverso colore, & aspectu externo vel
pallido vel flavescente vel liuescente, de quo dicunt *man sehe übel oder siech und
franc̃ aus*, ex læsis functionibus animalibus, ut appetitu depravato, motus vo-
luntarii negligentiori exercitio, turbato somno, imminutis excretionibus alui, urinæ,
& transpirationis insensibilis, ex urina pallida, interdum turbida, ex habitu cor-
poris flaccido, aut liuescente, tumido: ex virium imminutione & animi torpo-
re pluribusque aliis specialissimis & per individua & temperamenta variantibus
signis.

§. XIV. Generatur Cacochymia, quando impuriore tales materiae copi-
osius ingeruntur & in corpore coaceruantur atque retinentur, quam emittuntur, &
excernuntur, maximæ vero quando serum minus sufficienter abstergitur & excer-
nitur, quod postea laudabilem lympham inspissat, cui sese alii mucidi, biliosi &
salini humores innectunt, exinde reliquæ massæ sanguineæ communicantur, ut
difficile sit atque laboriosum opus ex ejusmodi vinculo heterogeneitates tales
educere, idque non nisi successivè & sub constanti opitulatione artis contingit.

§. XV. Si itaque humores vitiosi sunt, partim color naturalis depravatur &
discolor illa morbida larva inducitur, partim corporis habitus successive alteratur
& communiter quidem relaxatur: excretiones proinde difficiliter succedunt, quia
heterogeneæ materiae firmitus laudabili humorum mixtioni adhærent: unde eti-
am motus vitales magis alterantur, quia humores legitimam suam proportionem
erga motus amittunt, & quia corpus adeo inquinatum est, motus vitales sub tan-
tis impedimentis, effectus se- & excretorii difficulter succedunt, propterea &
animi alacritas & vires magis magisque imminuuntur & per connexionem functio-
nes animales labascunt.

SECTIO

SECTIO SECUNDA

DE

HÆMORRHAGIIS IN GENERE.

§. I.

PER Hæmorrhagias hoc loco intelligo illos sanguinis fluxus, qui sponte & citra aliquam violentiam aut læsionem continui vi externa neque per corrosiva & caustica ingesta illatam, ex diversis & usitatis quidem corporis regionibus & locis succedunt, sed qui ab internis causis, directionibus & tacitis commotionibus per externas interdum occasiones, minime tamen violentas, promotis & provocatis, oriuntur.

§. II. Sunt vero Hæmorrhagiæ in genere aliæ passivæ, aliæ vero activæ: priores plurimum ob inductam continuitatis læsionem oriuntur, dum sanguis ob dilacerationem, incisionem, erosionem actualem violentam & non imaginariam aut ex hypothese fluentem, effluit, licet non raro cum ejusmodi passivo sanguinis fluxu, activæ quædam directiones concurrant, de qua consideratione in chirurgia medica agitur: posteriores ab intra magis disponuntur & ad certas regiones, partes & ætates applicantur & diriguntur, quid quod ad præfixum finem imminuendi sanguinis vel actu superflui, vel ut molesti prævisi & æstimati, destinantur.

§. III. Sunt vero Hæmorrhagiæ legitimæ, excretiones sanguinis sinceri, illius materialis conditionis & bonitatis, qualis de præsentē in corpore individui est, minime vero vel optimi & selecti, vel pessimi & impuri, uti quidem interdum præsumitur juxta vulgarem Hæmorrhagiarum dijudicationem, quasi laudabilis & utilis sanguis excernatur, aut uti de alia Hæmorrhagia, ex obsoleta quadam traditione asseritur, quod sanguinem melancholicum, noxium, atrabilarium, in splene secretum, dimittat.

§. IV. Et quanquam interdum sub excretionē sanguinis talis laudabilem suum colorem immutasse videatur, evenit tamen ejusmodi variatio a difficiliore & retardata sæpe excretionē; siquidem sanguis paulo diutius, circa loca excretoria detentus, spissiore consistentiā concipit: cæterum vero ad promptiorem sanguinis eruptionem, fluidior illius consistentia magis disposita est, quam spissior.

§. V. Inter reliquos affectus ad pathologiam medicam spectantes, Hæmorrhagiæ in genere consideratæ, valde frequenter occurrunt, & licet quædam harum species rarius obtingant, tamen aliæ sanguinis evacuationes, hanc raritatem sua frequentia compensant, sicuti imprimis omnes fœminæ in legitimo & ordinario sanitatis statu viventes, menstruas suas purgationes experiuntur.

§. VI. Familiaris porro est persuasio, quasi Hæmorrhagia sit præternaturale quoddam accidens, cum sanguis ut vitæ & virium thesaurus, nunquam sine sanitatis detrimento excerni queat: equidem cum hac speculatione non consentio, illud interim assevero, quod adeo absolute sanguis, præcipue in masculino Sexu, excerni haud debeat, sed cum præter necessitatem & ordinem sanguis non raro sua quantitate excedere solet, ita secundum naturam hanc evacuationem sinceri sanguinis contingere affirmo: uti hæmorrhagia tanquam excretio vitæ & sanitati subueniens, certo respectu ad non-naturales functiones & res, commode referri potest.

§. VII. Occurrunt Hæmorrhagiæ ferme per totam ætatem humanam, ita ut ab annis exeuntis Infantia incipiant & in Senectutem perennent: unde observationes constant, de narium hæmorrhagiis in infantibus trium aut duorum annorum, & de hæmorrhagiis in senibus septuaginta aut octoginta annorum, neque illæ quidem adeo penitus raræ: argumentor tantum hoc loco a majori ad minus.

§. VIII. Discrepant propterea hæmorrhagiæ quoad ætates, sicut in junioribus ex superioribus corporis regionibus succedunt, in adultioribus ex inferioribus, & licet quoad loca, regionem & ætatem varient, conveniunt tamen quoad formam, finem, methodum & accidentia: hac Hæmorrhagiarum per ætatem variantium diversitate, nituntur plurimi reliqui morbi per ætates discrepantes & cum Hæmorrhagiis connexi.

§. IX. Fœminæ imprimis observantur, quod per divinam legem ad profundendum sanguinem post lapsum absolute destinatae sint, unde etiam in Mosaiica sive ceremoniali lege, fœminis menstrua purgatione inquinatis, certæ leges & ceremoniæ constitutæ observantur, non æque masculis: hic sequior sexus per mensium legitimum successum sanitatem impetrat, ex qualicunque vero positivo mensium vitio, nocumenta & detrimenta sanitatis incidunt.

§. X. Ad Hæmorrhagias absolute disponuntur illi homines, qui sanguinem superfluum continent, ita enim Plethora & Hæmorrhagiæ perfecte respondent, quod nulla simpliciori, citiori & efficaciori methodo, abundans & molesta sanguinis quantitas imminui & removeri possit, quam per Hæmorrhagiam talem: unde omnis spontanea talis Hæmorrhagia directa est, vel ad præsentem & simul molestant aut urgentem, vel ad præsumtam & præconceptam sanguinis abundantiam.

§. XI. Quare etiam occurrunt consuetudinales Hæmorrhagiæ, quæ citra plethoram turgentem & urgentem succedunt, sed ex prægressa plethoram curandi methodo & repetitis atque promptis motuum horum excretoriorum successibus, ortum trahunt.

§. XII.

§. XII. Comprobant perinde Hæmorrhagiæ activum suum directorium ex eo, quod non modo per ætatem varient, sed & animi commotionibus patheticis obtemperent, & certis atque statis temporum periodis recurrant; unde quædam hæmorrhagiæ menstruæ sunt, ut purgationes fœminarum uterinæ ordinariæ & interdum etiam Hæmorrhoides, quædam cum mensibus mensuruis tamen periodis alternant, ut sunt vomitus cruentus, quædam etiam anniversariæ sunt, vel aliis certis & statis terminis occurrunt.

§. XIII. Ad alias Hæmorrhagias præter menstruum fluxum disponuntur homines de spongioso sed simul paululum stricto temperamento participantes, ut sunt Sangvineo-Melancholici aut Sangvineo-Cholericici, vel Cholericico-Sangvinei & Melancholico-Sangvinei; in quibus vero unum tale temperamentum præ altero nimium prædominat, in illis tales sanguinis fluxus difficiliter succedunt.

§. XIV. Si sanguis e congruis locis, iusto tempore, convenienti quantitate & necessaria constantia profluit, semper salutem infert & obtinet, si vero in hisce circumstantiis error occurrit, effectus & eventus alius esse observatur, quam prima intentio & destinatio involuit: minime vero convenit ob accidentales tales depravationes & perturbationes, totum reliquum negotium culpæ & damnare.

§. XV. In junioribus & activioribus subjectis, Hæmorrhagiæ facilius & expeditius succedunt, quam in aliis, siquidem alias ad promptiorem earum progressum animus iracundus, diæta tenuis, vinosa & aromatica, vegetæ corporis commotiones, exæstuationes, inebriationes, spirituosarum substantiarum ingestiones & quicquid ad sanguinis commotiones contribuit, disponunt.

§. XVI. Interdum sanguinis eruptio sponte & tacite, sine ullo doloris sensu contingit, interdum vero etiam talem eruptionem comitantur tensiones, distensiones, molestæ quædam oppletiones, gravativæ debilitationes, stricture superficiales & connexæ molestæ atque dolorificæ sensationes: quæ vero mox iterum cessant, quando Hæmorrhagia legitime decurrit.

§. XVII. Proinde etiam moderatæ & convenientes Hæmorrhagiæ, prægressas gravativas molestias & lassitudinem corporis universi, vel diversarum singularium partium, mitigant & in futurum majorem alacritatem & virium promptitudinem post se trahunt; uti cæterum multiplex effectus Hæmorrhagiarum salubritatem commonstrat: siquidem congruæ hæmorrhagiæ vel suppressæ & perturbatæ, vel præmature aut inopportune cessantes, varios morbosos successus involvunt.

Conf. Stahl's Program, de consulta utilitate Hæmorrhagiarum.

§. XVIII. Transcendunt non raro ejusmodi Hæmorrhagiæ in consuetudinem, quando videlicet sæpius occurrerunt & recurrerunt, & tunc quidem largius & frequentius decurrunt, quin facilius in excessum degenerant, siquidem non

modo ipsi fluxus sanguinis ; sed & motus in tali negotio & statu insolentiores esse deprehenduntur.

§. XIX. Quanquam vero contingat, ut ob Hæmorrhagias simultaneas & prodigas, homines vitam amittant, aut ex certis Hæmorrhagiarum speciebus ad mortem disponantur, uti est Hæmoptysis, ex eo tamen non statim concludendum est, quod simpliciter Hæmorrhagiæ sint præternaturale quoddam accidens & absolute noxium quid : cum potius excessivus sanguinis fluxus & loci aut partis minus secunda aptitudo, a reliquo iusto & legitimo illius successu discernendus sit.

§. XX. Quæcunque Hæmorrhagiæ aliquandiu cessarunt, & legitimos suos recursus transgressæ sunt, si denique iterum erumpunt, communiter & impetu & quantitate excedunt : quod etiam valet de incongruis Hæmorrhagiarum speciebus, si videlicet adultioribus subjectis inopinatæ Narium Hæmorrhagiæ aut Hæmoptyses obtingunt, communiter simul & semel ita excedunt, ut præceptis vitæ periculum ingruat.

§. XXI. Interim etiam ordinatæ & moderatæ Hæmorrhagiæ sponte & tacite sine ulla molestia post sufficientem successum subsistunt & tempestive iterum revertuntur atque sine impedimento progrediuntur : si vero semel singularis & sensibilis offensio iisdem inducitur, diu eandem retinent & imposterum sub multis difficultatibus progrediuntur, quin variis anomaliis laborant.

§. XXII. Quando Hæmorrhagia raro aut confuse recurrit, non modo difficulter erumpit, sed & parcius succedit, & varias tam antecedentes quam consequentes involuit molestias, quin denique facile in perfectam suppressionem & cessationem delabitur : interim in futurum molimina cohærentia congestoria, spasmodica, rheumatica, inflammatoria & similia, loco actualis sui & consueti pristini successus inducit.

§. XXIII. Præservant vero Hæmorrhagiæ congruæ & moderatæ a multis morbis, quin efficiunt quo subjecta talia vegeta sanitate fruuntur, tunc vero a sanitate sua declinare inchoent, quando solitæ Hæmorrhagiæ deficere aut imminui videntur : quin evenit, ut prægressæ variæ morbidæ afflictiones etiam chronicæ per Hæmorrhagias convenienter supervenientes admodum leventur & mitigentur, imo si tempestive occurrunt, plane tollantur.

§. XXIV. Erumpunt Hæmorrhagiæ ex ostiis venarum intra cutis superficiem sese immergentium, rarissime ex arteriis, quæ profundius sitæ sunt, & ex profundo non facile eructant, nisi in certis subjectis ejusmodi arteriola intus talem superficiem ingrediantur & tunc perinde erumpant, quale quid contingit interdum in Hæmorrhagiis Narium aut Hæmoptysi, quando arteriola in asperæ arteriæ truncum sanguinem eructavit.

§. XXV. Est vero talis Hæmorrhagia opus naturæ extraordinarium, quo san-

sanguis vel vere superfluous, vel ut talis æstimatus per diversas tamen causas molestior redditus, ab intra extrorsum dimittitur & sufficienti quadam quantitate immittitur, ne futuris finistris & noxiis effectibus faveat & subserviat.

§. XXVI. Et hoc respectu Hæmorrhagia est medicina plethoræ a natura oblata, quæ propterea active contingit & non passive necessitatur, uti quidem vulgaris est opinio, quæ asseritur, quod vel sanguis acris erodat vascula capillaria, vel quod nimia oppletio turgescens talem violentam perruptionem causetur, vel quod motus quidam sanguinis intestinus fermentativus talem eruptionem absoluat, vel quod obstructio quædam venæ alicubi facta, tam efficacem restagnationem conciliet, quæ singulæ suppositæ causæ, a vera Hæmorrhagiarum historia abluunt.

§. XXVII. Ut ut vero primario natura efficienter & active Hæmorrhagias inducit pro exercenda sua intentione de molesto sanguine deplendo occupata, tamen ad hunc actum variæ causæ externæ & internæ disponunt, quæ modo commemoratæ sunt & ad generalem sanguinis commotionem contribunt, unde hoc sanguinis pondus eo magis in œconomia vitali ægre & moleste fertur, adeoque natura, ad depletionem illius invitatur.

§. XXVIII. Absolvitur quælibet Hæmorrhagia, non cum progressu & nudo impulsu sanguinis intra partes, sed cum augmento motus tonici sive congestione, qua in vena quadam quæ cum ostiolo suo superficiem partis ingreditur, liber refluxus sanguinis quantisper impeditur, a tergo vero efficacius ad illud ostiolum sanguis advehitur, ut circa illud intumescens quædam moderata contingat, quæ tandem vel sponte perumpit vel sub subtili & sensibili cutis incumbens strictura ad perruptionem illam promovetur: utpote qui modus fiendi mere mechanicus est, qui tamen non ex corpore fluit, sed ex imperio & directorio naturæ.

§. XXIX. Neque vero in ætiologia Hæmorrhagiarum prætereunda est causa illa impulsiva, quæ plethoram commovet, sive sit pathetica, sive alia; siquidem alias multi dantur plethorici, qui nullas Hæmorrhagias experiuntur: proinde etiam illa causa mediata materialis sedulo observanda est, nimirum iusta aptitudo corporis & convenientia temperamenti.

§. XXX. Nihil vero æque ad Hæmorrhagiarum variationes quæ per ætates succedunt, corporis materialis immutatio contribuit, sed nititur hæc ratio diversa motuum applicatione ad discretas regiones a natura humana præstita ex morborum ætatum fundamentis pernoscentia; quo pariter variæ causæ tam ad corpus & illius conservatoriam functionem spectantes pertinent, quam ad externas occasiones referri inerentur.

§. XXXI. Quid animi pathemata valeant in alterandis Hæmorrhagiis, quotidiana experientia comprobatur, inprimis vero ira, terror & mœror: siquidem

dem consuetudinis ratio non negligenda est, ex quibus evidentibus documentis facillime inclarescere potest, quid active aut passive in Hæmorrhagiarum negotio contingat.

§. XXXII. Usus legitimarum Hæmorrhagiarum in ordine vitali est multiplex, siquidem & vires & corpus exinde non parum levantur, effectus vero vitales multum inde emolumentum & fulcimentum capeffunt: unde homines qui congruas Hæmorrhagias experiuntur vegeta sanitate fruuntur.

§. XXXIII. Frustra interim metuunt quasi intra sanguinem vires sint occlusæ, aut quasi sanguis vires largiatur: unde fabulam olet illa causalis deductio, quod Lipothymia sub Hæmorrhagiis jactura sanguinis spirituosæ, vel spirituum proveniant.

§. XXXIV. Nimius sanguinis impulsus non efficienter necessitat Hæmorrhagias, siquidem communiter post strenuam corporis & sanguinis commotionem Hæmorrhagiæ oboriuntur, & raro sub illa: neque etiam in febribus valde æstuosis Hæmorrhagia familiare est symptoma, quod vi prædicti asserti necessario contingere deberet.

§. XXXV. Est cæteroquin natura humana in negotio Hæmorrhagiarum ita activa, ut antea cum superfluo & molesto sanguine prægravata, phantasias sub somno de sanguine formet aut insomnia de sanguine ejusque profusione, rebus rubicundis, flamma & similibus experiatur, evidenti quodam documento quod eadem idealiter circa negotium tractandæ plethoræ & suscipiendæ Hæmorrhagiæ occupetur.

§. XXXVI. Damna ex Hæmorrhagiis legitimis sed suppressis, quæ prodeunt, sunt multa & gravia, vel quæ motuum vitalium libero successui, vel sanguinis depurationi & connexis functionibus præjudicant, unde ex vitio quantitatis non correcto & curato, vitia qualitatis & motuum certius oriuntur.

CAPUT I.

De

HÆMORRHAGIA NARIUM.

§. I.

INter Hæmorrhagiarum species quoad a tatem, ordine primo occurrit Hæmorrhagia Narium, qua sanguis ex uno vel altero narium latere guttatim excernitur, ubi interdum singularis illa naturæ activitas observari potest, qua alternatim modo ex uno, modo ex altero narium latere, eadem superfluum sanguinem effundit.

Conf. Disp. mea Veram Pathologiam Hæmorrhagiarum Narium sistens.

§. II. Est

§. II. Est hæc Hæmorrhagia admodum frequens, ita tamen ut communiter certis annorum periodis occurrat, quemadmodum hyberno & autumnali tempore non adeo prompte, quam verno & æstivo succedit: & hæc frequentia non modo concernit pluralitatem subjectorum, sed & numerositatem sui recursus in uno eodemque subjecto.

§. III. Tacite quidem recurrit, licet interdum ad futuram spontaneam illius recursionem causæ quædam externæ per vim inductæ contribuant, ut sunt contusiones, concussiones vel capitis vel narium quibus ætas hæc, cui narium hæmorrhagia familiaris est frequenter obnoxia redditur.

§. IV. Communiter vero hæc Hæmorrhagia in historia medica ita occurrit & observatur, ut subjectis non exiguam salubritatem conciliet; rarius vero excessiva conspicitur, nisi vel incongrua, i. e. extra justam ætatis periodum occurrat, aut consuetudinalis, aut per hæreditariam dispositionem immorigera reddita, aut per immoderatas aut impetuosas animi & corporis commotiones simul & semel provocata sit.

§. V. Incipit hæc Hæmorrhagia interdum adhuc in infantia terminis, communiter vero in pueritia, per quam decurrit & continuat in adolescentiam & per consuetudinem in adultiores interdum ætates, in quibus tamen sibi relicta prima initia non capeffit, licet ex prægressis aliis ætatibus in has transcendat.

§. VI. Observatur etiam hæc Hæmorrhagia familiarior sexui virili, licet puellæ, activioris alacrioris & distinctæ plane indolis, nonnunquam etiam eandem experiantur, quæ usque in initia mensrui fluxus continuat, aut cum mensibus simul consistit, aut cum iisdem alternat: de reliquo vero ex hac Hæmorrhagia altera menstrua purgatio aliquando anomalam quandam suscipit.

§. VII. Quæcunque subjecta hanc Narium Hæmorrhagiam experiuntur, illa vel ad externum conspectum vel ex ratione diætæ plenæ & superflue plethorica observantur, unde illis imprimis temporibus hanc plethoræ spontaneam depletionem experiuntur, quando frequentius causæ quædam ad illius commotionem contribuentes occurrunt.

§. VIII. Frustra vero nimis sollicitæ mulierculæ de suis filiolis ocellis metuunt, quasi Hæmorrhagia Narium cum tempore truculentam phthisin post se trahat, id quod de moderata tali Hæmorrhagia neque expectandum neque observandum est, si vero salutaris talis sanguinis fluxus improvide cohibetur, aut alia prodiga talis Hæmorrhagia repente supprimitur, tunc non frustra talis ominosus successus metuitur.

§. IX. Tacite ut plurimum erumpit hæc Hæmorrhagia, si nonnunquam insolita quædam titillatio interiora narium offendat, quæ adhibita frictione aut digiti immissione intra nares, tandem hunc sanguinis fluxum post se relinquit: & quan-

quando paulo difficilius sanguis e naribus erumpit, antecedunt molestiæ in capite gravativæ, oppletoriæ, temulentæ & æstuentes, quæ vero iterum evanescent, quam primum hic fluxus erumpit & succedit.

§. X. Adjuvant etiam hanc ultimam eruptionem emunctiones aut compressiones narium, aut capitis inclinationes ad terram: sicuti paulo remotius adhuc diversæ occasiones ad hanc hæmorrhagiam disponunt, ut internæ & externæ corporis exæstuationes & abhinc pendentes turgescenciæ sanguinis commotiones.

§. XI. Libere succedentes & sæpius recurrentes tales Hæmorrhagiæ facile & sine multa molestia exeunt, rarius vero erumpentes aut diutius molientes, non modo acerbiores congestiones involvunt, sed & alia graviora motuum augmenta invitant.

§. XII. Et si talia capitis incommoda alioquin aptas ætates invadunt, tunc Hæmorrhagia Narium superveniens & sufficienter succedens ea sublevat aut plane tollit, modo non serius erumpat.

§. XIII. Hæmorrhagiæ Narium incongruæ sunt, quæ justam ætatis periodum transgrediuntur, & in adultiores ætates incidunt, sicuti aliquando ejusmodi Hæmorrhagiæ in certis subjectis per notabile temporis intervallum repetunt, quando alia Hæmorrhagia sive Mensium sive Hæmorrhoidum, quæ hactenus intercurrit, cessavit.

§. XIV. Quæ symptomaticè occurrit Narium Hæmorrhagia, licet propterea passiva non sit, tamen illos usus non infert, quos simplicior talis Hæmorrhagia promittit: unde in aliis morbis imprimis chronicis occurrans, parum levat, imo interdum magis enervat, quia inopportuna existit.

§. XV. Ita etiam Hæmorrhagia talis per nimium impulsu concitata, aut erroneè ab ipsa natura suscepta, salutaris esse haud potest, quia præter necessitatem & sine ordine congruo administratur.

§. XVI. Interea per hanc Hæmorrhagiam intenditur superflui sanguinis depletio, ex hoc imprimis loco, hac ætate perpetranda, in quo natura majorem operandi solertiam adhibet, licet adhuc variæ externæ causæ concurrant, quæ caput afficiendo, hunc naturæ motum in hanc regionem invitant.

§. XVII. Absolvitur hæc sanguinis excretio per restrictionem aut auctiorem tonicam commotionem & appulsionem ad & intra nares, unde sanguis exturgescens venula perumpit, siquidem oppletio capitis & inflatio faciei a sanguine copiosius congesto, sed non promptius erumpente hujus fiendi modi & methodi testes sunt.

§. XVIII. Venulæ quæ in hac Hæmorrhagia erumpunt, communiter ad interiora cerebri sanguinem in ordinario statu revehunt, unde per hunc sanguinis fluxum interiores capitis partes præcipue sublevantur, licet de reliquo quoad genericum

nericum consensum de hac evacuatione sanguinis totum reliquum caput participet.

§. XIX. Præstat vero, quo talis Hæmorrhagia tempestive & proportionate succedat: aliàs inopportunos illius successus sensum & æstimationem naturæ parum afficit, hinc infructuose decurrit.

XX. Cum vero in hac ætate puerili e larga voracitate sanguis accumulari maxime incipiat, & subinde ob inquietudinem ætatis & diversos malos mores, hæc abundantia sanguinis valde commoveatur, insuper vero tam certæ morales operationes, quam externæ & physicæ causæ & occasiones, sanguinis motum intra caput frequentius provocent, ita pro ventilanda plethora non modo in genere Hæmorrhagia, sed & præcipue in capite & e naribus tanquam securo loco suscipitur.

§. XXI. Ad hoc opus naturæ contribuunt prædictæ causæ occasionales, quo adhuc inebriationes & inferiorum regionum liberales atque sensibiles refrigerationes refero, quæ non modo ad genericam sanguinis abundantis commotionem disponunt, sed & ad copiosorem sanguinis affluxum intra caput contribuant.

§. XXII. Quid, quantum & an inopportuna Venæ Sectiones in brachio in febribus acutis susceptæ, maxime in subjectis junioribus & ad narium Hæmorrhagias dispositis ad hanc evacuationem conferant, experientia erit consulenda, quæ uberrima suppeditabit phænomena & exempla.

§. XXIII. Sublevat vero justus Hæmorrhagiæ Narium successus non modo totum corpus, dum molestiam quantitatem exonerat, sed & imprimis levat liberum progressum sanguinis per caput & pectus, unde sub legitimo hujus Hæmorrhagiæ decursu maxime hæc regiones liberantur & alacres atque vegetæ redduntur, quin contra, perturbatâ, suppressâ aut difficilius exeunte hac Hæmorrhagia, hæc partes maxime infestantur & affliguntur.

§. XXIV. Si Hæmorrhagiæ Narium cessant vel supprimuntur, tunc aliamolimina hæmorrhagica capitis loca invadunt, vel successive in collum & pectus descendunt & congestoriis, inflammatoriis, spasmodicis similibusque schematibus morborum sese sistunt.

§. XXV. Occurrunt etiam Hæmorrhagiæ Narium criticæ in certis febrium speciebus, quæ peculiaribus naturæ directionibus subjacent, unde active, critico quodam selecto & destinato die, larga satis quantitate decurrunt, atque simultaneam salubritatem conciliant, ni aliqua irregularitas intercedat.

Conf. Disp. mea de Hæmorrhagiis criticis.

§. XXVI. Quam salutaris vero Narium Hæmorrhagia prædicatur, nihilominus tamen eadem excedere solet, ut vel simul & semel immoderato impetu erum-

pat, vel nimis frequenter repetat, & ex depravata consuetudine decurrat, quo quidem diversæ causæ concurrunt, quæ vel simultaneam illius eruptionem invitant, vel ad hanc consuetudinem magis magisque disponunt.

§. XXVII. Homines qui in junioribus ætatibus Narium Hæmorrhagiis expositi fuerunt, hisce desinentibus aut qualitercunque oppressis in futurum variis incommodis obnoxii fiunt, quæ motibus sanguinis translatiis & eluctatoriis nuntuntur, ni iisdem congruo consilio & auxilio prospiciatur.

§. XXVIII. Activa harum Hæmorrhagiarum directio inter alias observationes fuit ex palmariis hisce circumstantiis, quod sanguis tam exquisitæ hæ ætate, in hanc regionem & partem transferatur, & quidem quod hic motus stasis sæpe temporibus repetatur, aut aliis Hæmorrhagiis iterum subordinetur, quando hæ cessant & Narium Hæmorrhagia olim successit, quod animi pathemata & consuetudines magnum jus habeant in hanc Hæmorrhagiam, quod legitimus hujus successus salubritatem inferat, perturbatio vero ejusdem, noceat.

§. XXIX. Molimina ad Hæmorrhagiam Narium in senibus non boni omnis sunt, quin interdum cum apoplecticis aut hemiplecticis effectibus desinant; cæterum vero in junioribus, cum exitu Hæmorrhagiarum Narium cohærent molestiæ congestoriæ, tensoriæ, gravativæ, ardentes, inflammatoriæ, aut perturbationes vertiginosæ, aurium tinnitus (quos Hippocrates aliquoties cum fluxu sanguinis e naribus conciliat) sensuum hebetationes, affectus rheumatici & similes alii.

CAPUT II.

DE

SPUTO CRUENTO

§. I.

Confunditur interdum Cruentum Sputum cum actuali illa & periculosa pectoris Hæmorrhagia sive Hæmoptyli, cum tamen ab hac discretum sit, neque tantum periculum involvat: interim tamen quibusdam sputum cruentum & Hæmoptysis Synonyma sunt & unam eandemque rem significare debent, licet prius pro mitiori gradu excreationis sanguinis e pectore reputetur.

§. II. Subest vero inter utrumque statum differentia, siquidem per sputum cruentum communiter sanguis paucus excernitur, & quidem non e profundis pectoris, sed tantum e faucibus & vel ex infundibulo narium vel gingivis, proinde sanguis ipse est utplurimum grumulosus non raro cum mucositate, qui una

ex

excreatur, commixtus, unde etiam post unam & alteram talem excreationem sputum illud cessat, neque alia gravia symptomata involuit.

§. III. Occurrit imprimis in subjectis, quibus Hæmorrhagiæ narium familiares fuerunt, sed iterum cessarunt, vel difficulter erumpunt, vel rarius exeunt, attamen adhuc diversa & repetita occasione moliantur, unde etiam evenit ejusmodi sputum in confiniis illius ætatis, qua hæmorrhagiæ narium processerunt & jam motus congestorii alias partes & regiones, videlicet pectus, occupare videntur.

§. IV. Prodit sese hoc cruentum sputum, quando subjecta quædam plethorica sub gravativo, oppletorio, tensorio, æstuante & insolitæ siccitatis sensu in capite, aut pressione molesta in fronte & ad narium radicem, matutinis horis sub secreatu aliquoties sanguinem sincerum communiter in grumis educunt sibi-que exinde persuadent, quasi hic sanguis e pectore proveniat, cum tamen e narium infundibulo protractus sit: interim brevi iterum cessat hæc sanguinis excreatio, ut propterea status hic vix tantum metum mereatur, præcipue cum nulum evidens pectoris vitium aut conspiratio alterationis in pectore occurrat.

§. V. Observatur tale cruentum sputum tam in junioribus quam paulo adultioribus subjectis, & hisce quidem, quæ in aptis ætatis suæ periodis moliminibus & affectibus Narium Hæmorrhagicis laborarunt, unde interdum reditus talis in antiqua loca & prægressas inventiones obtingit, sub conamine sanguinem superfluum & molestum e naribus exprimendi; quemadmodum etiam sua sponte vel post moderatam affricationem & suctionem laxiores gingivæ sanguinem interdum fundant.

§. VI. Est itaque sputum cruentum, consecrarium imperfecti & irregularis moliminis hæmorrhagici ad nares destinati, quo natura sanguinis immutationem respicit & urget, sed insufficienter deducit & perficit, unde variæ molestiæ huic conamini sese jungunt, cum variæ difficultates illius efficacem successum, effectum & eventum premant & comitentur.

§. VII. Ad ejusmodi difficultates pertinet, vel sanguinis spissitudo vel desuetudo motuum in administrando hoc opere necessariorum, vel erronea motuum eorundem exercitatio & applicatio, vel variæ animi perturbationes & irregularitates in vitæ genere obviæ vel aliæ perturbationes, prægressis narium hæmorrhagiis inductæ.

§. VIII. Quæcunque etiam causæ ad narium hæmorrhagias commovendas & promovendas concurrunt & contribuant, illæ ad hoc cruentum sputum concitandum, quadrant, imprimis vero qualescunque sanguinis commotiones; unde quibusdam subjectis evenit, ut si prægresso die præter consuetudinem vel saturatiorem cerevisiam vel potum spirituosum aut vinosum ingesserunt, proxi-

mo mane sub prædictis molestiis sanguinem ex infundibulo exsereent & denique exspuant.

CAPUT III.

DE

HÆMOPTYSI.

§. I.

Nulla ferme alia, quam hæc, adeo periculosa præsumitur Hæmorrhagia, cum e loco tam nobili & parte tam tenera proveniat, videlicet e pulmonibus, imo quia experientia teste, non modo frequentiores sed & celeriores finistros effectus & eventus involuit, aut in adversam illum phthiseos affectum, quem omnes homines metuunt, facile degenerat.

§. II. Et hæc Hæmorrhagiæ species e pectore, nimirum e pulmonibus plurimum provenit, & sanguinem non modo sincerum, sed & valde floridum & communiter spumidum præbet: siquidem ex eo dignosci potest, an sanguis e pulmonibus an ex vasculo quodam sangvifero asperæ arteriæ eruperit, si floridus & tenuis tantum vel simul spumidus fuit.

§. III. Quamquam vero actualis talis sanguinis eruptio e pectore non ita frequenter obtingat, tamen molimina hæmoptyica sunt frequentiora, quæ partim idiopathica sunt, partim symptomatica & hæc quidem, quando aliis Hæmorrhagiis suppressis, ut mensibus aut hæmorrhoidibus, superveniunt & earundem vices supplere videntur.

§. IV. Evenit Hæmoptysis juvenibus plethoricis, narium Hæmorrhagiis olim adfuetis, pectus vel vociferando vel comprimendo multum affligentibus, animi commotionibus, imprimis iracundis frequentius addictis, vel a tussi plane liberis vel non nisi exiguam, siccam & clangosam interdum tussim subeuntibus, quibus hæc eructatio sanguinis facite contingit, præcedente interdum capitis temulenta & gravativa oppletione, strictura in scapulis & hypochondriis, horripilatione extremitatum & confiniori in pectoris, præcurrente etiam interdum vel sensu oppressoriæ renissionis profundioris in pectore, quando sanguis e pulmonibus erumpit, vel titillationis asperioris in aspera arteria, quando ex hac sanguis erumpere minatur.

§. V. Servant proinde motus hæmoptyici communiter exquisitas suas periodos, unde Historia practica de annua Hæmoptyseos reversione, varia testimonia profert, quæ tacitam hanc Hæmorrhagiæ speciem, adeoque activam ab altera passiva & per qualemcunque violentiam inductam evidenter discernunt.

§. VI. Qui

§. VI. Qui semel Hæmoptysin sunt experti, hi frequentiori illius repetitioni subjiciuntur, & quotiescunque recurrit, toties impetuosior & copiosior esse observatur, unde non raro denique funeste excurrit: cæterum vero in primis suis terminis interdum mitior esse solet: quando vero mox in initiis vehementer erumpit & graviter affligit malum omen est.

§. VII. Repente subsistens Hæmoptysis, affectus suffocativos aut inflammatorios pectoris & febriles post se trahit: impetuosius vero erumpens aut sæpius recurrens, funestam phthisin pedissequam habet, quæ non raro cum Hæmoptysi recurrente vitæ finem imponit: haud vero ita indiscretim & in omni casu phthisis Hæmoptysin excipit.

§. VIII. Licet vero Hæmoptysis nunquam suspicione & periculo careat, tamen ut spontanea Hæmorrhagia est omnino actus naturæ, quo sanguinis superflui & molesti exonerationem e pectore tamquam loco eruptioni quidem congruo, sed quoad reliquos respectus non satis securo, eadem prosequitur: unde in genere spectatus hic actus ad salutarem scopum, nimirum ad liberandum corpus a molesto sanguine directus est, licet in specialiori executione excusari non possit.

§. IX. Sunt vero pulmones, tamquam locus affectus, quoad teneritudinem suam non inepti pro subeunda tali perruptione, quo peculiare restrictiones sanguinis ab extra & a diffitis locis introrsum & in regionem pectoris directæ contribuant: unde non ita passive sanguis eructat, quoniam alias sæpius & ex levi causa, propter loci subtilitatem perrumpere posset.

§. X. Hæmoptysis vel est simultanea, adeoque excessu peccat, vel est parca & defectiva quidem decurrit, ubi sanguis extravasatus in vesiculis pulmonum obhærescit, neque penitus evacuatur, quo præmaturus & immoderatus adstringentium remedium usus concurrens: huc etiam alter gradus & status defectivus Hæmoptyseos pertinet, quando congestoria commotio ad pectus vehementius quidem urget & insistit, sed ad promptum & sufficientem exitum non pertingit, quin potius infarctus, stases, inflammationes aut corruptiones pedissequas habet.

§. XI. Absolvitur Hæmoptysis congestoriis sanguinis motibus, ad pectus directis, e quo etiam citra ullam violentiam aut crassam & vehementem causandi rationem, sed communiter tacite succedit, proinde stata tempora & annuas periodos in recurso suo servat, sed subinde moderatis aliis sanguinis subtractionibus artificialibus mitigari potest, utpote quæ circumstantiæ activam Hæmoptyseos rationem comprobant & passivam declinant.

§. XII. Concurrunt vero ad hanc Hæmorrhagiam diversæ aliæ causæ impulsivæ, antecedentem moventes, occasionales, remotiores quidem ex parte,

ut sunt Hæmorrhagiarum narium, Mensium aut Hæmorrhoidum cessatio, paulo propiores vero, adhuc tamen remotæ, ut frequens, strenua aut operosa pectoris commotio, animi præceps & iracunda perturbatio, corporis & simul sanguinis exæstuatio & admissio aut ingestio talium substantiarum quæ ullo modo sanguinis motum augment & impellunt.

§. XIII. Cum ejusmodi sanguinem e pectore excretoriis conatibus & congestoriis contentionibus cohærent quædam pathemata, hanc Hæmorrhagiam stipantia, ut angustia in pectore & circa diaphragma, sensus renisus in pulmonibus, strictura subtilis & sensibilis in confiniis pectoris, tonica extremitatum corporis occlusio & sanguinis ad interiora repressio.

§. XIV. Et si motus tales aut molimina hæmoptica ad verum suum effectum & scopum non pertingunt, tunc transeunt in specimina spastica, inflammatoria, angustatoria, rheumatica, aut constantius pectus oppressoria & oppletoria, phthisica, aut in confiniis pectoris alia ulcerosa, turgescantia, interdum scirrhusa & alia anomaliorum decursuum hæmoptycorum consecutaria.

§. XV. Hæmoptysis quæ Menses aut Hæmorrhoides excipit, considerari debet ut vicarius naturæ actus, quæ per superiorem regionem sanguinem superfluum expellere contendit, quem de præsentis ob varia impedimenta per inferiora loca exonerare non potest: adeoque hic recursus similiter activus, minime vero passivus est.

CAPUT IV.

DE

VOMITU CRUENTO.

§. I.

HÆc Hæmorrhagiæ species consistit in eructatione sanguinis per Vomitum repetitum ex ventriculo, & uti hæcenus recensitæ Hæmorrhagiæ, similiter sponte oritur, licet in Historia practica occurrant Vomitus Cruenti cum corrosivis, virulentis, drasticeis & vehementer emeticis substantiis provocati, vel ex qualicunque hyperemesi & violento modo producti, quorum tamen hoc loco mentionem non facio.

§. II. Egeritur vero per vomitum ex ventriculo cruor & non floridus aut fluidus sanguis, sed coagulatus, spissus, in frustis notabilis magnitudinis consistens, qui quam primum ex inducta apertura intra ventriculum emanavit, per aliquam moram illic detentus & a reliquiis acescentibus ventriculi alteratus & coagulatus, denique in tali notabili copia repetitis vomitibus expellitur.

§. III. In-

§. III. Infrequentior hæc Hæmorrhagia præ plurimis reliquis & subinde sequiori sexui familiarior quam virili est, licet testimonia practica comprobent, quod in confirmatis hypochondriacis, spleneticis & perturbatis hæmorrhoidariis viris aliquando evenerit, de quo phænomeno observatores erunt consulendi: interim fœminæ huic motui cruentum Vomitus respicienti facilius subjiciuntur.

§. IV. Et licet hi motus rarius ad ultimam actualem perruptionem pertingant, tamen frequentius in conatu & molimine ad eandem tendente, consistunt, quod molimen viri sub prædictis tamen circumstantiis interdum experiuntur: quoad eventum vero five perfectam sanguinis eruptionem in fœminis familiarius quam in viris Vomitus Cruentus occurrere observatur.

§. V. Quando hic Vomitus occurrit, adultiores magis ætates corripit, non tamen senectuti propiores, siquidem in fœminis communiter illam periodum comitatur, qua menstruæ purgationes adhuc vegete succedere debent, cujus anomalicum decursus hæc sanguinis excretio nunc supplet.

Conf. Stahl's Disp. de Motu Tonico Vitali.

§. VI. Quoad historicum suum conspectum obtingit hic Vomitus in subiectis plethoricis, vel antehac Hæmorrhagiis facilius obnoxiiis, vel in easdem tamen inclinantibus, animi pathematibus potentioribus expositis, imprimis vero fœminis mensium vitiis defectivis laborantibus: antecedunt alvi inordinati successus: excipiunt insignes angustationes præcordiales & in hypochondriis, appetitus est dejectus: cardialgia proclivis est in Lipothymiam, caput est perturbatum, affligunt in sinistro hypochondrio intensiores angustationes & tensiones: supervenit nausea, denique conatus vomendi succusatorius magis magisque increbescens, qui in actuales sanguinolentes vomitus defluit, quales vomitus post aliquam moram repetunt & ita successive notabilem sanguinis quantitatem excutunt.

§. VII. Singulares adhuc hæc merentur annotari circumstantiæ, quod Vomitus Cruentus in fœminis cum mensuris periodis revertatur, non æque in viris, nam in hisce circa æquinoctialia tempora talis conatus denuo insultat: perinde in viris impetuosior & periculosior existit, neque ita sponte cessat ut in fœminis, licet interdum quoad impetuosum suum successum gradu variet & cum maxima, repentina & immoderata efficacia decurrat: unde etiam frequentius repetens in quolibet sexu magis periculosus est & graviores consecutiones minatur.

V. VIII. Cum hoc Cruento Vomitu tam concurrunt quam eundem certius sequuntur irregulares Mensium successus & motus, siquidem successive hanc Hæmorrhagiam excipiunt affectus cachectici, œdematosi, hydropici, importu-

niores hypochondriaci, hysterici, splenetici, melancholici, hectici, scirrhi interni, colici, convulsivi, suspecte icterici aut inflammatorii alique.

§. IX. Est vero Vomitus Cruentus actus naturæ, quo sanguinem in hypochondriorum & reliqui abdominis regione maxime molestum per ventriculum eliminat, quem ob varios difficultates deorsum vel per uterum vel per hæmorrhoidalia loca educere non potest: quem actum etiam natura ita condigne instruit & interdum etiam absoluit ut hypochondriorum regio a sanguine tali molesto liberetur.

§. X. Dum enim vel per Menses vel per Hæmorrhoides sanguinis ad Venam Portæ refluens exoneratur, ita si hisce Hæmorrhagiis aliquod impedimentum supervenit salutaris & rationali inventionis motus congestorius & excretorius ad ventriculum applicatur, ex cuius tunicis sanguis per vasa brevía refluit in venam splenicam & ex hac in venam portæ: unde contingit, si ostiola horum vasorum brevium intra ventriculi cavitatem erumpunt, ut similiter Vena Portæ ventiletur ac si Menses vel Hæmorrhoides successerint.

§. XI. Quare Vomitus Cruentus vicaria naturæ operatio est & insolitas Mensium aut Hæmorrhoidum vias constituit, non vero propterea penitus confusa aut simpliciter perniciosa, unde motus ad Vomitum Cruentum spectantes tam Mensium quam Hæmorrhoidale negotium sedulo comitantur & per exquisitas periodos, Mensibus vel Hæmorrhoidibus familiares, recurrunt; quid quod tunc iterum remittunt & ventriculum deserunt, quando Menses aut Hæmorrhoides in justum ordinem restituantur.

§. XII. Sicut vero Menses & Hæmorrhoides motibus congestoriis & interdum moderate spasmodicis obsoluntur, ita vicarius hic actus simili tonici motus gradu & augmento administratur, licet ad alia tantum loca applicetur, e quibus tamen sanguis extra corpus duci & pelli potest, & meretur certe harmonia huius actus cum negotio Mensium & Hæmorrhoidum, nec non harmonia motuum & consensus progressus sanguinis bene pensitari.

§. XIII. Ex hisce motibus strictoriis, superiorem regionem hypochondriorum & viciniam diaphragmatis atque pectoris occupantibus, oriuntur pathemata illa angustatoria, tensoria & similia in hisce confiniis & locis occurrentia, quæ toties remittunt, quoties illa molimina hæmorrhagica acquiescunt & hæc toties cessant, quoties vel actualem eruptionem nacta, vel per aliquam temporis moram hunc finem profecuta sunt.

§. XIV. Unde Historia anatomica comprobatur, quanta efficacia sanguis congeratur & restringatur versus ventriculum & quomodo tam Lien, quam Vasa Brevia & Vena Splenica inturgescant ob spasmodicam stricturam circa ingressum huius venæ splenicæ in truncum venæ portæ susceptam, quo restagnans sanguis sub

sub ultima tunicarum ventriculi torsione mediocriter spasmodica erumpat: interim observarunt in eodem opere committendi Vomitus Cruentiautores, quomodo interdum hæc sanguinis restrictio, ad alia loca vel ventriculi, vel intestini duodeni vel reliquorum annexorum jejunorum intestinorum directa & eruptio similis intra eadem obtenta fuerit, facilius interim, ob teneriorem ventriculi constitutionem, ubi vasa brevia sanguinem revehunt, eruptio intra ventriculum fieri potest, quam alibi.

§. XV. Quamquam vero principalior scopus sit cum hisce motibus ad ventriculum transeuntibus, sanguinem superfluum exturbare, tamen secundarius adhuc finis in considerationem venit, quando videlicet spissus sanguis, qui venæ portæ systema adeo impedit & diversas suspectas stagnationes aut stases minatur ad talem exonerationem urgetur, ut ventilata hoc modo vena portæ, reliqua sanguinis quantitas commodius profluere, aut facilius dilui & attenuari possit.

§. XVI. Haud vero veritati consonæ sunt illæ opiniones, quæ Vomitus Cruentum simpliciter adscribunt physico-mechanicæ qualitati, vel affectuum locorum oppletioni, vel restagnationi, vel obstructioni viscerum, vel acrimoniæ & aciditati hypochondriacæ sanguinis, vel corrosivæ acrimoniæ reliquarum in ventriculo delitescentium materiarum, quippe quæ traditiones inprimis repugnant periodicis Vomitus Cruenti recurribus & exacerbationibus ab animi pathematibus accedentibus, siquidem hæc magnam vim habent pro Vomitu tali vel revocando vel exasperando.

§. XVII. Et cum hæc vicaria actio ut extraordinaria non modo, sed plane inversa sit, ita ad illius administrationem & efficacem deductionem non tantum vires necessariæ, sed & resolutio moralis requiritur, quæ cum non in omnibus subjectis, ita vegeta & præsentanea est, ita in historia practica observatur, quomodo subjecta hisce moliminibus & effectibus Cruenti Vomitus obnoxia, præ aliis, quoad animum activiora existant & ad immoderatiores patheticas, inprimis iracundas, commotiones proniora.

§. XVIII. Denique hæc molimina vicaria hæmorrhagica, foeminis præ viris familiariora esseprehenduntur, quia foeminis magis familiare est sanguinem profundere & dimittere, nimirum per Menses, quam viris: unde spasmi illi ad Vomitus Cruentum tendentes, in foeminis sunt vegetiores, acerbiores & breviores.

CAPUT V.

DE

MENSIUM FLUXU LEGITIMO.

§. I.

Uterina hæc Hæmorrhagia in ordinario statu omnibus fœminis, in iusta ætatis periodo comprehensis, familiaris est, ita quidem ut certo termino annorum inchoet & iterum cesset, certis vero & exquisitis hebdomadarum decurribus recurrat & per menstruam periodum sese legitime determinet, unde mensium appellationem nacta est, atque hoc ipso statario suo recursum menstruo, nec non reliquo generico iusto initio & exitu comprobat, quod ad peculiarem usum destinata sit.

Conf. Stahlîi disp. de Mensium Muliebrium Fluxu s. n. & suppressione p. n.

§. II. Quapropter fœminæ ex legitimo huius menstrui fluxus successu & recursum, suam sanitatem tuentur & vicissim ex vitioso ejusdem statu multis & soniticis agrotationibus subjiciuntur, ita ut colligere facile liceat, quomodo hæc purgatio rebus non naturalibus accenseri mereatur, quæ omnino ad sanitatem conservandam & confirmandam spectat, & quomodo in hac Hæmorrhagiarum spontanearum specie, evidenter salubritas quædam directâ demonstrari queat, dum sanguis sub præsentibus circumstantiis superfluous, statis temporibus aut periodis imminuitur & evacuatur.

§. III. Sanguis qui per Menses profunditur sincerus est & ejusdem bonitatis ac reliqua individui massa, nisi per accidens ipsi, dum genitalia transgreditur in fœminis, præcipue lascivis, orgasmica quædam spermatica inquinamenta communicentur, per quæ postmodum diversos illos effectus, qui virulentia alicui occultæ vulgo attribuuntur, exserit, qui in alteratione crasseos humorum & perturbatione motuum vitalium consistunt & cardialgicis, syncopiticis, convulsivis, emeticis, inflammatoriis, febrilibus, phreniticis & similibus pathematibus sese produnt.

§. IV. Profluit hic sanguis vel ex venulis cervicem uteri ingredientibus & sanguinem tam ad venam portæ quam iliacas internas revehentibus, vel ex venulis vaginæ uteri, quæ similiter per propagines quasdam sanguinem aliàs in venam portæ reducant: qua consideratione nititur harmonia affectuum tam Mensium negotium, quam progressum sanguinis per Venam Portæ & per ramos iliacos concernentium, unde evidentior occurrit demonstratio, quam si nimis generalis nervorum consensus aut obscura & innominata obstructio occusatur.

§. V. Oriuntur Menses in fœminis jam pubertatis tempora ingredientibus, circa annum decimum quartum, utpote qua ætate eadem ad concipiendum & gestan-

gestandum foetus habiles existunt: desinunt vero circa quadragesimum nonum ætatis annum, adeoque circa finem septimi annorum septenarii, quo tempore etiam foeminae naturaliter & per ætatem sterilescent: quemadmodum illo tempore, natura humana a sui corporis nutritoria confirmatione activitatem hætenus continuatam abstrahit & reliquæ conservatoriae operationi applicat: unde peregrini corporis sustentationem respuit & connexas reliquas operationes omittit.

Conf. Stahlii Progr. de Sterilitate foeminarum per ætatem.

§. VI. Habet itaque hic menstruus fluxus exactam suam relationem & conspirationem cum negotio conceptionis & gestationis foetus in utero, quare facta hac conceptione fluxus hic subsistit, dum sanguis nunc ad formandum foetum applicatur, nisi una aut altera vice per initia conceptionis Menses in foeminis vel plethoricis vel activioribus recurrant, cum tanta alimenti copia exiguus adhuc foetus non indigeat: proinde idem menstruus fluxus tam diu deficit quam diu foeminae infantem suum lactant, qua occasione in consistentia lactis illa substantia excernitur, quæ alias in augmentationem sanguinis cederet.

§. VII. Extra hanc gestationem & lactationem in ordinario statu & tempore, Menses fluunt & quidem per aliquot dies, ut quarta totius recursus septimana ad hanc purgationem applicetur, ab hinc vero per tres hebdomadas menses iterum acquiescant atque denuo quarta septimana revertantur & hoc ordine atque modo menstruam periodum absolvant.

§. VIII. Fluxus ipse non est simultaneus aut prodigus: interim firmiori sanitate gaudent foeminae, quando largius succedit, & facilius ægrotant si parcius promanat: raro vero in excessu peccant menses, frequentius tamen in defectu, neque ab excessivo mensium fluxu tam fontica & tot consecraria extimescenda sunt, quam a defectivo; quod posterius vitium innumerorum pathematum mater & nutrix existit: si vero excessus mensium simul & semel obruit, gravia æque exinde damna erunt metuenda & expectanda.

§. IX. Vulgo etiam denominantur Menses, purgatio lunatica, eo, quod a quibusdam fluxus hic efficaciam influxus lunaris adscribitur, aut quod circa eminentiores lunæ mutationes revertitur: prior sententia est nuda persuasio, posterior non absoluta est, licet quibusdam circa evidentes tales lunæ phasés, imprimis vero circa novilunium obtingat, cum tamen multis extra hæc tempora eveniat, adeo ut non æque luna talem fluxum necessitet: quemadmodum vero in diversis subjectis ordinariæ excretiones circa ejusmodi solemnia tempora interdum, licet ex alia quam mere physica causa, alterentur, ita hæc sanguinis evacuatio aliquando in eadem tempora incidit.

§. X. Quando Menses extra foetus præsentiam in utero deficiunt & cessant, morbidum omnino statum causantur, si vero post factam conceptionem

emanant, per se nihil morbidum inferunt, quod testimonium est relationis fluxus menstrui ad negotium formationis foetus in utero: redeunt inde menses si foetus extrauterum exclusus & infans lactationi subtractus est, ex quo sanguis denuo in superfluum quantitatem transiens, per consueta loca educitur.

§. XI. Erumpunt Menses, legitime constituti, tacite & sine ullo doloris aut molestiae sensu, si vero in diversis subjectis sanguis est spissior, viæ sunt strictiores, quantitas sanguinis valde turgida & immoderatio impulsus sanguini conciliatur, tunc proxime ante eruptionem varii dolores corripunt & quidem tensorii, strictorii, spasmodici, angustatorii, torminosi, cardialgici, distensorii in abdomine & regione inguinum atque interdum hypochondriorum.

§. XII. Sub Mensium fluxu vix aliae molestiae corripunt, quam animi torpor, corporis lassitudo, imprimis femorum, lumborum & pedum fatigatio, appetitus moderata imminutio, extremitatum aliqualis frigidior constitutio, pallor faciei, genarum & labiorum, livor oculorum, animi impatientia & fastidium, sub qualicunque voluntaria commotione corporis citior defatigatio & mitior difficultas respirandi, sub insolitis corporis motibus; quibus vero hic fluxus non modo impeditus erumpit, sed & difficilius succedit in illis præter multa alia incommoda capitis dolores ingruunt, & de anotericis congestionibus sanguineis testimonium perhibent.

§. XIII. In foeminis plethoricis, agilibus, iracundis, lascivis, mobili vitae generi addictis, laute etiam viventibus & voluptuosis, communiter Menses largius fluere solent, quæ annotatio & discretio inter notabilem & consuetum largum mensium fluxum in praxi medica non exiguum usum habet, cum interdum sub notabili Mensium successu tamen defectivus aut insufficiens fluxus, qui consuetæ largiori evacuationi non respondet, lateat.

§. XIV. Sunt vero Menses exquisite salutare opus naturæ, quo sanguinem superfluum pro foetu asservatum, in huius defectu, vel exiguo admodum statu, per uterum certis, proportionatis & destinatis temporibus sufficienti quantitate eliminat: quam salubritatem totus Mensium conspectus historicus, tam diagnosticus quem prognosticus comprobatur: unde præter commodam & necessariam occasionem restituentibus Mensibus variae afflictiones superveniunt.

§. XV. Et hoc opus activum naturæ directorium comprobatur, tam stato & exquisito suo initio & fine, quam periodica & menstrua sua recursione, siquidem alias rationali dispensationi naturæ adscribendus est justus temporum selectus, juxta quem singulares functiones per septenarias annorum, mensium & dierum mutationes ordinat & administrat, unde secundo annorum septenario exeunte menses incipiunt, & septimo septenario annorum excurrente, menses desinunt.

§. XVI. Similis ratio valet de menstrua huius uterinae hæmorrhagiæ purgatione,

tione, quam criticæ mensuræ & rationi adscribo, siquidem materiæ non repente nocentium singulares & extraordinariæ, adeoque eccriticæ evacuationes circa tertii septenarii finem suscipiuntur: cum vero jam applicatio sanguinis menstrui certis mensium terminis reservatur, dum per novem menses fœtus in utero gestatur, ita absente fœtu, evacuatio hujus sanguinis, pro citiori corporis liberatione, circa exitum tertiæ septimanæ, per quartam administratur, & eo ipso menstruum terminus observatur.

Conf. Stahlî Progr. de fluxus Muliebris quatenus Menstrui causa.

§. XVII. Cum fœminæ ad concipiendum destinatæ sint, ita in iisdem, semper apparatus sanguinis adesse debet, quo fœtus sustentari queat; quando vero hic deficit & interea sanguis copiosius per multas arterias largius ad uterum appellitur, ita evenit, ut dum tam copiosum sanguinem sine metu imminentis stagnationis aut staseos pauciores venæ non recipiant, propterea hæc pars, nimirum uterus, a superfluo sanguine liberetur, qui alias ad uterum, fœtu præsentem, dirigitur & destinatur.

§. XVIII. Administratur hoc negotium motibus congestoriis, circa uterum applicatis & quidem cum citiori effectu, quo magis sufficienter sanguis est fluidus & viæ perviæ sunt, neque aliæ causæ impediunt: si vero difficultates quædam intercurrunt, tunc ex augmento motuum majori & retardata eruptione atque partium & viarum oppletionem, prædicta incommoda oriuntur, quæ ad tonici motus augmenta & partium tum affectarum tum vicinarum oppletiones & infarctus referri merentur.

§. XIX. Dum porro ad hunc actum extraordinarium etiam extraordinariæ vires & motuum applicationes, sanguinis ad interiora loca restrictiones, nec non superflue quantitatis sanguinis eliminationes pertineant, ita ob has rationes animi torpor in moralibus, appetitus imminutio & reliqua prædicta phænomena oriuntur: quo magis vero ordinariæ animus est alacris in actionibus subeundis, eò promptius & copiosius etiam hæc evacuatio menstrua succedit.

§. XX. Quod si itaque natura in hoc opere turbatur, non modo convecta illa superflui sanguinis imminutio offenditur, sed & uterus eo magis periculosis futuris infarctibus subjicitur & ad subeundas suspectas stases præparatur, quid quod reliquum corpus cum nimia sanguinis quantitate oneratur, subinde actus connexi se - & excretorii perturbantur, & in reliqua habilitate & promptitudine concipiendi & gestandi fœtum iners & tædiosa redditur natura, siquidem communiter ejusmodi Mensium vitia, sterilitatem fœminarum pariunt, quo propterea in causis sterilitatum explorandis animus advertendus erit.

Conf. Stahlî Disp. de Sterilitate Fœminarum.

§. XXI. De reliquo tam in historia quam experientia medica memori mente tenendum est, quomodo in multis subjectis, Menses per justam ætatis periodum cessantes initia diversorum morborum fiant, & talium quidem, qui ad menstruam sanguinis imminutionem retrospiciunt, eandemque aliquo modo eminus & quasi a tergo prosequuntur: ubi non rarum est observare schemata hysterica, spasmodica, colica, femi convulsiva, aut ex abrupto erumpentes immodicas uterinas hæmorrhagias, quæ extra menstruum terminum prodeunt, & cum diversis spasmodicorum motuum gradibus & augmentis urgentur & excipiuntur.

Conf. Stahl's Diap. de Fine Mensium initiis morborum variorum opportuno.

CAPUT VI.

De

IMMINUTIONE ET SUPPRESSIONE MENSIIUM.

§. I.

PRæcedens tractatio, qua Mensium Fluxum Legitimum commendavi, ducit me ad considerationem vitiosi Mensium progressus, & primo quidem loco ad defectivum Mensium fluxum, qui vel in insufficienti sanguinis excretionem per uterum adeoque imminutionem, vel in plenaria suppressione aut absoluto defectu consistit, quando per plures menses imo integrum annum, & quod adhuc excurrit, menses subsistunt & varias morbidas affectiones pariunt.

§. II. Et tales quidem defectus mensium non modo frequentius occurrunt quam excessus, sed & numerosiora pathemata post se trahunt: unde partim in se spectati difficilius medicis directionibus obtemperant, partim consequentes hæc multiplices periclitaciones deteriores magisque refractariæ indolis esse deprehenduntur, cum contra excessus paulo facilius adhibitis adminiculis obsecundet.

§. III. Imminutio Mensium præcurrit interdum plenariam Suppressionem, licet hæc non raro simul & semel cooriatur, interim etiam interdum prior in suo statu continuat & contumaciter persistit, neque in perfectam Suppressionem degenerat: uterque vero status morbidis concursibus & consecutionibus eminentibus vel evidentibus subjectus est, & quandoque tanto gradu affligentibus, ut vix ex hisce pathematibus discretio inter Imminutionem & Suppressionem institui possit.

§. IV. Ad defectiva hæc Mensium vitia efficacissime contribuunt animi pathemata.

pathemata, imprimis terror. multus timor & mœror, desiderium cum anxietate & sollicitudine conjunctum, proinde etiam communia diætæ vitia, imprimis sub mensium fluxu commissa, vita multum sedentaria, potus parcus, alvi constas occlusio, repentina corporis, imprimis pedum, refrigeratio, animi consuetus torpor & dejectio, adstringentium ingestio & qualiscunque primarum viarum offensio spasticas stricturas excitans, quæ potiores causæ sunt, ad quas reliquæ specialissimæ commodè referri possunt.

Conf. Stahlî Disp. de Mensium Muliebrium Fl. s. n. & Suppressione p. n.

§. V. Quando Menses insufficienter fluunt aut plane suppressi sunt, ferme eadem pathemata affligunt, ex quibus hæc sunt familiariora: cruciatus spastici, tensorii, torminosi in abdomine, alvi siccitas & segnities, urina pallida & turbida, molestiæ cardialgicæ, difficilis respiratio & pectoris oppressio, maxime vero quando loca sublimia ascendunt, appetitus inordinatus, & post assumptos cibos pressio & angustatio in ventriculo, pedum intumescencia, capitis dolores & temulentia, flatulentia, insolita abdominis durities & alternans inflatio, lassitudo membrorum & facilis defatigatio atque varia alia adhuc specialiora, quæ cum hæcenus dictis conveniunt.

§. VI. Ad hos Mensium defectus tam juniores quam adultiores fœminæ dispositæ sunt, citius vero priores admodum sensibiles, licet non raro contingat, ut ante justum terminum ex levi causa & occasione in adultioribus fœminis menses subsistant: quanquam in hac circumstantia singularis naturæ moderatio & activitas annotanda sit, quæ maturius inchoato mensium fluxu & negotio, tot etiam annis maturius definit & cessat, & vice versa.

§. VII. Præter hæcenus commemoratas defectivi vitii fluxus Mensium occasiones, merito accenseo insolitas excrecentias sive actuales molas, quæ in utero detinentur & vices fœtus in tantum supplent, unde a retento sanguine magis magisque obfirmantur & augentur, quæ interdum ob magnitudinem suam uteri orificium occludunt & multifaria incommoda pariunt.

§. VIII. Imminuuntur vero vel supprimuntur Menses, per motus constrictorios spasmodicos in utero & circa illum contingentes, sicut prædictæ causæ, quæ ad hunc defectum disponunt, communiter illius efficaciam sint, quo vel repentinas vel vehementes & contumaces spasmodicas stricturas, sive in intestinis, sive in universo corpore, sive in proximis uteri regionibus, sive in inferioribus locis excitent, quæ proinde hoc tempore in illum locum transeunt, in quo extraordinaria naturæ activitas occupatur.

§. IX. Memori vero mente tenenda est illa conspiratio motuum spasticorum, in intestinis & reliqua Venæ Portæ connexione: cum itaque motus sanguinis per uterum & ex illo consentiat cum motu progressivo sanguinis per Venam
Per-

Portæ, adeoque per venas gastricas, mesentericas, splenicam & similes, ita facilius connexio inveniri potest inter diætæ vitia & perturbationes mensium, quam inter falsedines suppositas, suspectas & effictas & Mensium defectus.

§. X. Si itaque contingit, ut in intestinis insolitæ spasticæ commotiones suscipiantur, evenit ut hæmorrhoidalis interna vena (quæ ramulos ab utero exipit) & per connexionem & transitum motuum spasmodicorum, hæc propagines uterinæ motu hoc insolito strictorio afficiantur: sicuti talis strictura in ventriculo facta per venam splenicam in hæmorrhoidales & uterinas denique regiones operatur, ut eo planius ex hoc consensu turbæ Mensium ex diversis ingestis ortæ, cognoscantur: quæ etiam ingesta propterea hoc maxime tempore, quando Menses fluunt, adversum talem effectum exerunt.

§. XI. Principaliora itaque pathemata in hisce affectibus per motus spasmodicos in Venæ Portæ systemate sese exerunt & Ventriculum, Splenem, Intestina imo Hepar in consensum trahunt, siquidem per tales spasmodicos motus vel proxime vel eminus, vel congruis vel incongruis locis menstruus fluxus urgetur, aut abundans nunc sanguis præter consuetudinem & quasi præter privilegium foeminarum molestus quaquaversum comprimitur, ne ullibi instas in ruat, aut partem obruat, & oppleat, sed vel progressum necessarium vel exitum inveniat.

§. XII. Et cum hisce circumstantiis hætenus indicatis, cohærent reliqua symptomata, quæ vitiatam Se- & Excretionem, successivam sanguinis depravationem, viscerum infarctum, habitus corporis deteriorationem, virium languorem, functionum animalium torporem & iacturam concernunt: dum partim ad coacervationem sanguinis, nec non ad spasmodicos illos exorbitantes & varias partes invadentes motus & ordinariarum excretionum negligentiores vel impeditiores successus respiciendum est.

§. XIII. Dum vero neque citius neque efficacius ejusmodi spasmodici constrictorii & deobstruentes motus, nisi sub animi pathematibus prædictis occurrunt, ita horum repentina & prompta efficacia in alterandos menses evidens & quotidiana est, imo etiam ita contumax, ut ægrius medicis usibus & directionibus obtemperet, hinc consuetaria Mensium per animi motus imminutorum aut suppressorum acerbitate & pluralitate aliarum causarum ad eundem effectum concurrentiam consecutiones superant.

§. XIV. In foeminis paulo adultioribus hæc defectiva Mensium vitia proxime ad affectus hypochondriaco-hystericos disponunt, qui in abdomine & præcipue in systemate Venæ Portæ & connexis visceribus cruciatus suos exerunt & partim promotioni partim emotioni sanguinis dicantur: inprimis vero inter alia pathemata quæ Mensium defectus excipiunt notari debent molimina ad Vomitum Cruentum spectantia, cardialgica, syncoptica, anoterica torminosa & finitum

nistrum hypochondrium evidentius affligentia, siquidem hysterico - emetica illa symptomata spasmodicis illis motibus circa splenico - hæmorrhoidalem ramum contingentibus nituntur.

CAPUT VII.

DE

MENSIVM ANOMALIIS.

§. I.

QUamquam hæcenus variæ Mensium ataxiæ commemoratæ sint, tamen hoc loco seorsim, breviter tamen, anomalicos Mensium successus indicabo: consistunt vero hæ irregularitates in eo, quod menstruus fluxus neque proportionato motu, sed vel excedente vel deficiente conamine, neque in congruis locis & regionibus, neque debito tempore urgeatur, sed diversa incommoda sive sub largo & excesivo, sive parco, sive suppresso plane statu eidem inferantur.

§. II. Anomalix tales circa menstruum fluxum succedentes minime infrequentes sunt, sed diversis Mensium vitiis sese jungunt & contumacius per diuturnum satis tempus insistant, quin magis magisque increbescunt & periculosas consecutiones involvunt, aut interdum talem morborum faciem aut ejusmodi schemata assumunt, qualia sunt convulsiva in corpore & delira in animo, quæ secundum vulgarem pathologiam, vix facile cum menstruo negotio comparari possunt.

Conf. Disp. mea de Mensium Anomaliis.

de Mensium Anomaliis convulsivis.

§. III. Plurimum vero hæ irregularitates motibus vitiosis & exacerbatis nituntur, unde indoles earundem eo contumacior & immoderatio existit, facilius enim motus incitari possunt, quam materia alterari: interim nonnunquam alterata sanguinis consistentia occasio est, quo motus tales menstrui unà alterentur & in tales evagationes degenerent, quæ sub diversis pathematibus, doloribus & effectibus sese produnt.

§. IV. Sunt vero talia pathemata ferme innumera, quæ præcipue principalem suam sedem in abdomine habent, & communiter spasmodico - convulsivis motibus sese produnt: ut sunt pertinaciores stricturne, torsiones, colicæ, tenesmi, alvi obrigescentiæ, intestinorum, mesenterii & uteri semi convulsivæ succussatorix commotiones, concussiones diaphragmatis, ventriculi, ructus anxii, cardialgiæ frequentes, affectus splenetici, motus vomibundi, cordis palpitationes, op-

pressiones pectoris repentinae, actuales convulsiones in externis membris varie mutantes, deliria & multa alia.

§. V. Superveniunt tales anomaliae facilius foeminis animo sensibilibus magisque immoderatis & per varias causas tum morales tum phycas, five ideales & materiales exacerbatis, frequentibus patheticis commotionibus obnoxiiis, caeteroquin admodum immorigeris, impatientibus & inquietis: siquidem in tali anomalia excitanda multum valet haereditaria dispositio: utpote qui singuli respectus, motus magis concernunt, quam materias.

§. VI. Hi motus adeo alterati minime a materia quadam, cujus qualitas demonstrari non potest, efficienter necessitantur, sed potius a natura immoderate, acerbe, impatienter, impetuose & incontinenter mensium successum urgente, proveniunt, quae sicut in moralibus certos imo interdum consuetos fines impatienter, vehementer & austere prosequitur, ita in vitalibus similes exorbitantias committit, adeoque erronea tali methodo menstruam purgationem intendit.

§. VII. Sunt itaque tales anomaliae aberrantes motus naturae, quibus sub maxima incontinentia & immodestia menstruam evacuationem per diversos gradus in diversis locis & regionibus, & talibus interdum, quae ultimis eruptionibus non facile quadrant, urget: sunt vero talia loca, vel Haemorrhoidalia, vel Ventriculus, vel Pulmones, vel Caput, in quibus vicariam menstruam evacuationem, five per haemorrhoides, five Vomitus Cruentum, five Haemoptysin, five Narium Haemorrhagiam eadem natura administrat, quae cum semel commota est, nimio motuum augmento sub maxima incontinentia eandem prosequitur.

§. VIII. Et cum alias foeminarum animus in incontinentes & contumaces excessus inclinat, ita imprimis in hoc negotio Mensium promovendorum, (ad quod a natura destinatae & quasi privilegio quodam confirmatae sunt,) facile in immoderatos tales excessus illae degenerant, quin interdum subinde ob vitalium motuum maximam incontinentiam in moralibus actionibus in confusiones & perturbationes incidunt, & deliras actiones administrant, ita ut animus & corpus simul laborent: neque impedit, quo minus sub strenuo Mensium successu motus ad hoc negotium spectantes excedant, adeoque talem finem & exitum immoderate & impatienter comitentur.

§. IX. Quicquid itaque ad motuum exacerbationem contribuit, illud citissime & efficacissime ad anomalias confert, unde praecipue animum sensibilem, immorigerum, praecipitem, exorbitantem, in patheticis motibus incontinentem, aut a nativitate erronea quadam idea imbutum, ad pravas consuetudines primum, mollem ac mobilem, contumacem & impatientem accusavi, ex quo irregularitates & excessus tales in administrandis motibus mensuris proxime fluunt & vicissim per eundem contumaciter sustentantur, ob id medica correctio talium

anomaliarum tam difficilis est, quia earundem fundamentum tam subtile & intimum existit.

§. X. De reliquo ad anomalicos ejusmodi motus menstruos disponunt, qualiacunque impedimenta, Mensium fluxui illata, imprimis hujus imminutionem vel suppressionem conciliantia, quo incommoda sanguinis spissitudo, viarum adstrictio & motuum solitorum diversio aut inversio referri merentur: non exclusis immoderationibus commotionibus & impulsibus tam in humoribus quam in viis & partibus affectis & ad mensium promotionem destinatis, qui deinde in tales excessus delabuntur & legitimum ordinem transgrediuntur atque violant.

CAPUT VIII.

DE

MENSIUM DECOLORATIONE.

§. I.

AD Mensium vitia pertinent etiam illæ mutationes, quæ sese in sanguine, qui profunditur, manifestant, quando videlicet ille naturalem suum colorem non præsentat, sed vel in consistentia, vel crassi & colore valde mutatus effluit, quales Menses veteribus medicis decolores vocantur, ex illa videlicet qualitate, qua sese citius & simplicius sensibus exponunt, & ex qua certius illorum vitium agnosci & indicari potest.

§. II. Ejusmodi decoloratio consistit vel in sanguine spisso, nigricante, grumoso & simul parcius effluente, vel in aquoso valde diluto, loturam carniū referente, parcius tingente, & flavescente, aut admodum pallido, vel juxta particulares observationes in sanguine viridescente, intensius flavescente aut cum inquinamenti purulentis & ulcerosis referto, vel etiam fœtido & orgastico; omis- sis aliis maxime singularibus observationibus in medicina practica circa talem decolorationem occurrentibus.

§. III. Neque tantum Menses ita decolores effluunt, sed & communiter impeditius & parcius succedunt, unde varia incommoda unâ inferunt, maxime vero spastica, tensoria, strictoria, quæ vocantur a fœminis *Schneiden im Leib*, colica torminosa, cardialgica, cum inordinato alvi successu conjuncta, virium, langvore & torpore in membris concurrente, flatulenta molestia, & interdum abdominis intumescencia & duritie, quæ post aliquam moram denuo remittit.

§. IV. Fœminæ quæ hac Mensium decoloratione laborant, præ se com- muniter ferunt morbidum & cachecticum corporis habitum, pallorem, livorem

aut ictericam flavescentiam faciei; ut plurimum etiam sedentariae vitae indulgent, parum bibunt, in irregulari & crassa diæta versantur, tacitis & frequentibus iracundis commotionibus exponuntur, neque regimine congruo utuntur, sed ex diversa occasione variam sanguinis depravationem & ordinariorum vitalium motuum & effectuum alterationem incidunt.

§. V. Peculiarem annotationem meretur illa, certo respectu dicenda, Mensium decoloratio, quando loco genuini fluxus mensstrui sanguinei, molestus ille fluor albus occurrit atque Mensium vices supplet, sed cum multis molestiis & doloribus & talibus imprimis stipatus est, qui reliqua Mensium vitia comitantur & non alteriusquam spasticæ indolis sunt: qualis molestia & perversa Mensium conversio in praxi medica multum laboris facessit.

§. VI. Nititur hoc ultimum Mensium vitium perverso motu mensstruo, qui loco congestionis & eruptionis sanguineæ materiæ lymphatico-mucilaginosæ e genitalibus glandulosis tunicis excretionem prosequitur & cum contumaci spastico gradu, erronea quadam methodo, urget, ut respectus ad mensstruam evacuationem in hac vicaria excretionem occurrat, hinc & periodo mensstrua & motibus ad menses generice & eminus constituendos necessariis aut usitatis, absolvitur.

§. VII. Priores vero decolorationes Mensium nituntur communiter prava tam mixtione quam consistentia sanguinis, vel uteri etiam læsione: mixtio vel de biliosis materiis multum participat, vel vitio insufficientis subagitationis cum fero & lymphâ laborat: consistentia est spissa & immobilis, quæ hisce effectibus quadrat; uteri labes consistit interdum in interno abscessu ulceroso, ex quo sub Mensium fluxu unâ impuritates promanant & foetor oritur: siquidem aliquando in lascivis fœminis intensius commota & fermentativo-orgastico motu affecta materia spermatica sanguini mensstruo communicata adversum talem foetorem spargit, ut observatores inde obtineant variam occasionem ejusmodi historias commemorandi.

§. VIII. Si tali modo vel in sanguinis mixtione vel consistentia, vel uteri structura, læsio quædam & perversa qualitas adest, tunc motus ad Menses legitime administrandos non parum alterantur, & ad diversos irregulares gradus & successus disponuntur, si non ob incongruam proportionem & mobilitatem sanguinis imminutam plane impediuntur, hinc tam quoad quantitatem ipsius fluxus mensstrui, quam quoad ordinem & gradum motuum mensstruorum variæ mutationes aut diversi defectus occurrunt.

CAPUT IX.

DE

MENSIUM FLUXU EXCESSIVO.

§. I.

AD vitiosum Mensium fluxum pertineat etiam excessus, quando tempore menstruo Menses legitime quidem erumpentes nimium fluunt, & vel simul & semel larga, enormi & prodiga quantitate percurrunt, vel diutius durando, sub minori licet fluxu, tamen excessum constituunt, dum non satis mature cessant, adeoque durabiliori successivo fluxu sanguinis quantitatem in individujs admodum depauperant.

§. II. Excessus vero talis in relatione ad defectum rarius occurrit, imprimis vero ille, qui circa quantitatem sanguinis versatur: licet motuum excessus, quorum hactenus mentionem feci, non similiter infrequens existat, sed diversis & multiplicibus causis & occasionibus sese jungat: interim occurrunt nonnunquam excessivi motus menstrui sine excessivo fluxu; cum ex adverso excessivus fluxus communiter per excedentes motus menstruos concurrentes sustentetur, five hi manifesti & valde dolorifici sint, five taciti, obscuri & intimi.

§. III. Ad Mensium excessum disponuntur sceminae adhuc juniores, tanto magis vegetae, alacres, iracundae & in actionibus suis praecipites & contumaces, nec non voluptuosae aut plethoricae, in plena aut laeta & spiritiosa, tenui diata versantes; quibus per aliquam occasionem consuetus & legitimus Mensium fluxus perturbatus fuit, aut aliquamdiu retentus & in aliquam desuetudinem conversus alio vero tempore iterum excitatus, qui tunc facilis est in ejusmodi excessum, de quo dicunt sceminae es sey verhalten Gebürt, welches sich leicht reinige.

§. IV. Ejusmodi excessivo vitio Mensium expositae imprimis sunt, sceminae maritatae, quae vel in puerperio praegresso variis Lochiorum perturbationibus subjectae fuerant, vel post infantis ab lactationem non ita prompte in pristinam purgationum uterinarum consuetudinem abeunt, unde denique evenit, ut hic fluxus immoderate percurrat & in hac vehementia & excessivo successu continuet.

§. V. Proinde vero ad ejusmodi excessum disponit qualiscunque Mensium excitatio & impulsio medica per calefacientia, aut immoderata & repentina sanguinis commotio & exaestuatio, maxime circa tempora menstrua commissa, ingurgitatio potuum vinosorum & spirituosorum, dieta aromatica & tenuis & quicquid alias ad repentinas commotiones tum animi tum corporis contribuit.

§. VI. Ad excessivum Mensium successum certo respectu referri potest, nimis frequens Mensium recursio, quando videlicet intra mensuram periodum

bis occurrunt, adeoque numerica tali eruptione copiosius sanguinem projiciunt, ad quam periodi menstruæ anticipationem & frequentem aut superfluam Mensium recursionem singulæ prædictæ causæ disponunt: unde simul subiecta variis aliis connexis incommodis & pravis confectariis submittuntur.

§. VII. Raro tales excessivi fluxus sine omni sensu succedunt, quia interdum eosdem tensio & interna angustatio comitetur, sub illo vero concurrunt animi & virium languor, eximia lassitudo tum in reliquo corpore, tum in lumbis, propensio in lipothymias & mollities illa circa præcordia, es sey einem so weichlich ums Herz pallor & contabescencia in facie & reliquo corpore frigidulus sensus in superficie & extremitate corporis, interdum alternans incalescentia cum angustia stipata, debilitas capitis & inclinatio in somnum.

§. VIII. Absolvitur omnino talis excessivus fluxus, motu aucto & exacerbato congestorio sanguinis ad vterinas partes, & magna atque multiplici vasorum sangviferorum eruptione, quo motu durante, durat etiam prodigus ille fluxus & vice versa, ad quem propterea in medica tractatione respiciendum est, ne temere fluxus talis opprimatur, quam diu sangvis adhuc in immoderato affluxu continuat.

§. IX. Ad hunc motum excitandum satisfaciunt omnes illæ causæ & occasiones, quæ vel animum ad impetuosas & immoderatas operationes provocant, vel sanguinem valde turgesciunt & hac ipsa spumefactoria commotione molestiorem reddunt, vel quando sangvis præter consuetudinem diutius retentus & coacervatus fuit & suppeditata quadam occasione & impulsione repente exprimitur, quo tempore nunc majori & intensiori activitate natura id supplet, in quo hætenus defecit: Sicuti ipsa sanguinis turgidior abundantia ad copiosiores profusiones disponit, quoniam eadem magis molesta & incommoda est.

CAPUT X.

DE

MENSIVM INSOLITIS VIIS.

§. I.

Menstrua purgatio, licet multam salubritatem involuat, tamen multis etiam finistris successibus & alterationibus subiecta est, quarum indolem tanto magis nosse refert, quia cum negotio sanitati adeo eximie subserviente communicat: adhuc numerum finistorum successuum refero motus & conatus illos exquisite menstruos, qui ex aliis quam consvetis locis erumpunt, adeoque Menses ex novis, insolitis, vel plane inauditis regionibus & partibus educunt.

Conf. Stahl's disp. de Insolitis Mensium viis.

§. II.

§. II. Quamquam vero rarius contingat, ut *Menses* ex aliis viis erumpant, quin familiarius & facilius deficient, tamen in olimina ad menstruam eruptionem pertinentia haud infrequenter alias regiones atque partes occupant, licet eadem ad perfectam sanguinis eructationem haud saepe pertingant: occurrunt tamen inter reliquas insolitas *Mensium* vias, quædam adeo insolite insolitæ & præ omnibus reliquis rarissimæ, ut tam singulares naturæ evagationes & locorum selectus mirari merito liceat.

§. III. Haud vero novas alias & insolitas vias *Menses* inquirunt, nisi ordinaria viæ præclusæ & impeditæ fuerint, unde communiter *Mensium* imminutio aut suppressio præcurrit & concurrit, ut ita defectus legitimi fluxus hac insolita methodo, & inversa quasi exoneratione sanguinis suppleatur: ex eo itaque ad *Menses* insolitæ hæ evacuationes referebantur, quia partim occasione impeditorum *Mensium* oriuntur, partim menstruis periodis progrediuntur.

§. IV. Fœminæ quæ *Menses* ex insolitis viis experiuntur, observantur esse admodum plethoricæ, juniores, animo & corpore alacriores, in patheticas commotiones pronæ, non nimium sedentariæ vitæ deditæ, neque propterea sanguinis spissitudine laborantes, interdum in lauta & simul spirituosâ diætâ viventes, nec non per diversas alias causas, (quibus perverfas medicationes annuero,) commotæ, & ad anotericas sanguinis congestiones & restrictiones provocatæ.

§. V. Vsitatiores insolitæ mensium viæ sunt Caput, per quod Narium Hæmorrhagiæ succedunt; Pectus, e quo Hæmoptysis erumpit, Ventriculus, qui Vomitus Cruentum eructat; utpote quæ Hæmorrhagarum species non modo *Mensium* vitia excipere deprehenduntur, sed & menstruis terminis loco *Mensium*, & suppressio adhuc legitimo *Mensium* fluxu recurrere conspiciuntur, quemadmodum observatio talis non modo recentioribus medicis innotuit, sed & veteribus & inter illos Hippocrati probe cognita fuit.

Conf. Hipp. Sect. V. aph. 32, 33. de Morb Mul. Lib. I.

§. VI. Sic etiam Historia practica reminiscitur *Mensium* per Hæmorrhoides evacuatorum, per Mictum Cruentum, Sudorem sanguineum, ex Umbilico, e Mammis, ex Gingivis, alveo dentis, inguinibus, pedibus, poro oculorum, vulnere, pollice pedis, reliquis digitis, unguibus, crure, ulcere, ventilatorum, de quibus singulis speciebus insolitarum viarum varia testimonia in practicis passim occurrunt.

§. VII. Neque ita tacite ex ejusmodi inconvetis viis *Menses* erumpunt, sed cum insolitus hic plane sit actus, variæ molestiæ præcurrunt & concurrunt, maxime vero spasmodicæ, quæ communiter menstruum negotium vel difficul-
ter

ter vel irregulariter & extraordinarie admodum succedens, comitantur, quali motus gradu particulares tales sanguinis restrictiones omnino indigent: unde totus apparatus insoliti ejusmodi fluxus menstrui morbidum statum prodit.

§. VIII. Quamquam sub Mensium legitimo successu foeminae ad conceptionem idoneae existant, tamen Mensibus per insolitas vias procedentibus communiter sterilitas foeminas obruit, quia ataxia talis reliquum ordinem concipiendi & uterina loca ad formationem foetus adhibendi, offendit: quae observatio tamen frequentiore statum concernit; cum interdum rariores quidam casus contrarium edisserere & continere possint.

§. IX. Minime vero passive aut fortuito sanguis ex aliis talibus locis erumpit, quin potius per activum & exquisitum directorium naturae in subsidium legitimi Mensium fluxus ad diversa talia loca congeratur & ex iisdem excernatur: quoniam vero actus talis plane extraordinarius & insolitus existit, ita motus, qui ad exprimendum sanguinem pertinent, magno gradu augentur & in spasmos convertuntur.

§. X. Paulo proximius cum motu Mensium conveniunt restrictiones sanguinis ad loca haemorrhoidalia, ad ventriculum & vesicam ob harmoniam motus progressivi sanguinis per vasa uterina, Venam Portae, haemorrhoidalia & hypogastrica vasa: si itaque contingit ut ex uterinis locis sanguis non exprimatur, tunc motus hic congestorius mox in has partes applicatur, inde evenit, ut, si actualis eruptio supervenit, &que Vena Portae, vasa haemorrhoidalia & hypogastrica leven-
tur & ventilentur, ac si sanguis ex locis uterinis effluxisset.

§. XI. Unde hi motus ratione menstruae suae recursionis apprime cum negotio Mensium congruunt, adeoque in genere spectati salutarem finem prosequuntur; & dum totum corpus, sub dominio naturae stat, ita haec vicarium talem actum diversis regionibus & partibus applicat, in quibus modo facilius modo difficilius finem suum propositum assequitur.

CAPUT XI.

DE

HÆMORRHOIDIBVS INTERNIS.

§. I.

Hæmorrhoidum appellatio licet inter veteres generalis sit & quemlibet sanguinis fluxum denotet, tamen etiam specialem illam sanguinis profusionem inter veteres significat, quae ex venulis in anum sese immergentibus, provenit, adeoque specialem attentionem meretur, quia tam singularia praedicata, attributa & prognostica de haemorrhoidum fluxu inter ipsos veteres prostant & subinde illius
salu-

salubritas multis modis sese comprobat, licet nondum condigne satis veritas hæc agnita sit.

Conf. Stahlî Disp. de Hæmorrhoidum internarum motu.

de Motu sanguinis hæmorrhoidali.

de Vena Porta, Porta Malorum

§. II. Et quamquam Hæmorrhoides a posteritate in observationibus medicis aliquo modo neglectæ fuerint, proptereaque pro rariori accidente habitæ, tamen adhuc defectus illi suppleri possunt præprimis cum ad minimum quoad maxime evidentes effectus multis jam earundem salubritas innotuerit, ut adeo admodum conveniat illarum veram atque legitimam indolem recte perquirere atque ab accidentalibus successibus debite & provide discernere.

§. III. Testatur proinde experientia attenta, quod omnino Hæmorrhoidum fluxus frequentius occurrat, quam vulgo quidem reputabatur, & si per mala artificia & regimina non perturbatur aut præcipitatur, illius successus frequentior omnino esset, quam quidem alias esse solet: licet molimina Hæmorrhoidalia etiam haud infrequentia existant, quæ sub diversis morborum speciebus & speciminibus sese produnt & vel fluxum hunc antecedunt, vel sequuntur, si deficit aut suppressus est.

§. IV. Sunt itaque Hæmorrhoides vel externæ vel internæ, quamquam hujus differentia adeo perfecte gnari non deprehendantur veteres, nisi ex anatomicorum quorundam industria, hæc diversitas magis innotuerit: siquidem internæ Hæmorrhoides, ex ostiolis illius rami venosi erumpunt, quæ per totum intestini recti tractum excurrunt, & ex hoc intestino sanguinem in Venam Portæ revehunt.

Conf. Stahlî Disp. de V. P. Porta malorum.

§. V. Frequentiores sunt internæ Hæmorrhoides, quæ etiam copiosius fluunt, neque sub tantis impedimentis ac externæ procedunt: quælibet vero talium Hæmorrhoidum cum alvi depositione exprimuntur, posteaquam major vel minor conatus desidendi præcurrit; ipsa vero actualis eruptio contingit facilius in exteriori intestini tractu, cujus textura tenerior est, quam intimior & profundior illius intestini ductus: absolvitur vero talis fluxus motibus tam congestoriis quam strictoriis & interdum moderate spasticis.

§. VI. Sunt porro Hæmorrhoides virili sexui & ætati familiariore, quam sequiori, licet varia exempla Hæmorrhoidum in foeminis prostant, quando Menses cessare aut deficere ceperunt: adeoque tam in hoc quam altero subiecto inferunt præsentiam abundantia sanguinis; quemadmodum temperamentum Sanguineo-Melancholicum, aut Sanguineo-Cholericum, una cum vitæ genere magis sedentario, ad easdem disponit, ut alias causas & quidem accidentales eundem fluxum provocantes non commemorem.

Conf. Disp. mea de Hæmorrhoidibus foeminarum.

§. VII. Sanguis hæmorrhoidalis est sincerus & fluidus, ni motus hæmorrhoidales difficilius & rarius erumpant, ubi interdum spissus & nigricans sanguis effunditur: occurrit vero talis fluxus in quibusdam subjectis semel vel bis per annum, verno & autumnali tempore, in aliquibus alio stato termino, in nonnullis menstrua plane periodo & quidem si legitime succedit cum Euphoria.

§. VIII. Ex eo observantur Hæmorrhoides non modo sanitatem conservare & præservare, sed & eo ipso longævitatē conciliare: ob id attenti practici huius fluxus utilitatem probe annotarunt, & hæc ipsa etiam est ratio, cur in vernacula audiat *der güldene Fluß*, quoniam qualitates illius fluxus auro digniores & pretiosiores existunt: id quod etiam a contrario demonstrari potest, dum Hæmorrhoidum suppressio multorum malorum proxime consequentium & citius increbescentium causa & origo existit.

Conf. Disp. mea de Hæmorrhoidibus Longævitatē causa.

§. IX. Quemadmodum vero hæmorrhoidalis fluxus bene decurrens omnino salutaris est, ita tempestive recurrens & a suppressione rediens, aut post interposita impedimenta congrue erumpens, multorum imminentium damnorum medicina est, quod imprimis valet de internis Hæmorrhoidibus, licet etiam externæ ab affectibus nephriticis, ischiadicis, arthriticis, podagricis &c. præserventur, sicut internæ, affectus hypochondriacos & multa alia intimiora abdominis pathemata præoccupant.

Conf. Disp. mea de Hæmorrhoidibus Medicina hypochondriacorum.

§. X. Conspirant non raro motus hæmorrhoidales interni cum affectu splenetico, imprimis vero quando ramus hæmorrhoidalis internus & splenicus uno ostio coeunt, & in Venæ Portæ truncum sese immergunt: & ita etiam motus spasmodici circa Venam Portæ decurrentes cum motibus hæmorrhoidalibus non raro conspirant, vicissim etiam fluxus hæmorrhoidalis internus legitime succedens motum progressivum sanguinis per abdomen & officia viscerum abdominis valde sublevat, siquidem vicissim ex suppressis hæmorrhoidibus internis iisdem visceribus varia damna accidunt, quo fundamento etiam nititur consensus hæmorrhoidum male succedentium cum scorbutō.

Conf. Disp. mea de Consensu Hæmorrhoidum cum Scorbutō.

§. XI. Internæ Hæmorrhoides internis apparatus atque motibus absolvuntur & quidem congestoriis, pressoriis, strictoriis, magis vel minus spasmodicis, acerbioribus quidem, quando difficilius erumpunt, interdum vero etiam admodum lenibus & tacite procedentibus, proximius etiam in tunica intestini recti carnosæ & mesenterii continuatione sive lacinia, intestinum rectum contingente, occurrentibus, aliquando sine ullo sensu doloris & molestiæ, interdum vero cum
mode-

moderato tenefmo exeuntibus & post alvi exonerationem sanguinem sincerum effundentibus.

§. XII. Interdum etiam evenit, ut Hæmorrhoidibus hisce impeditius erumpentibus internæ sensationes dolorificæ accendant, quasi durior substantia intimius in intestino hæreat, cujus expressio frequentibus illis desidendi conatibus urgetur, donec interdum hæc molimina ad actualem eruptionem pertingant, vel post aliquam moram iterum cessent: interim tale & simile incommodum externis Hæmorrhoidibus magis familiare est, quam internis.

§. XIII. Salubritas quæ ex internarum Hæmorrhoidum fluxu oritur, præcipue primis regionibus accedit, maxime vero Venæ Portæ cum suis propaginibus, Hepati, Spleni, Ventriculo, Mesenterio, Pancreati, toti intestinorum tractui & glandulis, quarum singularum partium functiones ex legitimo Hæmorrhoidum internarum fluxu multa commoda acquirunt; contra vero perturbationes Hæmorrhoidum internarum, primario hisce partibus harumque functionibus præjudiciosa evadunt, quin denique in totum reliquum corpus redundant, & multiplicia fontica morbida confectaria pariunt.

§. XIV. Specialiora & periculosiora confectaria Hæmorrhoidum suppressarum sunt inflammationes internæ, affectus interni convulsivi, ut & pathemata asthmatica & colica convulsiva, hydrops, icterus niger, scirrhî suspecti hepatis, hæctica, vomitus cruentus, affectus hypochondriaci, splenetici, melancholici, maniacy & apoplectici eventus, omissis pluribus aliis consecutionibus, inter quas hæ potiores existunt, quarum quasdam sub imperita tractatione tum ab ipso patiente, tum etiam ab artifice commissa in actualem corruptionem sphacelofam degenerasse, experientia attestatur.

§. XV. Subjiciuntur etiam motus Hæmorrhoidales hæreditariis communicationibus, licet sub hoc statu diversis anomaliciis successibus expositi observentur, id quod etiam valet de habitualibus moliminibus hæmorrhoidalibus aut reliquis talibus apparatus ad Hæmorrhoides spectantibus, incongruis artificiis perturbatis.

§. XVI. Sunt vero Hæmorrhoides internæ particulare opus naturæ salutare, quo abundantem & in suspectam spissitudinem proclivem sanguinem maxime Venam Portæ & connexa organa molestantem, ventilare contendit: eoque ipso hunc sanguinis fluxum ab illis vulgaribus accusationibus, quasi passive aut coacte & fortuito decurrat & elabatur, repurgo, & ad singulares naturæ actus, certum, proficuum atque utilem scopum concernentes, refero & id ipsum ex illa communi salubritate, quæ legitimum Hæmorrhoidum fluxum sequitur, & damno atque detrimento, quæ perturbationes illius excipit, comprobo: non æque in illam veterum opinionem consentiens, quasi per Hæmorrhoides sanguis atrabilarius sive melancholicus ejiciatur.

§. XVII. Ad hunc fluxum hæmorrhoidalem itaque disponit plenitudo sanguinis, variis incommodis commotionibus subjecta, & successive invalescens spissitudo illius, quæ Venam Portæ ægre afficit, ob quas primarias causas natura humana commovetur, quo corpus saum offensum liberet; id quod e tali loco committit, in quo sanguis tam copiosus quam aliquo modo spissus, plures molestias creat, & in quo loco ejusque vicinia, frequentiores sanguinis commotiones & congestiones aut affluxus administrat, quod in virili ætate per occasionem matrimonii conciliatur.

§. XVIII. Disponunt proinde ad motus hæmorrhoidales vel qualescunque stimulatoriæ provocationes intestinorum, maxime vero intestini recti, per purgantia usitata & communiter sub certis pilularum formulis, domestica, aloëtica maxime, nec non Elleborina, aut efficaciores sanguinis commotiones in primis regionibus excitatæ, per aromatica, cepas, porrum, allium, ut & commotiones intensiores generales sanguinis in corpore cum vinis spirituosissimis, aut sulphureis & expansorias exagitationes provocantibus hungaricis, hispanicis, italicis, gallicis, lusaticis, misnicis; quin denique fortiores & operosiores expressiones alvinæ, quæ sub virili ætate & ad vitæ sedentario genere contingunt.

§. XIX. Exprimuntur Hæmorrhoides & quidem internæ, motibus tonicis proxime ad intestinum rectum directis, interdum etiam per abdomen & mesenterium discurrentibus, adeoque liberum & promptum recursum e vena hæmorrhoidali in Venæ Portæ truncum impediuntibus, copiosiore vero restagnationem ad loca hæmorrhoidalia promoventibus, & si simul aliæ connexæ Venæ Portæ propagines comprimuntur (quo imprimis splenicam venam aut vasa gastrica hoc loco notare placet) hanc regurgitationem in cohærentia viscera conciliantibus.

§. XX. Et hi motus, quo proximius magisque regulariter applicantur, quo magis subinde partes flexiles & a strictura & occlusionē aliunde inducta vacuæ, sanguis cæteroquin mobilior est, eò facilius & promptius hæmorrhoidalem sanguinem effundunt; e quarum circumstantiarum defectu & qualicunque perturbatione diversa incommoda, tam quoad sensum, quam quoad gradus motuum, ut & quoad materiam evacuandam illiusque consistentiam oriuntur.

§. XXI. Excessus hæmorrhoidalis fluxus raro occurrit, quotiescunque vero obtingit, toties haud tam facile & certo noxam parit, ac defectus, ni per fortiora adstringentia repressus fuerit: interim interdum etiam evenit, ut post remorata repetitionem consueti hujus fluxus, simul & semel talis eruptio hæmorrhoidalis contingat, quo etiam variæ causæ occasionales, sive animi pathemata, maxime iracunda, sive commotiones immoderatiores corporis & exæstuationes sanguinis referri merentur, quippe quæ usitatioribus & principalioribus impulsiones existant, non exclusis tamen pluribus, viis & humoribus afficientibus & commoven-
tibus, causis.

CAPUT XII.

DE

HÆMORRHOIDIBUS EXTERNIS.

§. I.

EXternæ hæmorrhoides erumpunt e venulis iliaci interni rami in extimam intestini recti partem sese immergentibus, numero quidem paucis & magnitudine exilibus ex inferiori hoc tractu sanguinem revehentibus per internam in externam iliacam, & denique in venam cavam infundentibus, adeoque quoad progressum cum venis cruralibus, hypogastrica, lumbaribus, emulgentibus, sacra, pudenda, iliaca externa conspirantibus, quo consensu progressus nititur etiam consensus morborum ex Hæmorrhoidibus externis sinistre decurrentibus provenientium.

§. II. Difficilius, inordinatius & parcius hæ externæ Hæmorrhoides fluunt, & propterea frequentioribus & majoribus molestiis expositæ sunt, quæ communiter consistunt in motibus & doloribus strictoriis, pressoriis, lacinatoriis, ardentibus, cum frequentibus tenesmis conjunctis, inordinatam alvi exonerationem continentibus, & non raro etiam urinæ vitia inferentibus; quemadmodum ipse fluxus, quando semel ad aperturam & successum pertingit, citius iterum cessat, aut difficulter succedens, loco sanguineæ profusionis, albicantem mucidam materiam, a concurrente congestoria sanguinis commotione proveniente, subministrat.

§. III. Et dum ex minoribus hisce ramulis venosis, sanguis mox in capaciores ramos, quin in amplum venæ cavæ truncum profluit, adeoque commode progreditur, ita non modo difficiliter succedit ille congestionis & restrictionis gradus ad loca hæmorrhoidalia, quo eruptio actualis contingat, sed & propterea proximiores motuum administrationes spasmodicæ, ad inferiorem intestini recti regionem ossis sacri & ischii musculosas & membranaceas partes, quibus prædictæ venæ interspersæ sunt, diriguntur.

§. IV. Interea etiam hi exteriores motus hæmorrhoidales ob difficiliorem suum successum atque plenariam perruptionem in locis hæmorrhoidalibus sæpius molestis turgescationibus ansam præbent, ut in limbo ani promineant & quasi efflorescant vesiculæ, cum sanguine purpureo impletæ, absque tamen singulari dolorifico sensu, nisi sub alvina depositione molestia pressoria in loco affecto, quasi insolitum quoddam subjectum inhæreat, occurrat, unde arbitrariæ expressiones alvinæ & urgentur & repetuntur, eaque propter protuberantiæ illæ perrumpuntur; quæ tamen in defectu hujus eruptionis artificiose aperiri possunt.

§. V. Excurrunt hi motus adhuc in alias molestias, quæ cæcas hæmorrhoides, præter modo dictas, constituere solent, & quæ singula phænomena difficilem horum motuum successum, aut facilem finistrum effectum & eventum comprobant: siquidem ex reliqua indole & experientia hujus fluxus fluit, quod per eundem magis externæ quam internæ partes ventilentur & sublevantur: licet etiam interdum fiat, ut propter viciniam loci affecti, motus hæmorrhoidales interni & externi colludant aut alternent: Cæterum vero anomali successus externorum horum motuum, diversis spasmodicis cruciatibus & schematibus in prædictis regionibus, nimirum renum, lumborum, ossis ischii, coxendicum, pedum, supervenientibus, ansam præbent.

§. VI. Sunt vero tales affectus nephritici simplex & calculosi, dolores lumbares, coxendicum, podagræ, gonagræ, arthritici, rheumatici, quo vitia urinæ refero & molimina ad mictum cruentum pertinentia, in quibus locis per motus spasticos eminus & vicario interdum actu, excretio hæmorrhoidalis urgeatur siquidem contra hic externus Hæmorrhoidum fluxus aut tempestivus recursus ab ejusmodi affectibus vel præservat vel liberat.

§. VII. Hic fluxus magis in defectum, quam excessum inclinat; de reliquo vero etiam conamen naturæ est, quo abundantem & molestum sanguinem exonerat adeoque magis externas corporis partes liberat, sicut Hæmorrhoides internæ internas magis ventilant; ob singulas vero prædictas circumstantias, non tam facile & cito salutaris esse deprehenditur fluxus hæmorrhoidalis externus ac internus; sed propterea etiam non perniciosus est, licet sub multis impedimentis excurrat, quæ reliquam hujus fluxus indolem aggravant & molestant, interdum etiam suspectam reddunt.

§. VIII. Convenit omnino hic externus fluxus quoad formalem rationem cum interno, siquidem ad illum eadem causæ tam antecedentes quam occasionales disponunt, quarum in præcedenti capite mentio facta fuit, inprimis vero ad hos motus hæmorrhoidales externos excitandos contribuunt violentiores & fortiores alui segnioris & fictioris expressiones, quæ externa hæc loca ani magis affligunt atque urgent: siquidem non raro fœminæ ejusmodi motibus & protuberantiis hæmorrhoidalibus, ob commemoratam hanc causam expositæ existunt, licet actualis perruptio hæmorrhoidalis deficiat.

§. IX. Et quoniam hi motus externi hæmorrhoidales tot ac tantis difficultatibus abnoxii sunt, propterea recursus harum Hæmorrhoidum haud ita exacte statarius aut interdum periodicus existit, ac internarum hæmorrhoidum, unde irregulares repetitiones servant, & frequentius in vagis & vacuis moliminibus quam perfectis eruptionibus persistant, quid quod denique facilius in noxias verrucosas, ulcerosas, & fistulosas consecutiones degenerant.

§. X. Ob hunc eundem difficiliorem progressum facilius & usitatus in perfectas anomalias mutantur motus hi hæmorrhoidales externi & in iisdem magis magisque confirmantur & augescunt, ita ut denique ad nullam amplius perruptionem pertingant, sed plane alia & quasi diversa morborum specimina constituant, quæ cum ab eventu hæmorrhoidali evidenter discrepant, propterea juxta vulgarem ætiologiam a toto negotio hæmorrhoidali, sed perperam, separantur.

CAPUT XIII.

De

HÆMORRHOIDIBUS CÆCIS.

§. I.

CÆcæ Hæmorrhoides communiter de prosapia motuum hæmorrhoidalium externorum sunt, & dicuntur, quando sub reliquo molimine, vel nulla vel perquam difficilis actualis perruptione contingit, sed in extimo ani ambitu protuberantiæ vesiculosæ oriuntur, quæ interdum vel molles existunt, cum sanguine oppletæ, sine singulari dolore & propterea turgentes Hæmorrhoides vocantur, quæ sub alui exoneratione, molestiam, quasi in ano nucleus delitescat, facessunt, adeoque ad impatientiorem expressionem alui urgent, sub qua denique eruptio perfecta interdum contingit.

§. II. Deinde oriuntur nonnunquam tales protuberantiæ duriores, paulo intimius in intestino recto hærentes, dolentes valde, maxime vero ardentes, lancinantes, stricloriis tensoriisque molestiis præditæ & in actualem inflammationem admodum inclinantes, magis magisque intumescentes: unde Hæmorrhoides tumentes appellantur, quin denique suppurantes & abscessum hæmorrhoidalem, in ulcerationem pronum, formantes.

§. III. Turgentes quandoque sub diuturna & contumaci continuatione pluribus papularibus protuberantiis coëunt & racemosam congeriem papularium talium exilium infarctuum vesiculosorum constituunt, unde evenit, ut ob debilitationem talium partium, tum vasculosarum, tum tunicacearum, refluxus impeditior reddatur & corruptio ulcerosa ingruat, quæ in callosam aliquando duritiem transit & verrucosam asperitatem induit.

§. IV. Tales protuberantiæ irregulariter oriuntur, inordinate decurrunt & sine ordine revertuntur, attamen cum contumacibus spasmodicis cruciatibus stridentur, ita ut immoderate tractatæ vel repressæ, in vehementes maximeque impatientien-

tientes affectus spasmodicos variae denominationis degenerent, siquidem impetus illi, excessus & evagationes hæmorrhoidales facile alia loca aliasque regiones occupant; uti etiam non rarum penitus est, quomodo cum prædictis efflorescentiis hæmorrhoidalibus vesiculosi, affectus ischiadici, arthritici vagi & nephritici vel concurrant vel alternent.

§. V. Similiter cæcis Hæmorrhoidibus annúmero reliquas illas efflorescentias in locis hæmorrhoidalibus & limbo ani pustulares serpiginosas, valde prurientes & cum doloribus strictoriis in vicinia conjunctas, quæ post frictionem & attritionem sub maxima molestia tenuem humorem effundunt & aliquamdiu manant, iterumque exsiccantur, sed mox alio tempore ita redeunt atque eandem scenam ludunt; quæ si incongrue exsiccantur & repelluntur, in eadem confectione delabuntur, quæ alioquin perturbatos motus hæmorrhoidales externos excipiunt.

§. VI. Ita interdum per motus hæmorrhoidales externos & sub reliqua hæmorrhoidum cæcarum tragædia, sub tenesimis molestis atque urgentibus loco sanguineæ eruptionis, materia mucilaginosa exprimitur, qua vicaria quasi hæmorrhoidalis ventilatio existit & per intervalla decurrit & recurrit, constanter vero cum apparatus hæmorrhoidalibus, a parte ante & a parte post stipatur.

§. VII. Sed dum ejusmodi protuberantiæ & vacuæ sive vagæ commotiones & cæcæ constitutiones hæmorrhoidales sunt, propterea talem statum ad molimina hæmorrhoidalia refero & quidem magis activa quam passiva, quæ ob reliquam externarum hæmorrhoidum difficultatem ad ultimam perruptionem non pertinent; quo interdum etiam irregulares motuum applicationes, humorum & quidem ipsius sanguinis minus congrua mobilitas & viarum qualiscunque ineptitudo contribuit, non exclusis etiam illis causis occasionalibus, quæ inconvenientes pressiones & emissiones in locis hæmorrhoidalibus excitant & urgent: de reliquo passivos illos infarctus atque pustulares collectiones, a præcedentibus & concurrentibus activis commotionibus constanter distinguo.

CAPUT XIV.

DE

HÆMORRHOIDUM ANOMALIIS.

Hæmorrhoidales motus, licet salubritate sua non destituantur, si legitime decurrunt, tamen in experientia medica diversæ irregularitates, circa eosdem occurrunt, ut propterea eventus alius sit, quam utilis, & ex accidentali hoc inverso decursu Hæmorrhoidum salubritas aliquo modo obscuretur, ne vero hoc judi-

judicium indiscretim de Hæmorrhoidibus feratur, præstat pro meliori hujus negotii commendatione etiam inordinatos successus motuum hæmorrhoidalium annotare, quos sub nomine Anomaliarum Hæmorrhoidalium significo.

Conf. disp. mea de Hæmorrhoidum Anomaliis

§. II. Sunt vero anomalie hæmorrhoidales motus illi, evagationes & excretiones legitimo Hæmorrhoidum fluxui subservientes, sed minus proportionato gradu, tempore, loco & ordine suscepti atque administrati, unde variae molestiæ & dolorificæ sensationes, ut & morbidæ consecutiones superveniunt, quæ tamen cum primigenio hæmorrhoidali negotio apprime conveniunt.

§. III. Circa gradus motuum hæmorrhoidalium exorbitantes & irregulares notandum, quod communiter magis excedentes quam deficientes motus in anomaliarum hæmorrhoidalium classe occurrant, quales sunt vehementiores & contumaciores spasmi, imo femi convulsivi impetus concussorii & succussatorii, quamquam aliquando juxta Historiam practicam ad successus & futuros exitus horum excessivorum motuum advertendo defectiva motuum vitia supervernire soleant.

§. IV. Quod conversionem locorum attinet, quæ in anomalico Hæmorrhoidum negotio occurrit, tunc e diversis regionibus & partibus excretio hæmorrhoidalis urgetur, siquidem totum corpus sub dominio naturæ stat & hæc quaquaversum motus suos transferre adeoque e diversis locis præfixum finem, circa excretionem sanguinis occupatum, prosequi potest & solet: unde vel ad vesicam eluctationes tales hæmorrhoidales, vel ad ventriculum, vel ad pectus vel ad caput transeunt, aut per nudos spasmodicos cruciatus in aliis corporis extremitatibus sese fiunt: siquidem non modo mictus cruentus, vomitus cruentus, Hæmoptysis, Varices, Narium Hæmorrhagiæ ad insolitas hæmorrhoidum vias & anomalicos earundem successus referri merentur, sed & adhuc varia connexa pathemata in diversis talibus locis occurrentia, anomaliis hæmorrhoidalibus annumerari debent.

§. V. Talia pathemata vero vel ordinariarum excretionum successum alterant, imprimis alui & urinæ liberationem, ut varia vitia circa hanc occurrant, deinde etiam consistunt in variatione materiæ, quæ loco sanguinis hæmorrhoidalis exprimitur, & interdum albuginea, ac mucilaginosa, interdum sanguinolenta & aquosa est: quo adhuc spectant immoderati illi motus & affectus hypochondriaci, splenetici, hepatici, cardialgici, vomibundi, succussatorii, colici, aluium & abdomen retractorii, hectici, phthistici, podagrici, nephritici, ischiadici, arthritici, asthmatici, ascitici, oedematosi, vertiginosi, apoplectici &c. quo ipso sese anomaliarum hæmorrhoidalium conspectus multis modis manifestat & comprobatur.

§. VI. Talibus anomaliis vero occasionem subministrant perturbationes undecunque fluxui hæmorrhoidali illatæ fuerint, sive eadem ex animo immorige-

ro & impatienti, five ex frequentibus patheticis animi commotionibus, five ex malo regimine, prava diæta, malis artificiis aut a sanguine in spissitudinem prolapso vel viarum proximarum ad Hæmorrhoidum profusionem spectantium occlusionem, five aliunde provenerint: inter quas singulas causas merito hoc loco & ordine reprehendo pravas medicationes, quæ ordini & negotio hæmorrhoidali præjudicium intulerunt.

§. VII. Maxima culpa in disquisitione anomaliarum hæmorrhoidalium, motuum vitio tribuenda est, siquidem in tota œconomia animali nihil magis, nihilque citius, certius & promptius perturbationi subiectum est, quam motus vitales, quippe qui partim per ideales & morales, partim etiam per materiales & phyzicas causas alterationibus talibus submittuntur; sicuti posterioris animadversionis testimonia sunt major fluidorum immobilitas & minor solidorum permeabilitas.

CAPUT XV.

DE

MICTU CRUENTO.

§. I.

AD Hæmorrhagarum spontanearum species pertinet Mictio cruenta, quæ licet etiam per violentas causas provocari possit, tamen in hac classe illam spontaneam sanguinis excretionem cum urina intelligo & explico, quæ digniores respectus involvit, quam altera, licet interdum spontanea repetita sanguinis mictio vel vere vel apparenter violentas causas & occasiones amquam primas provocationes sequi soleat.

§. II. Est vero hæc sanguinis cum urina permixti profusio rarissima & quantum quidem experientia comprobavit viris paululum familiarior quam foeminis, siquidem illa causa cum qua hic Cruentus Mictus communionem habet viris etiam usitator quam foeminis, existit, uti foeminae magis alios & quidem cum menstruo suo fluxu coherentes, affectus experiuntur; interim etiam sequiori sexui, quando hæmorrhoidalibus motibus subjicitur, certo respectu atque tempore hic cruentus mictus evenire observatur.

§. III. Obtingit hæc Hæmorrhagia in ætate magis virili consumata & jam senectuti proximiori aut in ipsa senectute tacite & citra causam impetuosam, præfente tamen adhuc alacritate animi, aut ut dicunt vivido senio, concurrente notabili sanguinis abundantia, succedente diversa animi pathetica commotione, & interdum etiam conjuncto vitæ genere libidinoso, lauto & luxurioso (quo etiam matrimonia senum referri debent) servata diæta plena, spirituosâ, vinosâ & concurrentibus aliis ejusmodi circumstantiis ad humorum commotiones contribuentibus.

§. IV.

§. IV. Et quamquam hic Cruentus Mictus tacite occurrat, tamen proxime eundem antecedunt vel plane adhuc comitantur spasmodicæ commotiones, partim in lumbis, partim in inguinibus, una cum sensationibus suspectis lancinantiis, tenforis & intimioribus ardentibus circa pectinis regionem contingentibus: occupat proinde insolita lassitudo, actionum moralium & animalium torpor, alvi vel inordinatus successus vel actualis strictura, donec tandem sub mictione, sanguis copiosus, sincerus tamen, sed a falsedine urinæ nonnunquam paululum alteratus, excernatur.

§. V. Minime in historica hujus Hæmorrhagiæ commemoratione oblivioni tradendum est, quomodo affecta subjecta, vel in juventute Narium Hæmorrhagiis interdum exposita fuisse observentur, vel quomodo proxime ante senium Hæmorrhoides actu fluxerint, vel motus hæmorrhoidalis aut propensio ad Hæmorrhoides in subjectis præsto fuerit, quippe quæ circumstantiæ ad ætiologicum verum sensum & conceptum multum conferunt: quemadmodum vicissim hic Mictus Cruentus juxta observationem attentorum practicorum cum motibus hæmorrhoidalibus in diversis subjectis alternare aut certis periodis æque ac Hæmorrhoides recurrere siveit, quin denique ludicre suppressus in eadem consecutaria degenerat, quo Hæmorrhoides, imprimis externæ, perturbatæ, transeunt.

§. VI. Ex eo jam quoad conspectum pathologicum judico, quod hæc Hæmorrhagia perinde singularis naturæ actus sit, quo in subsidium hæmorrhoidalis externæ evacuationis sanguinem superfluum, incommodum & per varias causas commotum ex vesica urinaria, adeoque per hanc e toto denique corpore ejicit, & ita hoc vicario modo illas partes ventilat, quas alio modo, ordine atque tempore cum hæmorrhoidali fluxu sublevat.

§. VII. In hac formali Cruenti Mictus consideratione specialis illa communio motus sanguinis progressivi per vesicam urinariam & hæmorrhoidalia externa loca annotari meretur, siquidem ex vesica urinaria per hypogastricæ venæ ramulos, sanguis in eandem internam iliacam refluit, quo sanguis venæ hæmorrhoidalis externæ profluere solet, ita ut motus illi congestorio-spastici, qui alias hæmorrhoidalibus locis applicantur, nunc ad viciniam, nimirum vesicam urinariam dirigantur, ad quam mutationem partim motuum & successuum hæmorrhoidalium impedimenta, partim interdum actuum libidinosorum exercitia, stantibus reliquis causis ad commotionem plethoræ efficacibus, contribuunt.

§. VIII. Exercetur itaque hic actus plethoram imminutoriuseodem motu, quo reliquæ Hæmorrhagiæ spontaneæ absolvuntur, siquidem hujus sanguinæ Mictionis harmonia cum Hæmorrhoidibus ex singulis prædictis signis & circumstantiis elucescit, quo adhuc refero illas consecutiones, quæ temere suppressum hunc Mictum excipiunt, & quæ amissum cum illis consecutariis conspirant, quæ

Hæmorrhoidibus externis offensis superveniunt : siquidem adhuc merito statarios hujus hæmorrhagiæ recursus pro formanda necessaria conciliatione commendo.

§. IX. Quo ordine itaque & causandi ratione ac dependentia diversi effectus, successus & eventus hæmorrhoidales nituntur, juxta easdem conditiones etiam Mictus Cruenti phænomena erunt explicanda & mensuranda : & quamquam per hanc Hæmorrhagiam natura salutarem omnino finem intendat, tamen ob insolitam motuum directionem & affectæ partis qualemcunque inconvenientiam, nec non proclivitatem senii in sinistros & defectivos effectus & errores, hic mictus præfixos salutes eventus non assequitur, sed sub qualicunque suo legitimo successu, alienis imo etiam contrariis consecutionibus subjectus est.

CAPUT XVI.

DE

SUDORE SANGVINEO.

§. I.

DUm de diversis Hæmorrhagiis, quotquot etiam in Historia practica occurrunt hoc ordine disserere animus est, mentionem nunc injicio insolitæ imo admirandæ & facile pro supranaturali habendæ Hæmorrhagiæ, qua videlicet sanguis sincerus vel ex universa corporis superficie & illius porulis, qui ad transpirationem insensibilem, aut sudorem ordinario destinati sunt, vel e particularibus membris successive, guttatim tamen & sufficienter aut etiam copiose transsudat, adeoque juxta medicam appellandi rationem Sudorem Sangvineum constituit.

§. II. Occurrunt vero omnino naturales causæ & respectus circa talem sangvineum sudorem, siquidem hic vel in subjectis sangvine abundantibus & adhuc junioribus & vegetioribus, vel olim aliis Hæmorrhagarum speciebus obnoxiiis deprehensus fuit; quemadmodum Historiæ quædam testantur, quomodo talis sudor in pedibus aut talo, Menses suppressos menstruis plane periodis sequutus sit, adeoque vicariam quandam depletionem præsentaverit.

§. III. Circa ipsum actum exponendum non immorabor, siquidem sub aliquali interna angustia, oppletione superficiiei corporis, insolita lassitudine & calore majori in ambitu corporis, sanguis tenuior tandem per poros transsudat, qui sudor post aliquam moram iterum remittit, & pristinæ vires tum animi tum corporis facile revertuntur, ni excessive partim decurrere partim recurrere observetur: interim etiam Historiæ practicæ attestantur, quomodo hic sudor simultaneam retropulsionem ægrius perferat, siquidem ex eadem internæ inflammationes, febres acutæ, hectica, apoplexia, quin ipsa denique mors ortum traxit.

§. IV.

§. IV. Est itaque hic Sudor fingulare extraordinarium opus naturæ, quo ad imminuendum sangvinem aut ad compensandam aliam, magisque solitam, Hæmorrhagiam non modo peculiari restrictione & affusione sangvinem paulo intimius in superficiem corporis transvehit, sed & sub aliquali cutis relaxatione denique transmittit, ad quam sudationem omnino requiritur hæc intimior sangvinis appulsio & peripheriæ atque cutis, quæ alias ob teneritudinem suam crassiores sangvinem non transmittit, sufficiens amplificatio & relaxatio.

§. V. Ob id ad hoc insolitum opus requiritur in subjecto necessaria activitas & promptitudo ad agendum, qualis in juniore ætate adesse solet; deinde etiam sangvis sufficienter fluxilis esse debet, aliàs per ætiores corporis superficiem non penetrat, quare etiam sangvis, qui ita exsudat, sincerus, fluidus & floridus existit: activam denique & ad sangvinis imminutionem destinatam fluxus hujus administrationem comprobat stataria & interdum periodica illius administratio & vicaria aut aliis prægressis Hæmorrhagiis subordinata evacuatio.

CAPUT XVII.

DE

CRUENTATIONE GINGIVARUM.

§. I.

AD insolitas & maxime extraordinarias Hæmorrhagias pertinet etiam hæc Gingivarum, aut ex dentium alveis prodiens, Hæmorrhagia, quo loco haud de familiari illa cruentatione loquor, quæ vel quamlibet dentis evulsionem sequitur, vel leviter vulneratas Gingivas excipit, sed quæ vel excessive adeoque extraordinarie plane contingit, vel etiam sponte succedit, proptereaque fingularem attentionem in pathologia medica meretur.

§. II. Consistit hæc, de qua hoc loco loquor, Gingivarum Cruentatio in eo, ut vel sponte sangvis copiose transillet ex Gingivis intra fauces & per plures horas ita emanare continet, ad quem fluxum vel levis sucio, vel mediocris gingivarum affricio contribuit: vel oritur etiam hæc Hæmorrhagia, quando dens extractus fuit, adeoque hoc respectu violentam causam sequitur, attamen non simpliciter passive succedere continuat, sed quia tamdiu insistit & simul largiter decurrit, justum metum de activis illis congestoriis commotionibus incutit: unde observatores sciunt allegare tales casus, quibus ex ejusmodi stupenda cruentatione mortis metum exposuerunt.

§. III. Deterruit interdum subjecta hic cruor sangvinis e faucibus excretus, quasi e pectore provenerit & ominosam Hamoptysin constituat, in quibus

tamen pectus a quibuscunque offensis & apparatus, ad Hæmoptysin spectantibus, liberum est, vel qualiscunque angustia concursans ex morali illa afflictione & trepidatione ortum traxit, ut propterea tale sputum cruentum ab actuali Hæmoptysi merito distingvi debeat.

§. IV. Quamquam vero ad hanc cruentationem interdum violentæ & crassiores provocaciones contribuant, tamen totum negotium haud nude passivis conditionibus & rationibus nititur, quin potius observanda & annotanda veniat particularis activa congestio sanguinis ad gingivas, tamquam ad viciniam narium, aut ad locum, qui ad superiorem corporis regionem pertinet, e quo, ob convenientiam ætatis, natura molestum sanguinem exonerare contendit: & quamquam violentio & ruptura vasculi sangviferi accusari possit, vix tamen venula tam exigua proportionem ad magnam illam sanguinis quantitatem subit, quin rectius successiva congestio & copiosa affusio, ad locum affectum directæ, copioso huic fluxui magis adæquata sit, præprimis cum non integrum sit, talem Hæmorrhagiam ludicre & temere reprimere, sed experientia etiam jubeat, motibus hisce accusatis tonicis auctis congestoriis, sanguinis imminutionem urgentibus, prospicere atque mederi.

CAPUT XVIII.

DE

LOCHIORUM FLUXU.

§. I.

AD Hæmorrhagias, sequiori sexui usitatas, pertinet ille fluxus sanguinis uterinus, qui comitatur partum sive foetus & secundinarum exclusionem, quippe quæ Hæmorrhagia medicis Lochiorum nomine venire solet, & ordinario ex violenta causa, nimirum gravi uteri dilaceratoria vulneratione, ortum trahit, licet nihilominus hic fluxus per peculiare tonicis motus, in utero & circa illum exerceri solitos, promoveatur, dirigatur aut etiam plane invertatur & alteretur.

Conf. Stahl's Disp. de Affectibus Puerperarum.

§. II. In legitimo suo statu comitatur fluxus Lochiorum secundinarum exclusionem, unde non sine omine est, si vel ante partum, vel sub foetus exclusionem, remanente adhuc diutius uterina placenta, sanguis hic lochialis comparet, sicut vicissim neque periculo caret, si post secundinarum exclusionem sanguis effluere cessat, cum potius longe utilius deprehendatur, si justo tempore sufficienter effluit.

§. III.

§. III. Unde communiter in primis duobus aut tribus puerperii diebus lochiorum fluxus sirenue & sufficienter procedit, quod tanto magis in foeminis plethoricis, vel quibus olim Menses largius fluere siveverant, contingit; neque ita periculosum est, si largius lochia succedunt, quam si defective progrediuntur: de reliquo quidem idem ille fluxus indies imminuitur, ut in fine sanguis dilutus aquosus, carniū loturam referens, effluat, & ita mox totus hic fluxus omittatur.

§. IV. Est proinde hic Lochiorum Fluxus omnino fonticis alterationibus subjectus, quæ minime a passiva illa causa & nuda læsione uteri proveniunt, sed peculiaribus motuum tonicorum directionibus & activis intentionibus atque destinationibus nituntur, unde Lochia tam excessibus, quam imminutionibus & plenariis suppressionibus satis sæpe post primum legitimum fluxum subjiciuntur, imprimis vero secundum plethoricum foeminae statum & patheticas animi commotiones evidenter mutantur.

§. V. Imminutio aut actualis Lochiorum suppressio pessima maximeque periculosa consecutaria involuit, e quibus principaliora sunt, internæ inflammationes, febres acutæ, suffocativæ, syncopticæ, extreme cardialgicæ, vomibundæ, aut hæmato-emeticæ afflictiones, quæ communiter præcipitem exitum sortiuntur, licet quædam aliarum consecutionum chronicum morbum constituent, ut ulcreatio maligna uteri, Hæctica suspecta, cachexia, Colica convulsiva, tympanitis, ascites. &c.

§. VI. Et dum primario quidem hic fluxus ob vulneratum uterum & continui læsionem succedit, tamen prædicti activi concursus directi sunt ad efficaciorē plethoræ, tam diu gestatæ & tam moleste conservatæ imminutionem, unde sanguis ad affectum locum copiosius congeri potest imo etiam solet, quo præsentē apertura atque exitu natura, per puerperium semel commota, alterum molestum objectum, nimirum ponderosam sanguinis quantitatem, sirenue & cum sufficienti emolumento eliminat & excutiat, siquidem contra eadem natura ad repentinas & immoderatas constrictiones occlusorias per terrorem, aut internam vel externam refrigerationem, inducta, ad uterum, tamquam illam partem, in quo jam operosior existit, eandem rigidam constrictionem transfert & ita Lochiorum fluxum vel imminuit vel suppressit.

§. VII. Cæterum alterationes motus sanguinis per uterum, communio-
nem suam habent cum alteratis motibus per reliqua primarum regionum viscera decurrentibus, quo loco provoco ad illam demonstrationem, quam superius in legitimi Mensium fluxus tractatione proposui, quomodo videlicet perturbationes motus tonici & provocationes stricturarum perversarum in intestinis, ad Mensium perturbationes contribuant, adeoque varia diætæ vitia, justum Mensium successum
impe-

impediant, id quod etiam hoc ordine & vi ejusdem demonstrationis de Lochiorum impedimentis, ex irregulari diata ortis, valet.

§. VIII. Singula vero fluxus Lochiorum impedimenta præjudicant tam sufficienti purgationi uteri a sanguine affluente & influente, quam motui congestorio & a tergo quasi sanguinem advehenti, nec non reliquæ intentioni sanguinis abundantiam imminutoria, unde graves & periculosa abhinc expectanda sunt alterationes, quæ consistunt in repentinis stagnationibus & stasibus sanguinis, supervenientibus internis inflammationibus, concurrentibus febribus, aut exorientibus actualibus corruptionibus, vel accedentibus repentinis immoderatis maximeque impatientibus tonicis restrictionibus sanguinis, in alia abdominis loca, vel promotionem vel emotionem sanguinis urgentibus: omissis reliquis tardioribus effectibus in depravationem sanguinis & obstipationem viscerum abdominis transeuntibus & chronico modo alios affectus constituentibus.

CAPUT XIX.

DE

HÆMORRHAGIIS ABORTIVVM.

§. I.

AD fluxus sanguinis uterinos & ad latus Fluxus Lochiorum pono & numero illas Hæmorrhagias, quæ cum abortu erumpere, decurrere & eundem aliquamdiu stipare solent, & quæ etiam ob singularem quandam, quam servant, indolem, peculiarem pathologicam considerationem merentur, siquidem tum ratione præsentis sui successus, tum etiam ratione consecutionum, circumstantias quasdam discretas pathologiæ practicæ exhibent & commendant.

Conf. Stahl's Disp. de Abortu & fœtu noxio.

§. II. Quoad præsentem successum hæ Hæmorrhagiæ communiter non modo largæ aut aliquo modo immodicæ, sed & impetuosæ, contumaces & cum immoderatis motibus stipatæ sunt, in qua circumstantia adhuc plus involuunt, quam simplicior Lochiorum Fluxus, siquidem in Abortu vix tam magna uteri læsio ac in legitimo puerperio, attamen major, vehementior & largior sanguinis profusio occurrit, ad quam circumstantiam vero decidendam, prout simplicior conspectus infert, minime nuda physica ratio quadrat & satisfacit.

§. III. Quoad vehementiam motuum vero, ad totum Abortus statum retrospiciendum est, quemadmodum præmatura talis fœtus exclusio fonticas maxime causas sequitur, quæ impetuosas, fortes, immoderatas vel animi vel corporis commotiones præcurrentes involuunt, utpote qui gradus atque impetus non modo

modo in actum excludendi foetus, sed & simul emovendi sanguinis transeunt; tanto magis vero, quia non raro experientia teste, sanguis superfluus & valde molestus, five per animi pathemata, five per alias occasiones immoderatus commotus ad abortum disponit, unde etiam contingit, ut commisso abortu reliquus impetus in primam hanc causam, nimirum sanguinem abundantem & molestum transeat.

§. IV. Quapropter motuum maximae, five ex idealibus five aliis & naturalibus occasionibus provocatorum, in hoc negotio ratio habenda est, quorum impetus sese in afflictis foeminis, cum multiplici inquietudine spasmodica in abdomine prodit, sub quibus sanguis copiose ad uterum congeritur, & impatienter atque immoderate ex eodem projicitur: siquidem communiter talibus impetuosis Haemorrhagiis, abortum comitantibus, subjectae esse deprehenduntur foeminae plethoricae, in animo sensibiles, contumaces & praecipites, antehac vegetis & largis menstruis purgationibus adsuetae, aut ad patheticas commotionis admodum proclives, quin denique diversis aliis frequentibus commotionibus sanguinis obnoxiae.

§. V. Neque tantum hae immoderatae Haemorrhagiae de praesenti sub praedictis conditionibus comprehensae observantur, sed & insuper in suspectas consecutiones sese extendunt: etenim ni provide tractentur & magis mitigentur, quam simul & semel obruantur & repellantur, id incommodi facile inferunt, quo ad futuras & iteratas tales profusiones, magis immodicas magisque immoderatas, contribuant; unde hic inveniet prudens artifex, quo tempestive praecupet, ne adversum illud phaenomenon obtingat, quo Abortus non modo frequentius, sed & plane periodice cum constanti excedente sanguinis profusione recurrant.

CAPUT XX.

DE

HÆMORRHAGIIS UTERI.

§. I.

Quamquam haecenus variarum Haemorrhagiarum ex utero provenientium, mentio facta fuit, tamen adhuc species quaedam occurrit, quae neque ad menstruum, neque ad Lochiorum, fluxum spectat, licet ad eundem retrospiciat & cum illo aliquo modo, respectu successus sui aut consecutionis, cohaereat, quam propterea simplici Haemorrhagiae uteri denominatione significo, eo quod in larga imo communiter excessiva & impetuosa sanguinis profusione ex utero contingente, consistat.

§. II. Differt proinde hæc Hæmorrhagia a Mensibus excedentibus in eo, quod post omnigenam Mensium cessationem, per ætatem fientem, adeoque extra periodum menstruam contingat, de reliquo vero foeminis vel in matrimonio adhuc, vel extra illud constitutis obtingat, talibus vero, quæ hoc tempore adhuc plethoricæ & animi agilioris & ad patheticas commotiones, pronæ exsunt, quæ antehac expeditos & largos Mensium successus expertæ fuerant, de præsentī vero multiplicibus sanguinis commotionibus sive e moralibus respectibus sive diæta & regimine provenientiibus, expositæ sunt, quo adhuc annuero animum voluptuosum & ad libidinem prorum, quomodo videlicet interdum viduæ luxuriosæ pristinos actus matrimoniales affectant, in quibus circumstantiis potiores causæ, ad hanc Hæmorrhagiam disponentes, consistunt.

§. III. Comitantur hunc sanguinis fluxum variæ dolorificæ sensationes e motuum congestorio-spasmodicorum applicatione prodeuntes, quales sunt tenforiæ, strictoriæ, torminosæ, angustatoriæ, oppletoriæ cum multa inquietudine conjunctæ in abdomine, lumbis & dorso; accedunt etiam nonnunquam cardialgiæ torminosæ cum animi & corporis torpore, extremitatum refrigerio & propensione in Lipothymias, sub quibus afflictionibus sanguis interdum simultaneo impetu erumpit atque effluit, nonnunquam vero paulo moderatius quidem, attamen diutius, profluere continuat.

§. IV. Est vero & hæc Hæmorrhagia non turbulenta aut confusa sanguinis perruptio, sed activa naturæ operatio, qua sanguinem adhuc turgentem & urgentem indisereto quidem tempore, tali tamen, quo sanguinis multam molestiam in corpore individui creat, post prægressas & finitas menstruas purgationes e tali loco, per quem olim sanguinem effundere siveverat, imminuere & expellere laborat: ad quam operationem præter molestiam quantitatem reliqua animi & virium promptitudo & alacritas, nec non diversa commotio, sanguini superveniens, contribuit.

§. V. Quoniam vero hic actus respectu ætatis sub insolitis circumstantiis comprehensus est, dum tali tempore in foeminis usitatus a purgamentis sanguineis natura abstinet, propter totum opus immoderatus succedit & profusio sanguinis facile, aut ut plurimum excedit, præcipuis cum adhuc cum hoc actu concurret reminiscantia consuetarum purgationum sanguinearum, ex utero prægressarum, quod negotium eo magis exaggerant concupiscentiæ libidinosæ, quæ ad uterum maxime collineant, concurrente illa circumstantia prægressarum lochialium purgationum, quæ violento modo, nimirum per partum, decurrunt.

CAPUT. XXI.

DE

VARICIBUS.

§. I.

A Numero denique Haemorrhagiis, sponte evenientibus, Varices, non tam tumentes quam manantes, siquidem priores consistunt in protuberantia nodosa, circa Venarum divaricationes contingente & communiter cum multis & magnis doloribus spasmodicis, strictoriis, tensoriis, ardentibus & similibus stipata, quæ licet rarius sua sponte erumpat, tamen adhibita attritione & frictione denique aperturam concipit & sanguinem copiosius effluentem dimittit, quo posteriori respectu manantes tales Varices, omnino Haemorrhagiis accensendi erunt, præprimis cum ex diversis historiis & practico tum theoretico observatibus spontanea eorundem eruptio in experientia medica innotuit.

§. II. Quamquam vero Varices quidam, ex impedito progressu sanguinis refluxo per Venas oriantur, quales gravidis obtingere in pedibus imprimis conspiciuntur, imo quamquam Varices in brachiis æque ac in pedibus occurrere soleant, tamen frequentius iidem in pedibus suboriri observantur, & propterea singularem quandam conspirationem cum aliis motuum destinationibus subire videntur.

§. III. Loquor itaque hoc loco de Varicibus citra crassam aliquam causam provocatis, sed sponte orientibus, in quibus posterioribus evidentes & eximii dolores concurrunt, qui tamen in prioribus, neque ita certi, neque ita constantes, neque ita urgentes sunt, unde spontanei illi Varices longe aliam genealogiam & destinationem habere observantur, siquidem id ipsum historicus illorum conspectus pluribus comprobatur.

§. IV. Unde etiam experientia medica attestatur, quod Varices adultioribus subjectis eveniant, nisi hæreditaria dispositio in hac circumstantia aliquam exceptionem interponat, quomodo videlicet in adolescentibus ab hæmorrhoidariis parentibus natis, Varices interdum comparuerint, de reliquo vero ex experientia Hippocrates uno loco in *Coac. Prænot.* dicit, quod Varices ante pubertatem non eveniant, & altero loco de *Aëre, Locis & Aquis* asserit, quod Varices Viris familiares sint: unde illud hoc loco indico, quod spontanea Varicum genesis in hæc ætatis tempora incidat, quibus motus hæmorrhoidales occurrere solent.

§. V. Ob id eveniunt subjectis talibus, quæ ratione temperamenti aliarumque circumstantiarum cum hæmorrhoidariis conveniunt, maxime vero plethoricis, in juventute Narium Haemorrhagiis adævetis aut aliis evacuationibus sanguinis sive spontaneis sive artificialibus addictis, nec non diversis sanguinis com-

motionibus obnoxiiis, adeoque adhuc in exonerationem sanguinis propendenti-
bus: quo adjungo illam notabilem circumstantiam, quomodo Varices exquisitam
communione habeant cum motibus & successibus hæmorrhoidalibus, ita ut Va-
ricibus improvide & incongrue tractatis, tales motuum anomalix & singulares
sanguinis restrictiones superveniant, quales Hæmorrhoidibus inconvenienter tra-
ctatis accidere solent.

§. VI. Illud interim breviter & quidem thetice quasi, sine demonstratio-
ne obtestor, quod inter Varices & Hæmorrhoides, magna intercedat affinitas, tam
a parte ante, quam a parte post, unde urgetur hic fluxus sanguinis e Varicibus, si-
milibus motuum speciminibus, nimirum congestorio - spasmodicis, quibus alix
Hæmorrhagix concitantur.

§. VII. Sunt itaque Varices secundaria & vicaria quædam, vel commotio
hæmorrhagica vel actualis Hæmorrhagia, fluxui hæmorrhoidali, imprimis exter-
no, subserviens, quem natura e tali loco prosequitur, e quo refluus sangvis eò
pervenit, quo sangvis hæmorrhoidalis externus pertingit, nimirum e cruralibus
Venis in Iliacam externam, in quam ex iliaca interna alter ille hæmorrhoidalis
sangvis transfluit, unde ob impeditiorem exitum in locis hæmorrhoidalibus, natu-
ra ex aliis, quoad motum progressivum sanguinis consentientibus, partibus, ple-
thoræ molestiæ depletionem seligit & suscipit.

§. VIII. Sicuti itaque natura humana ab intra & ex abdomine committere
solitas Hæmorrhagias spontaneas, velut Hæmorrhoides internas & Menstruum
fluxum, alia vicaria, & anoterica quidem, secundaria evacuatione sanguinis sub-
levare contendit, videlicet Vomitu cruento, ita cum hisce, Varices pari passu am-
bulant, dum hi externis Hæmorrhoidibus ministrare elucescunt: æque ac ad ap-
paratus Vomitus cruenti motus illi spasmodici, hypochondriaci pertinent; quo
ordine etiam ad Varicum fluxum, affectus podagrici & ex parte ischiadici respi-
ciunt, ex qua harmonia, assertum hoc, quod Varices active decurrant & Hæ-
morrhoidum externarum fluxum respiciant, confirmabitur.

SECTIO TERTIA.

DE

MOLIMINIBUS HÆMORRHAGICIS HORUMQUE CONSECTARIIS ET CON- NEXIS AFFECTIBUS.

§. I.

Sicuti hactenus ex Hæmorrhagiarum spontanearum indole demonstravi, quod ipsæ illæ Hæmorrhagiæ sint medicina pro molestia sanguinis abundantia, quam invenit & in corporis sui commodum adhibet, natura humana, & cum quibus Hæmorrhagiis legitime decurrentibus ipsamet sollicitè præoccupat, quo minus in futurum qualitas sanguinis vitietur & vel consistentiæ vel crasseos alteratio oriatur, quarum illa spissitudo sanguinis, hæc vero Cacochymia audit; ita pro meliori ordine atque nexu, jam illos motus explicabo, quibuscum eadem natura, Hæmorrhagias tales prosequitur, sed non perfecte exsequitur, adeoque in nudo quodam conatu subsistit; quæ ipsa consideratio vero me manuducit, ad diversos eventus, reciprocas horum motuum communionès & varia consectaria perquirenda & explicanda.

§. II. Sermo itaque jam est de molimine hæmorrhagico, per quod intelligo illam commotionem, ad producendam Hæmorrhagiam prævisam & destinatam, vel proximius vel remotius circa locum hæmorrhagicum administratam, attamen ultimo suo atque directo effectu & successu perruptionis & fluxionis sanguineæ destitutam, qualis commotio vero aliquamdiu infistit & eventum hæmorrhagicum urget, sed vel in alium quam sanguineum effectum excurrit, vel quando quasi defervuit, iterum acquiescit, post aliquam tamen moram denuo recrudescit & pristinam scenam ludit.

§. III. Inter hæc molimina hæmorrhagica mox primo loco recenséo & seligo *Congestiones sanguineas*, quas tamen a passivis illis motus progressivi sanguinis alterationibus merito & constanter distingvo, nimirum a stagnationibus, obstructionibus & stasibus, cum *Stagnationes* consistant in impedito valde progressu & transitu sanguinis, per certas partes, sive porosas sive vasculosas, ita ut copiose quidem sanguis affluat, sed non juxta hanc proportionem tam facile & expedite refluat, qualis stagnatio vero sibi relicta, citra concursum tonicæ directionis, sed vel propter spissum vel nimium sanguinem contingit: *Stasis* vero est perfecta interceptio, alicujus quantitatis sanguinis a suo qualicumque progressu, sive in po-

ris, five vasis sangviferis, in quibus talis sangvis obhaerescit atque absolute progressu vitali destitutus est, quod etiam valet de obstructione, quæ usitatus prædicatur de occlusionē & incarcerationē sangvinis in certis vasibus & meatibus, maxime vero exilioribus & angustioribus, deinde vero etiam dicitur de viscerum sangvinis transitui alias dicatorum oppilatione, five ab ipso sangvine spisso & coagulato inhaerente, five ab aliis humoribus & materiis præstita, unde evenit, quo minus talia viscera sangvinem affluentem transmittant.

Conf. Stahlii Disp. de Obstructione vasorum sangviferorum.

§. IV. Per congestionē sangvineas itaque rectius intelligo activam sangvinis copiosiorē collectionem & affusionem ad diversa loca & quidem talia, quæ antehac ad actuales Hæmorrhagias adhibita fuerant, vel adhuc ad futuros sangvinis fluxus adhiberi possunt, quorum locorum & quarum regionum vicinitates, nullo modo excluduntur: administrantur itaque ejusmodi congestionē cum motu tonico auctiori, per cuius efficaciam moderate constrictoriam, tam facilis & volubilis refluxus sangvinis ex aliqua parte active impeditur, dum paulo capiores Venarum ramuli quadantenus comprimuntur, ut propterea pars illa, ex qua sangvis per hos ramulos refluerē deberet, cum majori illius quantitate oppleatur, sub illa activa naturæ intentione, quo circa ostiola quedam talium Venarum perruptio fiat, & ita actualis Hæmorrhagia acquiratur.

§. V. Tales congestionē itaque directæ sunt ad imminutionem sangvinis superflui, unde subjectis plethoricis & ad Hæmorrhagias dispositis, vel adivetis, familiares observantur, nec non per Hæmorrhagias congruas, legitime succedentes, præservantur, aut impeditas & perturbatas vicissim excitantur aut exacerbantur; & licet nunquam tales Hæmorrhagiæ in diversis subjectis ob multiplices causas, five ex animo five ex corpore profluētes, ad successum suum pervenerint, tamen congestoriæ tales commotiones ejusmodi conatus existunt, qui Hæmorrhagias illas urgent.

§. VI. Dum vero has congestionē activas & subinde etiam ad certum finem destinatas esse dico, mox præoccupo illam communem opinionem, quod congestionē effectus obstructionum in vasis sangviferis esse debeant, siquidem juxta reliquum ordinem vitalem, panicus omnino ille terror aut vanus metus est, quasi obstructio vasorum, tam frequens accidens sit in corpore vivo, siquidem tam perniciosus effectus, qui absolute ad mortem & interitum corporis ruit, a provida natura raro admittitur: neque facile hæc obstructionis suppositio cum tota congestionum sangvinearum historia & reliqua rationabili tractatione medica conciliari potest.

§. VII.

§. VII. In hac congestionum sangvinearum pathologia, merito adhuc notanda est illa circumstantia, quod satis accurate eadem, harmoniam suam cum Hæmorrhagiis comprobent, præter prædictas animadversiones, dum per ætates ita variare solent, ac in Hæmorrhagiis observatur, unde etiam quælibet Hæmorrhagiarum species suas peculiare congeſtiones, tanquam comites & vicarias actiones habet & involuit: siquidem eadem causæ ad congeſtionum harum provocationem & exacerbationem contribuunt, quæ Hæmorrhagiis excitandis & augendis quadrant: & quamquam aliquando ejusmodi motus congeſtorii loco sangvini exitus, serosam excretionem post se trahunt, minime tamen propterea absolute iidem ab intentionibus hæmorrhagicis discrepant, sed ob sangvinem serosiorum & reliquam tum motuum, tum subjecti accidentalem circumstantiam, ad talem eventum pertingunt.

CAPUT I.

DE

CEPHALALGIA SANGVINEA.

§. I.

IN Hæmorrhagiarum tractatione specialiori cepi ab Hæmorrhagia Narium, hinc in moliminum hæmorrhagicorum explicatione, illas etiam species ratione ordinis commendare placet, quæ cum Narium Hæmorrhagiis aliquam justam affinitatem habent: inter has vero primum sese commendant Cephalalgia sangvineæ, quæ admodum frequentes sunt, & cum variis phænomenis sese exhibent, siquidem præcipue junioribus subjectis, quoad primam invasionem, familiares conspiciuntur & quidem in consuetis illis ætatis constitutis, in quibus Narium Hæmorrhagia occurrere possent & deberent; non obstante illa circumstantia, quod talis Cephalalgia adultioribus subjectis etiam obtingat, & vel e juniori ætate in adultiorem progrediatur, vel post aliquam intermissionem ob certas circumstantias in adulta ætate de novo revertatur.

§. II. Subjecta quibus talis Cephalalgia evenit, sunt ut plurimum plethorica & subinde etiam diversis suæ plethoræ commotionibus exposita, quo imprimis pertinent immoderate animi & corporis commotiones, exæstuationes siue internæ siue externæ, mala regimina & in subjectis sensibilibus commissæ partium inferiorum refrigerationes, non exclusis inebriationibus & quibusdam diæte vitis, ipse vero affectus, prodit sese cum doloribus tensoriis, oppletoriis, pulsantibus, æstuantibus in capite, cum vasorum sangviferorum, externum caput percussantium inflatione, oculorum inturgescencia & quandoque conjunctivæ ver-
gino-

ginosa perturbatione, quales dolores per aliquot horas continuant & postea iterum remittunt, imo quandoque sub somno evanescunt.

§. III. Recurrunt tales Cephalagiæ per intervalla, imo aliquando plane periodice, maxime vero affligunt subjecta quibus antea vel Narium Hæmorrhagiæ successerunt, nunc vero suppressæ sunt, vel fœminis Mensium imminutione aut suppressione laborantibus: unde etiam satis sæpe dolores tales capitis tensorii, imo gravativi & æstuentes sese protrahunt in anticam capitis regionem, circa narium radicem: & quando obtingit, ut in certis subjectis (quod imprimis in junioribus & puerili aut adolescentiæ ætate fieri solet) nares percurrant & sanguinem stillent, tunc eo quasi momento, prægressi dolores mitigantur aut plane cessant: eo facilius denique & certius tales dolores recrudescent, quando alvus obstructa est in talibus subjectis.

§. IV. Est itaque, uti antea dixi, hæc Cephalalgia simplicior congestio sanguinea intra caput, dum per augmentum toni sanguis copiosius intra caput profunditur, sub illa naturæ intentione & contentione, quo e naribus superfluum & molestum sanguinem depleat, siquidem alias actuales Hæmorrhagiæ mitioribus congestoriis motibus absolvuntur; ex hac largiori affusione sanguinis intra caput, pendent molestæ illæ distensiones & oppletiones, tum membranacearum tum vasculosarum partium, nec non pulsátiles illi dolores, cum effusione sanguinis extra arterias synchronæ, uti vegetior & efficacior ille affluxus æstum sensibilem in capite, impeditior vero refluxus oppletionem & inflationem tum certarum capitis partium, tum vasorum venosorum, post se trahit.

CAPUT II.

De

CEPHALALGIA SEROSA.

§. I.

HUic speciei Cephalagiæ, quam Sangvineam vocavi, ad latus pono alteram speciem, quam Serosam appello, & quidem propterea, quia respectu prioris paulo mitior est, nec non in subjectis humidioribus magisque serosis, atamen una plethoricis, occurrit, & denique quia, non tam in effectus & eventus sanguineos, quam potius serosos excurrit, uti Catarrhalis ille fluxus e naribus Coryza aut mucida illa faucium oneratio existit, quæ raucedinem constituit.

§. II. Subjecta quibus talis Cephalalgia obtingit, sunt vel Sangvineo-phlegmatica vel cholero-phlegmatica, ob plenitudinem sanguinis quam continent omnino ad Hæmorrhagias proclivia, proinde etiam talibus occasionibus obnoxia,

quæ

quæ superfluum sanguinem commovendo ad consilium suscipiendorum motuum hæmorrhagicorum contribuunt: dolores ipsi sunt quidem tensorii, pressorii, distensorii & pulsatiles, nec non æstuentes, sed obtusiores, mitiores & cum majori molestia gravativa conjuncti, temulentia sensum inferentes & aliquamdiu post cessationem ipsius cephalalgia post se relinquentes: denique interdum in serosas excretionem desinentes.

§. III. Motus hi, qui ad hos dolores contribuunt, sunt similiter sanguinem congestorii, quoad principales intentiones ad sanguinis excretionem directi, licet cum tempore serosarum excretionum, quæ aliquoties congestionem talem exceperunt, prosecutionum concernant & loco sanguinei eventus huic vicario exitui assuefiant: interim experientia medica satis superque testatur, quid tempestivæ præservatoriæ missiones sanguinis, ad præoccupandas tales congestionem conferant.

§. IV. Congruit vero serosus talis eventus, cum sanguine serosiore, qui per motus congestorios, copiosius capiti infunditur, & dum refluxus sanguinis non ita promptus est, sed loca glandulosa & cribrosa capitis, sub tardiori progressu & restagnatorio quodam effectu, alluit & opplet, tunc sub hac mora successive serosior portio, in illas partes secedit, ex quibus denique (quia nunc easdem implet & moleste detinet,) exprimitur, ut natura priorem suam intentionem, profusioni sanguinis dicatam, amittat & huic posteriori effectui, quo accidentalis occasio contribuit, auscultet, & impotenter advescat.

CAPUT III.

DE

CEPHALALGIA ILIACO - HÆMATITICA.

§. I.

Peculiaris hæc Cephalalgia species est, cujus frequens mentio inter Practicos non occurrit, nisi Sydenhamius circa clavi hysterici commemorationem animam dederit, quo hic affectus magis enodetur; est interim species doloris capitis, quæ quasi ex Iliaca regione origines suas ducit, & ad sanguinis commotionem, promotionem & emotionem contendit, licet Hippocrates cum Ileo suo hæmatite tantum Colicum illum hæmorrhoidalem affectum denotaverit, juxta quam animadversionem hæc Cephalalgia anomaliis hæmorrhoidalibus vel etiam Mensium annumerari potest.

§. II. Hinc quibusdam, tam medicis, quibus hoc negotium innotuit, quam aliis simplici observationi auscultantibus, subjectis, hic affectus dictus de-

prehenditur Colica anoterica, die Ober-Colic, quæ ex intestinis ascendit, & caput occupat: familiarior esse observatur fœminis, maxime hystericeis, aut quibus præmature menses cessarunt, vel maribus hypochondriaco-hæmorrhoidariis vel arthritico-hæmorrhoidariis, utrisque vero plethoricis & sanguinis excretiones cum euphoria tolerantibus, aut ad easdem admodum proclivibus.

§. III. Exoriuntur hi dolores ex abdomine & adscendunt intra caput, intercurrentibus pathematibus cardialgicis, nauseabundis, & anotericis flatulentis, unde subjecta ita affecta, hos capitis dolores vaporibus illis inimicis, e Ventriculo ascendentibus, adscribere volunt: ipsi vero dolores sunt gravativi, distensorii, inflatorii, modo in cervice, modo in occipite affligentes, tempora occupantes, interdum processibus mastoideis adhærentes, quandoque pulsatiles & lancinatorii, cum vertiginosis perturbationibus conjuncti, aut in vertice sensibilis aut insoliti refrigerii sensum inferentes, nonnunquam tinnitum aurium, vasorum temporalium & jugularium intumescuntiam, alvi stricturnam, virium languorem, faciei ruborem &c. unâ involventes.

§. IV. Quanquam vero hæc commotio sanguinis, non simpliciter congestoria sit, sed & simul spasmodica evadat, attamen illius respectus finalis non alius est, quam ut sanguis, qui per Menses aut Hæmorrhoides ob certas causas eliminari non potest, sursum & quidem in talem partem transferatur, in qua olim natura, similem exonerationem sanguinis vel præstitit vel prosequuta est, quæ cum hæcenus præcedentes affectus hystericos, hypochondriacos aut anomalicos hæmorrhoidales per motus spasmodicos tractaverit, ita similes spasmos huic intentioni, qua sanguinis excretionem e capite urget, conjungit, siquidem vicissim debite vel Mensium vel Hæmorrhoidum revocationes, vel subjunctæ congruæ artificiales sanguinis Ventilationes, talem affectum quasi in suo fundamento levant & mitigant: de reliquo præter has considerationes, modo commemoratas, etiam illæ causæ ad hujus affectus invasionem concurrunt, quæ vel in genere sanguinem irregulariter commovent, vel seorsim caput ita afficiunt, quo copiosius sanguis eo affluat.

Conf. Stahl's Progr. de Cephalalgia Iliaco-Hæmatitica.

CAPUT IV.

DE

CEPHALALGIA APOPLEXIÆ PRODROMO.

§. I.

Brevibus etiam placet mentionem facere, illius ominosæ & peculiaris Cephalalgia, quæ Apoplexiam præcurrere observata fuit, sed quæ quoad causales suos

suos respectus ab hæcenus commendatis fundamentis pathologicis non discrepat; cum vero hæc Cephalalgia, tam gravem affectum præcurrit, tamen quoad diversa phænomena aliqualem specialem differentiam continet, per quam quoad historiam suam aliquo modo ab aliis communioribus & frequentioribus cephalalgiarum speciebus discerni & dignosci potest, ita illius seorsim hoc loco reminiscor.

§. II. Præter illas vero circumstantias, quæ ad statum subjecti in Apoplexiam sanguineam propendentis, pertinent, de hac Cephalalgia notandum est, quod subjectis adultioribus, ut plurimum plethoricis, & multis plethoræ suæ commotionibus obnoxia eveniat, & quidem quod repente corripit, quasi e nucha ascendens intra intimiora cerebri sese motibus exquisitis tensoriis & lancinatoriis diffundat, simul repentinas & insolitas vertiginosas perturbationes atque sensuum suspectas habetationes & obnubilationes inferat, post moram vero iterum remittat, sed ferme semper gravius & cum majori omine recurat, quin denique in actualem apoplexiam, nisi tempestiva medela ipsi feratur, excurrat.

§. III. Oriuntur itaque hi dolores e repentina & immoderata congestione sanguinis intra caput, qualis in junioribus hisce subjectis cum faciliore effectu & eventu impetratæ Narium Hæmorrhagiæ præstita fuerat, quæ ipsa congestio hac etiam ætate, pristinum eundem finem prosequitur, ad quam intentionem naturæ, reliquæ in subjecto occurrentes circumstantiæ, imprimis urgentis plenitudinis sanguinis, aut oppressæ hæmorrhoidalis evacuationis, pluribus aliis etiam, minime neglectis, contribuunt; dum vero hoc conamen quædam vel insuetudo vel desuetudo premit, vel contumacia in agendo, ex adulta ætate fluens, comitatur, ita neque ad congrua loca proxime applicatur, neque ad salutarem eruptionem e naribus perducitur, sed per accidens & quidem citra intentionem naturæ in internam eruptionem & sanguinis extravasationem in cerebri ventriculos excurrit.

CAPUT V.

DE

CEPHALALGIA VENEREA.

§. I.

Cum in ordine diversarum Cephalagiæ specierum explicandarum etiam illa singularis species Venereorum dolorum capitis occurrat, ita non alienum erit, in hac Cephalalgia aliquod discrimen a reliquis speciebus annotare, attamen simul indicare, quomodo nihilominus eandem Veneream Cephalalgiam conge-

siones sanguineæ certo respectu comitentur, licet subinde aliquid materiali efficaciam inquinamenti venerei exaltati adscribendum & concedendum sit.

§. II. Præsupponit itaque hæc Cephalalgia præsentiam & concursum inquinamenti Venerei, quod causam impulsivam, ad provocandos hosce dolores capitis idoneam, constituit, ipsa vero species doloris hujus per initia fixum quasi locum in capite occupat, qui dolor mox rodens, ardens, pruriens, terebrans, quasi intra cranium fodiens & salina rosione efficax esse percipitur, conjuncta gravitate & temulenta molestia capitis, qualis dolor maxime vespertinis & nocturnis temporibus, quibus juxta ordinarium œconomiam animalis statum, heterogeneæ materiæ plus extenuantur & augentur diffunduntur, & per latifundium humorum disperguntur, utpote quæ principaliores hujus Cephalalgiae circumstantiæ sunt, cum quibus adhuc plures aliæ concurrant, quæ ad Venereum inquinamentum illiusque efficaciam in partes membranaceas, glandulosas & lymphæ comeatui dicatas, pertinent.

§. III. Quoad causales respectus omnino quidem inquinamentum illud venereum, quod successive acrem, stimulatoriam, vellicatoriam & in membranaceas partes efficacem qualitatem nanciscitur, dolores illos rodentes & prurientes in sensibili pericranio causatur, sed & eo ipso, ad affluxus congestorios sanguinis intra caput provocandos concurrunt, id quod tanto certius & facilius in subjectis plethoricis contingit, imprimis junioribus & quæ alias sanguinis commotionibus aut actualibus plane emotionibus adiveta fuerunt, in quibus non modo sensationes dolorificæ, tensoriæ, distensoriæ, æstuentes, oppletoriæ, pulsatiles & turgescenciæ occurrunt, sed & reliqui concursus dolorifici, magis magisque augentur: ut ita ex una parte congestiones sanguineæ, propter rosivam vellicationem, caput infestent, ex altera parte etiam ex prægressis motibus hæmorrhagicis in diversis subjectis, majora accrementa & incitamenta accedant.

CAPUT VI.

DE

CEPHALALGIA STOMACHALI.

§. I.

PEculiaris hæc est dolorifica capitis afflictio, quæ non modo diversis subjectis familiaris est, sed & multis opinionibus ansam præbet, cum in causali illius deductione, plurimi Medici consensum plexus illius nervosi, sinistrum Ventriculi orificium ambientis, accusare sciant, & pro qualicunque coloratione hujus asserti, certam dispositionem Ventriculi, sed certe nescias qualem (fortassis talem, quæ

quæ præsuppositioni & opinioni congruit) culpæ & allegare soleant, in qua sententia vero meum dissensum ob varias rationes celare haud volo.

§. II. Res interim est vera & indubia, quod videlicet ex stomacho capitis dolor in variis subjectis ortum trahat, quando nimirum aliquid insoliti, durioris & dyspepti, aut acrius confermentantis & qualescunque turbas in Ventriculo causantis, comederunt; inde evenit, ut mox caput dolere inchoet & sensationibus consuetis, tensoriis, pressoriis, oppletoriis, semi vertiginosis & æstuantibus affligatur, quid dolor satis sæpe mox remittere incipit, quando talia subjecta tempestivo vomitu, hæc ingesta mox iterum egresserunt, alias hi dolores, per aliquot horas continuant & tunc iterum cessant.

§. III. Sunt vero tales dolores illis subjectis familiares, quæ in genere facilia sunt ad congestorias commotiones capitis & simul sensibilia in officio concoctionis, in quibus capitis dolores frequentius prægressi ex longe alia, quam e Ventriculo petenda, causa, primam occasionem lubierunt, unde historia practica attestabitur, quomodo eadem subjecta communiter plus sanguinis contineant quam quidem necesse habent, aut in fluxus sanguinis inclinent, aut etiam impedito fluxu spontaneo sanguinis laborent, quod de foeminarum Mensium fluxu valet, ut itaque initia motuum horum congestiorum intra caput magis propter sanguinem, quam propter aliam causam fiant, cui commotioni vero ita advescit natura, ut si corpori quicquam offertur, quod iterum per superiores regiones, cum sensu fastidii & aversionis rejiciendum est, eadem pristinarum commotionum sanguinearum in superiores & quidem capitis partes dirigendarum, memor, ex hac occasione pristinos mores & modos repetit, & tam diu continuat, donec objectum præsens, quod Ventriculum offendit, aliorum promovit aut aliquo modo removet.

§. IV. Quod enim de consensu generis nervosi vulgo dicitur, illud nititur indemonstrativa, quæ tamen vulgo accusatur, certa dispositione ventriculi, deinde in omnibus subjectis unus quidem itemq; adest consensus, sed deest unus idemque effectus, non vero in omnibus subjectis sensus & consuetudo unius ejusdemque gradus sunt; porro subjecta quædam, quoad corporis constitutionem teneriora & generice sensibilia judicata, tamen sæpe non experiuntur tales dolores, ob famosum illum nervorum consensum, uti alias subjecta, quoad corpus robustiora, sed in hisce particularibus commotionibus sensibilia; ut ita facile & si negotium promereret, multis phænomenis demonstrari posset, quomodo vulgares accusationes nervorum non satisfaciant huic negotio.

CAPUT VII. DE CEPHALÆA.

§. I.

Quemadmodum hæc peculiaris denominatio doloris capitis est, ita peculiaris rem speciem Cephalalgiae constituit, quæ a communi & vulgari quadante-nus differt, non quidem quoad sensationum dolorificarum species, sed quoad certas intercurrentes circumstantias specialissimas: siquidem dolores in Cephalæa occurrentes æque tensorii, distensorii, pullatiles, vibrativi & æsuantes existunt, non tamen ita immoderati & acerbi, ut in simplici Cephalalgia, sed mitiores & obtusiores, attamen constantia & durabilitate compensantes, in quo ratione gradus & valoris deficiunt.

§. II. Unde sunt diuturnæ & contumaces capitis dolorificæ afflictiones, quæ cephalæam afficiunt, per plures dies continuantes, paululum remittentes, ex levi causa iterum corripientes, neque per consveta salutaria auxilia, quibus vulgo Cephalalgia mitigari solet, facile compescibiles, sed insolentius persistentes, sub quibus unà insolita capitis infirmitas concurrit, quæ in hebetatione sensuum interiorum consistit; affligit perpetua capitis gravitas atque temulenta molestia, licet per intervalla etiam rheumatici quidam motus cum prædictis doloribus concurrant.

§. III. Quantum quidem Historia practica attestatur, hoc ipso affectu facilius foeminae corripuntur, & quidem, quando circa mensium negotium in turbas & impedimenta incidunt, aut multum cum Cephalalgia afflictæ fuerunt, quæ una cum reliquis subjectis de singulari illa molestia in hoc affectu conquerruntur, quasi caput ipsis etiam quoad ossa distensum sit, unde jubent & efflagitant, quo ipsis caput circa tempora ad futuram sagittalem comprimatur: quidquod frequenter in ipso capite certum locum doloris indicant & jubent, quo post mortem hic antea indicatus locus inquiratur.

§. IV. Quantum Historiæ anatomicæ de subjectis cephalæa afflictis & denique demortuis testantur, observatum in ipsis fuit quomodo vasa sangvifera præter naturaliter dilatata & extensa occurrerint, quæ amplitudo & flacciditas vel per vehementes simultaneas cephalalgicas commotiones, vel per frequentes ordinarias cephalalgias vel per concitatas impetuosas commotiones sangvinis intra cerebrum factas (quo interdum artificiales vehementes vomitiones in sexu sequiori provocatæ recensendæ sunt) inducæ fuit, ut adeo vasis imprimis venosis ita patentibus, & affluxus intra cerebrum copiosior & constantior fiat, ex eo oppletiones, distensiones, infarctus & partium membranacearum extensiones & relaxationes,
inde.

Indeque pendentes imbecillitates quasi perpetuæ existant: quo concurrunt per intervalla exardescences activæ congestiones, juxta antiquum typum sanguinis excretionem e capite urgentes.

§. V. Interim fundamentales circumstantiæ comprobant, quod omnino tam ante cephalææ ortum, quam sub illius progressu molimina hæmorrhagica concurrant, sicuti extraordinariæ illæ copiosiores translationes sanguinis intra caput, ad molimina hæmorrhagica spectantes, id efficiunt, (quod ad Cephalææ veram indolem alias spectat) nimirum extensionem vasorum sangviferorum cum flacciditate eorundem conjunctam; unde aliarum salutarium Hæmorrhagiarum impeditiores successus vicarias tales commotiones involvunt, sicut in fœminis male menstruatis contingit: quemadmodum de reliquo sequiori sexui hic affectus facilius obtingere potest, & prout experientia confirmat etiam solet, dum laxior & mollior illius textura, talibus relaxationibus & per extensionem inducendis flaccescentiis citius subjacet.

CAPUT VIII. DE HEMICRANIA.

§. I.

INter species dolorum capitis adhuc hoc ordine Hemicraniam recensere, quæ rarius quidem occurrit, sed satis indolens, contumax & refractaria existit, licet cæterum dimidium capitis latus occupet & detineat, unde etiam hanc appellationem nacta est; quanquam vero hic affectus non totum supremum caput, uti aliæ cephalalgicarum species solent, occupet, tamen hunc defectum in eo supplet, ut dolores acerbiores & acutiores existant, deinde vero etiam in totum capitis latus, usque in collum & humerum se extendant, & ita secundum longitudinem magis exspatiantur, in quo secundum latitudinem defectum aliquem habere videntur.

§. II. Exserit hic affectus sese cum motibus non simpliciter congestoriis, sed & una spasmodicis in uno capitis latere, ita quidem ut a summo vertice, porro tempora, oculi, genæ, mentum, aures, collum & summus humerus corripiantur, non quidem simul & semel, sed alternatim, adeo ut si in affecto latere dolores, superiores forte partes detineant, eo tempore ab inferioribus cessent, & vice versa: deinde hic affectus tam junioribus, quam adultioribus interdum obtingere observatur, ita quidem ut in junioribus, dextrum præcipue latus capitis, in adultioribus contra sinistrum occupet, in quibus posterioribus, cum affectibus

ar.

arthriticis, nephriticis & ischiadicis, aliquam communionem subit: de reliquo vero subjectis activioris indolis facilius quam aliis obtingit.

§. III. Porro experientia medica comprobatur, quomodo Hemicrania interdum periodicas recursiones servet, aut aliis statibus temporibus, quasi exquisitos paroxysmos teneat, ut & quomodo communiter in subjectis plethoricis & ad Hæmorrhagias proclivibus, occurrat, & quomodo quandoque e Cephalalgia simplici, male tractata & per remedia calefacientia aut minus secunda opiata offensa, oriatur: quo adhuc illam circumstantiam refero, quomodo interdum ex mensibus impeditius procedentibus aut Hæmorrhoidibus retropulsis, primitias suas capefferit, quæ singulæ observationes practicæ ad enodandam & illustrandam indolem huius affectus inserviunt.

§. IV. Ob id quoad causalem Hemicraniæ explicationem dico, quod hic affectus constituat magis rigorosum & immoderatum molimen, ad eliminandum superfluum sanguinem in genere directum, a natura horum motuum præfule & efficiente causa susceptum, atque ad talem locum directum, qui partim reliquæ ætati congruit, aut e quo olim similis evacuatio aut eluctatio, commissa fuit: concurrunt vero in hoc conamine hæmorrhagico motuum augmenta insolita, quæ partim cum temperamento porosiori & spasmodicis commotionibus magis subiecto, partim cum animo audaciori, præcipitanter & impetuose, aut tacite, sed admodum immoderate & contumaciter fines præfixos prosequente, partim cum prægressa immoderata artificiali commotione & excitatione, correspondent.

§. V. Unde in Hemicrania formalem rationem, ad usus medico-præcticos applicandam, demonstro & comprehendo, quod constituat in genere salutarem destinationem ad molestantem sanguinis ubertatem deplendam, neque habeo aut invenio, quo salinam aliquam acrimoniam accusem, quæ cum principalioribus & essentialibus circumstantiis historicis haud congruit, siquidem imprimis illa peculiaris horum congestorio-spasmodicorum motuum applicatio, ad diversum latus, pro diversitate ætatis ordinata, ab hac physica causa totidem discrepat, cum potius verior & simplicior ratio, inquirenda sit in illa generali motuum majori vel minori applicatione ad dextrum vel sinistrum latus, prout ætas est junior vel adultior: siquidem in juventute ob promptitudinem ad motus & labores usitatus & frequentius vires ad dextrum applicantur latus: ut non latius commemorem, quomodo natura humana ad primam suam intentionem deducendam in inferioribus corporis locis exquisitas stricture & subinde etiam alvi occlusiones suscipiat, quo vires suas in superiores regiones magis transferre queat, & quanta exquisita temporis ratione affectum talem periodice repetat.

CAPUT IX.

DE

OPHTHALMIA, HYPOPIO ET EPIPHORA.

§. I.

Cum haecenus in explicandis Cephalalgicarum speciebus, imprimis congestiones sanguineas per supremum tam internum quam externum caput, vagantes, annotaverim, ita pro evidentiori ordine, jam similes apparatus haemorrhagicos & congestiones sanguineas, harumque consecutiones & connexiones, in diversis capitis partibus explicabo: inter quas partes vero respectu dignitatis suae, praerogativam tenent oculi, ob id solenniores & ad Pathologiam medicam simplicius spectantes, oculorum affectus commendabo, & quidem hoc loco Ophthalmiam, Hypopium & Epiphoram, quia partim ratione successus & consecutionis exquisitam affinitatem habent, partim una eademque causa nituntur, ex qua primas origines capeunt, inter hos vero affectus, principalior est Ophthalmia, quae generica sua denominatione, quasi per excellentiam, singularem oculorum morbum indicat.

§. II. Ophthalmia est affectus oculorum congestorio-inflammatorius, cum acuto & exquisito dolore conjunctus, simpliciter sanguineus, subjectis sive in pueritia, sive in adolescentia constitutis, familiaris, maxime sanguine abundantibus, Cephalalgias etiam interdum obnoxiiis, in quibus talis affectus modo unicum, modo utrosque oculos occupat, cum dolore subtili & acuto tensorio, pulsatili, ardente, oppletorio, compunctorio, lancinatorio, concurrente inturgescencia Vennularum, oculum percurfantium, & impatientia applicationis oculorum ad luminis splendorem: & haec molestia acuta, non raro ad intimiora & bulbum usque oculi penetrant, sicuti interdum etiam albuginea tunica, cum stagnante sanguine perfunditur, qui successive resolvitur & resorbetur.

§. III. Durant tales dolores interdum per exiguos dies, qui de reliquo circa vespere, (quo tempore ob diversas functiones vitales, motus consueti augentur) exacerbantur, & concurrunt etiam aliquando oppletoriae capitis molestiae, donec successive totum hoc schema affectus remittat, aut interdum vel sua sponte vel qualitercunque exacerbatum, per omnia praedicta symptomata augeat & increbrescat; maxime vero dolor lancinatorius, compunctorius, ardens & pulsatilis exasperatur, qui sese ad certam oculi regionem intra Uveam & tunicam corneam concentrat, atque cum actuali inflammatione pergit, quin denique in suppuratorium effectum excurrit, ut micula quaedam purulenta albuginea promineat, qui morbus affectum illum, a medicis HYPOPION dictum, constituit, e qua exigua

prominentia pauca admodum puris quantitas exprimi potest, qui abscessulus in tenera tunicarum oculi textura, legitime iterum concreescens nihil visum impedit, quando vero irregulariter concretio hæc contingit, & cartilaginosa quædam cicatrix & protuberantia oritur, tunc ille specialis oculi affectus provenit, qui **UNGVIS oculi** aut **PTERYGION** vocatur & communiter visus functionem valde lædit.

§. IV. Interdum Ophthalmia simplicior & sanguinea mutationibus quibusdam ex diversitate subjectorum provenientius subicitur, quando videlicet eadem humidioris vel temperamenti vel intemperiei existunt, ut adeo serosi quidam effectus aut secessiones & successivæ emanationes seroso-salivales lacrymales ex oculo affecto oriantur, & affectus ille qui **EPIPHORA** sive **LIP-PITUDO OCULI** audit, prodeat, in quibus præcurrentes & concurrentes motus congestorii, hanc humidam secessionem intra laxiorem & glandulosam oculorum texturam causantur, quoniam talis humiditas in reliqua massa sanguinis horum subjectorum non deficit, sed potius abundat: hoc serum vero in teneram & sensibilem hanc partem secedens, eandem non parum stimulat & offendit, adeoque congestorium humorum affluxum constanter provocando, sustentat, ut denique tale malum in perversum illum habitum degeneret, proptereaque hic affectus tam insolens tanque chronicus fiat, & de reliquo necessariam huius affecti organi vivacem tensionem alteret & relaxet, ut posthac obscurior non modo compareat, sed & largioribus affluxibus & oppletionibus humorum pateat.

§. V. Fundamentum horum connexorum affectuum consistit in congestionem sanguinis activa in hanc partem translata, minime vero in fortuita & cum reliquis circumstantiis principalibus historię practicę nihil cohærente obstructione vasorum minimorum, vel simplici sanguinea vellicatione: scopus huius congestorię commotionis est emotio sanguinis superflui & commoti e capite, quam natura nunc in tali loco urget, nimirum in oculo, qui per varias, maxime externas causas & occasiones offensus & quasi provocatus fuit, siquidem hic locus in vicinia narium positus, harmoniam motuum hæmorrhagicorum inter oculos & nares prodit: quo illa animadversio merito referenda est, quomodo in observationibus medicis non deficient exempla Hæmorrhagarum ex oculo, imprimis mensium ex oculo ventilatorum, vel quomodo natura humana ex generali dominio, quod in corpus suum habet, speciales has hæmorrhagicas intentiones suscipiat, sive ad effectum suum pertingant, sive minus proxime in hunc locum transferantur & dirigantur; cum qua consideratione adhuc concurrit ætas, in quam Ophthalmia usitatus incidit, qualis communiter etiam Narium Hæmorrhagiis obnoxia est, nec non ille concursus causarum, tum antecedentis tum occasionalis, quæ

quæ sicuti ad Hæmorrhagias provocandas, ita etiam ad ophthalmiam excitandam, teste quotidiana experientia, quadrant & satisfaciunt.

§. VI. Quando talis congestio sanguinea intra teneram atque densam oculorum texturam paulo immoderatus transfertur, facile exinde evenit, ut aliqualis sanguinis stasis suboriatur, quæ ne in putredinem actualem ruat, a natura salutari consilio, inflammatorio, suppuratorio motu, urgetur, ut adeo ob stasim per accidens natam, prima intentio, quam natura per motus congestorios prosequeretur, amittatur, & ne ex illa stasi deterius malum proveniat, alius effectus, nunc magis necessarius obtineatur; de reliquo in illis subjectis, quorum sanguis cum multa serosa humiditate permixtus est, sub genericis massæ sanguineæ congestionibus ad oculos aliter fieri haud potest, quin successive tenuior & fluidior hæc humiditas serosa intra oculorum texturam copiosius se dimittat, adeoque hoc schema affectus, ali-
um eventum sortiatur, interim experientia teste ejusmodi affectus evidenter cessat, quando vel puerulis Narium hæmorrhagiæ redeunt vel foeminis menses erumpere inchoant & constanter fluere continuant.

CAPUT X. DE CATARACTA.

§. I.

Peculiaris hic est oculorum affectus, qui partim theoreticis, quoad modum fi-
endi & essendi, partim practicis quoad motum tractandi, multam crucem
figit, & in se spectatus celebre illud officium visus, admodum offendit, quod suc-
cessive penitus & perfecte abolitur & ex obscuritate in absolutam cæcitatem con-
vertitur: vulgo quidem adscribitur successivæ affusioni, perfusioni & suffusioni
pituitæ mucilaginosa & in coagulum pronæ intra uveam tunicam & cristallinum
humorem, qua successive inspissata & condensata pelliculam humoribus ocu-
lorum accrescentem & incrementem statuunt medici, quæ pupillam denique in
totum ocludendo radios solares intercipit & cæcitatem causatur, siquidem hujus
pelliculæ genesis, successivam vulgo supponunt & ex eo inter incipientem &
confirmatam, Cataractam distinguunt.

§. II. Quamquam hujus sententiæ, antiquitus receptæ, argumenta & de-
monstrationes habere gloriantur illi, qui eidem addicti sunt, dum non modo
possibile esse videtur, ut ejusmodi pellicula in loco indicato generetur, sed & e
depositione illius atque repetita relapsione, hujus asserti veritatem comprobare
nitantur: protraxerunt tamen in recentiori ævo Ophthalmiatri quidam solertiores

& acutiores Galliæ è rudibus antiquitatis evidentiorē sententiā, de statu Cataractæ, dum videlicet obscurationem anticæ superficiēi lentis crySTALLINÆ accusant, ut propterea facilis radiorum solarium transitus præcludatur, & cæcitas exinde oriatur; qualis obscuratione dum successive augetur ita Cataractæ confirmationem successive conciliare dicitur.

§. III. Oritur ejusmodi crySTALLINI humoris obscuratione, a materiis perversis cum humoribus intra Oculum congestis, ad affectum locum successive secedentibus & superficiēi hujus humoris adhærentibus, unde ob diversitatem ejusdem materiæ color Cataractæ variare solet & propterea alia dicitur cinerea, alia fusca, alia albicans, alia livida, quæ discreta denominatio operatoribus valde usitata est: & dum talis depravatio non subito oculis accidit, propterea communiter observatur, quomodo Cataractæ genesis antecedant prædictæ congestiones sanguinis ad oculos, undecunque etiam provocatæ fuerint, five e junioribus ætatibus finem illum hæmorrhagicum intendere compareant, five diversas immoderatas oculorum offensiones sequantur, ubi non penitus excludenda est qualiscunque humorum dyscrasia serosa, aut biliosa, quæ tanto facilius ad obscuritatem talem inducendam concurrat.

CAPUT XI.

De

OTALGIA.

§. I.

AD Aurium morbos solenniores nunc progredior & inter illos primum hunc præmitto & explico, qui a medicis per eminentiam vocatur dolor aurium & qui in simpliciori quodam statu observatur, licet cæteroquin non adeo frequenter occurrat, neque utrasque aures simul corripiat, sed qui tamen gravis satis, urgens & acutus est, unde simpliciori doloris nomine indicatur.

§. II. Est vero hic dolor sensibilis, tensorius, distensorius, pulsabilis, lancinatorius, ardens & semi inflammatorius: evenit subjectis plethoricis, imprimis junioribus, Narium Hæmorrhagiis aut aliis apparatus ad easdem pertinentibus antehac obnoxiiis: continuat per aliquot dies, & ob sensibilitatem admodum afficit subjecta, ut propterea morales, animales & vitales functiones, in mutationes quasdam incidant: concurrat subinde hic affectus cum doloribus rheumaticis, siquidem de reliquo vel idiopathice corripit, vel juxta veterum observationes, primum commendatas, symptomatice & quidem in febribus acutis, occurrit.

§. III.

§. III. Interdum hic affectus sine visibili effectu & producto decurrit, interdum vero etiam ita insolescit & increbescit, ut prædicti dolores acerbius continu-ent, capitis concursans oppletio dolorifica affligat, ardor maxime angat, & perfecte inflammatorium schema subnascatur, quod post aliquot dierum decursum nonnun-quam in perfectum Apostema definit, ut denique pus extra affectam aurem erum-pat & impostherum abcessus iterum concreascit, atque modo minorem, modo majorem auditus gravitatem aliquando post se relinquat: vel evenit ut abscessus talis apostematicus, in abscessum ulcerosum degeneret, adeoque diu fœtidus flu-xus ex aure cum gravi auditus impedimento, vel plenaria abolitione continuet.

§. IV. Hæc Otalgia oritur a simili acerbiori congestione sanguinis ad au-rem facta, quam species dolorum & reliquæ circumstantiarum connexiones com-probant, sicuti interdum causæ quædam externæ occasionales, aures afficientes maxime vero repentinæ aëris frigidioris penetrationes, intra aurem huc contri-buunt; qualis commotio vero in genere concernit eventum illum hæmorrhagi-cum, quem natura per modum aberrationis a vera via in auribus & circa illas pro-sequitur, uti circumstantiæ in subjectis annotandæ id confirmant, videlicet status plethoricus, prægressæ Hæmorrhagiæ, aut prægressa alia molimina hæmorrhagica, & concurrentes adhuc commotiones ad Hæmorrhagias disponentes, quo spectat veterum observatio circa Otalgias symptomáticas instituta, quomodo illæ partim cum deliriis, partim cum Stillicidio sanguinis e naribus communionem aliquam servant.

§. V. Quando sua sponte simplicior talis congestio intra aures exacerba-tur, per accidens exinde stagnatio aut stasis sanguinis in aure suboritur, cui discu-tiendæ & referendæ natura humana, amisso priore scopo excretionis sanguinis, inflammatorium nunc motum adhibet & substituit, quo posterius gravius magis-que urgens periculum avertat, quæ inflammatio interdum in suppuratorium effe-ctum definit; quo ipso metus corruptionis putridæ in aure præoccupatur: inter-dum vero etiam accidit, ut citra talem scopum hæmorrhagicum Otalgia impri-mis inflammatoria excitefur, quando ob prægressam insolitam oppletionem ca-pitis cum copiosiori sanguine, ex exæstuatione capitis majori ortam & ob super-venientem sensibilem atque repentinam refrigerationem capitis & aurium, incar-ceratio & stasis sanguinis in tenero & sensibili hoc organo, subnascitur, cui post-hac amoverendæ natura inflammatorium motum adhibet.

§. VI. Quando Otalgia symptomatice & quidem in febribus acutis occur-rit, communiter prædicti respectus annotandi & conciliandi sunt, quomodo vi-delicet natura, qualitercunque sub hac febre commota & impulsæ hæmorrhagi-cam talem commotionem suscipiat, unde observarunt etiam veteres, quomodo vicissim tempestiva Narium Hæmorrhagia hæc symptoma febrile mitigaverit,

siquidem aliàs in observatione medico-practica abunde cognitum est, quod natura tales particulares commotiones & fines interdum in febribus seligat, cum eadem jam in principaliori quodam opere occupata & laboriosa existat.

CAPUT XII.

DE

TINNITU ET SUSURRU AURIUM.

§. I.

AD affectus aurium, præsentes alterationes referri merentur, quando insolito modo & malo omine frequentiores tinnientes & murmurantes sonitus in aure percipiuntur, quo loco vero mox duplicem perversum sensum præoccupo, ne videlicet transitorius ille & cæteroquin sanis hominibus occurrans tinnitus pro morbo declaretur, aut ab ipsis affectis subjectis adeo rigoroſe atque meticuloſe æſtimetur; deinde ne mox ſimiles sonitus cum reliquis affectuum ſyncoplicorum, paralyticorum, hemiplecticorum aut apoplecticorum prodromis confundantur, & exinde denuo affectis subjectis tantus horror incutiatur, ut ſi non ex hiſce affectibus, tamen ex profunda & meticuloſa imaginatione in eoſdem incidere queant.

§. II. Tinnitus aurium rarius eſt idiopathicus, quin interdum ut ſymptoma cum ſimplicioribus Cephalalgis aut affectibus ſpasmoticis, caput una in conſenſum trahentibus, concurrat, ſiquidem ratione formalis ſuæ conſtitutionis ſubtili ſpasmotica ſtriſtura internarum membranularum in aure comprehenſarum, nitiſtur, quæ æqualiter ſuſcepta ab externa ordinaria aëris commotione tamdiu ſubtiliter alteratur, ut eo uſque tinniens ille ſenſus continuet, donec ſubtilis hic ſpasmus in prædictis locis remittat: adeoque hic tinnitus conſectarium illius motus eſt, qui cum aliis hæmorrhagicis capitis moliminibus quandoque complicatur: communiter itaque ſymptomatice talis tinnitus ſive in prædictis ſive in rheumaticis, catarrhalibus aut febrilibus affectibus occurrit.

§. III. Unde etiam evenit, ut talis tinnitus illas externas cauſas ſequatur, quæ ad provocandum ſubtilem & repentinum ſpasmum in profunditate aurium quadrant, quo loco inculpo repentinam refrigerationem aurium, aut vehementem commotionem ex forti fragore & ſonitu externo, qui impetuoſe teneras membranulas aurium allidens & afficiens, repentinam ſpasticam earundem retractionem poſt ſe trahit: quando vero hic tinnitus periculoſioris ominis eſt, & apoplecticis eventibus præcurrit, communiter ſuſpectam vertiginem & repentinam ſenſuum obnubilationem una involvit, adeoque ex concurrentibus circumſtantis, quoad eventum ſuum dignoſci debet: ubique tamen conſectarium evadit,

dit, (si quidem sponte occurrit) motuum præcurrentium & concurrentium hæ-
morrhagicorum; quare Veteres & imprimis Hippocrates passim hunc tinnitum
aurium in febribus cum Narium Hæmorrhagia sollicite comparavit: & quanquam
etiam catarrhalibus affectibus interdum superveniat, ubique consecutionem mo-
tum spasticorum ad salutarem excretionem plurimum desinatorum efficit &
constituit.

§. IV. Susurrus aurium partim subjectis adultioribus & modo in senectu-
tem proclivibus, partim sub affectibus frequentius catarrhalibus obtingit, consistit
vero in irregulari spasmodica tensione membranularum internarum ad aures perti-
nentium, ita ut in uno loco strictura talis auctior occurrat, in altero vero laxitas
quædam insolita adsit, unde irregularis & confusa hæc auræ, ab extra allidentis, oc-
casio, non acutum sed obscurum & murmurantem sonitum causatur: talis com-
motio spasmodica vero communiter directæ est ad catarrhalem exonerationem e
capite, maxime in talibus subjectis, quæ vel in junioribus ætatibus, actualibus san-
gvineis narium fluxibus adsveta fuerant, vel alia molimina hæmorrhagica in capi-
te subierunt, quæ tamen per accidens ad serosos eventus pertigerunt & hætenus
in vicaria hac excretionem conservata fuerunt.

CAPUT XIII.

DE

GRAVITATE AUDITUS ET SURDITATE.

§. I.

Blga horum affectuum, gradu tantum differentium, ut plurimum constituunt
eventum præcedentium aurium morborum, siquidem gravitas auditus, vel
in relaxatione membranarum aurium, vel deformatione ipsius organi, vel præ-
gressa læsione & mala concretionem, vel continuante humida secessione & catar-
rhalis oppletionem aurium, consistit, & ex illis causis maxime oritur, quæ ad hos
effectus contribuunt: & quemadmodum interdum juxta filum & tenorem, ex-
perientiæ medicæ ejusmodi effectus moliminibus illis hæmorrhagicis, hætenus
descriptis, anomalice tamen decurrentibus, supervenire solent, ita adhuc aliæ, in-
ternæ & externæ commotiones & violentæ plane occasiones eo concurrunt, quæ
propterea a spontaneis & tacitis causis & ortibus hujus affectus curatius distingvi
debent.

§. II. Et ita etiam plenaria auditus abolitio, sive Surditas similes causas
& occasiones agnoscit; unde vel in absoluta paralytica membranularum aurium
relaxatione, vel in violenta dilaceratione tympani consistit, ut propterea omnis ne-
cessaria percussio allidentis aeris cesset: quo interdum plane singulares & spe-

cialissimæ alterationes, quæ ex observationibus rarioribus anatomicis petendæ sunt, disposuerunt, uti inter reliquas causas proximiores ad surditatem talem conciliandam idoneas, iterato particularem humorum metastasin & secessionem humidam refero, quippe quam circumstantiam veteres medici annotarunt, quando in febribus, vel perfecte typicis, vel irregularibus, repentina surditas orta est, quam ejusmodi particulari translationi humorum adscripserunt & cum qua interdum sanguinis stillicidium e naribus connexerunt: de reliquo vero ad talem affectum, quasi ordine naturæ, proclivis est senilis ætas, cui per legem divinam decrementum & denique mors destinata legitur.

CAPUT XIV.

DE

ODONTALGIA.

§. I.

Frequens hic est affectus & perquam molestus, dum cum multo & contumaci dolore affligit, & non modo multa subjecta invadit, sed & frequenter recurrit, subinde etiam e simplicioribus phænomenis incipit & in diversos effectus definit, qui tamen non ex essentia affectus, sed ex accidentalibus illius circumstantiis proveniunt, uti sunt frequentes sputationes, intumescentiæ inflammatoriæ aut cariosæ dentium corruptiones: siquidem posterius hoc accidens, non modo illos motus ad constituendam odontalgiam pertinentes provocare, sed & certo respectu etiam exacerbare solet.

§. II. Est vero odontalgia affectus subjectorum juniorum, quæ non raro per aliquam consuetudinem in adultiorem ætatem hunc affectum transferre solent: ipse affectus vero consistit in doloribus strictoriis, subtiliter tensoriis, fremebundis, vibrativis, lancinatoriis per gingivas quaquaversum tractoriis & extensoriis, quas sensationes vulgo vocant reisen und ziehen, zucken, hin und her fahren, wüten und toben &c. ita ut mox ipse sensus attestetur, quod culpa horum dolorum consistat in motibus congestorio-spasticis, non vero in acri & salsa vellicatione, tenerrimis nervulis ad radices dentium abeuntibus illata, siquidem nullus dolor rodens, pruriens, pungens, stimulan, acris &c. vel præcurrit, vel concurrit, ut ita ex ipsa indole rei exculpetur illa vulgaris & plebeia pathologia, quasi acrimonia sanguinis aut catarrhus falsus & acris, hos dolores provocet.

§. III. Quo itaque respectu causalis explicationis, indoli & primis affectus initiis satisfaciam ex motuum, affectum hunc unice & absolute constituentium, ratione & disquisitione indico, quod forma hujus affectus consistat in commotione
activa

activa sanguinis ad & intra gingivas, adeoque intra caput facta, pro intentione atque scopo impetrandæ evacuationis sanguinis abundantis & molesti, multiplicibus commotionibus obnoxii: & licet hic finis & effectus vel nunquam obtentus sit, neque amplius impetretur, tamen ex iusta circumstantiarum collatione & subjecti conciliatione facile præsentis asserti veritas demonstrari potest.

§. IV. Hinc moderatæ præservatoriæ gingivarum cruentationes aut aliæ artificiales sanguinis Ventilationes, Odontalgiam mitigant, vel plane præoccupant; sicutvero alii motus extra ordinem in œconomia animali occurrentes, maxime vero spasmodici, in habitum degenerare solent, ita hoc ipsum etiam cum odontalgia contingit: quo magis etiam subjectum præter plenitudinem sanguinis, de multa seroforum humorum colluvie participat, ita has congestiones successive humidæ quædam secessiones & salivationes molestæ excipiunt, quas proinde præjudicans aut præcipitanter judicans plebs Catarrhis saluginosis imputare laborat, licet eventus talis mere accidentalis sit, & non tam primæ intentioni naturæ, quam intemperiei sanguinis respondeat.

§. V. Ita etiam per accidens evenit, ut sub vehementioribus congestoriis talibus commotionibus, tandem stagnationes quædam aut stases sive in gingivis sive in maxillis suboriantur, quibus supervenientes inflammatorii motus, earundem discussionem concernentes, aut interdum in apostematicum effectum desinentes, mitigationem aliquam conciliant; sicut etiam per accidens evenit, ut ex iisdem immoderationibus congestionibus, huc illuc circa dentium radices, stasis sanguinis oriatur, quæ ob ineptitudinem loci per inflammatoriam commotionem discuti non potest, unde non modo in corruptionem ruit, sed & dentem proximum in cariösam corruptionem una conjicit; ex quo contingit, ut consuetæ congestoriæ commotiones nunc ad hoc objectum, nimirum ad dentem cariösam, concentrentur & illius remotionem urgeant, siquidem dente tali extracto dolores hi aliquandiu acquiescunt, donec residuum seminium cariösam proximum sanum dentem inficiat, adeoque novum tale objectum, quibus denuo antiquæ congestiones accidunt, suppeditet.

§. VI. Minime itaque assero, quod primaria horum dolorum causa sit acredo & falsedo stimulan, nervosam gingivarum texturam vellicans, alias Odontalgia admodum frequens esset subjectis in salina diæta versantibus, vel multa falsedine gingivas imbuentibus, uti multis subjectis in more positum est ad dealbandos dentes & abstergendas sordes, gingivas cum dentibus, cum sale communi liberalius & frequentius fricare, cum tamen experientia quotidiana perpetuam contrarietatem exhibeat: neque cum illis consentio, qui asserunt quod Vermiculi, ad dentium radices constituti moribus suis & puncturis, vix mathematicè demonstrandis & comprobandis, tam atrocissimos dolores causentur: & quanquam

non negem, quod interdum in dentibus cariosis vermiculi exilissimi conspecti fuerint, ad quos fautores hujus pathologiæ vermium per operosam industriam & lucubrationem aut rariorum observationum collationem conquisitos provocant: illud vero dico, quod per accidens & cum tempore aliquando in præsentē hac sentina corruptionis vermiculus talis per microscopium detectus, deprehendatur.

CAPUT XV.

DE

PHRENITIDE ET PARAPHRENITIDE.

§. I.

CUM adhuc in explicandis diversis affectibus capitis occupatus sim, ita hoc ordine mentionem injicio fonticorum quorundam affectuum, maxime acutorum & periculosorum, nomine ad minimum consentientium & Veteribus medicis frequentius annotatorum, quid quod etiam in calidioribus nationibus sæpius observatorum, quorum prior Phrenitis audit & in genere a medicis delirium cum acuta febre conjunctum, furibundum tamen dicitur, qui affectus præceps & in initiis, incrementis & decrementis suis acutus est.

§. II. Proprie vero spectatus hic prior affectus communiter quidem consistit in inflammatione meningum, undecunque illa orta fuit, sive sponte & idiopathice ex subitanea & repentina congestione sanguinis in intimiora capitis, quæ interdum repentinas Hæmorrhagiarum suppressiones excepisse legitur & observatur, sive ex contusione violenta capiti inducta & ab hinc causata repentina stasi sanguinis in prædicto loco affecto: sive etiam symptomatice occurrerit, videlicet in febribus acutis, ex concursu repentinarum commotionum congestoriarum, quales veteribus sub nomine raptuum humorum ad caput venerant.

§. III. Subiecta quibus hic affectus ab internis commotionibus & impulsibus obtingit, sunt communiter juniora, activiora, plethorica, excretionibus sanguinis spontaneis adversa & plethoræ suæ commotionibus vel præcedentibus vel præsentaneis obnoxia reddita, & si in febribus cum ejusmodi affectu affliguntur vel intempestiva Venæ sectio, vel calefacientium remediorum & regiminum ordinatio, vel in subiectis activioribus, refrigerantium medicamentorum & regiminum concessio in culpa fuisse observatur, ad quas circumstantias, tum antecedentes, tum occasionales ex Historia practica hujus affectus occurrentia phænomena commode referri possunt.

§. IV.

§. IV. Perfectæ Phrenitidis signum est delirium cum acuta febre conjunctum, concurrunt vero etiam vigiliæ, capitis intensior æstus, turgiditas, rubor faciei, venarum inflatio, pulsabilis arteriarum motus in temporibus, oculorum splendor & velox commotio, pulsus plenus, durus, fortis, celer & frequens, Urina tenuis & valde rutilans, male vero si simul pallida fuerit, respiratio abbreviata & laboriosa; concurrit quandoque dentium stridor, & si paululum discretionis adhuc capaces sunt patientes, urgens capitis dolor percipitur, lingua est aridior, alvus non raro strictior, præter multa alia adhuc specialiora signa & symptomata, siquidem juxta observationes anatomicas in subjectis sub phrenitide demortuis, observatæ sunt membranæ cerebri inflammatæ, rubicundæ aut maculis nigricantibus conspersæ, aut actuali corruptione affectæ, una cum Venis cerebri vel inflatis vel interdum varicosis.

§. V. Quod Paraphrenitidem attinet, tunc eadem juxta vulgarem acceptionem medicorum, pro inflammatione diaphragmatis habetur, tamen diversa phænomena in vivis & demortuis in capite occurrentia, testantur hunc affectum non esse simplicem, sed complicatum, unde Galenus eundem pro symptomate inflammationis diaphragmatis æstimat, adeoque judicat, quod unâ Meningum inflammatio cum diaphragmatis inflammatione concurrens aut alternans hunc affectum constituat, cui sententiæ vero iterum Willisius & Bonetus obstant, & ab inflammatione hunc affectum derivare recusant, quin Hildanus asserit, quod Paraphrenitis partim ex inflammatione duræ Meningis, partim ex secessione Ichoris inter meninges & cerebrum oriatur, adeoque diversam originem habeat, sicut Phrenitis non nuda inflammatione meningum nititur, sed alias adhuc causas arduas, in intimiori cerebri parte occurrentes, excipit.

§. VI. Quod quidam hunc affectum diaphragmatis inflammationi adscriperint, occasionem præbuit concursus magnarum & fonticarum anxietatum præcordialium, nec non singultuosæ interdum commotionis; coincidit vero etiam in hoc affectu grave delirium, rubor faciei, oculorum turgiditas, venarum inflatio, capitis æstus, multa inquietudo & febris admodum acuta; delirium vero non adeo grave deprehenditur, ac in perfecta phrenitide; interim etiam observatum fuit, quomodo hic affectus choleicis aliquando febribus ut periculosum symptoma accesserit.

§. VII. Quanquam vero Phrenitis quoad principaliorem suam respectum ex inflammatione meningum oriatur, tamen partim ad eandem, partim ad paraphrenitidem acerbiores, vehementiores graviores magisque repentina congestoria & restagnatoria commotiones sanguinis, intra caput factæ, contribunt, quæ singulæ commotiones vero; siue sponte subnatæ, siue per mala artificia & regimina provocatæ, nisi violentæ causæ & occasiones concurrerint, consentiunt cum mo-

tu ad Hæmorrhagias Narium tendente, qui sese in subjectis plethoricis, junioribus, activis, & ad commotiones hæmorrhagicas adsvetis sistit: siquidem inflammatio interdum excipit prægressam impetuosiores congestionem, quando per accedens stasis sanguinis in cerebri membranis induxit.

§. VIII. Interdum evenit, ut extra febrem repentina talis & impetuosa translatio sanguinis intra cerebrum, oriatur, cui postea febris ut symptoma accidit, quo modo Phrenitis idiopathice contingit, quod etiam succedit, quando per aliquam violentiam, ab extra capiti illatam, stasis sanguinis in intimioribus cerebri causata fuit: siquidem huc spectant aliæ fonticæ cerebri læsiones & quidem tales, quæ facilem sanguinis transitum per illud exinie impediunt, quibus, inflammatoriæ & febriles commotiones superveniunt: & dum in hac officina animæ rationalis non modo tam fonticæ alterationes motuum & progressuum, ad vitalem œconomiam spectantium, occurrunt, sed & hi motus in impetuoso & audaci gradu consistunt, ita hoc tempore etiam concurrunt alterationes animæ in moralibus functionibus, quæ in actualia deliria & quidem impetuosa & audacia excurrunt.

§. IX. In Paraphrenitide quidem licet similes alterationes in cerebro occurrant, quales ad phrenitidem provocandam quadrant, tamen alii adhuc effectus, sive in pectore, sive in abdomine, suspecte stagnatorii, impetuose restagnatorii, vehementer congestorii, graviter inflammatorii vel corrodescentes cholericis concurrunt, aut rectius præcurrunt, & complicatum tale malum, maxime periculosum constituunt, in quo subinde similes decubitus sive activi transitus sanguinis intra caput ad excretionem hujus e naribus spectantes, multam observationem merentur: ex quo etiam veteres medici annotarunt, quomodo in hisce affectibus, tempestivus sanguinis fluxus e naribus non parum emolumenti contulerit.

CAPUT XVI.

DE

AFFECTIBUS SOPOROSIS.

§. I.

QUando notabiles & principales affectus capitis hoc ordine exponere animus est, qui vel hæmorrhagicis moliminibus propiori nexu respondent vel ex præcurrentibus & concurrentibus congestionibus humorum intra caput, aut impedito humorum transitu per caput oriuntur, ita jam Soporosos affectus commendare constitui, qui cum sopore, vel magis vel minus profundo, sese manifestant,

stant, quorum diversi gradus in Historia medica, diverso nomine notati occurrunt, ut sunt *Lethargus*, *Carus* & *Coma*, quippe qui affectus ceteroquin quidem rariores sunt, attamen communiter ominosi & periculosi existunt, siue symptomatico tam febribus, quam aliis affectibus superveniant, siue idiopathice occurrant.

§. II. *Lethargus* summum gradum Soporosorum Affectuum constituit, & consistit in profundo sopore, e quo difficillime excitari possunt patientes, & licet denique aliquantum evigilent, tamen delirio quodam, impotentia rationis & sui ipsius oblivione laborant, ut etiam ad potum, (si possibile est etiam ad cibum) admoneri & urgeri debeant, mox vero iterum in eundem profundum somnum incidunt, sub quo affectu reliquæ tam ordinariæ quam extraordinariæ excretiones inordinate succedunt: cæterum affectus haud diu durat & usitatus inter quartum aut sextum diem decurrit, una cum diversis aliis suspectis indiciis, quæ in tota completa Historia illius memorantur.

§. III. *Carus*, medium gradum occupat & similiter in profundo sopore consistit, non tamen cum delirio & mentis impotentia, ut in *Lethargo*, conjunctus deprehenditur, proinde etiam respiratio paululum liberior est, & quando in febre occurrit, tunc motus febrilis paulo intensior & acerbior existit, quam in *Lethargo*: desinit aliquando in *Apoplexiam*, solvitur vero atque melius excurrit, vel cum alvi fluxu, vel *Narium Hæmorrhagia* vel evacuatione materiæ purulentæ aut serosæ e capite: communiter etiam cum ejusmodi affectu multæ virium imbecillitates concurrunt.

§. IV. Sequitur *Coma*, tanquam inferior gradus Soporosorum Affectuum, quod *Coma* pro symptomate febrium acutarum, finistre exeuntium, vulgo habetur, & quanquam in mitiori sopore consistat, tamen periculo nunquam caret: distingvitur hoc *Coma* in *Somnolentum*, quod somnum in ægrotantibus extraordinarium quidem, adeoque præter naturalem, sed certum, constituit; & *Vigil*, quod consistit in summa illa propensione in somnum, citra tamen perfectum somnum, quod posterius a quibusdam, sed minus adæquate, *Typhomania* vocatur: & quamquam per se hic affectus a concursibus deliriorum liber sit, tamen si per accidens deliria conjunguntur, communiter convulsivi etiam motus metuendi sunt.

§. V. Quantum quidem observationes anatomicæ docuerunt, communiter in subjectis, sub hisce accidentalibus affectibus demortuis, labes quædam in cerebro deprehensa fuit, & quidem vel actualis corruptio, maxime ulcerosa, vel alia mixta valde colliquans & confusa corruptela vel occurrit abscessus apostematicus, (unde experientia teste interdum tales affectus supervenire inflammationibus internis capitis; & ex eo etiam fluit, quod spes quædam affulgeat restitutionis quando tempestive pus ex auribus aut naribus erumpit:) vel alia quædam labes conspectui sese obtulit, siue varicosa venularum intumescencia siue scirrhosa cere-

bri induratio, five secCESSio pituitosa intra alveos cerebri, qualia phænomena imprimis causam præbere solent, quo ob cerebri tantam depravationem & haud facile expectandam liberationem, natura tempestive ab attentione & sensuum exercitio sese abstrahat, adeoque ob gravitatem causarum & fastidium quoddam de illis conceptum, in soporem talem transeat; qualem proinde soporem, quoad efficientem suam causam, non materiali, sed immateriali rationi adscribo, siquidem alias sensuum exercitium & vicissim abstractio a sensibus animæ competit, minime vero corpori.

§. VI. Ejusmodi labes communius cerebro superveniunt a motibus humorum intra illud, vel impetuosius directis, vel inordinatius determinatis; qui motus sunt congestorii, non circa particularem humorem, sed circa sanguinis massam occupati, ita ut interdum intentio administrandæ Hæmorrhagiæ concurret, ad quos congestorios motus, tam in febribus, quam extra has provocandos variæ causæ externæ imo aliquando etiam internæ contribuunt: licet etiam ex minus consulto & securo usu narcoticorum remediorum, tam in febribus, quam in fonticis capitis affectibus, nec non ex usu & admissione aliarum causarum, caput valde affligentium, quo vapores adversos, incongrua vomitoria & inopportunas Venæ Sectiones tam in acutis febribus quam extra illas ordinata, inebriationes &c. refero, hi affectus ortum traxisse & legantur & adhuc conspiciantur denique ipsum decrementum activitatis animæ per senectutem aut prægressos multos arduos labores & animi curas acquisitum, causa evadit, quo quædam ex prædictis cerebri alterationibus oriatur, & per bonam consequentiam affectus soporofus superveniat.

CAPUT XVII.

DE

VERTIGINE.

§. I.

AD capitis morbos pertinet molestus ille & interdum suspectus affectus, quem Vertiginem vocant medici, quæ acceptio a principali illo phænomeno circumversionis imaginariæ tum loci tum corporis petita est, & non æque raro in vita communi, licet per diversos gradus, occurrit, sed diversis causis & circumstantiis sese conjungit, ita ut junioribus & adultioribus subjectis eveniat, & sub minori suo gradu & statu tamen in tantum angat, in quantum & legitur & observatur, quomodo vertigo periculosos quosdam affectus interdum præcurrerit, in quo tamen metu, multi male connectunt, adeoque male concludunt.

§. II.

§. II. Mitior vertigo ferme omnibus plethoricis subjectis familiaris est; nec non capitis doloribus simplicius sanguineis sese conjungit & ex impeditiori refluxu sanguinis per venas cerebri, sub quo undulatoriæ & resagnatoriæ quadam commotiones contingunt, oritur: & talis est simplex Vertigo, quæ præter hanc animadversionem etiam illis subjectis familiaris esse deprehenditur, quæ antehac actuales Narium Hæmorrhagias expertasunt, in quibus proinde ex repetitis restrictionibus sanguinis, sive mitioribus congestionibus & difficilioribus refluus progressibus e cerebro ad cor ortum trahit.

§. III. Ita etiam ad ejusmodi insolitam, extraordinariam & copiosam sanguinis affusionem intra caput & per consequens ad Vertiginem simpliciore provocandam contribunt, prægressæ inebriationes, magnæ Cephalalgia in febribus, conatus vomendi, nimia ventriculi oppletio, repentina & sensibilis partium inferiorum refrigeratio, Mensum & Hæmorrhoidum impeditior successus, infæctus usus fumi tabaci, odor aduersorum &c. siquidem maxime etiam hypochondriaci, imprimis adhuc juniores & activiores, præcipue vero illi, quibus familiare fuit in juniori ætate sanguinem e naribus profundere, vertiginem simplicem experiuntur: unde iterato indico quod hic affectus sit consecrarium vel congestionis sanguinis & ex hac pendentis impeditioris refluxus illius, vel ex qualicunque moderata sanguinis spissitudine dependentis similis difficilioris regressus sanguinis ad Cor.

§. IV. Alia species vertiginis vocatur *Scotomia*, sive Vertigo tenebricosa, quæ ominosior est, attamen rarior, & præter communem illam sensationem circumversionis, una obnubilationem sensuum involuit, unde etiam Scotomia audit; tertia denique species vocatur Vertigo Caduca, quæ repente invadit & simul sensus & rationem momentanee impedit, ut homines sub tali impotentia, cadere teneantur: & hi posteriores gradus vertiginis, præcurrunt communiter vel affectus convulsivos & ipsam etiam Epilepsiam, vel apoplexiam, Hemiplexiam aut grandiores Paralytes: consistunt vero hæ Vertiginum species in repentina alteratione motus cum nervis & partibus nervosis in capite, quo vel suspecti quidam infarctus sanguinei, vel maxime adversa & subtilia, imo partes nervosas valde affligentia, vaporosa principia faciunt, sicuti vapor carbonum tum fossilium tum aliorum, aut vapor valde fermentescentium subjectorum liberalius exceptus, tales effectus post se trahit; unde postea ex eadem motus mutatione in capite vel actuales convulsiones vel perruptiones & extravasationes sanguinis intra cerebrum oriuntur, ut Apoplexia superveniat.

CAPUT XVIII.

DE

CORYZA ET GRAVEDINE.

§. I.

Frequentius hi affectus occurrunt in communi vita, imprimis quidem prior, & licet paulo mitiores vulgo occurrant, ex quo homines affecti medici artificialem opem haud urgeant, tamen quoad ortum, indolem & connexionem suam explicatione aliqua indigent; est vero Coryza fluxus ille copiosus catarrhalis, feri, modo dilutioris & benignioris modo acrioris, e naribus, qui plurimis subiectis interdum aliquoties per annum accidit & per unum & alterum diem continuat atque decurrit.

§. II. Singularem vero meretur attentionem observatio Veterum, præcipue Hippocratis, quando cum Coryza rheumaticum affectum concurrere annotarunt, quo ipso ex hodierna adhuc observatione & experientia inter coryzam simplicem & rheumaticam commode distingvere licet, siquidem hæc posterior cum acri illo fluxu decurrit, unde nares arroduntur, & propterea multus pruritus, ardor & dolor affligit, quin aliquando plane febrile quiddam supervenit, quæ singulares circumstantiæ, in simplici & benigniori Coryza desunt.

§. III. Affectus in se spectatus satis est cognitus; siquidem etiam Gravedo illum affectum constituit, qui ad Coryzam futuram contendit & respicit, unde vocatur Coryza subsistens, *der Stock-Schnuppen*, quippe qui affectus propterea gravedinem in capite molestam & quasi morbosam causatur, dum in fronte & antea maxime capitis parte dolor premens, gravans, opplens, æstuans affligit, qui sub reliquo animi & corporis torpore, vel iterum evanescit vel in Coryzam excurrit & præcedentes molestias tunc amittit.

§. IV. Quod indolem atque causalem rationem horum affectuum concernit, tunc sciendum est, quod minime humores illi serosi, ita fortuito effluant aut in affectas partes secedant, sed quod antea per motus præcedentes & continuantes congestorios eò transferri debeant, sub quibus post hæc humidæ tales secessiones contingunt, ut cum iisdem vel partes glandulosæ & cribrosæ oppleantur, & prout humores illi seroso-mucilaginosi spissiores sunt, infarciuntur, adeoque Gravedinis affectum causentur, vel si mobiliiores fuerint per peculiare internas partium & tunicarum constrictiones, quæ non raro titillantes & fremebundas sensibiles molestias post se trahunt, exprimantur, aut prout hæc ultima excretio majoribus difficultatibus exposita est, cum repentinis concussoriis capitis commotionibus.

bus, per frequentes sternutationes, quæ simul fluidificandæ huic humiditati immobiliori inserviunt, urgetur & promovetur.

§. V. Habent vero hæ congestiones, sanguinis intra caput primum & primum scopum in multis subjectis, quo sanguis copiosus e naribus expellatur, dum vero hi motus non adeo pronite & cito ad hunc effectum pertingunt, sanguis vero in ejusmodi subjectis cum multa humiditate seroso-mucilaginosa commixtus est, ita successive talis humiditas in glandulosas & cribrosas capitis partes secedit, quas propterea ob hunc infarctum molestius afficit, ut natura, seposita prima intentione, alterum hunc secundarium scopum prosequatur & loco sanguineæ excretionis, serosam subjungat, quæ cum nihilominus illam utilitatem exserat & offerat, ut humores in genere a superflua serosæ materiæ quantitate liberentur, seorsum vero caput & oppletæ hactenus partes teneriores depleantur, ita successive huic etiam excretioni ita advescit, ut vel sponte eandem repetat, vel diversis causis congestorias commotiones ad caput provocantibus, obtemperet.

§. VI. Dum vero sub ejusmodi affectibus, partes capitis non modo præter solitum, cum majori humorum quantitate onerantur, sed & membranaceæ, glandulosæ & nervosæ partes magis relaxantur & humectantur, ita non modo in genere torpor animi, sed & proinde somnolentia & aliqualis gustus & olfactus hebetatio oritur; si vero congestoria commotio ad affectus hosce introducendos concurrens vehementior & acerbior est, deinde etiam sanguis pro diversitate temperamentorum floridus existit, ita coryza acrior & rheumatica redditur, dum materiæ seroso-mucilaginosa, copiosa quantitas feri acrioris, sulphurei, tenuioris, organici, permiscetur, quod partes affectas, quas ingreditur & egreditur, ita afficit, inficit & stimulat, ut congestiones sanguineæ, ad easdem acerbius continuentur.

CAPUT XIX.

DE

BRANCHO.

§. I.

Sicuti hactenus prædicti affectus capitis plurimi, juniores hominum ætates corripunt, ita hisce morbis annuero jam illum affectum, quem Branchum sive Raucedinem vulgo vocant, qui similiter non infrequens est, & vel sponte atque tacite oritur, vel causas occasionales oblatas sequitur: afficit vero & occupat hic affectus intimiores fauces & quidem guttur, cum epiglottidis afflictione & proinde hic affectus vel simplex est, quando molesta quædam asperitas, has partes deti-

net, vel etiam acris existit, dum in affectis locis sensus dolorificus excoriationis & ardoris sub exscreatione maxime sese manifestantis, occurrit.

§. II. Habet hic affectus non exiguam communionem cum rhevmaticis aut serosis commotionibus & excretionibus aliis in capite, & acris quidem ille Branchius cito corripit atque per unum & alterum diem continuat, qui paulo profundius se dimittens & vel unā asperam arteriam corripuens, acrem tussim vel per Oesophagum descendens, appetitus depravationem, quin conamina vomibunda inducit, quemadmodum interdum hic affectus, vel cum Coryza unā concurrere vel alternare solet, ut propterea plebs de hujus raucedinis aut catarrhi descensione a intimiora pectoris loca, aut versus ventriculum dicere sciat, *der Fluß habe sich gesencket*.

§. III. Sub hoc Branchio & mucida obhærescentia in gutture, occurrit illa molestia suscipiendæ & frequentius repetendæ exscreationis, per quam in acri Branchio pauca, tenuis, salsa attamen mucida substantia excernitur; interdum etiam concurrunt capitis oppletoriæ molestiæ, atque æstus, nec non alii concursus congestoriarum commotionum ad & intra caput, fauces & pectus transeuntium.

§. IV. Oritur itaque talis Raucedo, e congestione sanguinis intra fauces, ad eundem scopum directâ, quo primario motus tales congestorii tendunt: & quanquam locus ad transmittendum sanguinem non sufficienter commodus & aptus existat, minime tamen naturæ jus illud denegari potest, quo minus ad eundem locum hanc contentionem hæmorrhagicam transferat: & dum ad affecta loca humores copiosius affluunt, successive in partes membranaceo-glandulosas vel materiæ simplicius mucilaginosæ, vel etiam acriores serosæ secedunt, quæ posteriores, teneras hasce partes, superficietentis excoriant & non modo sensum ardoris & pruritus, sed & contumaciam congestionis fovant & causantur.

CAPUT XX.

DE

PHLEGMATORRHAGIA.

§. I.

Quamquam vulgo hic affectus magis ad observationes rariores, quæ in historia practica occurrunt, referatur, adeoque in communi Pathologiæ medicæ filo non tractetur, tamen cum omnino cohæreat cum præcedentibus affectibus, illius mentionem injiciam: quoad appellationem suam, denotat stillicidium aut fluxum Phlegmatis fluidioris aut feri, e naribus, sicut alias sanguis guttatim exinde profluere solet: differt vero in hac circumstantia a Coryza, quæ non ita gutta-

tim

tim & uno quasi termino profluit atque succedit, sed quæ successiva narium humectatione sub decursu unius aut alterius diei procedit.

§. II. Hæc Phlegmatorrhagia sub præcedentibus quibusdam molestiis capitis congestoriis, oppletoriis, gravativis & prementibus, ita denique erumpit, ut post brevem moram, quando plures guttula phlegmatis effluxerunt iterum cesset, rarius vero occurrat, nedum facile quidem repetat, licet in ejusmodi subjectis obtingat, quæ ante hac congestiones capitis subierunt, aut rhevmaticis capitis affectibus obnoxia fuerunt, unde hac sua infrequentia, multum discrepat a Coryza simplici, quamquam incongrue suppressa, similes affectus post se trahat, quales perturbata Coryza & Narium Hæmorrhagia ratione consecutionis suæ involvunt.

§. III. Ex eo itaque significo, quod hic affectus ut singulare naturæ opus, tamen cum hæmorrhagicis apparatus, non exiguam communionem habeat, dum motus, qui ad seri fluxum formaliter contribuunt, non alii quam sanguinem congestorii sint, adeoque juxta observationes, de hoc affectu occurrentes, similes causas & occasiones sequuntur, quæ ad commovendum sanguinem faciunt; & quanquam ipse effectus non sit excretio sanguinis, tamen eadem hoc loca valet ratio & consideratio, quæ de Coryza superius suppeditata fuit: interea in hoc affectu simul & semel peculiari resolutione & activitate administrat & absolvit natura humana, quod in Coryza tardius magisque successive exsequitur, sicut etiam subjecta quæ hic affectus unquam occupavit, de reliquo activioris & præcipitis indolis fuisse deprehensa sunt.

CAPUT XXI.

DE

ACHORIBUS.

§. I.

UTi hætenus recensiti affectus extra infantia periodum, occurrunt, ita jam tales capitis affectus pervolvo, qui ætatem infantia communiter invadunt, licet interdum ex hac, in reliquas periodos se extendant; sunt vero etiam capitis affectus, qui Achores vocantur, & adhuc in generali acceptione hærent, dum ulcerationes capitis imprimis superioris, manantes, quas vulgo vocant Die bösen Köpffe, indicant, cui afflictioni frequenter subjiciuntur infantes; quæ subinde eosdem satis diu detinet, atque vegetæ nutritioni non exiguum impedimentum injicit.

§. II. Huic affectui maxime exponuntur infantes spongiosioris corporis habitus, vel de sanguineo vel de phlegmatico temperamento participantes, qui ex exi-

guis pustulis prurientibus & ardentibus, sed post frictionem manantibus & mox ulcerascentibus & latius sese expandentibus, oritur, atque ad complementum suum progreditur: interea sub tali capitis ulceratione persæpe una in glandulosis exterioris capitis partibus nodi, ad contactum dolentes, duriores, modo in magnitudinem majorem increbescentes, modo iterum decrescientes, concurrunt, tanto magis vero numerosius protuberantes, quando aliquo modo ulceratio manare cessat & exsiccare incipit.

§. III. Ad ejusmodi Achorum species refero *Crustam lacteam*, quæ faciem & in illa genas, frontem & mentum occupat, & similiter cum limpidis & pellucidis pustulis ardentibus & prurientibus efflorescit, sed tamen in perfectam ulcerationem, laxiorum harum partium, degenerat, attamen foedam & spissam aliquam crustam format & cum hac faciem deformat, dum latius se extendit; qua abrasa in fundo hæret ulceratio occulta, quæ ob auram liberalius ambientem denuo escharam induit, & in tali statu diutius continuat, atque infantes perquam moleste habet, imprimis cum hic affectus ob multum ardorem & pruritus quem inducit, multam etiam inquietudinem in infantibus causetur.

§. IV. Ejusdem ferme indolis est *Tinea*, quæ graviolem calvariae capillitii ulcerationem constituit, ita insolentem & immorigeram, ut profundius in calvariam serpat & exiliora sinuosa foraminula, quasi a tineis perfossa & elaborata, efficiat, sub concursu majoris affluxus humorum, copiosioris effluxus sive manationis atque doloris ardentis, prurientis & tensorii: quippe qui affectus non modo contumaciter insistit, sed & quasi in habitum transit & cum alteratione atque impedimento functionum moralium, animalium & vitalium persistit.

§. V. Ex assimilatione instituta, medici diversorum talium Achorum reminiscuntur, sub diversa tamen appellatione, unde inter Practicos occurrunt *Favi*, *Ficus*, *Helcydria* & *Ameda*, in quorum affectuum explicatione vero, nulla singularis ratio occurrit, illud vero hoc loco notari debet, quomodo ulcerationes tales calvariae, non bene repurgatae, denique sentinam & seminarium pediculorum constituunt, unde adversus ille affectus innotuit, quem *Phtiriasin* vulgo vocant, sub qua reliqua ulceratio magis insolescit, quin malignior & deterior redditur.

§. VI. Dum vero fundamentum horum affectuum consistit in actuali corruptione ulcerosa, ita ratio perquirenda est, unde videlicet talis corruptio ortum traxisse compareat: oritur vero hæc ulceratio, e Lympha pingviori & tenuiori, quæ in locis affectis, actualem stasim subiit, posteaquam in iisdem copiosius collecta & repentina restrictione superficiali turbata, oppressa & incarcerata fuit: hæc enim dum in infantili ætate, non modo in largiori copia, ob pingvem & alimentosam, diætam adest, sed & intra caput, quod in hac ætate paulo grandius est, respectu reliqui corporis copiosius affunditur, quid quod per calida regimina intus il-

lius superficiei immittitur, ita materialis hæc causa satis notabili quantitate præsto est, quo concurrentibus certis occasionibus, maxime externis, corruptela talis subnasci possit.

§. VII. Quando itaque ex incauto regimine, repente refrigerante, in capitis superficiei, tanto magis in hac ætate sensibili, repentinæ constrictiones excitantur, tunc evenit, ut copiosius impulsæ lymphæ, tam cito reprimi haud queat, sed in superficiei illa, huc illuc, in diversis porulis incarceretur, adeoque ob continuantem aëris ambitum, non modo in majorem spissitudinem delabatur, sed & ob defectum necessarij refluxus, atque caloris, denique in perfectam talem ulcerationem ruat, quæ lymphæ depravatio ulcerosa ob principii pingvioris largiorem comeatum magis fermentativa & serpens redditur, ut propterea tale malum, diutius subsistat & continuet, præterea per affluxum successivum ejusdem lymphatici humoris, magis magisque nutriatur & augeatur.

§. VIII. Interea etiam ad affectus hosce, occasionaliter concurrunt alterationes quædam lymphæ, quæ per vitia lactationis aut reliqui nutrimenti & diætetice tractationis introducuntur, quando videlicet nutrices spissius lac habent, aut nutrimentis spissioribus utuntur, nec non quando infanti adhibentur alimenta spissiora & ad lymphæ incrassationem idonea, unde iterum obtingit, ut ex inducta tali lentescencia lymphæ, suspecta hujus stasis in illis maxime partibus occurrat, quæ constrictoriis alterationibus & aëris liberi accessui, magis patent: Denique in ejusmodi diuturnis ulcerationibus multum etiam valent congestiones futuræ sanguineæ, quæ malum reddunt malignius, acerbius & contumacius.

CAPUT XXII.

DE

PAROTIDIBUS.

§. I.

A glandulis, circa & secundum aures positis, Parotidibus dictis, affectus hic appellationem suam suscipit, & consistit in congestorio-inflammatoria glandularum illarum invasione, quæ interdum idiopathica est, interdum etiam symptomatrica, quando nimirum in febribus, maxime malignis, deinde etiam juxta veterum observationes & experientie testimonia, in febribus cholericis & catarrhalibus particulares tales metastases, quibus febres tales vel solvuntur vel ad minimum solvi & resolvi debeant, contingunt.

§. II. Communiter quidem affectus talis lentiori gressu accedit & succedit, quando videlicet simplex est, & ex exiguo tuberculo parum in initiis incommodo,

do, oritur, quod successive magis augefcit, & dolores tensorios, arduentes, palſa- tiles, lancinatorios, præter majorem intumeſcentiam involvit, qui dolores maxi- me vesperti angunt, & pro diverſitate ſenſibilium & juniorum ſubjectorum feбри- les commotiones, exquisiti tamen typi expertes, cauſantur: qualis affectus, ſi ma- tura medela, diſcuſſionem promovens, eidem non offertur, contumacius in ſup- purationem æquali, tamen lento effecta tranſit.

§. III. Quando hic affectus idiopathice occurrit, tunc illius cauſa principa- lior eſt, præcurrens particularis congeſtio ſanguinis ad hæc loca, quæ cum per accidens in aliquam ſtaſin circa has glandulas ruit, poſthac in inflammatorium affectum mutatur, ſed cum partes glanduloſæ ad motus inflammatorios minus aptæ exiſtunt, ita ſucceſſus hujus inflammationis, tam difficilis & tam tardus eſt: interdum vero etiam ad hunc affectum diſponit occuſans repentina horum loco- rum refrigeratio, poſt majorem tum reliqui corporis, tum etiam capitis, ex- ſtuationem, unde ſtaſis circa hæc loca ſuborta in futurum prædictis congeſtorio- inflammatoriis motibus ſubjicitur & tractatur, ubi adhuc illa peculiaris animadver- ſio commendanda eſt, quod talis etiam affectus ſubjectis junioribus, plethoricis & Narium Hæmorrhagiis antea obnoxiiſ aut ad easdem diſpoſitis, vel aliis ſangvi- neis commotionibus capitis olim affectis obtingat, quæ circumſtantia ad con- nexionem hujus affectus cum moliminibus hæmorrhagicis demonſtrandam, in- ſervit.

§. IV. Quando vero ſymptomatice occurrit, tunc perinde excuſandus eſt ab illa vulgari inculpatione, quaſi ita fortuito & paſſive oriatur & progrediatur, quia potius brevibus ſignifico, quod ſub illius geneſi natura humana ſingularem finem proſequatur, dum videlicet materiam febrilem peccantem, quam hucus- que non ſatis accurate aut congrue evacuavit, ad has glandulas ſub ſpecie conge- ſtorix commotionis tranſfert, eandemque per inflammationem & abſceſſum ita tractat, quo ſub puris evacuatione, aliquid hujus materiæ una eliminetur, qua apertura hoc extraordinario modo obtenta, aliquamdiu e reliqua humorum maſſa tranſlatio peccantis materiæ in locum affectum continuatur, ut propterea conſultum haud ſit, ita genitum abſceſſum repente conſolidare: interea etiam ta- lis metaſtaſis, in eo cum prægreſſis moliminibus hæmorrhagicis harmoniam ali- quam monſtrat, dum ſubjectis junioribus plethoricis, antea vel Narium Hæmor- rhagia affectis vel aliis congeſtionibus capitis adſyctis, evenit.

CAPUT XXIII. DE HYDROCEPHALO.

§. I.

IN hac serie affectuum capitis, tales adhuc colligo & seligo morbos, qui quidem non ita simpliciter & proxime moliminibus hæmorrhagicis respondent, qui tamen ex parte ab impeditiori sanguinis progressu refluxo oriuntur, & inter hosce jam de Hydrope capitis, Hydrocephalo dicto, agere constituti, qui affectus tenellulorum infantum est, aut etiam adhuc fœtui in materno utero obtingit, atque tumorem, imprimis calvarię, valde protuberantem, cum humore lymphatico seroso impletum, sistit, qui pellucidus est, mollis atque pallidus.

§. II. Hic Hydrops triplicis est indolis, vel enim tantum extrinsecus calvariam detinet, vel introrsum in ipsum cerebrum, illiusque alveos secessio talis lymphatica contingit, quippe qui status periculosior est, vel denique & interne & externe simul ejusmodi insolita sequestratio facta deprehenditur: ab interna illa cerebri oppletionē facilius & citius infantes pereunt, posteaquam antea soporoso quodam affectu laborarunt, neque alimenta ingesserunt, quid quod turbato excretionum ordinariorum successus subierunt: reliquus Hydrocephali status etiam satis arduus esse observatur.

§. III. Oritur talis affectus propterea etiam triplici modo, vel adhuc in utero materno ante partum, vel sub partu, vel denique post illum: forma vero hujus affectus in eo consistit, dum refluxus sanguinis a capite ad Cor impeditur interea in ipso capite fluidior & liquidior portio lymphatica & serosa, a reliqua massa sanguinis seorsim discedit & vel internas vel externas partes opplet: siquidem extrinsecus facta talis particularis secessio, liberiore aëris accessui exposta, in lentescentem crassitiem delabitur, atque ægerimam resolutionem subit.

§. IV. Ante partum vero impeditur talis refluxus sanguinis e capite, quando fœtus in utero circa collum cum funiculo suo umbilicali convolutus & complicatus est, ex eo difficilis admodum redditur partus & necesse est, quo pertusa prius aut incissa calvaria, humor hic collectus, effluat; sub partu accidit interdum, ut dum fœtus cum capite natus, aut per internum uteri orificium expressus est, si non cum reliquo corpore mox penitus excluditur & orificium illud circa collum rigide constringitur, tunc compressis vasis jugularibus, idem illud reflui motus impedimentum oriatur, & singularis illa secessio humorum lymphatico-serosorum obtingat.

§. V. Extra uterum denique & post partum generatur hic affectus, quando infantes pusilli & sensibiles negligentius in inferioribus corporis locis obteguntur
sed

sed refrigeriis frequentioribus submittuntur, ut oclusis hisce, transitus humorum magis superiores regiones occupet, unde denique evenit ut dum caput frequenter cum sanguine copiosius oppletur, qui tamen tardius refluit, denique talis separatio atque collectio Lymphæ oriatur.

CAPUT XXIV.

DE

TONSILLARUM AFFECTIBUS.

§. I.

Glandulæ hæ ad latera colli in anteriori parte positæ, cum maxilla inferiori correspondentes, frequentioribus exponuntur afflictionibus morbidis, quæ imprimis junioribus subjectis familiares observantur, & quidem illis, quæ reliquis congestionibus humorum intra caput aut excretoriis moliminibus obnoxia fuerunt: consistunt vero tales affectus vel in simplici intumescencia, vel in actuali inflammatione & futura suppuratione vel in superveniente sinuosa ulceratione, qui morbi tonsillarum vulgo Paristhmia nomine venientes, interdum se invicem excipere solent.

§. II. Simplicior Tonsillarum intumescencia, satis frequens est, & cum catarrhali quadam secessione intra fauces conspirat; quando vero talis affectus negligentius tractatur, & per mala artificia aut regimina offenditur, tunc impetuosius progreditur & in inflammatoriam indolem exardescit, quæ contumacius in maturatorium effectum progreditur & si tunc ortum apostema negligentius tractatur verum ulcus denique corripit, quod propter aptitudinem loci affecti, facile in fistulosum flatum degenerat.

§. III. Causa insolitæ Tonsillarum intumescencie, consistit in copiosiori sanguinis affusione, ad hæc loca proximius directâ, ex qua non modo illi concurrentes tensorii & æstuentes dolores oriuntur, sed & successive tenuioris humiditatis secessiones, tum in has glandulas, tum in connexas alias intimiores colli partes glandulosas, ut infarctus mucilaginosi & catarrhales quasi effectus & affectus concurrant: & quamquam per initia indicati motus congestorii, alium quam hunc scopum habeant, adeoque magis ad sanguinis ventilationem in aptis talibus subjectis & ætatibus respiciant, tamen accidentalis effectus totum reliquum affectum ad alium decursum atque exitum ducit.

§. IV. Ad ejusmodi affectum vero inter alias causas, tales etiam disponunt, quæ ad commovendum sanguinem & provocandam congestionem vulgo concurrunt, siquidem alias ex præcipiti refrigeratione & repentina partibus hisce indu-

inducta, quæ antea cum copiosiori sanguine oppletæ fuerant, similis inturgescen-
tia oriri potest: & si sub talibus commotionibus activis & impedimentis motuum
passivis, gravis & suspecta stagnatio aut actualis stasis in glandulis hisce & circa
illas contingit, tunc inflammatorius motus propterea supervenit, quo corruptio
præoccupetur, & quando inflammatio illa in suppurationem transit, tunc facile ac-
cidere potest, ut parte non bene repurgata, ob affluxum salivalis humoris ad hæc
loca, serpens & hoc respectu qualificata ulceratio oriatur.

CAPUT XXV.

DE

DIVERSIS GLANDULOSIS COLLI TUMORIBUS.

§. I.

PRæter hos Tonsillarum affectus commendant sese adhuc aliæ peculiæres glan-
dularum colli protuberantiæ, quarum quædam *Bubonodæ* existunt, & pue-
rili maxime ætati obtingunt, quæ præcipue circa collum oboriuntur, cum mo-
derato dolore tensorio, pressorio, oppletorio, & si affectæ partes vel moventur
vel attinguntur, etiam sensibilius affligente & augescente: concurrunt sæpe cum
tali tumore etiam aliarum glandularum, in superficie reliqui corporis positarum,
nimirum subaxillarium & ingvinalium, intumescentiæ, quas vulgo vocant *Wachs-
Beulen*, eo quod circa hoc tempus magis & efficacius puerorum corpus nutria-
tur & confirmetur.

§. II. Unde alienum perquam est, hos tumores valde metuere & per di-
versa artificia profligare, cum ex nudo bono regimine sponte etiam evanescant,
sed vicissim e multorum artificiorum usu facile in deteriorem statum degenerent,
adeoque levis, quæ concurrit, molestia non tantopere æstimanda, sed neque et-
iam negligenter tractanda est.

§. III. Dum vero tali præcipue tempore, quo bubonodei hi tumores ori-
untur, puerilis ætas in majori & efficaciori activitate corpus suum nutriente confi-
stat, ita refert, quo hoc tempore lymphæ, tanquam proxima nutritionis materia,
ad hunc actum magis aptetur, præparetur & depuretur: hæc actio vero aliàs in
ejusmodi glandulis administratur, unde hoc tempore copiosius cum reliquo san-
guine ad has glandulas appulsa lymphæ tales intumescencias post se trahit, quæ
tunc iterum remittit, quando sub minori activitate nutritoria præcedentes conge-
storiæ commotiones ad has glandulas, cessant & acquiescunt.

§. IV. Occurrunt porro interdum plane præternaturales tales glandularum
intumescencias, quæ ex vitio conformationis dependere solent, ubi non quidem

loquor, de *sternosis* *excrecentiis*, quam considerationem ad chirurgiam remitto, sed illas glandularum inferioris maxillæ protuberantias intelligo, quæ mox a nativitate adsunt, & cum ætatibus magis magisque augescunt, ita ut merito in tali statu accusare possim naturam, quod sub actu formationis, in hac parte superfluum quid generaverit.

§. V. Sicut vero aliàs, eadem natura superfluas tales partes cum extraordinaria sensibilitate & contumacia sustentare solet, ita etiam hæ glandulæ auctæ non facile chirurgicis ausibus & artificiis offendendæ sunt, quoniam citius immoderatæ commotiones congestoriæ & confuse inflammatoriæ, non modo ad has partes transeunt, sed & alias vicinitates, quin ipsum etiam pectus obruunt & corripunt, ita ut e tali offensione gravissima & funesta consecutaria experientiæ medicæ innotuerint, sicuti mihi unum & alterum exemplum constat Phthiseos, quæ in mortem denique mox transiit, in talibus junioribus subjectis provocatæ, quæ sub bona intentione pro deformitate faciei auferenda, curæ chirurgorum sese commiserunt.

CAPUT XXVI. DE APHTHIS.

§. I.

AD affectus faucium refero etiam Aphthas, non quidem hoc ordine, quasi molimen hæmorrhagicum constituent, sed quia ad capitis morbos, quales diversos hæcenus exposui, accenseri possunt; sunt vero Aphthæ aliæ benignæ, aliæ etiam malignæ: priores infantibus, imprimis lactantibus spongiosioris habitus familiares sunt, & consistunt in efflorescentia fungosa, squamosa, pallida, fauces, linguam, gingivas occupante, & simul ardorem & dolorem inferente, quæ semel abrasa & absterfa mox regeneratur & denuo pristinam suam iniquationem inducit: interea infantes affecti unà insolita faucium intumescencia & multa inquietudine laborant: quando vero moderate tractantur, post aliquot dies iterum desinunt & evanescent.

§. II. Oritur talis excrecentia ab iniquatione per impurum lac aut impura alimenta faucibus oblata, quæ majorem affluxum humoris salivalis mucilaginosi & lymphatici provocant, ut inquinata superficies cutis, in faucibus relaxata, in talem fungosam deformitatem & mollitiem transeat, interea subtili quadam stimulante & fermentativa fædine magis magisque papulas glanduloso nervosas faucium ita constanter afficit tale inquinamentum, ut copiosior ille affluxus sanguinis

gvinis cum reliquis commixtis humoribus, continuet, & colliquativam illam laxitatem cum fermentativo seminio conjunctam, atque in fungosam talem excrementiam abeuntem, inducat.

§. III. Malignæ Aphthæ deterioris & valde periculosæ indolis sunt, quæ præcipue in febribus malignis ut symptoma ominosum interdum occurrunt, imprimis vero circa illos dies, quibus exanthemata efflorescere deberent, quibus Aphthis itaque tali modo provenientes ut plurimum funestus exitus supervenit: communiter sese cum hoc periculoso symptomate conjungit accidens illud, cujus veteres medici reminiscuntur & hodierna experientia adhuc memoriam injicit, quando per oesophagum potulenta cum murmure delabuntur, quod phaenomenon plurimum funestum esse deprehenditur.

§. IV. Ejusmodi Aphtharum malignarum genesis vulgo adscribitur retro-
cessioni materiæ malignæ intra fauces, neque quidem male, siquidem ex particularibus motibus & translationibus talibus congestoriis ad caput & fauces directis & non raro mentis mutationes inferentibus, hoc malignum symptoma, ortum capessere solet: excitantur vero tales insolitæ & particulares humorum restrictiones, vel per qualescunque perturbationes ordinariarum excretionum, sive cum immoderatis humorum commotionibus commissas, sive per regimen frigidiusculum imprimis vero inferiorum partium refrigerationes, causatas, vel præposteras sanguinis subtractiones in superioribus locis susceptas, unde in subjectis partim plethoricis, partim junioribus nec non activioribus, & antehac vel excretionibus vel commotionibus sanguineis in superioribus regionibus obnoxiiis, talis translatio contingit; quæ maligna faucium depravatio & inquinatio denique paralyticum illum Oesophagi statum provocat, qui in modo dictum illud perniciosum symptoma passivi lapsus potulentorum per Oesophagum desinit.

CAPUT XXVII

DE

PROLAPSIONE UVULÆ.

§. I.

Affectus hic, licet frequens sit, tamen minime vel arduus, vel multum molestus existit, nisi paululum deglutitionem impediat & insolitam sensationem post se trahat, modo etiam ab artificiosis offensionibus arceatur, ne inflammatoria commotio eidem superveniat, siquidem ob relaxationem spongiosarum harum partium, sanguis eo copiosius affluere & concurrentibus activis affluxibus facilius in confiniis in suspectam stagnationem aut stasim actualem incidere potest.

Hh 2

§. II.

§. II. Communiter hic affectus concurrit cum catarrhali, medioeri tamen, neque in fluxum aut excretionem exeunte afflictione, sed vel ex infundibulo narium in fauces abeunte, vel cum impeditius succedente Coryza, conspirante, unde secessio & oppletio illa catarrhalis in laxiora hæc & spongiosiora loca exilium & tenerorum musculorum, uulam hanc retrahentium, tonum aut necessariam tensionem magis afficit atque relaxat, ut delabens hæc spongiosa & quasi glandulosa pars majorem decubitum catarrhalis affluxus, atque oppletionis subeat.

§. III. Quando itaque catarrhi capitis sufficienter & commode cum prompta excretionem succedunt, imo quando faucium partes ab ejusmodi restrictionibus humorum liberantur, tunc vel præsens affectus, in se quidem mitior, haud oritur, vel etiam facilius iterum cessat & remittit, cum contra motus præcedentes congestorios in seroso catarrhales effectus exeuntes, consequi & hoc respectu interdum moliminibus hæmorrhagicis, caput occupantibus, sese per consequentiam, sæpius hæctenus commendatam, conjungere solet.

CAPUT XXVIII.

DE

FAUCIUM ET COLLI INFLAMMATIONIBUS.

§. I.

E Capite jam in proximas connexas partes colli descendo, & graviores inflammatorios illos affectus explicare suscipio, qui inter medicos *Angine*, *Prunella*, & *Cynanches* nomine veniunt, qui singuli vero per gradus magis periculosi existunt, & quoad genesin & genium suum bene notari debent.

§. II. *Anginam* quod attinet, quæ ab angendo dicta, partim interiorem, partim exteriorem colli regionem occupat, & vel idiopathice vel symptomatice occurrit, imprimis vero junioribus, plethoricis, in diæta plena & interdum lauta viventibus, sed simul ad Hæmorrhagias proclivibus, subjectis obtingit, quam adultiora paulo rarius corripit, in quibus tamen etiam adhuc periculosior esse observatur; exferit sese cum strangulatorio effectum, respirationem valde præcludente & tumorem, ardorem atque extremam angustiam provocante; quæ commotio congestorio-inflammatoria, quo impetuosius & citius progreditur, eo periculosior esse advertitur: concurrit unà dolor tensorius, lancinatorius cum maximo deglutiendi impedimento, intumescunt vasa sangvifera in capite, prominent oculi & communiter febris acuta accidit, quæ sua etiam symptomata introducit, omissis pluribus, brevem hunc historicum conspectum concernentibus circumstantiis.

§. III.

§. III. Quamquam vero talis affectus mox sine alio præcurrente affectu subjecta corripere soleat, tamen aliquando in acutis febribus ut symptoma occurrat, quando vel præpostera Venæ Sectiones administrantur, vel remedia & regimina calida ordinantur, vel per refrigerantia perversæ & anotericæ quidem commotiones humorum excitantur, ut ita sub singulis hisce causis, quæ alias ad molimina hæmorrhagica excitanda conveniunt, ejusmodi impetuosæ commotio intra fauces oriatur, quæ reliquum febrilem decursum non parum exasperat, dum ad febrem pertinentes necessarias excretionem perturbat, & ad secundariam, magisque accidentalem, sanguinis evacuationem collineat.

§. IV. *Prænella* ut plurimum symptoma febrium contagiosarum, exanthematicarum, epidemicarum constituit & non minus in subjectis junioribus sanguine abundantibus, ad Narium Hæmorrhagias olim adsvetis & non satis commode & congrue vel per artificia & regimina tractatis vel non bene consiliis obtemperantibus, sed & moribus & reliqua impatientia & inquietudine multum resistentibus: exserit vero sese hic affectus, cum specialissimo illo congestorio-inflammatorio motu, intra linguam directo, licet confinia faucium, aliquo modo una afficiantur, lingua tamen intumescit, ardet, valde dolet, quin in superficie fissuras dolorificas concipit & cum glutinosa molesta visciditate oblinitur, præter reliquam concurrentem angustiam respirandi & alia adhuc specialiora ex subjectis interdum eorundemque indole & temperamento fluentia phænomena: qui affectus ut symptoma malignarum febrium consideratus, non minus periculosus est & reliquum febrium decursum admodum alterat.

§. V. *Cynanches* denique est species specialissima inflammationis, quæ faucibus obtingit, sed quæ præ reliquis maxime periculosa est, quia intimior & profundior existit, neque congruis artificialibus subsidiis facile patet, unde Hippocrates in Cynanchicis omnia perniciose esse prædicavit; est vero hic affectus inflammatio, quæ in profundis Laryngis & connexarum cartilagineum musculosis exilioribus partibus occurrit, & tamen neque in faucibus neque in collo inflammatorium tumorem & ruborem prodit, rarus tamen perquam est affectus & ratione circumstantiarum ad historicam illius delineationem pertinentium, cum Angina aliquo modo coincidit, ratione subjectorum & incommodorum, siquidem communiter suspecta quædam respirationis interceptio & febris invasio, una cum multis ominosis circumstantiis occurrit.

§. VI. Ad hos inflammatorios faucium affectus sponte exorientes, contribunt, primaria causandi ratione, impetuosæ quædam commotiones, simplicius sanguinæ, intra fauces directæ, quæ minime ita tumultuariæ & fortuitæ sunt, sed prout diversæ circumstantiæ præcedentes & adhuc in subjecto ægrotante concurrentes indicant, directæ & activo quodam scopo destinatæ sunt, ad emo-

tionem sanguinis superflui molesti & commoti per superiores corporis regiones e quibus hac adhuc ætate sanguinem eliminare natura consuevit, unde cum hoc molimine hæmorrhagico congruunt maxime illæ causæ, quæ repentinas sanguinis commotiones excitant, adeoque intentionem imminutioni sanguinis respondentem provocant.

§. VII. Et licet interdum per alias causas, stasis quædam in faucibus provocata fuerit, tamen experientia docebit, quomodo hæ causæ cum prædictis circumstantiis, omnino conspirent, ita quidem ut vix facile talem inflammatorium affectum excitarent, ni subjectum fuerit plethoricum, in vegeta ætate constitutum, Narium Hæmorrhagiis aut aliis eo tendentibus commotionibus expositum, & adsvetum, proinde etiam diversis suæ plethoræ commotionibus obnoxium, ut ita tales causæ occasionales sive sint sensibiles facium stimulationes, sive vehementiora vomitoria, sive inopportuna & insufficientes Venæ sectiones sive inferiorum Hæmorrhagiarum repentinæ suppressiones, sive sensibiles partium inferiorum refrigerationes & præcipes constrictiones, sive adhuc aliæ.

§. VIII. Tales inflammatorii motus, qui præcedentem congestionem immoderatiorem, ex qua per accidens stasis & occlusio sanguinis in affectis locis contigit, excipiunt, activo & salutari naturæ directorio eo maxime prævisi & destinati sunt, quo hanc stasin referent & discussorio & resolutorio effectû, resorbeant, atque ita perniciosam corruptionem imminentem & certo metuendam, præoccupent: quem scopum natura non modo cum inflammatorio tali actu prosequitur, sed & pro gravitate reliqui affectus, cum febrili commotione, unita vi, cum inflammatione contra stasin pugnante, urget: melius itaque talis inflammatio in tempestivam resolutionem excurrit, ægrius & rarius vero in suppurationem, quæ multos periculosos successus & eventus involvit: licet patientes vel ante suppurationem aut restituantur aut pereant, vel sub eadem succumbant vel post illam ægerrime restituantur, aut plane emoriantur.

CAPUT XXIX. DE CARDIALGIA.

§. I.

QUamquam hic affectus fundamentis præsentis nostræ tractationis non perfecte respondere videatur, dum ex diversis causis originem sumere conspici-
tur, non tamen quoad fundamentalem & theoreticam explicationem easdem animadversiones negligere volo, quæ ad quamvis causalem illius cognitionem spectant,

stant : quoad simplicem suam indolem denotat angustationem oppressoriam, respirationem, præcordia & ventriculum maxime affligentem, adeoque & animo præter corporis angorem, multam inquietudinem inferentem, ita ut interdum Lipothymiaæ metus occupet, quandoque vero nauseabunda & vomibunda commotio accadat, vel denique nonnunquam actualis vomitus, pro diversitate causarum, quæ hunc affectum provocarunt, superveniat.

§. II. Occurrit hic affectus usitatus in subjectis hypochondriacis, hysteriis, spleneticis, Mensium & Hæmorrhoidum Anomaliis laborantibus, alvi frequentioribus adstrictionibus & suppressis flatulentis obnoxiiis, nec non conjungitur pathematibus asthmaticis, ad vomitum cruentum collineantibus commotionibus, ut & morbis pectus in consensum trahentibus & ex retrocessione exanthematum malignorum & inquinamentorum scabiosorum aut corruptionum aliarum ulcerosarum constrictionem tum diaphragmatis tum reliquarum musculosarum pectoris partium causantibus, omiſſis variis aliis ad hæc genera remotiorum occasionalium causarum spectantibus circumstantiis & requisitis.

§. III. Non quidem tam facile hunc affectum, uti quidem vulgo fieri solet, atoniae adscribere volo, quin potius auctiori tono eundem assignare malo, siquidem stricture illæ intensiores spasmodicæ, tam in hypochondriis, quam in Ventriculo, diaphragmate & inferioribus intercostalibus muscularis, hanc angustantem præcordiorum occlusionem causari solent, sub quibus stricturis in Ventriculo præsentibus, comesta alimenta cardialgicam illum effectum, quasi exacerbare & renovare possunt, ut ita denuo frustra ad debilitatem five atoniam Ventriculi provocem, cum exigua interdum quantitas alimenti assumti, quæ gravissimas cardialgias inducit, vix talem proportionatum physicum prementem & opprimentem effectum exserere queat.

§. IV. Unde vero hi spasmodici motus oriantur jam proxima quaestio est, quo ordine denuo vulgatam illam & e triviali pathologia falsa accusari solitam acrimoniam evitare debeo, ne ex communi credulitate indoli & nexui circumstantiarum ad Historiam præsentis affectus pertinentium vim inferam, siquidem juxta hanc tonforum Theoriam, affectus hic plurimis hominibus frequens esse conspiceretur : equidem breviter dico, quod hi spasmi, five ad anomalias Mensium Hæmorrhoidum & Hæmoptyses pertineant, five ad Vomitum Cruentum tendant, five ad præſervationem pectoris ab invaſione & affluxu vel malignarum vel aliarum corrupentium substantiarum collineent, five ad remotionem ad-
verſi objecti in confiniis pectoris, Ventriculi & hypochondriorum tranſeant, ſicuti ad ultimam hanc annotationem pertinent flatus ascendentes, ſcirrhi hepatis, lienis, pancreatis, glandularum meſeraicarum & ſimilia pathemata.

CAPUT XXX.

DE

PHTHISI.

§. I.

ARduum & terribilem jam aggredior affectum, inter homines admodum exosum, propterea quia communiter funestum eventum nanciscitur & quamvis ratione nominis generalem aliquam consumptionem denotet, & propterea à germanis cum tabe admodum confundatur, tamen proprie pulmonum affectum vel actualem pulmonum ulcerationem designat, licet adhuc veteres medici de phthisi renali differere sciant: attamen etiam cavendum est, ne hic pulmonum affectus cum Hectica confundatur, licet non raro hectica phthisi superveniat.

Conf. Stahl's disp. de Phthisi.

§. II. Frequentia Phthiseos non tanta est, uti quidem præsumitur vel metuitur, quotiescunque vero occurrit, toties mox fonticas totius corporis alterationes introducit: familiarius evenit juxta primam Hippocratis observationem junioribus subjectis & magis sequiori sexui, deinde vero hominibus plethoricis, qui antea in vegeto & sano statu vixerunt, ut & in pueritiæ annis Narium Hæmorrhagias subjerunt, aut quando in sequiori sexu Menstrua antehac efficacius & largius fluxerunt, sed nunc in aliquo defectu constituti sunt, & quanquam tales circumstantiæ in quibusdam subjectis non occurrant, tamen aliæ commotiones pectus affligentes, vel congestoriæ vel prægressæ inflammatoriæ & suppuratoriæ huic affectui ansam præbent, quo ordine minime reticere placet illam notabilem consecutionem Phthiseos, qua prægressam Hæmoptysin vel secessionem acrem catarrhalem rheumaticam intra pectus factam, nonnunquam excipit.

§. III. Maxima vero Cautela in diagnosi Phthiseos adhibenda est, quoniam frequenter tussis humida pectoralis & expectoratio materiæ mucidæ, quoad colorem non satis ingenuæ, aut mediocris contabescencia cum actuali phthisi confunditur: sicut vero vera phthisis in actuali pulmonum ulcere consistit, ita hæc læsio gravem respirationis difficultatem, tussin per intervalla magis magisque increbescentem, atque foetidam spumescentem saniosam, interdum cum fligmentibus sangvinolentis remixtam materiam ejicientem, omnium functionum ad vitam humanam spectantium alterationem & debilitationem, successivam firmitatis corporis emarcescentiam, febrilem hecticam commotionem per tempora supervenientem iterumque cessantem, nec non magis magisque increbescentem virium dejectionem, augescentem pectoris angustationem aliæque multa pathemata involvit, sicuti non raro in Phthisi ex hæmoptysi aut moliminibus hæmoptyicis

ptyicis orta, vel denuo actualis hæmoptysis supervenit, vel hæctica febris magis insolescit, uti alioquin consumatæ interdum Phthisi diarrhoea accidit, & posteaquam satis diu tota hæc tragœdia duravit, placidam & quietam vitæ clausulam imponit.

§. IV. Cum itaque hæc Phthisis actuale ulcus in pulmonibus supponat, ita huius verus ortus, e diversis causis deduci & demonstrari potest, inter has vero familiares sunt, prægressa Hæmoptysis, tanto magis repetita, nec non copiosa sanguinis affusio & detentio in pulmonibus atque humorum secessio, stagnatio, aut stasis & inde denique orta corruptio; quo non raro mala artificia, per liberalem expectorantium usum operosa concurrunt, quibuscum inopportune adhibitis, non modo copiosior sanguinis affluxus invitatur & confirmatur, sed & pulmonum oppletio augetur, ordinaria tensio relaxatur, & secedentium humorum lymphatico-mucilaginoso-serosorum stagnatio & corruptio facilitatur: exinde demonstro connexionem Phthiseos cum Hæmoptysi & moliminibus hæmoptyicis.

§. V. Meretur huc referri ille historico-practicus nexus, quando Peripneumonia ex congestione sanguinis intra pulmones orta, in suppurationem transiit, e quo Apostemate denique ulcus actuale prodiit, dum ob continuum affluxum humorum & tempestivæ consolidationis defectum talis depravatio & fermentativa inquinatio subnascitur: non minus affectus rheumatici e capite intra pulmones transcendentis & serosam acrem substantiam eo sequestrantes, adeoque futurum humorum affluxum immoderatum causantes, phthisin ex eadem hæmorrhagica connexionione excitare solent.

§. VI. Corruptio quæ pulmones obruit, est ulcerosa, non vero perfecte sphacelosa, dum sanguis continuo quidem per pulmonum texturam refluit, largior vero lymphæ in affecto loco obhærescit, & hanc corruptelam induit atque texturæ membranaceæ pulmonum communicat: interim quando sanguinis quædam quantitas, sub hac ulcerosa depascentia unâ corruptionem subit, tunc status reliquæ ægrotationis redditur acerbior, & multæ alterationes de hac exasperatione affectus, certum & indubium testimonium ferunt.

§. VII. Dantur vero etiam aliæ causæ & magis externæ atque violentæ, quæ phthisin provocare possunt, imo etiam solent, veluti vapores caustici, corrosivi, minerales, sulphurei, incautius & frequentius inspirati, sub minerarum & subterranearum substantiarum metallicarum arsenicalium & mercurialium fusionibus admissi, qui teneram pulmonum texturam partim arrodunt, partim immoderationibus congestoriis humorum appulsibus exponunt: undecunque vero Phthisis oriatur, toties certe immedicabile malum est, & singulares plane circumstantiæ atque prudentes discretionis conferendæ sunt, in illis rarioribus observationibus, quæ Phthisin curatam sistunt.

§. VIII. Quando itaque nobile hoc viscus, in ordinario statu, respirationi dicatum, in phthisi tantopere læsum est, mirum non est, cur respiratio tam impedita sit & tussis moderata, excussioni ulcerosi inquinamenti dicata, urgeat, unde etiam hæc expectoratio, quæ ulcus constanter abstergit, reliquum phthiseos statum levat, dum contra malum omen est, si expectoratio hæc cessat: & sicut hic affectus ex moliminibus & successibus hæmorrhagicis, ortum aliquoties traxit, ita sub reliquo hujus mali decursu, interdum eadem molimina hæmoptica, quin actuales plane Hæmoptyses invadunt & corripunt,

§. IX. Attamen cum corruptio, quæ in pulmonibus adest, non ita præceps existit, ita tam diu natura corpus suum salvare & conservare laborat, quam diu possibile est, interea vero hoc suum corpus tanto periculo expositum, alterius confirmare, augere & nutrire rationabiliter cessat, quin potius ulceri præsentis prospicit, ne citius sese expandat; interim sub vitalium motuum continuatione, corpus ita affectum magis consumitur, adeoque successive emarcescit, & cum tota œconomia vitalis plane in extraordinarium statum conjiciatur, ordinariæ vires languescunt.

§. X. Prout gravitas & acerbitas affectus urget, ita denique Hæctica febris accidit, quæ ultimo quodam & extremo conamine præsentis periculi aversionem, ulceris abstersionem & corporis conservationem prosequitur, quid quod plane eò, desperata hæc res devenit, ut quaquaversum opem & auxilium spontaneis etiam inventionibus inquirat, anxia natura, quæ quandoque tales actus & excretiones suscipit, quales directe quidem affectui nihil medentur, attamen eo ad minimum prævisi sunt: tales sunt Hæmoptyses, Diarrhœæ, & Sudores, qui actus uti plane extraordinarii existunt & a natura jam valde langvente suscipiuntur, proinde etiam indolem affectus plane nihil levant, ita in funestum eventum abeunt.

§. XI. Meretur denique in hac Phthiseos explicatione considerationem ratio & consideratio in Historia practica occurrens Phthiseos Hæreditariæ, nec non periodice exacerbatae, ut & contagiosæ, ubi singulares conciliationes certarum circumstantiarum maxime in motuum alteratione perquirendarum scitu necessariæ erunt, nec non quomodo interdum fonticus hic affectus suppressas evacuationes menstruas & hæmorrhoidales excipiat, aut quomodo ex aliarum salutarium excretionum cohibitione, motus ad pectus regurgitantes & humores eo copiosius affundentes, flantibus fundamentalibus circumstantiis, consuetæ imprimis contentions hæmorrhagicæ, provocati fuerint, qui denique in phthificum talem eventum degenerarunt.

CAPUT XXXI.

DE

VOMICA PULMONUM.

§. I.

AD alium Pulmonum affectum, qui similiter gravis est & interdum in actualem phthisin definit, accedo, sed qui ratione indolis suæ, non parum implicatus existit, dum adhuc labem suam occultat, quæ in phthisi tamen manifesta est: dicitur Pulmonum Vomica, quæ constituit vel particularem abscessum in pulmonibus, cum tunicaceo tamen involucri inclusum, quo minus exorbitare & reliquam pulmonum texturam facile & cito afficere queat: vel etiam consistit in Scirrhus ex suo medullio successive ulcerascente, & similiter cum membranaceo sacco involuto, quod involucri tunicaceum, si denique per qualemcunque etiam causam, ad perruptionem urgetur, apertam labem sistit, unde ulceratio quæ tam diu occulta fuit, sese in reliquam texturam & pulmonum compagem effundit & in actualem phthisin definit.

§. II. Infrequens hic affectus, ex iisdem tamen causis ortum suum capeffit e quibus phthisis initia sua sumit, siquidem etiam similibus subjectis obtingit, quæ phthisis alias invadere solet, sistit sese cum aliquali difficultate respirandi, & obscuro atque obtuso dolore in profundis pectoris, conjungitur sicca, suspecta, lenis tamen tussis pectoralis, nec non interdum febrilis commotio accidit, animus & vires torpent, appetitus dejectus est, homines successive, non tamen repente aut nimium contabescunt, neque quidem cæterum patientes tenentur, quo in lecto collocent, siquidem aliquando in singula tali afflictione remissiori & tolerabiliore statu fruuntur, interdum vero iterum omnia hæc pathemata majorem in modum increbescunt, quid quod plane evenit ut Vomica repente tandem perrumpat & contenta materia ulcerosa simul & semel bronchiorum propagines ingrediat atque suffocationem minetur.

§. III. Priusquam vel suppuratio vel scirrhus in pulmonibus generatur, requiritur quo præcedant quædam vel congestoriæ vel connexæ inflammatoriæ commotiones, quæ non raro cum effectu hæmorrhagico conspirant, siquidem eadem causandi ratio hic valet, quæ in præcedenti phthiseos pathologia suppeditata fuit, illud vero est, quod in hoc affectu peculiarem disquisitionem meretur, nimirum quomodo hæc labes, quæ pulmonibus accidit, cum propria quadam tunica circumclusa deprehendatur, ubi merito singulariter providam naturæ activitatem deprædico, qua in tantum adhuc futuro periculo prospicit,

ut saccum aliquem membranaceum, destinato quodam consilio, formet; adeoque tempestive præcavet, ne tale malum citius sese extendere queat.

§. IV. Quando vero congestoriæ commotiones, ad talem pulmonum calamitatem continuant, fieri omnino potest & solet, quo a tergo quasi eadem urgeatur, adeoque cum majori pectoris oppletionē obruatur, aut ut a sanguine & connexis humoribus circa talem labem stagnantibus & subsistentibus novus metus corruptionis eidem immineat, siquidem denique impetuosæ commotiones patheticæ, aut qualescunque humorum impulsus & artificiosè provocatæ fortiores commotiones corporis, ad perfectam Vomica tam diu occlusæ perruptionem contribuere solent.

CAPUT XXXII.

DE

SINGULARIBUS PULMONUM VITIIS.

§. I.

PLacet in hac serie, adhuc brevibus verba facere, de duplici morbido quodam pulmonum statu, qui ad graviores & periculosiores ægrotationes excitandas interdum concurrat: loquor vero primo de *Tophis pulmonum*, deinde de *Concretionē* superficiali *Pulmonum cum tunica Pleura*; qui utriusque affectus ratione, diagnoscere, suæ fati obsecuri, ratione prognoscere vero, quando, historia practica conciliatur, non parum suspecti sunt.

Conf. Stahl's Disp. de Affectibus Pectoris.

§. II. *Tophi pulmonum* sunt exiles scirrhi, magnitudine semen Cannabis æquantes, numerosiores, huc illuc per regionem pulmonum dispersi, vix aliqua morbida dispositione, in subjecto sese manifestantes, nisi interdum moderata & quæ minime directe hisce tophis imputari potest, tussicula, occurrat: proinde vero observatum fuit, quomodo in uno & altero, sub tali tussi interdum moleculæ tales spissiores, sive exigui illi scirrhi excreti fuerint, siquidem de reliquo in anatomico scrutinio talium subjectorum demortuorum comparuere illi tophi, qui antea pulmones obsederunt.

§. III. Quantum ex conciliatione talium circumstantiarum colligere licuit, junioribus subjectis tales scirrhi familiares deprehensi sunt, sed qui sub continuatione congestionum sanguinearum intra pectus & secessionum mucidarum non modo ad majorum scirrhorum genesis contribuerunt, sed & ad plenariam ulcerosam pulmonum depravationem cum temporis successu concurrebant: ut adeo e minori malo majus prodiisse experientia doceat.

§. IV.

§. IV. *Pulmonum concretio cum Pleura* non infrequens esse observatur, modo Historiæ anatomicæ sedulo conferantur, maxime vero in illis subjectis deprehensa fuit, quæ ex aliquo fontico pectoris morbo occubere, concresecunt vero pulmones cum Pleura, vel mediantibus filamentis quibusdam, semi tendinosis, vel tota quædam superficies tam firmiter coalescit, cum pleura, ut arduum sit, quo talis concretio sine cultro solvi queat: proinde observationes anatomicæ demonstrarunt, quomodo tam in infantibus, quam adultis tale accidens occurrerit, exinde colligo, quomodo plus quam probabile sit, quod vel ejusmodi concretio ad conformationis vitia & ad primam formationem fœus referri possit, vel etiam per accidens & ob certas causas atque occasiones, talis coalitus cum tempore contingere queat.

§. V. Quamquam vero in Historiis anatomicis talis concretio innotescat, tamen Historiam medicam morborum clinicam adhuc destituunt ejusmodi certa, fida & indubia signa, ex quibus eadem in vivis adhuc corporibus cognosci possit, licet in quibusdam, insolita angustia pectoris, quæ tamen aliis pectoris morbis conjungitur, occurrat; interim eadem concretio tam ad diversos pulmonum morbos disponit, quam ex aliis pectoris affectibus oritur.

§. VI. Circa genesis Tophorum & exilium scirrhorum in pulmonibus notandum est, quod per accidens illi oriantur, dum ex successiva & repetita tam humorum copiosiori compressione ad pectus, quam secessione & tussiculosa pulmonum commotione in tenera membranacea pulmonum textura, huc illuc tenuior lymphæ in exiguam stagnationem & statum delabatur, interea vero ob paucitatem suam tanto facilius & citius ab humidiori portione liberatur, ut reliqua gelatinosa & mucilaginosa illius substantia in calcariam talem consistentiam transeat, quemadmodum hæc communis lymphæ indoles est, ut exarefacta, in talem albicantem tephaceam spissitudinem abeat: ex quo liquet quomodo horum tophorum causa primario debeatur tam activis illis & interdum sanguineis excretionibus destinatis congestoriis commotionibus, quam impeditis progressibus humorum per pectus, nec non impulsui humorum intra pulmones, per qualemcumque pectoris motum concitato, quo cantationes, intensiores clamores, nec non qualiacunque exercitia, pectoris motum requirentia, refero.

§. VII. Concretio vero pulmonum cum pleura, vel ad vitia conformationis in utero materno pertinet, vel quando infantes tenelluli sub reliquo vegetiori nutritoria corporis sui confirmatione, frequentius in uno eodemque decubitu, ad idem latus portantur, quid quod denique ad hoc præternaturale concrementum disponit, quando affecti pulmones ex uno lobo & latere magis arcte ad pleuram sub inspiratione & expansione apprimuntur, unde contingit, ut si jam labes quædam in pulmonibus vel imminet vel urgeat, per ertoneum.

quendam naturæ actum ejusmodi coalitio succedat, quæ in vicinia loci affecti reparare & coalescere laborat, dum ipsam labem interiorem pulmonum hoc actu secundare non potest.

§. VIII. Quando vero a nativitate vel prima infantia, talis concretio occurrit, non exiguum incommodum liberiori pulmonum motui & respirationis officio accedit, dum necessarius expansorum pulmonum collapsus ab hinc non parum impeditur, unde vel de præsentis vel in futurum ad copiosorem affluxum & detentionem humorum in pulmonibus, via panditur & occasio præbetur, quid quod exinde stagnatio, stasis & corruptio invitatur, quales prædictas causas, faciliorem exundantiam humorum intra pulmones inferentes, natura postea activis congestorio-spasmodicis motibus sequitur, & per anticipationem turgentem & urgentem suam vel sanguinis vel aliorum humorum quantitatem, ex hac parte eliminare contendit.

CAPUT XXXIII.

DE

POLYPO CORDIS.

§. I.

Quanquam hæc præternaturalis concretio fungoso-fibrosa, membranacea & semi tendinosa, ex anatomia practica non raro conspectui occurrerit, tamen diagnosi hujus concrementi, admodum ambigua & implicata est, ita ut maxima circumspectione opus sit, in agnoscendo & accusando cordis Polypo in subjectis vivis.

§. II. Quantum quidem colligere licuit, ex conciliatione Historiæ anatomicæ & Historiæ morborum, tunc subjecta in quibus talis Polypus deprehensus fuit, communiter sanguine turgida & vel spontaneis vel artificialibus sanguinis evacuationibus adsveta fuerunt, quæ vero vel arbitrarie neglectæ, vel per incongrua artificia & regimina suppressæ, denique in talem statum desisse observatæ sunt, quemadmodum repentinas Hæmoptyses oppressiones, aut Hæmorrhoidum cohibitiones, juxta historiam practicam, ad cordis Polypum contribuissæ, constat.

§. III. Et qui tali Polypo laborarunt, imprimis multas insignes imo extremas angustias præcordiales experti sunt, cum magna respirandi difficultate, anxietate & frigidis sudationibus, propensionibus in Lipothymiam, intercurrente cordis palpitatione & pulsu interdum debili, tremulo, celeri aut intermittente: maxime vero illi qui capaces sunt accuratius discernendi, sentiunt illam anxietatem, in ipso corde occurrentem: interea reliquæ functiones, tum morales tum etiam animales &

& vitales langvent, donec talis patiens ex obscuro satis morbo, dum hoc concre-
mentum nulla arte auferri potest, moriatur.

§. IV. Est vero ejusmodi Polypus inordinatum quoddam frustum, quod
concrevit, ex erroneo naturæ humanæ actu, quo disposuit vel multitudo sangvi-
nis, quæ frequentius oppressit & opplevit pectus, quin ipsum etiam Cor, vel et-
iam spissitudo illius, quæ successive e plenitudine nata est; & dum spissior sangvis
paulo operosius e corde transprimi debuit, ita ex utraque hac circumstantia sedu-
cta quasi natura, hoc irregulare frustum formavit, imo illud tam arcte, vel adhuc
intra ipsos cordis Ventrículos, vel ad eorundem exitum adfirmavit, ut non nisi cul-
tello separari potuerit: quale concretum, cum mora temporis ob similem er-
roneam continuatam actionem, in annexa vasa sangvifera sese extendit.

§. V. Quando vero hæc vasa quæ sangvinis liberiori progressui dicata sunt,
tali præternaturali concremento opplentur, tunc ipse progressus ex eo graviter im-
peditur, & motus cordis vehementer turbatur & offenditur, unde illi insignes an-
gore & connexa reliqua pathemata oriuntur & quo talis molestia aliquo modo
emendetur, cordis palpitatione compensare laborat natura, in quo justus nunc
successus & progressus sangvinis deficit, siquidem per hoc augmentum systaltici
motus sangvis fortius per vasa, ab hoc concremento oppleta, transprimitur, ne
Cor obruat & quasi suffocet.

CAPUT XXXIV.

DE

PALPITATIONE CORDIS.

§. I.

Alius hic Cordis est affectus, qui consistit in fortiori, impetuosiori fre-
quentiori & palpitante magis systole, qua sangvis successive affluens vehe-
mentius & efficacius propellitur, qui affectus non modo valde molestus est, sed
& admodum manifestus, quo loco præcipue intelligo morbidam illam pa-
pitantem & non transitoriam vulgarem cordis commotionem, quæ vel gravem
corporis exercitationem vel iram prægressam aut terrorem excipit, sed quæ spon-
te & ex improvise, subjecta obruit.

§. II. Affectus in Historia practica hic non est infrequens, qui ratione
ætatis juventuti obtingit, & ex hac in adultiorem ætatem transcendit, facilius eti-
am sangvineo-melancholicos, plethoricos, in plena diæta & sedentaria vita
degentes & simul sangvinis spissitudine laborantes corripit; non infrequens est
subjectis hypochondriacis & hystericis, aut illis, quæ præter prædictas circum-
stan-

stantias vel spontaneis vel artificialibus sanguinis evacuationibus antehac adsveta fuerunt, quæ vero iterum cessarunt.

§. III. Invadit hæc palpitatio cordis sua subiecta repente, etiam interdum noctu, quando inopinato evigilant & præcurrente angustia obruantur: ipsa hæc palpitatio non ita diu durat, sed quasi per paroxysmos decurrit, quæ posteaquam cessavit, multum animi & corporis langvorem atque virium defectum post se relinquit: deprehenditur etiam hic affectus supervenire subiectis hæmoptyicis, cordis polypo & quando in pulmonibus scirrhusa quædam labes adest: de reliquo hic moribus motus fortior cordis etiam per animi pathemata exacerbari potest.

§. IV. Pendet hic auctus motus cordis a natura, quæ cum eodem activa extraordinaria quadam directione aliquid intendit & urget, quod in corporis commodum cedere potest: inter illos usus vero, qui per hunc motum urgentur, est attenuatio sanguinis spissi, remotio concretionis polyposæ in corde, promotio excretionis sanguinis superflui per Hæmoptysin, efficacior absterfio stagnationis aut oppletionis scirrhusæ, quæ in pulmonibus obtigit, ut ita extraordinaria quadam vi amovere contendat natura, id, quod œconomiam suam vitalem, extra ordinem aggravat.

§. V. Eo ipso vero declino illas traditiones, quasi auctior hic motus a stimulatione & irritatione cordis pendeat, cui sententiæ multa phænomena, ex Historia practica petita, contrariantur; neque obstructio quædam tanti valoris est, quo per intervalla Cor ad ejusmodi motus augmentum urgeatur, siquidem denique hi spasmi non confuse oriuntur & progrediuntur, sed suas causas & suos fines omnino agnoscunt.

CAPUT XXXV.

DE

RHEVMATISMO.

§. I.

Singularem hic affectus meretur commendationem & observationem, eo, quia ab ipsis primis Historiæ medicæ ducibus, pro discreto quodam morbo annotatus, neque tamen satis condigne pertractatus fuit, siquidem Rheumatis appellatio involuit repentinam aliquam inundationem in aliquam partem, & quidem juxta Galeni mentem catarrhalem, quæ tamen secundum Hippocratem variis corporis regionibus atque singularibus partibus obtingere potest.

Conf. Stahl's Disp. de Rheumatismo.

§. II. Interim Catarrhus simplicior & Rheuma maxime differunt, cum
juxta

juxta mentem antiquiorum, ille materiam aliquam simpliciter catarrhalem, pituitosam, frigidam, hoc vero acrem & calidam involuat, unde pro distinctione meliori hoc Rheuma vocarunt catarrhum calidum, acrem, einen hitzigen Stuss, siquidem tale Rheuma in parte, quam occupavit, præter reliquos dolores, etiam ardorem involvit, quemadmodum adhuc mobilitate & sensibilitate communes Catarrhos admodum superat, quid quod juxta hanc constantem discretionem tam in actuales spasticos, quam inflammatorios affectus, degenerat.

§. III. Corripit hic affectus subjecta in vegeta adhuc ætate constituta, familiariter plethorica, ad Hæmorrhagias disposita, variis plethoræ suæ commotionibus, nec non recurrentibus congestoriis impulsibus obnoxia, aut artificialibus antehac sanguinis subtractionibus dicata, quæ vero neglectæ fuerant, licet quoad diætam & regimen nulla mutatio contigerit: interim adhuc hic affectus, in sua specie consistens, ab arthritide aut alio spasmo differt, quamvis cum spasmodicis affectibus vel complicari possit, vel in eosdem transcendere soleat.

§. IV. Talis Rheumatismus cito aliquam partem corripit, & quidem insolito quodam dolore, tensorio, vibrativo, ardente, strictorio, oppletorio, congestorio, & affectæ partis ineptitudine ad subeundos motus, sub quibus voluntariis commotionibus, allegati dolores magis augentur: in ipsa vero affecta parte non multum observatur, nisi interdum levis quædam inflatio & exiguus rubor promineat, de reliquo unâ cum eodem affectu concurrit torpor animi & corporis, appetitus dejectio, & si partes superiores hoc affectu laborant, caput una perturbatur: quo acerbior Rheumatismus redditur, eo facilius febriles commotiones & quidem vel horripilatorix vel alternantes æstuosæ superveniunt.

§. V. Hic affectus, sicuti a simplicioribus Catarrhis discretus est, ita quoad indolem suam potius consistit in repentina commotione congestoria, cum subtili spasmodica commotione conjuncta, ad certas regiones & partes directâ, eum ob finem suscepta, quo superfluous molestus & commotus sanguis juxta dispositionem & propensionem, aut consuetudinem subjecti, eliminetur, unde etiam Rheumatismus amussim respondet circumstantiis & requisitis ad Hæmorrhagiam spectantibus, in qua communione etiam quoad hanc circumstantiam hæmorrhagicis moliminibus congruit, quoniam in illis ætatibus, quibus e superioribus corporis regionibus Hæmorrhagiæ erumpere solent, superiores partes, in reliquis vero quibus per inferiores regiones Hæmorrhagiæ decurrunt, inferiores afficit.

§. VI. Comprobat sese hæc harmonia Rheumatismi cum excretionem sanguinis in eo, quod omittas vel Venæ Sectiones vel Scarificationes presso pede excipere soleat, & contra quod per tempestivas sanguinis subtractiones præoccupetur: dum vero communiter subjecta quibus hic affectus evenit, de æliviori temperamento & floridiori propterea sanguine participant, ita sub hisce motibus congestoriis

floriis contingunt secessiones feri tenuioris, acrioris, sulphurei, orgasmici, ad partes sensibiles, membranaceas, nervoso-tendinosas, quæ ab eodem offensæ, non modo copiosorem affluxum humorum & congestionis atque spasmodicorum concursuum confirmationem, sed & febrilis commotionis accessionem involvunt.

§. VII. Cum itaque hic affectus adeo sensibilis & mobilis existat, facile in majores motuum gradus exardescere potest, ita ut vel in actuales Spasmos vel completas inflammationes transformetur, in quales affectus per varia moralia & artificialia irritamenta transcendere solet, siquidem etiam inter alias causas, quæ hunc affectum provocant illæ maxime & eminenter ad usum historico-pathologico-practicum conferendæ sunt, quæ ad immoderatiorem sanguinis commotionem contribuunt. Cæterum ex pathologia practica adhuc notari debet, quomodo interdum in febribus quibusdam, natura symptomatice Rheumatismos tales formet, & per eosdem particulares tales decubitus aut metastases, cum moliminibus hæmorrhagicis coherentes, efficiat.

CAPUT XXXVI.

DE

PECTORIS INFLAMMATIONIBUS.

§. I.

UTi in superioribus tam capitis quam colli inflammatorios affectus explicavi, eorundemque connexionem cum Hæmorrhagiis demonstravi, ita idem illud opus hoc loco acturus, quando in pectore unam & alteram inflammationis speciem designare laboro, qualis *Pleuritis* & *Peripnevmonia* existit, utpote qui affectus tam dignitate & gravitate sua, sese Historiæ medicæ admodum commendant, qui licet non alii quam inflammatorii existant, tamen quoad partem quam occupant atque detinent differunt.

Conf. Stahlî Disp. de Affectibus Pectoris.

§. II. *Pleuritis* quæ in frigidioribus climatibus infrequentius occurrit quam *Peripnevmonia*, est Inflammatio, quæ in musculis intercostalibus sub tunica pleura contingit, cum *Peripnevmonia* inflammationem in pulmonibus constituat & exhibeat, utraque vero inflammatio cum febre acuta est conjuncta, præcedente horripilatione & superveniente atque continuante æstu: & huic inflammatorio affectui maxime subjicitur junior ætas & illa quidem periodus, qua Hæmoptysis contingere posset: non minus etiam corripit subjecta plethorica, frequentibus abundantis sui sanguinis impulsibus obnoxia, vel Narium Hæmorrhagiis olim ad-

ive-

lvefacta, vel in Hæmorrhagias adhuc proclivia & diversis congestoriis commotionibus antehac obnoxia.

§. III. Differt Plevritis vera a spuria, per multiplices circumstantias, siquidem hæc spasmodicum, illa inflammatorium affectum constituit; prodit sese insuper vera Plevritis cum angustante oppressione pectoris, atque conatu aut propensione ad tussiculosam insolitam commotionem: redditur respiratio difficilis, vires mox langvent & reliquæ functiones mutantur, alteratur pulsus, qui partim febrilis, partim durus, plenus & magnus occurrit, angit dolorifica punctura in affecto latere, caput una dolet, urina valde rutilat, vix vero notabile quid nisi tenuior spuma excreatur, qui affectus per septem ad minimum dies, aut in decimum quartum diem continuat, & vel sine aliqua singulari alia mutatione decurrit, nisi quarto die Urina coquatur, & successivi sudores postea continuent, si vero dolores punctorii laterales acerbius continuant, febris insistit & symptomata augentur, tunc Empyema metuendum est.

§. IV. Est itaque *Empyema* apostema e Pleuritide natum, quod pus suum in pectoris cavitate effudit, & quod sub commotione corporis in pectore fluctuat: quo statu præsentē febris paulo remittit & lentum typum assumit, nec non dolores mitescent & reliqua symptomata minuuntur, attamen & febris & prædicta symptomata in moderato quodam gradu continuant: si itaque per thoracis paracenthesin pus e cavitate pectoris emittitur & abscessus commode repurgatur post aliquod tempus patiens restituitur: si vero purulenta hæc materia in pectore permanet, tunc eadem successive corrumpere incipit, pulmones afficit, supervenit deinde hectica febris, phthisis quin ipsa mors.

§. V. In Peripnevmonia præter commemoratas quasdam circumstantias anxietas & respirandi difficultas est major, deficit vero dolor punctorius, in pulmonibus vero percipitur sub respiratione gravis renisus, & dolor pulsatilis atque lancinatorius paulo tamen obscurior: facies rubet, oculi tument, lingua est arida, febris fervet, & si quarto die urina coquitur, tunc expectanda est septimo die largior sudatio, quæ nonnunquam exquisitè critica fit, interdum vero etiam hic affectus successivis sudoribus solvitur: aliquando vero quarto die sub moderata tussicula salutaris expectoratio incipit, qua materia eruenta lateritii caloris, paululum spissior, successive ejicitur, & ita immediate pulmones offensi liberantur: si tempestive Narium Hæmorrhagia erumpit, salutare est, si vero delirium, vomitus & diarrhoea accidunt, aut convulsiones, non adeo boni ominis est status, melius etiam Peripnevmonia per prædictos effectus excurrit, quam si in suppuratorium eventum definit, ubi patientes vel ante suppurationem, vel sub illa pereunt, vel si pus gentium est, & tandem e pulmonibus erumpit, repentinam suffocationem.

inducit, vel si denique commode evacuatum est, in pulmonibus ulcus post se relinquit atque phthisin & futuram hecticam infert.

§. VI. Hæ inflammationes pectoris, quarum potiores circumstantias, ex Historia practica petitas, hactenus commemoravi, præsupponunt vel magnam & difficilem sanguinis stagnationem, vel actualem stasim, quæ oritur vel ex prægressa impetuosa congestione sanguinis intra pectus directâ, vel ex repentina rigida constrictione in pectore causata, ob quam repente sanguis incarceratus est, siquidem repentinæ refrigerationes intra pectus admissæ, sive ex veloci tempestatis mutatione, (quando post serenitatem & qualemcunque externum calorem horrida & frigida tempestas ingruit) sive a refrigerantium improvida ingestione, commissæ, similem occlusionem sanguinis in pectore causantur.

§. VII. Quod vero congestiones illas attinet, tunc earundem scopus alius esse vix deprehenditur, quam ut abundans sanguis e pectore expellatur, quo minus vero regulariter & exquisite ad locum excretionis applicantur & concentrantur, eo facilius sub reliqua evagatione, loco actualis perruptionis, per accidens tam suspecta stagnatio aut stasis sanguinis generatur, quæ sibi relicta, ne in nobilibus ejusmodi regionibus lethalem corruptionem inferat, per inflammatoriam commotionem afficitur, mediante qua illius resolutio & discussio, vel hac difficilius succedente, suppuratio, adeoque putridæ corruptionis præoccupatio, urgetur.

§. VIII. Quo magis ardua est talis inflammatio, eo certius & facilius febris, & quidem acuta, supervenit, quæ tenorem inflammationis suffulcit ejusdemque salutarem effectum promovet, e quibus motibus tum inflammatoriis tum febrilibus, non modo æstus & ardor in humoribus & reliquo corpore oritur, sed & sub eodem tenuior Lympha, quæ nimium calorem non bene perfert, spissior evadit, unde sanguis qui in hisce affectibus educitur, in superficie, lentescens talem, e lymphâ & reliquo muco spissiori genitam cuticulam, concipit.

§. IX. Discussionis effectum, in affectis locis expectandum promovet operosa illa & anhelosa pectoris commotio, sub respiratione contingens, per quam successive stasis resorbetur, quæ in Peripneumonia efficacius absterfa, una cum lymphâ illâ spissiuscula largius ad pulmones confluenta, tempestive & tali quidem tempore, quod ordinibus naturæ, quos in acutis affectibus servat, congruit, per sputum quasi cruentum successive expectoratur, aut si hic effectus obtineri non potuit, introrsum facta staseos resolutio, sub successiva resolutione & conversione sanguinis in serum cum sudore quodam sufficienti aut critico & largo, evacuatio, corpori proficua & superflue humorum quantitati respondens, administratur.

§. X. Quod si vero primarius inflammationis effectus resolutorius obtineri non potuit, secundarius tunc suppurationis a natura urgetur, qui in Plenritide Empyema constituit, quo præsente, motus reliqui tum inflammatorii tum febriles in tantum remittunt, in quantum acquisito hoc fine, non amplius tanto fervore opus est, quia putrida corruptio non amplius imminet, hinc impofterum modo artificis auxilium necessarium est, quo pus extrahatur: quando vero in pulmonibus tale apostema genitum est, tunc ob difficultatem necessariæ mundificationis & tempestivæ consolidationis, facile ulcus & tandem Phthisis & Hectica accidunt; si de reliquo hi affectus incongrue oriuntur, adeoque adultiora & senilia subiecta corripunt, tunc periculosiores, quam vulgo solent, existunt.

CAPUT XXXVII.

DE

ASTHMA.

§. I.

Pectoris affectibus annumero Asthma, qui morbus in genere impeditam difficilem, angentem, urgentem & anhelosam respirationem denotat, & qui pectoris affectus diversis ætatibus accidit & ex variis causis oritur, sicuti & infantilis & puerilis ætas, e mala conformatione pectoris, e gibbositate, e retropulsione achorum, scabiei, variolarum &c. hunc morbum experitur, de reliquo vero & juvenilis & virilis & senilis ætas, asthma diversæ speciei corripitur.

Conf. Stahlii Disp. de Affectibus pectoris.

§. II. Diagnos præsentis affectus non est difficilis: distinguitur vero *Asthma in Humorosum* quando videlicet sub illo humida pectoris oppletio percipitur, quæ per excreationem & expectorationem humidam ventilatur, quali Asthma communiter corripuntur homines, adultiores humidioris, inprimis phlegmatici conjuncti, temperamenti, sub quo asthma vero ita affecti & viribus & firmitate corporis decrescunt; subinde diversis aliis catarrhalibus pathematibus exponuntur, dum interea alvus magis magisque exsiccat & reliquæ functiones vitales pervertuntur: quin evenit denique, ut homines hoc affectu diu afflicti vel denique suffocativo pectorali morbo vel phthisico aut hectico affectu pereant.

§. III. Aliud *Asthma* est *Siccum*, sub quo neque humidus scretus in pectore deprehenditur, neque humidum quid unquam ejicitur, interim respiratio valde opprimitur & angustatur & inspiratio cum sibilo & fonoro fridore atque roncho succedit: quale asthma citius invadit & increbescit, quando prægressæ

salutares Hæmorrhagiæ, velut Menfes aut Hæmorrhoides opprimuntur, vel usitati pectoris affectus congestorii & tussiculosi male tractantur & obruuntur: interea & hoc asthma futuris periculosis eventibus & actualibus vel scirrhosis vel ulcerosis pulmonum depravationibus ansam præbere solet.

§. IV. Datur etiam *Asthma Spasticum*, quod vulgo *Convulsivum* vocatur, quale obtingit subjectis adhuc qualitercunque vegetis & quod per intervalla aut paroxysmos quasi corripit & recurrit, licet antea subjecta talia aliquam pectoris angustiam experiantur: hoc infrequentius asthma repente invadit & maxime respirationis potentiam intercipit & cum tali suspecto incommodo per unum & alterum diem persistit, quid quod in junioribus subjectis febriles commotiones, sed non perfecte typicas, involvit, cum tempore vero, & in senioribus subjectis in affectus suffocativos catarrhales, paralyticos, hemiplecticos, aut plane apoplecticos definit: interea hoc asthma homines præcipitis & contumacis indolis afficit, & cum magna angustia absque tamen humida pectoris oppletione detinet, iterumque post aliquam moram cessat.

Conf. Stahl's Disp. de Spasmodis.

§. V. Causæ asthmatis sunt multiplices, inter illas vero familiares & notatu dignæ sunt illæ, quæ consistunt in commotione transitoria & congestoria sanguinis ad pectus, per quam alibi impedita sanguinis evacuatio, in hoc loco urgetur, sub quo vel majori pectoris infarctu vel in confiniis pectoris commissa strictura contumacius persistente, difficilis illa pulmonum & pectoris expansio & extensio oritur, sicuti molimina hæmoptica vel insolentiora vel qualitercunque perturbata, vel Menfes turbati & hæmorrhoides suppressæ, asthma tale post se trahere conspiciuntur: qui motus ad pectus transcendent, quo magis vel a morali vel materiali vel artificiali causa exacerbantur, eo magis in excessivum illum spasticum affectum degenerant, aut si subjecta unà humidiora fuerint, cum tempore humidas secessiones intra pectus inferunt, & continuante illa restrictione congestoria, humorosum asthma efficiunt.

§. VI. Deinde ejusmodi stricturæ in musculosis pectoris partibus, ad asthma constituendum concurrentes, interdum illum scopum habent, quo materialium impuriorum & valde fermentativarum retrocessionem ad pectus & nobilem hanc regionem intercipient, sicut a scabie, achoribus & ulceribus retropulsis tale quicquam contingere solet, quanquam interdum incautius exsiccatis & consolidatis ulceribus, diu in externo corpore gestatis, repentinæ tales restrictiones spasticæ ad pectus superveniunt.

§. VII. Ita etiam mala pectoris conformatio, debitum motum expansorium illius admodum aggravat & sicuti ad motum pectoris rite administrandum partium nervosarum debita tensio requiritur, ita relaxatis nervis asthmaticus talis status

status accidit; & cum nervis maxime inimici sint halitus mercuriales, arsenicales, saturnini, subtiles orgastici, ita asthma ex ejusmodi tractationibus & laboribus oritur, ex quibus halitus tales expectandi sunt, aut expirant.

§. VIII. Non minus ad Asthmatis genesin pertinet etiam, si sub frequentibus & diuturnis congestionibus pectoris aut oppletionem pulmonum mucida & tussiculosa commotione ordinaria membranaceæ texturæ pulmonum tensio relaxatur, ut præsentem tali flacciditate, hinc inde in pulmonum regione, frequens & constans humorum secessio & oppletio oriatur, quæ ad futurum illum pectoris anhelosum affectum contribuit: si de reliquo tussis humida perperam curatur, tunc concurrentibus stricturis in pectoris confiniis asthma illud humidum ex hac etiam causa ortum trahit: quo adhuc annuero, quomodo retropulsa œdemata ob similem restrictionem repentinam spasticam ad pectus directam, hydrops ascites, scirrhus hepatis, ob diaphragmatis aggravationem, nec non scirrhus pulmonum, & concretio pulmonum cum pleura, ad asthma excitandum, juxta Historiæ practicæ testimonium sæpe & evidenter contribuant.

CAPUT XXXVIII.

DE

TUSSI.

§. I.

Invitat me præcedens tractatio ad considerationem & explicationem Tussis, utpote qui affectus similiter per diversas species satis frequens est, cujus discreta Genealogia, pro scopo medico practico curatius commendari debet; est vero Tussis alia *Humida*, alia *Sicca*, alia *Ferina* sive *Rheumatica*, alia *Hypochondriaca* & alia denique *Stomachalis*.

Conf. Stahl's Disp. de Affectibus Pectoris.

§. II. Priores tres species junioribus magis ætatibus, posteriores hinc adultioribus familiares esse deprehenduntur, quamquam etiam senes humida tussi affligi conspiciantur: affectus in se spectatus quoad diagnosis suam non est intricatus, attamen circa Rheumaticam tussim notari debet, quod sit admodum impetuosa, sub qua vel nihil vel parum e pectore ejicitur, nisi pauca tenuis & valde saluginosa materia: Hypochondriaca tussis est sicca & magis affligit & concutit regionem Iliorum & propterea dolores gravativos & consentientes spasticos in illa regione una infert: Stomachalis denique itidem sub spuriis costis maxime urgetur, sed subinde sicca est, nisi cum tempore tussim pectoralem in consensum trahat: alias hæc Stomachalis facile exacerbatur ab incongruis comestis

mestis alimentis vel potulentis, quæ tam diu postea continuat, donec hæc ingesta per Vomitum denuo evacuata fuerunt.

§. III. Cum Humida Tussis imprimis concernat oppletionem pulmonum mucidam, quæ hanc motu pectoris succutiente vel antea mobilem & volubilem reddit, vel postmodum successive imminuit & excutit, ita antea duplex hæc formalis consideratio notanda est, primo quod tussis sit propter hanc materiam mucidam a natura suscepta, quo excernatur, & non ab ipsa materia illa mucida provocata, cui gratis in hoc statu vulgo imputatur vellicans & stimulans efficacia: secundo inquirendum est, unde hæc mucida materia intra pulmones transferatur; ubi iterum vulgatam illam opinionem intercipio, quasi fortuito per motum obstructionis hic mucus in pulmonibus colligatur.

§I IV. Quando vero sanguis cum multa tali mucida materia, secundum diversitatem Temperamentorum & temporum remixtus, ad & intra pectus largius congeritur, non raro sub longe alia intentione, quam mucum e pulmonibus excutiente, quin potius sub molimine sanguinem interdum nimium & molestum exinde eliminante, ita sub congestoriæ hujus commotionis duratione, successive mucida substantia intra pulmones secedit & effectus atque eventus redditur ferrosus, cum intentio prima magis sanguinis excretionem pro objecto habuerit, & ita æque Tussis humida, cum motibus & apparatus hamoptycis conspirat, ac Coryza, Phlegmatorrhagia &c. cum Narium Hamorrhagiis.

§. V. Hanc mucidam secessionem intra pulmones tanto magis facilitant & augent medicationes illæ per expectorantia & emollientia, quæ muciditatem in humoribus augendo & una pectus relaxando seducunt naturam, quo copiosius pectus obruat, cum tali catarrhali oppletionem, dum constantius eo congestiones dirigit, unde tandem tota rei facies ita mutatur, ut vel talis separatio muciditatis intra pectus, in habitum degeneret & prima intentio & contentio excernendi sanguinem, mutetur in hunc secundarium scopum, qui primam suam occasionem ex accidentali effectum & eventu suscepit, vel ab aliis locis muci excretioni in ordinario vitalitatis statu destinatis, ad pectus hæc sequestratio dirigatur, & proinde communiter alvus siccior reddatur, quo magis humida hæc expectoratio succedit.

§. VI. Sicuti vero talis tussis facile in habitum degenerare solet, ita apthisi & phthiseos tussi prudenter discernenda est, quoniam in hisce circumstantiis, plus quam frequenter, magna confusio occurrit, & negandum quidem non fit, quomodo oppleto valde pectore & magis magisque relaxatis pulmonibus, tandem scirrhusus quidam infarctus, in pulmonibus oriatur, cui actualis corruptio quin denique hectica supervenit, qui cum tempore in funestum plane eventum desinit.

§. VII. Non minus etiam in subjectis humidis ad hanc mucidam secessionem, præter hæc accusatam congestionem sanguinis disponit, impedimentum illud per ejusmodi causas, pectori illatum, quæ stricturam aliquam in confiniis pectoris excitant, adeoque legitimum & proportionatum refluxum humorum retardant, ut interea intra pulmones catarrhalis hæc sequestratio contingat, sicuti refrigerationes internæ vel externæ ad pectus admissæ, id causari solent, ut aliarum causarum, quæ tamen ad præcedentes commode referri possunt, latiori deductione non reminiscar: hoc loco adhuc iterato memoriam injicio illarum perturbatarum & seductarum congestionum sanguinearum, pectus occupantium, quæ e Mensium & Hæmorrhoidum vitiis ortum trahunt.

§. VIII. Infantum humida tussis æque extra ordinem aucta commotione, & congestionem humorum ad superiores corporis regiones nititur, ad quas vel dentitiones vel ulcerationes capitis occasionem suppeditant, quæ congestio & mucida secessio ita sæpe insolescit, ut nimium pectus obruatur & oppleatur, adeoque ad suffocativos eventus exinde ansa præbeatur.

§. IX. Quando in subjectis floridioris habitus, exigua attamen serosa tenuis & acris secessio, sub præ- & concurrentibus congestionibus & rheumatismis intra pulmones contingit, tunc omnino acris talis & tenuis materia teneram & nervosam pulmonum texturam graviter afficit, pro qua maxime adversa materia tempestive & efficaciter removenda, omnis vis, vigor & impetus adhibetur, ut ita tussis vehemens & effera reddatur, attamen pauca materia, quæ ob tenuitatem suam motibus illis impetuosus non facile obtemperat, excernatur.

§. X. Ad siccam tussin contribuunt scirrhi pulmonum, dislocatio & mala pectoris conformatio, nec non simplicior & mitior congestio sanguinea ad pectus facta, aut per frigidaæ auræ inspirationem aut potus frigidi assumptionem excitata adversa strictura circa pulmones, vel retropressa quædam exanthemata & ulcuscula: quibus singulis accidentalibus & finistris causis, hic motus pectoris opponitur, quo partim adversæ stricturæ & offensiones, denuo removeantur, aut futuræ invasiones pectoris a noxiis causis præoccupentur.

§. XI. Et quando in hypochondriorum visceribus aliqua labes, imprimis infarctus & induratio oritur, tunc satis sæpe conjungitur tussiculosa illorum commotio, quæ haud turbulenta est, neque stimulo generi nervoso imputanda, sed ut succussatoria commotio præsentis labi proportionata est, dum sub tali motu præsentis infarctus aut difficilis humorum progressus liberatio, salutari scopo, a natura intenditur.

§. XII. Quando denique in subjectis senioribus, quibus febricitare ob activitatis decrementum non facile familiare est, in ventriculo multæ impuritates, imprimis mucidaæ & acescentes generantur, tunc superveniens tussis stomachalis ad

faburræ præsentis resolutionem, absterfionem & emotionem directa est, unde ejusmodi subjecta facilius ad Vomitus urgentur, tanto magis vero si ejusmodi causa accidit, quæ hanc faburram commovet, hinc post ingesta alimenta sæpius hic Vomitus erumpit, præcurrente & concurrente imprimis hac tussi Stomachali; unde etiam evenit, ut si vel assumpta alimenta vel aliquid hujus acescentis faburræ evacuatum est, tussis hæc imposterum paululum acquiescat, quippe quæ consideratio, multum valet in usu practico, ne in pectore fomes mali inquiretur, qui tamen in stomacho hæret, quanquam interdum, sed non nisi per accidens, cum hypochondriaca & stomachali tussi, etiam pectoralis concurrat.

CAPUT XXXIX.

DE

HYDROPE PECTORIS.

§. I.

AD potiores & in Pathologia medica seorsim tractandos pectoris affectus denique refero Hydropem Pectoris, qui morbus quanquam rarior, neque ita facile solitarius existat, tamen in simplici suo statu explicandus est, quanquam cateroquin cum aliis maxime hydropicis affectibus plurimum combinetur, (quoties videlicet hic pectoris hydrops occurrit) ut adeo illius ortus ad certam ætatem tam exquisitè adstringi non queat, interea vero paulo adultioribus subjectis evenisse ex anatomia practica innotuit.

Conf. Stahl's disp. de Affectibus Pectoris.

§. II. Diagnostica signa præsentis affectus sunt admodum intricata, obscura & communia, siquidem ipsi veteres medici, quando hujus hydropici affectus memoriam faciunt, talia de eodem signa proferunt, quæ aliis hydropicis affectibus obtingere solent: ante omnia vero provide circa reliqua signa explorandum est, an fontici & diurni pectoris affectus præcurrent, ubi postea difficilis respiratio & interdum suffocationis metas, propensio in Lipothymiam, contabescencia corporis, intercurrentis febrilis arida commotio, hæctica, tussicula siccor & anhelosia, fluctuans in pectore humiditas & reliquarum functionum vitalium & animalium jactura concurrat, missis pluribus cum hoc affectu coincidentibus symptomatibus.

§. III. Et quanquam hic fonticus affectus interdum prægressos graves aut se ipsos contumpentes, aut per alios corruptos, pectoris affectus insequutus sit, tamen experientia & historia anatomica docuit, quomodo cum Ascite Hydrope hic affectus concurrerit, unde hunc Pectoris Hydropem similiter a disruptis lymphaticis vasis pulmonum dependere constat, quæ ex prægressis morbis pectoris asthmaticis & tussiculosis corruptis, aut per sinistras medicationes perturbatis

batis & offensis, talem læsionem subierunt, ubi adhuc memori mente tenendum est, quod simplicior quadam pectoris commotio tussiculosa, hunc affectum non ita facile provocet, alias frequentior esse, quam quidem solet, deprehenderetur: attamen præter singulares & plus quam communes pectoris alterationes & offensiones adhuc concurrens humorum alteratio, spissitudo & imprimis Lymphae crassities ad hunc affectum formandum contribuit: quo præter prædictas causas adhuc incongruum traumaticorum expectorantium remediorum usum, annumero,

CAPUT XL.

DE

HYPOCHONDRIACO HYSTERICO MALO.

§. I.

POSTEAQUAM hætenus molimina hæmorrhagica, ad pectoris regionem pertinentia, humorumque connexionem & conspirationem per diversos affectus exposuerim, jam placet ductum naturæ sequi, & illa molimina quæ ad abdominis regionem pertinent, evolvere atque exponere, inter hæc vero primum quasi locum occupat, cognitus ille affectus qui in masculino sexu Hypochondriacus, in sequiori vero Hystericus appellari solet, & vulgo etiam frequenter accusari solet; licet non raro etiam abusive.

Conf. Stahl's Disp. de Hypochondriaco Hysteric malo.

§. II. Hypochondriacus dicitur eo quod sub costis spuris in regione hypochondriorum sub scrobiculo cordis præcipuam suam sedem habet; hystericus vero vocatur, quia præter reliqua sua ardua pathemata, etiam uterum in consensum trahit: quanquam primus inter alios Highmorus nec non Willisius hoc Hystericum malum Hypochondriacæ indolis esse indicaverint, & posterior quidem accurate satis significaverit, quod verus affectuum horum character in spasmodis consistat.

§. III. Et quanquam Hypochondriacus affectus antiquioribus medicis parum innotuit, licet alia morborum schemata inter illos occurrerint, quæ ratione pathematum quorundam cum hypochondriaco morbo convenire possent, tamen inter posteros hoc malum magis magisque innotuit & a Senerto, Conringio, Highmoro & Martino commendatum prostat, ut propterea intersit, tam implicati, & quoad pathemata multiplicati affectus, veram indolem denotare.

§. IV. Exserit sese hic morbus variis phænomenis, imprimis vero in hypochondriorum regione orientibus, quorum primaria sunt, angustatio, tensio,

pressio, constrictio, tum in dextro tum in sinistro hypochondrio, concurrunt respirationis difficultas, Vertigo, dolor in occipite contusorius & premens imo ad auctam corporis commotionem, pulsatilis, angunt ructus & sub jejunio frequens præcordiorum mollities aut propensio in Lipothymias, appetitus est vagus, ad potum vero segnis & parcus, alvus est sicciior & segnior, intercurrit frequens flatulentia, nec non nausea & conatus vomendi, in fœminis imprimis hæc præcordiorum angustia multum urget & vomibunda commotio frequentius angit: inflatur in quibusdam cum multiplici dolore sinistrum hypochondrium, quidam patientes in dextro pulsatiles dolores experiuntur: affligit quandoque colica passio, nonnunquam phlogoses intercurrunt, non raro etiam palpitatio cordis conjungitur.

§. V. In Fœminis stricture, spasmi, tormina, in abdomine sunt valde communia & longe acerbiora quam in masculis, ita ut in succussatorias & semi convulsivas commotiones transeant; alvus est valde stricta & metus suffocationis aliquando obruit: in masculis annosioribus coincidunt hæmorrhoidalia molimina, siquidem legitime erumpentes Hæmorrhoides affectui hypochondriaco non exigua medicinam constituunt; proinde hic affectus hypochondriacus junioribus subjectis inter vigesimum & trigesimum annum comprehensis, Hystericum vero malum, fœminis adultioribus Mensium defectu & vitio laborantibus, nisi hæreditaria dispositio intercurrat, obtingit.

Conf. Disp. mea de Hæmorrhoidibus medicina hypochondriacorum.

§. VI. Imprimis vero hic morbus corripit juvenes plethoricos, Narium Hæmorrhagiis antehac obnoxios, aut nunc per ætatem in Hæmorrhoidalia molimina propendentes; nec non afficit subjecta temperamenti sanguineo-melancholici, in sedentaria vita constituta, quæ vel multum edunt & parum bibunt, vel simul duriori diætæ addicta sunt; quid quod illis demum hypochondriacum hoc malum accidit, quæ Hæmorrhoidum suppressiones subiere; sicuti fœminæ, quibus improvide albus fluor cohibitus est, in pathemata talia hysterica incidunt.

§. VII. Quando hoc malum magis perturbatur & obruitur, definit in affectus scirrhosos, hæcticos, ictericos, ascíticos, suspecte colicos, iliacos aut podagricos, ischiadicos, nephriticos, vertiginosos, spleneticos, suffocativos, paralyticos, quin plane apoplecticos; in fœminis vero transit in Vomitus Cruentum, si paululum activiores fuerint, in hæcticam.

§. VIII. Partes quæ in hisce affectibus maxime affliguntur, sunt imprimis Vena Portæ, quæ propterea Porta Malorum dici potest, deinde connexæ partes, ut Ventriculus, totus intestinorum tractus, Mesenterium, Hepar, Lien, porro Uterus & Diaphragma, quæ partes singulæ & per essentiam quasi in hoc affectu compatiuntur; deinde vero per accidens in consensum trahuntur Pectus, Caput, & interdum etiam aliæ corporis extremitates.

§. IX.

§. IX. Circa ætiologiam præsentis mali absit a me quam longissime, ut acidum quoddam hypochondriacum juxta famigeratam traditionem supponam, aut cum plebe & fœminis flatulentiam & atoniam imprimis Ventriculi pro summa causa agnoscam; quin rectius affirmo, quod primario hoc malum cum spasmis absolvatur, qui in abdomine & hypochondriorum regione suum vigorem exerunt.

Conf. Disp. mea de Therapia Passionis hypochondriacæ.

§. X. Causa materialis itaque hujus mali est plenitudo & spissitudo sanguinis, quæ Venæ Portæ & connexis Visceribus multum metum proximius imminenti stagnationis aut staseos incutit, ne vero tale malum admittatur, præmature salutaris naturæ conamine cum spasmis hæc regiones afficiuntur & constringuntur, ut ita sanguis transprimatur, siquidem justus ille horum spasmodorum scopus est, quo sanguis turgidior & spissior per has partes promoveatur, aut etiam e congruis locis emoveatur, quod ultimum natura in Virili sexu per Hæmorrhoides, in sequiori vero per Vomitum cruentem perficere laborat, unde etiam vicissim vel moliminum hæmorrhoidalium vel fluxus hæmorrhoidalis perturbatio, vel Mensium defectus hoc malum provocare possunt.

§. XI. Cum hisce spasmodicis motibus reliquæ coherent hujus affectus symptomata torminosa, strictoria, pulsabilia, nec non humorum variæ restagnationes, regurgitationes aut partium inflationes, oppletiones, indurationes, & si interdum tonus necessarius aliis abdominis regionibus, in majori gradu applicandis, nunc in intestinis aliquo modo amittitur, molestæ flatulentia excipiunt, sicuti sub ejusmodi scena motuum auctorum & per diversas partes mutatorum se- & excretiones non tam æqualiter succedunt, quin interdum loca excretoria magis constringantur & cum tempore denique, sed per accidens, impuritates acedentes generentur, quæ tamen minime ad essentiam affectus spectant, quid quod tunc ad accidentia magis referri merentur, quando in diversis subjectis ob vitiosam diætam per initia Vomitus acidi occurrunt.

§. XII. In fœminis vero singula hæc pathemata sunt acerbiora, quoniam eadem partim ad ordinarias sanguinis Ventilationes magis adstrictæ sunt, partim etiam tenacioris & immoderatiore indolis existunt, unde in iisdem natura hanc promotionem & emotionem sanguinis tam impetuose & excessive prosequitur, & illam maxime partem cum spasmodicis commotionibus afficit atque in consensum trahit, e qua parte olim ordinarias & salutes sanguinis ventilationes administrare sivevit; unde etiam vulgus in masculis acerbiores affectus hypochondriacos, hysterici mali nomine denotare solet; & quando per spasmos, in hypochondriaco affectu exerceri solitos, qualitercunque turbatos, hi scopi primarii vel promovendi sanguinis per Venam Portæ ejusque

viscera conjuncta, vel emotionis illius haud obtinetur, tunc hisce visceribus prædicta pathemata accidunt, quæ vel impeditum progressum sanguinis per illa, vel turbatam secretionem cum iisdem præstandam, pro fundamento habent.

§. XIII. Quando affectus Hypochondriacus cum tempore magis augetur, confirmatur & exacerbatur, tunc eo magis sanguis in stagnationes, incarcerationes atque stases propendit, eoque citius periculum cruentæ mortis imminet: ex quo etiam contingit, ut animus in moralibus perturbetur, & deliria melancholica interdum superveniant, quæ similiter in metu occlusionis, incarcerationis & cruentæ mortis consistunt.

CAPUT XLI.

DE

MALO SPLENETICO.

§. I.

Cum Affectu Hypochondriaco non exiguam affinitatem habet Malum Splenicum: quod licet præcipue Lienem frequentioribus suis cruciatibus detineat, attamen alia adhuc pathemata, quæ Hypochondriaco affectui essentialia & familiaria sunt, in consensum trahit, quemadmodum vicissim hypochondriacum malum spleneticos dolores in reliqua sua tragædia producit.

§. II. Propterea in hoc affectu Splen maxime laborat, & quidem doloribus tensoriis, strictoriis, molestiis inflationis & valde angustantis turgescentiæ, imo suspectæ duritiæ, quæ quidem per vices iterum remittunt, sed denuo etiam recurrunt; proinde affligunt frequentes angustationes & quidem Cardialgiæ cum metu Lipothymia, conatus vomendi, appetitus dejectiones, torminosa stricturæ sub scrobiculo cordis, alvi rigidiores obstructions, somni perturbationes & terrifica insomnia, volatici ardores, virium dejectiones per intervalla alternantes, phanthasæ melancholicæ, quin accidunt non raro molimina hæmorrhoidalia tensoria, lancinatoria, pressoria, strictoria, per longitudinem dorsi in regionem coxendicum sese dimittentia.

§. III. Palmaria hujus mali pathemata, nituntur spastica strictura, quæ in illa mesenterii regione exercetur, ubi venæ splenicæ truncus sese in Venam Portæ dimittit, unde sub spasmodica hac commotione, sanguis ex splene affluus regurgitat in hoc viscus & prædictos dolores in eodem causatur, una cum occurrente inturgescencia & duritie, siquidem illud imprimis peculiarem annotationem meretur, quomodo nimirum molimina hæmorrhoidalia, cum affe-

ctu

ctu splenetico concurrere soleant, quando ramus hæmorrhoidalis internus vel in Venam splenicam immediate se immergit, vel cum illa uno veluti ostio in Venam Portæ se immittit, exinde contingit, ut si spasmodica talis constrictio in illo loco ubi hæ Venæ truncum Venæ Portæ ingrediuntur, intenditur, motus sanguinis tum e locis hæmorrhoidalibus tum e splene affluus in libero & prompto suo progressu impediatur, ut adeo simul in utraque loca redundantia & congestio sanguinis contingat, sub quibus natura non raro positivam excretionem tam hæmorrhoidalem, quam per Vomitum cruentum urget.

§. IV. Causæ vero quæ ad splenicum malum contribuunt eadem sunt quæ in Hypochondriaco affectu commemoratæ prostant, siquidem pro fundamento illius vitium quantitatis & qualitatis sanguinis, nimirum plenitudo & spissitudo hujus, stat, unde per spasmodicas commotiones staseos præoccupatio, progressus liberioris promotio, spissioris qualitatis attenuatio, & superflue quantitatis emotio salutaris plane intentione a natura urgetur, qui motus horumque effectus, si in prædicta Venæ splenicæ confinia diriguntur, hunc splenicum affectum post se trahunt, licet interdum superflui & molesti sanguinis depletionem e superiori regione per Ventriculum natura urgeat, ut ita splenicum hoc malum paulo pressius cum Vomitu cruento consentiat.

§. V. Dum vero Splen a sanguine restagnante & impeditus in Venam Portæ profluente, magis magisque oppletur & inturgescit, non modo Ventriculum incumbentem sed & diaphragma aggravat & ad angustatorias sensationes & molestias disponit, ut eo magis metus incarcerationis sanguinis & futuræ corruptionis aut cruentæ mortis immineat, ob quem miserum & valde suspectum corporis statum, anima in moralibus suis functionibus admodum perturbatur & tales phantasias format atque fingit, quæ cum hoc præsentis corporis statu conveniunt, sicut pluribus de hac consideratione differendum erit, quando animi morbos inferius exponam.

CAPUT XLII.

DE

FLUXU HEPATICO.

§. I.

Licet hic affectus in frigidioribus nationibus rarius occurrat, illius tamen explicatio minime oblivioni tradenda est, quia cum motu in his hæmorrhoidalibus æque ac præcedentes affectus, interdum respondet: & quanquam vulgo Hepatis læsæ qualitati retentrici, ex opinione antiquiorum medicorum ad.

adscribatur, proptereaque fluxus aut passivus lapsus ab hepate vel hepaticus dicatur, tamen verior illius indoles pro firmiori præsentis tractationis connexione significanda erit.

§. II. Est vero hic affectus actualis excretio alvina, qua fluidior muciditas & humiditas cum sanguine paululum tincta, loturam carniū referens, repetitis depositionibus & expressionibus moderatam quasi diarrhoeam constituentibus dimittitur, & quidem cum motibus & doloribus tensoriis, mediocriter torminosis & interdum leviter lancinatoriis; præcurrit & concurrit diversa molestia strictoria, torminosa & flatulenta in abdomine, nec non interdum dextri hypochondrii inflatio, durities, turgiditas & dolor angustatorius atque pulsatilis: conjungitur appetitus & virium dejectio, languor animi & corporis, perturbatus ordinariarum excretionum successus, coloris naturalis mutatio, aridus æstus, faucium siccitas &c.

§. III. Quod hic fluxus non simpliciter passivus sit, testantur motus concurrentes in diversis abdominis locis, spasmodici & ex parte etiam torminosi, unde certo respectu hic fluxus annumerari potest anomalicorum motuum & successuum hæmorrhoidalium schematibus, dum congestiones ad loca hæmorrhoidalia directas, diffusiores constituit, adeoque talem sequestrationem mucidæ humiditatis, exiguam vero perruptionem ostiorum venosorum hæmorrhoidalium infert; ut ita ultima excretio magis aquosa sit, minus vero sanguinea; ad ejusmodi anomalias vero hæmorrhoidales contribuunt imprimis tales causæ, quæ immoderatum quendam impulsū conciliant, adeoque ob orgasmicam talem commotionem in sanguine præsentem impediunt, quo minus directe & proxime sanguis concentrari queat ut efficacem eruptionem sortiatur: ob id partim hic fluxus in climatibus calidioribus familiarior est, nec non ex diætâ spirituosâ, tenui, vinosâ & valde aromatica promovetur.

§. IV. Deinde ad hunc Fluxum Hepaticum disponit, scirrhus hepatis constitutio, aut impeditus valde & alius quam vulgaris, aut ad communes hypochondriacos affectus concursans progressus retardatus, per Venam Portæ, unde contingit ut sanguis in hæmorrhoidalia vasa restagnet, adeoque sub reliquo intestinalium motu irregulariter perumpat: atque in mucidam talem secessionem intra intestina transeat, licet sub hac impeditioris progressus sanguinis facie atque redundantia sanguinis intra tunicaceam texturam intestini recti, activi motus expressorii irregulariter spasmodici, tali modo provocati, superveniant atque insufficientem & incongruam talem excretionem efficiant.

§. V. De reliquo vero hanc denuo accusatam harmoniam motuum hæmorrhoidalium cum hoc affectu comprobant illæ transformationes affectuum ex sinistra hujus fluxus tractatione prodeuntium, quales communiter non alii sunt,

sunt, quam illi, qui ex hæmorrhoidibus magis perturbatis, aut plane suppressis oriuntur, sicuti vicissim similes motus & apparatus cum hoc fluxu coincidunt, qui alias ad hæmorrhoidale negotium spectant.

CAPUT XLIII.

DE

HEPATIS ET LIENIS SCIRRHO.

§. I.

Cum Motus hæmorrhoidales diversas abdominis partes communiter afficiunt, ita sub hac connexionione Scirrhi Hepatis & Lienis reminiscor, qui communiter ex perturbatis motibus hæmorrhoidalibus & impeditis progressibus sanguinis per hypochondria oritur, siquidem ad hoc impedimentum deinde multiplices causæ contribuunt: interea hic affectus omnino gravis & ominosus est, quoniam in hisce partibus sanguineus quam pituitosus sive serosus est.

§. II. Uterque Scirrhus prædit sese tumore & duritie in hypochondriis, cum excretionum ordinariarum impeditis successibus, appetitus gravi dejectione, magna cardialgia, conatibus vomibundis, respirationis difficultate, intercurrentibus strictoriis, pulsatilibus & lancinatoriis doloribus in affectis locis: interea vires successive magis magisque imminuuntur, habitus corporis redditur vel cachecticus vel hecticus, accidit tussis hypochondriaca, affligunt interdum interni suspecti ardores, aut æstus volatici, imminuitur urina & supervenit denique hectica febris, aut quando immoderatus talis affectus commovetur, interna inflammatoria commotio, cum acuta febre conjungitur, quid quod occurrunt aliquando suspecti Vomitus & alvi fluxus.

§. III. Oritur talis scirrhus vel ex nimia hujus visceris oppletione, cum sanguine copiosius affluente, ut sanguis ob impeditum progressum in stagnationem ruat, e qua subtilior aqvosa portio discedens præoccupat, ne mox vel inflammatoria commotio vel actualis putrefactio superveniat, unde sanguis in tali parte indurescit, sed successive continuante hoc impedito progressu in majorem stagnationem increbescit: vel oritur etiam ex activa spasmodica restrictione sanguinis in has partes; quod præcipue contingit sub hypochondriacis, hystericis & hæmorrhoidalibus morborum schematibus, dum natura in talium partium confiniis vicariam sanguinis exonerationem intendit & urget.

§. IV. Quæcunque porro causæ vel ad progressum sanguinis in hypochondriis impediendum, vel ad provocandas spasmodico - congestorias sanguinis commotiones per hypochondria, in subjectis plethoricis & aptæ etiam ætatis

contribuunt, illæ etiam ad præsentem affectum disponunt, unde præmaturæ intermittentium febrium suppressiones, aut spontanearum diarrhœarum repentinæ cohibitiones, nec non liberales vel inopportuni adstringentium & refrigerantium usus interni, aut inconuenientes incrassantium ordinationes; deinde etiam Vomitoriorum usus perversi, maxime vero in hominibus plethoricis paululum adultis & spontaneis evacuationibus sanguineis adsvetis, ad hunc affectum contribuunt, sicuti experientia medica constans testis est.

§. V. Et si ad talem scirrhum, qui aliquandiu ab actuali putrefactoria commotione immunis est, (nisi ob organorum, quæ necessariis & salutaribus secretionibus & humorum depurationibus & attenuationibus inserviunt, oppilationem, excretoriæ vitales functiones graviter alterentur, ut proinde non modo corpus cum copiosa impuritate inquinetur, sed & humorum crasis atque reliqui habitus integritas admodum depravetur,) commotiones congestoriæ & impulsus sanguinis improvide excitantur, facile tunc vel actualis putredo vel maligna ulceratio oritur & totum reliquum morbi schema periculosum eventum sortitur.

CAPUT XLIV.

DE

COLICA HÆMORRHOIDALI.

§. I.

AD affectus illos, qui cum moliminibus hæmorrhoidalibus conspirant, adeoque in abdominis regione tragœdiam suam agunt, refero adhuc Hæmorrhoidalem Colicam, cujus in pathologia medica vel raro (facile dixerim nulla) vel obscura mentio injicitur; quoniam vero hæc Colica quoad totam suam faciem & medendi methodum a vulgari pituitosa, flatulenta & biliosa discrepat, ita eadem omnino meretur peculiarem considerationem.

§. II. Exferit sese hæc colica per motus valde atroces, contumaces & vehementes, adeoque gravitate communes colicos dolores superantes, torminosos constrictorios, angustatorios per inferiorem abdominis regionem truculentos hosce cruciatus sistentes, facile vero in hypochondria desultantes, in subiectis hæmorrhoidariis & sub reliquis circumstantiis ad hæmorrhoidalem historiam pertinentibus; siquidem ex suppressis, imminutis, perturbatis aut impeditis fluentibus Hæmorrhoidibus, eadem colica ortum trahit, & subinde cum aliis anomaliis hæmorrhoidalibus, concurrit; contra vero per justam Hæmorrhoidum promotionem non modo mitigatur, sed plane præoccupatur, uti vicissim per qualemcunque hujus fluxus ulteriorem offensionem, magis magisque exacerbatur, quin denique in periculosum inflammatorium eventum aliquando conjicitur:

tur: de reliquo contumaces alvi obstructiones, ut & interni ardores & conatus vomibundi sub hoc affectu angunt.

§. III. Est propterea hic affectus evagatio motus hæmorrhoidalis excedentis valde spasmodici, qui remotius in intestinorum tractu, maxime inferiori, affligit, adeoque errorem naturæ in eo prodit, quod in incongruis locis & per inconvenientes admodumque immoderatos motuum gradus, hujus fluxus eruptionem urgeat; ad quam exorbitantem & excessivam spasmodico-torminosam tragediam eadem interdum seducitur, per remedia carminativa aut purgantia, vel calida; quamquam aliæ difficultates, facilem Hæmorrhoidum perruptionem prementes, eo contribuere soleant, quo cum tanta ferocia atque tali excessu natura in dissitis locis hunc fluxum acriter & contumaciter urgeat.

§. IV. Et cum hujus affectus facies in intensiori spasmodica commotione consistat, ita partim alvus rigide hoc tempore occluditur, dum in intimioribus intestinorum regionibus hic exitus inquiritur, partim etiam aliæ necessariae excretiones intercipiuntur & debitus atque facilis transitus sanguinis, per hypochondriorum loca impeditur, ut interea variæ restagnationes in alia viscera contingant, quæ pathematum complicatio eo magis hanc colicam ab alia distingvit, nec non hujus hæmorrhoidalis colicæ acutam quasi indolem magis prodit, siquidem jam suo tempore Hippocrates per sanguineum illum volvulum sive Ileum hæmatiten singularem hunc affectum exposuit, quippe qui ob hanc hæmorrhoidalem communionem cum aliis anomalis Hæmorrhoidum successibus conspirat.

SECTIO QUARTA.

DE

MOTIBUS INFLAMMATORIIS HORUMQUE CONTRARIETATIBUS.

CAPUT I.

DE INFLAMMATIONE.

§. I.

EX singularibus affectibus & actibus naturæ, extra ordinem salutaribus, principalem commendationem porro meretur Inflammatio, utpote in se spectata, affectus acutus, per notabiles effectus decurrens, frequens cæteroquin & sibi relictus, a febrili commotione adhuc discrepans, tamen motuum vitalium,

um, maxime vero tonici motus, augmentum involvens, quod sub exquisito directorio stat atque active ad salutare fines collineat.

Conf. Stahl's Disp. de Inflammationis vera Pathologia.

§. II. Quando Historiam inflammationis simplicioris nosse lubet, sane in eandem facilius inclinant homines plethorici & qui commotionibus atque impulsibus abundantis sui sanguinis obnoxii sunt, tanto magis vero sanguineis evacuationibus ante hac adveni fuerant, subinde de suaviori temperamento siue cholérico siue melancholico gaudent: in talibus vero inflammatio externas & internas partes occupat, licet interna periculosior existat & propter nobilitatem partium affectarum & defectum immediati artificiosi auxilii a natura febrili commotione urgeatur & suffulciatur.

§. III. Partes huic inflammationi subjectæ, sunt carnosæ, fibrosæ & sanguinis transitui alias dicatæ, in quibus illa ex exiguo tuberculo æstuante & cum tensorio dolore prædito, oritur, successive vero & quidem sine mora augescit tumor in notabilem magnitudinem, qui in affecta parte paulo latius se extendit, locus inflammatus valde ardet, rubet, durior redditur & doloribus tensoriis strictioriis, pulsatilibus, lancinatoriis atque punctoriis, corripitur, qui tam diu durant, donec post aliquot dies successive evanescant, & sine alio effectu, nisi hoc ipso primario & compendioso discussorio siue resolutorio excurrant, de quo dicunt, es hätte sich wieder verzogen und zertheilet, es wäre nicht zum Ausbrechen gekommen.

§. IV. Alter vero & secundarius inflammationis eventus est, quando sub augmento horum dolorum, maxime vero pulsatilis & lancinatorii, nec non sub evidenti præsentis inflammationis concentratione in unum tuberculum durum & valde rubens, Suppuratio siue actuale Apostema aut Abscessus purulentus oritur, qui sese in inflammata parte prodit, cum successiva remissione dolorum, ruboris & duritiei imminutione, mollitie in protuberantia illa, quam inflammatio constituit, ut & cum albicante flaccida prominentia, quæ vel sua sponte perumpit, vel facile aperiri potest, unde postea pus tanquam materia spissior mucida, albicans & flavescens effluit aut exprimi potest, qui abscessus successive iterum repurgatur & concrevit; ex quo liquet, quomodo hic alter inflammationis exitus, plus laboris involvat, adeoque longius tempus ad decursum suum requirat.

Conf. Stahl's Disp. de Abscessu & Furunculo.

§. V. Est itaque Inflammatio actus naturæ salutaris & in tantum extraordinarius vitalis, quo imminens vel putrida corruptio, vel alia prava & quasi maligna ulceratio, laudabili conamine, præoccupatur, & quidem mediante motu vitali tonico, quo aliàs provida natura corporis sui integritati prospicit, & metuentas corruptiones intercipit: qui motus vero propterea in hoc opere & hac necessitate

fitate augetur, quia tota rerum facies extraordinarium quendam statum præsentat: quo ipso adhuc vulgares & plebeios illos conceptus rejicio, quasi actus inflammatorius nude passive contingat, & præsens obstructio aut stasis, talem infarctum & fortuitum salutarem effectum causetur, cum tamen maxima cum cura notari debeat, quomodo hic salutaris inflammationis exitus toti affectus schemati essentialis & non fortuitus & accidentalis existat, sicuti circa reliquam deductionem illi qui physicam, mechanicam & hydraulicam in communi ore tenent, leges mechanicas & hydraulicas admodum negligunt, adulterant, confundunt & prætereunt.

§. VI. Dum vero Inflammatio actus salutaris est, propterea opponitur præsentī alicui vel actuali stasi, vel suspectæ & magnæ stagnationi sanguinis paulo profundius hærenti, quæ si sibi relinquitur, proxime in putredinem ruit, adeoque corpori vivo illum statum inducit, ex quo absolute mors fluit, dum vero in ordinario statu vitalitatis, ex officio naturæ omnino fluit, quo extremam hanc & pessimam corruptionem præoccupet, ita in hac necessitate contingit, ut per motum inflammatorium, tempestive effectus putridæ destructionis intercipiatur.

§. VII. Id ipsum vero duplici modo fieri potest, primo quidem breviori, quando stasis & stagnatio resolvitur, resorbetur, discutitur, reseratur, & e repagulis suis ducitur, id est, quando a sanguine affluente, alluente, & præterfluente reassumitur & in motum iterum redigitur: quoniam vero ordinarius affluxus non tanti valoris est, quo spissiores sanguinem resorbeat, ita circa talem stasim vel stagnationem, congestio suscipitur, quo sanguis eo concentratus majori appulsu stasim afficiat, & sub tali vegetiori transitu successive resorbeat, quod hætenus incarceratum fuit: & ab hac copiosiori congestoria appulsione sanguinis oriuntur illa phænomena, quibus sese inflammatio prodit, nimirum durities, tumor, ardor, dolor &c.

§. VIII. Quando vero per hosce motus discussionis effectus tam facile impetrari non potest, aut per se natura ob impatientiorem & immoderatiorem suam operationem, hunc effectum præterit, tunc alter affectus inflammationis urgetur, quando ex illa sanguinis quantitate, quæ in stasim prolapsa est, educitur & removetur illa materia, quæ proxime putrefactorium motum inducit, qualis est sulphurea subtilis, valde mobilis, inflammabilis, ex qua sanguis suum colorem rubicundum habet: quæ materia sub illo vegeto appulsu inflammatorio, & calore inde orto resolvitur, in transluentem sanguinem recipitur, aut e superficie subtili transpiratione dimittitur: quæ materia itaque a sanguine incarcerato liberata, residua portio spissamentum tale pallidum ac flavescens, constituit.

§. IX. Est itaque pur sanguis, principio suo sulphureo privatus, minime vero productum corruptionis, nedum quidem actualis corruptio, siquidem potius

puris præsentiā, de corruptionis præoccupatione testimonium fert; unde etiam illi errant, qui vel inflammationem cum corruptione confundunt, vel dolores in inflammatione occurrentes, a corruptione arcessunt, siquidem alias plane, contra totam inflammationis historiam contingere deberet, ut, quando supposita talis corruptio, in summo suo gradu & complemento esset, (quod ipsum vero illo tempore, quando pus præparatum est, fieret) dolores in maximo gradu angant & urgeant: quid quod denique & illa traditio falsa est, quod ubi ulcus sit, ubi pus est, siquidem inter apostema & abscessum ulcerosum, essentialis diversitas intercedit, licet per accidens demum pus non repurgatum & evacuatum in corruptionem ulcerosam degenerare queat.

Conf. Stahlī Præloquium de Mechanismo Motus Progressivi Sangvinis.

Programma de Apostaseos & Apostematos Hippocratis Differentia.

§. X. Denique circa inflammationum ætiologiam adhuc notandum est, quomodo hic fonticus & principalis affectus cum motibus & apparatus Hæmorrhagicis non infrequentem neque exiguam communionem habeat, siquidem interdum, & prout passim modo demonstratum est, quin ipsa experientia abunde contestatur, motus illi hæmorrhagici, congestorii, tanto impetu diversas partes & regiones occupant, ut loco salutaris & prævisæ eruptionis, suspecta sanguinis stasis & incarcerationio, generetur, e qua deinde natura amisso priori scopo, quia ultimum accidens magis urget & stringit, futuram & metuentam putridam corruptionem, inflammatorio hoc Schemate avertit atque dissipat.

CAPUT II.

DE

DIVERSIS ALIIS INFLAMMATIONIS SPECIEBUS.

§. I.

SICUT hæc fundamentalis & generalis fuit Inflammationis consideratio Historico-pathologica, ita in historia morborum adhuc diversæ inflammationum species occurrunt, quæ pro medico usu exponendæ sunt, inter illas vero primum occurrit *Furunculus*, qui consistit in exigua quidem & non late expansa, sed in unum quasi parvum nodum concentrata inflammatione, quæ tamen cum eximiis doloribus, omnes reliquas Inflammationum species superantibus, tensoriis, tractoriis, interdum spasmodicis, pulsatilibus, lancinatoriis, ardentibus & similibus stipata est.

Conf. Stahlī Disp. de Abscessu & Furunculo.

§. II.

§. II. Unde hæc dolorum vehementia, quæ in Furunculo occurrit ad alios eximios dolores describendos applicatur, quando vulgo dici solet, es thue so weh wie Blut-Schweeren: quare etiam in hac inflammatione, magna inquietudo animi, somni impotentia & appetitus alteratio observatur: ipse Furunculus in nodum talem protuberantem concentratus, per duos aut aliquot dies continuat, donec in apice exilis micula albicans compareat, quæ aperta & expressa paucum pus emittit & continuata expressione stigmata spissiora sangvinolenta effundit: postea vero motus & dolores inflammatorii continuant, donec successive imminuantur atque denique cessent; si maturantia valde remedia adhibentur, tunc post primam hanc exigui puris expressionem suppuratio continuat, & totus collectus nodus in pus abit, ut in affecto loco eximia excavatio postea oriatur.

§. III. Est itaque Furunculus auctior & concentratior Inflammatio, quæ salutari intentione & directione a natura opponitur stasi sangvinis, in vasculo sangvifero sive venoso sive arterioso ortæ; dum vero hæc stasis occlusa & a libero humorum affluxu intercepta est, ita vix communis inflammationis effectus immediatus resolutorius vel suppuratorius expectari potest, interea vero ad affectam stasim mature & satis presse atque arcte imo rigoroze motus inflammatorius applicatur, quo cum sangvis, in exigua illa portione, quæ stasim constituit, in actualem corruptionem transiens, & simul sacculum suum aut vasculum membranaceo-tunicaceum iaciciens atque dissolvens, post impetratam talem dehiscientiam aut aperturam tempestive & quidem in primis suis corruptionis initiis suffocatur, & accelerata activitate atque accurata inflammationis directione ex exigua illa molecula corrupti sangvinis sulphureum principium educitur, atque ita paucum pus generatur, sed eo ipso etiam magna & ulterior corruptio avertitur: quanquam quidem si in capaciorem ramo major stasis contigit, adeoque corruptio ex majoribus initiis oritur, in tali statu omnino sphacelatio diffusior metuenda fit.

§. IV. Alia species Inflammationis est *Erysipelas*, affectus in communi vita satis frequens, qui repente oritur & cito ad statum suum pervenit, imo qui exiguas occasiones, maxime vero animi pathemata, veluti suppressam iram, terrorem aut repentinum, & profundum metum sequitur, quin denique ita insolens & immorigerus evadit, ut frequentius subjecta sua corripiat: usitatius vero hoc Erysipelas externas partes afficit, licet etiam internas, sed paulo rarius occupet, quod communiter veteres lethale esse & vocarunt & observarunt: quia itaque specialiores observationes circa hanc inflammationem occurrunt, ita illius singularem mentionem hoc loco injicio.

§. V. Communiter invadit hic affectus subjecta plethorica & paululum spongiosa, dum videlicet in superficie alicujus partis repente exquisiti & suspen-
di

Cum ardores & dolores tensorii atque strictorii oriuntur, concurrente mox latiori intumescencia, maxime superficiali, cum exiguo & non nisi pallido, videlicet roseo, rubore conjuncta, quæ lata & superficialis intumescencia ad momenta ita increbescit, ut pars affecta quasi ad rupturam usque tumeat, atque ob expansam cutem, & cuticulam valde splendeat: qui status durat per dies aliquot, donec successive iterum decreseat & evanescat cum molestia alicujus pruritus in parte & flaccescencia in Cute superveniente; denique cuticula secedit & ita totum hoc schema ad finem pertingit.

§. VI. Iuxta hanc historicam hujus affectus observationem præsens inflammatoria commotio legitimo modo ad discussorium effectum, haud vero ad suppuratorium tendit; unde jam vulgus metuit, ne Erysipelas ad aperturam perveniat, alias enim non modo corrupta & perversa suppuratio, sed & maligna plane ulceratio metuenda erit, sicut de hac observatione pluribus in Chirurgia medica circa Erysipelatis & Ulcerum ex Erysipelate natorum tractationem agendum erit: quando vero Erysipelas vel nobilem & sensibilem partem corripit, quo maxime caput refero, vel quando impetuose irrumpit, atque grande evadit, tunc facile febrilis commotio accidit & affectum reddit acerbiores.

§. VII. Hæc Inflammatio opposita est a natura diffusiori, latiori & superficiali stagnationi Lymphæ pingvioris & cum tenui sero remixtæ, quæ quidem antea sub repentinis commotionibus congestoriis in tales extremitates directis, eo secessit, & ne illic obhareat atque in actualem coagulationem & futuram malignam corruptionem delabatur, motu hoc inflammatorio afficitur, mediante quo, illius efficax & tempestiva resolutio intenditur.

§. VIII. Dum vero communiter Erysipelas antecedentem congestionem repentnam involvit, ita e connexionione circumstantiarum facile colligere licet, quomodo ejusmodi motus congestorii haud ita ludicri & tumultuarii sint, sed cum moliminibus hæmorrhagicis in unam eandemque classem spectent, uti etiam hic affectus tanto facilius subjectis sanguine turgidis, sanguineis commotionibus adsvetis, aut evacuationibus talibus sive artificialibus sive spontaneis antehac addictis, sive circa spontaneas Hæmorrhagias defectum quempiam subeuntibus accidit, quo referendæ, etiam sunt illæ causæ, quæ alias ad Hæmorrhagias provocandas vel alterandas contribuunt & quæ ipsæ etiam ad Erysipelas provocandum in communi vita frequenter concurrunt.

§. IX. Dum porro in Erysipelate Lympha non modo pingvis sed & subtilis, & ita late expansa est, ita facilius dissolvi potest, quam si in pus converti debeat, qui actus suppuratorius, cum haud tempestive totam hanc stagnantis Lymphæ quantitatem legitime præparare & coercere queat, ita dum in uno loco Lympha suppurari incipit, in alio nunc corruptionem incidit, quæ corrup-

corruptio quidem per initia ulcerosa, sed ob Lymphæ pinguedinem maligna & serpens redditur, sub qua adjacentes partes ita consumuntur, ut malum tale non modo diuturnum evadat, sed & irregularem consolidationem denique subeat.

§. X. Similis inflammationis species est *Phlegmone*, quæ licet vulgo inter medicos nimis genericè accipiatur, tamen ex diversis singularibus circumstantiis certam speciem Inflammationis constituit, siquidem aliquo modo cum Erysipelate convenire videtur, dum in latiori & diffusiori motus sui extensione consistit, neque facile neque etiam secure ad suppurationem promoveri potest, sed quæ inflammatio in tantum Erysipelas superat, in quantum etiam profunda est, adeoque diutius durat & magis suspectum aspectum offert.

§. XI. Quamquam vero *Phlegmone* rarius occurrat, tamen gravitate sua compensat in quo respectu frequentioris invasionis deficit: occupat externam aliquam partem, sive pedem sive brachium, cum tumore, ardore, durtie, pallido rubore & dolore tensorio, excipit nonnunquam prægressam febrem & quidem acutam atque per plures dies imò interdum per septimanas durat & facile iterum in pristinam febrem repelli potest, vel si idiopathice occurrit, facile febriles commotiones in consensum trahit, neque etiam permittit aut facile obtemperat, si ad maturationem urgetur, quoniam æque, ac in Erysipelate evenit, talem perversam maturationem maligna ulceratio aut perfecta sphacelatio excipit.

§. XII. Est itaque hic affectus actualis, licet non tam velox & ferox, inflammatio, quæ excipit stagnationem sanguinis & Lymphæ profundiores & latiores in corporis extremitate, ex prægressis diffusis congestionibus, nata, quales congestiones vero vel scopum hæmorrhagicum, vel alterius molestæ & peccantis materiæ translationem ab intra in externam corporis regionem involvunt, cui stagnationi, hoc modo atque ordine subnatæ, continuans ille inflammatorius motus, ita invigilat, quo successiva resolutio & discussio exinde oriatur, ob id etiam hic inflammatorius motus, ad discussionis effectum magis transit, quia nondum actualis stasis adest, neque etiam ob profunditatem præsentis stagnationis maturatio expectanda, promittenda aut urgenda est, interim si repentinæ stricture, ita affectæ parti inferuntur, tunc repentina retropulsio & materiæ hæctenus collectæ atque dententæ, retropressio accidit, ut cum eadem reliqua humorum massa vel inquinetur, vel præcedenti naturæ conatui & intentioni per oppositum talem actum vis inferatur, unde diversi periculosi affectus improvidam talem retropressionem sequuntur.

CAPUT III. DE GANGRÆNA.

§. I.

INflammationum numero & seriei adhuc adscribo Gangrænam, quam in schola medica non raro cum putrida illa corruptione, Sphacelus dicta, confundunt, ob id imprimis, quia deprehenditur plurimum in Sphacelum transire: attamen quoad appellationem Germanis usitatam aliqua disparitas & differentia inter Gangrænam & Sphacelum deprehenditur, dum illa vocatur *der heiße Brand*, hic vero *der kalte Brand*, utrique vero affectus inflammationi adscribuntur, dum dicuntur *der Brand*, quasi ab illo principali inflammationis phænomeno, videlicet ardore, geniti sint.

§. II. Quanquam vero usitatius hæc Gangræna in Sphacelum degenerare soleat, tamen inter illam & hunc magna adhuc est differentia, siquidem Gangræna datur sine Sphacelo, & Sphacelus interdum oritur sine prævia Gangræna, & præsens affectus, nimirum Gangræna, adhuc omnia illa signa & symptomata habet, quæ ad inflammationem propriè spectant: singula vero hæc pathemata magno gradu aucta sunt & gravitate superant simplicem Inflammationem; consistunt in vehementi ardore affectæ partis, summo rubore, & rutilante in lividum colorem inclinante, maximo dolore tensorio, strictorio, pulsatili, lancinatorio, qui status breviter decurrit, donec vel ob inopiam tempestivæ resolutionis in sphacelosam corruptionem transeat & hanc degenerationem commonstret, cum prominentibus striis lividis, nigricantibus & aliquali sensus obtusione, nec non partis laxitate atque efflorescentia pustulari, usque denique ipse Sphacelus penitus occupet & erumpat.

§. III. Unde hæc Gangræna summum Inflammationis gradum constituit, in quo motus inflammatorio-congestorius maximo impetu & valore intenditur; ob id etiam singula consecutaria hujus motus maxime aucta sunt, dum vero hic affectus in summo gradu consistit, ita etiam extremum naturæ conatum præsentat, quo corruptionem averruncare & discussionem imprimis impetrare laborat: & licet non æque semper tantus impetus necessarius sit, tamen varix causæ ad excessivum hunc motum naturam provocare solent, quo ipsa major naturæ sensibilitas & communis præcipitantia in administrandis actionibus tum moralibus tum vitalibus contribuit, deinde accedunt varix accidentales commotiones sive impulsus humorum, per remedia interne adhibita calefacientia, sive extrinsecus adhibita acia, quo referri merentur offensiones partium.

valde sensibilibus nervosarum, quas impetuosus sanguinis affluxus, qui facile in excessum degenerat, sequitur.

§. IV. Et dum tanto impetu sanguis a tergo affluens præsentem stasim, stagnationem aut exquisitum sensibilis partis dolorem obruit, tunc eo magis stasis vel stagnatio illa augetur, ex quo evenit, ut dum inflammatio in ambitu, hujus infarctus dissolutionem, adeoque corruptionis præoccupationem prosequitur, interea in mediotallo illius magnæ & profundæ staseos putrida corruptio oriatur, quo ordine Sphacelus Gangrænam sequi solet, quanquam essentialis & perpetua discrepantia, inter utrumque statum & effectum perduret.

CAPUT IV.

DE

SPHACELO.

§. I.

HActenus actum fuit de diversis Inflammationum speciebus & gradibus. jam agendum erit de illis effectibus, qui directe inflammationi & reliquæ vitalitati contrariantur, ita eveniet, ut contraria juxta se posita magis elucescant: nihil vero aliud formali ratione vitæ, actibus vitalibus & subinde etiam inflammationibus contrariatur, quam corruptio mixtionis animalis, quæ per motus & ordines vitales sollicitè declinatur & præoccupatur, licet cæterum eadem mixtio valde corruptibilis existat: differunt vero hæ corruptiones, uti in fundamentis pathologiæ medicæ indicatum fuit, quoad gradus, humores atque partes: pessima vero, extrema, subitanea & incoercibilis est putredo, sive Sphacelus, qui propterea mortificatio appellatur, eo quod partem, quam occupat, enecat & interficit.

§. II. Quam extremus vero hic est casus, & quam sollicitè & operose diversis ordinariis & extraordinariis motuum administrationibus natura hanc corruptionem expugnat & prosequitur, tam rarus per Dei gratiam funestus hic est effectus, ita ut inter millia myriadum hominum & sub justa interpretatione intra myriades annorum, quos videlicet individua quælibet, conjunctim numerata, vivunt, vix semel occurrat, licet illi, qui ex studio obloquendi rem mercenariam tractant, facile objicere sciant aut contendat, quasi in febribus inflammatoriis & malignis hæc putredo frequentius occurrat, ubi primo non nego, quod in subjectis sub talibus febribus demortuis Sphacelus deprehensus sit, sed subinde etiam judico, quod etiam febres in comparatione ad alios morbos infrequentiores existant, deinde, quod interdum post mortem demum talis

Sphacelatio oriatur, nec non quod per artem malam provocetur, cum per se haud obtigerit, qualis ratio etiam valet in subjectis sauciatis nec non in medicina castrensi; & licet omnes hae Historiae observati Sphaceli colligantur, tamen adhuc in illa infrequentia constanter deprehenduntur, quanquam post lapsum propensio in hanc corruptionem, mixtioni animali connata sit: per se vero & sua sponte hic Sphacelus rarissime oritur.

§. III. Prodit sese hic Sphacelus diversis Signis, maxime vero cum affectae partis nigredine aut livore, laxitate summa, quae ad levem contactum dehiscit, foetore cadaveroso & extremo, effluxione liquoris flavescentis summe foetidi, partis affectae frigore, sensus amissione & praegressorum omnium dolorum perfecta & simultanea cessatione, tumore flaccido & interdum contingente efflorescentia pustularum depressarum, cum ichore flavescente, livescente & foetido oppletarum, interea etiam vires valde imminuuntur, occupant animi angores, palpitationes cordis, rigores & extremitatum corporis horripilationes, nec non Lipothymiae, & si talis Sphacelus non tempestive per artem aufertur (rarissimae enim sunt observationes, quibus spontaneae Sphaceli remotiones sistuntur) intra brevissimum temporis ambitum mors corripit.

§. IV. Quando stasis sanguinis tempestivae discussioni aut maturationi non obtemperat, tunc sanguis sibi relictus motu hoc intestino, fermentativo, putrefactorio corripitur, quo per initia ipsius occlusi sanguinis mixtio destruitur (incipit enim sphacelus a sanguine jam corrumpente) quae commotio putrefactoria repente partibus vicinis communicatur, adeoque per momenta longe lateque progreditur, unde partes & humores colliquantur, occupat foetor putridus & putidus, cessat transitus humorum vitalis, perit partium continuïtas, subinde etiam desinit sensus, quia motus harum partium tensorius deest, quid quod ob privationem vitalis progressus humorum, per hanc partem, calor naturalis abest, & ita quaelibet talia signa, quae vitalitati contraria sunt, ingruunt.

§. V. Sub hac putredine, quae in corpore adhuc vivo adest, & ob metuendam mortem repentinam, mox amittuntur vires, siquidem constans illa & immoralibus evidens est demonstratio, quod praesente maximo & insuperabili periculo animus & vires cadant; unde etiam in tali calamitate angitur animus, quid quod in Lipothymias pronus observatur, sicuti extremi timores alias animum ita afficiunt, quo minus compos sit resistendi, sed quo potius in tali extremitate latebras & refugia quærat, & aliquamdiu sese subtrahat aut abscondat, quo minus praesens vel imminens periculum advertat.

§. VI. Minime itaque consentio cum tali opinione, quae hos ultimos effectus amissionis virium, Lipothymiarum & similium connexorum pathematum

ma-

materiæ & corruptioni intra corpus exhalanti & sese dispergenti imputat & adscribit, quasi vero tale seminium putrefactorium, nervos ita obnubilet, quo sensus & vires pereant; sed cum in hoc ipso asserto nullam connexionem aut physicam demonstrationem & evidentiam deprehendam, ita illud suis fati relinquo, præprimis cum facile varii paralogismi exinde emergant, quotiescunque vires etiam materiales supponantur.

CAPUT V. DE ULCERATIONE.

§. I.

Altera corruptionis species est Ulceratio, quæ tardior existit, neque ita repente interficit, unde etiam frequentior est, utpote quæ in humoribus & partibus non ita confestim motum fermentativum assumentibus & conservantibus contingit: Græcis vocatur *έλκω*, & corripit partes tunicaceas, membranaceas, feri, muci & lymphæ transitui alias dicatas; proinde etiam ratione essentiæ suæ ab apostemate variat, cum abscessui ulceroso non familiare aut essenziale sit, ut pus vel generet vel contineat.

§. II. Prodit hæc corruptio interdum ex abscessu purulento aut efflorescentia pustulari aut serpiginosa, aut collectione, tumore & stagnatione, aut stasi humorum serosorum, mucidorum lymphaticorum in partibus cutaneis, membranaceis, tunicaceis, glandulosis, ligamentosis & tendinosis: fundit mox corruptela talis humorem insoliti coloris & quantisper foetidi acescentis odoris: pars affecta colliquatur, relaxatur & impallescit, ubi fermentativa hæc & lenta dissolutio adest, parum interim dolet, nisi affectum membrum aliqua insolita lassitudo occupet: interea talis status pro diversitate affectus diutius durat in subjectis plethoricis, commotionibus & evacuationibus sanguinis tam spontaneis quam artificialibus adsvetis & in quibus hæc corruptela ex suppressionibus spontanearum Hæmorrhagiarum ortum traxit; superveniunt interdum ejusmodi ulceri ardores, rubores, & dolores tensorii, imo interdum spastici; conspiciuntur etiam aliquando in tali ulcere stigmata sangvinolenta, sub quo statu præsens ulceratio proinde per accidens deteriorem indolem concipit.

§. III. Præterea Ulcerationes expositæ sunt repetitis congestionibus, sub quibus prædicti dolores denuo afficiunt: alias interdum quidam pruritus in ulcere ejusque confiniis percipiuntur: & si aliqualis error in diæta committitur, aut animi pathema intercurrit, frequentius alteratur præsens ulceratio; denique in

historia ulcerationis probè notandum est, quomodo suppressæ spontaneæ Hæ-
morrhagiæ nonnunquam ad diuturnas & contumaces ulcerationes contribuant,
e quibus imprimis hoc loco Menses allegamus.

§. IV. Ulceratio in se spectata est corruptio humorum lymphatico-mu-
cido-ferosorum fermentativa, salina, acescens, quæ ex hisce humoribus in par-
tes continentes progreditur easque colliquat, & successive depascit atque con-
sumit: quoniam vero hi humores, in tali commixtione & hæ partes vix multa
copia principii sulphurei (per quod alias putrefactoria commotio excitatur,)
gaudent, ita corruptio non est tam intima, repentina, profunda & extrema, sed
lenta, sub qua affectæ partes quoad necessarium suum tonum, aliquo modo
enervantur; adeoque laxitas, mollities & major inflatio excipit.

§. V. Dum vero hi humores constanter affluentes, colliquantur, ita ul-
ceratio communiter talem ichorem sive colliquatum & fermentatum humorem
fundit, qui subinde in affecto loco fibras emollit & magis relaxare adjuvat, & si
in reliqua sanguinis massa, acrius serum continetur, ita etiam hic Ichor magis sal-
suginosus redditur, qui partes vicinas sensiles plus afficit & copiosorem affluxum
ad ulcerationem præsentem provocat: quod si etiam contigerit, ut ex activa con-
gestionem sanguinis ad ulcerationem talem, aliquid de ipso sanguine ulcere huic
immisceatur, tunc corruptio redditur deterior, propterea, quia sanguis putri-
dam corruptionem subit & cum præsentem ulcerosa commiscet.

§. VI. Accidit interdum, ut præsentem tali corruptioneurgens & com-
mota abundantia sanguinis cum congestoria commotione ad præsens hoc malum
transferatur & natura per insolitam hanc viam, exitum & sanguinis suæ Venti-
lationem prosequatur; quemadmodum præsens ulceratio, nunc illa ipsa impulsiva
causa evadit, quæ naturam eo seducit, quo in hoc loco, in quo non modo
jam extraordinarium quidquam succedit, sed & quo extraordinarius humorum
affluxus procedit, hic præsens actus imminuendæ plethoræ administretur.

§. VII. Et quamquam actualis eruptio atque fluxio sanguinis ex ulcere
rarissime fiat & non nisi per singulares observationes annotata deprehendatur,
tamen molimina hæmorrhagica ad illud directæ minime infrequentia sunt, im-
primis in subjectis plethoricis & sanguineis commotionibus & emotionibus ante
hac adsvetis, sicut vicissim ejusmodi superficiales congestiones, (quæ in lym-
phæ, muci & feri commixti stasin per accidens desinunt, & quæ cum motibus
hæmorrhagicis in aptis subjectis omnino conspirant,) ad ulcerationes tales dispo-
nere possunt & solent: quamquam cæterum quidem, e simplici horum & ex-
tra communionem cum Hæmorrhagiis contingente stasi, talis corruptio ortum
trahit.

§. VIII. Et dum Ulcerationis status formalis, in corruptione consistit,
ita

ita eandem jam factam, talia materialia principia afficere, fovere & insistentate solent, quæ alias ad corruptiones contribuunt, ut sunt muciditates spissiores, salinæ for-
didae & acefcentes substantiæ; quapropter e dyscrasia in sanguine præsentē, talis corruptela constans quoddam pabulum suscipit, quæ consideratio tum in præ-
ctica tum chirurgica ulcerum tractatione multum valet.

§. IX. Periculosiora omnino sunt ulcera, quæ in internis visceribus ori-
untur, tum respectu genericæ suæ æstimationis, quatenus tam nobilem regionem
atque partem detinent, tum etiam, quia ab immediato artificioso adjumento
præclusa sunt & continuo humorum diversorum affluxui exponuntur, ut vix
facile tam efficax & necessaria absterfio & mundificatio expectanda sit, quo con-
grua consolidatio supervenire queat, unde non modo talia ulcera interna latius
intra partem affectam se extendunt, sed & denique eandem ita auferunt & cor-
sumunt, ut vita subinde necessario excurrere debeat, licet antea aliquamdiu he-
ctica febris hujus interni helcodei abscessus, absterfionem & si possibile fuisset
reliqui corporis conservationem, tentaverit.

SECTIO QUINTA.

DE

SPASMIS.

§. I.

CONverto me ad Theoriam Spasmodicorum, qui affectum constitutunt, inter re-
liquos principalem & familiarem, indolentem atque vehementes cruciatus
inferentem, cujus explicatio juxta vulgarem ætiologiam, perquam abstrusa est,
siquidem communiter vel incomprehensibiles obstructions, vel suppositæ &
effictæ falsedines accusantur, seposita etiam illa confusione, qua juxta stylium
veterum, spasmi frequenter cum convulsionibus commiscantur, cum tamen inter
utrumque affectum magna adhuc diversitas intercedat & aliæ propterea morbo-
rum spasmodicorum species accurrant ac convulsivorum.

Conf. Stahlī Disp. de Motibus humorum spasmodicis.

§. II. Sunt vero Spasmi per tales morborum species non tantum frequen-
tes, sed etiam in quolibet subjecto, quod semel occuparunt, sæpius recurrunt
& angunt, imprimis vero familiares sunt hominibus plethoricis, in diæta plena,
bona, ex parte etiam lauta, delicata & spirituosâ viventibus, Hæmorrhagiis
spontaneis antehac obnoxiiis, vel ex omnibus circumstantiis eo inclinantibus,

de Sangvineo præcipue Temperamento participantibus, animo agilibus & multiplicibus animi & corporis commotionibus, indulgentibus, luxuriosis, non raro etiam computationibus & inebriationibus inhærentibus & diversis causis & occasionibus sese submittentibus, ex quibus præsens plethora commovetur.

§. III. Corripiunt Spasmi diversas regiones & partes, communiter vero externum corpus affligunt & quoad invasionem diversarum regionum, respondent Hæmorrhagiis, quæ per ætates variant: dolores spasmodici sunt strictorii, tractorii, tensorii, extensorii, fibrativi, fremebundi, lancinatorii, formicantes, huc illuc retractorii, partem quam occuparunt constringentes & quasi extenuantes, ita ut Venæ in eadem evanescant, quæ superficiem percurrunt, qui singuli dolores satis sunt contumaces, diuturni & subinde facile in pessimam consuetudinem degenerant.

§. IV. Neque ita cito Spasmi excurrunt, sed per plures dies imo interdum hebdomadas durant, interea vero in parte, quam occuparunt vel fixius hærent, vel per illam, imo plane extra illam vagantur & fugaces redduntur, sed in tali statu cum motibus congestoriis & inflammatoriis immoderationibus facilius alternant, atque periculosius decurrunt, tanto magis si ab extra introrsum defultant, adeoque nobiliores partes occupant, e quibus difficillime denuo in externam corporis regionem transferri possunt.

§. V. Præterea distinguuntur Spasmi in completos, qui vel integram aliquam partem, vel totum muscolum in quadam parte corripiunt; & in incompletos, qui tantum singulares muscoli cujusdam fibrillas corripiunt: priores sunt rigidiores & fixiores, posteriores vero sunt magis dolentes, vagi & erratici: communiter etiam spasmi involvunt in affecta parte rigorem & movendi impotentiam, ut & superficiei & recurrentem horripilationem aut ordinarium teporem: alternant etiam nonnunquam vagi æstus, interdum vomitus & capitis dolores, quæ posteriora vero phænomena, pro diversitate subjectorum & consuetudinum variant.

§. VI. Sunt itaque Spasmi insigne motus tonici augmentum, tenaci fibrosarum partium constrictione sese primario exferens, unde illis subjectis plus quam aliis familiare quæ flexilitate & prædominante fibrarum mobilitate gaudent, ut sunt sangvineæ: hic motus vero præprimis directus est, vel ad sanguinis copiosi & molesti exonerationem vel ad spissioris & difficiliter progredientis sanguinis promotionem, vel ad aliarum inimicarum substantiarum a partibus nobilibus remotionem & exclusionem.

§. VII. Quod primum scopum concernit, nimirum superflui sanguinis diminutionem tunc notari maxime meretur, quomodo in subjectis, quæ spasmi submituntur communiter singulæ illæ circumstantiæ, observationes & causæ concurrunt.

currant, quæ alias ad Hæmorrhagias contribuere solent, unde etiam vulgo spasmi per tales occasiones excitantur, quæ ad impellendam massam sanguinis faciunt, siue eadem ex animo siue diæta siue regimine proveniant. Ad ipsam vero hanc methodum, qua Hæmorrhagiæ per spasmos a natura urgentur, disponunt diversæ difficultates, quæ in negotio hæmorrhagico intercurrunt, quales vel ex animo præcipiti, impatienti & immorigero, vel ex strictura undecunque partibus præter consuetum ordinem inducta, vel ex spissiori sanguinis consistentia vel ex variis impulsibus artificialibus & motuum irritamentis fluunt, quo adhuc annuero connotam ideam, de importuniori motu, sanguinis excretionem urgente, circa efficaciam hæreditariæ dispositionis, per spasmodicos motus, in promovendis Hæmorrhagiis operosam.

§. VIII. Quando vero contingit, ut sanguis spissior redditus, tam per porosas quam vasculosas partes ægrius fluat, adeoque stagnationis vel staseos periculo subjaceat, tunc in vitali œconomia & per naturæ vires, non verior, simplicior, certior & efficacior datur medicina, quam ut per toni augmentum, (quo motu alias sanguinis progressus facilitatur) transpressio & stagnationis referatio tentetur & urgeatur, adeoque metus & damnum putridæ corruptionis præoccupetur; unde vel in externis vel internis corporis regionibus, spasmodica talia morborum schemata, ad hunc finem collimantia, occurrant.

§. IX. Quod si etiam contigerit, ut partes sensibiles & nobiles, a diversis causis præternaturalibus obruantur & invadantur, siue fuerint ulcerosæ, ab extra retrocedentes, siue subtiles contagiosæ & fermentativæ, siue calculus, aut aliæ similes materiæ, tunc similiter salutari quadam & inventionem & destinationem, spasmodici motus suscipiuntur, quo tales inimicæ materiæ tempestive, rigorose & efficaciter, a talibus partibus excludantur, quod etiam accidit, quamvis materia non sit rodens, pungens & salina, modo molesta & integritati atque usui partis adversa existat.

§. X. Singularem inter has causas meretur attentionem illa, quæ immaterialis, idealis siue moralis est, quemadmodum repentinæ animi alterationes, tale immateriale, maximeque adversum objectum constituunt, cui strenue avertendo & excutiendo natura eandem methodum adhibet, qua alias sensum suum in corporeis circumstantiis liberat, quando videlicet tales materias noxias & valde molestas in corpore occurrentes, per ejusmodi vitalis motus augmentum, cum quo ordinariò noxias & inimicas materias expellere solet, prosequitur: & sicuti horum spasmodorum causa est intimior, ita eorundem indoles est contumacior.

§. XI. Quotquot cæterum alterationes sub morbis spasmodicis occurrunt, illæ ex efficacia toni præcipue pendent, siquidem minime illa circumstantia oblitteranda est, quando sub motibus talibus, dum sanguis intra solidas & fibrosas partes

fortius transprimitur, non pauca illius quantitas dissolvitur & in serum convertitur, unde sub morbis spasmodicis communiter urina concentratior & saturatior, sudor vero magis olidus est, ob id etiam in urina crySTALLI salinæ facilius concre-
scunt.

§. XII. Sed cur mihi tantum est silentium de salibus pungentibus, rodentibus & stimulantibus, de quibus vulgo asseveratur, quod spasmodorum causa sint, equidem cum hac sententia non facile consentio, cum tota historia spasmodorum, ab eadem admodum dissonet, imo cum talia rarissime in corpore ita concentrentur, ac si immediate ad partem spiritus acidus aut materia acris & rodens applicatur, quale quid si contingit, tantum valet quo spasmi, superveniant; quod sæpe in sinistris chirurgicis administrationibus observare licet, quales spasmi tamen æque minus ac reliqui, tumultuarii ac confusi sunt, siquidem harum materialium, adeo offendentium, remotionem concernunt.

CAPUT I.

DE

PLEURITIDE SPURIA.

§. I.

A Genere ad speciem nunc progredior, & inter has, usitatiores explicabo, cum quædam, quæ spasmis annumerantur, ad convulsivos morbos non immerito referri queant, sicut vero hæcenus illum ordinem servavi, ut affectus in illa serie significaverim, qua per ætates variare, sed simul certis Hæmorrhagiarum speciebus respondere solent, ita inter spasmodorum species primo loco hanc Notham pleuritidem produco, de qua propterea mox in frontispicio quasi indico, quod sit affectus spasmodicus.

§. II. Pleuritis dicitur, quia per certas quasdam circumstantias, cum inflammatorio illo pectoris affectu, veram pleuritidem constituyente, aliquo modo congruere videtur, sed spuria vocatur, quia inflammatorium affectum haud constituit, licet in talem morbum converti queat: afficit hæc notha pleuritis communiter juniora subjecta, (licet aliquando in juvenilem & virilem ætatem se extendat) tamen absque acuta febre, imprimis typica, quamvis interdum febrilis, sed inæqualis, commotio concursset, quæ tamen volatica & transitoria est; dolor, quem subjecta experiuntur, non tam exquisitè interpunctorius & inflammatorius est, quam potius si respirant, tensorius & extensorius, qui respirationis continuationem impedit; neque tamen tussis angit, neque affectus per statos successus decurrit, interim aliquando capitis dolorem & alvi adstrictionem in consensum

sensum trahit: extendit sese hic dolor sæpe ab antica parte, in posticam, imo interdum ita alternat, ut versus scapulas decurrat & anteriorem regionem deferat, sed iterum eo recurrat.

Conf. Stahl's Disp. de Affectibus Pectoris.

§. III. Post aliquot dies hic affectus iterum cessat & in futurum cum aliis spasmodicis affectibus, ut arthriticis, nephriticis & ischiadicis alternat, quin cum tempore in podagricos desinit: si vero immoderatus tractatur & ab extra repellitur, vel in externos inflammatorios, vel asthmaticos spasticos affectus degenerat; alias vero sine singulari mutatione aut effectu excurrit, nisi successive dolor cum connexis reliquis symptomatibus remittat & denique cesset.

§. IV. Præsens hic affectus corripit partes musculosas, pectus cingentes & non modo musculos intercostales, sed & reliquos, tum pectoralem, tum serratos; ipse vero hic motus spasmodicus, referri meretur ad molimina hæmoptica, magis externum corpus affligentia & remotius ad hunc effectum tendentia, licet eo non perveniat, unde partim habitus & status plethoricus, nec non ad Hæmorrhagias proclivis, ut & causæ concurrentes, de hoc asserto testimonium verum perhibent; & quamvis ex ejusmodi spasminis non æque actuales sanguinis eruptiones oriantur, minime tamen iisdem respectus & contentio eminens fiens & ad has Hæmorrhagias abiens denegari potest, modo circumstantiæ ad Historiam morbi & hujus medicationem spectantes, bene colligantur.

§. V. Interea reliquas illas causas, in generali spasmodorum explicatione commemoratas, non excludo, quin ad hunc etiam affectum applico, licet eadem in historia & applicatione practica non adeo solennes & usitatae sint, ac prædicta causa, ad quam therapia prudenter directæ, sinceriores & efficaciores usus salutares promittit.

CAPUT II.

DE

ARTHRITIDE.

§. I.

Altera species est famosus ille affectus, qui arthritidis vocatur, quæ licet juxta antiquam acceptionem reliquos spasmodicos morbos sub se comprehendat, dum vulgo articularis affectus appellatur, tamen propriè singularem speciem involvit, qui affectus vero ad articulationes affectæ regionis sese concentrat.

§. II. Observatur hic affectus in subjectis junioribus, ætivi, immoderati & præcipientis animi, imprimis plethoricis & in diætâ plena, non raro etiam spiritu-

rituosa versantibus, præter illas circumstantias, quæ in succincta spasmodorum Historia recensitæ sunt: corripit Arthritis regionem scapularum, extendit se in humerum atque dorsum superius, aliquando etiam paulo antè circa præcordia & quidem si in simpliciore statu persistit; quam primum vero vaga, insolens & immoderata redditur, tunc modo inferiores partes invadit, modo ad superiores ascendit, atque cum maximis cruciatibus corpus pervagatur.

§. III. Affligit cum doloribus strietoriis, tractoriis, laceratoriis quasi extensoriis, vibrativis, formicantibus, fremebundis & interdum pulsatilibus; angitur inde animus, angustantur quandoque præcordia, langvent vires, cadit appetitus, urgent dolores, deficit somnus, afficit in subjectis voracibus per accidens vomitus, percursat nonnunquam volaticus æstus, & ita durat talis affectus, per dies, imò septimanas, donec sensim & pedetentim paululum remittat & denique cesset; interim animi pathemata ad revocandum hunc affectum multum jus habent, sicuti non raro per hæreditatem propagatur & in consuetudinem sæpe degenerat, cæterum vero quasi per paroxysmos recurrit.

§. IV. Comprobat hic affectus spasmodicam indolem ipsis doloribus, qui a rosis & pungentibus sensationibus alieni esse deprehenduntur; unde causam illius non tam sanguinem acrem & salum, quam potius nimium & molestum agnosco, sicuti hoc respectu hic affectus juxta consensum reliquarum consentientium causarum æque conamen quoddam naturæ ad profundendum sanguinem e pectore constituit, quod tanto facilius immoderata tali methodo nititur, quo magis ipsa natura vel ex hæreditate adeoque quasi ex privilegio hunc actum rigore & impatienter prosequitur, vel quo magis de reliquo quoad mores præceptis & vehemens est, aut immoderatam diætam & frequentes fortiores commotiones vel humoribus vel reliquo corpori inductas, ad impetuosas extraordinariarum functionum administrationes seducitur, quo non parum mala regimina & perversa artificia, imprimis vero libidinosa & voluptuosa vivendi ratio contribuit.

CAPUT III.

DE

ISCHIADICO MALO.

§. I.

Quanquam præsens affectus in communi Historia medica non adeo eximie attendatur, sed juxta vulgarem sentiendi & judicandi morem, nescias quilibet catarrhis interdum adscribatur, tamen cum illius indoles adeo exquisitam communionem cum fluxibus & moliminibus hæmorrhoidalibus habet, refert omnino

omnino illius exquisitiorem mentionem facere: est vero hic affectus Ischiadicus dictus, quia regionem ossis Ischias atque Coxendicum detinet, unde etiam Coxendicum dolore sese quoad appellationem & morbi speciem prodit.

§. II. Quoad simplicem suum statum, exserit sese fixiori dolore, in prædicta regione spasmodico, strictorio & tensorio, adeo rigido & contumaci, ut propterea patientes inferius corpus deflectere atque ad latus movere haud queant, unde ob talem rigorem, quasi contractura in infimo dorso laborant, præter hunc dolorificum statum, qui nonnunquam sese in lumbos & femora extendit, invadit etiam subjecta in reliquo corpore torpor & lassitudo, nec non animalium functionum imminutio, intercursans horripilatio maxime per dorsum, alternans interdum vaga exæstuatio & alvi inordinatus successus aut plenaria occlusio: continuat talis afflictio per plures dies, imo per aliquot hebdomadas, donec affectus successive remittat & evanescat, redit vero iterum & per intervalla acerbius infistit.

§. III. Subjecta quæ affectu hoc laborant, deprehenduntur esse eadem, quæ in generica spasmodorum deductione descripta prostant, maxime vero plethorica, in juventute narium Hæmorrhagiæ obnoxia, in diætâ plena & lauta versantia, animi commotionibus frequentioribus exposita, ad Hæmorrhoides proclivia, vel iisdem antehac adsveta, ut & Venereis exercitiis frequentius indulgentia; notabilis propterea est ipsa Hippocratis observatio, in demonstranda connexionem affectuum quorundam cum Coxendicum dolore, qua imprimis ad prægressas Narium Hæmorrhagias, aut Hæmorrhoides retrospicit, eo ipso vero posteritati exempli instar inservit, quo ultro hæc historica affectuum communio recte annotetur: siquidem vicissim ex eadem fida, attenta & prudenti experientia, celebre illud testimonium provenit, quomodo hoc malum cum tempestivo Hæmorrhoidum fluxu aut reditu, mitigatum aut sublatum fuerit.

Conf. Stahlîi Programma Historiam Pathologicam affectuum cum coxarum dolore symbolizantium Hippocraticam exhibens.

§. IV. Ex eo jam simpliciter colligo & concludo, quod hic affectus sit molimen spasmodicum, ad externas Hæmorrhoides collineans, in quarum confiniis rigor & vigor ille exercetur, quo sanguis per Iliacas Venas refluus, aliquo modo ad loca hæmorrhoidalia restringatur, sub spe & intentione obtinendæ perruptionis, cum vero motus hic paulo diffusior sit, neque proximius ad loca illa sanguinem congerat, ob id actualis eruptio, non ita facile sequitur: interim & subjecti constitutio & diversarum causarum ad hunc affectum concurrentium habitus & indoles hanc communionem præsentis affectus cum hæmorrhoidum negotio eo magis comprobant.

§. V. Unde etiam hi Coxendicum dolores tam facile alternant, aut plane concurrunt cum illis affectibus, qui similiter cum Hæmorrhoidibus connectuntur,

quales sunt nephritici & podagrici, inde etiam est, cur obtento tandem hoc fine natura a motibus illis spasmodicis quantisper acquiescat, quæ quo magis ab eodem scopo distrahitur & detinetur, eo immoderatus non modo hisce motibus insistit, sed & in aliis regionibus anomalico desultandi & exorbitandi modo per vagos arthriticos motus vicariam Ventilationem sanguinis aut promotionem illius inquirat.

§. VI. Unde denuo ab illa vulgari accusatione, vel inimicæ aciditatis, vel acrimoniæ, vel suspectæ obstructionis, vel tumultuarii & nihil coherentis spasmi, vel defluxionis catarrhalis, vel plane atoniæ vel Scorbutici inquinamenti discedo, quin potius iterato inculco, quod præsentis motus spasmodici finem salutarem in hoc affectu concernant, videlicet sanguinis incommodi & superflui evacuationem, e tali regione, in qua virilis vigor plus quam in alia activus esse observatur: de reliquo ipse hic affectus facile pro diversitate subjectorum, cum rheumate concurrat.

CAPUT IV.

DE

PODAGRA ET CONNEXIS AFFECTIBUS SPASMODICIS.

§. I.

Progredior ad famigeratum & principalem illum affectum spasmodicum, qui & patientibus propter eximios suos cruciatus, & medicis propter refractariam suam indolem, valde infensus est, siquidem gloriolæ illæ circa promissam huius affectus curam, passim per orbem vagantes, admodum vanæ & dubiæ esse deprehenduntur, quæ plus in spe quam in ipsa re & effectu continent: & dum hoc loco Podagram explicare animus est, non placet illius Historiam diffusius recensere, quæ jam abunde & satis accurate a Sydenhamio, Baglivio & Stahlio commemorata prostat, unde potiores respectus historicos annotabo.

Conf. Stahlii Disp. de Podagræ nova Pathologia.

§. II. Est vero Podagra affectus ætatem virilem & consistentem corripuens, sed adhuc in senilem sese extendens, qui subjectis plethoricis & de spongioso temperamento gaudentibus, magis vero sexui virili & hominibus luxuriose viventibus, activioris animi, ex parte etiam venereis concupiscentiis & exercitiis indulgentibus evenit; occupat pedes, & si contumacior est, imprimis corripit genua, & in iisdem aliquandiu cruciatus suos exercet, in tantum vero aliquando reliquum pedem

dem deferit, aut cum doloribus, pedes aliàs affligentibus alternat Gonagricus ille affectus, frequenter etiam cum nephritide calculosa concurrit, unde Podagrici communiter etiam calculosi sunt: quod si etiam valde exacerbata est hæc Podagra, tunc in affectus arthriticos vagos transit, & alias articulationes corporis afficit, maxime vero intra manus sese dimittit easdemque contumacius detinet, & in hoc statu Chiragram constituit: quin evenit denique, ut alias partes superiores corripit, adeoque Nucham invadat, & ex hac linguam simul in consensum trahat, hanc vero præcipue retrahat & ad loquelam inhabilem reddat, unde postea affectus Glossagræ nomine venit, de quo posteriori statu, utpote maxime exorbitante & anomalico, communiter mala prædicit plebs, quando dicit: man hätte das Podagra schon im Genicke, es würde bald gar ausmachen.

§. III. Dolores ipsi non alii sunt nisi spasmodici, strictorii, extensorii, tractorii, vibrativi, palpitatorii, huc illuc constrictorii, lancinatorii, aliquando in rigore persistentes, aliquando vagi, cum quibus cruciatibus interdum horripilatio concursat & volatica exæstuatio intercurrit, inde animus est valde impatiens & somnus vel nullus vel turbatus: partes affectæ conspiciuntur constrictæ & venæ superficiales in iisdem evanescunt, in quibusdam subjectis, circa articulationes infimi pedis, vel mox in initiis, vel sub finem, aliqualis tumor dolens & ardens oritur, imo quandoque rheumaticus affectus cum tali statu coincidit, affligunt, quandoque flatulentia, conamina vomibunda, molestia colicæ & hypochondriorum dolores.

§. IV. Quo acerbius insistit hic affectus, eo certius denique in articulationibus digitorum, sive pedum, sive manuum, nodi protuberant, aut e superficie cutis albicans calcarea, tophacea, pulverulenta substantia conspiciendam se præbet, de qua frustra credunt, quod tartareæ illius prosapiæ sit, ex qua prædicti dolores vulgo juxta tenorem Pathologiæ falsæ derivantur: quo diutius affectus podagricus duravit, & acerbius continuavit, eo certius denique in contracturam partis, aut stuporem ejusdem definit: sævit vero quasi per paroxysmos & per septimanas potius, quam singulares dies persistit, imo facile animi pathematibus obtemperat, cæterum vero in junioribus subjectis corripuens, facile periculosis conversionibus in interna abdominis viscera spasmodico-inflammatoriis, & acutis febrilibus submittitur, ex quibus non nisi funesti eventus metuendi sunt, unde jam in vulgus nota est illa observatio, quod podagra in junioribus subjectis brevitatem vitæ, in adultioribus vero longævitatem indicet; de reliquo, podagra retropulsa non nisi periculosissimorum effectuum certior causa evadit.

§. V. Est vero Podagra remotius naturæ inolimen, per quod cum rigore & vigore spasmodico, Hæmorrhoidum externarum fluxum urget, siquidem subjectorum Podagricorum conditiones & circumstantiæ cum hæmorrhoidali negotio

gotio penitus congruunt; & quanquam hæc Hæmorrhagiæ species in variis subjectis nunquam successerit, tamen hi ipsi spasmi eò contendunt, quo succedant, & licet serius erumpentes Hæmorrhoides podagram non tollant, ex eo tamen liquere potest, quid tempestiva talis Ventilatio proficiat, antequam motus, qui hanc excretionem profecuti fuerant, in consuetudinem degenerarunt: quid quod de reliquo tota Historia comprobat, quomodo motus spasmodici in Podagra sangvinem superfluum & per varias causas commotum, ad excretionem urgeant, unde etiam in fœminis, quæ minus frequenter hæmorrhoidalibus commotionibus ac viri subjiciuntur, rarius Podagra occurrit.

§. VI. Ex eodem fundamentalis respectu concurrunt & alternant affectus podagrici in genere cum illis motibus, qui ad Hæmorrhagias spectant, seorsim vero cum illis apparatus, qui ad Hæmorrhoides externas contendunt: & quemadmodum legitimi & proximiores hæmorrhoidales tales motus refluxum sanguinis, per Iliacam internam aliquo modo impediunt, ita remotiores hi podagrici spasmi, reditum sanguinis per Cruralem & sub connexionem per Iliacam externam retardant, ut ita per hunc affectum ex insolitis viis, vicariam excretionem hæmorrhoidalem, natura urgeat, in quibus tamen viis & locis aliqualis consensus, motus progressivi sanguinis, tum in pedibus, tum in locis, hæmorrhoidalibus occurrit; quo respectu iterum varices cum podagricis hisce insultibus congruunt, & simul externas hæmorrhoides in communionem sumunt, dum uni eidemque subjecto & ætati accidunt.

§. VII. Sicut spasmodici motus facile insolescunt & exardescunt, ita per qualescunque offensiones exacerbati, pristinum suum locum deserunt & alias corporis regiones corripunt, tanto magis vero tales, in quibus vel eadem species Hæmorrhagiæ promoveri potest, vel olim alia Hæmorrhagia successit, sive spontanea, qualis est Narium Hæmorrhagia, sive artificialis per scarificationem, unde Podagra partim spasmos in renibus in communionem suam trahit, partim in arthricos anotericos affectus evagatur & sub tali anomalia, cum maxima impatientia & immodestia, sanguinis exonerationem prosequitur.

§. VIII. Minime itaque hos affectus juxta vulgarem ætiologiam, salinæ & rosivæ efficaciam adscribo, siquidem illa pulverulenta, calcarea substantia, magis exarefacta & sub rigidis spasmodicis expressa lymphæ, quam tartarus est, sub quibus contumacibus & repetitis spasmodicis partium tendinosarum constrictionibus evenit, ut denique nodosa talis convolutio & contractura superveniat, siquidem immoderati illi spasmi, in tali ætate, quæ contumaciæ in genere magis inhæret, non modo acerbius insistent, sed & facilius in habitum abeunt: cum vicissim in junioribus subjectis spasmodici illi motus, instabiles & fugaces sint, adeoque cito
ab

ab extra introrsum retropelli & in alios graves congestorios & inflammatorios affectus, qui nobiliora viscera obruunt, convertuntur.

Conf. Epistola mea de Podagra sine sale.

CAPUT V.

DE

NEPHRITIDE SIMPLICI.

§. I.

Cum lucusque de spasmis per diversas species differuerim & in præcedenti consideratione de Podagra significaverim, quod cum nephriticis pathematibus colludat & alternet, ita vi hujus connexionis agendum jam erit de Nephritide Simplici, in quantum adhuc a calculo libera est, utpote quæ tanto magis particularem explicationem meretur, quo frequentius cum perfecto renum calculo confunditur, proptereaque e simplici tali statu, denique in calculum verum conjicitur, in quem tamen haud degenerasset, si non per incongruam medendi methodum eo promota fuisset.

§. II. Prodit sese hic affectus in similibus subjectis, quibus spasmi in genere & Podagra seorsum evenire possent, exferit sese cum multa virium dejectione, internis angustiis, appetitus defectu, doloribus in sinistro lumborum latere, tensoriis, ardentibus, acute strictoriis, pulsatilibus & lancinatoriis, frequenter concurrat commotio febrilis, nimirum horripilatio & superveniens æstus, accidunt conatus vomendi, alvi impeditiores successus aut stricturæ, anxii sudores, imminutio urinæ, cui rutilans tamen, qualiscunque etiam excernitur, color & consistentia adest, donec post aliquot dies, paulo largius effluere incipiat, quæ tota turbida, limosa, & crassa est, adeoque multum spissum limoso-roseum sedimentum dejicit; abhinc successive affectus imminui incipit & ita decurrit, donec alio tempore denuo subjectum invadit; quando itaque hic affectus legitime tractatur, nondum in actuale calculum degenerat, si vero pro calculoso affectu æstimatur & curatur, tunc tandem in perfectum calculum definit, quando ex hoc affectu suppuratio in renibus contigit; ubi judicio opus est, circa discernendam illam materiam, quæ cum Urina effluit, an vere purulenta sit, an vero alia spissa & limosa existat.

§. III. Hæc Nephritis, quamdiu adhuc simplex est, consistit in acerbioris congestionis sanguinis intra renem, cum spasmodico motu conjuncta, quæ per accidens in stagnationem aut stasim sanguinis excurrit, cui resolvendæ inflammatio accedit, ne putredo oriatur; primarius vero scopus prædicti motus congestorii est,

quo sanguis hæmorrhoidalis vel promoveatur vel emoveatur, unde hic affectus constituit vagum, anomalum & vanum quoddam molimen hæmorrhoidale, siquidem progressus sanguinis per renes & per loca hæmorrhoidalia aliquam affinitatem habet.

§. IV. Quo vero tale hæmorrhoidale molimen ad renes dirigatur, contri-
buit vel frequens exercitium Venereum, vel diæta spiritiosa & vinosa, quæ non
modo in genere sanguinis fortiori commotioni inservit, sed & diuresin copiosio-
rem provocat, unde communiter Nephritici tales homines esse deprehenduntur,
qui alicui harum causarum frequentius indulgent: ob id etiam præsens affectus
in illam ætatem incidit, in qua Hæmorrhoides succedere possent, siquidem vicif-
sim tempestivæ sanguinis imminutiones & reliquum tam animi quam corporis
regimen congruum, eundem affectum præoccupat.

§. V. Dum congestiones ad renes diriguntur & spasmodici motus con-
junguntur, non modo hoc tempore urinæ excretio impeditius succedit, sed & unà
alvus occluditur, siquidem utraque evacuatio in aliqua communione consistit:
pauca vero illa urina, quæ per strictiores renes transit, ex tenuioribus, magis sul-
phureis & serosis materiis constat, & dum sub fortiori tali congestorio - spasma-
tica commotione stasis in angustiori renum textura oritur, propterea inflammato-
rius motus, huic accidenti supervenit, cum quo febrilis motus & reliqua sympto-
mata, quæ aliàs febrem stipare solent, coincidunt; quæ commotiones vero, si
per medicamenta & regimina calefacientia magis exacerbantur, loco discussorii
effectus, in suppuratorium abeunt, ut factò tali abscessu postea tanto facilius verus
calculus suboriri queat.

§. VI. Si vero prægressa congestio aut inflammatio, in hoc affectu aliquo
modo remittit, tunc denuo urina paulo largius secerni incipit, & propterea non
modo serum vulgare separatur, sed & sub aliquali continuatione congestionis,
alii humores sulphurei, ex parte lymphatico - mucilaginosi transmittuntur: deni-
que in hoc affectu primario sinister Ren laborat, cum in adultiori hac ætate na-
tura usitatus ad sinistram latus motus suos transferat, quoniam ob quaecumque
decrementum pristinæ activitatis, vires suas ad dextrum latus vegetius applicare
hard amplius continuat, interim etiam contingit, ut hoc affectu gravius insisten-
te, simul alter Ren in consensum trahatur, quoniam aliàs ordinariò in vitali œ-
conomia ad unum eundemque actum Renes usurpantur.

CAPUT VI.

DE

NEPHRITIDE CALCULOSA.

§. I.

HUic tractationi mox ad latus pono alteram Nephritidis considerationem, videlicet pathologiam Calculi Renum, quam tanto magis hoc ordine commendo, quia dolores calculosi quoad principaliorem suum statum non alii, quam spasmodici sunt, quando per motus in affecto rene constrictorios præsentis calculi remotio urgetur; deinde vero ex ipsa Historia affectuum fluit, quam sæpe verus calculus renalis ex nephritide simplici ortum trahat.

Conf. Stahl's Disp. de Nova Pathologia Calculi Renum.

§. II. Circa historicam præsentis affectus delineationem non male observarunt tum medici, tum reliqui homines, qui imprimis calculum metuunt, juxta Sydenhamii & Baglivii allegationem, quod tam Calculus quam Podagra plures divites quam pauperes, plures sapientes quam fatuos corripit, & quod Vinum, Venus, otium & crapula sint primi parentes calculi & podagræ: qua commemoratio-
ne breviter indicare volo, quomodo subjecta, quæ calculo obnoxia redduntur, eadem sint, quæ in genere tam ad spasmos, quam deinde ad podagram inclinant, imprimis temperamenti sanguinei & vitæ generis luxuriosi, conspirante illa ætate adultiori & consumata virili, quæ motibus hæmorrhoidalibus alioquin exposta est.

§. III. Hinc Renum Calculus fidus & assiduus comes est, tum Hæmorrhoidum externarum, tum aliorum moliminum ad externas Hæmorrhoides tendentium, uti etiam cum arthriticis & ischiadicis affectibus alternat: communiter præcurrit calculum renum Nephritis simplicior, aliquando præcurrit illum, interdum vero etiam una concursat Mictus Cruentus, qui vel ex activa destinatione, vicariam hæmorrhoidalem ventilationem constituit, vel passive ex læsione, quam acutus calculus intulit, decurrit: siquidem etiam constans observatio est, quomodo post fluxum hæmorrhoidalem suppressum, ipse hic affectus oriatur.

§. IV. Exserit sese Calculus Renum, cum doloribus, & cruciatibus maximis & quasi intolerabilibus, quare vulgo calculi dolores ad summos dolorum gradus referuntur: species horum dolorum sunt strictorii, constrictorii, tensorii, punctorii, lancinatorii, cum quibus maximæ angores interni concurrunt, ut & impedimenta excretionis urinæ, virium & appetitus gravia decrementa, agrypnia, maxima inquietudo & quo insolentiores hi sunt dolores, eo certius aliquando vel febriles vel convulsivi motus coincidunt: alvus communiter est inordinata, non

raro penitus occlusa & præcurrit imo concurrat satis frequenter, cum affectu hoc Vomitus, denique etiam evenit, ut sub talibus doloribus calculus ex urethra prematur, & postea aliquamdiu dolores acquiescant atque cessent, sed per intervalla recurrant; quemadmodum imprimis animi pathemata & diætæ vitia, nec non immoderata commotiones corporis ad revocandos paroxysmos calculosos satisfaciunt.

§. V. Est itaque Calculus Renum consecrarium moliminis hæmorrhoidalis, quod renes occupavit, & in suppurationem sub simplice Nephritide transiit, qui abscessus vero apostematicus, quoniam ob defectum necessariæ mundificationis & constantem affluxum feri acrioris in abscessum helcodeum abiit, ita in tali facie ad calculi genesis disponit, quando sanies illa aut ulcerosa materia in affecto rene collecta atque in foveolis coacervata successive indurescit & lapideam consistentiam assumit, siquidem communiter calculus renum abscessum in rene involvit: quando itaque ejusmodi calculi in rene hærent, atque hanc partem per intervalla dolorifice afficiunt, tunc bona & rationabili intentione natura per spasmodicam renum commotionem e pelvi & tunc per Ureteres in Vesicam, quin denique ex Urethra eosdem exprimere contendit: & quo in hoc conamine melius & facilius ad salutarem effectum pertingat, prævio quodam actu e Ventriculo incommodam, adversam & coacervatam saburram aut ciborum pastam per vomitus expellere laborat.

§. VI. Invitatur & provocatur non raro eadem natura ad hanc calculorum prosecutionem per animi pathemata, imprimis per suppressam iracundiam, dum eadem interne præsens adversum objectum expellere & abigere nititur, quoniam morale inimicum objectum avertere non potuit: deinde huc quadrant illæ causæ, quæ calculos in suis latebris commovent, quo affectam partem offendant, aut quæ ulcus in renibus depravant, & copiosiorē materiam pro augendo calculo idoneam, ex diætā provenientem, suppeditant, quibus incommodis præoccupandis natura spasticos tales motus opponit, ut augmentum, supplementum & concrementum calculosum tempestive eliminat; neque illæ denique causæ oblivioni tradendæ sunt, quæ in locis affectis motus magis provocant, quod contingit per inopportunos diureticorum usum, quem stimulus mox sequitur natura, adeoque præsens adversum subiectum excretoriis hisce motibus urget & prosequitur.

§. VII. Quando etiam evenit, ut citra prægressam suppurationem ex congestoriis tantum motibus stasis sanguinis & corruptio, ob frequentem feri accessum non putrida, sed ulcerosa orta est, aut quando ex iisdem congestionibus scirrhus in rene natus in medullis suo talem corruptelam assumpsit, tunc etiam ex hisce initiis, calculus generari potest; undecunque vero ipse ortum traxit,

traxit, toties immedicabile reddit malum; quin evenit, ut si magis magisque Ren ulcere tali consumtus est, interdum natura cum febrili hectico motu, auxilium quoddam tentet, qui status hujus affectus tunc illum morbum præsentat, quem antiquiores Phthisin renalem vocarunt: interea vero fontica illa feri excretio magis imminuitur, donec denique diu vexati miseri tales patientes vitam cum morte commutent.

§. VIII. Quando per Spasmos illos non modo affectus, sed etiam alter illæsus Ren afficitur, tunc eo ipso urinæ secretio impeditur, id quod etiam contingit, quando spasmi in Ureteres continuant, aut quando calculus in vesicam transpressus, collum & exitum hujus deobstruit: de reliquo circa ultimam calculi expressionem ex Urethra ob longitudinem hujus, viri majores dolores, quam fœminæ experiuntur.

CAPUT VII.

DE

CALCULO VESICÆ.

§. I.

DUm in præcedente capite de Renum Calculo actum fuit, ita mox pro meliori discretione & intellectu Vesicæ Calculum explicabo, quæ tractatio cum præcedentibus in eo aliquo modo cohærere videtur, quoniam varii spasmodici motus multum urgentes & angentes, concurrunt: quamquam ita simpliciter hic affectus consuetarium quoddam motuum hæmorrhoidalium non constituat, ni in senibus, e renum calculo talis vesicæ calculus ortum traxerit.

§. II. Quoad brevem historicum hujus calculi conspectum, notandum est, quod hic affectus calculosus, juniori, infantili & ex hac etiam puerili ætati obtingat, adeoque per aliquam hæreditatem a parentibus propagetur, qui arthriticis, podagricis, nephriticis & calculosis affectibus laborarunt, in quibus tales extraordinariæ commotiones, quæ vias urinarias in consensum traxerunt, successerunt; ut adeo mox in infantibus eadem extraordinaria commotio, congestio & secessio contingat.

§. III. Subjiciuntur ita affecti multiplicibus impeditis successibus Urinæ, unde mox stillicidium, mox suppressio, mox ardor, mox involuntaria urinæ fluxio supervenit, deinde per intervalla, varii indolentes sensus spastici, tensorii & strictorii, in vesica & circa illam, adeoque in regione pectinis, oriuntur, cum virium & appetitus jactura atque successive invalescente tabe: subinde admodum turbatur excretio alvina & urina effluit turbida atque crassa, quin denique sub ta-

libus dolorificis conatibus vel calculi, vel spissus mucus exprimuntur, aut aliàs ita affectis per chirurgica artificia actuali sectione calculus major eximitur.

§. IV. Et quamquam interdum tali artificiosa methodo junioribus subjectis calculus e vesica extrahatur, illud tamen denuo supervenit incommodum, ut regeneretur atque pristinos cruciatus reiteret: evenit etiam ut subjecta juniora ob vesicæ calculum, tandem tabe affligantur, aut atrophia corripiantur & sub multa pathematum complicatione & confuso morbi schemate, quod credula plebs incantationi adscribit, pereat, quando vero senibus vesicæ calculus obtingit, tunc communiter observatum fuit, quod hic e calculo renali ortum traxerit, ut diffractus vesicæ calculus in meditullio suo exiguum calculum renalem continuerit: de reliquo similes dolores in adultioribus hic calculus causatur, ac in junioribus.

§. V. Hujus calculi vesicæ genesis magis adscribo vitio motuum quam materialium, siquidem ob illud vitium intra vesicam magis magisque sub congestionibus subtilioribus largior muciditatis quantitas sequestratur, quæ ab urina salsa, spissior reddita e centro & meditullio quasi successive exarescit, cui moleculæ postea affluens & alluens mucus, denuo adhærescit atque lamellatim concrescit, ut denique lapillus notabilis magnitudinis inde prodeat, qui vel sub spasmodicis commotionibus expressus vel chirurgica arte exentus in superficie totus mucidus & humidus est, mox vero exsiccat & si diffringitur lamellatam suam cohesionem conspectui offert: si itaque motus prædicti defunt, calculus talis non generatur.

§. VI. Ab hoc motuum vitio etiam provenit, ut si calculus talis extractus & vesica liberata fuit, cum tempore novus regeneretur, quando itaque ejusmodi calculus non modo vesicam multum molestat, sed & collum illius frequenter obruit, tunc eo ipso ad spasmos illos excitandos contribuit, quibus cum natura sese ab hoc molesto & præternaturali objecto liberare contendit: interea vero tam diversa illa impedimenta, quæ e præsentia hujus calculi & urinæ & alvinæ excretioni accidunt, quam ipsæ illæ insolitæ, spasmodicæ, contractiones in abdomine occurrentes, admodum offendunt negotium concoctionis, chylicationis & connexæ nutritionis in junioribus subjectis, ut propterea partes glandulosæ, maxime in abdomine ab infarctu impurorum mucido-ferosarum nimie oneratæ, futuris atrophicis & tabidis consecutionibus ansam præbeant: in adultioribus vero constans hæc molestia ad hæcticas commotiones disponit,

SECTIO SEXTA.

DE CONVULSIVIS MORBIS.

§. I.

Spasmodicorum motuum & morborum hactenus quoad fundamenta sufficiens mentio facta fuit, unde jam per gradus ascendo & de Convulsivis Morbis agere volo, utpote qui in extremo & summo tonici motus augmento consistunt, adeoque affectus horridos & miserandos constituunt, qui vero etiam propter hanc qualitatem non ita frequentes sunt, (excepta sola Epilepsia) ac alii quidam & mitiores affectus existunt: exserunt vero sese tales Convulsivi Morbi, per motus convellentes & vehementer quaquaversum trahentes & torquentes, tanto impetu & tanta vehementia, ut pro uno tali motu compescendo, haud sæpe duorum & plurium virorum unitæ vires quadrent & satisfaciant.

§. II. Comprehendunt hi motus partes communiter externas musculosas, tam capiti, quam brachiis, pedibus & dorso annexas, quæ partes itaque tanta crudelitate & vehementia vel rigide & fixiori tenacitate tenduntur & extenduntur, vel huc illuc repente trahuntur, retrahuntur, contrahuntur, torquentur, alliduntur, attolluntur & projiciuntur, ut mirum interdum sit, qui partes sub tanta violentia non dilacerentur & diffringantur; communiter vero hi motus rationis & sensuum impotentiam inferunt, proinde suspectas vertigines præmittunt, aut oculorum caligines, vel extremitatum horrores, quid quod magnas præcordiales angustias aut propensiones in Lipothymias atque torporem animi, donec interdum cum summo clamore in miserrimum talem affectum deplorandi patientes incidant.

§. III. Horum Convulsivorum Morborum quidam sunt idiopathici, qui ex causis subtilibus, idealibus sive moralibus fluunt, adeoque per exquisita intervalla, aut secundum mutationes eminentiores lunæ & interdum etiam tempestatum & anni temporum revertuntur, qui ipsi propterea curatu difficiliore sunt, alii vero sunt symptomatice, qui aliis causis cum corpore connexis & diversis hujus afflictionibus opponuntur, ex hisce quidam cum certis excretionum speciebus sive vomitibus sive alvinis sive sanguinis sive spermatis excurrunt, quidam vero sine talibus decurrunt.

§. IV. Et quanquam hæ convulsiones extremis motus tonici gradibus absolvantur, tamen hi motus tam sentici non æque turbulenti & omnis finis atque re-

respectus expertes sunt, unde rectius per hos motus natura aliquam promotionem & emotionem in extremo gradu prosequitur, quæ alias hoc tono in ordinario vitalitatis statu utitur, quando salutes & necessarias objectorum, circa quæ versatur, promotiones & evacuationes intendit, sicuti notabilis est illa communis observatio, quomodo juniores homines communiter in morbis cito & vegete decurrentibus cum convulsionibus moriantur, quibus ipsis natura tanquam ultimo conamine sui corporis defensionem & salvationem intendit.

§. V. Et licet hi motus non æque respondeant affectibus, tamen in extremis suis gradibus respondent intentionibus naturæ, siquidem in moralibus non semper extremæ quædam actiones ad prævisos & præfixos scopos pertingunt, & hac ratione interdum natura semet liberare nititur a maxime adverso objecto ideali, quod firmiter & cum magnis angustiis & consternationibus in animo hæret, uti sunt vehementes & extremi terrores, quam horridam ideam tali motu excutere quasi laborat, unde idiopathici tales morbi convulsivi prodeunt, qui sequuntur qualemunque subtilem offensionem patheticam & in sensationem subtilem atque tacitam incidentem: & cum circa talium convulsionum administrationem tam delicata & sensibilis existat natura, ita circa repetendas similes convulsiones, tam subtilibus monitoriis atque periodis auscultat & juxta mutationes macrocosmicas, quæ subtili ratione sensum afficiunt, motus tales convulsivos reiterat.

§. VI. Deinde occurrunt etiam tales causæ, quæ corpus nostrum affligunt, quibus superandis & expugnandis eadem natura per convulsivos motus operam dat, quo interdum valet vel nimia sanguinis spissitudo, velurgens plenitudo, quæ cum Euphoria antehac ventilata fuit, nunc vero cum maxima molestia retinetur, cui spissitudini corrigendæ & plenitudini imminuendæ hi motus applicantur; præterea huc spectant aliæ causæ, quæ vel partes nimium sensibiles valde offendunt, vel quarum remotioni ipse animus cum multa, profunda & anxia meditatione & imaginatione intentus est, sicuti hoc nomine constant illi amores taciturni, sed contumaces & intimi, accedunt interdum Vermes, qui convulsionibus causam præbent, maxime vero in subjectis junioribus & sensibilibus, quid quod experientia docet, quantum valeant Mensium perturbationes ad concitandas ejusmodi convulsiones: siquidem de reliquo variæ obscuriores causæ occurrunt, quas denique eventus aliquando manifestat, omnium maxime vero præstat in hac ætiologia observare illas causas, quæ sensibilitati & consuetudini individui valde sunt adversæ.

CAPUT I. DE DIVERSIS CONVULSIONUM SPECIEBUS.

§. I.

Sicuti modo generalem convulsionum conspectum & rationem tradidi, ita jam ad commemorandas varias convulsionum species progredior, inter has vero tales occurrunt, quæ vulgo spasmodicis motibus accensentur, sed cum harum indoles sit acerbior, subinde etiam talia phænomena concurrant, quæ convulsionibus essentialia sunt, ita easdem in tantum convulsivis morbis hoc ordine annuero.

Conf. Stahlī Disp. de Spasms.

§. II. Ex hisce vero primo occurrit **TETANUS**, qui constituit rigidam totius corporis tensionem, secundum longitudinem, aut in recto quodam situ, sub quo communiter sensus obnubilantur, ratio vero interdum præsens est, interdum etiam evanescit, donec post aliquam moram Paroxysmus talis discedat & in proximis temporibus iterum revertatur.

§. III. Sequitur **EMPROSTHOTONUS**, quo Corpus antrosum convellitur & incurvatur, ut mentum pectori & genua capiti adducantur, interdum etiam leves artuum convulsiones, sensuum & rationis obscurationes, atque reliqui vigoris habetationes, cum eodem concurrunt, quæ species similiter per intervalla redit.

§. IV. Excipit **OPISTHOTONUS**, quando corpus retrorsum incurvatur & supino motu inflectitur, ut occiput versus dorsum & coxæ ad scapulas contrahantur atque abdomen quasi excavetur, qualis convulsio cum prioribus per horas interdum durat & quæ posterior species, familiariter cum epilepticis insultibus una affligit.

§. V. **INCUBUS** est famigerata illa convulsio, qua thorax, imprimis vero anterior pectoris pars, dormientibus rigide constringitur, ut sub somno anxie inspirent subjecta, & cum gemitu atque boatu loquela destituti cum maxima præcordiorum angustia expergeant, remanente eximia lassitudine & efflorescentibus nonnunquam maculis rubicundis, vel lividis, sive in artubus, sive in pectore, qui affectus mox remittit, quando ita affecti homines expergefacti, corpus vel membrum aliquod movere inchoant; de quo affectu superstitiosi homines fabulam illam recensent, quasi noctu a lamiis, sagis & lemuribus compressi fuerint; & ita etiam **SUCCUBUS** similis pectoris convulsivus affectus est, subjectis voluptuosis & lascivis obtingens, qui præter prædictam respirationis strangulationem, cum insomniis lascivis conjungitur.

§. VI. Huc porro pertinet CYNICUS SPASMUS, qui consistit in distractione & rictu oris contumaci, per aliquot horas perseverante, sed qui etiam utplurimum periculosum successum & eventum involvit, siquidem vel perfectæ Epilepsiæ, vel Apoplexiæ, aut Hemiplexiæ mox superveniunt.

§. VII. Alia est Convulsionis species, quæ CATALEPSIS audit, affectus inter reliquas convulsiones admodum rarus, qui subito subjectum comprehendit & in illo statu & situ detinet atque obrigescit, in quo illud offendit, ita ut eosdem gestus, tum cum facie, tum cum reliquo corpore servet, fixos apertos & immobiles oculos teneat; utplurimum vero ita affecti homines, mente privati observantur, donec post unam vel alteram horam hic affectus exspiret: cum hoc affectu vulgo conjungunt CATOCHUM, quem tamen etiam quidam ex veteribus a catalepsi discernunt, dum Catochum cum affectu illo concurrere asserunt, quem Vigil Coma appellant, quoniam hæc discrepantia parum in recessu habeat.

§. VIII. Accedit RISUS SARDONIUS, qui cum Cynico spasmo eandem censuram incidit & in gravi oris distortionem consistit, sed simul cum rationis mutatione & alienatione delira, si non plenaria abolitione, conjunctus est.

§. IX. Hisce speciebus annumero SATYRIASIN & PRIAPISMUM, quorum affectuum prior ex libidinosa imaginatione ortum trahit & in membri virilis insolita erectione ac intumescencia consistit, continuante illo æstro venereo: posterior vero involuit dolorificam & vehementem cum multa perturbatione animi & angore conjunctam erectionem & violentam tensionem illius membri.

§. X. Denique agmen claudit famosus ille affectus, qui CHOREA SANTI VITI vocatur, de cujus prima observatione historiæ quædam, facile dixerim, effectæ fabulæ, recensentur; hic affectus consistit in volubili illa, imprimis pedum, agitatione, ut patientes quasi saltare videantur, quale specimen occurrit in Tarantismo cujus in inferioribus mentio injicienda erit, licet cæteroquin passim observatores similes historias de tali affectu recensere queant.

§. XI. Non placet in plures specialissimas convulsionum species, quæ post ingesta venenosa & veneficia adhibita, observatæ sunt, excurrere, utpote quæ sub certo & distincto schemate haud occurrunt.

§. XII. Quoad ætiologiam harum convulsionum, eadem rationes, quæ in generali convulsionum Pathologia traditæ sunt, conferri merentur, siquidem ad diversas horum convulsivorum motuum species, tenaces imaginationes, anxia & immoderata desideria, cupiditates cum multo fervore atque æstro stipatæ, aut graves & repentini terrores, contribuunt.

§. XIII. Proinde etiam interdum occurrunt tales causæ in corpore, quæ

quæ secretoriam & excretoriam functionem cum motu tonico præstandam faciunt, aut quæ partes, ad usus vitales sedulo adhibendas, in subiecto sensibili & ad excedentes motus prono & præcipiti, valde lædunt atque offendunt, quo pertinent partium nervosarum & tendinosarum violationes, vel morsus ab animalibus inflicti, qui cum multo terrore excepti fuerant.

§. XIV. Denique in conciliatione causarum non prætermittenda est hæreditaria dispositio, quæ ex idealibus conatis rationibus oritur, in quibus singulis vero animadversionibus anima obiectum, quod sibi repræsentat vel adhuc in firma idea continet, aut inimicum, noxium & adversum in corpore suo præsens tanto impetu, tanta extremitate & excessiva vehementia & violentia prosequitur & ad ultimam exclusionem atque remotionem urget, quanquam hunc scopum raro, ob vehementiam actus, assequatur.

CAPUT II.

DE

EPILEPSIA.

§. I.

E Convulsionum numero & specie nulla frequentior occurrit, quam Epilepsia, ita ut ferme nullus homo, quantum quidem in nostris oris constat, deprehendatur, cui non in vitæ suæ curriculo, imprimis vero in infantia, hic affectus obtigit; unde eundem præ aliis convulsionibus, seorsim selegi, cujus ratio & indoles penitus commendanda est.

§. II. Familiarius Epilepsia infantili ætati evenit; non tamen desunt exempla satis numerica adultiorum subiectorum, quæ a prima infantia hoc malo per consuetudinem laborant; ipse affectus quoad diagnosin satis constat, ubi in eodem motus vehementer convellentes, corpus & membra attollentes, succutientes, huc illuc torquentes, occurrunt, una cum pollicum compressione intra manus, rationis & sensuum expiratione, dentium stridore, oculorum horrida distractione & austero conspectu atque spumæ præsentia ante os: in quibusdam sub tali paroxysmo multi clamores succedunt, quædam subiecta interdum simul & semel, vel dum vigilant, alia vero dum dormiunt, hoc affectu corripuntur: in aliquibus antecedunt obscurationes oculorum & caducæ, vertiginosæ perturbationes, in quibusdam oculis antea obversantur scintillæ splendide, in aliis extremitates refrigescunt, aut in iisdem insolitæ tensiones oriuntur, sicut passim Medici mentionem injiciunt, de Epilepsia e pedibus ascendente.

historia ulcerationis probè notandum est, quomodo suppressæ spontaneæ Hæ-
morrhagiæ nonnunquam ad diuturnas & contumaces ulcerationes contribuant,
e quibus imprimis hoc loco Menses allegamus.

§. IV. Ulceratio in se spectata est corruptio humorum lymphatico-mu-
cido-ferosorum fermentativa, salina, acescens, quæ ex hisce humoribus in par-
tes continentes progreditur easque colliquat, & successive depascit atque con-
sumit: quoniam vero hi humores, in tali commixtione & hæ partes vix multa
copia principii sulphurei (per quod alias putrefactoria commotio excitatur,)
gaudent, ita corruptio non est tam intima, repentina, profunda & extrema, sed
lenta, sub qua affectæ partes quoad necessarium suum tonum, aliquo modo
enervantur; adeoque laxitas, mollities & major inflatio excipit.

§. V. Dum vero hi humores constanter affluentes, colliquantur, ita ul-
ceratio communiter talem ichorem sive colliquatum & fermentatum humorem
fundit, qui subinde in affecto loco fibras emollit & magis relaxare adjuvat, & si
in reliqua sanguinis massa, acrius serum continetur, ita etiam hic Ichor magis sal-
suginosus redditur, qui partes vicinas sensiles plus afficit & copiosorem affluxum
ad ulcerationem præsentem provocat: quod si etiam contigerit, ut ex activa con-
gestionem sanguinis ad ulcerationem talem, aliquid de ipso sanguine ulcere huc
imisceatur, tunc corruptio redditur deterior, propterea, quia sanguis putri-
dam corruptionem subit & cum præsentem ulcerosa commiscet.

§. VI. Accidit interdum, ut præsentem tali corruptioneurgens & com-
mota abundantia sanguinis cum congestoria commotione ad præsens hoc malum
transferatur & natura per insolitam hanc viam, exitum & sanguinis suæ Venti-
lationem prosequatur; quemadmodum præsens ulceratio, nunc illa ipsa impulsiva
causa evadit, quæ naturam eo seducit, quo in hoc loco, in quo non modo
jam extraordinarium quidquam succedit, sed & quo extraordinarius humorum
affluxus procedit, hic præsens actus imminuendæ plethoræ administretur.

§. VII. Et quamquam actualis eruptio atque fluxio sanguinis ex ulcere
rarissime fiat & non nisi per singulares observationes annotata deprehendatur,
tamen molimina hæmorrhagica ad illud directa minime infrequentia sunt, im-
primis in subjectis plethoricis & sanguineis commotionibus & emotionibus ante
hac adsvetis, sicut vicissim ejusmodi superficiales congestiones, (quæ in lym-
phæ, muci & feri commixti stasin per accidens desinunt, & quæ cum motibus
hæmorrhagicis in aptis subjectis omnino conspirant,) ad ulcerationes tales dispo-
nere possunt & solent: quamquam cæterum quidem, e simplici horum & ex-
tra communionem cum Hæmorrhagiis contingente stasi, talis corruptio ortum
trahit.

§. VIII. Et dum Ulcerationis status formalis, in corruptione consistit,

ita

ita eandem jam factam, talia materialia principia afficere, fovere & sustentare solent, quæ alias ad corruptiones contribuunt, ut sunt muciditates spissiores, salinæ for-
didæ & acefcentes substantiæ; quapropter e dyscrasia in sanguine præsentem, talis corruptela constans quoddam pabulum suscipit, quæ consideratio tum in præ-
ctica tum chirurgica ulcerum tractatione multum valet.

§. IX. Periculosiora omnino sunt ulcera, quæ in internis visceribus ori-
untur, tum respectu genericæ suæ æstimationis, quatenus tam nobilem regionem
atque partem detinent, tum etiam, quia ab immediato artificioso adjumento
præclusa sunt & continuo humorum diversorum affluxui exponuntur, ut vix
facile tam efficax & necessaria absterfio & mundificatio expectanda sit, quo con-
grua consolidatio supervenire queat, unde non modo talia ulcera interna latius
intra partem affectam se extendunt, sed & denique eandem ita auferunt & cor-
sumunt, ut vita subinde necessario excurrere debeat, licet antea aliquamdiu he-
ctica febris hujus interni helcodei abscessus, absterfionem & si possibile fuisset
reliqui corporis conservationem, tentaverit.

SECTIO QUINTA.

DE

SPASMIS.

§. I.

CONVERTO ME ad Theoriam Spasmodicorum, qui affectum constitutunt, inter re-
liquos principalem & familiarem, indolentem atque vehementes cruciatus
inferentem, cujus explicatio juxta vulgarem ætiologiam, perquam abstrusa est,
liquidem communiter vel incomprehensibiles obstructions, vel suppositæ &
effictæ falsedines accusantur, seposita etiam illa confusione, qua juxta stylium
veterum, spasmi frequenter cum convulsionibus commiscuntur, cum tamen inter
utrumque affectum magna adhuc diversitas intercedat & aliæ propterea morbo-
rum spasmodicorum species accurrant ac convulsivorum.

Conf. Stahlî Disp. de Motibus humorum spasmodicis.

§. II. Sunt vero Spasmi per tales morborum species non tantum frequen-
tes, sed etiam in quolibet subjecto, quod semel occuparunt, sæpius recurrunt
& angunt, imprimis vero familiares sunt hominibus plethoricis, in diæta plena,
bona, ex parte etiam laeta, delicata & spirituosâ viventibus, Hæmorrhagiis
spontaneis antehac obnoxiiis, vel ex omnibus circumstantiis eo inclinantibus,

de Sangvineo præcipue Temperamento participantibus, animo agilibus & multiplicibus animi & corporis commotionibus, indulgentibus, luxuriosis, non raro etiam compotationibus & inebriationibus inhærentibus & diversis causis & occasionibus sese submittentibus, ex quibus præsens plethora commovetur.

§. III. Corripiunt Spasmi diversas regiones & partes, communiter vero externum corpus affligunt & quoad invasionem diversarum regionum, respondent Hæmorrhagiis, quæ per ætates variant: dolores spasmodici sunt strictorii, tractorii, tensorii, extensorii, fibrativi, fremebundi, lancinatorii, formicantes, huc illuc retractorii, partem quam occuparunt constringentes & quasi extenuantes, ita ut Venæ in eadem evanescant, quæ superficiem percurrunt, qui singuli dolores satis sunt contumaces, diuturni & subinde facile in pessimam consuetudinem degenerant.

§. IV. Neque ita cito Spasmi excurrunt, sed per plures dies imo interdum hebdomadas durant, interea vero in parte, quam occuparunt vel fixius hærent, vel per illam, imo plane extra illam vagantur & fugaces redduntur, sed in tali statu cum motibus congestoriis & inflammatoriis immoderationibus facilius alternant, atque periculosius decurrunt, tanto magis si ab extra introrsum defultant, adeoque nobiliores partes occupant, e quibus difficillime denuo in externam corporis regionem transferri possunt.

§. V. Præterea distinguuntur Spasmi in completos, qui vel integram aliquam partem, vel totum musculum in quadam parte corripiunt; & in incompletos, qui tantum singulares musculi cujusdam fibrillas corripiunt: priores sunt rigidiores & fixiores, posteriores vero sunt magis dolentes, vagi & erratici: communiter etiam Spasmi involyunt in affecta parte rigorem & movendi impotentiam, ut & superficiei & recurrentem horripilationem aut ordinarium teporem: alternant etiam nonnunquam vagi æstus, interdum vomitus & capitis dolores, quæ posteriora vero phænomena, pro diversitate subjectorum & consuetudinum variant.

§. VI. Sunt itaque Spasmi insigne motus tonici augmentum, tenaci fibrosarum partium constrictione sese primario exferens, unde illis subjectis plus quam aliis familiare quæ flexilitate & prædominante fibrarum mobilitate gaudent, ut sunt sangvineæ: hic motus vero præprimis directus est, vel ad sanguinis copiosi & molesti exonerationem vel ad spissioris & difficilius progredientis sanguinis promotionem, vel ad aliarum inimicarum substantiarum a partibus nobilibus remotionem & exclusionem.

§. VII. Quod primum scopum concernit, nimirum superflui sanguinis diminutionem tunc notari maxime meretur, quomodo in subjectis, quæ spasmodis submituntur communiter singulæ illæ circumstantiæ, observationes & causæ concurr-

currant, quæ alias ad Hæmorrhagias contribuere solent, unde etiam vulgo spasmi per tales occasiones excitantur, quæ ad impellendam massam sanguinis faciunt, siue eadem ex animo siue diæta siue regimine proveniant. Ad ipsam vero hanc methodum, qua Hæmorrhagiæ per spasmos a natura urgentur, disponunt diversæ difficultates, quæ in negotio hæmorrhagico intercurrunt, quales vel ex animo præcipiti, impatienti & immorigero, vel ex strictura undecunque partibus præter consuetum ordinem inducta, vel ex spissiori sanguinis consistentia vel ex variis impulsibus artificialibus & motuum irritamentis fluunt, quo adhuc annuero connatam ideam, de importuniori motu, sanguinis excretionem urgente, circa efficaciam hæreditariæ dispositionis, per spasmodicos motus, in promovendis Hæmorrhagiis operosam.

§. VIII. Quando vero contingit, ut sanguis spissior redditus, tam per porosas quam vasculosas partes ægrius fluat, adeoque stagnationis vel staseos periculo subiaceat, tunc in vitali œconomia & per naturæ vires, non verior, simplicior, certior & efficacior datur medicina, quam ut per toni augmentum, (quo motu alias sanguinis progressus facilitatur) transpressio & stagnationis reseratio tentetur & urgeatur, adeoque metus & damnum putridæ corruptionis præoccupetur; unde vel in externis vel internis corporis regionibus, spasmodica talia morborum schemata, ad hunc finem collimantia, occurrant.

§. IX. Quod si etiam contigerit, ut partes sensibiles & nobiles, a diversis causis præternaturalibus obruantur & invadantur, siue fuerint ulcerosæ, ab extra retrocedentes, siue subtiles contagiosæ & fermentativæ, siue calculus, aut aliæ similes materiæ, tunc similiter salutarî quadam & inventionem & destinationem, spasmodici motus suscipiuntur, quo tales inimicæ materiæ tempestive, rigoroſe & efficaciter, a talibus partibus excludantur, quod etiam accidit, quamvis materia non sit rodens, pungens & salina, modo molesta & integritati atque usui partis adversa existat.

§. X. Singularem inter has causas meretur attentionem illa, quæ immaterialis, idealis siue moralis est, quemadmodum repentinæ animi alterationes, tale immateriale, maximeque adversum objectum constituunt, cui strenue avertendo & excutiendo natura eandem methodum adhibet, qua alias sensum suum in corporeis circumstantiis liberat, quando videlicet tales materias noxias & valde molestas in corpore occurrentes, per ejusmodi vitalis motus augmentum, cum quo ordinariò noxias & inimicas materias expellere solet, prosequitur: & sicuti horum spasmodorum causa est intimior, ita eorundem indoles est contumacior.

§. XI. Quotquot cæterum alterationes sub morbis spasmodicis occurrunt, illæ ex efficacia toni præcipue pendent, siquidem minime illa circumstantia oblitteranda est, quando sub motibus talibus, dum sanguis intra solidas & fibrosas partes

fortius transprimitur, non pauca illius quantitas dissolvitur & in serum convertitur, unde sub morbis spasmodicis communiter urina concentratior & saturatior, sudor vero magis olidus est, ob id etiam in urina crysalli salinæ facilius concre-
scunt.

§. XII. Sed cur mihi tantum est silentium de salibus pungentibus, rodentibus & stimulantibus, de quibus vulgo asseveratur, quod spasmodorum causa sint, equidem cum hac sententia non facile consentio, cum tota historia spasmodorum, ab eadem admodum dissonet, imo cum talia rarissime in corpore ita concentrentur, ac si immediate ad partem spiritus acidus aut materia acris & rodens applicatur, quale quid si contingit, tantum valet quo spasmi, superveniant; quod sæpe in finistris chirurgicis administrationibus observare licet, quales spasmi tamen æque minus ac reliqui, tumultuarii ac confusi sunt, siquidem harum materialium, adeo offendentium, remotionem concernunt.

CAPUT I.

DE

PLEURITIDE SPURIA.

§. I.

A Genere ad speciem nunc progredior, & inter has, usitatiores explicabo, cum quædam, quæ spasmis annumerantur, ad convulsivos morbos non immerito referri queant, sicut vero hætenus illum ordinem servavi, ut affectus in illa serie significaverim, qua per ætates variare, sed simul certis Hæmorrhagiarum speciebus respondere solent, ita inter spasmodorum species primo loco hanc Notham pleuritidem produco, de qua propterea mox in frontispicio quasi indico, quod sit affectus spasmodicus.

§. II. Pleuritis dicitur, quia per certas quasdam circumstantias, cum inflammatorio illo pectoris affectu, veram pleuritidem constituyente, aliquo modo congruere videtur, sed spuria vocatur, quia inflammatorium affectum haud constituit, licet in talem morbum converti queat: afficit hæc notha pleuritis communiter juniora subjecta, (licet aliquando in juvenilem & virilem ætatem se extendat) tamen absque acuta febre, imprimis typica, quamvis interdum febrilis, sed inæqualis, commotio concursset, quæ tamen volatica & transitoria est; dolor, quem subjecta experiuntur, non tam exquisite interpunctorius & inflammatorius est, quam potius si respirant, tensorius & extensorius, qui respirationis continuationem impedit; neque tamen tussis angit, neque affectus per statos successus decurrit, interim aliquando capitis dolorem & alvi adstrictionem in consensum

ſenſum trahit: extendit ſeſe hic dolor ſæpe ab antica parte, in poſticam, imo interdum ita alternat, ut verſus ſcapulas decurrat & anteriorem regionem deferat, ſed iterum eo recurrat.

Conf. Stahlī Diſp. de Affectibus Pectoris.

§. III. Poſt aliquot dies hic affectus iterum ceſſat & in futurum cum aliis ſpasmoticis affectibus, ut arthriticis, nephriticis & iſchiadicis alternat, quin cum tempore in podagricos deſinit: ſi vero immoderatus tractatur & ab extra repellitur, vel in externos inflammatorios, vel aſthmaticos ſpasticos affectus degenerat; alias vero ſine ſingulari mutatione aut effectu excurrit, niſi ſucceſſive dolor cum connexis reliquis ſymptomatibus remittat & denique ceſſet.

§. IV. Præſens hic affectus corripit partes muſculofas, pectus cingentes & non modo muſculos intercoſtales, ſed & reliquos, tum pectoralem, tum ſerratos; ipſe vero hic motus ſpasmoticus, referri meretur ad molimina hæmoptica, magis externum corpus affligentia & remotius ad hunc effectum tendentia, licet eo non perveniat, unde partim habitus & ſtatus plethoricus, nec non ad Hæmorrhagias proclivis, ut & cauſæ concurrentes, de hoc aſſerto teſtimonium verum perhibent; & quamvis ex ejusmodi ſpasmis non æque actuales ſanguinis eruptiones oriantur, minime tamen iisdem reſpectus & contentio eminens ſiens & ad has Hæmorrhagias abiens denegari poteſt, modo circumſtantia ad Hiſtoriam morbi & hujus medicationem ſpectantes, bene colligantur.

§. V. Interea reliquas illas cauſas, in generali ſpasmorum explicatione commemoratas, non excludo, quin ad hunc etiam affectum applico, licet eadem in hiſtoria & applicatione practica non adeo ſolennes & uſitatae ſint, ac prædicta cauſa, ad quam therapia prudenter directæ, ſinceriores & efficacioreſ uſus ſalutares promittit.

CAPUT II.

DE

ARTHRITIDE.

§. I.

ALtera ſpecies eſt famoſus ille affectus, qui arthritis vocatur, quæ licet juxta antiquam acceptionem reliquos ſpasmoticos morbos ſub ſe comprehendat, dum vulgo articularis affectus appellatur, tamen propriè ſingularem ſpeciem involvit, qui affectus vero ad articulationes affectæ regionis ſeſe concentrat.

§. II. Obſervatur hic affectus in ſubjectis junioribus, ætivi, immoderati & præcipitis animi, imprimis plethoricis & in diætâ plena, non raro etiam ſpi-

rituosa versantibus, præter illas circumstantias, quæ in succincta spasmodorum Historia recensitæ sunt: corripit Arthritis regionem scapularum, extendit se in humerum atque dorsum superius, aliquando etiam paulo antè præcordia & quidem si in simpliciore statu persistit; quam primum vero vaga, insolens & immoderata redditur, tunc modo inferiores partes invadit, modo ad superiores ascendit, atque cum maximis cruciatibus corpus pervagatur.

§. III. Affligit cum doloribus strietoriis, tractoriis, laceratoriis quasi extensoriis, vibrativis, formicantibus, fremebundis & interdum pulsatilibus; angitur inde animus, angustantur quandoque præcordia, langvent vires, cadit appetitus, urgent dolores, deficit somnus, afficit in subjectis voracibus per accidens vomitus, percurfat nonnunquam volaticus æstus, & ita durat talis affectus, per dies, imo septimanas, donec sensim & pedetentim paululum remittat & denique cesset; interim animi pathemata ad revocandum hunc affectum multum jus habent, sicuti non raro per hæreditatem propagatur & in consuetudinem sæpe degenerat, cæterum vero quasi per paroxysmos recurrit.

§. IV. Comprobat hic affectus spasmodicam indolem ipsis doloribus, qui a rosis & pungentibus sensationibus alieni esse deprehenduntur; unde causam illius non tam sanguinem acrem & salum, quam potius nimium & molestum agnosco, sicuti hoc respectu hic affectus juxta consensum reliquarum consentientium causarum æque conamen quoddam naturæ ad profundendum sanguinem e pectore constituit, quod tanto facilius immoderata tali methodo nititur, quo magis ipsa natura vel ex hæreditate adeoque quasi ex privilegio hunc actum rigoro- se & impatienter prosequitur, vel quo magis de reliquo quoad mores præceptis & vehemens est, aut immoderatam diætam & frequentes fortiores commotiones vel humoribus vel reliquo corpori inductas, ad impetuosas extraordinariorum functionum administrationes seducitur, quo non parum mala regimina & perversa artificia, imprimis vero libidinosa & voluptuosa vivendi ratio contribuit.

CAPUT III.

DE

ISCHIADICO MALO.

§. I.

Quanquam præsens affectus in communi Historia medica non adeo eximie attendatur, sed juxta vulgarem sentiendi & judicandi morem, nescias quilibet catarrhis interdum adscribatur, tamen cum illius indoles adeo exquisitam communionem cum fluxibus & moliminibus hæmorrhoidalibus habet, refert omnino

omnino illius exquisitiorem mentionem facere: est vero hic affectus Ischiadicus dictus, quia regionem ossis Ischias atque Coxendicum detinet, unde etiam Coxendicum dolore sese quoad appellationem & morbi speciem prodit.

§. II. Quoad simplicem suum statum, exserit sese fixiori dolore, in prædicta regione spasmodico, strictorio & tensorio, adeo rigido & contumaci, ut propterea patientes inferius corpus deflectere atque ad latus movere haud queant, unde ob talem rigorem, quasi contractura in infimo dorso laborant, præter hunc dolorificum statum, qui nonnunquam sese in lumbos & femora extendit, invadit etiam subjecta in reliquo corpore torpor & lassitudo, nec non animalium functionum imminutio, intercurans horripilatio maxime per dorsum, alternans interdum vaga exæstuatio & alvi inordinatus successus aut plenaria occlusio: continuat talis afflictio per plures dies, imo per aliquot hebdomadas, donec affectus successive remittat & evanescat, redit vero iterum & per intervalla acerbius insistit.

§. III. Subjecta quæ affectu hoc laborant, deprehenduntur esse eadem, quæ in generica spasmodorum deductione descripta prostant, maxime vero plethorica, in juventute narium Hæmorrhagiæ obnoxia, in diætâ plena & lauta versantia, animi commotionibus frequentioribus exposita, ad Hæmorrhoides proclivia, vel iisdem antehac adsveta, ut & Venereis exercitiis frequentius indulgentia; notabilis propterea est ipsa Hippocratis observatio, in demonstranda connexionem affectuum quorundam cum Coxendicum dolore, qua imprimis ad prægressas Narium Hæmorrhagias, aut Hæmorrhoides retrospicit, eo ipso vero posteritati exempli instar inservit, quo ultro hæc historica affectuum communio recte annotetur: siquidem vicissim ex eadem fida, attenta & prudenti experientia, celebre illud testimonium provenit, quomodo hoc malum cum tempestivo Hæmorrhoidum fluxu aut reditu, mitigatum aut sublatum fuerit.

Conf. Stahlîi Programma Historiam Pathologicam affectuum cum coxarum dolore symbolizantium Hippocraticam exhibens.

§. IV. Ex eo jam simpliciter colligo & concludo, quod hic affectus fit molimen spasmodicum, ad externas Hæmorrhoides collineans, in quarum confiniis rigor & vigor ille exercetur, quo sanguis per Iliacas Venas refluus, aliquo modo ad loca hæmorrhoidalia restringatur, sub spe & intentione obtinendæ perruptionis, cum vero motus hic paulo diffusior fit, neque proximius ad loca illa sanguinem congerat, ob id actualis eruptio, non ita facile sequitur: interim & subjecti constitutio & diversarum causarum ad hunc affectum concurrentium habitus & indoles hanc communionem præsentis affectus cum hæmorrhoidum negotio eo magis comprobant.

§. V. Unde etiam hi Coxendicum dolores tam facile alternant, aut plane concurrunt cum illis affectibus, qui similiter cum Hæmorrhoidibus connectuntur,

quales sunt nephritici & podagrici, inde etiam est, cur obtento tandem hoc fine natura a motibus illis spasmodicis quantisper acquiescat, quæ quo magis ab eodem scopo distrahitur & detinetur, eo immoderatus non modo hisce motibus insistit, sed & in aliis regionibus anomalico desultandi & exorbitandi modo per vagos arthriticos motus vicariam Ventilationem sanguinis aut promotionem illius inquit.

§. VI. Unde denuo ab illa vulgari accusatione, vel inimicæ aciditatis, vel acrimoniæ, vel suspectæ obstructionis, vel tumultuarii & nihil cohærentis spasmi, vel defluxionis catarrhalis, vel plane atoniæ vel Scorbutici inquinamenti discedo, quin potius iterato inculco, quod præsentis motus spasmodici finem salutarem in hoc affectu concernant, videlicet sanguinis incommodi & superflui evacuationem, e tali regione, in qua virilis vigor plus quam in alia activus esse observatur: de reliquo ipse hic affectus facile pro diversitate subjectorum, cum rheumate concurr.

CAPUT IV.

DE

PODAGRA ET CONNEXIS AFFECTIBUS SPASMODICIS.

§. I.

Progredior ad famigeratum & principalem illum affectum spasmodicum, qui & patientibus propter eximios suos cruciatus, & medicis propter refractariam suam indolem, valde infensus est, siquidem gloriolæ illæ circa promissam huius affectus curam, passim per orbem vagantes, admodum vanæ & dubiæ esse deprehenduntur, quæ plus in spe quam in ipsa re & effectu continent: & dum hoc loco Podagram explicare animus est, non placet illius Historiam diffusius recensere, quæ jam abunde & satis accurate a Sydenhamio, Baglivio & Stahlio commemorata prostat, unde potiores respectus historicos annotabo.

Conf. Stahlii Disp. de Podagræ nova Pathologia.

§. II. Est vero Podagra affectus ætatem virilem & consistentem corriprens, sed adhuc in senilem sese extendens, qui subjectis plethoricis & de spongioso temperamento gaudentibus, magis vero sexui virili & hominibus luxuriose viventibus, activioris animi, ex parte etiam venereis concupiscentiis & exercitiis indulgentibus evenit; occupat pedes, & si contumacior est, imprimis corripit genua, & in iisdem aliquandiu cruciatus suos exercet, in tantum vero aliquando reliquum pedem

dem deserit, aut cum doloribus, pedes alias affligentibus alternat Gonagricus ille affectus, frequenter etiam cum nephritide calculosa concurrit, unde Podagrici communiter etiam calculosi sunt: quod si etiam valde exacerbata est hæc Podagra, tunc in affectus arthriticos vagos transit, & alias articulationes corporis afficit, maxime vero intra manus sese dimittit easdemque contumacius detinet, & in hoc statu Chiragram constituit: quin evenit denique, ut alias partes superiores corripit, adeoque Nucham invadat, & ex hac linguam simul in consensum trahat, hanc vero præcipue retrahat & ad loquelam inhabilem reddat, unde postea affectus Glossagræ nomine venit, de quo posteriori statu, utpote maxime exorbitante & anomalico, communiter mala prædicat plebs, quando dicit: man hätte das Podagra schon im Genicke, es würde bald gar ausmachen.

§. III. Dolores ipsi non alii sunt nisi spasmodici, strictorii, extensorii, tractorii, vibrativi, palpitatorii, huc illuc constrictorii, lancinatorii, aliquando in rigore persistentes, aliquando vagi, cum quibus cruciatibus interdum horripilatio concursat & volatica exæstuatio intercurrit, inde animus est valde impatiens & somnus vel nullus vel turbatus: partes affectæ conspiciuntur constrictæ & venæ superficiales in iisdem evanescent, in quibusdam subjectis, circa articulationes infimi pedis, vel mox in initiis, vel sub finem, aliqualis tumor dolens & ardens oritur, imo quandoque rheumaticus affectus cum tali statu coincidit, affligunt, quandoque flatulentia, conamina vomibunda, molestia colicæ & hypochondriorum dolores.

§. IV. Quo acerbius insistit hic affectus, eo certius denique in articulationibus digitorum, sive pedum, sive manuum, nodi protuberant, aut e superficie cutis albicans calcarea, tophacea, pulverulenta substantia conspiciendam se præbet, de qua frustra credunt, quod tartareæ illius prosapiæ sit, ex qua prædicti dolores vulgo juxta tenorem Pathologiæ salsæ derivantur: quo diutius affectus podagricus duravit, & acerbius continuavit, eo certius denique in contracturam partis, aut stuporem ejusdem definit: sævit vero quasi per paroxysmos & per septimanas potius, quam singulares dies persistit, imo facile animi pathematibus obtemperat, cæterum vero in junioribus subjectis corripiciens, facile periculosis conversionibus in interna abdominis viscera spasmodico-inflammatoriis, & acutis febrilibus submittitur, ex quibus non nisi funesti eventus metuendi sunt, unde jam in vulgus nota est illa observatio, quod podagra in junioribus subjectis brevitatem vitæ, in adultioribus vero longævitatem indicet; de reliquo, podagra retropulsa, non nisi periculosissimorum effectuum certior causa evadit.

§. V. Est vero Podagra remotius naturæ inolimen, per quod cum rigore & vigore spasmodico, Hæmorrhoidum externarum fluxum urget, siquidem subjectorum Podagricorum conditiones & circumstantiæ cum hæmorrhoidali negotio

gotio penitus congruunt; & quanquam hæc Hæmorrhagiæ species in variis sub-
jectis nunquam successerit, tamen hi ipsi spasmi eò contendunt, quo succedant,
& licet serius erumpentes Hæmorrhoides podagram non tollant, ex eo tamen
liquere potest, quid tempeſtiva talis Ventilatio proficiat, antequam motus, qui
hanc excretionem proſecuti fuerant, in conſuetudinem degenerarunt: quid quod
de reliquo tota Hiſtoria comprobat, quomodo motus ſpasmidici in Podagra
ſangvinem ſuperfluum & per varias cauſas commotum, ad excretionem urgeant,
unde etiam in fœminis, quæ minus frequenter hæmorrhoidalibus commotionibus
ac viri ſubjiciuntur, rarius Podagra occurrit.

§. VI. Ex eodem fundamentali reſpectu concurrunt & alternant affectus
podagrici in genere cum illis motibus, qui ad Hæmorrhagias ſpectant, ſeorſim
vero cum illis apparatibus, qui ad Hæmorrhoides externas contendunt: & quem-
admodum legitimi & proximiores hæmorrhoidales tales motus refluxum ſangvi-
nis, per Iliacam internam aliquo modo impediunt, ita remotiores hi podagrici
ſpasmii, reditum ſangvinis per Cruralem & ſub connexione per Iliacam externam
retardant, ut ita per hunc affectum ex inſolitis viis, vicariam excretionem hæmor-
rhoidalem, natura urgeat, in quibus tamen viis & locis aliqualis conſenſus, motus
progreſſivi ſangvinis, tum in pedibus, tum in locis, hæmorrhoidalibus occurrit;
quo reſpectu iterum varices cum podagricis hiſce inſultibus congruunt, & ſimul
externas hæmorrhoides in communionem ſumunt, dum uni eidemque ſubjecto
& ætati accidunt.

§. VII. Sicut ſpasmidici motus facile inſoleſcunt & exardeſcunt, ita per qua-
leſcunque offenſiones exacerbati, priſtinum ſuum locum deferunt & alias corporis
regiones corripunt, tanto magis vero tales, in quibus vel eadem ſpecies Hæmor-
rhagiæ promoveri poteſt, vel olim alia Hæmorrhagia ſuceſſit, ſive ſpontanea, qua-
lis eſt Narium Hæmorrhagia, ſive artificialis per ſcarificationem, unde Podagra
partim ſpasmos in renibus in communionem ſuam trahit, partim in arthriticos ano-
tericos affectus evagatur & ſub tali anomalia, cum maxima impatientia & immo-
deſtia, ſangvinis exonerationem proſequitur.

§. VIII. Minime itaque hos affectus juxta vulgarem ætiologiam, ſalinæ &
roſivæ efficaciz adſcribo, ſiquidem illa pulverulenta, calcarea ſubſtantia, ma-
gis exarefacta & ſub rigidis ſpasmis expreſſa lymphæ, quam tartarus eſt, ſub qui-
bus contumacibus & repetitis ſpasmidicis partium tendinofarum conſtrictionibus
evenit, ut denique nodofa talis convolutio & contractura ſuperveniat, ſiquidem
immoderati illi ſpasmii, in tali ætate, quæ contumaciæ in genere magis inhæret,
non modo acerbius inſiſtunt, ſed & facilius in habitum abeunt: cum viciffim in
junioribus ſubjectis ſpasmidici illi motus, inſtabiles & fugaces ſint, adeoque cito
ab

ab extra introrsum retropelli & in alios graves congestorios & inflammatorios affectus, qui nobiliora viscera obruunt, convertuntur.

Conf. Epistola mea de Podagra sine sale.

CAPUT V.

DE

NEPHRITIDE SIMPLICI.

§. I.

Cum lucusque de spasmis per diversas species differuerim & in præcedenti consideratione de Podagra significaverim, quod cum nephriticis pathematibus colludat & alternet, ita vi hujus connexionis agendum jam erit de Nephritide Simplici, in quantum adhuc a calculo libera est, utpote quæ tanto magis particularem explicationem meretur, quo frequentius cum perfecto renum calculo confunditur, proptereaque e simplici tali statu, denique in calculum verum conjicitur, in quem tamen haud degenerasset, si non per incongruam medendi methodum eo promota fuisset.

§. II. Prodit sese hic affectus in similibus subjectis, quibus spasmi in genere & Podagra seorsum evenire possent, exferit sese cum multa virium dejectione, internis angustiis, appetitus defectu, doloribus in sinistro lumborum latere, tensoriis, ardentibus, acute strictoriis, pulsatilibus & lancinatoriis, frequenter concurrit commotio febrilis, nimirum horripilatio & superveniens æstus, accidunt conatus vomendi, alvi impeditiores successus aut stricturæ, anxii sudores, imminutio urinæ, cui rutilans tamen, qualiscunque etiam excernitur, color & consistentia adest, donec post aliquot dies, paulo largius effluere incipiat, quæ tota turbida, limosa, & crassa est, adeoque multum spissum limoso-roseum sedimentum dejicit; abhinc successive affectus imminui incipit & ita decurrit, donec alio tempore denuo subjectum invadit; quando itaque hic affectus legitime tractatur, nondum in actuale calculum degenerat, si vero pro calculoso affectu æstimatur & curatur, tunc tandem in perfectum calculum definit, quando ex hoc affectu suppuratio in renibus contigit; ubi judicio opus est, circa discernendam illam materiam, quæ cum Urina effluit, an vere purulenta sit, an vero alia spissa & limosa existat.

§. III. Hæc Nephritis, quamdiu adhuc simplex est, consistit in acerbioris congestionis sanguinis intra renem, cum spasmodico motu conjuncta, quæ per accidens in stagnationem aut stasim sanguinis excurrit, cui resolvendæ inflammatio accedit, ne putredo oriatur; primarius vero scopus prædicti motus congestorii est,

quo sanguis hæmorrhoidalis vel promoveatur vel emoveatur, unde hic affectus constituit vagum, anomalum & vanum quoddam molimen hæmorrhoidale, siquidem progressus sanguinis per renes & per loca hæmorrhoidalia aliquam affinitatem habet.

§. IV. Quo vero tale hæmorrhoidale molimen ad renes dirigatur, contri-
buit vel frequens exercitium Venereum, vel diæta spiritiosa & vinosa, quæ non
modo in genere sanguinis fortiori commotioni inservit, sed & diuresin copiosio-
rem provocat, unde communiter Nephritici tales homines esse deprehenduntur,
qui alicui harum causarum frequentius indulgent: ob id etiam præsens affectus
in illam ætatem incidit, in qua Hæmorrhoides succedere possent, siquidem vicif-
sim tempestivæ sanguinis imminutiones & reliquum tam animi quam corporis
regimen congruum, eundem affectum præoccupat.

§. V. Dum congestiones ad renes diriguntur & spasmodici motus con-
junguntur, non modo hoc tempore urinæ excretio impeditius succedit, sed & unà
alvus occluditur, siquidem utraque evacuatio in aliqua communione consistit:
pauca vero illa urina, quæ per strictiores renes transit, ex tenuioribus, magis sul-
phureis & serosis materiis constat, & dum sub fortiori tali congestorio - spasma-
dica commotione stasis in angustiori renum textura oritur, propterea inflammato-
rius motus, huic accidenti supervenit, cum quo febrilis motus & reliqua sympto-
mata, quæ aliàs febrem supere solent, coincidunt; quæ commotiones vero, si
per medicamenta & regimina calefacientia magis exacerbantur, loco discussorii
effectus, in suppuratorium abeunt, ut factò tali abscessu postea tanto facilius verus
calculus suboriri queat.

§. VI. Si vero prægressa congestio aut inflammatio, in hoc affectu aliquo
modo remittit, tunc denuo urina paulo largius secerni incipit, & propterea non
modo serum vulgare separatur, sed & sub aliquali continuatione congestionis,
alii humores sulphurei, ex parte lymphatico - mucilaginosi transmittuntur: deni-
que in hoc affectu primario sinister Ren laborat, cum in adultiori hac ætate na-
tura usitatus ad sinistram latus motus suos transferat, quoniam ob quaecunque
decrementum pristinæ activitatis, vires suas ad dextrum latus vegetius applicare
hard amplius continuat, interim etiam contingit, ut hoc affectu gravius insisten-
te, simul alter Ren in consensum trahatur, quoniam aliàs ordinariò in vitali œ-
conomia ad unum eundemque actum Renes usurpantur.

CAPUT VI.

DE

NEPHRITIDE CALCULOSA.

§. I.

HUic tractationi mox ad latus pono alteram Nephritidis considerationem, videlicet pathologiam Calculi Renum, quam tanto magis hoc ordine commendo, quia dolores calculosi quoad principalem suum statum non alii, quam spasmodici sunt, quando per motus in affecto rene constrictorios presentis calculi remotio urgetur; deinde vero ex ipsa Historia affectuum fluit, quam sæpe verus calculus renalis ex nephritide simplici ortum trahat.

Conf. Stahl's Disp. de Nova Pathologia Calculi Renum.

§. II. Circa historicam presentis affectus delineationem non male observarunt tum medici, tum reliqui homines, qui imprimis calculum metuunt, juxta Sydenhamii & Baglivii allegationem, quod tam Calculus quam Podagra plures divites quam pauperes, plures sapientes quam fatuos corripit, & quod Vinum, Venus, otium & crapulae sint primi parentes calculi & podagrae: qua commemoratione breviter indicare volo, quomodo subjecta, quae calculo obnoxia redduntur, eadem sint, quae in genere tam ad spasmos, quam deinde ad podagram inclinant, imprimis temperamenti sanguinei & vitae generis luxuriosi, conspirante illa aetate adultiori & consumata virili, quae motibus haemorrhoidalibus alioquin exposita est.

§. III. Hinc Renum Calculus fidus & assiduus comes est, tum Haemorrhoidum externarum, tum aliorum moliminum ad externas Haemorrhoides tendentium, uti etiam cum arthriticis & ischiadicis affectibus alternat: communiter praecurrit calculum renum Nephritis simplicior, aliquando praecurrit illum, interdum vero etiam una concursat Mictus Cruentus, qui vel ex activa destinatione, vicariam haemorrhoidalem ventilationem constituit, vel passive ex laesione, quam acutus calculus intulit, decurrit: siquidem etiam constans observatio est, quomodo post fluxum haemorrhoidalem suppressum, ipse hic affectus oriatur.

§. IV. Exserit sese Calculus Renum, cum doloribus, & cruciatibus maximis & quasi intolerabilibus, quare vulgo calculi dolores ad summos dolorum gradus referuntur: species horum dolorum sunt strictorii, constrictorii, tensorii, punctorii, lancinatorii, cum quibus maximi angores interni concurrunt, ut & impedimenta excretionis urinae, virium & appetitus gravia decrementa, agrypnia, maxima inquietudo & quo insolentiores hi sunt dolores, eo certius aliquando vel febriles vel convulsivi motus coincidunt: alvus communiter est inordinata, non

raro penitus occlusa & præcurrit imo concurrat satis frequenter, cum affectu hoc Vomitus, denique etiam evenit, ut sub talibus doloribus calculus ex urethra prematur, & postea aliquamdiu dolores acquiescant atque cessent, sed per intervalla recurrant; quemadmodum imprimis animi pathemata & diætæ vitia, nec non immoderata commotiones corporis ad revocandos paroxysmos calculosos satisfaciunt.

§. V. Est itaque Calculus Renum confectarium moliminis hæmorrhoidalis, quod renes occupavit, & in suppurationem sub simplice Nephritide transiit, qui abscessus vero apostematicus, quoniam ob defectum necessariae mundificationis & constantem affluxum feri acrioris in abscessum helcodeum abiit, ita in tali facie ad calculi genesis disponit, quando sanies illa aut ulcerosa materia in affecto rene collecta atque in foveolis coacervata successive indurefcit & lapideam consistentiam assumit, siquidem communiter calculus renum abscessum in rene involvit: quando itaque ejusmodi calculi in rene hærent, atque hanc partem per intervalla dolorifice afficiunt, tunc bona & rationabili intentione natura per spasmoticam renum commotionem e pelvi & tunc per Ureteres in Vesicam, quin denique ex Urethra eosdem exprimere contendit: & quo in hoc conamine melius & facilius ad salutarem effectum pertingat, prævio quodam actu e Ventriculo incommodam, adversam & coacervatam saburram aut ciborum pastam per vomitus expellere laborat.

§. VI. Invitatur & provocatur non raro eadem natura ad hanc calculorum prosecutionem per animi pathemata, imprimis per suppressam iracundiam, dum eadem interne præsens adversum objectum expellere & abigere nititur, quoniam morale inimicum objectum avertere non potuit: deinde huc quadrant illæ causæ, quæ calculos in suis latebris commovent, quo affectam partem offendant, aut quæ ulcus in renibus depravant, & copiosorem materiam pro augendo calculo idoneam, ex diætâ proveniente, suppeditant, quibus incommodis præoccupandis natura spasticos tales motus opponit, ut augmentum, supplementum & concrementum calculosum tempestive eliminet; neque illæ denique causæ oblivioni tradendæ sunt, quæ in locis affectis motus magis provocant, quod contingit per inopportunos diureticorum usum, quem stimulus mox sequitur natura, adeoque præsens adversum subjectum excretoriis hisce motibus urget & prosequitur.

§. VII. Quando etiam evenit, ut citra prægressam suppurationem ex congestoriis tantum motibus stasis sanguinis & corruptio, ob frequentem feri accessum non putrida, sed ulcerosa orta est, aut quando ex iisdem congestionibus scirrhus in rene natus in medullis suo talem corruptelam assumpsit, tunc etiam ex hisce initiis, calculus generari potest; undecunque vero ipse ortum traxit,

trahit, toties immedicabile reddit malum; quin evenit, ut si magis magisque Ren ulcere tali consumtus est, interdum natura cum febrili hectico motu, auxilium quoddam tentet, qui status hujus affectus tunc illum morbum præsentat, quem antiquiores Phthisin renalem vocarunt: interea vero fontica illa feri excretio magis imminuitur, donec denique diu vexati miseri tales patientes vitam cum morte commutent.

§. VIII. Quando per Spasmos illos non modo affectus, sed etiam alter illæsus Ren afficitur, tunc eo ipso urinæ secretio impeditur, id quod etiam contingit, quando spasmi in Ureteres continuant, aut quando calculus in vesicam transpressus, collum & exitum hujus deobstruit: de reliquo circa ultimam calculi expressionem ex Urethra ob longitudinem hujus, viri majores dolores, quam fœminæ experiuntur.

CAPUT VII.

DE

CALCULO VESICÆ.

§. I.

DUm in præcedente capite de Renum Calculo actum fuit, ita mox pro meliori discretione & intellectu Vesicæ Calculum explicabo, quæ tractatio cum præcedentibus in eo aliquo modo cohærere videtur, quoniam varii spasmodici motus multum urgentes & angentes, concurrunt: quamquam ita simpliciter hic affectus consuetarium quoddam motuum hæmorrhoidalium non constituat, ni in senibus, e renum calculo talis vesicæ calculus ortum traxerit.

§. II. Quoad brevem historicum hujus calculi conspectum, notandum est, quod hic affectus calculosus, juniori, infantili & ex hac etiam puerili ætati obtingat, adeoque per aliquam hæreditatem a parentibus propagetur, qui arthriticis, podagricis, nephriticis & calculosis affectibus laborarunt, in quibus tales extraordinariæ commotiones, quæ vias urinarias in consensum traxerunt, successerunt; ut adeo mox in infantibus eadem extraordinaria commotio, congestio & secessio contingat.

§. III. Subjiciuntur ita affecti multiplicibus impeditis successibus Urinæ, unde mox stillicidium, mox suppressio, mox ardor, mox involuntaria urinæ fluxio supervenit, deinde per intervalla, varii indolentes sensus spastici, tensorii & strictorii, in vesica & circa illam, adeoque in regione pectinis, oriuntur, cum virium & appetitus jactura atque successive invalescente tabe: subinde admodum turbatur excretio alvina & urina effluit turbida atque crassa, quin denique sub ta-

libus dolorificis conatibus vel calculi, vel spissus mucus exprimuntur, aut aliàs ita affectis per chirurgica artificia actuali sectione calculus major eximitur.

§. IV. Et quamquam interdum tali artificiosa methodo junioribus subjectis calculus e vesica extrahatur, illud tamen denuo supervenit incommodum, ut regeneretur atque pristinos cruciatus reiteret: evenit etiam ut subjecta juniora ob vesicæ calculum, tandem tabe affligantur, aut atrophia corripiantur & sub multa pathematum complicatione & confuso morbi schemate, quod credula plebs incantationi adscribit, pereat, quando vero senibus vesicæ calculus obtingit, tunc communiter observatum fuit, quod hic e calculo renali ortum traxerit, ut diffractus vesicæ calculus in meditullio suo exiguum calculum renalem continuerit: de reliquo similes dolores in adultioribus hic calculus causatur, ac in junioribus.

§. V. Hujus calculi vesicæ genesis magis adscribo vitio motuum quam materialium, siquidem ob illud vitium intra vesicam magis magisque sub congregationibus subtilioribus largior muciditatis quantitas sequestratur, quæ ab urina salsa, spissior reddita e centro & meditullio quasi successive exarescit, cui moleculæ postea affluens & alluens mucus, denuo adhærescit atque lamellatim concrescit, ut denique lapillus notabilis magnitudinis inde prodeat, qui vel sub spasmodicis commotionibus expressus vel chirurgica arte exemptus in superficie totus mucidus & humidus est, mox vero exsiccat & si diffringitur lamellatam suam cohesionem conspectui offert: si itaque motus prædicti desunt, calculus talis non generatur.

§. VI. Ab hoc motuum vitio etiam provenit, ut si calculus talis extractus & vesica liberata fuit, cum tempore novus regeneretur, quando itaque ejusmodi calculus non modo vesicam multum molestat, sed & collum illius frequenter obruit, tunc eo ipso ad spasmos illos excitandos contribuit, quibus cum natura sese ab hoc molesto & præternaturali objecto liberare contendit: interea vero tam diversa illa impedimenta, quæ e præsentia hujus calculi & urinæ & alvinæ excretioni accidunt, quam ipsæ illæ insolitæ, spasmodicæ, contractiones in abdomine occurrentes, admodum offendunt negotium concoctionis, chylicationis & connexæ nutritionis in junioribus subjectis, ut propterea partes glandulosæ, maxime in abdomine ab infarctu impuratum mucido-ferosarum nimie oneratæ, futuris atrophicis & tabidis consecutionibus ansam præbeant: in adultioribus vero constans hæc molestia ad heclicas commotiones disponit,

SECTIO SEXTA.

DE CONVULSIVIS MORBIS.

§. I.

Spasmodicorum motuum & morborum hactenus quoad fundamenta sufficiens mentio facta fuit, unde jam per gradus ascendo & de Convulsivis Morbis agere volo, utpote qui in extremo & summo tonici motus augmento consistunt, adeoque affectus horridos & miserandos constituunt, qui vero etiam propter hanc qualitatem non ita frequentes sunt, (excepta sola Epilepsia) ac alii quidam & mitiores affectus existunt: exserunt vero sese tales Convulsivi Morbi, per motus convellentes & vehementer quaquaversum trahentes & torquentes, tanto impetu & tanta vehementia, ut pro uno tali motu compescendo, haud sæpe duorum & plurium virorum unitæ vires quadrent & satisfaciant.

§. II. Comprehendunt hi motus communiter externas musculosas, tam capiti, quam brachiis, pedibus & dorso annexas, quæ partes itaque tanta crudelitate & vehementia vel rigide & fixiori tenacitate tenduntur & extenduntur, vel huc illuc repente trahuntur, retrahuntur, contrahuntur, torquentur, alliduntur, attolluntur & projiciuntur, ut mirum interdum sit, qui partes sub tanta violentia non dilacerentur & diffringantur; communiter vero hi motus rationis & sensuum impotentiam inferunt, proinde suspectas vertigines præmittunt, aut oculorum caligines, vel extremitatum horrores, quid quod magnas præcordiales angustias aut propensiones in Lipothymias atque torporem animi, donec interdum cum summo clamore in miserrimum talem affectum deplorandi patientes incidant.

§. III. Horum Convulsivorum Morborum quidam sunt idiopathici, qui ex causis subtilibus, idealibus sive moralibus fluunt, adeoque per exquisita intervalla, aut secundum mutationes eminentiores lunæ & interdum etiam tempestatum & anni temporum revertuntur, qui ipsi propterea curatu difficiliore sunt, alii vero sunt symptomatice, qui aliis causis cum corpore connexis & diversis hujus afflictionibus opponuntur, ex hisce quidam cum certis excretionum speciebus sive vomitibus sive alvinis sive sanguinis sive spermatis excurrunt, quidam vero sine talibus decurrunt.

§. IV. Et quanquam hæ convulsiones extremis motus tonici gradibus absolvantur, tamen hi motus tam tonici non æque turbulenti & omnis finis atque re-

respectus expertes sunt, unde rectius per hos motus natura aliquam promotionem & emotionem in extremo gradu prosequitur, quæ alias hoc tono in ordinario vitalitatis statu utitur, quando salutes & necessarias objectorum, circa quæ versatur, promotiones & evacuationes intendit, sicuti notabilis est illa communis observatio, quomodo juniores homines communiter in morbis cito & vegete decurrentibus cum convulsionibus moriantur, quibus ipsis natura tanquam ultimo conamine sui corporis defensionem & salvationem intendit.

§. V. Et licet hi motus non æque respondeant affectibus, tamen in extremis suis gradibus respondent intentionibus naturæ, siquidem in moralibus non semper extremæ quædam actiones ad prævisos & præfixos scopos pertingunt, & hac ratione interdum natura semet liberare nititur a maxime adverso objecto idealis, quod firmiter & cum magnis angustiis & consternationibus in animo hæret, uti sunt vehementes & extremi terrores, quam horridam ideam tali motu excutere quasi laborat, unde idiopathici tales morbi convulsivi prodeunt, qui sequuntur qualemunque subtilem offensionem patheticam & in sensationem subtilem atque tacitam incidentem: & cum circa talium convulsionum administrationem tam delicata & sensibilis existat natura, ita circa repetendas similes convulsiones, tam subtilibus monitoriis atque periodis auscultat & juxta mutationes macrocosmicas, quæ subtili ratione sensum afficiunt, motus tales convulsivos reiterat.

§. VI. Deinde occurrunt etiam tales causæ, quæ corpus nostrum affligunt, quibus superandis & expugnandis eadem natura per convulsivos motus operam dat, quo interdum valet vel nimia sanguinis spissitudo, vel urgens atque turgens plenitudo, quæ cum Euphoria antehac ventilata fuit, nunc vero cum maxima molestia retinetur, cui spissitudini corrigendæ & plenitudini imminuendæ hi motus applicantur; præterea huc spectant aliæ causæ, quæ vel partes nimium sensibiles valde offendunt, vel quarum remotiori ipse animus cum multa, profunda & anxia meditatione & imaginatione intentus est, sicuti hoc nomine constant illi amores taciturni, sed contumaces & intimi, accedunt interdum Vermes, qui convulsionibus causam præbent, maxime vero in subjectis junioribus & sensibilibus, quid quod experientia docet, quantum valeant Mensium perturbationes ad concitandas ejusmodi convulsiones: siquidem de reliquo variæ obscuriores causæ occurrunt, quas denique eventus aliquando manifestat, omnium maxime vero præstat in hac ætiologia observare illas causas, quæ sensibilitati & consuetudini individui valde sunt adversæ.

CAPUT I. DE DIVERSIS CONVULSIONUM SPECIEBUS.

§. I.

Sicuti modo generalem convulsionum conspectum & rationem tradidi, ita jam ad commemorandas varias convulsionum species progredior, inter has vero tales occurrunt, quæ vulgo spasmodicis motibus accensentur, sed cum harum indoles sit acerbior, subinde etiam talia phænomena concurrant, quæ convulsionibus essentialia sunt, ita easdem in tantum convulsivis morbis hoc ordine annuero.

Conf. Stahl's Disp. de Spasmodis.

§. II. Ex hisce vero primo occurrit **TETANUS**, qui constituit rigidam totius corporis tensionem, secundum longitudinem, aut in recto quodam situ, sub quo communiter sensus obnubilantur, ratio vero interdum præsens est, interdum etiam evanescit, donec post aliquam moram Paroxysmus talis discedat & in proximis temporibus iterum revertatur.

§. III. Sequitur **EMPROSTHOTONUS**, quo Corpus antrosum convellitur & incurvatur, ut mentum pectori & genua capiti adducantur, interdum etiam leves artuum convulsiones, sensuum & rationis obscuraciones, atque reliqui vigoris habetationes, cum eodem concurrunt, quæ species similiter per intervalla redit.

§. IV. Excipit **OPISTHOTONUS**, quando corpus retrorsum incurvatur & supino motu inflectitur, ut occiput versus dorsum & coxæ ad scapulas contrahantur atque abdomen quasi excavetur, qualis convulsio cum prioribus per horas interdum durat & quæ posterior species, familiariter cum epilepticis insultibus una affligit.

§. V. **INCUBUS** est famigerata illa convulsio, qua thorax, imprimis vero anterior pectoris pars, dormientibus rigide constringitur, ut sub somno anxie inspirent subjecta, & cum gemitu atque boatu loquela destituti cum maxima præcordiorum angustia expergeant, remanente eximia lassitudine & efflorescentibus nonnunquam maculis rubicundis, vel lividis, sive in artubus, sive in pectore, qui affectus mox remittit, quando ita affecti homines expergefacti, corpus vel membrum aliquod movere inchoant; de quo affectu superstitiosi homines fabulam illam recensent, quasi noctu a lamiis, sagis & lemuribus compressi fuerint; & ita etiam **SUCCUBUS** similis pectoris convulsivus affectus est, subjectis voluptuosis & lascivis obtingens, qui præter prædictam respirationis strangulationem, cum insomniis lascivis conjungitur.

§. VI. Huc porro pertinet CYNICUS SPASMUS, qui consistit in distractione & rictu oris contumaci, per aliquot horas perseverante, sed qui etiam utplurimum periculosum successum & eventum involvit, siquidem vel perfecta Epilepsia, vel Apoplexia, aut Hemiplexia mox superveniunt.

§. VII. Alia est Convulsionis species, quæ CATALEPSIS audit, affectus inter reliquas convulsiones admodum rarus, qui subito subjectum comprehendit & in illo statu & situ detinet atque obrigescit, in quo illud offendit, ita ut eosdem gestus, tum cum facie, tum cum reliquo corpore servet, fixos apertos & immobiles oculos teneat; utplurimum vero ita affecti homines, mente privati observantur, donec post unam vel alteram horam hic affectus exspiret: cum hoc affectu vulgo conjungunt CATOCHUM, quem tamen etiam quidam ex veteribus a catalepsi discernunt, dum Catochum cum affectu illo concurrere asserunt, quem Vigil Coma appellant, quoniam hæc discrepantia parum in recessu habeat.

§. VIII. Accedit RISUS SARDONIUS, qui cum Cynico spasmo eandem censuram incidit & in gravi oris distortionem consistit, sed simul cum rationis mutatione & alienatione delira, si non plenaria abolitione, conjunctus est.

§. IX. Hisce speciebus annuero SATYRIASIN & PRIAPISMUM, quorum affectuum prior ex libidinosa imaginatione ortum trahit & in membri virilis insolita erectione ac intumescencia consistit, continuante illo cæstro venereo: posterior vero involuit dolorificam & vehementem cum multa perturbatione animi & angore conjunctam erectionem & violentam tensionem illius membri.

§. X. Denique agmen claudit famosus ille affectus, qui CHOREA SANCTI VITI vocatur, de cujus prima observatione historiæ quædam, facile dixerim, effectæ fabulæ, recensentur; hic affectus consistit in volubili illa, imprimis pedum, agitatione, ut patientes quasi saltare videantur, quale specimen occurrit in Tarantismo cujus in inferioribus mentio injicienda erit, licet cæteroquin passim observatores similes historias de tali affectu recensere queant.

§. XI. Non placet in plures specialissimas convulsionum species, quæ post ingesta venenosa & veneficia adhibita, observatæ sunt, excurrere, utpote quæ sub certo & distincto schemate haud occurrunt.

§. XII. Quoad ætiologiam harum convulsionum, eadem rationes, quæ in generali convulsionum Pathologia traditæ sunt, conferri merentur, siquidem ad diversas horum convulsivorum motuum species, tenaces imaginationes, anxia & immoderata desideria, cupiditates cum multo fervore atque cæstro stipatæ, aut graves & repentini terrores, contribuant.

§. XIII. Proinde etiam interdum occurrunt tales causæ in corpore, quæ

quæ secretoriam & excretoriam functionem cum motu tonico præstandam involvunt, aut quæ partes, ad usus vitales sedulo adhibendas, in subiecto sensibili & ad excedentes motus prono & præcipiti, valde lædunt atque offendunt, quo pertinent partium nervosarum & tendinosarum violationes, vel morsus ab animalibus inflicti, qui cum multo terrore excepti fuerant.

§. XIV. Denique in conciliatione causarum non prætermittenda est hæreditaria dispositio, quæ ex idealibus conatis rationibus oritur, in quibus singulis vero animadversionibus anima objectum, quod sibi repræsentat vel adhuc in firma idea continet, aut inimicum, noxium & adversum in corpore suo præsens tanto impetu, tanta extremitate & excessiva vehementia & violentia prosequitur & ad ultimam exclusionem atque remotionem urget, quanquam hunc scopum raro, ob vehementiam actus, assequatur.

CAPUT II.

DE

EPILEPSIA.

§. I.

E Convulsionum numero & specie nulla frequentior occurrit, quam Epilepsia, ita ut ferme nullus homo, quantum quidem in nostris oris constat, deprehendatur, cui non in vitæ suæ curriculo, imprimis vero in infantia, hic affectus obtigit; unde eundem præ aliis convulsionibus, seorsim selegi, cujus ratio & indoles penitus commendanda est.

§. II. Familiaris Epilepsia infantili ætati evenit; non tamen desunt exempla satis numerica adultiorum subiectorum, quæ a prima infantia hoc malo per consuetudinem laborant; ipse affectus quoad diagnosin satis constat, ubi in eodem motus vehementer convellentes, corpus & membra attollentes, succutientes, huc illuc torquentes, occurrunt, una cum pollicum compressione intra manus, rationis & sensuum expiratione, dentium stridore, oculorum horrida distractione & austero conspectu atque spumæ præsentia ante os: in quibusdam sub tali paroxysmo multi clamores succedunt, quædam subiecta interdum simul & semel, vel dum vigilant, alia vero dum dormiunt, hoc affectu corripuntur: in aliquibus antecedunt obscurationes oculorum & caducæ, vertiginosæ perturbationes, in quibusdam oculis antea obversantur scintillulæ splendidæ, in aliis extremitates refrigerant, aut in iisdem insolitæ tensiones oriuntur, sicut passim Medici mentionem injiciunt, de Epilepsia e pedibus ascendente.

§. III. Missis specialissimis circumstantiis, quæ ad Historiam Epilepsiæ spectant, illud adhuc indico, quomodo & medici & plebs discernant, inter Epilepsiam internam & externam; de priori asserunt, quod in intestinis adhuc lateat, proptereaque eandem vocant Epilepsiam intestinum *die Darm-Seuche / das innerliche böse Wesen* / quam dijudicant ex oculorum austeritate, varia oris retractione, faciei morosiori conspectu, insolito quodam ejulatu, & commotionibus quibusdam in abdomine atque pedum calcitationibus; deinde etiam notari debet, quomodo paroxysmus Epilepticus interdum cum diversa excretionem, sive alvina sive vomibunda, sive sanguinea, sive in adultioribus masculis, spermatica, decurrat.

§. IV. Est subinde Epilepsia alia idiopathica, quæ juxta Lunæ mutationes ingruit & repetit, alia vero est symptomatica, quæ excipit in infantibus dentitionem, Vermes, variolas, morbillos, graves affectus pectoris, obstructionem alvi, retentam flatulentiam, nimiam oppletionem Ventriculi, retropulsam scabiem, aut retropressos achores &c. alias vero etiam in adultioribus sanguinis plenitudinem & spissitudinem insolitam & valde molestant, nec non diversas alias causas sequitur, quæ pro vitali usu, excretionem quadam vegeta & tempestiva indigent.

§. V. Circa causalem Epilepsiæ explicationem eadem monenda sunt, quæ in superioribus de convulsionibus dicta fuerant; imprimis vero hic affectus infantili ætati familiaris observatur, non quia infantes debiles, sed quia magis sensibiles sunt, adeoque ex vitali quadam legitimæ atque lenioris methodi, extraordinariis circumstantiis opponendæ, imperitia, facilius in excessum talem delabuntur, in qua ætate natura collectis omnibus viribus huic causæ resistit quæ eandem intensius offendit: siquidem alias hæc convulsio homines sensibilibus animi corripit, utpote quæ sensibilitas proinde ad impetuosas tales methodos inveniendas & exercendas quadrat.

§. VI. Sunt vero objecta illa quæ ad Epilepsiam disponunt, vel moralia vel materialia, ad priora pertinent horridæ, terrificæ & maxime adversæ idææ, quæ tam firmiter animo inhærent eundemque moleste angunt, ut proinde ipsa anima tali motu earundem repentinæ & efficaci excussioni, cum maxima impatentia & incontinentia insurgat, quali alias in vitalibus occurrentia objecta profligare solet: cum tali idiopathica Epilepsia vero Lunæ eminentioribus immutationibus obtemperat, quæ observatio magis in facto, quam in modo fiendi assumenda est, siquidem quoad specialissimam explicationem communio œconomix vitalis cum siderum motu, quoad eundem modum fiendi admodum abstrusa existit, licet modus essendi abunde constet: quid vero personalis sensibilitas

tas

tas circa diversas temporum & tempestatum mutationes valeat, quotidianis exemplis occurrit & innotescit.

§. VII. Cæterum etiam causæ quædam sensui vitali admodum adversæ in corpore occurrunt, quæ ipsam œconomiam vitalem concernunt, five eadem ipsas partes teneras & sensibiles afficiant, five certarum functionum animalium aut vitalium ordinem & successum valde violent, five universum motuum vitalium progressum alterent, five fonticam aliquam corruptionem comminentur, five nobiles & ad usus vitales valde necessarias partes suspecto modo inficiant & afficiant, quibus omnibus & adhuc diversis aliis, in easdem classes referendis causis, natura commota præsentis epilepticos motus opponit.

§. VIII. Et licet hi motus proprie atque directe effectibus hisce non respondeant, attamen ipsa harmonia inter intentionem & effectum, veritatem asserti nostri satis confirmat: hinc sæpius in infantibus Epilepsiæ cessant, quam primum necessariæ & salutares excretiones obtentæ sunt, testimonio eruptionis dentium, evacuationis vermium, efflorescentiæ exanthematum, restitutionis inquinamentorum ulcerosorum fermentativorum ab interioribus & nobilioribus ad exteriores & ignobiliores partes, vomituum, quales evacuationes, si Epilepsia non idiopathica, neque habitualis est, etiam in adultioribus subjectis occurrant.

SECTIO SEPTIMA.

DE

DIVERSIS SPONTANEIS EXCRETIONIBUS ET MOLIMINIBUS EXCRETORIS SALUTARIBUS.

§. I.

POSTEAQUAM in præcedentibus tractationibus, ad fluxus & motus sanguineos recte commendandos, potiore respectum in præsentis pathologiæ medicæ filo direxerim, ita ordo me nunc ducit ad diversas alias evacuationes, & commotiones excretorias exponendas, quarum scopus in genere perinde salutaris esse deprehenditur, quæ circa diversas materias, tum fluidas & mobiles, tum etiam halituosas & flatulentas, tum seorsim biliosas aut alias spissas atque crassas versantur.

§. II. Sicut enim corpus nostrum animale, variis adversis accidentibus expositum est, quæ vel inimicarum & superfluarum substantiarum ingestione, vel utilium & necessariarum materialium nimia attenuatione & dispersione, vel

ordinariarum impuritatum majori deterioratione, vel utilium fluidarum partium impeditiori progressionem nituntur, ita ex officio naturæ humanæ fluit, quo quibuslibet talibus periculis & detrimentis tempestive prospiciat, adeoque molestas, superfluas & noxias substantias eliminat, vel necessarias puras & bonas legitime tractet & in justo motu conservet, eo ipso vero corporis sui integritati promovendæ operam det,

§. III. Inter alias vero regiones præcipue primæ viæ, multiplicibus in-
quinationibus & impuritatum coacervationibus subjectæ sunt, quæ non modo has partes in se spectatas valde aggravare, earumque functiones alterare, sed successive reliquos transeuntes humores, lymphaticos, chyloso & sanguineos inquinare solent, ut & viis & humoribus non exigua vitia accidant, hinc tam variæ speciales commotiones excretoriæ, circa has regiones oriuntur, quæ licet interdum etiam periculose succedant, interdum plane funeste exeant, tamen genericam salutarem destinationem continent.

§. IV. Interdum etiam accidit, ut in hisce locis materiæ quædam contineantur & coacerventur, quæ quidem in se noxiæ haud sunt, sed quæ partes tales nimium extendendo, molestè afficiunt, adeoque in tantum impediunt, quo minus eadem iustis suis functionibus satisfaciant, sicut etiam non raro contingit, ut dum in hisce primis regionibus tonici motus specialiores directiones alios effectus concernant, tunc in diversis partibus ordinariæ vel secretionis & excretionis, vel promotionis materialium tractandarum & humorum, non sufficienter succedant, sed diversi infarctus & variæ inflationes & coacervationes proximius excipiant, quibus postea molimina excretoria opponuntur: quales excretionis & motus excretorios propterea in ordine seorsim explicabo.

CAPUT I. DE VOMITU.

§. I.

Vehemens & violenta hæc est excretio, quæ per Motus acriter spasticos & impetuose constrictorios inversos in Ventriculo administratur, qua mediante, materia, quæ Ventriculum communiter moleste afficit, aut interdum unà in intestino duodeno delituit, rigide & rigorose excutitur, sive fuerit spissa, mucida, acescens, sive biliosa, sive ex ingestis alimentis residua & inconcocta, sive alia, quæ pro diverso gradu mobilitatis suæ & diversa promptitudine & consuetudine ad vomendum, facilius vel difficilius expellitur.

§. II.

§. II. Occurrit Vomitus in Vita humana satis frequenter; five idiopathice five symptomatice: quædam subjecta ita promte atque facile vomunt, ut si vel excessum in diætâ commiserunt, vel cum ira & terrore commota sunt, vel insveta alimenta & potulenta assumerunt, vel nauseam aliquam conceperunt, mox ad vomendum urgeantur: aliquibus etiam usitatum est, ut periodicæ & annuis quidem recursibus, imprimis verno tempore, vegete multam mucidam impuritatem evomant & quidem cum euphoria, qualem Vomitus repressum & turbatum varia Dysphoria excipit: & talis est vomitus idiopathicus.

§. III. Symptomatice Vomitus comitantur repressam diuturnam adstrictionem alvi, suppressam flatulentiam, catarrhales oppletiones pectoris, maxime in infantibus, herniam incarceratam, aliquando scirrhus in hypochondriis; non raro in initis febrium acutarum occurrunt, atque strenue continuant, deinde excipiunt graves capitis violationes, contusiones aut vulnerationes, omissis adhuc pluribus specialioribus vomitus concursibus, qui posteriores licet satis periculosi sint, non tamen omnis salutaris respectus expertes esse deprehenduntur.

§. IV. Utut itaque impetuosa hæc sit excretio, neque a se ipsa & confuso aut perturbato Ventriculi Mechanismo oriatur, sed omnino ita proportionata atque efficax existat, quo inversa etiam peristalsi, tamen efficaciter aliquid e corpore extrudatur, aut ad excretionem urgeatur, ita omnino aliquid salubritatis ipsi inest, dum natura per hanc aliquid molestum vel noxium, quod vel in ventriculo hæret, vel deorsum commode expelli non potest, prosequitur, unde consultius est, quo acrem bilem tempestive evomat, quam si eandem retineret, quæ quidem non illius excretionis efficiens, sed impulsiva & obiectiva causa est; sicut flatus angentes & urgentes, ab inferna emissionem interceptos, salutari conamine sursum projicit & ab iisdem partes suas liberat.

§. V. Similiter Vomitus qui febres præcurrunt, non præternaturales sunt, sed potius per eosdem natura tempestive tam Ventriculum, quam viciniam organorum eorum, in & cum quibus eadem abstersiones, resolutiones & secretiones febriles in posterum perpetrat, liberare & a molesta atque adversa materia repurgare & ventilare contendit, ne sub reliquo decursu febrili, actui huic fontico aliquod impedimentum accadat & intercidat.

§. VI. Licet eadem natura interdum cum Vomitu salutarem scopum prosequatur, tamen etiam cum eodem, quoad ultimam administrationem omnino errorem committere solet, ut vel excessive hanc excretionem exercent, vel inopportune suscipiat, adeoque connexos graves quosdam affectus offendat, quanquam interdum cum hoc motu aliarum afflictionum in vicinia ventriculi præsentium, remo.

remotio urgeatur, testimonio scirrhorum & ulcerum in hypochondriis & pectore obviolum.

§. VII. Quicquid enim vulgo de consensu plexus illius nervosi, dextrum orificium ventriculi ambientis, cum cerebro differitur, illud sane huic effectui non satis quadrare videtur, quando videlicet Vomitus illatam capitis violationem excipit, cum nondum satis liqueat, an æque hic nervus una offensus sit, qui in Ventriculum per propagines suas sese dimittit, neque connexio patet, quæ offenso etiam tali nervo, necessario spasmus cum excretionem actuali conjunctus & non vagus & vanus supervenire debeat: prout vero motus convulsivi juxta superiorem ætiologiam actus sunt, certis offensionibus excutiendis ad minimum prævisi & destinati, ita etiam talis Vomitus prægressam capitis violentiam pro eodem scopo profequitur, quamvis eò directè non quadret: haud enim omne illud, quod natura committit, absolute perfectum est, sed tam in moralibus quam vitalibus negotiis indies occurrit, quantis amethodiis sese diversis adversis causis eadem opponat.

CAPUT II.

DE

SODA.

§. I.

LEvis hic sed satis molestus affectus non rarus est, unde ob hanc frequentem invasionem, qua non modo varia subjecta, sed & eadem aliquoties corripit, peculiari animadversione illum dignum æstimo: & quanquam nulla excretio in eadem occurrat, tamen ad motus certis excretionibus subservientes, affectus hic annumerari debet.

§. II. Affectus, quoad suum statum, est satis cognitus, dum sese cum molesto ardore in dextro Ventriculi latere e fundo in œsophagum ascendente & flammeo quodam æstu angente, prodit, familiaris imprimis est hominibus plethoricis, tanto magis illis, qui sanguineis, spontaneis vel artificialibus evacuationibus olim adsveti fuerant; sicut etiam nonnunquam pathematibus hypochondriacis & anotericis motibus hæmorrhoidalibus sese conjungit: imprimis etiam feminis gravidis obtingit, in quibus subjectis, per varias causas ventriculum afficientes provocatur.

§. III. Sunt tales occasionales causæ, comestio ciborum valde aromatizatorum, maxime piperatorum aut potulentorum spirituosorum & vinosorum, imprimis sulphuratorum, vel alimentorum pingvinum, aculentium & acius confer-

men-

mentantium, quamvis præter tales causas etiam diuturniores alvi retentiones & pedum refrigerationes ad hunc affectum provocandum quadrent: in quibusdam denique subjectis evenit, ut sub hoc affectu unà capitis dolores affligant.

§. IV. Cum præsentis Sodæ palmaria molestia in ardore consistat, ardor vero inferat fortio rem congestionem & restrictionem sanguinis ad & intra aliquem locum, ita hunc affectum a congestionem sanguinis in tunicaceam hanc Ventriculi texturam & regionem dependere judico; quæ vero non ita fatua & profana est, i.e. sine quodam causa, sed secundum concurrentium circumstantiarum indolem ad emotionem sanguinis directa esse observatur.

§. V. Unde in subjectis plethoricis & excretionibus sanguinis adsvetis, imo sub plethora admodum urgente, & quando hæc valde commota est, contingit, quo propterea illæ causæ, contribuunt, quæ non modo sanguinem in genere commovent aut impellunt, sed quæ etiam ventriculum afficiunt, quo eo sanguis copiosius affundatur, quales singulæ illæ sunt, quarum antea mentio facta fuit: sicut vero aliæ commotiones sanguinis eluctatoriæ frequentius repetunt, ita etiam hæc, quando semel in subjecto quodam occurrere, eo sæpius etiam recurrunt, quo usitatus ex prædictis causis diæteticis immediate ventriculus afficitur.

CAPUT III. DE RUCTIBUS.

§. I.

INter illa incommoda, quæ ventriculum afficiunt, etiam molestia Ructuum recenseri debet, quæ sicut in communi vita & sanitatis statu, spissiore & minus regularem diætam excipit, ita etiam diversis morbidis dispositionibus & affectibus perfectis, ut molestum symptoma sese conjungit, sed eo ipso, tanto magis illum affectum exasperat.

§. II. Conjungit sese hæc molestia elidendorum ructuum, affectibus hypochondriacis, hystericis, nephriticis, colicis anotericis flatulentis & prægressis diætæ vitiis, ubi cum cardialgicis ad Lipothymias interdum urgentibus afflictionibus, respirationis oppressionibus, Ventriculi torsionibus & nonnunquam occurrentibus inflationibus, capitis concurrentibus doloribus, vertiginosis perturbationibus aut gravativis atque temulentis incommodis, denique cum succussatoriis ventriculi & diaphragmatis commotionibus, ructus aliquoties extruduntur, quam emissionem aliqualis præcordiorum sublevatio & angustiarum atque distensionum.

num in abdomine mitigatio excipit, donec post aliqua intervalla, eadem molestia denuo angat & urgeat.

§. III. Siftunt itaque Ructus tales omnino actualem aliquam excretionem materię vaporosę, halituosę, flatulentę, ad elasticam expansionem inferendam aptę, quę vel in ipso Ventriculo, sub concoctione, aut e reliquiis concoctionis orta, vel ex intestinis, quę communiter flatibus prędita sunt, retrocedendo intra Ventriculum penetrat, & dum talis expansio tum superiorum intestinorum, tum Ventriculi admodum molesta est, pręcipue vero liberum diaphragmatis & hepatis motum atque progressum sanguinis ad & per has partes graviter impedit, ita omnino utile & salutare est, quo vaporosa talis materia vegete elidatur.

§. IV. Et cum in prędictis affectibus varię causę occurrant, quo minus deorsum vaporosa talis materia facile expelli queat, ob inferioris maxime intestinorum tractus rigidiorę constrictionem, ita partim sursum ascendens, vel in superioribus regionibus genita, sursum etiam educitur; quod fit per motus ventriculi constrictorios & spasticos, qui sub reliqua pręsente expansoria distensione tunicarum ventriculi, non possunt aliter, quin multarum pręcordialium angustiarum causa evadant: qua elisione facta, partes hactenus aggravatę & oppressę admodum ventilantur & liberantur.

§. V. Quod vero genesin flatulentię talis in intestinorum tractu attinet, illa mox, quando de flatulentia seorsim agere constitui, significanda erit: id interim hoc loco tenendum est, quomodo maxime sub hac molestia & conatu ad emittendos ructus, hypochondriorum regiones laborent: & quemadmodum sub prędictis affectibus in genere flatulentię familiariter concurrunt, insuper etiam spasmus utplurimum ad essentiam eorundem spectant, ita iisdem morbidi hi ructus facilius conjunguntur, tanto magis vero quando alvus occlusa est.

CAPUT IV.

DE

SINGULTU.

§. I.

AD affectus in hyochondriorum regione sese imprimis prodentes, & ad aliqualem promotionem salutarem materię in libero suo motu impeditę destinatos, pertinet Singultus, de quo in tantum hoc loco loquor, in quantum morbidum quendam affectum constituit, licet ceteroquin transitoria quędam & tolerabilis molestia, per totam quasi vitam humanam existat, quando in dięta, maxime circa rationem quantitatis, vitium commissum fuit, non minus etiam quando

quando aura frigidior, vel intra pectus post prægressam qualemcunque incalescentiam, vel ab extra pectori admissa fuit.

§. II. Singultus morbidus vero ferme nunquam periculo caret, & communiter aliis fonticis affectibus velut ominosum symptoma supervenit, quemadmodum experientia teste internas diaphragmatis, Ventriculi, Hepatis, intestinorum, imo etiam aliquando pectoris inflammationes, nonnunquam Scirrhus atque graves & periculosos infarctus hepatis, Lienis aut Pulmonum, quandoque actuales corruptiones vel præsentis vel imminentes, aliquando vel difficulter erumpentia vel plane retropulsa exanthemata, aut etiam ingesta corrosiva venenosa committatur.

§. III. Ita experientia medica attestatur, quomodo suspectum hoc symptoma supervenerit temere retropulsis inflammationibus, sive simplicioribus sive erysipelaceis, aut repente suppressis alvi fluxibus & vomitibus, vel subito cohibitis Hæmorrhoidibus, vel cito oppressis cholericis dejectionibus aut etiam exacerbatis doloribus nephriticis, vel plane retropulsis podagricis & hæmorrhoidalibus motibus.

§. IV. Singultus in se spectatus, est semiconvulsiva, repente succussatoria diaphragmatis cum connexo thorace, hypochondriorum regione atque Ventriculo, commotio, minime a stimulante & nervos forte irritante materia, coacta, quæ interdum non nisi per insomnia excogitari debet, siquidem ex retropulsione, spasmorum vel inflammationum non facile quisquam hariolari aut rationabiliter supponere possit, an & qualis illa sit acris & nervos vellicans materia, unde mihi hæc ratio confusa & obscura videtur.

§. V. Sicut vero aliàs succussatoriæ commotiones non nisi majores motus tonici gradus sunt, per hunc vero diversi salutes scopi atque effectus produci & promoveri possunt, ita etiam judico, quod singultus non sit turbulentus, & omni scopo deficiens motus, sed quod rectius a natura ad certum finem destinatus sit, quando videlicet nobiliora hypochondriorum viscera, aut sensibiliores partes eorundem suspecta quædam causa occupavit, quæ velocem & gravem noxam minatur, sive fuerit stasis sanguinis, sive suspectus infarctus in corruptionem propendens, sive colluvies materiæ subtilium, subitanæ putredinem comminantium, quarum posteriorum emotionem & priorum tempestivam remotionem atque discussionem motus hi concernunt, siquidem illæ causæ, quæ talem symptomaticeum singultum provocant, communiter vel tempestiva evacuatione, vel efficaci remotione indigent.

CAPUT V.

DE

COLICA SIMPLICI.

§. I.

DE hæmorrhoidali colica in superioribus actum fuit, jam illam communem & frequentius occurrentem colicam explicabo, quæ non concernit sanguinis per loca hæmorrhoidalia excretionem, sed aliarum substantiarum, intestinis adversarum & molestarum, efficacem exonerationem; & hæc Colica alia est flatulenta, alia humorosa & quæ cum hac convenit.

§. II. Differt itaque quoad materiam hanc excernendam præsens colica, dum quædam excurrit cum flatuum strenua exoneratione, alia cum mucida alvi depositione, alia cum biliosorum recrementorum evacuatione, alia cum ingestorum alimentorum insvetorum vel adversorum & male confermentatorum expulsiōe.

§. III. Affectus quoad statum suum nulli ferme est incognitus, siquidem cum doloribus, in intestinis tenuibus, præcipue torminosis, constrictoriis, & laceratoriis sese sistit, qui per intervalla afficiunt, multam vero angustiam pariunt, & inquietudinem causantur, per initia subinde firmam alvi occlusionem continent, & durante hac interdum in Vomitum anxium excurrunt, aliquando vero in strenuam alvi apertionem desinunt, quæ, quo magis tempestive & constanter succedit, eo certius reliquum affectum sublevat, ita ut mox totum hoc malum acquiescat, remanente animi & corporis torpore, imprimis vero distincta quadam intestinorum lassitudine: & hic affectus in diversis subjectis, quæ imprimis in negotio & officina concoctionis sensibilia sunt, frequentius recurrit.

§. IV. Absolvitur Colica spasmodicis intestinorum motibus sive peristalsi valde exacerbata & in spasmos conversa, quæ intestina rigide contrahit, qui motus iterum frustra physicis stimulationibus nervulorum adscribitur, cum tamen Colica per ejusmodi substantias mitigetur, quæ adhuc plus partes interiores nervosas stimulare deberent, uti sunt aromaticæ, piperatæ, carminativæ, amaræ, salinæ, acres, & diversæ aliæ hujus census: siquidem etiam tales causæ & occasiones colicam excitant, quæ ab omni stimulatione ut plurimum liberæ sunt.

§. V. Quare hoc augmentum peristalseos directum esse indico & judico, ad excernendum quoddam objectum ex intestinis, quod qualitercunque naturæ ejusque sensui & consuetudini adversum & molestum est, hinc etiam omnium optime, efficacissime, citissime, maximeque secure colici tales insultus per congruas evacuationes curantur, quæcunque enim colica sine evacuatione desinit, illa
vel

vel facile recurrit, vel alvi obstructiones, cardialgias & varias abdominis molestias post se relinquit, omnium pessime colica per famosa opiata, sine habito respectu ad evacuationem tempestivam & opportunam tractatur.

§. VI. Directi sunt tales motus spasmodici vel ad occlusorum & collectorum flatuum, intestinorum tractum valde angustantium & molestantium, catotericam elisionem, vel ad assumptorum insuetorum adeoque adversorum acceleratam & expeditam excretionem, vel ad ciborum pingvium, acidorum & similium, qui cum bile sub digestionem acriorem qualitatem conceperunt, adeoque hoc ordine intestina ægre afficiunt strenuam & vegetam depositionem, (sub quo respectu vero hæc stimulationes non efficiunt colicam, quin certius propter illas, salutari inventionem, hi spasmi suscipiantur, quo tales offensiones tempestive avertantur, quod etiam valet de illis colicis doloribus, qui ingesta corrosiva, arsenicalia & Saturnina sequuntur) vel ad seri subtilioris, quod per refrigerationem abdominis ad interiora repressum est, tempestivam secretionem, intra intestina & acceleratam atque impetuosam ejectionem ex intestinis; quare natura in hac catotERICA evacuatione, sub colica impedita, per Vomitus hunc, defectum aliquando supplere nititur: ex quo facile innotescit, quomodo hæc colica omnino molimen ad salutarem excretionem constituat.

CAPUT VI.

DE FLATULENTIA.

§. I.

Cum hætenus passim in præcedentibus affectibus flatuum mentio facta fuerat, ita hoc loco quasi ex instituto quoad fundamenta de Flatibus agere suscepimus, præprimis cum hæc molestia multa subjecta, maxime vero ad frigoris & caloris mutationes sensibilia & imprimis foeminas, mensium anomalis successibus, expositas, aut masculos hypochondriacos, hæmorrhoidarios, podagricos, nephriticos, ischiadicos, tanto magis vero in diæta frequentius aberrantes, corripiat.

Conf. Stahlî Disp. de Flatulentia.

§. II. Interdum hæc molestia satis manifesta est, ita ut cum dolorificis expansionibus, tensionibus intestinorum, dilacerationem velut comminantibus, alvi concurrente segnitie aut strictione, abdominis duritie, angustis præcordialibus & variis aliis evidentibus indiciis sese prodatur: aliquando vero ita tacite angit & affligit, ut post diuturnam demum molestiam sese exferat, antea vero in-

opinatis quibusdam angustiis & inquietudinibus in abdomine, nec non cardialgiis ad Lipothymias usque urgentibus, capitis & sensuum quasi obnubilationibus, nec non temulentis incommodis, respirationis oppressionibus & vomendi conatibus similibusque, subiecta talia detinet.

§. III. Quod flatuum genesin attinet, brevibus indico, quod communiter ex prima & secunda digestionem nec non successiva fecum alvinarum egestionem, materiae quaedam humidæ aquosæ, salinæ, & oleaginossæ in tenuem halitum transeant, quæ vel iterum fluidis humiditatibus sese commiscent, vel successively ex intestinis emittuntur: quo magis vero substantiæ tenues mucidæ & aquosæ aut fermentativum motum augentes & incitantes ingeruntur, eo magis hæc transpiratio, exaltatio & vaporosa exhalatio augetur, siquidem imprimis fructus horæi, legumina, dulcia, pingvia, fœculenta, frixa & similia ad flatuum augmentum contribuunt.

§. IV. Quam diu vero intestina iuxta sua peristalsi gaudent, tam diu halitossæ tales materiae, ita in eorundem cavitate coarctantur, quo minus molestem expansionem illis inducere queant, nisi valde augeantur & in uno intestinorum tractu coarctentur, & copiosius colligantur; quodsi vero in una intestinorum regione vel paululum peristalsis illa remittit, in altera vero vegete, irao fortius continuat, tunc ex hac in priorem flatus tales comprimuntur, in qua molestæ & dolorificæ illæ distensiones una cum connexis reliquis incommodis oriuntur.

§. V. Et cum prædicti affectus communiter spasmodicas internorum viscerum commotiones inferant, ita evenit, dum in una abdominis regione aut parte spasmus intenduntur, ut tunc in alia regione & parte quantisper ordinarius toni gradus remittat, id quod etiam de intestinis valet: sicuti externæ refrigerationes simul ad internas intestinorum constrictiones disponere solent, prout alias per diversa individua, natura in ejusmodi locis admodum sensibilis est, unde vel pedum vel abdominis refrigeria, ad molestas has flatulentias contribuunt: vicissim vero etiam internæ intestinorum exæstuationes per decocta calida, in subiectis ad flatus adsvetis, aliqualem laxitatem causantur, ut ex eo flatulentia ortum ducant.

CAPUT VII. DE ILEO MORBO.

§. I.

Hic affectus gravitate & periculoso quodam statu antecedit præcedentes, ob id etiam vulgo miserere dicitur, eo, quia communiter miserum & funestum

sum eventum sortitur : Iliaca vero passio nuncupatur, quia causa hujus mali communiter in Ileo intestino observata fuit : alias etiam dicitur Volculus, quia deprehensum fuit, quod ex convolutione intra suas cavitates & ex complicatione intestinorum ortum traxerit.

§. II. Ordinarium hujus affectus phænomenon est vomitus stercoreus, sub diuturna & contumaci alvi obstructione, internis angustiiis, nonnunquam etiam ardoribus, concurrente interdum febrili motu, cardialgia atque propensione in Lipothymiam, intercurrentibus torminosis stricturis intestinorum, difficili respiratione & magna oppressione pectoris; erumpit sudor frigidus, accidit quandoque suspecta tussis, omissis reliquis & pluribus circumstantiis, hunc affectum illustrantibus & comitantibus.

§. III. Quamquam vero hæc ex suo eventu judicari possit, quasi pernicio-
sa adeoque inversa & præternaturalis evacuatio existat, tamen variæ adhuc circumstantiæ intercurrunt, quæ ab hoc judicio hanc evacuationem aliquo modo excusare possunt; ubi antea potiores illas causas recensere intererit, quæ hunc affectum provocant, e quibus annotari merentur vel inflammationes intestinorum, vel rigidæ obstructiones & exsiccationes, vel occlusiones circa intestinum cæcum, a comestis solidioribus & durioribus substantiis, vel valvulosæ illius protuberantiæ circa hoc intestinum inversiones vel intestinorum implicationes & involutiones, vel herniæ incarcerationes, vel etiam scybalorum in inferioribus intestinis indurationes, missis aliis singularibus & ex rarioribus observationibus petendis causis.

§. IV. Dum vero talis status, qui intestina affligit, admodum acutus est, natura vero ex suo officio huic afflictioni consulere & occurrere debet, ita ejusmodi intestinorum morbum adhuc offendunt fæcum alvinarum opple-
tiones & retentiones, quo minus reliquæ afflictioni auxilium commodum ferri queat; unde primarium ejusdem naturæ conamen est, quo antea hæc scybala removeat, quæ reliquum affectum maxime molestant; sed cum hæc ob præsentem læsionem deorsum educi nequeant, in corpore vero ob urgentem calamitatem retineri non debeant, ita omnino natura eadem, salutari intentione per superiores regiones educit, quo deinde reliquæ afflictioni subvenire queat.

§. V. Interim nulla physica ratio necessitat & ex sua efficacia quasi intestina cogit, quo citra talem salutarem respectum, per se, & per valorem spasmorum nudorum excrementa sursum exprimat, cum alias fæces alvinæ satis diu retineri possint, licet nullam talem inversam peristalsin causentur: interea vero ejusmodi excretio tunc contingit, quando talis labes in intestinis occurrit, quæ circa sui restitutionem non physico sed vitali magis respectu fæcum alvinarum tempestivam remotionem urget.

§. VI. Et dum plurimæ prædictarum causarum ita comparatæ sunt, quo ex inducta & præsentē humorum stasi facile putrefactorium effectum commi-
nentur, ita salutaris hæc naturæ intentio, circa scybalorum excretionem salutarī
tamen eventu destituitur, quoniam interea radicale malum, non modo in firmi-
orem possessionem transit, sed & per accidens, sub illa inversa peristalsi &
spasmodica commotione, citra tamen naturæ intentionem, quæ magis sui cor-
poris integritatem quam interitum prosequitur, ad eventum periculosum pro-
movetur.

CAPUT VIII. DE CHOLERA.

§. I.

Morbus hic qui Cholera nomine imprimis inter veteres venit, est satis fre-
nuus & impetuosus, qui interdum sine febre interdum vero cum febre
conjunctus decurrit, & ratione præcipitis sui exitus acutam indolem non tam
æmulatur, quam rectius præsentat.

§. II. Biliosus hic morbus de quo impræsentiarum loquor & qui cho-
leræ nomine venit, paululum adultioribus sive natu majoribus subjectis obtin-
git, & consistit in dejectione vehementi bilis acrioris, tam per vomitum, quam
per diarrhoeam, utpote quæ excretio, cum efficacibus spasmis stipatur, tam
circa ventriculum cum magnis eadialgiis & succussatoriis torsionibus, quam in ab-
domine cum acute torminosis & lancinatoriis doloribus decurrentibus: & hæc
repentina & vehemens evacuatio, non modo excessivo quodam modo insistit,
sed etiam cito ad eventum pertingit, langventibus interea & animi & corporis
viribus, affligentibus magnis angustiiis præcordialibus, molestantibus vertigino-
sis capitis perturbationibus, incommode afficientibus ardoribus in ventriculo,
œsophago, faucibus, intestinis & exitu ani, nec non excoriationibus, tam hujus
intestinorum exitus, quam intimiorum faucium, ut & arrosionibus & stupefa-
ctoriis obtusionibus dentium.

§. III. Causa hujus affectus est bilis valde acris & corrosiva, quæ prop-
terea tam strenuis & impetuosus motibus cito & impatienter ad excretionem
promovetur, quoniam corporis salubritati magis proficuum est, si caustica ta-
lis bilis cito expellitur, quam si diutius retinetur, quoniam sine mora partes
textas intestinorum & ventriculi pessime afficit, lædit & corrodit, adeoque pu-
trefa-

trifactoriis mox insultantibus effectibus ansam præbet, quo respectu etiam hanc excretionem salutarem voco, modo limites congruos quisquam non transgrediatur.

§. IV. Et quo bilis corrosivam talem qualitatem nanciscatur, efficit vehemens illa & intimior confermentatio ingestorum talium, quæ alias facile fermentativum motum subeunt, inde evenit ut in subjectis vel per se bile abundantibus & cholericis, vel quando sub prægressa iracundia bilis copiosius profusa est, post assumpta pingvia, dulcia, mellita, frixa, fæculenta & similia, tam acris subactio & fermentativa commotio succedat, ex qua acida bilis principia ita exaltantur & attenuantur, quo corrosivam hanc efficaciam induat.

§. V. Si itaque hæc caustica bilis in Ventriculo & circa tendinosum pylorum obhærescit, adeoque hanc partem & regionem ægerrime afficit, tunc superveniunt per initia torsiones & constrictiones rigidiores, tam in ventriculo quam circa illum, quæ ad futuram hujus nocivæ bilis eliminationem respiciunt, ex quibus proinde eximie illæ cardialgiæ oriuntur: quid quod evenit, ut ab extra introrsum humores copiosius affluant, quando acrior bilis corrosivam suam efficaciam in ventriculo exserit, quippe qui naturæ mos est, quo stimulatoriis effectibus sese opponit, unde extrinsecus horripilationes, intrinsecus vero ardores oriuntur.

CAPUT IX.

DE

BILIOSIS INFANTUM DEJECTIONIBUS.

§. I.

CHolericis ejusmodi affectibus sæpius subjiciuntur Infantes, qui diversis effectibus & frequentioribus invasionibus sese comprobant: & hi alia diversa gravia pathemata una inferunt, quæ inrerdum cum funesto eventu exeunt, unde illorum indoles recte significanda est, quo partim præservatoriis, partim curatoriis applicationibus iisdem artifex legitime consulere possit.

§. II. Exordiantur tales cholericæ evacuationes, mox in tenera infantum ætate & præcipue quando adhuc lactantur, siquidem communiter ad talem cholericum affectum lactatio contribuit; succedunt tales dejectiones cum torminosis doloribus, unde ex alteratis viridescentibus aut coagulatis excrementis, fœminæ prædicere sciunt, quod infantes torminibus laborent, sub quibus multos ejulatus effundunt, valde inquieti sunt, quid quod plane epilepticis insultibus afficiuntur: excrementa vero diversum colorem præsentant, sive æruginosum, sive gramineum, sive obscurius viridescentem, sive croceum, sive vitellinum, in qua postero-

si qualitate imprimis *fæces* alvinæ constant ex molleculis coagulatis, quasi vitellus ovi ad duritiem coctus, frustulatum discerptus intermixtus sit; quando vero graminea observantur excrementa, tunc videtur, quasi filamenta graminea discerpta & concisa *fæcibus* alvinis intermixta sint.

§. III. Et hæc ipsa quidem excrementa communiter produnt morbidum infantum statum, aut quod iidem in intestinis male se habeant, & subest omnino in tali statu acrior bilis constitutio, unde intestinis offensio & rosiva quædam stimulatio accidit; cum vero infantes ad sufferendas qualescunque læsiones admodum sensibiles sint, ita huic bili acriori in intestinis hærenti, vel spasmi acerbiores intestinorum vel perfectæ convulsiones opponuntur, quo noxia hæc & teneriori corpori valde inimica materia vegete & tempestive expellatur.

§. IV. Et hæc tam suspecta bilis acredo illis evidentibus signis sese comprobat, dum in infantibus exitum ani excoariat, nec non linteamina intra quæ scybala infantum dejecta sunt, corrodit, siquidem ex iisdem acidus ille fœtor satis eminenter expirat; unde etiam canes, qui aliàs infantum excrementa avidius ingerunt, has *fæces*, cum tali bile inquinatas, averfantur.

§. V. Quo vero bilis acrem hanc qualitatem concipiat, communiter contribuit, lac nutricum sive per animi pathemata, sive per malam dietam, sive per venereas concupiscentias & actiones, sive per refrigerationes alteratum, quale lac in infantum ventriculo & intestino duodeno cum bile fortius fermentescit, adeoque bili in infantibus aliàs tenuiori ob reliquam attenuationem talem acridinem inducit.

CAPUT X.

DE

DIARRHOEA.

§. I.

Solennis & frequens hæc est alvina excretio, quæ propterea simplici sua denominatione effluxionem aut transfluxionem exprimit & consistit in pituitoso, seroso, mucilaginoso, copioso tamen & largo fluxu alvino, non passive intestina excidente, sed sub activis repetitis & validis expressionibus succedente.

§. II. Quare hunc alvi fluxum satis sæpe tormina & tractiones intestinorum comitantur, præprimis quando paulo difficilius procedit; familiarior esse deprehenditur hæc diarrhœa subjectis humidioribus, in quibus vel sua sponte, imo interdum statis temporibus & periodis aut annuis recursibus, vel post prægressum errorem dieteticum, oritur, qui occasionem aliquando huic evacuationi subministrat.

§. III.

§. III. Præter concurrentia intestinorum tormina, lassitudinem corporis, appetitus aliqualem imminutionem, & supervenientem nonnunquam sitim, aut inquietudinem mediocrem in abdomine, exiguam horripilationem, animi torporem & remanentem obtusiores sensum in interioribus abdominis nihil mali involuit, nisi excedat; aliàs utplurimum euphoriam post se relinquit & ab alijs abdominis affectibus præservat: si vero minus frequenter recurrit, aut impetuosè decurrit, cum tempore hypochondriacos affectus, post se relinquit: repente vero suppressa diarrhœa, variorum morborum certior & efficacior causa fit.

§. IV. Est itaque diarrhœa actus naturæ, salutari intentione susceptus ad evacuandum superfluum serum mucilaginosum, in primis viis aut humoribus collectum, aut ex abdominis peripheria repressum, & in necessaria sua transpiratione interceptum, nec non ad expellendum aliud in intestinis obhærescens adversum objectum, destinatus.

§. V. Absolvitur hic actus maxime auctiori peristalsi, quæ nonnunquam ita intenditur, ut spasmodum & torminum indolem referat, quod eo facilius contingere solet, quo minus materia evacuanda mobilis & tractabilis est; deinde vero in hoc affectu augetur & acceleratur secretio feri mucilaginosi per intestinorum glandulas, qui duplicatus actus ita proportionate absolvitur, quo salutaris efficax & tempestiva exoneratio noxiorum vel adversorum subjectorum obtineatur.

§. VI. Unde nudus intestinorum spasmus aut nuda vellicatio minime hunc actum absolvit, siquidem spasmus illi aut reliqua mitiora peristalseos augmenta, sub illo directorio stant, per quod ad excretionem ordinatam deduci & applicari debent: quemadmodum non de necessitate spasmodum est, quo sibi relictis evacuationem inferant; deinde etiam diarrhœæ sæpe nullum demonstrativum stimulum excipiunt, quin potius activum suum decursum eo ipso comprobant, quod exquisitis non raro periodis in diversis individuis recurrant.

§. VII. Aliàs quidem ad diarrhœam disponunt singulæ illæ causæ, quæ vel intestina moleste afficiunt, adeoque salutari consilio naturæ tempestive remonentur, siue sint biliosa, acrida, siue salina concentratiora & ex parte corrosiva subjecta, vel quæ primas vias onerant, & negotium concoctionis, chylificationis atque reliquæ ordinariæ abstersionis, depurationis & secretionis impediunt, uti sunt materiæ mucidæ, serosæ, intestina & primas regiones opplentes, vel alimenta insveta aut adversa & cum nausea ingesta, vel incongrue in Ventriculo & proximo intestino confermentantia, adeoque iterum molestius in hisce locis naturam afficientia, vel denique serum subtile ad interiora repressum, quod

cum per superficiem abdominis non excernitur, nunc in nobiliores partes retropulsum, cum spissiori sero subactum, sub aucto tali motu secretorio & excretorio citius e corpore expellitur.

§. VIII. Et quanquam hic actus non modo generice salutariter præviusus sit, imo sæpe cum euphoria occurrat, tamen interdum etiam contingit, ut natura quæ ab erroribus nunquam libera est, in absolvendo hoc actu similiter errorem committat, dum vel in eodem excedit, vel inopportuno tempore & ausu aliquando eundem exercet; sicuti diarrhœæ in hectica, phthisi, scirrhis abdominis, malo hypochondriaco &c. rarissime bene excurrunt, & communiter tunc occurrunt, quando affectus exacerbatus in subjectis immoderationibus ad aliquem finem properat, quo nonnunquam occasiones quædam vel sensum in intestinis vel functiones affligentes & exacerbantes, contribuunt.

CAPUT XI.

DE

DYSENTERIA.

§. I.

Licet appellatio præsentis affectus nil nisi morbidam aut malam intestinorum dispositionem involvat, tamen juxta veterum & ipsius etiam Hippocratis interpretationem & explicationem acrem alvi fluxum & torminosum intestinorum affectum indicat, qui ratione indolis suæ, plurimos alios alvi fluxus gravitate & vehementia superat.

Conf. Stahlî Disp. de Dysenteria.

§. II. Observatur hic affectus vel simplicior vel cum febre complicatus, in quo posteriori statu periculosior est & facile epidemicus sive contagiosus redditur; consistit in genere in sangvinolento fluxu alvino, cum multis torminibus conjuncto, concurrentibus tenesmis & dolorificis torsionibus acerbis & morficantibus circa exitum ani, qui fluxus tamen tota sua indole, ab hæmorrhoidali evacuatione discrepat, imprimis cum sanguis excretus mali odoris & coloris sit, & reliquæ etiam circumstantiæ, cum negotio hæmorrhoidali non conveniant: insuper sub hac dolorifica alvina depositione, frustula quædam membranacea & filamenta dejiuntur, vires valde languent, appetitus deficit, superficialis horripilatio afficit, aspectus faciei morbidus redditur, patientes lectum petere tenentur; gravius hic affectus detinet plethoricos & cholericos, & de reliquo certo anni tempore, videlicet Julii & Augusti mensibus ingruit.

§. III. Quando febris conjungitur, unâ communia febrilia symptomata corri-

corripium, affectus quoad omnia signa redditur impetuosior, adeoque celebriores progressus servat, concurrentibus angustis præcordialibus majoribus; alias hic affectus per unam & alteram septimanam continuat, & si loco sanguineæ dejectionis spumidam, foetidam, filamentosam & saniosam materiam effundit, Dysenteria alba nomine venit, quæ periculosior est, quam dysenteria rubra & simplex: quod si tam simplex quam febrilis dysenteria, tanto magis vero hæc, repente supprimitur, pessime cedit negotium, siquidem facile interna putredo ingruit, ut citius misere pereant hæcenus afflicti patientes.

§. IV. Utut vero ex suis symptomatibus & non raro etiam ex eventu hic affectus pro pernicioso, declarari possit, tamen adhuc quædam circumstantiæ occurrunt, ex quibus huic evacuationi salutaris quidam respectus commode attribui potest: etenim si hic corruptus sanguis retinetur, aut excretio hæc subito supprimitur, quo ille retineatur, perit æger, si vero hæc abstersio & evacuatio legitime decurrit, neque in excessu neque in defectu peccat, restituitur omnino patiens, teste constanti experientia.

§. V. Sanguis, qui cum tantis torminosis & spasmodicis motibus adeo rigoroſe & impetuoſe dejicitur, jam pronus est in putredinem, quia cum materia biliosa acerrima & fermentativum motum repente excitante inquinatus est, hinc salutari omnino consilio & conamine benigna natura talem sanguinem cito & strenue expellit, ne in intestinis actualem aliquam putredinem assumat & propaget, quo respectu etiam hæc excretio salutaris vocari potest.

§. VI. Ad talem sanguinis iniquationem, contribuit vehemens illa fermentativa commotio, quæ in intestinis contingit, quam provocat comestio fructuum immaturorum, acidorum & subinde fermentationi non parum subjectorum, quales vel in prædictis mensibus occurrunt, vel præmature ingeruntur & cum bile vehementer confermentant, ex hac colluvie acerrimæ & corrosivæ substantiæ evenit, ut intestina intimius arrodantur, & absterſa, corrosa & colliquata interiori tunica, ostiola venarum aperiantur, unde sanguis sincerus in cavitate intestinorum effluit, qui si extra motum suum redigitur, per se pronus est in putredinem, ita nunc cum inquinamento illo acri fermentativo acido bilioso commixtus, eo facilius ad corruptionem subeundam disponitur, ut adeo tempestive natura hanc saburram cum maximo impetu expellat.

§. VII. In subjectis plethoricis affluxus & effluxus in affectis locis copiosior est, facilius vero ob corrosivum effectum inflammatorius motus accidit, tanto magis vero, quo vehementior evadit interna arrosio, sub qua febrili commotione, subtilia talia principia organica, fermentativa acido-sulphurea intra sanguinem resorbentur eidemque similem putrefactorium interitum minantur, ex quo natura multiplicibus scopis, tam repurgandi sanguinis, quam absolven-

dae internæ inflammationis satisfacere debet: evenit eo ipso, ut ab ægrotantibus apospasinata talia transpirent, quæ e fermentativa commotione bilis primum genita fuerant, & quæ ipsa etiam vicissim aliis sanis subjectis communicata non modo similem febrilem motum provocant, sed & in illis locis in quibus biliosam colluviem offendunt, similem fermentativam commotionem excitant, ut ita tam dysenteria, quam complicata febris, per contagium propagetur, id quod tanto facilius in ejusmodi subjectis contingit, quæ similes fructus acidos aut accedentes aut immaturos comedunt, vel quæ cholericæ magis indolis existunt & frequentioribus iracundiis exponuntur.

§. VIII. Sicut corrosivus ille effectus, qui a prædicta materia in intestinis ortiur, teneriorem & molliorem internam villosam tunicam consumit & abradit, ita cum reliquis excretionibus frustula & filamenta de tali tunica excernuntur: quin evenit, ut interdum maligna quædam interna ulceratio in intestinorum cavitate generetur, ex sanguine parcius profuso sed textura intestinorum paulo magis corrosa, hinc alba Dysenteria provenit, in qua ichorosa & foetida illa materia similibus impatientibus & vehementibus torminosis commotionibus ejicitur: quæ ulceratio vero quia magis magisque latius se expandit & humorum seroso mucilaginoso biliosorum affluxui, quidquod constanti irritamento & inquinamento exposita est, ob id difficilius mundificari & consolidari potest, hinc affectus facilius in sinistrum eventum degenerat.

CAPUT XII.

DE

LIENTERIA.

§. I.

ALia hæc species excretionis ex intestinis est, quæ magis erroneam indolem quam salutarem respectum involvit, qua alimenta ingesta, sine alteratione & concoctione, iterum excernuntur, qualis affectus præcipue in infantibus tenerioribus, rarius vero in adultioribus subjectis observatur.

§. II. Et hæc ciborum crudiorum evacuatio, haud ita tacite contingit, neque juxta communem opinionem passiva quadam elapsione nititur, sed diversos activos concursus infert; siquidem diversæ obscuriores & per intervalla recurrentes stricture spasmodicæ, in intestinis affligunt, una cum appetitus gravi dejectione & nauseabunda ciborum aversione, ut & concurrentibus cardialgicis afflictionibus; qui affectus si aliquandiu durat, atrophicum statum post se trahit, & febrilem inordinatam commotionem sub acerbiori suo decursu involvit; ubi
adhuc

adhuc ex antiquiorum mente gradus hujus affectus commemorare placet, quando initia aut mitiorem illius statum passionem Coeliacam, perfectiorem vero illius gradum atque complementum Lienteriam nuncupare maluerunt.

§. III. Iuxta styllum antiquitatis præsens affectus communiter læsæ facultati retentrici adscribitur, a quibusdam vero irritatæ facultati expultrici adsignatur, denique quidam nomini magis satisfacere gestientes Lieni culpam imputare voluerunt, quasi a defectu sufficientis fermenti, a Liene præparandi, dependeat; quanquam vero quælibet harum opinionum suas difficultates habeat, tamen cum media harum magis consentire placet, sub justa tamen interpretatione, quia facultatis expultrici accusatio nimis metaphysica est.

§. IV. Ex eo itaque affirmo, quod Lienteria sit opus naturæ, non vero læsa facultas corporis, aut ventriculi & intestinorum nuda debilitatio, & relaxatio, sed potius actus ad præfixum certum finem directus, qui finis consistit in cibi, contra appetitum ingesti & adversi, tempestivam remotionem: siquidem illi motus torminosi tam in Ventriculo quam in intestinis sub Lienteria contingentes, testimonium magis de actione, quam de passione perhibent, quo de reliquo Cardialgica pathemata, tanquam consecutaria intimiorum stricture circa ventriculum & appetitus dejectio, sive activa alimentorum aversio, pro illustrando hoc asserto, pertinent.

§. V. Quod hic affectus non a laxitate & atonia Ventriculi & intestinorum pendeat, varia possunt produci documenta, illud ad minimum in hac opinione notandum est, quod commodius alimenta assumpta in flaccidis & laxioribus visceribus delitescere & decumbere possent, quam per tot circumvolutiones & flexuras elabi deberent: neque propterea illæ accusatæ activæ stricture & commotiones confusæ sunt, sed ad illum scopum prævisæ, quo cibi, qui de præsentī naturæ adversi & molesti sunt, mox removeantur: quemadmodum cum Lienteria non raro actuales vomitus vel concurrunt vel alternant.

§. VI. Ad talem affectum, & quo natura de retinendis cibis nauseam & conversionem concipiat, disponit præprimis prægressum vitium in diætā commissum, quando teneris infantibus aut subjectis sensibilibioribus, antea officina concoctionis cum multis & dyspeptis alimentis oppleta & onerata fuit, sicut illud familiare malum est, dum infantibus ad summam quasi saturitatem cibi obtruduntur; quod si itaque natura imposterum ingurgitata alimenta per vomitum non rejicit, tunc eadem per alvum inconcocta excernit & tam diu in hoc negotio administrandæ & continuandæ concoctionis acquiescit: hinc in cura hujus affectus multum valet abstinentia.

CAPUT XIII.

DE

ICTERO.

§. I.

QUamquam in hoc affectu excretio bilis insolita & extraordinaria e superficie corporis occurrit, attamen illa primariam suam causam in nobiliori abdominis viscere habet & supponit, siquidem impedita ordinaria excretionem, bilis per ductum choledochum in intestinum duodenum nititur, ut propterea retenta & latius dispersa bilis, tanquam materia mixtioni animali inimica per insolitam viam, bono omnino conamine, ejiciatur.

§. II. Benignior Icterus est flavus, peior & deterior vero est niger, uterque prodit sese vel flava vel nigra defœdatione superficie corporis & in flavo tanquam mitiori, affligit multa lassitudo virium & appetitus dejectio, alvi segnities intercurans cardialgia, æstus aridus, volaticus, capitis temulentia, nauseabundus sapor in faucibus, alternans conatus vomendi; proinde excrementa sunt pallida, urina est crocea, atque variæ inquietudines in abdomine occurrunt: plurima horum pathematum in nigro ictero sunt acerbiora, ubi etiam febrilis & hecticodea commotio urget, donec tandem misere & sub horrido aspectu in hoc pereant patientes.

§. III. Icteri flavi causa est constrictio ductus Choledochi, & interceptio affluxus bilis intra intestinum duodenum, unde hæc bilis refluit, præcipue per ductum hepaticum in sangvinem & futurum negotium secretionis bilis sufflaminatur: inde etiam concoctio est difficilis, alvus segnis, colluvies fecum alvinarum pallida, & quia impofterum hæc bilis sangvini copiosius interfusa largius cum Urina secernitur & excernitur (quia viæ urinariæ subtilioribus talibus recrementis sequestrandis magis aptæ sunt) propterea ipsa urina est valde flava.

§. IV. Bonum itaque naturæ opus hoc esse indico, dum bilem per alia loca eliminat, quando eandem per consveta excernere non potest, unde de præfenti illæ viæ pro excretionem bilis extraordinaria selectæ sunt, quæ alias feri transitui & excretioni dicatæ sunt: dum vero bilis ut sulphureus humor valde subtilis est, ita ad orgasticas sangvinis commotiones & connexas exæstuationes multum contribuit; cæterum vero illæ causæ ad icterum concitandum contribunt, quæ immoderatas stricturas in primis viis provocant, quo vel repentinus terror, vel subitanea refrigeratio externa aut interna vel adstringentium usus disponit.

§. V.

§. V. Unde imprimis ad Historiam practicam spectat, quomodo præ-
mature suppressam febrem intermittentem, aut repente oppressum menstruum aut
hæmorrhoidalem fluxum, ut & male tractatum hypochondriacum morbum &c.
Icterus secutus sit, & si vel citius, vel cum mora, bilis in humoribus dispersa cor-
rumpit, tunc pristinum suum colorem amittit & ob conceptam nigredinem,
nigrum Icterus constituit: quæ bilis in tali deteriori statu & qualitate diversis
textis partibus corruptionem communicat, ut hæctica febris, quæ internis abscessi-
bus opponitur denique superveniens, huic tragædiæ funestum finem imponat.

CAPUT XIV.

DE

VERMIBUS.

§. I.

Denique in serie extraordinariarum excretionum, quales hæcenus explicavi,
mentio facienda est excretionis Vermium, quæ non modo satis frequen-
ter, sed & cum multis morbidis molestiis conjuncta contingit, sicuti imprimis
infantiæ & pueritiæ ætas, cum hac molestia usitatus affligi solet, licet aliquando,
rarius tamen, adultiores homines vermibus vexati conspiciantur.

§. II. Et ita ejusmodi vermes diversæ speciei in Ventriculo & intestinis
generantur, qui postea vel sponte interdum excernuntur, vel varia pathemata
una inferunt; ex illis vero frequentius occurrunt tormina in intestinis, pavores
nocturni, multæ sputationes, imprimis matutinis horis succedentes, stridor den-
tium, angustię jejuno ventriculo occurrentes, alvi modo laxitas, modo adstri-
ctio, cum inflatione & torminibus conjuncta: appetitus est vagus & communiter
famelico ventriculo pejus habent; sitis matutinis præcipue horis urget, corripit
quandoque plane motus convulsivus & successive tabes affligit, omissis pluribus
huc spectantibus characteribus.

§. III. Sunt vero Vermes in corpore vivo humano plane alienum & adver-
sum quiddam, dum præcipue in concoctionis officina, necessarium nutrimentum
auferunt & in suum succum convertant, ob id subjecta successive exequantur, im-
palescunt & contabescunt, & quando crudiores quædam materiæ ex intestinis per
primas vias transferuntur, tunc ibidem in tenerioribus glandulosis partibus suspectos
infarctus & atrophicos affectus causantur.

§. IV. Neque tantum Vermes laudabilem chylum consumunt, sed & si-
mul moribus suis & variis serpentibus & quaquaversum repentibus cursibus per
intestina, incommode & male affligunt subjecta, ut subiade natura interdum ve-

Tt

hemem.

hementioribus torminosis, colicis, interdum plane convulsivis commotionibus eorundem efficacem expulsionem suscipiat & urgeat, quo a tam pernicioso objecto sensum afficiente, laudabilem digestionem atque se- & excretionem in intestinis administrandam impediante, ut & chylum necessarium & utilem auferente, corpus suum liberet, quam excretionem tanto immoderatori conamine prosequitur, quo magis hoc objectum molestat & adversum est.

§. V. Quod genesis Vermium attinet, haud affirmo quasi a qualibet externo seminio iidem proveniant, quin potius adverto, quod tales vermes, qui in hominibus generantur, alibi non occurrant, unde per homines tales vermium species propagari credo, siquidem mox ab infantia communicatio nutricum forte cum similibus Vermibus inquinatarum cum infantibus & conversatio infantum & puerorum inter se invicem, talem communicationem seminiorum, ex uno corpore in alterum comprobare potest.

§. VI. Et dum Vermes alimentum consumunt, propterea in subjectis afflictis appetitus avidus & vagus est, & subinde tales apparatus cum appetitu connexi, immoderatus suscipiuntur, ut sunt frequentes illæ sputationes, qui respectum suum habent, ad alimenta assumenda, cæterum vero hi Vermes in intestinis obhærescentes, non parum se- & excretionem cum hisce partibus perpetrandas impediunt, unde diversa anomalia circa easdem frequentius occurrit.

SECTIO OCTAVA.

DE

AFFECTIBUS SEROSIS.

§. I.

IN prioribus longum numerum affectuum sanguineorum, cum connexionibus suis & consuetudinibus recensui, posteaquam vero in præcedenti sectione diversas alias excretiones, ad salutarem scopum prævisas commemoraverim, ad Serii vitia pertractanda nunc me converto, in quorum deductione tamen simul significabo, in quantum tales morbi cum Hæmorrhagiis & motibus hæmorrhagicis consentiant, ut in eo etiam præsentis Pathologiæ nexus rationabilis, & ex experientia medica constanti & solerti petitus, emineat.

§. II. Affectus serosi vero illi dicuntur, in quibus maxima culpa sero copiosius retento adscribi debet, quod laudabilibus humoribus annexum, varias depravationes, adeoque tam crassi & consistentiæ humorum, quam legitimæ solidarum partium constitutioni, ut & congruis se- & excretionum vitalium successibus

bus multa damna & incommoda infert, quin denique tales effectus & consecutiones causatur, ex quibus nonnisi funestus eventus metuendus est.

§. III. Fundamentum horum serosorum morborum, maxime consistit in impedita excretionem & copiosa retentione feri, quod dum per se excrementitiam & inutilem substantiam constituit, ita non alios quam noxios effectus parit, si diutius asservatur & coacervatur: ante omnia vero tales perniciosos effectus in illos humores transfert, cum quibus communiter fluctuat & inter illos lympham præcipue inficit, quæ ob gelatinosam suam consistentiam tenue serum citius assumit, sed ab eodem in spissierem, saponariam, mucidam crassitiam redigitur: deinde vero successive solidis partibus, tam mediante spissiori hac lymphâ, quam per se varia damna minatur & communicat.

§. IV. Cum hisce serosis affectibus, concurrunt ordinariarum excretionum impedimenta, quæ hac intimiori feri cohæsione cum humoribus nituntur, siquidem urina parcius & impeditius profluit, alvus segnius liberatur, & diaphoresis tardius minusque sufficienter decurrit; unde & humoribus & reliquo corpori, tanto magis inquinatioes præternaturales accidunt, & vel particularis vel totalis intemperies & dyscrasia supervenit.

§. V. Ob id ordo vitalis graviter mutatur; & dum ipsa vita propriè per se - & Excretionem obtinetur, ita nunc sub tali offendiculo quasi directè Vitalis œconomia læditur; qui status quo magis insolescit, eo magis reliquum successum motuum vitalium turbat, quin denique tantum efficit, quo huc illuc in corpore actuales corruptiones magis ulcerosæ, quam putridæ, oriantur, & denique cum tabe & hæctica tota hæc tragœdia excurrat: siquidem communiter affectus serosi, chronici existunt, & irregularibus successibus, quin complicatis & intricatis circumstantiis & pathematibus expositi sunt.

CAPUT I. DE CACHEXIA.

§. I.

INter hos serosos morbos ordine primo genericum illum affectum produco, qui medicis Cachexia audit, quæ vi vocis depravationem habitus corporis denotat, siquidem hic affectus maxime sese cum morbo illo externo aspectu prodit, qui a vivida ordinaria & florida constitutione nimium quantum discedit & pallidam, subtumidam, livescentem, pendulam & flaccidam deformationem induit, quasi corpus vaporoso, adeoque omnino morbido tumore affectum

affectum sit; & licet hic affectus intimiorem radicem & majorem causam involvat, tamen placuit medicis a tali phænomeno, qui sensus mox afficit, eundem denominare.

Conf. Stablii Disp. de Cachexia.

§. II. Affectus non est infrequens, familiarior foeminis, quam viris, in juniore aetate usitatus, quam in valde adulta occursans, subjecta de reliquo spongiosiora corripuens; hic præter externam corporis deformationem ordinariorum excretionum impeditiorem successum, alvi segnitiam, aliquando percurstantem inquietudinem flatulentam cum abdominis duritie alternantem, infert: Urina est vel parca vel pallida, animus torpet, vires langvent, corpus laborat constanti lassitudine, appetitus est vagus, concoctio difficilis; afficit frequens cardialgia & asthmatica molestia, somnus est impeditus, accidit nonnunquam moderata pedum intumescencia, extrinsecus corpus magis friget, in hypochondriis interdum sensus constrictionis & gravativi incommodi, aut etiam duritiei insolitæ afficit: in foeminis menses vel desunt vel insufficienter fluunt, vel inordinate procedunt vel impallescent, quæ singula pathemata si continuant, interdum in Hydropem, aliquando in hæcticam, desinunt.

§. III. Quoad genealogiam horum pathematum notandum est, quod palmarium vitium in hoc affectu hæreat, in depravata Lympha, quæ a sero insufficienter excreto & largius retento, ita inquinata fuit, ut aliqualem gradum mucilaginosæ spissitudinis suscepit, unde etiam accidit, ut lymphæ talis mucilaginosa, sub continuo transitu per partes spongiosas, fibras carnosas, relaxet & emolliat, quæ proinde inturgescunt, & flaccidum atque pendulum illum habitum constituunt: dum vero fibrillæ adeo inflatæ & emollitæ propius ad se invicem accedunt, eo ipso interstitia sive poros coarctant, & sufficienti ac intimiori ingressui sanguinis aditum denegant, unde calor & color imminuitur & transpiratio superficialis sufflaminatur, adeoque serum subtile sulphureo-salinum acre magis in corpore retinetur.

§. IV. Et dum Serum lymphæ adeo innexum est, evenit per reliquam connexionem, ut urinæ & alvi excretio impeditius succedat, adeoque ob talem totius œconomix vitalis depravationem, vires & animus langveant, cum in corpore ita deperdito omnino fastidiat multum operari, siquidem ob alvi successivam obfirmationem & constrictionem, & sanguinis activam restrictionem versus præcordia, nec non difficiliorem transitum per pectus & hypochondria partim difficilior respiratio, partim successiva hypochondriorum inflatio oritur, quid quod subinde appetitus bono jure langvet, cum neque consultum neque rationale sit, corpus adeo depravatum nutrire & sustentare; & cum foeminæ alias laxioris habitus existant, ita præter aliam adhuc digniorem causam huic affectui Cachectico

cheetico facilius quam viri exponuntur; de reliquo hic affectus eo contumacior est, quo firmitus serum illud laudabili lymphæ innectit, & lymphæ magis magisque spissiore consistentiâ nanciscitur.

§. V. Quo vero Serum copiosius retineatur & successive utili lymphæ commisceatur diversæ causæ contribunt, inter illas principem locum tenent spontanearum salutarium Hæmorrhagarum perturbationes, imminutiones aut suppressiones, quod maxime valet de Mensium impeditori successu, imprimis vero per irregularem diætâ introducto, propterea fœminæ magis huic affectui subjiciuntur: hinc vicissim cachexia in fœminis communiter mensium vitia involvit: non minus in virili ætate aliquando hæmorrhoidalium fluxuum aut moliminum perturbatio ad eundem affectum disponit; unde contingit, ut sanguis per Venam Portæ nunc copiosius transfluens, organa secretoria magis oneret obruat & impediat, quapropter sequestratio seri acrioris a Lympha & tardius & difficilius succedit, quin eo magis pravus hic humor coacervatur, & quo successive firmitus sese immisceat occasio eidem subministratur.

§. VI. Deinde ad hanc Cachexiam disponunt aliæ causæ, quæ seri excretionem impediunt, sive transpirationis ordinariæ suppressiones, sive adstringentium alimentorum, potulentorum & artificiorum ingestiones, sive sudorum spontaneorum suppressiones, sive frequentes sensibiliores corporis refrigerationes, sive immoderatæ exterioris corporis humectationes & emollitiones, quæ ob angustationem pororum seri transitum sufficientem omnino impediunt, sive refrigerantium & coagulantium ingestionem, sive alia offendicula, quæ glandulis mesenterii & hepatis repentinam aliquam stricturem inferunt, ex quibus & diversis specialioribus aliis adhuc causis seri tempestiva, necessaria & sufficiens absterisio & evacuatio graviter alteratur: per priorem vero respectum, hic affectus cum Hæmorrhagiis apprime cohæret, siquidem non raro perturbatos spontaneos sanguinis fluxus, aut molimina hæmorrhagica impedita excipit.

CAPUT II.

DE

HYDROPE ASCITE.

§. I.

DIRUS Hydrops alter ille & maxime fonticus & periculosus, imo scandalosus est affectus serosus, qui Cachexiam quoad præsentem tractationem, excipit & qui etiam interdum ratione Historiæ morborum & consecutionum, morbis usitatarum, Cachexiam sequitur, licet non æque semper ex Cachexia.

Hydrops oriatur, sed aliquando ex se corripit, adeoque citiores progressus faciat.

Conf. Stahl's Disp. de Hydrope Ascite.

§. II. Est hic ascites morbus ille immedicabilis, qui minime cum nuda quadam transitoria intumescencia abdominis confundi debet; ex quo evitari possunt illæ solennes confusiones, quæ passim in Historia practica occurrunt, imo illæ temerariæ promissiones, circa curam perfecti hydropis versantes, licet aliæ inflationes quæ de hydropis profapia non sunt, curatæ quidem observentur.

§. III. Hydrops hic, affectus est minus frequens, adultiori tamen ætati familiaris, in subjectis, de humido temperamento participantibus, magis usitatus, non raro sub reliqua sua raritate moliminibus aut fluxibus sanguineis prægressis, sed suppressis, superveniens, qui sese cum tumore abdominis aquolo & concurrentibus communiter œdematosis inflationibus, sistit; affligit una difficultas respirandi, urina difficilius, parcius & non nisi pallida, interdum etiam acris effluit, alvus est inordinata, aliquando plane turbulenta; vires valde langvent, corpus pallet & friget, animus torpet, appetitus est vagus; afficit frequens cardialgia, somnus est perturbatus & prout tumor hydropicus magis increbescit, tunc vel superficies in abdomine dehiscit, vel in pedibus fissuræ tales oriuntur, ex quibus serum illud mucilaginosum emanat, & nisi medela tempestiva adhibeatur corruptio quædam maligna & semi sphacelosa supervenit, interdum excipiunt impetiosi alvi fluxus, aliquando Hæmorrhoides serius erumpunt maxime in viris hæmorrhoidariis & in hypochondriis percipitur obtusus quidam dolor: in demortuis vero observatur communiter hepar vel durum, siccum, constrictum, aridum, & exsiccum, vel in quibusdam vicissim scirrhusum, tumefactum, expansum & inflatum, ut hepatis glandulæ admodum protuberent, & a vasculis probe discerni queant.

§. IV. Quod modum fiendi aut hunc affectum producendi concernit, tunc summum malum in hoc affectu consistit in actuali Lymphæ cum sero depravatæ, extravasatione & effusione e suis vasculis tenerioribus intra abdominis cavitatem, quæ contingit ob perruptionem tenerioribus hisce vasibus inductam; unde ordinarius Lymphæ motus & progressus maxime alteratur & quoad se & excretionum impedimenta eadem rationes & iidem fiendi modi notari debent, quales in Cachexia modo indicati sunt; dum vero Lympha in cavitatem abdominis tanta copia effluit, neque iterum refluit, tunc partes quas alluit, emollic, colliquat, relaxat, & a necessaria & vitali sua tonica efficacia deducit, quin continuante hac emollitione, teneriores membranaceas partes, ut omentum & mesenterium penitus discerpit; quæ Lympha, dum abdomen adeo opplet non modo

do per expansionem hanc molesti illius asthmatis causa evadit, sed & successive inferioribus partibus sese insinuat, easdemque æque emollit & tumefacit.

§. V. Quando depravatio Lymphæ ad Ascitem contribuit, tunc maior ipsi quam in vulgari Cachexia, inest spissitudo, quæ tantum efficit, quo ob impeditiorem transitum per tenuiora vasa lymphatica, tandem perfecta dilaceratio & perruptio hisce vasis accidat, quæ impossiterum consolidari non possunt, ut propterea hydrops immedicabile malum evadat & Paracentesis, tanquam extremum refugium in Ascite, nullius certi & fidi usus existat: & hæc ipsa quidem spissior lymphæ reliquis glandulosis abdominis partibus communiter damnum aliquod inducit, quod in scirrhoso illo infarctu, qui post mortem in hydropicis conspicitur consistit.

§. VI. Ad hanc depravationem Lymphæ eadem causæ, efficaciori tamen ratione, contribuunt, quæ ad cachexiam disponunt: inter quas iterum primariæ, experientia teste, sunt Hæmorrhagiæ, sive menstruæ sive hæmorrhoidales, repente & contumaciter suppressæ, imprimis vero post largiorem fluxum cum adstringentibus remediis cohibitæ, quæ in visceribus abdominis tantas obstructions repentinas & firmas post se trahunt, ut mox talis laudabilis lymphæ deterioratio occupet.

§. VII. Si itaque Hydrops a præmissorum adstringentium usu inconveniēti ortum trahit, communiter post mortem in hepate alter ille status exarescentiæ & exsuccæ contabescentiæ deprehenditur; sicuti proinde imperitæ febrim intermittentium suppressiones per adstringentia communia febrifuga eundem effectum, tam pro deobstruendis visceribus, quam pro excitando Hydrope sufficientem causantur; quo adhuc spectat prodiga ardentium spirituum, in invetis subjectis, ingurgitatio, in quibus, & non in aliis, iidem, successivam adstrictoriam & coagulatoriam efficaciam ad hanc Lymphæ depravationem necessariam exserunt.

§. VIII. Quæcunque denique causæ ad repentinas oppilationes viscerum abdominis, quo imprimis mala & sinistra artificia medica refero, contribuunt, eadem in aptis ætatibus ad Hydropem Ascitem provocandum aptæ observantur: siquidem de reliquo cum hoc diro morbo interdum Hæctica aut tabes concurrat, quando una in pectore vel Hydrops vel periculosus scirrhus vel perfectus abscessus cum tempore concurrat. Præposteræ denique hæmorrhoidales evacuationes in hoc affectu ut maxime inopportuna, magis nocent, quam prosunt, quoniam tali tempore malum est obfirmatum.

CAPUT III.
DE
ANASARCA ET LEUCOPHLEGMATIA.

§. I.

CUm de tumoribus hydropicis sermonem instituere ceperim, ita mox placeat presentium affectuum tractationem subjungere, qui humidam illam intumescantiam & emolliationem, non in singulari parte, sed in universo ambitu corporis sistunt, adeoque cum cachexia aliquam affinitatem habent, quippe quæ inter hos affectus, mitiorem gradum continet & constituit, Anasarca summum, & Leucophlegmatia medium talem gradum & statum tenet.

§. II. Hi affectus paulo lentius ingruunt & procedunt, sed de reliquo satis insolentes & refractarii existunt; Anasarca quidem consillit in eximia & œdematosa totius habitus corporis inflatione, rupturam veluti minante, quæ tamen præ reliquis similibus hydropicis intumescentiis valde infrequens est; Leucophlegmatia est paulo mitior inflatio, quam Anasarca, sed paulo major quam Cachexia; uterque affectus familiarior in reliqua sua raritate esse deprehenditur scæminis mollioris & laxioris imo tenerioris texture, attamen uterque morbus imprimis prior, haud facile cum Ascite coincidit, nisi diutius duraverit, & per varias & discrepantes medicationes tractatus & offensus fuerit.

§. III. Causæ, quæ ad Anasarcam contribuunt, consistunt in immoderatis & subitaneis excretionum sanguinearum cohibitionibus, in febribus sinistre curatis, in scabie retropulsa, in subitaneis extraordinariarum sudationum repressionibus, quo adhuc ex Historia causarum, in experientia medica occurrentium, refero eventum Venenorum ingurgitatorum innoxium, quem variæ œconomiae vitalis offensiones, læsiones, & perturbationes exceperunt.

§. IV. Adest itaque in hisce affectibus vitiosa lymphæ qualitas, quæ eodem modo ac hætenus de serosis morbis dictum fuit, provocatur & a sero diutius & copiosius retento acquiritur, quæ qualitas eo magis deterioratur, quando serum acre & fermentativum est, quale e scabie retropulsa provenit; operatur vero eo magis Lympha talis mucilaginosa & saponiformis, eliquante, emolliente & relaxante effectu, in externum corpus, quo magis partes antea molliores & ob teneritudinem temperamenti phlegmatici conjuncti & sexus sequioris spongiosiores & laxiores existunt: sicuti reliquæ causæ, quæ viscera abdominis, maxime vero Hepar & glandulas reliquas offendunt iisdemque strictionem aut obstructionem firmiorem inducunt, ad hos affectus provocandos, quadrant.

CAPUT IV.

DE

TYMPANITIDE.

§. I.

Cum hydropicorum tumorum per diversas species hucusque mentionem fecerim, hoc ordine placet aliquid de Tympanitide differere, quanquam affectus hic ad aquosos tumores non æque pertineat, cum tamen partim asciticum quendam morbum præsentet, partim nonnunquam cum Hydrope ascite concurrat, ita hoc loco illius reminiscor: est itaque hic affectus tympaniticus tumor, id est flatulentus & rigide expansorius, quo non modo peritonæum, sed & simul intestina vehementer distenduntur, ut abdomen tympani iactat densum & durum sit, & ad contactum quasi resonet, posteaquam vero flatus aliquot emissi sunt, flaccescit, sed denuo similibus flatulentis extensionibus subjicitur.

§. II. Cum hoc statu affectus præsentis concurrunt varia pathemata, quæ maxime abdomen & pectus affligunt, ut sunt murmura, obscura tormina, tensiones circa umbilicum, gravativa molestia in lumbis & hypochondriis, cardialgia, appetitus dejectio, Ventriculi inflatio, habitus cachecticus, difficultas respirandi, functionum animalium, vitalium & moralium langvor, unde etiam virium decrementum & eximia lassitudo in pedibus corripit, urina est pallida & cruda, vel tenuis & interdum febrilis quædam commotio irregularis accidit.

§. III. Hic affectus est flatulentus non modo in intestinis sed & in toto reliquo abdomine, qui excipit actualem horum viscerum atoniam, quæ per varias causas producitur; qua laxitate præsentem, halituosæ materiæ, partes abdominis magis opplent & extendunt, adeoque organa secretoria in functione sua magis impediunt, quæ jam antea ob eandem laxitatem inertius & magis insufficienter suo officio funguntur, ex eo ejusmodi halituosæ transpirationes magis augentur, unde pectoris motus & libera respiratio graviter offenditur, quid quod sub tali statu, futuræ lymphæ depravationi atque cachecticis & hydropicis affectibus ansa præbetur, imo quoniam hac ratione officina digestionis, chylicationis, depurationis humorum & se- atque excretionis graviter offenditur, ita simul ob hanc rationem singulæ hæ functiones in hoc affectu læduntur.

§. IV. Quicquid itaque ad talem totalem atoniam in abdomine contribuit, illud ad præsentem affectum disponit, siquidem motus hæmorrhoidales, si- ve sub multis difficultatibus procedentes, si- ve per mala regimina & artificia perturbati, nec non variæ Mensium perturbationes & in illis adhibitæ malæ medicationes, ut & acerbiora pathemata hypochondriaca eademque per impetuosam me-

dicamina tractata, aut hystericae passiones finistre curatae, vel colicae & flatulentiae molestiae perversa medicatione offensa, ad talem viscerum abdominis relaxationem futuram inducendam satisfaciunt; ubi merito reprehendo usum vulgarem & liberalem opiatorum in praedictis affectibus, quae ad motuum defectus causando facile contribuunt.

CAPUT V.

DE

OEDEMATE.

§. I.

PArticularis hic est tumor, cum pallore & frigore conjunctus, qui maxime artus, communiter vero pedes, invadit, ex exiguis initiis successive increbescens, mollis, & ad contactum facile cedens, ita ut cum digitis compressus, foveas, lentius sese resituentes atque denuo explentes, constituat, caeterum vero admodum contumax est, & facile in pravas consecutiones conjici potest; qui tumor a reliquis hydropicis affectibus in tantum discrepat, quod magis vaporosus, quam aquosus existat.

§. II. Praeter recensitas has qualitates, subinde oedemata affectae partis stuporem & lassitudinem involvunt, quid quod non raro cum asthmatica afflictione coincidunt, ita ut si vel aliquo modo imminui videantur hi externi tumores, mox illa oppressio pectoris alternet, unde etiam a temeraria Oedematum retropulsione, praeter alios hydropicos & hecticos effectus, catarrhales suffocativi insequi observantur, de reliquo vero eadem oedemata, quando semel occuparunt, contumacius subsistunt, tanto magis vero in subjectis adultioribus & senectuti propioribus: neque etiam illa animadversio praetereunda est, quando oedemata alia ab interna, alia vero ab externa causa ortum trahunt.

§. III. Oriuntur oedemata vel ex suppressis Haemorrhoidibus & perturbatis moliminibus haemorrhoidalibus, nec non ex Mensibus impeditis aut suppressis, vel ex affectibus arthriticis, podagricis & nephriticis, finistre succedentibus aut tractatis, utpote quae species oedematum ex hisce originibus provenientium, peculiarem indolem habent: proinde etiam oriuntur ex nimia & sensibili affectarum partium refrigeratione, aut humectatione & relaxatione, ut & ex febribus male tractatis, ex diuturna artuum defatigatione, ex retropulsa scabie, & similibus causis aliis.

§. IV. Circa causalem respectum hoc loco etiam indico, quod in oedematum genealogia similiter spissior lymphae consistentia & particularis relaxatio

in affecto loco in culpa sit, quæ posterior vel sua sponte ingruit, vel ex aliquibus prædictarum causarum, nimirum nimia humectatione, refrigeratione aut defatigatione inducitur, ut propterea in talem partem humores copiosius transeant, in eadem vero majorem spissitudinem nanciscantur, quia frigori magis expositi sunt, & a subtili sero non satis adæquate liberantur.

§. V. Quando œdemata e perturbatis fluxibus vel motibus sanguineis ortum traxerunt, tunc communiter ex concurrente impedimento justæ secessionis, se- & excretionis feri, spissescencia aliqua lymphæ accidit, tanto magis quando interna viscera, feri secretionibus & absterfionibus dicata, vel nimio humorum infarctu onerata, vel penitus per quaecunque adhibitum regimen aut artificium constricta fuerunt: quo adhuc pertinent, particulares illæ restrictiones tonicæ in inferiora loca tanquam confinia hæmorrhoidalium regionum, sub quibus successive mucilaginosæ talis lymphæ inferioribus hisce artubus emollitionem inducit, concurrentibus tamen motibus illis, quasi a tergo supervenientibus, tonicis, in has inferiores partes directis, qui si aliquo modo reprimuntur ad interiores partes sub spasmodico-congestoriis schematibus recurrunt, & si antehac sub prægresso affectu hæmorrhagico pectus in consensum tractum fuit, nunc etiam idem pectus corripuit.

§. VI. Quando in podagricis affectibus contraria quædam artificia adhibita fuerunt, quæ parti affectæ stuporem vel relaxationem obtulerunt, adeoque legitimæ toni efficaciam vim intulerunt, similiter tumores tales œdematosi excipiunt, quo magis affectæ partes copiosioribus humorum affluxibus patent, sub quibus vero in ipsa parte laxiori affluentibus & transluentibus humoribus variæ alterationes accidunt, ut ita denuo liqueat, quomodo per consecutionem talis tumor cum motibus & affectibus hæmorrhagicis consentiat: quo magis denique in artubus partes musculosæ sunt, eo magis inducta fibrarum emollitio vaporosum talem tumorem æmulatur.

Conf. Stahl's Disp. de Tumore œdematoso podagrico.

CAPUT VI.

DE

SCLEROSI ET HYDATIDIBUS.

§. I.

PRæcedentium affectuum hydropicorum ratio inducit me, quo horum præsentium mentionem faciam, siquidem hi, prioribus hydropicis morbis sese interdum conjungunt, id quod in demortuis per scrutinium anatomicum observatum

vatum fuit: aliàs vero horum affectuum vera indicia aut characteres non aperti sunt, unde etiam hi affectus in vivis non facile agnoscuntur.

§. II. Sclerofis inter Medicos audit plurimarum glandularum & quidem lymphæ transitui & depurationi dicatarum, induratio & obstructio, qua præfente reliquum corpus successive contabescit, & hecticodea quadam febricula corripitur, langventibus viribus & ordinariis se- & excretionibus & reliquis functionibus in homine vivo occurrentibus impeditius succedentibus. Hydatides vero sunt vesicæ majores huc illuc in abdomine & pectore cum Lympha spissiori impletæ, & vel organis, imprimis hepatis, vel membranaceis plexibus adhærentes, quarum in vivis ex certis signis nulla datur cognitio.

§. III. Uterque status ex Lympha spissiori generatur, quæ nunc successive in glandulis, quas adhuc ingreditur, subsistit, & has propterea deobstruit, sed insuper cum tempore in iisdem exarescit, adeoque plenariam indurationem nanciscitur & conciliat, subinde vero magis magisque seri secretionem & lymphæ depravationem sufflammat: quando vero talis spissior lymphæ intra membranas, partim organa certa cingentes, partim alibi constitutas, obhærescit & in illis non modo in stagnationem sed & in stasin transit, ita posthac tales vesicas format; uterque status propter reliquam causandi & fiendi rationem, in contumaciori cachectico & hydropico affectu concurrat, in quo ejusmodi lymphæ depravatio adest, quæ in tenerioribus maxime partibus tales præternaturales effectus edit: interim horum accidentium cognitio non nisi ad illustrationem prædictorum morborum cachecticorum & hydropicorum pertinet, siquidem in hisce affectibus hydropicis communiter Hepatis & glandularum vitia concurrunt.

§. IV. Interim etiam evenit, ut Atrophia, de qua mox agendum erit, quando majora incrementa subiit, talem Sclerosin producat, & Hydatides aliquando sub asthmaticis affectibus diuturnis, aut aliis chronicis abdominis morbis, qui functiones cum Hepate in vitali œconomia administrandas afficiunt & lædunt, una concurrant, ut denique in subjectis sub talibus affectibus emortuis phænomenon tale observationibus anatomicis reservandum, conspiciatur.

CAPUT VII. DE CATARRHIS.

§. I.

Quanquam in superioribus tractationibus varios affectus catarrhales recensuerim, qui caput & pectus corripere & detinere solent, tamen constitui hoc loco breviter in genere de Catarrhis quædam seorsim explicare & indicare, imprimis cum hic affectus tum in ore medicorum, tum in buccis vulgi, valde frequens sit, adeo ut vix quisquam innominato aliquo dolore obtusiori corripia-
tur, quin mox generalis ille affectus Catarrhorum accusetur, quemadmodum hic affectus non raro ignorantiam medicam adumbrare debet, ut ne nihil dixisse videatur artifex, catarrhum, scorbutum, malignitatem, obstructionem &c. ac-
cuset.

§. II. Sermo mihi nunc est de Catarrhis frigidis agere, quibus subjæctæ sunt partes feri & mucii affluxui expositæ, in quibus hi humores sequestrari & stagnare possunt, uti sunt glandulosæ, membranaceæ & cribrosæ; e quibus vero etiam collecti tales humores vel resorberi vel evacuari possunt & quæ propterea ex consuetudine pro excretorio organo a Natura seligi solent, sicut alias etiam, evenit, ut ex hisce locis tales humores excernantur, velut sunt nares, fauces & pulmones.

§. III. Quando in aliqua parte Catarrhus adest, tunc in illa percipitur dolor gravativus, oppletorius, tensorius, interdum leviter æstuans, cum torpore in parte affecta & aliquali movendi impotentia, qui status per aliquot dies continuat, donec vel sub actuali fluxu catarrhali, vel successiva cessatione evanescat, de reliquo vero præsentē catarrhali affectu, animi & corporis torpor, appetitus imminutio & propensio in somnolentiam.

§. IV. Quando contingit ut catarrhum acerbiores motus congestorii comitentur, tunc etiam evenit, ut catarrhalis affectus interdum alias partes in consensum trahat, & pristinam sedem quasi mutet, atque aliorum decumbat, de quo dicunt *der Fluß seye im Magen, oder im Arm &c. gefallen, habe sich gesencket*, cum quali catarrhi volubilitate & vaga conditione communiter rheumatodeum quiddam coincidit, uti hoc in superioribus monitum fuit; hinc etiam evenit, ut catarrhi ita transpositi, sive e Ventriculo per Vomitus sive ex intestinis per diarrhoeam solvantur.

§. V. Et tales catarrhales affectus, si mitiores sunt, in hac simplici indole brevius decurrunt, nisi post alia tempora & intervalla denuo revertantur;

si vero graviores existunt, non modo diutius durant, sed & acerbiora symptomata inferunt, ita ut interdum febriles quædam commotiones superveniant, quæ Catarrhi resolutionem concernunt, adeoque illo imprimis tempore, quasi per paroxysmos revertuntur, quo catarrhi a nova accessione humorum similium augentur & partes catarrho obsessæ, ob auræ mutationem & frigidiusculum gradum constringuntur, adeoque contentum catarrhum magis comprimunt & firmitus reservant.

§. VI. Ad hos catarrhos, vero contribuunt omnino præcedentes congestorii motus ad talia loca tendentes, quorum scopus est, ut ex illorum confinis primario sanguis superfluus & molestus evacuetur, si vero sub hac particulari tonica restrictione humorum contingit, ut ob reliquam serosam, sive temperiem sive intemperiem sanguinis, secessio intra affecta loca priorem directionem exceperit, tunc amisso priori illo scopo, nunc collectæ colluviei serosæ catarrhalis excretio urgeatur, cui in futurum etiam ita advescit natura, ut per serosam talem evacuationem corporis sui integritatem prosequatur.

§. VII. Hinc non modo sanguinis abundantia, sed & humorum catarrhalium major copia in reliquo sanguine ad catarrhales affectus disponit, & sicut tales mucilaginoso. serosæ substantiæ similiter mixtionis integritati contrariæ sunt, ita salubritas catarrhalium fluxuum aut directionum ex hoc fundamento secomprobat, dum per tales excretiones corporis repurgatio rationabiliter intenditur & obtinetur, sicut etiam a posteriori utilitas extraordinarium talium evacuationum, ab excessu tamen vacuarum, elucescit, dum ejusmodi catarrhum legitime decurrentem euphoria sequitur: eapropter etiam natura cum talibus commotionibus & evacuationibus catarrhalibus non raro certas periodos servat: de reliquo variæ externæ causæ concurrunt, quæ ad repentendum talem motum & fluxum catarrhalem naturam invitant, inter quas mutationes tempestatum ex frigido humiditas, hoc loco annotare placet.

CAPUT VIII.

DE

ATROPHIA.

§. I.

DUm in hac classe & serie serosos morbos explico, ita etiam connecto illos affectus, qui cum simplicioribus serosis vitiis affinitatem habent & hoc quidem ordine *Atrophiam* prioribus affectibus annumero, quæ a visibili illo indicio successivæ contabescentiæ & privatæ nutritionis, appellationem suam obtinet, ubi
subjectum

subjectum patiens sub reliquo alimentorum usu, tamen magis magisque emarcescit, ut propterea hic affectus, *Tabes puerorum*, quia juniori ætati evenit, appellari siveverit.

§. II. Concurrunt præter hunc visibilem defectum, alia morbida pathemata; imprimis vero iterato notandum est, quod *Atrophia* infantili magis ætati accidat, cum in adultiori *Tabes*, & *Hæctica*, in senili vero *Marasmus* audiat: sub *Atrophia* excretiones ordinariæ perturbantur & imminuuntur, abdomen inæqualiter protuberat & duritiem aliquam concipit, respiratio fit angustior, appetitus redditur vagus, animus & vires langvent, affligit interdum vaga siticulositas, corpus pallet & friget, urina evadit turbida, intercurrent interdum obscuri dolores in abdomine, donec tandem malo magis increbescente, febrilis commotio & hæcticodeum schema superveniat, atque infantes misere pereant.

§. III. In hoc affectu vitium palmarium hæret in glandulis mesenterii, quæ obstructæ reperiuntur, ut eo minus per easdem chylus transfluere & in lympham converti, aut lymphæ depurari & a sero sequestrari queat, hinc partim pingviori & copiosæ Lymphæ, a sero retento suspecta illa muciditas & spissitudo accidit, quæ eo magis glandulas hæc occludere adjuvat, & perfectam obstructionem iisdem inducit; quoniam vero & debitus chyli motus per abdomen, & lymphæ depuratio atque ulterior promotio sub hoc affectu & per illum graviter alteratur & imminuitur, ita partim ob viscerum & glandularum in abdomine obstructionem partim ob defectum sufficientis alimentosæ materiæ in sanguine, nutritio deficit, & secretio ordinaria & necessaria sufflaminatur, quin induratio abdominis & viscerum exsiccatio magis invalescit.

§. IV. Ad hunc affectum disponunt vitia diætæ in infantibus, quibus chyli spissitudo atque cruditas accidit, quo imprimis conferunt potus nocturni, qui infantibus conceduntur & concoctionem admodum turbant; huc etiam faciunt cibi sæculenti, multum acidi, spissi, impastantes & refrigerantes, quibus cum & chylus & reliqui humores in primis regionibus incrassantur; accedunt regimina refrigerantia, quæ stricturas internas post se reliquunt, nec non medicamina adstringentia, quæ in sensibili & tenero corpore similes obstipationes causantur: neque oblivioni tradenda est, frequens alvi occlusio, undecunque etiam excitata fuit; per quas singulas causas secretio & absterfio in abdomine impeditur, serum copiosius coacervatur, humores incrassantur, & organa colatoria propterea infarciuntur & indurantur.

CAPUT IX.

DE

RHACHITIDE.

§. I.

Hic affectus cum præcedenti non parum convenit, licet Anglis quasi endemius esse legatur & observetur; cum tamen extra hanc nationem sese in alias propagavit, ita illius etiam notitia comparanda erit, quamvis ipsi scriptores medici Angli eundem morbum sufficienter commendaverint.

§. II. Deprehenditur hic affectus infantes a primo usque in alterum & tertium annum corripere, & prodit sese præcipue cum deformata articulationum nutritione & nodorum protuberantia, atque irregulari articulorum connectione, ut propterea videantur, quasi duplicati, & ob id affecti infantes singulari debilitate virium laborant, neque facile pedibus insistere & ambulare, aut stare discunt; deinde sub tumore abdominis, pectoris angustia, hypochondriorum intumescencia, pallore, tardiori dentium genesi, aut facili vacillatione, artuum aliquali incurvatione, appetitu vago, alvi irregularitate, intercurrente tussiculosa commotione & qualicunque corporis successiva contabescencia, misere degunt: de quo tamen affectu illi, quibus interest, sperant, si ante quintum ætatis annum remittit, quod nihil mali inferat, si vero diutius durat, immedicabile tunc malum constituat: neque oblivioni tradendum est, quod in Anglia hic morbus hæreditarius etiam esse observatus sit.

§. III. Est hic affectus species quædam specialissima Tabes, e nutritionis vitio communiter proveniens & ex illis causis desultans, quæ vulgo ad atrophiam disponunt: inter alias vero partes & regiones hæc tabes dorsum corripit, unde passim inter medicos tabes dorsalis audit, quæ sicut a primis diætæ vitiis maxime provenit, ita infantibus, præcipue familiaris existit: quanquam e ratione hæreditariæ dispositionis omnino motuum vitia sub certis ideis per generationem propagata, & circa nutritionis negotium occupata culpari queant.

§. IV. Quo vero circa articulationes deformis talis nutritio contingat, inter generales reliquas causas imprimis contribuit negligentior infantum amictus, & laxior vestitus, unde facile in teneris talibus corpusculis, sub qualicunque commotione, subluxationes quædam accidunt, quæ per continuantem nutritionem ita obfirmantur, ut proinde infantes ægrius & difficiliter incedere incipiant: sicut etiam præmatura adsvectio infantum ad ambulandum, quando adhuc debiles sunt, facile efficit, ut sub qualicunque lubrico & titubante incessu luxationem

nem aliquam five dorsi five femorum & pedum experiantur & ab hinc in tale malum incidant.

§. V. Proinde ad hunc affectum disponunt omnes illæ causæ, quæ laudabili lymphæ vitiosam qualitatem conciliant, aut abdominis visceribus suspectam constrictionem inferunt, quemadmodum lactationis vitia & seri impuritates, prava regimina, potus frigidi nocturni, abdominis internæ & externæ refrigerationes, tantum efficiunt, quo viis & humoribus aliqua labes imprimatur, adeoque nutritionis negotium in tenellulis infantibus graviter alteretur, aut ad erroneos plane successus invitetur, uti sub omnibus hisce circumstantiis non potest aliter, quin Tabes quædam successive occupet, & nisi auxilium commodum & efficax feratur, funestus denique eventus excipiat.

CAPUT X. DE CHLOROSI.

§. I.

Est hic affectus compositus quidam morbus ex icterica inquinazione & cachectica depravatione constans, siquidem talia signa & pathemata, in eodem occurrunt, quæ de utroque affectu participant: sed cum in superioribus de utrisque hisce morbis egerim, hoc loco licebit brevitati magis studere & paucis tantum principaliora, circa complicationem utriusque affectus scitu digna, notare.

§. II. Hæc Chlorosis sequiori sexui & junioribus quidem fœminis usitator esse observatur, quæ sese externo morbido tam cachectico quam icterico conspectu prodit, communiter vero etiam Mensium vitia præcurrunt & concurrunt, alvus est segnior, abdomen interdum tumidum & durum, respiratio difficilis, vires langvent, animus torpet, appetitus est dejectus, concurrit cardialgia, interdum intumescencia pedum, inquietudo in hypochondriis, capitis obscurior dolor, exæfluatio volatica & arida, missis aliis adhuc phænomenis.

§. III. Ad hunc affectum communiter disponunt Mensium vitia, five imminutiones five suppressiones, quo aliquando animi pathemata, five ira suppressa, five terror, mœror, aut vehemens desiderium concurrunt, ex quibus potioribus causis functiones se- & excretoriæ in visceribus abdominis celebrandæ, valde alterantur, ut propterea ex impedita Seri secretionem & copiosiori illius retentione lymphæ, tam quoad crasin, quam quoad consistentiam inquinetur, sed subinde etiam bilis (ad cuius largiorem profusionem fœminæ magis dispositæ sunt) præter modum copiosius retineatur, & reliquæ humorum massæ perfundatur, ut propterea icterica talis complicatio oriatur.

§. IV. Ob has rationes & circumstantias, facilius in hunc affectum propendere deprehenduntur fœminæ, quæ de temperamento phlegmatico, cholero, aut etiam sanguineo participant: sicuti imprimis etiam lascivia desideria ad eundem affectum disponunt; unde ob concursum febrilis commotionis, interdum a Medicis, febris virginum aut febris alba, aut febris amatoria appellatur: reliquarum afflictionum specialium ratio ex superioribus explicationibus & illustrationibus subiectis haurienda erit.

CAPUT XI.

DE

S C A B I E.

§. I.

Præsens affectus in Historia vitæ humanæ valde frequens, peculiare feri vitium involvit, unde in hac sua singulari indole exponendus est, ob quam non modo fœdus sed etiam diuturnus & contumax existit, dum subtili suo feminio & inquinamento sese maxime per partes fluidas, deinde etiam solidas diffundit atque extendit, proptereaque non raro aliquid contagiosi involvit, quia in fermentativo - ulcerosam iniquationem & corruptelam excurrit.

§. II. Consistit quoad historicum suum conspectum hæc inquinatio in eo, quod in superficie corporis efflorescentias pustulares copiosas ulcerascentes, imo nonnunquam una suppurantes exhibeat, cum pruritu, ardore & multo molesto dolore stipatas, nonnunquam frequentius manantes, aut interdum etiam spissiores crustas induentes, quæ maxime partes, liberioris aëris accessui expostas, occupant, & successive quidem consolidescunt, sed denuo iterum erumpunt, & diu satis subiecta detinent: quando vero talis inquinatio ab extra introrsum repellitur, quod vel per mala regimina, vel mala artificia contingere solet, tunc varia, gravia pathemata superveniunt, & quidem commotiones febriles acutæ, affectus periculosi asthmatici, catarrhales suffocativi, oedematosi, convulsivi, aciores alvi fluxus & adhuc alii.

§. III. Quoad speciem Scabies hæc duplex esse observatur, vel humida, quæ constanter e superficialibus ulcusculis ichorem dimittit & in subiectis humidis de phlegmatico imprimis temperamento participantibus occurrit: alia est sicca, quæ in subiectis strictioris habitus oritur: deinde differt etiam, quoad gradum & acerbitatem, siquidem in subiectis floridioris habitus corporis, plethoricis & sanguineis commotionibus frequentius obnoxiiis, insolentior & gravior existit, & sabinde multos superficiales ardores inducit. Ferina Scabies dicitur Medicis, quæ

quæ maxime immorigera & diuturna est, neque facile medicis auxiliis auscultat, sed firmitus & intimius radicata, cum copiosa superficiali efflorescentia & latius sese expandentibus ulcusculis atque symptomatum reliquorum augmentis majoribus conspiciendam præbet, sub qua in subjectis aliqualis contabescencia & naturalis coloris imminutio observatur: Venerea denique scabies vocatur, quæ ex inquinamento Venereo oritur, & cum reliquo primario affectu venereo concurrit, adeoque magis fœda, dolens, serpiginosa & refractaria est.

§. IV. Nititur hic affectus depravatione quadam Lymphæ purioris a Sero suscepta, quod fluidiori, pingviori & tenuiori lymphæ adhærescens, mucidam eisdem gelascentiam inducit, ob quam eadem pro usibus vitalibus maxime inhabilis redditur; siquidem alias Serum, tanto magis subtile aut biliosum, orgasticum, salinum & acre, huic lymphæ sese innectit, eandemque quoad crasin & consistentiam alterat, ut propterea perpetua depuratione indigeat; & talis inquinata Lympha postea salutari actu ab interioribus & nobilioribus partibus ad exteriores ignobiliores transfertur, in quibus in forma pustularum obhærescit, & ultimos suos effectus fermentativos ulcerascentes exserit, sed eo ipso e corpore proscribitur: ubi tamen minime sentiendum est, quasi per necessitatem aliquam materiale hæc depravata Lympha in corporis superficie irretiatur, siquidem non modo facile & commode ad interiora repelli, sed & diu in intimioribus corporis fluctuare potest: attamen illud maxime contingit, ut lymphæ talis spissior, in externas partes demissa, ob liberiores aëris contactum, maiorem illic spissitudinem nanciscatur, & in talem stasin atque collectionem transeat.

§. V. Quando talis superficialis multiplex stasis & ulceratio contingit, tunc & lymphæ & serum acriorem qualitatem concipiunt, & subinde multi pruritus affligunt & humorum frequentes affluxus superveniunt; imo quo pingvior lymphæ est, & serum magis sulphureum, eo magis ad præoccupandam malignioris corruptionem, inflammatorii & suppuratorii motus, stasibus illis accidunt: quo intimior & subtilior, imo vehementior est ejusmodi corruptio fermentativa, eo certius subtilia apospasmata secedunt, quæ contagioso modo alia corpora inficiunt & ad eandem corruptelam disponunt.

§. VI. Interim Scabies affectus est junioribus subjectis familiarior, siquidem senioribus sulphurea, subtilia orgastica illa principia & salina tenuiora magis desunt, quam junioribus, quidquod senes circa talem singularem excretionem, in superficiem corporis dirigendam, necessario & sufficienti vigore deficiunt, quibus utrisque requisitis juniora subjecta non carent, interim etiam senibus, floridioribus & plethoricis scabies interdum obtingere solet.

§. VII. Et cum hoc inquinamentum subtile, serosum, fermentativum, communiter sese in sanguinem per superficiem corporis transluentem, denuo immer-

git, ita cum hoc pravo seminio tota humorum massa inficitur, adeoque malum hoc intimiores radices concipit; sicut vicissim tale subtiliatum & orgasticum seminium ex vestimentis inquinatis denuo in corpus infectum redit, ut propterea, pro malo hoc extirpando, sedula vestimentorum & lintheaminum mutatio proficiat: quando etiam contingit, ut sub qualicunque corporis exæstuatione copiosior affluxus in superficiem corporis angeatur, adeoque præsentès stases lymphæ & corruptelæ ulcerosæ, a majori feri affluxu exacerbentur, tunc connexa pathemata molesti pruritus & ardoris magis increbescunt.

§. VIII. Quæcunque propterea causæ, ad feri repressionem a superficie corporis ad interiora contribuunt, illæ præcipue ad Scabiem provocandam disponunt, siquidem illud serum, quod per transpirationem insensibilem excernitur, magis subtiliatum & orgasticum est, adeoque similes effectus fermentativo • orgasticos cum tempore post se trahit: ex eo itaque omnia impedimenta, quæ liberiori transpirationi inducuntur, promovent Scabiem; quo itidem contribuit, insveta qualitas auræ humida frigidula, quæ prout certis nationibus frequentius obtingit, ita eo magis ad hanc inquisitionem procurandam concurrat.

§ IX. Proinde etiam stante principaliori hac causa, ultro ad hunc affectum contribuit impurior, acrior & falsuginosa diæta, sub qua serum hoc acre in humoribus augetur: neque etiam oblivioni tradenda est illa circumstantia, quomodo interdum natura erroneo quodam conamine, quando jam diutius lympham a sero depravatam peculiari activa directione, in superficiem corporis transmisit, in futurum reliquum serum, quod per urinarias vias se • & excernendum esset, copiosius in eandem superficiem transferat, atque ita ad habitualem & ferinam scabiem ansum præbeat.

CAPUT XII.

DE

LEPRA ET ELEPHANTIASI.

§. I.

Scabiei modo explicatæ consideratio, ducit me ad aliam observationem, quæ similiter versatur circa affectus tales, qui fermentativa quadam, sed majori corruptela, superficiem corporis descendant, & qui, licet in nostris climatibus rariores existant, tamen quoad genus suum specialem commemorationem promerentur: prior horum affectuum est *Lepra*, quæ pro meliori distinctione *Lepra Arabum* vocatur, alter affectus dicitur *Elephantiasis* & vocatur *Lepra Græ-*

Græcorum, duplex affectus Lepræ nomine exprimitur quia in superficie corporis, ultimas quasi suas vires comprobatur & exserit.

§. II. Uterque affectus est admodum gravis & simul contagiosus, qui non modo in superficie corporis, effectus suos edit, sed & intimiores & majores radices possidet; quando vero inquinamenta horum morbores salina, acris & sulphurea cum tempore redduntur, tunc teneriorem cutis texturam inficiunt & depravant, dum tenerissima vascula sangvifera per cutem dispersa inflantur, ipsa cutis per initia intumescit & roseo quodam colore, pruritu & ardore affecta est, quæ si fricatur, teneram cuticulam facile dimittit, unde humiditas spissiuscula, paululum flavescens & cum stigmatibus sangvineis remixta effluit: cum tempore habitus corporis strictior & rigidior atque ficior evadit, & hinc inde dolorificæ quædam fissuræ oriuntur: proinde crustæ generantur ficiores, quæ abradæ, denuo emanationem humiditatis spissioris & sangvinolentæ post se reliquant, cum tempore vero corripit insensibilitas in superficie corporis, & quando cutis sicca & constricta, insuper copiosas squamas dimittit, adpectus etiam torvus & tabidus est, tunc affectus magis audit Lepra Arabum.

§. III. In Elephantiasi adest prædicta superficie corporis inflatio, magnus pruritus, ardor & rubor, cutis etiam inæqualiter crassa, & dura existit, sed proinde squamis quasi asperioribus, in illis imprimis partibus, quæ minus obtectæ sunt, deformata conspicitur: porro adest difficultas respirandi, vox est rauca, pili excidunt, venæ varicosam inflationem subeunt, exoriuntur nonnunquam in superficie corporis maligniora ulcera, corripit denique interdum ælius vagus, omittis multis adhuc ex Historia practica petendis pathematibus.

§. IV. Quamquam circa ætiologiam præsentium affectuum varix opiniones circumferantur, quibus modo volatile, modo fixum, quoddam fermentum, accusatur vel acrimonia quædam humorum, vel nescias qualis fædeditudo, & a quibusdam impuritas specifica suillæ carnis culpatur, semper tamen remanet, principalis quæstio, quid & quale nam illud sit materiale inquinamentum, quo ejusmodi affectus post se trahit; equidem malo circa specificam indolem & essentiam materiale in hisce affectibus exponendam, ignorantiam meam confiteri, quam dubiam aliquam sententiam ex vulgaribus opinionibus arripere & proponere.

§. V. Illud interim certum & indubium est, quod hoc inquinamentum specificum sit, adeoque speciales suos effectus edat, sed interea negari non potest ex iisdem effectibus, quod lymphæ depravatio singularis in affectibus hisce occurrat, quæ partim a sero acriori provenit, partim a specifico illo materiali inquinamento excitatur; unde circumstantiæ monstrant, quomodo hi affectus certo & exquisito quodam contagio nantur.

§. VI. Et tale contagium quidem per serum in humoribus fluctuans salinum acre & sulphureum orgasmicum operatur in puram lympham, eandemque in gravem corruptelam conjicit, quæ per peculiarem naturæ activitatem ab intra extrorsum restricta, in superficie corporis, hanc deformationem & destructionem perficit; in quam proinde sanguis copiosius affluit, per modum congestionis, quæ hanc externam causam sequitur, sed eo ipso etiam malum magis auget, & ardores confirmat & sustentat, ob hanc contagiosam indolem hi affectus epidemici & endemii sunt, hinc ipsa divina lex lepra affectos a reliquo mundo, populo separare & excludere jussit, ne puri ab impuris inficiantur; & cum cæterum talis depravatio totam œconomiam vitalem & singulas operationes ad vitam spectantes graviter alteret, ita tantorum pathematum in hisce affectibus occurrentium numerus innotescit; imprimis vero mali complementum in maligna quadam Lymphæ corruptione consistit, quæ subtile seminium contagiosum dimittit, & corpus semel affectum contumacius detinet & affligit, ut de tali inquinamento totus homo tam quoad fluidas quam quoad solidas partes compatiatur.

CAPUT XIII. DE DIABETE.

§. I.

CONVERTO me ad alia seri vitia aut morbos serosos & quidem circa Se - & Excretionem seri in negotio diureseos versantes: Urinæ vitia sunt, quæ aliquot specialioribus affectibus exponenda erunt, & horum quidam consistunt in excessivo fluxu Urinæ, alii in defectivo, alii denique in modo, urinæ excretionem concernente & comitante.

§. II. Excessiva Urinæ excretio medicis vocatur Diabetes, quæ duplici modo in Historia practica occurrit, primo quando Urina tenuis prodige & largiter profunditur, deinde quando potulenta, ita ex urinariis viis educuntur, prout ingesta sunt; uterque status Diabetes valde rarus est in experientia medica, siquidem Galenus testatur, quod in tota sua Praxi diffusiori, non nisi bis hunc affectum conspexerit; propterea etiam hodiernis temporibus rarioribus observationibus inseritur.

§. III. Cum hac prodiga Urinæ excretionem concurrat multa sitis, virium langvor, dolores lumborum, tam gravativi quam tensorii, ardores interni, exæstuationes & si diutius durat affectus, Tabes quædam accidit: de reliquo in senioribus periculosior est, quam in junioribus.

§. IV.

§. IV. Quoad causalem huius affectus deductionem, minime assero, quasi passive Urina per vias urinarias delabatur, siquidem a supposita laxitate renum, nulla tam frequens & excessiva secretio urinæ supponi potest, quin potius nudi infarctus & citra ullam se. & excretionem contingentes oppletiones expectari deberent: neque ad incognitas illas vias, potum immediate a Ventriculo in renes transferentes, provocare lubet, cum de rebus, quarum existentia nondum certa, sed tantum imaginaria est, nihil solidi prædicari potest.

§. V. Unde potius assero, quod auctior hæc excretio, inferat augmentum secretionis, quod mediante motu tonico, active ad hoc negotium applicato, absolvitur, ita ut potius hæc excretio excedente activitate naturæ, quæ tonum in suo corpore exercet, anget & imminuit, nitatur, ad quem excessum ipsa per tales causas proritatur, quæ negotium secretionis urinæ impellunt & vias urinarias stimulant, uti sunt remedia diuretica, Venerem stimulantia, salia volatilia, vina diuretica recentia aut valde sulphurata aut calcarea, quæ sensibilem alias in suo corpore naturam, in hisce etiam partibus stimulant, qualem stimulum eadem auctiori hoc actu sequitur.

§. VI. Unde vel ex reliqua massa humorum serum citius & copiosius dum renes cum sanguine suo ingreditur, separatur, & deinde repente excernitur, vel mox assumptus potus in reliquos humores recipitur, atque ex intestinis immediate Venas sangviferas mesenterii ingreditur & ab hinc ad citiorem diuresin applicatur, vel hic ipse potus, sine prægressa multa subactione tam in Ventriculo & intestinis, quam in humoribus mox intimius ingreditur renes & in reliqua sua fluiditate, relaxata paululum intimiori renum substantia, in hac genuina sua consistentia transprimitur & excernitur: cum qua copiosiori humiditatis evacuatione aucta sitis rationabiliter conspirat.

CAPUT XIV. DE URINÆ IMMINUTIONE.

§. I.

HI affectus defectivum diureseos vitium constituunt, & in sua diagnosi admodum perspicui sunt; concurrunt vero cum iisdem multæ morbidæ afflictiones, imprimis internæ angustiae, pressiones, tensiones, ardores aut febriles commotiones, inquietudines, virium langviores, appetitus defectus, somni perturbationes & dolores stictorii in lumbis & regione pectinis, quin in subiectis junioribus & sensibilibus convulsivi motus superveniunt.

§. II.

§. II. Hunc defectum excretionis Urinæ vel actuales spasmi in renibus, vesica urinaria & sphinctere vesicæ atque ureterum causantur, vel obstructions vel excrecentiæ quædam inducunt; spasmi quidem vel calculorum præsentiam sequuntur, vel per internas & externas refrigerationes vel per inconvenientem adstringentium usum provocantur: obstructio provenit a calculo, exitum & collum vesicæ occludente: excrecentiæ interdum etiam oriuntur propius circa vesicæ collum, fungosæ, & carunculares tanquam reliquiæ venereorum prægressorum inquinamentorum; licet etiam ex diuturna alvi occlusionē simul viæ urinariæ obstruantur, aut quando alvi fluxus prægressi repente suppressi sunt, aut in aliis abdominis affectibus adstringentia remedia incaute adhibita fuerunt, evenit, ut hisce locis oblipatio constrictoria inducatur.

§. III. Dum itaque tam principalis pars se- & excretoria ad vitales usus maxime necessaria, in ordinario suo officio adeo impeditur, ex eo valde tota œconomia vitalis alteratur unde pro adjuvanda hac excretionē varii vagi & contumaces spasmi superveniunt, sicuti affluxus humorum ad hæc loca cum ardoribus & distensionibus partium sese prodentes, una concurrunt, vel semi convulsi vi aut perfecte tales Motus, accidunt, quo cum rigore, adversa objecta incommoda & impedimenta removeantur.

CAPUT XV.

DE

INCONTINENTIA URINÆ.

§. I.

AD vitiatum modum excernendi Urinam pertinet præsens affectus, qui in involuntaria & passiva successiva Urinæ emanatione consistit, dum volentibus etiam subjectis urina retineri non potest, sed constanti genitalium humectatione, quamprimum in vesicam delata est, effluit, adeoque multa incommoda post se trahit: quo loco non sermo est, de illa involuntaria urinæ emissionē, quæ interdum puerulis obtingit, aut etiam adultioribus subjectis, quando multum potum antea ingurgitarunt, sed de illa incontinentia, quæ continua adeoque morbida est, sicuti citra voluntatem obtingit, ita voluntario emendari non potest.

§. II. Ad hunc affectum nulla exquisita ætas disposita esse deprehenditur, quando interim occurrit, tunc a juniori ætate in adultiorem se extendit, & varia t propterea observationes, dum interdum puerilis, alibi paululum adultior ætas hac calamitate corripitur: est vero hic affectus, si verè morbidus est,

& a

& a prava consuetudine non dependet, curatu difficilis, quin interdum plane immedicabilis: de reliquo vero hæc passiva urinæ effluxio, non modo genitales partes admodum relaxat & arrodit, sed & futuris se. & excretionibus aliis non exigua impedimenta conciliat.

§. III. Ad hanc urinæ incontinentiam varix causæ contribuunt, inter quas potiores sunt, quando diu multumque calculus, imprimis vesicæ, deinde etiam renalis, collum vesicæ affligit & occludit, quid quod exitu suo sphincterem vesicæ graviter & cum multo dolore offendit; quando calculus talis excisus fuit, & una sphincter vesicæ aut hujus vicinia læsionem subiit; quando diu & sæpe remedia diuretica & aphrodisiaca stimulantia adhibita fuerunt; quando pectinis regio graviter contusa & lapsu quodam violata fuit, quando difficile puerperium præcessit, aut foetus grandior fuit, aut obstetrix violentas manus intulit, quando uteri prolapsio contingit, aut quando sub virulento seminis fluxu minus congruæ injectiones adhibitæ fuerunt, missis aliis pluribus causis, quæ hisce commemoratis accenseri possunt.

§. IV. Effluit vero involuntario urina, quando sphincter vesicæ vel relaxatus vel penitus tono suo destitutus aut paralyti correptus est: hic enim quamdiu hac strictoria commotione gaudet, tam diu retinetur urina; ad hanc relaxationem aut plenariam atoniam hujus sphincteris contribuunt omnes prædictæ causæ, quarum efficacia in vias urinarias, adeoque in sensibilem hanc partem, ut plurimum violenta & valde sensibilis est, sive Sphincter per gravem contusionem aut extensionem, aut vulnerationem, aut stimulationem & corrosionem aut similem causam offendatur; unde vel repente & simul & semel, vel successive motus hic vitalis ab ipsa natura amittitur, quæ in hac parte per offensionem sui sensus & suæ functionis, in hanc toni amissionem inducta fuit: quo gravior itaque est causa, & quo magis natura in genericam motuum amissionem inclinat, aut quo frequentius talis causa præcessit, eo facilius immedicabile hoc redditur malum.

CAPUT XVI.

DE

ISCHURIA ET DYSURIA.

§. I.

UTerque affectus perinde vitiosum urinam excernendi modum concernit, qui etiam aliquo modo inter se varia & diversa subjecta affligit, imo interdum gravia symptomata involvit, ut propterea multiplices observationes

de diverso horum affectuum eventu prostant: raro vero ita simpliciter hi morbi oriuntur, sed communiter alios fonticos affectus comitantur, & quo magis urinæ retentionem inferunt, eo periculosiores evadunt.

§. II. Ischuria in genere medicis vocatur urinæ retentio, aut insufficiens fluxio, siquidem interdum in eadem urina vel penitus supprimitur, vel parcius, sed cum multo & frustraneo aut vago conamine & nisu, excernitur: Dysuria vulgo difficilis urinæ excretio est, quando vel magna vel parca urinæ quantitas excernitur, multus tamen dolor, interdum ardens, tendens, lancinans, & anxius conatus concurrit: ischuria contra communiter circa exiguam urinæ excretionem versatur: aliquando dysuria a medicis pro urinæ ardore sumitur.

§. III. Ad Ischuriam disponit usitatus calculus in collo vesicæ five urethra, interdum etiam in uretere hærens, aut sanguis congrumatus has cavitates obstruens, aut crassus & tenax mucus, hos transitus opplens, aut spissior saniosa materia five e renum five vesicæ ulcere proveniens, & similem obstructionem inducens, five etiam tumor in hisce locis subnatus, aut incongrua fortioris adstringentis remedii oblatio, imprimis in urinæ vitiis aut mictu cruento, & moliminibus ad hunc mictum sanguineum respicientibus: ex quibus singulis causis itaque urinæ sufficiens excretio non parum impeditur: qua vero ita retenta non nisi gravia pathemata spasmodica & urinæ excretionem urgentia, aut congestoria superveniunt.

§. IV. Ad Dysuriam vero contribunt internæ arrosiones venereæ, aut acriores ulcerationes in talibus locis præsentis, aut violationes laceratoriæ a calculo acuminato hisce partibus immixtæ, vel incarcerationes talium calculorum acuminatorum, unde urinæ transitus non quidem adeo impeditur, partes vero arrosæ ab urina acri graviter stimulantur, vel a calculo acutiori offensæ dolorificis spasmis affliguntur, qui illatæ hujus offensionis remotionem urgent, & ita dolores illos eximios pariunt: quando denique sub Ischuria, urina diutius supprimitur, tunc denique internæ stases sanguineæ, inflammationes, febres, spasmi, convulsiones, quin ipsa mors excipiunt.

CAPUT XVII.

DE

STRANGURIA.

§. I.

URinæ vitiis denique annunero Stranguriam, affectum admodum frequentem, qui cum hac sua denominatione simul indolem five formam suam prodit, dum

dum a stringendo dictus est: pertinet vero similiter ad vitiosum modum excernendi urinam, dum sufficienter & frequenter quidem, licet successiva & repetita excretionis prosecutione, nec non cum multa molestia atque incommodo, urina dimittitur.

§. II. Familiarius afficit subjecta spongiosiora, quæ aliàs spasmodicas stricturas facilius & frequentius experiuntur, & consistit in frequenti nisu atque molesto conatu cum interna strictura conjuncto, urinæ excretionem urgente, adeo ut subjecta cogantur urinam excernere, licet post præcedentem sufficientem excretionem nunc guttatim & per modum anxii stillicidii effundatur: interea etiam in urethra percipitur sensus insoliti refrigerii, ex quo a Germanis mictio frigida appellari solet: durat itaque tale incommodum per breve temporis spatium, aut per unam & alteram horam, sed redit etiam iterum facile, quin denique in aliqualem habitum degenerat.

§. III. Provocatur hic affectus per diversas causas, maxime vero per internam & externam abdominis & genitalium refrigerationem, ut & per potus insuetos, aut crudos & non bene defæcatos, vel per cibos, acriori & fortiori fermentationi subjectos, acescentes & spissiores, sicut etiam frequentior spermatis profusio aut pollutio nocturna ad hunc affectum contribuit; communiter vero vitia diætæ & errores in regimine commissi Stranguriam excitant, imprimis quando post aliqualem abdominis exæstuationem repentina refrigeratio admittitur.

§. IV. Consistit propterea Stranguria in spasmodica strictura Sphincteris vesicæ, mediante qua frequens & repetita excretio urgetur, & quidem cum molestis mitioribus tensoriis atque refrigerii sensu, qui spasmodicas commotiones communiter comitatur; excitatur talis spasmus vel mediante refrigeratione locis hisce inducta, vel quando destinato quodam consilio natura insuetum, adeoque adversum potum ad citiorem excretionem diureticam perducit, aut quando eadem, subtilia quædam principia fermentativa acria, adeoque adversa, sero intermixta, per augmentum hujus motus citius & efficacius ad excretionem promovet & ab iisdem corpus suum liberat, siquidem talia principia simul sensibilem sphincterem afficiunt & stimulant: unde interdum ardorem urinæ stranguria comitatur, dum offensus sphincter cum spasmodicis motibus eum in finem instruitur, quo urina talis citius eliminetur.

CAPUT XVIII.

DE

SPERMATIS FLUXU VIRULENTO.

§. I.

HActenus varia Seri vitia explicavi, jam placet singularia quædam vitia & pathemata annectere, quæ in specificis quasi humorum & partium inquinamen-

mentis consistunt, adeoque hoc loco de primis quasi gradibus inquisitionis venereæ differere volo, ita ut mox denotem in quales humores atque partes inquinamentum illud agat, adeoque de Gonorrhœa & fluore albo, virulentis tractare constitui, ubi antea virulentiam hujus fluxus significare necesse erit, siquidem in Praxi medica etiam observatur talis fluxus seminis benignus, de quo deinde agendum erit.

§. II. Præsupponit talis malignus fluxus actuale inquinamentum venereum, maxime per impurum coitum communicatum, quod eo citius & acerbius inficit & grassatur in subjectis plethoricis & floridioris sanguinis: exserit sese Gonorrhœa virulenta cum successivo corrupti seminis fluxu & manante effusione, e consuetis locis: ipsum semen est spissius, sed subinde mali coloris & odoris, siquidem flavescit & livescit: sub excretionem urinæ urgent & angunt dolorifici ardores in Urethra; stimulantur subjecta, maxime matutinis horis, ad dolorificas, circa radicem penis prementes, tendentes, scindentes & lancinantes, erectiones: intumescit aliquando ipsum Scrotum & virga virilis, seorsim vero interdum eximio tumore, ex albicante roseo, cum limpido humore oppleto & fissuram quasi comminante corripitur præputium: quandoque unâ in glande pustulæ exiliores limpidae sed prurientes & ardentes efflorescunt, quæ affricatæ ulcera & profundius & latius serpentina constituunt, quales ulcerationes non modo glandem, sed & reliquum corpus virgæ virilis afficiunt: sunt vero talia ulcuscula manantia, foetida & contumacia: interdum in glande efflorescunt fungosæ verrucæ numerosiores; de reliquo concurrunt per intervalla majores ardores interiores, ipse vero affectus aliquandiu durat, donec sub adhibita congrua medela successive & seminis promanantis color & consistentia mutetur & melioretur, & dolores in Urethra mitigentur & evanescant.

§. III. Fluor albus virulentus, quoad genericas passiones iisdem damnis sese exserit, siquidem successive liquor genitalis spissus flavescens atque foetidus emanat, qui tam interiora quam exteriora vaginæ uteri arrodit, iisdem superficiali malignam ulcerationem inducit, quæ successive latius se extendit, atque graves ardores & pruritus causatur: interea labia vaginæ uteri intumescunt, quid quod angescente malo, ulcerosa illa maligna corruptela penitus consumuntur. Et sub tali virulento fluxu subjecta utriusque sexus quoad reliquum corpus successive extenuantur, contabescunt, impallescent, livescunt, & si talis fluxus vel per malum regimen vel per malam medicationem præmature cohibetur & opprimitur, tunc in vicinis glandulis ingvinalibus, duriores tumores oriuntur, qui Bubones Venereos postea constituunt: quid quod evenit denique ut malo hoc magis magisque increbescente inquinamentum tale venereum, intimius intra corpus transferatur.

§. IV. Circa causalem venereorum affectuum in genere disquirendorum
respe-

respectum, notandum est, quod inquinamentum venereum quoad entialem materialitatem nondum conslet, interea vero illius effectus in humores & certas partes magis innotuerint, siquidem venereum contagium primario noxios suos effectus in humores lymphatico-salivales & sub tali miscela in spermaticos transfert, quibus primum spissiore consistentiam inducit eosdemque ad stases suspectas subeundas disponit, quin proxime fermentativam acrem ulcerosam corruptelam subtilem & latius sese expandentem in iisdem excitat, quæ corruptio ex humoribus ita depravatis in partes continentes glandulosas & alias molles teneras citius progreditur, easdemque depascit atque successive texturam illarum consumit & aufert.

§. V. Quando itaque tale contagium Venereum per immediatum contactum atque coitum partibus genitalibus communicatur & affricatur, tunc in iisdem mox fluidas spermaticas & lymphaticas partes inficit, e quarum majori spissitudine facile suspecti tumores oriuntur, quando vero corruptio exinde oritur, mox eadem in masculino sexu, molliori glandulosæ prostaticarum texturæ communicatur, quæ per ulcerationem talem veneream, aliquo modo arrosa & consummata in futurum semen a tergo affluens transmittit, quod Urethræ membranaceam teneriorem superficiem similiter inficit & ulcerascente illo motu fermentativo excoriat, ut Urina salina transfluens, dolores illos prurientes & ardentes causetur.

§. VI. Sub hisce effectibus atque partium talium sensibilibus acrioribus stimulationibus, superveniunt affectæ parti congestiones & affluxus humorum, tanto magis in subjectis sensibilibus & plethoricis, unde diversæ intumescentiæ, ardores, & tensiones conjunguntur, & sicuti matutinis horis ordinario sperma in majori motu est, ita illo tempore affluens acrius sperma circa radicem virgæ virilis stimulationes majores excitat, quas immoderatiores membri erectiones excipiunt: quo magis corruptum sperma molliorem glandis texturam inficit, eo certius eidem similem ulcerationem inducit, ut ita totum membrum cum tali fermento & corruptela obruatur; si itaque corruptum tale sperma in emanatione sua cohibetur, tunc non modo inquinamentum venereum retrocedit, sed & cohibitus affluxus spermatis vicinis glandulosis partibus suspectos & contumaces tumores inducit.

§. VII. Et cum in fœminis similis liquor spermaticus in glandulis vaginæ uteri & certis vesiculis colligatur & secernatur, ita corruptio ex hoc liquore transiens, hanc vaginam maxime afficit, ita ut e poris illis atque meatibus, qui in hac vagina reperiuntur copiosus talis depravatus liquor affluat & cæteroquin, humores in majori quantitate eo congerantur, unde intumescencia laxioris hujus partis magis augetur, ulceratio exacerbatur & dolores exasperantur, quid quod eo ipso inquinamentum tale in se multiplicatur & deterioratur, donec in la-

tiorem ambitum imo ipsius corporis penetralia interdum sese extendat & disseminet.

CAPUT XIX.

DE

FLUXU SEMINIS BENIGNO.

§. I.

Interdum etiam contingit, ut sine virulentia venerea communicata, semen purum successive profluat, cum multa molestia & suspecto omine; qui status *Gonorrhœam benignam* constituit & qui affectus in re medica admodum rarus est; attamen Fluor fœminarum Albus Benignus eo frequentior & subinde etiam magis immorigerus existit, ita ut facile in suspectam consuetudinem degeneret & sæpe satis imo diu medicam opem eludat, quin potius magis increbescat & varia prava confectionaria inferat.

§. II. Quod Gonorrhœam benignam primum attinet, tunc consistit illa in talibus circumstantiis, ut semen & colore & consistentia bonum, sine dolore successive magis vero matutinis horis emanet, & quidem vel libere & sponte vel sub alvi depositione & paulo molestiori & laboriosiori expressione: comitatur talem continuantem seminis fluxum defatigatio corporis, gravativus dolor lumborum, lassitudo femorum & pedum, nec non pallor faciei, & metus de futuris periculosis eventibus: excipit interdum talis fluxus præcedentem venereum seminis fluxum, aut prægressam frequentem pollutionem nocturnam, aut prodigam spermatis ejaculationem, aut anomalicos motuum hæmorrhoidalium decursus & successus, ut & multum usum præmissum venerem stimulantium remediorum &c.

§. III. Adeoque in tali affectu diversæ causæ accusari possunt, & quidem vel motus erronei strictorii & subtiles spasmidici, partes spermaticas in consensum trahentes, qui numerum anomaliarum hæmorrhoidalium augere adjuvant, vel quales motus ex erronea consuetudine continuantur, quando frequentes spermatis excretiones, vel stimuli ad easdem, præcesserunt: vel culpari possunt nimix prostaticarum consumptiones & abolitiones, per prægressam ulcerationem veneream commissæ, ut in posterum sperma retineri non queat, sed passive effluat, quo denique spectant extensiones nimix tum vasorum deferentium, tum etiam caruncularum vesiculis seminalibus appositarum & aliarum partium sperma transmittentium nimix relaxationes atque distensiones, quo interdum violentiores & dolorifici majorum calculorum transitus contribuunt, ut impossibilem sperma & tenuis liquor, qui sperma diluit, passive successive effluat; quæ singulæ causæ, ita comparatæ sunt, ut vel ob motuum depravationem, vel difficultatem

tatem adhibendi & immediate applicandi auxilii, facilis medela aut restitutio vix promitti queat.

§. IV. *Fluor albus* vero *benignus* *scdum* & *refractarium* est malum, quod in diversis locis multas *scminas*, maxime juniores affligit, sed eo ipso in adultiores *ætates* sese extendit; hic fluo*r* consistit in majori vel nonnunquam moderatiori, constanti tamen, liquoris spermatici emanatione & genitalium humectatione, interdum ita ac*ri* & immoderata, ut partes genitales valde excoriet: concurrunt communiter multi interni dolores strictorii, tensorii, pressorii, de*pro*sapia spasmorum & aliquando interni angustatorii, quandoque Cardialgici: comitantur proinde hunc fluxum gravitates lumborum, lassitudines tum totius corporis, tum pedum & femorum, extenuationes, contabescentiæ & impallescenciæ, aliquando inordinati successus alvini, vitia urinæ &c.

§. V. Interdum contingit ut hic fluo*r* insufficientem Mensium fluxum, vel antecedit vel sequatur aut plane sub reliqua suppressione Mensium, vices horum suppleat, concurrentibus talibus pathematibus, quæ reliqua Mensium vitia stipare solent: quin evenit etiam, ut incongrue suppresso huic fluori superveniant affectus rheumatici, ischiadici, femi podagrici aut arthritici, hysterici, cardialgici, strangulatorii, colici anoterici, asthmatici spastici, aut catarrhales suffocativi, sicuti de reliquo exempla etiam in historia medica occurrunt deliriorum, quæ hujus fluoris inopportunam suppressionem exceperunt.

§. VI. Ad hunc affectum præcipue contribuunt irregularitates, quæ circa Mensium fluxum succedunt, ita ut natura erroneo quodam, attamen vicario, motu & actu, loco sinceri & sufficientis sanguinis hanc materiam copiosius in loca uterina congerat & ex iisdem constantius excernat atque huic excretioni ita advescat, ut repentinam illius suppressionem immoderatis spasmoticis translationibus humorum, in alia loca, excipiat: & ad hanc irregularem vicariam evacuationem non raro contribuunt lascivæ concupiscentiæ aut immoderati actiones venereæ vel desideria Venerea, sicuti junioribus & libidinosis viduis hoc malum non infrequens esse observatur; denique etiam perversa & spissior mucilaginosa diæt*a* occasionaliter ad hunc affectum contribuit, sicuti ubertas materiæ hujus lymphatico mucilaginosæ ad augmentum se- & excretoriæ hujus functionis naturam quasi seducit, quando eadem alias in tali actu constituta est: neque reticere, quin potius sincere indicare volo, quomodo malus, ille mos, in certis germaniæ locis usitatus, quo sceminae pro frigore arcendo & calefaciendis atque fovendis inferioribus partibus, prunas in certis & aptis æneis receptaculis & cistulis collectas supponunt, ex quibus vapor interdum satis foetidus ad genitalia ascendens, pro diversis talibus irregularibus motibus & excretionibus excitandis & inducendis quadrat.

CAPUT XX.
DE
LUE VENEREA.

§. I.

DUm in præcedenti tractatione de primis & successivis inquinamenti venerei gradibus egi, ita mox de summo complemento & gradu hujus contagii & virulentiae, qui sub nomine Luei Venereæ indicatur agere constitui, ubi breviter notandum, quod talis morbus non nisi ante pauca secula Europæ locis cognitus redditus fuerit, siquidem sub expeditione quadam Hispanorum in India occidentali a militibus exceptus ab hinc in Hispaniæ, Italiæ & Galliæ quin denique Germaniæ loca transportatus legitur, proptereaque ab ejusmodi nationibus diversam appellationem suscepit: sicuti etiam Historici referunt, quod illis etiam temporibus primum ex eadem India, in qua morbus hic endemius esse, & tam per contagium propagari scribitur, quam a comestione certæ speciei reptilis animalis de lacertarum prosapia derivatur, remedia vulgaria antivenerea in alias Europæ nationes transportata sint.

§. II. Incipit interdum hæc Lues & quidem usitatus ex prægresso virulento seminis fluxu male tractato, exferit sese cum insolita lassitudine & torpore corporis, capitis dolore nocturno, pungente, pruriente, lancinante & terebrante, imo etiam ardente, excipit raucedo suspecta, inflatio glandularum colli pruriginosa, & uvulæ atque interiorum narium ardor & siccitas; dolent artus, tanto magis per noctem, singulari modo, ita ut dolor ad ossa pungente ulceroso osteocopo & terebrante sensu penetret; protuberant hinc inde tumores duriores nodi, tophi, & gummata aut majores adhuc simili doloris sensu præditi, volubiles tamen & sub cute huc illuc tractabiles: exoriuntur variæ maculæ in superficie imo pustulæ prurientes maxime in naribus & faucibus, quæ denique in fœtidam & pessimam veneream ulcerationem exeant: ubi tamen merito hic affectus a scorbuto discernendus est: omiſſis pluribus adhuc aliis circumstantiis.

Conf. Stahlî Disp. de scorbuti & venereæ Luei diversis signis & Medicinis.

§. III. Sicut antea monui, quod indoles hujus inquinamenti ex effectu suo agnosci & dijudicari debeat, ita circa hujus Luei causalem explicationem tenendum, quod miasma illud venereum in hoc summo venerei affectus gradu e locis genitalibus intra humores translatum sit, ideoque in iisdem perniciem suam minetur; habet vero etiam hæc Lues adhuc suos singulares gradus ex quibus mitior ille est, quando inquinamentum venereum humoribus inhæret, & in illis confluenti Lymphæ primum incrassationis effectum inducit, sed subinde ad exæstuationes sive phlogoses & orgasticas commotiones, nec non ad periosstiorum stimulationes & diversas stases & intumescantias contribuit.

§. IV.

§. IV. Alter vero & superior gradus hujus mali est, quando hoc inquinamentum partibus solidis Lymphæ & salivæ transitui dicatis, insinuatur, & in statim transit, mox suspectos tumores inducit, quin denique actuales ulcerosas corruptiones summe fermentativas & serpiginosas causatur, & ita partes tales molles, mobiles & teneras hac ipsa corruptela aufert, subinde sub qualicunque partium sensibilibus offensione affluxus & congestiones humorum provocat, quid quod magis magisque per totum corpus ut subtile & mobile miasma sese dispergit, atque profundas & intimas radices agit, unde tam facile extirpari non potest, sed diutius & contumacius insistit, aut denique si educi non potest, hæcticos, canerosos, semi sphacelatos aut paralyticos & funestos effectus & eventus involvit.

§. V. Communiter hoc malum propagatur per contagium & contactum, quo concubitus impuri contribunt; non ita facile immediate ex uno in alium corpus transpirat, sed tali congressione utriusque subjecti puri videlicet cum impuro nititur, quemadmodum hoc malum a gravida fœtui & a nutrice infanti lactanti communicatur; rariores vero sunt observationes, quibus propagatio hujus inquinamenti citra talem coitum vel ex impuris lectis, vel ex inquinatis vestimentis, aut infectis balneis & instrumentis ad scarificationem usualibus sistitur; de reliquo longe gravius hoc affectu laborant plethorici & floridioris habitus homines.

CAPUT XXI.

DE

SCORBUTO.

§. I.

AD peculiaria, singularia & specifica inquinamenta denique refero Scorbutum, qui juxta communem morem minime cum hypochondriaco affectu confundendus est, licet ex hoc hypochondriaco malo per accidens & sub certis requisitis & circumstantiis prodire queat: hic morbus prout nobis jam innotescit, veteribus medicis cognitus haud fuit, unde potius aliis temporibus reservandus est, & ratione appellationis suæ ex slavonico idiomate morbum ventris, aut cruciatum ventris denotat, quia in hac regione potiores suas molestias creat.

§. II. Quin proinde maxima prudentia adhibenda est, ne hic affectus tam liberaliter variis vel abstrusis vel complicatis morbis applicetur; quemadmodum ille abusus satis cognitus est, quomodo frustra & nimis præcipitanter multis morbis, qui non statim omnibus medicis cogniti sunt, hæc appellatio tribuatur, ita ut ferme juxta hanc abusivam applicationem, hic Scorbutus nunc genus morbi

constituat, cum tamen constanter specialissimam speciem affectus morbi offe-
rat: neque etiam in aliis quam septentrionalibus locis & Balthici maris accolis
atque maritimis nationibus frequens & familiaris observatur, ubi aura squalida,
torpida, vappida, nebulosa, & ex humido frigida est.

§. III. In ejusmodi locis hic affectus & endemius & contagiosus existit,
siquidem ratione signorum suorum & ad Historiam pertinentium circumstantiarum
facilius afficit homines plethoricos, sed magis sedentariæ vitæ dicatos, in quibus
varia hypochondriorum pathemata pressoria, tensoria, strictoria, nec non intumescen-
tias & flatulentias, borborygmos, ructus, conatus vomendi, vitia conco-
ctionis, cardialgias, sinistri hypochondrii inflationes, alvi adstrictiones aut vagas
diarrhœas inducit: occupat etiam langvor, torpor, lassitudo, aut tensio, aut gra-
vativa pressio in artubus, scapulis, coxis, cruribus, gingivæ laxius intumescunt,
fissuras concipiunt, ulcerascunt, fœtorem & ichorem sanguinolentum emittunt,
habitus corporis quandoque est inæqualiter turgidulus, luridus, lividus, pallidus,
virosus, interdum vero etiam strictus & tabidus; aliquando phlogoses angunt,
dentes vacillant & excidunt; hæmorrhagiæ erumpunt sine levamine, palpitatio
cordis oritur, Lipothymia accidit, anxietas præcordiorum urget, maculæ purpu-
ræ, lividæ, flavescentes, sub angustiiis illis efflorescunt & repressæ denuo similes
angustias post se trahunt &c.

§. IV. Quantum quidem ex collectione singularum circumstantiarum ju-
dicari potuit, tunc hic affectus non simplex sed complicatus est, siquidem in-
quantitatis & qualitatis vitio consistit, dum videlicet partim plenitudine, partim
spissitudine, partim speciali humorum dyscrasia nititur, sicut vicissim etiam hæ
causæ, quæ ad triplicem hanc alterationem simul contribuunt itidem ad Scorbu-
tum provocandum satisfaciunt; dyscrasia vero illa specialior consistit tam in co-
piosa Sero acrioris collectione, quam mala reliqui fluidi Sero subactione cum san-
guine; ob id singula phænomena quæ ad Scorbuti Historiam pertinent, ad has
causas referri possunt.

§. V. Ob plenitudinem & spissitudinem sanguinis, tam in abdomine &
seorsim in Vena Portæ, atque connexis partibus variæ stagnationes & staseos pri-
mitiæ, quam in aliis partibus, maxime vero in superficie corporis, quæ facilius
alterationibus stricturarum subjacet, variæ incarcerationes & stases oriuntur, ne-
vero ex iisdem actuales corruptiones emergant, sæpius spasmodici motus accidunt,
quibuscum sanguis passim transprimatur & ab actuali obstructione & putredine
præoccupatur; interim spissior hic sanguis cum Sero acriori mixtus in molliori-
bus gingivis non modo in talem stasim, sed & corruptelam fœtidam, ulcerosam
incidit.

§. VI. Evenit etiam interdum ut natura tanto malorum cumulo oppressa,
ple-

plenitudinem sanguinis per actualement Hemorrhagiam ventilare nitatur, unde etiam molimina hæmorrhoidalia accidunt, quæ si tempestive erumpunt, & sufficientem Hemorrhoidum fluxum largiuntur, non parum totum affectum levant, præpostera vero & insufficiens Hemorrhagia nihil affectui huic medetur: quid quod contingit, ut in tali multiplicato malo nimium obruta natura, sæpe ad confusas operationes invitetur, adeoque eadem inordinate negotia sua excretoria administret, siquidem sub tali morbido humorum statu, reliquæ secretiones ægerime succedunt, unde ex inopia necessarij & sufficientis adjuventi, aut frustra-
neo molimine & auxilio sæpius suscepto, denique totum schema hujus morbi in defectivum motuum vitalium vitium definit.

§. VII. Ad hunc Scorbutum vero contribuit plena, spissa & irregularis diæta, parcus & spissus potus, frequens refrigeratio, sedentaria vita, excretionis alvinæ defectus, transpirationis insensibilis impedimentum, diæta valde salita & familiaris admissio auræ squalidæ; quo adhuc navigationes spectant, sub quibus facile hoc malum acquiri potest, si præprimis priores circumstantiæ concurrunt, siquidem aura impurior & per exhalationem maris, magis salina reddita ad coactionem acrioris Sero satisfacit, maxime vero si labores negliguntur & otia foveantur, quæ singulæ causæ ad augendum & inspissandum sanguinem, nec non ad copiosiores Sero collectionem in humoribus contribuunt, sicuti imprimis in hoc malo spissitudo humorum distincta & magis lentescens est, dum partim a spissa diæta, partim ab acriori Sero hæc lentescencia ortum trahit.

SECTIO NONA.

DE FEBRIBUS IN GENERE.

§. I.

CONVERTO ME ad dignissimam maximeque solennem doctrinam & tractationem Februm, quam primum generice exponere, deinde vero ad species certas ducere & applicare cogito, tanto magis vero utile erit, febrium Theoriam recte commendare, quia tam confusi conceptus passim de febribus divulgantur, ut mox turbulentæ fermentationes, mox ludicræ spirituum acceleratæ commotiones, mox actuales putrefactiones, alibi rapidi & tumultuarii orgasmi, aut confusiones spasmodum accusantur, eo ipso vero tota indoles febrium mirifice obscuratur, ut propterea talis febrium Theoria contradictoria, vana, irrita, & operosa appareat.

§. II. Interim tamen notabile & non satis commendandum, repetendum & inculcandum documentum est, quod primò febres ordinatos & singulares suos

decurſus habeant, deinde quod ſi legitime & juxta ſuam genuinam indolem convenienter decurrunt, atque ab accidentalibus concurſibus aliorum motuum & effectuum liberae ſunt, conſtanter atque perpetuo cum ſalute excurrant; utpote quod phaenomenon non niſi ex craſſo praͅjudicio, & ignorantiae amore fortuitis ſucceſſibus imputari ſolet.

§. III. Et ſicut ab omni antiquitate medici per febrem diſtinctae & eximiae dignitatis affectum intellexerunt, ita illius denominatio non a vano & vago fervore, ſed a febris Romanorum feſtis, pendet, quae in actu purgationis, expiationis, & emendationis conſiſlebant, ita ut hoc ſenſu febris aequali jure actus vocari mereatur, qui circa purgationem & emendationem corporis, in interitum propendens, verſatur.

§. IV. Eſt porro Febris tam frequens affectus, ut per multas ſpecies plurimos alios morbos ſuperet, adeoque ex eo majori commendatione indigeat, ſicuti ſubinde ratione invaſionis ſuae, per tot diverſas ſpecies, ab infantia uſque ad ſenectutem ſeſe protendit, licet junioribus, & vegetioribus aetatibus & viribus familiarior exiſtat: quid quod reliquus ſtrenuus & cum ſonticis ſignis fulgens decurſus febrium comprobatur, quod hic affectus ſingularem morbi ſpeciem contineat & commendet.

Conf. Stahlſii Diſp. de Febris rationali ratione, de Febris Hiſtoria in genere, de Febris Pathologia in genere.

§. V. Eſt vero febris ſalutaris naturae humanae actus, in augmento motus progreſſivi ſanguinis & tonici conſiſtens, tempeſtivam vel humorum vel organorum liberationem a qualicunque cauſa, acceleratum periculum minante, per abſterſorios ſc. & excretorios effectus praͅſtandam, directum. Quo ipſo mox vulgarem illam opinionem intercipio, qua totum febris ſchema, ordo & ſucceſſus, vel partium laͅſioni vel humorum corruptioni adſcribitur & pro mere praͅternaturali accidente declaratur: equidem hoc loco brevibus dico, quod febris a natura ſalutari intentione atque ſcopo ſuſcepta ſit, ſiquidem communiter obſervatur, quod febris morbus ſit hominum & non brutorum, licet in equis analogus morbus, quem a Gallorum *fievre den Fiebel* & corrupte *den Griſſel* vocant, obtingat.

§. VI. Sicut alias natura humana per ordinarios vitales motus tam progreſſivum, quam tonicum, corporis ſui integritatem & conſervationem proſequitur, ita in febribus quoad ſpeciem non alios quam hoſce motus ad ſalutarem ſcopum applicat, & dirigit, ſed cum cauſa febrilis majus atque citius periculum involvit, ita rationabili plane conſilio & directorio, hi motus eodem gradu oppoſuntur, quali gradu noxa imminere videtur; augentur propterea pulſus & tonus, celeritate & frequentia, ſiquidem pulſus celer & frequens eſſentiale febris ſignum eſt;

est; haud vero celeritas & frequentia unum idemque sunt, cum illa involvat rationem temporis, hæc vicissim nitatur ratione numeri.

Conf. Stahlil Excusatio, respondens examini Pulsus celeris & frequentis, eorumque constans distinctio.

§. VII. Causa febrilis hæret vel in humoribus vel in organis: in illis communiter est materia subtilis, quæ cito putridam corruptionem minatur; unde etiam ex iisdem cito educenda & removenda est, id quod contingit per præcedentem absterisionem atque secessionem, quando subtilis hæc materia e pristino nexu quem cum mixtis sanguinis moleculis habuit, liberatur, utpote quæ secessio sese prodit in Urina, quæ quarto die, si febris legitime decurrit, spissum quoddam sedimentum dimittit, quem actum coctionem & qualem Urinam coctam appellarunt veteres, quando videlicet materia, ita præparata est, ut facilem & justam sequestrationem & emotionem subeat.

§. VIII. Hunc actum Secessionis excipit Secretio in aptis organis, qualia antea convenienter & sufficienter pervia & permeabilia esse debent, quam aperturam iisdem interdum natura conciliat per copiosiore restrictionem humorum a peripheria ad centrum, aut ab exterioribus ad interiora, quam deinde horripilatio excipit, nec non per efficacior transpressionem eorundem humorum per illa organa: ipsa vero secretio successive contingit, quid quod in legitimo ordine & successu motuum vitalium excretionem antecedit, adeo ut hæc minime ante sufficientem & congruam secretionem inducenda aut urgenda sit, quem ordinem etiam in legitimo febrium decursu exquisitè servat natura.

§. IX. Excretio febrilis excipit præviam materię evacuandæ præparationem, qua eidem iusta mobilitas conciliata fuit, aut congrua consistentia, qualis evacuatio minime impetuosa, sed ordinata & moderata, attamen tempestiva esse debet, & quo magis perniciofa est materia febrilis, eo citius excretio talis inchoanda eoque constantius & ordinatius continuanda est, evitando nimiam commotionem, per quam materia talis summe subtilis maximeque mobilis ad putrefactorium effectum magis promovetur & humorum mixtioni intimius & subtilius interagitur.

§. X. Interdum etiam talis excretio ex singularibus organis & locis perpetranda est, quando in iisdem vel primario vel lectindario febrilis materia obhæsit; alias principales febriles excretiones sunt diaphoresis & diuresis, aliquando vero ad febriles excretiones spectant Hæmorrhagiæ, Vomitus, alvi fluxus aut efflorescentiæ superficiales, utpote quales posterioris ordinis excretiones, similiter certis febrium speciebus essentielles esse, deprehenduntur, quæ vero aliquando etiam symptomatice febribus superveniunt.

§. XI. Deinde adhuc objectum & causa febrium existit singularis quædam

functionis in organo vitali læsio, aut præceptis hujus partis dispositio ad subeundam corruptionem, sive in tali parte jam adsit suspecta sanguinis stasis, sive spissior infarctus atque oppletio cum multa tenaci materia, sive affusio acrioris bilis, sive in tali parte orta fuerit helcodea abscessio &c. quibus singulis arduis incommodis febrili activitate sese opponit provida natura, adeoque tempestivas resolutiones, abstersiones remotiones & mundificationes febrili motu prosequitur.

§. XII. Quo citius atque constantius causa febrilis noxam suam minatur, eo magis expedite & constanter motus febriles opponuntur & continuantur, quando vero illa causa paululum tardius damnum inferre videtur, tunc per intervalla motus febriles opponuntur, inde innotuit differentia inter febres acutas & intermittentes, quarum priores constanter durant, neque ullas intercapedines habent, licet quædam illarum quoad fervorem & acerbitatem suam aliquando leviter remittant, deinde vero etiam acutæ hæc febres citius ad eventum suum progrediuntur: intermittentes vero febres per intervalla recurrunt & per certas horas aut unum vel alterum diem, acquiescunt, ita ut nullus motus & nullum symptoma febrile in subiecto affecto occurrat; quæ posteriores febres chronicæ sunt, priores vero periculosiores, cum reliquæ contumaciores existant, quin aliquando in habitum plane degenerent.

§. XIII. Proprie & distincte de febribus differendo, Motus febrilis non est genuinus spasmus, licet ex una parte Tonus auctior sit, ex altera parte vero, per accidens interdum spasmodicæ quædam commotiones concurrant: interea vero augmentum illud tonici motus in febribus absolute necessarium est, quo vel sanguis efficacius, citius & expeditius progrediatur, vel sub vegeta tali transpressione per partes porosas a materia febrili liberetur, quemadmodum ille ordo communis est naturæ humanæ, dum qualescunque corpori inhærentes impuritates ad excitandam corruptionem idoneas per tempestivas abstersiones se- & excretionem removet.

§. XIV. Non raro etiam per Motus febriles natura sanguinis superflui & maxime molesti exonerationem prosequitur, siquidem per idem illud Toni augmentum in junioribus subiectis ad superiores corporis regiones, copiosius sanguinem congerit, quid quod interdum per actualem Narium Hæmorrhagiam eundem egerit; si vero impetuosæ tales congestiones intra caput ad tempestivam eruptionem non pertingunt, tunc vel intensiores capitis dolores, vel effectus phrenitici, vel ob majorem cerebri oppletionem & propterea conceptam graviores naturæ confusionem & consternationem, actualia deliria superveniunt.

Conf. Stahl's Dispositio de febribus compositis ex acuta periodo.

§. XV. Interdum etiam contingit, ut natura superflui sanguinis remotio-
nem per idem illud toni augmentum urgeat, quando totam massam sanguineam
per partes porosas vegetius transprimit & sub efficaciori tali contritione illius
multam quantitatem in serum convertit, & sub seri consistentia & qualitate,
tam per copiosiore diuresin, quam diaphoresin majorem eliminat, ob id
febricitantes, propter illud majus Toni augmentum, intensius aestuant, & si febris
recte procedit magis sudant.

§. XVI. Quo magis actus febrilis solennis & singularis est, eo magis in
eodem natura humana etiam exquisitos ordines temporis servat, ut non modo
non præmature excretiones urgeat, sed sub prædicta effectuum febrilium harmonia,
atque convenienti subordinatione motus febriles exercent, utpote qui complexus
horum motuum Typum febrilem constituit, per quem cujusvis febris indoles,
species, progressus & ordo indicatur; sed & servat subinde natura illam rationem
temporis, dum plurimarum, maxime vero acutarum febrium decursus, quoad exi-
tum ad certa tempora dirigit; quæ consideratio proprie involvit rationem perio-
dorum, quales periodi juxta genericum naturæ morem in febribus per septenarios
dierum absolvuntur, dum prima periodus, qua febris quædam acuta excurrere pos-
set, septimo die absolvitur, altera decimo quarto, tertia vigesimo aut vigesimo
primo: rarius inter nostrates febris quædam has periodos transgreditur, ni præce-
dens febris species in aliam & quidem lentam transmutari videatur: intermitten-
tes vero febres, ut chronicæ non habent exquisitas periodos, licet veteres aliquid
analogi de Paroxysmis intermittantium febrium observaverint.

§. XVII. Juxta hanc rationem temporis eadem natura excretiones suas ad-
ministrat, adeoque circa præparationem materiæ per primos tres dies occupatur,
quam deinde successive abstergere & secernere incipit: interdum vero etiam ex
singulari activitate naturæ & indole febris evenit, ut uno stato exquisito die si-
multanea excretio febrilis administretur, actu, quem vocant medici critico, quan-
do videlicet septimo vel decimo quarto die strenua & copiosa quædam evacuatio
febrilis contingit, ubi tamen illum ordinem eadem natura servat, ut in præceden-
tibus diebus magis circa præparandam materiam versetur, quam, quia aliquo mo-
do in qualitate sua efficacius & citius nocente, alterata & temperata est, usque
ad singularem talem diem asservat, eandemque postea simul & semel expellit.

§. XVIII. Interdum accidit, ut si natura in primariis suis excretoriis functio-
nibus febrilibus impedita fuit, materia tamen aliquo modo præparata & tempera-
ta est, tunc particulares quasdam congestorias translationes ad certas regiones &
loca instituat, & per illas ejusdem, affusæ & collectæ materiæ excretionem inqui-
rat & urgeat: sunt tales apostases febriles, quæ in junioribus caput occupant, ut
gland-

glandulosi tumores inflammatorii illic occurrant, in adultioribus vero interdum phlegmonodei tumores oriuntur, quales si temere repelluntur, prægressam febris speciem denuo & majori quidem impetu provocant.

§. XIX. Quando materia febrilis, non modo copiosa est, sed & quoad qualitatem aliquo modo intractabilis, tunc per intervalla & præparatur & evacuatur, tanto magis si repentinam noxam non infert: hæc consideratio involvit rationem paroxysmorum quos frustra vulgaris febrium theoria efficacie materiae febrilis adscribit, quasi illa per exquisita talia intervalla tanto pondere & tanta quantitate & qualitate generetur & colligatur, qua ad febrem denuo impellendam quadrare posset; equidem assero quod paroxysmus tanquam temporaria febris exacerbatio & recrudescencia, neque a corpore neque a materia febrili, sed a natura humana formetur & administretur, quæ rationabili consilio, non uno continuo tenore materiam febrilem, quia non adeo urget necessitas, prosequitur, sed prout ipsa reliqua indoles febris permittit majores vel minores intercapedines efficit & ita successive materiae præparandæ vires & operam adhibet.

§. XX. Ab hisce motuum vitalium augmentis pendent symptomata illa, quæ in genere febrem prodant & comitantur; sicuti calor confectarium est, auctioris transitus & progressus sanguinis per partes porosas; frigus vero auctum tonum in superficie corporis excipit, cum quo superficialis constrictio & extenuatio, quidquod pallor & vasorum sangviferorum evanescencia convenit, sicut cum copiosiori sanguinis affusione in superficiem corporis rubor, inturgescencia, oppletio & angustatio conspirant. Ab eodem augmento motus progressivi sanguinis atque impulsu pendent capitis dolor, qui in febribus communiter occurrit & qui tanto magis increbescit, quo magis superveniunt particulares congestiones Hæmorrhagiam e capite urgentes.

§. XXI. Appetitus dejectio in febribus non est coacta aut per physicam necessitatem producta, sed rationalis, cum certe temerarium & quasi irrationale esset, tali tempore quo corpori putredo & mors imminet, cum voluntate cibos ingerere velle, aut quo natura omnes suas vires pro arcenda putredine imminente adhibere debet, si eadem impurum suum corpus & reliquam energiam suam, cum cibis oneraret. Ita etiam somni impotentia non physicis causis nititur, sed similiter rationalis est, cum tali tempore, quo tantum periculum corpori imminet, temerarium imo absurdum esset, securitati inhærere: propterea rectius sub vigiliis atque sensuum externorum majori intensione, natura providas excubias agit, ne ab extra corpori, in tanto periculo constituto per accidens quædam superveniant, ex quibus tota salutaris naturæ intentio & operatio impedimenta & nocumenta suscipere posset.

§. XXII. Eodem respectu virium dejectio aut impotentia ad motus voluntarios, rationalis est, siquidem sub febrium debita & efficaci administratione vires magis reservandæ & ad extraordinarium hunc actum conservandæ sunt, neque necesse est, quo sub febribus corpus multum voluntariò moveatur, illud vero necesse est quo motus vitales augeantur, ad quod augmentum vero vires extraordinariæ requiruntur: non minus sitis, quæ febrem comitatur, rationalis esse observatur, cum assumptio potus sufficientis partim diluendis humoribus, partim temperando æstui, nec non humectandis partibus & promovendis se- & excretionibus atque demulcendis ariditatibus respondet, sicuti inter siticulositatem hanc & successivam humiditatis fluidæ dissipationem rationalis est proportio.

§. XXIII. Quo magis natura in febrium negotio ordinem debitum transgreditur & vel excessive vel defective operatur, vel præmature vel præpotere se & excretiones suscipit, aut secundarios quosdam effectus prosequitur, eo magis sinistre totum negotium decurrit, non quidem per essentiam, sed per accidens, siquidem febris talis actus est, qui exquisitum ordinem, quoad essentialem suam rationem, involvit, attamen non ita penitus immunis est, quin in eodem natura negotia sua erronee administrare queat soleatque: exinde fluunt gravia illa urgentia & periculosa symptomata, ut sunt spasmi vehementiores, inopportuna Hamorrhagiæ, vomitus intempestivi, convulsiones, prodigæ diarrhœæ, affectus phrenitici, soporosi, deliria, singultus, extrema virium decrementa, urina pallida & aquosa, exanthematum retrocessionem, Lipothymia, cardialgiæ extremæ, incongruæ horripilationes, insensibilitates æstus & dolorum, involuntariæ excretionem &c.

§. XXIV. Nulla febris sine excretionem legitime decurrit: omnis excretio vero esse debet tempestiva: omnis opportunitas temporis respondere debet typo febris: omnis typus infert sufficientes vires & activitatem naturæ & quicquid has vires impedit atque ratione ordinis atque temporis febrem offendit, illud magis periculosum quam salutarem eventum prosequitur: unde minime expedit prædicta symptomata ad essentiam febris spectantia, pro morbo & effectum pernicioso æstimare & tractare, siquidem totus conspectus febris legitime decurrentis, omnibus suis essentialibus requisitis actum salutarem sistit, ut adeo merito deridenda sit illa præcipitata objectio, quasi multi homines febricitantes tamen moriantur, cum non tam propter febrem, sed propter irregularem hujus decursum pereant: reliquas ad febrium indolem spectantes considerationes, specialior deductio commendabit.

CAPUT I.
DE
FEBRE EPHEMERA.

§. I.

POSTEAQUAM brevibus generalem febrium tractationem præmissi, ita ad diversas febrium species commendandas & explicandas progredior, inter quas brevissimam maximeque benignam primo loco produco, quæ Ephemera sive Diaria est, utpote quæ a breviori suo decursu denominationem suam nacta est, quia tantum per diem aut aliquot horas durat & tunc iterum cessat, neque denuo redit, nisi per accidens ex Ephemera simplici, Ephemera plurium dierum, uti antiquioribus vocare placuit, oriatur.

§. II. Deprehenditur hæc febris familiaris esse junioribus subjectis, inter pueritiam & juventutem constitutis, maxime vero plethoricis & Narium Hæmorrhagiis aut motibus talibus Hæmorrhagicis obnoxiiis, & subinde diversis suæ plethoræ commotionibus expositis, incipit mox cum æstuoso capitis dolore, atque reliqui corporis incalescentia febrili, coincidit virium & appetitus dejectio, pulsus celer & frequens evadit, accidit moderata quædam siticulositas, & in subjectis voracibus aut in quibus modo præcessit ciborum assumptio, tempestivus vomitus suboritur, denique communiter febris talis in sudorem moderatum excurrit, aut in quibusdam subjectis sub majori incremento doloris capitis, Narium Hæmorrhagia supervenit & ita postea sub levi languore febris cessat & desinit.

§. III. Ad provocandam hanc febrem concurrunt communiter tales causæ, quæ ad repentinas & immoderatas sanguinis commotiones faciunt, quales sunt exæstuationes importuniores, nec non inebriationes, aut copiosiores vinorum, sanguinem turgescientium, ingestiones, vel ex aliis occasionibus provenientes repentinæ humorum commotiones, utpote quæ causæ in genere ad motus hæmorrhagicos contribuunt, adeoque ad hanc ipsam febrem disponunt, quo abundantia sanguinis molestiori & repente commotæ opponatur.

§. IV. Est itaque hæc febris actus naturæ, quæ per augmentum motuum vitalium sanguinis superflui tempestivam & moderatam imminutionem prosequitur, quam sive per moderatum sudorem sive per temperatam Narium Hæmorrhagiam impetrat: est vero hæc febris imprimis ita brevis, quia junior ætas ad constantiores & diuturniores tales actus, sanguinis imminutioni opponendos, non tantum quadrat, ac adultior, deinde quia sanguinis quantitas non adeo turgens & urgens est, quo major & copiosior consumptio per febrilem motum urgeatur.

§. V.

§. V. Et cum natura in hac febre præcipue sanguinis imminutionem respiciat, ita si hoc tempore alia quædam materia in ventriculo obhærens, eandem impedit & per concoctionem administrandam a liberiori & vegetiori hujus febris administratione detinet, rationabili consilio antea ventriculum evacuat, & per vomitum tempestive rejicit, quod ipsam molestat; proinde vero ipsam febrem ita instruit, ut vel sub augmento transitus vegetioris sanguinis per partes porosas, aliqualem dissolutionem & conversionem sanguinis in serum impetret, atque remittente æstu Serum illud sub sudoris forma eliminet.

§. VI. Etenim quam diu natura resolutioni sanguinis intenta est, tam diu motus febriles in consuetudo suo augmento decurrunt, adeoque æstus tantus est, quantus febris indoli competit, quo durante nullus sudor prodit, quia adhuc natura cum resolutione & præparatione materiæ occupata est, quæ circumstantia etiam in singulis reliquis febribus valet, siquidem sub majori æstus gradu nunquam legitime & proficue excretio febrilis vel sponte succedit, vel artificialiter promovenda est.

§. VII. Quando vero natura cum hac febre sincere sanguinis excretionem prosequitur, tunc ad caput, per motus congestorios acerbiores, sanguinem copiosius affundit, unde dolores capitis majores evadunt, donec obtento hoc fine, quem natura in hac febre prosequuta est, & liberato corpore a molesto objecto, motus febrilis acquiescat & ita totum schema hujus speciei legitime decurrat: de reliquo illæ causæ prædictæ omnino ad concitandam hanc febrem quadrant, quia ad repentinam Plethoræ commotionem ita contribuunt, ac alias ad simplicem Hæmorrhagiam provocandam satisfaciunt.

CAPUT II.

DE

FEBRE SYNOCHA SIMPLICI.

§. I.

Hæc species febris inter veteres medicos æque ac præcedens non modo frequenter observata, sed & assidue annotata & allegata deprehenditur, & dicitur Synocha, sive continens, eo, quia continenter durat, & in eo a continua differt, quod nullas symptomatum suorum remissiones inferat, quales tamen continua involvit: dicitur etiam Sangvineæ & a quibusdam pro meliori explicatione imputris, quoniam simpliciter ad sanguinis tractationem & exonerationem tendit.

§. II. Convenit hæc febris Synocha simplex cum præcedente Ephe-

mera, ob id ab antiquioribus Ephemera plurium dierum vocatur; & hæc Synocha non admodum frequens esse observatur, proinde vero a veteribus distinguitur a Synocho, qui nihil aliud est quam Synocha putrida, de qua mox dicendum erit; corripit Synocha simplicior subjecta juniora, plethorica, de sangvineo temperamento participantia, imprimis narium hæmorrhagiis ante, hac obnoxia & varias suæ plethoræ commotiones, subeuntia, maxime vero exæstuationibus immoderatis indulgentia.

§. III. Corripit mox cum calore insolito & ita sine horrore, inducit capitis dolorem, satis magnum, cum inflatione oculorum & venarum conjunctum, pulsus est febrilis, & simul plenus & magnus, afficiunt oppletiones in superficie corporis angustatoriæ, respiratio est profunda & laboriosa, afficit sitis, alvus est sicca, deficient vires & appetitus, urina est rutilans, quæ singula durant interdum usque in quartum diem, quo urina cocta aliquando prodit, quæ index est expectandæ futuræ vel criticæ vel eccriticæ sudationis: quando vero coctio in urina deest, capitis dolores vehementiores evadunt, somnus magis deficit, quid quod interdum deliræ phantasiæ aut actualia deliria superveniunt, & si febris legitime decurrit, loco criticæ sudationis, Hæmorrhagia Narium critica oritur; per accidens aliquando conjungitur faucium inflammatio satis insolens; quando vero hæc febris corripit, communiter certum temporis terminum servat & summe matutinis horis, secunda vel tertia, inyadit.

§. IV. Est hæc febris simile extraordinarium naturæ conamen, in quo per auctos motus vitales sanguinis, valde turgentis & urgentis, magnam imminutionem respicit, sive per largum sudorem sive per copiosam Narium Hæmorrhagiam inducendam, quo ipso actu vero non paucam sed notabilem & sufficientem sanguinis quantitatem exonerare contendit, unde hæc febris continens est & per plures dies durat, cum simplicior Ephemera exiguæ quantitatis exonerationem concernat.

§. V. Disponunt propterea ad hanc febrem tales causæ, quæ superfluum & valde urgentem atque antehac per Hæmorrhagias ventilatum sanguinem eximie impellunt, adeoque naturam humanam ad efficacem & strenuam illius remotionem & depletionem concitant, quæ hunc actum febrili fervore exercet, & vel sub aucta transpressione sanguinis per partes porosas, notabilem molesti & superflui sanguinis quantitatem dissolvit & in tenue serum convertit, quam resolutionem quarto die cum urina cocta commonstrat, per quam aliquid hujus seri successive eliminare incipit, donec denique septimo die per completam crisin vel ante illum per successivam eccrisin reliquam & totam dissoluti sanguinis quantitatem cum sudore liberali & sufficienti expellat.

§. VI. Quo magis natura febrem hanc ad hunc effectum & eventum dirigit, eo magis æstus universam superficiem corporis angit, eo magis oppletoria angustia afficit, eo certius urina cocta prodit & ita omnes hi apparatus, ad peripheriam corporis collineant, quo magis contra ad alterum effectum Hamorrhagiæ Narium tendit, eo magis alvum claudit, eo minus per urinam excernit, eo certius urina manet limpida, eo magis congestiones caput afficiunt, eo magis dolet caput, eo facilius deliria superveniunt & oculi rubent, aurium tinnitus accidunt, aut in confiniis capitis inflammatoriæ commotiones occurrunt, donec tandem aliquando sanguis erumpat & sub strenua tali prosecutione non parum sed largiter effluere inchoet & continuet.

§. VII. Cum itaque hæc febris pro imminuendo sanguine suscepta sit, ita tali hora primum subiecta corripit, qua maxime in ordinario vitalitatis statu sanguificationis negotium inchoat, & post digestionem, chyli translationem in sanguinem & Lymphæ depurationem efficacius succedit; deinde hæc febris subiecta plethotrica juniora & ad sanguineas evacuationes proniora afficit: quid quod mox cum talibus commotionibus incipit, quæ ad resolvendum sanguinem pertinent, quales sunt illi impulsus vegeti sanguinis intra partes porosas: & cum in hac febre nihil e sanguinis massa, sed ipse sanguis vel sincerus vel dissolutus excernendus sit, ita sine præparatione organorum secretoriorum, restrictione humorum ad interiora & consequente horripilatione statim cum auctiori commotione sanguinis in totam superficiem corporis & consequente exæstuatione incipit.

CAPUT III.

DE

SYNOCHA PUTRIDA.

§. I.

HUic simplici Synochæ mox subjungo Synocham putridam, quæ antiquioribus etiam Synochus audit: putrida dicitur juxta antiquiorum mentem, quando sanguis jam putrescit, cum simplicior Synocha a Galeno sanguinea vocetur, quæ nuda & larga quidem sanguinis missione curari potest, in qua sanguis non putrescit: quanquam vero actualem putredinem in sanguine non adesse sentiam, quando febris, quæ putrida Synocha vocatur, supervenit, tamen peculiare aliquid concurrit, quod febrem sanguineam a præsentī eximie distinguit.

§. II. Est itaque Synochus talis febris in qua præter quantitatis sanguinis vitium etiam singulare & quasi prædominans qualitatis vitium occurrit, quando

respectu posterioris, massæ sanguineæ, materiæ subtiles noxiæ & putrefactoriæ commotionem citius concitantes intermixtæ sunt, a qua propterea corpus vivum tempestive & per febrilem efficacem commotionem repurgandum est: et si tales febres, quæ Synocha putridæ appellationem inerentur, curatius observantur, principalius hoc est vitium, quando mixtioni sanguinis ob prædictam subtilem orgasticam materiam putredo imminet, cum qua vero afflictione in uno individuo coinciditurgens superflua sanguinis quantitas, quæ per febrem jam susceptam ita commovetur, quo eadem simul uno hoc actu auferatur & imminuatur, adeo ut cum in simplicioribus febribus unus effectus & scopus a natura intendatur, nunc in hac febre duplicatus finis observetur, nimirum primarius, qui circa qualitatis depurationem & secundarius qui circa quantitatis imminutionem versatur.

Conf. Stahlî Disp. de Febribus compositis ex acuta periodo.

§. III. Est itaque hæc febris ex continenti & continua composita, quæ in Historia practica admodum frequens est, adeo ut *Zacutus Lusitanus* (quam præter institutum hunc nominetenus significem) in *Med. Princ. Hist. Lib. IV. Hist. 9.* dixerit, *quod nulla febris sit, quæ frequentius mortales premat, quam hæc*, & quæ propterea majori animadversione indiget, siquidem propter hanc complicationem finium, juxta indolem suam & veterum observationem, periculosior est.

§. IV. Subjecta, quæ febris hæc corripit, sunt communiter juniora plethorica, in diæta plena & regimine irregulari constituta, animi activi, corporis floridi, sanguinis evacuationibus adsveta: incipit interdum hæc febris ut Synocha simplicior, sed mox complicationem suam ex acerbioribus symptomatum concursibus commonstrat, aliquando vero cum horrore inchoat, atque æstus excipit, pulsus est febrilis, urina rutilat, affligit superficiem corporis oppletio molesta, occurrunt tum horum tum singulorum reliquorum febrilium symptomatum remissiones, quæ de complicatione continuæ febris testantur: de reliquo in hac complicata febre occurrunt pathemata, quæ tam de continua quam de continenti participant, sicuti e continente major æstus, e continua vero remissiones & denuo recurrentes sensibiles intensiones symptomatum febrilium, concurrunt.

§. V. Quod vero potiores respectus, in hac febre notandos, attinet, tunc ad excretiones & motus excretorios occurrentes propius respicio, siquidem vi fundamentalis illius complicationis, evacuationes febriles, & continuæ & continenti febri competentes, si non ultimis suis eruptionibus & successibus, tamen apparatibus & contentionibus occurrant, quid quod quasi de prærogativa certant, adeo

adeo ut signa coctionis illucescere compareant, sed facile per motus congestorios hæmorrhagicos intercipientur: actus vero est constanter vehementior, & propterea motus ad resolvendum sanguinem efficacior, unde etiam diaphoreses quædam oriuntur, imo continuant, nisi per mala regimina & artificia impediuntur; nihil vero rarum est, in hac febre, quin facile imo frequenter acerbiores congestiones sanguineæ, ad hæmorrhagicos scopos destinatae, in capite observentur, unde non modo dolores capitis vehementiores sunt, sed & deliria & anginodea molimina huic febre familiaria existunt, ut ita quaquaversum difficultas & periculosus status hujus febris compareat.

§. VI. Ob id hic actus febrilis naturæ opus est, quæ sanguinis, cum materia putre faciente inquinati, repurgationem & nimiae illius quantitatis conjunctæ, imminutionem prosequitur, utrumque vero per augmentum pulsus & toni urget, dum peccantem materiam subtilem sub auctiori progressionem sanguinis a reliqua pura humorum mixtione abstergere & separare & sub toni augmento atque proportionata applicatione, citius secernere & excernere laborat, qualem secretorium actum, dum in interioribus colatoriis organis administrare contendit, ita horum permeabilitate acquirendæ in tantum prospicit, in quantum mox in principiis totius actus febrilis suscipiendi sanguinem a peripheria ad interiora reprimat, & sub efficaciori tali sanguinis copiosioris transpressionem per illa organa, non modo poros patulos & permeabiles reddit, sed & reliquas mobiles impuritates una educit & removet: quam superficiale constrictionem horror ille levis & brevis initialis excipit.

§. VII. Cum vero semel in motu extraordinario & vegeto constituta est natura, ita concursans sanguinis abundantia, reliquis salutaribus successibus, & effectibus non exiguum impedimentum objicit, propterea hoc eodem febrili actu per gradum aucto & sub naturæ directorio quadantenus variato, turgentis & urgentis plethoræ consumptio & imminutio intenditur, quæ partim per congestiones ad Hæmorrhagias respicientes, partim per auctiorem impulsum & connexam divulsionem atque dissolutionem sanguinis aut conversionem in Serum absolvitur, inde oriuntur raptus illi humorum ad caput (ut juxta stylum veterum loquar) deliria, pathemata anginodea & phrenitica, ex altera vero parte, majores oppletiones, diffusiores sudationes & acerbiores exæstuationes; sicuti reliqua ad hanc ætiologiam spectantia tam e præcedentibus quam e succedentibus elucescent.

CAPUT IV.
DE
FEBRE CONTINUA.

§. I.

AD continuam febrem progredior, quæ propterea hanc denominationem tenet, quia non intermittit, sed a prima sua invasione continuo cursu usque ad suum exitum properat, interim sub hoc suo decursu, servat certis quibusdam horis brevem fervoris & acerbitatis suæ remissionem, ita ut patientes non adeo intense æstuent, vehementer capite doleant, multum sitiant aut valde inquieti esse observentur, interea tamen & calor & capitis dolor & sitis adhuc adsunt, neque penitus cessant aut intermittunt, licet remittant: dicitur, etiam vulgo hæc febris Acuta, eo quod præcipitem periodum contineat, & vel septem vel quatuordecim diebus ad eventum suum pertingat, quæ propterea a chronicis & intermittentibus febribus distinguitur.

§. II. Incipit hæc febris cum horripilatione per intervalla recurrente, quam brevi post excipit calor imo æstus, subinde etiam concurrunt reliqua communia febrilia pathemata, velut siccitas oris & faucium, sitis, capitis dolor, virium & appetitus defectus, mitior pectoris angustia, somni impotentia, inquietudo, oppletoria & gravativa molestia in membris, quid quod in subjectis voracibus & in quibus irregularis diæta præcessit, interdum primis diebus vomitus oriuntur, & pulsus totus est febrilis, urina in primis diebus rutilans & limpida, quæ singula per tres dies, usque in quartum immutata durant, donec quarto die, legitime decurrente febre, urina cocta compareat & deinde sudores prodire inchoent, qui circa quamlibet remissionem successive erumpunt: tanto magis vero in hac febre æstuant & sudant patientes plethorici, & facilius de reliquo hac febre corripiantur homines de temperamento sanguineo & cholérico participantes & si tales excretiones tam diureticæ quam diaphoreticæ recte succedunt, interdum per septem, undecim & quatuordecim dies febris hæc excurrit; quando vero coctionis signa deficiunt, tunc deterior est status, ita ut etiam necessariæ diaphoreses desint & prima periodus sine ullo levamine decurrat, unde nona dies in acutis periculosa esse deprehenditur, quoniam quasi denuo ad negotium febrile sese accingit natura & cum nihil prægressis diebus commissum fuit, quod febri levandæ quadraret, tunc in hoc secundæ periodi limine, statim delinquit & febris sinistre excurrit.

Conf. Stahlî program. de Periculo nonæ diei in Acutis.

§. III. Est hæc febris actus extraordinarius naturæ, ad salvandum
cor-

corpus directum per augmentum motuum vitalium susceptus, quo materia quædam subtilis, summe orgastica & ad præcipitem putridam corruptionem inferendam apta, ex humoribus, quibus intimius inhæret, abstergitur, separatur & denique tempestive excernitur, per ejusmodi loca, e quibus alias tennes materiæ inimicæ educuntur, nimirum per diuresin & diaphoresin, utpote quæ essentielles & principales huic feбри competentes excretiones existunt.

§. IV. Et cum subtilis hæc materia intimius massæ sanguineæ interagitata est, eidemque antea paulo firminus inhæret, ita primario necesse est, quo eadem prius liberetur, abstergatur atque ab hoc nexu resolvatur, minime vero præmature ad se & excretionem urgeatur, hinc legitima febris indoles ita constituta est, ut minime cum excretionibus mox inchoet, quin potius aliqui dies decurrant & præcurrant, in quibus natura huic absterfioni præmittendæ, operam dat, quæ sub efficaci sanguinis transitu per partes porosas contingit; servat tamen etiam in & cum hoc actu natura illam temporis rationem, quam in genere ad febriles decursus impendit, ut videlicet circa dimidium primæ periodi ad secessionem talem pertingat, eandemque quarto die in urina cocta demonstret, a quo tempore proxime febriles excretiones successive procedunt, quando videlicet sub quolibet paroxysmo aliquid hujus peccantis materiæ, e pristina cohæsiōe liberatum fuit, quam materiam postea natura, remittente majore motuum febrilium gradu, tranquillius, tam cum urina quam cum sudore, eliminat.

§. V. Dum vero pro hoc actu absterfitorio & secretorio præcipue etiam interna viscera colatoria requiruntur & adhibentur, ita necesse omnino est, quo eadem ad solennem hunc febrilem actum rite præparentur, cui requisito mox per initia prospicit natura, dum a peripheria ad interiora copiosius congerit & reprimat humores, qui sub efficaciori transfluxu per organa illa justam & necessariam aperturam conciliant, & quicquid alieni inhæret, abstergunt & removeant: ex qua restrictione superficiali horripilatio prædicta pendet: quid quod ille, in hac febre, naturæ mos est, ut quando in ventriculo aut intestinis & primis regionibus impuritates quædam hærent, quæ futurum liberum effectum & successum absterfitorium & secretorium impedire possunt, eadem tempestivè sive per vomitum sive per alvi fluxum removeantur, quo reliqui actus & decursus febriles efficacius & facilius progrediantur.

§. VI. Quando sub hac febre simul sanguinis ubertas naturam aggravat, tunc per augmentum efficacioris transpressionis sanguinis intra porositates, cujus consequens major incalescentia est, simul hujus urgentis quantitatis imminutio intenditur, sicut hoc in præcedente Synocha putrida febre indicatum fuit; aut evenit ut motus hæmorrhagici immoderatiores caput infe-

stent, & facile deliria causentur: interea vero hæc operatio naturæ in hac febre secundaria est, quæ priori, qua depuratio tempeſtiva ſanguinis intenditur, conjungitur.

§. VII. Quantum quidem ex ipsis effectibus observatur, materia peccans in hac febre est satis subtilis, quæ proinde ex ejusmodi causis & occasionibus prodit, unde vel in ipso ſanguine floridiori eadem materia generari, vel aliunde communicari potest: quapropter ad hanc febrem provocandam, contribuunt immoderatæ commotiones & exaltationes corporis, aut repentinæ sudorum prægreſſorum reſſiones, vel ſpirituosorum ingeſtiones & ſubjunctæ ſpumefactoriæ ſanguinis commotiones & ſimiles adhuc aliæ occaſiones, e quibus ſingulis talis subtilis, valde mobilis, orgaſtica ſive inteſtinam & putrefactoriam humorum commotionem augens materia, generatur, quæ ne ad effectum talem putrefacientem properet, ſalutari omnino inventione & conamine per hanc ſpeciem febris a natura proſtigatur, quid quod ita proportionate & accurate tractatur, ut motibus febrilibus legitime exeuntibus, conveniens & tempeſtiva illius materiæ ſeceſſio, ſe- & excretio ſperari queat: quibus ſingulis recte connexis & judicatis facile hæc febris ab illa vulgata opinione repurgabitur, quaſi turbulentus & eſſentialiter pernicioſus atque præternaturalis actus ſit.

CAPUT. V.

DE

FEBRE ARDENTE.

§. I.

Hæc febris peculiari nomine indicatur & Ardens, ad differentiam aliarum, vocatur, quid quod a veteribus per excellentiam πρὸς dicitur, quaſi in hac febre ignis & fervor ad ſummum gradum pervenerit; unde non modo æſtuofa hæc febris eſt, ſed plane ardens propterea que veteres inter ſe diſceptarunt, an in hac febre putredo, an vero combuſtio adſit; ardens vero dicitur, quia non ſimplex æſtus, ſed urens ardor, qui in aliis febribus deſt, hic exquiſite concurrir, quippe qui ſub præcordiis ſedem ſuam habet, & ab hinc velut in totum corporis ambitum ſeſe effundit, licet aliquando in interioribus obhareſcat, quando ſuperficiem corporis horripilatio quædam pervadit, unde innotuit illud medicorum dictærium, quod interna urant, externa vero frigeant, ſiquidem a veteribus ob multam anguſtiam & cardialgiam hæc febris Afodes & ab aliis comburens a quibusdam ſaſtidioſa vocatur.

§. II.

§. II. Non immorabor diffusiori commemorationi multiplicis denominationis, inter medicos occurrentis, quin potius simpliciter indico, quod hæc ardens febris illa sit, quæ vulgo cholERICA audit & quæ duplicis gradus est, una mitior, quæ *Biliofa* est, altera acerbior & periculofior, quæ *Causus* existit & febrem illam Hippocratis lethiferam constituit, quarum febrium phænomena fequentia sunt: mitior & Biliofa quidem febris ad continuum rypum transit & semitertianariam indolem exhibet, dum quotidie notabiles exacerbationes, sed vagis quibusdam invasionibus sistit, adeo ut in relatione ad continuam febrem exacerbationes illæ, paulo serius recurrant, in respectu vero ad tertianam febrem communiter præoccupent, adeoque quotidie paroxysmos forment, quorum alterni bini ratione temporis congruunt, de reliquo vero satis acute decurrunt.

Conf. Stahl'si disp. de Febre Biliofa. De Febre Lethifera Hippocratis.

§. III. Invadit ejusmodi ardens febris cum horrore, quem mox excipit æstus, magna virium dejectio, gravis & discreta angustia præcordiorum, ita ut interdum ob hanc Lipothymiaæ metus adsit, caput valde dolet & vertiginosa perturbatione laborat, urget æstus aridus, magna sitis, quæ in causo clamosa vocatur, quia cum multo clamore & impatientia efflagitatur, quando vero patientes avidius potum ingerunt, aut frigidum potum assument, graviores anxietates præcordiales experiuntur: in febre biliofa tempestive oritur nausea eximia, conatus vomendi, aut interdum concurrens inquietudo torminosa in abdomine, donec mox vel vomitus impetuosus biliosus erumpat, vel alvi fluxus biliosus concurrat, qua excretionem peracta, successive urina valde rutilans sedimentum concipit & febris hæc, per sudores repetentes & sub paroxysmorum remissionibus occurrentes definitur, adeo ut intra unam vel alteram periodum, mitior talis ardens febris excurrat.

§. IV. Causus vero est gravior & acerbior gradus febris ardentis, in quo omnia prædicta & reliqua etiam symptomata longe impetuosius affligunt & insistant, cum maximo angore & ardore interno, absque tamen biliofa illa tempestiva dejectione, nisi vagus quidam, anxius, inordinatus & frigidus sudor interdum erumpat: decurrit ita periculofus hic status usque in sextum aut septimum diem, sine occurrentibus coctionis signis, alvus est rigide clausa, quin evenit denique, ut sexto die paucus & foetidus vomitus erumpat, sed qui nihil levat, quin mox funestus exitus instet, ita ut patientes vix septimum diem superent, ob id Hippocrates aliqualem spem fecit, si patientes septimum diem transgressi sunt: etiamsi vero contigerit, ut præsens periculum egressi fuerint patientes, quod tamen raro fit, tamen in futurum nulla fida & firma sanitas sequitur, quin suspecta Hæctica accadat & tunc patientem jugulet; unde etiam

ob singularem suum periculosum statum hæc febris causus dicitur, quia imprimis vehementiam causeos live internæ adustionis exserit..

§. V. Est propterea febris talis ardens sollicitus & rigorosus naturæ actus quæ internæ arrosoni a bile accerrima ventriculo, pyloro & intestino duodeno inductæ ita consulit & succurrit, ut bilis temperationem & excretionem per auctiores motus vitales intendat atque urgeat, unde materia febrilis, in hac specie febris, est bilis, quæ sub acriori confectionatione caustica reddita fuit, adeoque tum prædicta loca, tum imprimis tendinosum sensibilem pylorum ægerrime afficit & interni illius ardoris, sub præcordiis delitescens, urgentis & angentis causa evadit, pro quo ardore demulcendo & acriori bile diluenda magna illa sitis occupat; cum vero in affectis locis sensibiles stricturæ adsint, ita largiores potulentorum ingestiones, aut interna refrigeria cum potulentis ingestis commissa ob repentinam alterationem male perferuntur adeoque majores stricturæ ad ingestorum potulentorum revomitionem directæ suscipiuntur.

§. VI. Et dum corrosiva bilis partes tam sensibiles afficit, ita ad easdem vehementior congestio dirigitur, qui ordinarius modus naturæ est, quo stimulationibus talibus inductis, sese opponit, unde in febre ardente communiter interna inflammatio adest, siquidem ex hac repressione humorum ad interiora illæ superficiales horripilationes, in hac febre occurrentes, oriuntur: interea vero ob periculosiorem statum in hac febre præsentem & majorem animi & corporis angorem, quid quod ob graviorem respirationis oppressionem vires magis sunt dejectæ, & dum motus strictorii vomibundam excretionem concernentes, superiores regiones magis occupant, ita caput subinde majori sanguinea congestione affligitur, ex qua tam vertiginosæ perturbationes, quam deliræ interdum commotiones pendent.

§. VII. Quando in hac febre caustica illa bilis tempestive evacuat, tunc præoccupatur interna imminens putrida corruptio, si vero hæc bilis vel ob tenacitatem suam, vel ob nimiam tenuitatem, vel ob paucitatem, vel ob nimium angorem & errorem naturæ, non tempestive excernitur, sed diutius retinetur, tunc mox internam illam arrosonem putrida corruptio excipit & eventus redditur lethalis, quale quid in Causo occurrit, in quo concursans interna inflammatio, frustra succedens, similiter in exitum talem sphacelosum desinit, ut propterea nihil proficiat, etiamsi serius materia illa biliosa caustica aliquo modo excernatur.

§. VIII. Si vero tempestive biliosa talis dejectio successit, tunc per reliquum febrilem motum, illud e massa humorum separatur, quod vel de tali colluvie biliosa, eidem insinuatum est, vel quod sub febrili motu ex ipso sanguine

ne genitum fuit, hinc tails subtilis orgastica & putrefaciens materia, partim per diuresin, partim per diaphoresin repetitam evacuatur: de reliquo illis maxime horis ardens febris exacerbationes suas subit, quibus juxta communem ordinem affundendæ bilis in intestina eadem nunc copiosius transfertur, adeoque quasi stimulum adjicit, id quod communiter antemeridianis horis succedit, ex quo biliosæ febres, quoad paroxysmos, tertianis febribus respondent, ut propterea veteres tertianas continuas biliosis febribus annumeraverint.

CAPUT VI.

DE

FEBRE INFLAMMATORIA.

§. I.

Cum de Ardentibus, febribus dixerim quod inflammatorium quiddam contineant, ita mox progredior ad ipsas febres inflammatorias exponendas, de quibus vero mox in primo limine indico, quod non propterea inflammatoriæ dicantur, quasi inflammationes efficiant, aut ab inflammationibus necessitentur & efficiantur sed quod inflammationibus vel vehementius inchoantibus vel factis, majoribus tamen & in nobilioribus partibus existentibus, salutari quadam directione superveniant, quo natura unitis quasi viribus, tam inflammatorio quam conjuncto febrili motu metuendæ putredinis effectum excludat: quo respectu inflammatoria febris symptomatica & secundaria appellari potest, quia inflammationibus præcedentibus demum supervenit.

Conf. Stahl's Disp. de Febribus secundariis.

§. II. Propterea hæc febris perinde periculosior est, quam alia benigna febris, quia in eadem extraordinariæ naturæ operationes duplicatæ sunt, & tam quoad inflammationem, quam quoad ipsum suum typum, magis quam simpliciter acutum morbum, exhibent: eo periculosior vero in hac febre status est, quo nobiliores partes inflammatione tali laborant, siquidem singulæ illæ inflammationes, quæ in abdomine occurrunt, discretæ quadam prærogativa ominosiores existunt quam reliquæ.

§. III. Subjecta quæ inflammatoriis febribus corripiuntur communiter observantur vel magis vel minus plethorica, & sanguinis commotionibus exposita; quoad invasionem suam febres tales cum horripilatione inchoant, superveniente æstu, per momenta iacrescente, ita ut in initiis magis continentem quam continuum typum æmulentur; concurret proinde hæc singularis circum-

stantia, ut quo intimior & major aut periculosior est inflammatio eo certior sub reliquo febris decursu & æstus continuatione patientes ad levem externi aëris admissionem refrigescant, & moderate exhorrescant: si vero membrum tale aëris contactui subtrahunt, atque denuo obtegunt, tunc molestum æstum denuo percipiunt.

§. IV. Concurrunt cum hac febre multi taciti angores & inquietudines, nec non reliqua symptomata febrilia, & quando inflammatio in aliqua regione aut parte superficialis est, tunc percipitur dolor pulsatis & lancinatorius in affecto loco, qui vero obtusior & vix sensibilis est, quando inflammatio profunda existit; imprimis vero in ventriculi inflammatione frequentius occurrit, ut patientes vel levissimum contactum affectæ regionis, etiam si a pulvillo molliori provenerit, ægerrime perferant: a quarto die febris urina rutilans turbari & mutari incipit & sedimentum ex roseo pallidum, quod de lymphâ attenuata & intermixto principio sulphureo seroso participat, dimittit, quod perperam quidam pro vero pure agnoscunt, : successive vero madores contingunt, aut interdum criticis diebus largiores sudores, quibus cum vel madoribus vel sudoribus hæc febris excurrit.

§. V. Interdum occurrunt tempestivæ Narium Hæmorrhagiæ in subjectis junioribus aut loco harum, deliria, in Lienis inflammatione sinistre exeunte oriuntur denique circa septimum vomitus nigricantes & fœtidi, quibus brevi post mors supervenit: aliquando ita excurrit febris inflammatoria ut abscessum internum post se relinquat, cui postea hectica febris accidit, & deinde eventus itidem funestus est.

§. VI. Quemadmodum Febris Inflammatoria propter inflammationem & potius pro illa quam contra illam est, ita primario suas intentiones & fines in hac febre natura cum inflammationis formali ratione conjungit, & ob id hæc febris salutarem finem habet, quando per hanc natura humana inflammationis efficacior & meliorem successum adjuvat, sublevat & urget, tanto magis vero, quia ob dignitatem affectæ partis, ob defectum interni auxilii artificiosi, ob difficultatem interni regiminis motibus inflammatoriis conjungendi, ob concurrentem interdum ineptitudinem partis affectæ, quo minus eidem necessarius inflammationis gradus applicari queat, totum hoc negotium administrandæ inflammationis arduum existit, adeoque tali superveniente naturæ auxilio febrili indiget, quæ ipsa febris, quia conjunctim cum inflammatione metuendæ putredini resistit, similes effectus continet, nimirum continuantes subtiles restrictiones sanguinis, a superficie ad interiora & affecta quidem loca, quas constans moderata horripilatio sequitur, præprimis quando aura nudam aliquam partem contingit.

§. VII.

§. VII. Deinde vero reliquum motuum augmentum, nimirum æstum insignem post se trahit, qui motus auctior, cum primario ad discutiendam & referendam stasim directus sit, ita febrilis excretio cum illo tantum accidenti connectit, quando sub hoc auctiori progressu quantitas quædam sanguinis hujus resolvitur, attenuatur & in serum subtile sulphureum convertitur, quod non quidem exquisitis horis eliminatur, sed successive, dum natura interno discussorio scopo intenta est, tam sub madoris quam sub urinæ forma dimittitur: tanto major vero & incalescentia & sudatio evadit, quo magis patientes plethora laborant, qua præfente natura, quæ semel in motu est, particulares congestiones ad caput suscipit & conjungit & vel actuales Hæmorrhagias producit, vel nudos infarctus & vehementes capitis oppressiones, quæ deliriis provocandis inserviunt, inducit.

§. VIII. Non æque necesse est, latius hoc loco differere de illis causis & occasionibus, quæ ad stases internas provocandas contribuunt, illud ad minimum indico, quod nuda sanguinis spissitudo, non satisfaciat indoli febris inflammatorię recte commendandæ, siquidem rarissimum est, quod prædominantes melancholici, quibus spissitudo sanguinis essentialis est, hac febre corripiantur, quin potius inculco, quomodo singulares constrictoriæ obstipationes, aut congestoriæ commotiones immoderatiores ad tales internas stases contribuant; quales ita nominatæ commotiones non raro cum intentione & contentione Hæmorrhagica cohærent, siquidem inter alias & reliquas principales, quas modo genericè nominavi, causas, illæ adhuc notari debent, quæ ex sensibili refrigeratione post prægressam majorem exaltationem repentinas partium constrictiones & sanguinis incarcerationes post se trahunt.

§. IX. Primarius tam inflammationis, quam conjunctæ febris scopus est resolutio & discussio, qui si obtineri non potest, secundarius urgetur, qui est suppuratio, uti in Pathologia inflammationum in genere, explicatum fuit; quando vero contingit, ut interna discussio obtineri haud queat, tunc abscessus apostematicus, ne maturius corruptio ingruat, supervenit: quoniam vero interni abscessus variis humorum affluxibus expositi sunt, & subinde puris remotio & impuratum absterfio non facile impetrari potest, propterea inmedicabile supervenit malum, videlicet ulcus internum, sub quo aliquandiu corpus conservari & a repentinâ morte præservari potest; interdum vero etiam accidit, ut inflammatio, tempestiva discussione destituta, circa ventriculum aut in liene immediate in putredinem ruat, ut de hinc in extremis hisce necessitatibus comprehensa afflicta natura ultimo quodam sed salubritatem non impetrante tentamine, per vomitum affectas partes liberare contendat, quo ipso putrida illa materia rejicitur.

CAPUT VII.
DE
FEBRE CATARRHALI BENIGNA.

§. I.

Sicut interdum inflammationes & quidem minores sine febre procedunt, majores vero & ominosiores cum febre complicantur, ita etiam similis circumstantia, circa catarrhorum considerationes occurrit, dum quidam simpliciter decurrunt: aliqui vero febris concursum involvunt ut ita talis febris propter catarrhum suscipiatur, quando hic nobiliorem partem gravius occupavit & contumacius detinet, aut simul subtiliores organicas & ad corruptiones inferendas habiliores materias parti alicui inducit, qualis febris subinde non tam catarrhi augmentum, quam citiorem & efficaciorum resolutionem & affectæ partis liberationem respicit.

§. II. Ad ejusmodi febrem disponuntur subjecta quæ alias catarrhis obnoxia sunt, maxime vero sanguineo-phlegmatica aut cholericophlegmatica & vice versa; servat etiam talia tempora, quæ catarrhis provocandis quadrant, nimirum vel vernale vel autumnale. & licet antiquioribus medicis hoc nomine haud usitata deprehendatur, tamen inter Arabes occurrit hæc febris, quæ Latica dicitur, ab humore pituitoso, latice, quem nos catarrhalem vocamus, uti Græci phlegmaticam febrem, quam de quotidiana indole esse asserunt, nominant.

§. III. Præsupponit itaque hæc febris in affecto subjecto præcedentem & concurrentem catarrhum five Coryzam impeditius succedentem, five Gravedinem five infarctum pectoris mucidum & difficulter exeuntem: invadit non modo hæc febris circa vesperam, sed & circa solis occasum suas exacerbationes sistit, & quidem corripit cum præcedente moderato refrigerii sensu, mox æstus excipit, attamen moderatior, affligit capitis gravitas aut pectoris angustia cum aliquali tussiculosa commotione, sitis est, non adeo vehementer urgens, adeoque mitis, vires non multum sunt dejectæ, neque penitus somnus deest, afficit quandoque raucedo, calor vero febrilis plurimum per noctem decurrit, donec post quartum quasi paroxysmum remittente caloris acerbitate, quotiescunque videlicet futuri paroxysmi per horas mitigantur, sudor moderatus procedat & successive in septimum, undecimum aut decimum quartum diem hoc ordine continuet: interea aliquando spontaneæ diarrhææ (quæ in hac febre non æque perniciosæ sunt, modo moderate progrediantur, cum contra alvi adstrictiones periculosiores existant) occurrunt, nec non catarrhi præsentis paulo volubiliores redduntur,

tur, per accidens vero concurrunt & quidem magis ob malum regimen, angino-
deæ faucium & glandularum in collo inflationes : de reliquo hæc febris mitior
neque admodum periculosa est, nisi vel ex mala medicatione vel malo regimine
in lentam febrem conjiciatur.

§. IV. Est propterea hæc febris operatio naturæ, qua urgentem, refra-
ctarium, & partem sensibilem valde afficientem catarrhum resolvere, discutere
& ad successum suum promovere allaborat, unde tali tempore partim primum
invadit, partim exacerbationes suas repetit, quali catarrhales decubitus augeri &
exacerbari solent, id quod vespertinis horis vulgo evenit : ad hanc efficacior
catarrhorum discussionem inducendam quadrat copiosior restrictio humorum
ad affectam partem, quo major & vegetior transpressio, partim discussorium ef-
fectum post se relinquat, partim fluidiorem materiam affundat, ut eo melius in-
farctus catarrhales educi queant, quam restrictionem sanguinis ad alias & inter-
nas partes communiter superficialis horridula sensatio excipit.

§. V. Disponunt, itaque ad febrilem concursum tam catarrhus acrior
& contumacior, qui simplicioribus motibus abstergentis & resolutoris non ob-
temperat, quam externæ tempestates, quæ ad humorum commotiones suscipi-
endas & augendas contribuant, nec non reliqua ratio temporis, quando videli-
cet verno vel autumnali tempore natura ad motus extraordinarios exercen-
dos magis inclinatur, quo adhuc qualiscunque reliquorum humorum collecta im-
puritas serosa subtilior contribuit quam uno eodemque febrili actu eliminare
contendit natura.

§. VI. Unde hæc Febris Catarrhalis primario quidem cum catarrhi
resolutione atque facili successu decurrit, deinde vero e reliqua massa sangvine
absterguntur & remonentur impuritates serosæ, tam per moderatam diuresin,
quam per lenem diaphoresin : quoniam vero causa impulsiva & objectiva in hac
febre tam præceps & fonticulus aut putridum damnum non minatur, propterea
motus febriles temperatiores sunt & reliqua symptomata mitiora : sicut proin-
de facilis alvi successus vel moderatus fluxus in tantum universo febris decursui
subvenit, in quantum vel impuritates e primis regionibus, vel spissiores mucidas
materias, ad fovendos catarrhos idoneas subtrahit & imminuit, & illud præoc-
cupat, ne successive per talem materiam præsentis catarrhi augeantur & fovean-
tur.

CAPUT VIII.

DE

FEBRE TERTIANA.

§. I.

Ad intermittentes febres nunc progredior, quæ per exquisita intervalla rever-
tun-

tuntur, adeoque non modo remittunt, sed & penitus per unum aut alterum diem intermittunt, i. e. acquiescunt, ut affecti homines nihil quicquam de febrili symptomate experiantur, sed quasi ab omni febre liberi compareant, & hoc modo intermittentes febres opponuntur jacutis, siquidem illa adhuc differentia inter utrasque annotanda est, quod intermittentes chronicæ sint, & communiter diutius continuent, non raro etiam admodum contumaces, neque tamen ita periculosæ existant nisi valde perturbentur, subinde denique aliquando in malam consuetudinem degenerent.

Conf. Stahl's Disp. de Febre Tertiana.

§. II. Inter intermittentes vero febres principalis est Tertiana, quæ tanquam specimen omnium reliquarum febrium produci & commendari potest, quia in eadem plurima illa symptomata, quæ ad febrium essentiam spectant, occurrunt & quæ tam de pulsus quam de toni augmento participant: dicitur vero Tertiana legitima & simplex, quæ ab uno paroxysmo ad alterum per triduum decurrit atque per unum diem intermittit & exquisite alternis diebus occurrit & talis quidem febris usitatus verno tempore invadit & homines juniores & paululum activiores corripit.

§. III. Quoad simplicem Historiam (quam brevibus delineare placet) hæc febris antequam exquisitum suum typum prodit & ingreditur, invadit subjecta cum eximiis capitis doloribus, æstu & multa defatigatione, adeo ut exinde facilius continua febris quam intermittens expectari & prædici queat, quæ alteratio vero post aliquot horas cessat, donec alterno die, paulo exquisitius & cum simplici suo typo febris hæc invadat.

§. IV. Corripit quidem singulis paroxysmis subjecta antemeridianis horis & circa tempus jentaculi, nona circiter hora: invadit cum torpore animi & corporis, oscitatione, incipiente horridulo sensu in lumbis, qui magis magisque per dorsum & reliquum corpus se effundit; frigent extremitates narium, aurium & digitorum, impallescent patientes & quasi contabescunt ad conspectum, successive intensius horrent & circa hypochondria strictiones percipiunt, sitiunt hoc tempore intensius, quin denique vehementer horrent; hic horror continuat per dimidiam horam (si enim diutius insistit, de febris majori contumacia testimonium perhibet, et si brevius durat, æstus vero longior & vehementior est, tunc febris hæc magis in continuam inclinat) & quando jam mitescere incipit occupant quædam Cardialgiæ aut conatus nauseabundi & vomibundi, donec circa exitum frigoris & initium caloris in junioribus evemetis vomitus occurrat, in adultioribus vero aliquando diarrhœa; qualis excretio si diu deficit, febrem contumaciorem esse denotat.

§. V. Hunc paroxysmum frigoris confestim excipit paroxysmus caloris, cum

cum dolore capitis æstuante, tensorio, pulsatili, qui in subjectis junioribus, magisque plethoricis acerbior & intensior est, subinde vero calor externum corpus pervadit, cum pulsu exquisitè febrili, qui calor magis magisque augescit & in subjectis plethoricis major evadit atque diutius durat, siquidem alias per sex, octo, decem aut duodecim horas continuat, concurrit etiam sitis, & multa lassitudo, quando vero æstus remittit, tunc sequitur sudor: quo tempestive itaque & sufficienter paroxysmus frigoris cum vomitu, caloris vero cum sudore solvitur & ventilatur, eo facilius hæc febris decurrit & excurrit; & vice versa.

§. VI. Quando hæc febris præmature supprimitur, tunc non modo certius & citius suspectas & periculosas recidivas subit, sed & in alvi obstructions, appetitus vitia, cardialgias, affectus hydochondriacos, hecticos, phthisicos, hydro-picos, oedematosos & similes contumaces morbidas consecutiones degenerat, quæ ægerime curari possunt, ni prægressa febris e fundamento curetur, siquidem inter alia etiam hæc certiora quædam indicia sunt, quando tertiana febris non secure excurrit, si alvus clausa est, & appetitus valde dejectus.

Conf. Stahl's Disp. de Febribus intermittentibus turbatis atque corruptis.

§. VII. Quoad ætiologicum suum conspectum, est hæc febris naturæ actus, quæ per augmentum motuum vitalium, imprimis ventriculum & interdum etiam connexum intestinum duodenum, vel ab inhærescente spissa, viscida, lenta & tenaci pasta & materia, vel ab acescente & biliosa, quæ concoctionis negotium valde impedit, liberare contendit, ita, ut talem materiam antea convenienter præparet & deinde vel per vomitum vel per diarrhœam expellat, adeoque tempestive huic functioni concoctionis, ad vitam omnino spectanti, consulat & subveniat.

§. VIII. Contribuunt itaque ad Tertianam febrem diætæ irregularitates, non quidem longo temporis spatio commissæ, sed quasi uno errore peractæ, quando videlicet comesta fuerunt alimenta spissa, viscida, quæ difficulter concoqui possunt & ad mucum tenacem generandum idonea existunt, uti sunt alimenta indurata, pisces crassiores, crudiores, ostrea, cochlea &c: deinde vero seorsim ad hanc febrem provocandam quadrat iracundia commissæ & suppressa, ut propterea ex hac causa orta tertiana, de biliosa indole participet.

§. IX. Quando itaque febrili motu natura ventriculum vel a tenaci inhærente materia, vel a biliosa liberare nititur, tunc antea consulto quodam conamine hanc materiam ad futuram facilem & expeditam excretionem præparat, dum eandem diluit, emollit, humectat, abstergit adeoque mobilem & tractabilem reddit; hoc ipsum vero juxta suam inventionem atque vires suas ita instituit, ut e massa sanguinis fluidiorem & humidiorē aquoso. serosam materiam intra Ventriculum secernat, id quod imprimis contingit sub efficaciori humorum restrictio-

ne e superficie ad interiora, quam repressionem propterea frigus & horror excipit pro quo scopo præparante & diluente fitis etiam concurrit: si itaque sub hac humorum repressionem atque tenuium fluidarum substantiarum secessione emollitio materiæ febrilis successit, tunc denique excretio supervenit five anoterica five catoterica.

§. X. Aggreditur vero natura quolibet paroxysmo bono & rationabili conamine hoc opus febrile, tali tempore atque hora, quando ventriculus respectu ordinis naturalis ad usus concoctionis applicari solet, videlicet circa tempus jentaculi, quo tempore per motus febriles hanc partem repurgare laborat, adeo ut hæc repurgatio & excretio huic feбри principaliter & essentialiter competat; & cum talis repurgatio & excretio paululum facilius quam in quartana fieri potest, ita repressio humorum ad interiora sub quolibet frigoris paroxysmo non tam diuturna est, neque etiam de reliquo ipsa natura in hoc actu longinquiores moram nequit, sed per unum tantum diem acquiescit & de hinc denuo per talia intervalla finem suum prosequitur.

§. XI. Quando sub restrictione sanguinis ad interiora aliqualis secessio humiditatis ex sanguine & præparatio materiæ contigit, tunc denuo natura sanguinem ab intra extrorsum iterum propellit, quo pristinam fluiditatem sub efficaciori transitu per partes porosas ipse nanciscatur, quia sub prægressa detentione in internis visceribus & perpeffa sequestratione humidæ substantiæ aliquam spissiore consistentiam nactus est; cui itaque emendandæ prædictus impulsus & efficax transitus in & per partes porosas, nec non continuata potus ingestio, inservit.

§. XII. Sed quoniam sub hoc posteriori motu aliquid de sanguine interdum fortuito, interdum vero, & quidem quando patientes plethorici sunt, destinato in serum convertitur, ita hoc attenuatum serum remittente paroxysmo caloris maxime per sudorem excernitur, adeoque ab hoc accidenti sub reliquo vegeto febris decursu, unà tum sanguis tum totum reliquum corpus liberatur, quod Serum quo copiosius generatur & colligitur & quo magis successive attenuatur eo facilius accedente vel levi quodam impulsu posthac acuto quodam continuo fervore profligatur.

§. XIII. Si vero hæc febris ante sufficientem excretionem opprimitur, tunc non modo materia peccans in affecta parte remanet, sed & inductæ stricturæ in visceribus abdominis ad futuras incarcerationes, sanguinis spissitudines, ordinariam se-et excretionum sufflaminationes & similia vitalium functionum offendicula contribuant, proptereaque ad prædictos affectus provocandos commode & facile satisfaciunt, præprimis vero ad consequentes constrictorias & spasmodicas afflictiones excitandas concurrunt, quia vel ipsa talis februm suppressio, per modum inductæ constrictionis contigit, vel de reliquo in legitimo hujus febris decursu efficacia Toni augmenta occurrunt.

CAPUT IX.

DE

FEBRE QUARTANA.

§. I.

Præcedentis Tertianæ febris commendatio illustrabit pathologiam febris quartanæ, quæ quoad communem suam indolem admodum contumax & refractaria est, siquidem diu subjecta detinet & affligit, quæ propterea in ipsa sua indole impatientia, inquieta, morosa, & fastidiosa evadunt: Quartana vocatur, quia ab uno ad alterum Paroxysmum per quatuor dies decurrit, adeoque duos dies intermittit, quia negotium in hac febre non tam cito absolvi potest, proptereaque ad difficilem & immorigeram hanc febrem expediendam pluribus viribus natura indiget, & hinc semper per duos dies acquiescit.

§. II. Usitatus autumnali tempore quartana corripit, quo ordinarie quasi illæ partes, quæ in hac febre laborant, cum multis impuritatibus obsessæ & oppletæ sunt, quales sunt primæ regiones, videlicet glandulæ Mesenterii, Hepar, Pancreas, Lien ex parte etiam glandulæ intestinorum, quæ partes in quartana febre ob diutius prægressam irregularem diætam, cum multa spissa & viscida materia oppletæ sunt, ut propterea negotium generandæ & depurandæ Lymphæ, secretionis & absterisionis Seri & bilis graviter impediatur.

§. III. Invadit itaque quilibet hujus febris paroxysmus pomeridianis horis & illis præcipue, quibus in ordinario vitalitatis statu, hæ partes ad usus vitales applicari solent: incipit hæc quartana cum frigore, non tamen ita magno ut in Tertiana; est hoc frigus confectarium restrictionis humorum e peripheria ad interiora: per quam repressionem bonæ conamine intendit natura sequestrationem humidioris & fluidioris materiæ, intra affectas partes, quo materiam inhærentem eluat & emolliat; sed cum hoc negotium non ita cito & prompte succedat, propterea non simul & semel multa & nimia humorum repressione & affusione affectæ partes obruuntur, quæ nunc cum materia spissa oppletæ sunt; unde restrictio illa moderatior & frigus remissius est: quod vero aliquo modo in gradu deficit, illud natura tempore compensat, adeoque hanc moderatam humorum restrictionem, diutius continuat & frigus temperatum in Quartana per unam imo alteram horam continuat.

§. IV. Remittente frigoris paroxysmo neque vomitus neque alvi fluxus supervenit, quia materia peccans intimius hæret, neque tam cito emolliiri potest, & si aliquo modo mobilis reddita fuit, tunc propter varia impedimenta non tam promte secerni potest, hinc diu necessaria & salutare excretiones

deficiunt, ni successive & simul lente progrediantur, aut plane convenienti arte adjuventur, unde potius ob difficiles secretionum successus, alvus sicca, stricta & compacta est, & dum e primis regionibus variæ impuritates mucidæ acedentes & biliosæ sub reliquo febris successu massæ humorum immiscentur, ita non raro ipsa crasis sanguinis depravatur, & febricitantium externus conspectus redditur luridus atque obscure flavescens quo adhuc pertinet, vultus austerus & morosus, qui respondet cum diuturnitate & difficultate febris præsentis.

§. V. Quando Paroxysmus frigoris præterit, tunc excipit paroxysmus caloris, qui neque ita diuturnus neque ita intensus est, ac in tertiana, propterea quidem, quia sub mitiori restrictione humorum ad interiora & pariori sequestratione humiditatis sanguis non tam spissus redditus fuit, unde non tanto impulsu ad sui dissolutionem indiget, proptereaque non tantum sanguinis consumitur & in serum resolvitur adeoque exeunte paroxysmo caloris sudor neque tam facilis, neque tam sufficiens est ac in tertiana, nisi huic diaphoresi & medicaminibus & regiminibus aptis succurratur: sub tantis difficultatibus vero diu quartana durat, ita ut per quadrantes annorum terminos aut semestre vel plane annum spacium sese extendat: interea sub reliqua morositate patientis, huic feбри familiaris est immorigera voracitas aut desiderium talium alimentorum ex quibus antehac fomes hujus febris contractus fuit, uti sunt cibi saliti, frigidi, indurati, fumo permixti, pisces, farcimina, haleces, brassica muriatica &c.

§. VI. Quando hæc febris vel male tractatur vel per se sinistre decurrit, tunc tales affectus superveniunt, qui in affectis visceribus imprimis radicantur, ut sunt icterus flavus & niger, affectus Hepatici, splenetici, melancholici, hectici, hydropici, contumacissimi, qui singuli nituntur oppletione prædictarum partium & sufflamine functionum vitalium cum talibus partibus præstandarum & sicuti ipsa Quartana affectum contumacem constituit, ita tanto magis consequentes morbi refractarii existunt & communiter in sinistrum eventum degenerant.

CAPUT X.

DE

FEBRE INTERMITTENTE COMPOSITA.

§. I.

Cum de febribus intermittentibus simplicibus hætenus dictum sit, nunc placeat brevibus adhuc mentionem injicere intermittentium compositarum febrium, quæ a simplici indole propterea degenerant & complicationem fe-

bri-

brilem, maxime quoad paroxysmos suos, subeunt, licet illa etiam complicatio certo respectu appellari possit, quando intermittentibus febribus aliquid epidemici accidit, uti interdum tertianæ febres grassantes observatæ sunt, quæ epidemico suo inquinamento in subjectis aptis, in quibus materia ad febrem tertianam impellendam idonea præsto fuit, ad ejusmodi febrilem tertianarium eventum transierunt.

§. II. Equidem hoc loco magis loquor de benigna intermittente composita, quæ vel quotidiana est, dum primus & tertius, secundus & quartus paroxysmus, ratione suæ invasionis, quoad horas exquisitas sibi invicem respondet, adeoque indies paroxysmus ex intermissionibus suis redit: occurrit etiam aliquando tertiana continua, quæ ab exitu paroxysmi caloris mox post brevissimum intervallum cum paroxysmo frigoris denuo incipit & continuat: datur etiam tertiana quotidiana duplicata, quæ indies quidem recurrit, sed simul bis singulis diebus revertitur, quando per aliquot horas intermisit.

§. III. Ejusmodi febres quoad communem suam indolem sunt valde immorigeræ, & subinde facile in continuum typum delabuntur: oriuntur vero vel in subjectis quæ alias immorigeri animi sunt, vel impatientia vel inquietas existunt, adeoque malo regimine simpliciorum suam febrem perturbant; vel provocatur aliquando talis composita febris cum mala medicatione & liberali alexipharmacorum usu, in hominibus plethoricis; vel oritur in subjectis quæ olim non multum ægrotarunt; vel cohæret talis febris cum febre biliosa, dum ex prægressa iracundia orta est, vel denique interdum confusæ tempestates, quæ alias ad morborum typos permutandos concurrunt, ad talem febrem etiam disponunt.

§. IV. Consistit itaque ejusmodi complicatio vel in erroneo & immorigero motuum febrilium exercitio, in qualem errorem natura vel sponte, ruit ob ordinarios impatientes & austeros motus, vel ob ægrotandi insuetudinem, vel ob perturbationes qualescunque perpessus, sive morales sive medicas, unde excessive & impatienter peccanti materiæ se opponit commota natura, quemadmodum interdum per intermittentem typum sed compositum materiam biliosam prosequitur (quam alias continuo typo ad excretionem urget) quando unæ tales materiæ concursant, quæ alias simpliciore intermittente typo profligari solent; dum vero in qualibet tali circumstantia natura in acerbiores motus inclinat, ita ex facili stimulo intermittentem typum in continuum mutat, quo magis cum reliqua massa sanguinis subtiles serosæ & organice materiæ fluctuant vel plethoricus & frequentibus atque facilibus commotionibus expositus habitus concurrat.

CAPUT XI.
DE
FEBRE HECTICA.

§. I.

Sequitur alia species febris in pathologia notatu maxime digna, quæ ob gravitatem suam vulgo etiam perquam terribilis est, nimirum Hæctica, quam homines inter reliquos ominosos & incurabiles affectus valde averfantur, sicuti semel hac febre exquisitè correpti, vix facile aliquam restitutionem sperare possunt: Hæctica vero vocatur ab illo visibili phænomeno successivè increbescantis contabescentiæ habitus corporis, quæ denique in extremum statum excurrit, ut corpore quasi penitus emaciato & singulis viribus consumptis, post longam moram patientes extinguantur.

Conf. Stahlî Disp. de Febre Hæctica internorum abscessuum comite. De Hæctica Febre.

§. II. Est hæc febris exquisitè chronica, ita ut pro diversitate ætatum per numerosos annos continuet, in se vero spectata sine eximiis proximis, quin ex levibus occasionibus patientem invadit, cum insolito febrili calore, qui per intervalla exacerbatur, maxime vero post passum meridianum, ubi molestus & intestinus siccus calor corpus percussat, ut maxime genæ & volæ manuum primum æstuent, & rubeant, accedente langvore animi, siti, oris siccitate, virium molesta dejectione, tussicula vel sicca, vel leviter humida quando malum in pectore hæret, appetitus dejectione aut vago desiderio alimenterum frigidorum & sapororum, qui calor per aliquot horas continuat & denique cum quadam sudatione olida excurrit; interea hæctici patientes ordinariè pallidiores sunt & constanter virium defectu laborant, quin magis magisque contabescunt, non tranquille dormiunt, post somnum magis debilitati comparent, facile externi aëris ambientis frigidiusculis alterationibus obtemperant & inde admodum male afficiuntur, vel contra facile in volaticos ardores proni sunt: alvus irregulariter succedit, interdum vero sub laxiori constitutione & liberaliori fluxu vires magis imminuuntur, & talis quidem status diu sese protrahit, ut aliquando mitior compareat, nonnunquam vero subjecta graviter affligat & post longum tempus prædicto modo funeste exeat, ubi adhuc illud phænomenon allegare placet, quando practici de sudore colliquativo in hac febre occurrente, loquuntur, qui vero valde rarus est, & si denique contingit, insuper funeste excurrit.

§. III. Non placet in opiniones veterum evagari, quando causam febris hecticae limitatis quibusdam putridis qualitatibus assignarunt, quin potius simpliciter hoc loco juxta Scretæ mentem indicabo, quod certior, verior, magisque perpetua hujus febris causa atque fomes sit abscessus ulcerosus in interioro quodam nobili viscere; & licet aliquando Hectica febris immineat, quando perfectus talis abscessus nondum adest, tamen tunc temporis communiter illa initia adsunt, quæ in abscessum denique desinunt, ut sunt Scirrhi interni aut infarctus viscerum; quando vero perfecta & completa hectica febris adest, tunc communiter perfectus & completus abscessus præsto est.

§. IV. Adeoque hæc febris est illo respectu propter præsentem abscessum, dum natura mediante motu hoc febrili, per certa intervalla hujus interni ulceris repurgationem & abstersionem prosequitur, ne eo citius ulcus tale in substratam partem latius sese dispergat ejusdemque texturam gravius consumat, ut propterea natura citius teneatur, quo corpus suum deserat: etenim interni tales abscessus expositi sunt copioso affluxui diversorum humorum, ne itaque a tali affluxu abscessus ille gravius offendatur natura bono consilio in tantum suo corpori subvenit, in quantum adhuc mortem præoccupare potest.

§. V. Principalis itaque in hac febre naturæ operatio est, quo internum ulcus successive repurget, & sordes aliorum transferat, secernat & excernat, & cum talis abscessus in actuali corruptione consistat, ita hac febre illis maxime horis & temporibus, præsentī afflictioni subvenit natura, quibus materiæ quædam corruptionem fovētes, humoribus & visceribus insinuantur, quale tempus est post partum; ob id etiam hectica laborantes patientes averfantur tales cibos, qui corruptionem fovere possunt, uti sunt carnes, & appetunt talia, quæ aliquo modo internas abstersiones promovent, qualia sunt lapida.

§. VI. Sub hoc actu, ubi corpus in tantum a præmatura morte liberandum est, consulto natura humana abstinet ab ulteriori sui corporis nutritione & singulas suas vires ad hoc præsens & magis necessarium opus applicat, neque ad voluntarias, minus necessarias corporis commotiones impendit; dum vero interea successive corpus contabescit & impallescit, ita, quando hæc febris denuo exacerbatur, calor sese in talibus partibus prodit, quæ adhuc laxiores & aliquo modo carnosæ sunt, ut sunt genæ & manuum volæ: & dum sub febrili hac commotione, successive impuritates ulcerosæ resorbentur, quid quod una aliquid de ipso sanguine in tenue serum conversum fuit, propterea inquinamenta talia partim per successivas diureses, partim per moderatas diaphoreses evacuantur.

§. VII. Viscera quæ abscessu correpta in hectica demortuis observata sunt, fuerunt vel pulmones, vel Hepar, ex ejus scirrhusa & ulcerosa constitutione etiam hydropici affectus oriuntur, quibus denique hectici superveniunt, ut patientes in superioribus regionibus contabescant, in inferioribus vero intumescant, sed & in tali statu paulo citius, quam in simpliciore hectica pereant: pulmonum vero abscessus lentior & benignior est; proinde Hectica observata fuit, quod Renum & glandularum Meseraicarum abscessibus supervenerit; illud vero adhuc hoc loco adjiciendum est, quomodo juniores & activiores patientes hectici, ob nimiam impatientiam, ex qua facilius sub hac febre finistram quiddam committunt, citius emoriantur, quam adultiores, temperatiores & continentiores, qui in extraordinario hoc actu majori tranquillitate negotia sua extraordinaria administrant, neque tam cito contrarias actiones & consecutiones immiscent.

CAPUT. XII.

DE

FEBRE LENTA.

§. I.

Quando præcedenti Hecticæ feбри mox Lentæ febris explicationem subjungo, tunc statim confusionem frequentem inter Hecticam & Lentam febrem intencipio, licet Hectica febris respectu decursus sui, lenta quidem existat, i. e. chronica, tamen utriusque non una eademque causa est, quanquam iterum Lentæ per accidens in Hecticam degenerare possit, uti alias ex historia practica fluit, quomodo Hectica febris ex prægressis internis inflammationibus & febribus inflammatoriis, Lentæ vero ex continuis ortum traxerit; hinc hæc Lentæ febris non tantopere periculosa esse observatur, qualis communiter quidem Hectica existit.

§. II. Lentæ itaque hæc dicitur febris, quia lentum successum atque decursum habet, licet ex acuta febre oriatur; interea vero aliquo modo prægressam vel continuam vel etiam intermittentem, quoad typum suum quandatenus imitatur, sed mitiorem indolem & remissiorem successum præsentat, dum patiens per aliquot hebdomadas febricitat, sed magnos febriles insultus non experitur, unde æstus est mitior, sitis minor, capitis dolor tolerabilior, virium prostratio remissior, & appetitus non penitus prostratus, somnus etiam non plane imminutus, licet turbulentus est, fauces, quamvis non absolute

siccæ

siccæ sint; tamen glutinosa mucescentia molestantur, alvus est inordinata, caput temulentum, interdum vertiginosum maxime vero in plethoricis, & cæterum etiam debile, interea color faciei impallefcit, & habitus corporis contabescit, & si hæc febris denuo perturbatur & offenditur vel in prægressam acutam cum majori periculo redit, vel in Hecticam febrem denique degenerat.

§. III. Illud in hac Lenta febre notatu maxime dignum est, quod excretio huic feбри essentialis consistat in largiori sudore, qui ferme toties erumpit, quoties febricitantes in somnum propendent, & oculos claudunt, quo ad eundem se componant, siquidem tunc sudor hic, magis largius quam parcius effluit, adeo ut non tam qualiscunque sudor, quam multus huic feбри plus quam reliquis familiaris existat, qui minime pro excessivo declarandus & tractandus est, ni vel prægressa febris, vel Hectica supervenire debeat: præter hunc sudorem ventilat etiam sese quantisper hæc febris cum diuresi, siquidem urina unà turbida effluit: qualis excretio, si sufficienter successit denique febris imminutionem & celsationem infert.

§. IV. Sicut hæc febris Lenta est, ita materia febrilis nunc in tali qualitate constituta est, in qua Lentam & haud præcipitem noxam minatur; hæc enim materia, si in prægressa quadam febre aliquo modo ad futuram evacuationem præparata, & in tantum correctæ, ne tam repentinam perniciem inferat, tamen nondum excreta, sed tam diu retenta est, ita in posterum natura acutum typum febrilem in lentum mutat, cum non habeat, quod tam cito metuat; quo ipso vero lento successu & tardiori febris continuatione ultimam executionem & materiæ præparationem atque evacuationem administrat & perficit.

§. V. Hanc excretionem illo maxime tempore suscipit, quo sub somno ab alia externa diversione sese subtrahit & ad aliqualem quietem se disponit, hinc sudor hic sub somno præcipue effluit & quidem satis largus, quia tam diu & in tanta copia, materia collecta & retenta fuit, dum vero in hoc actu non tam præceps periculum imminet, ita respectu lenti successus singula febrilia symptomata in hac febre mitiora sunt: quo ipso juxta hanc declarationem innotescit, quod materia febrilis in humoribus magis oberret, quam in partibus, si vero etiam in hac subordinata salutari excretionem natura coercetur & impeditur, tunc vel antiquo impetu excretionem materiæ adversæ prosequitur, vel si hæc materia sub longinquiori mora in corpore teneriora quædam viscera inficit & afficit, tunc præsens status in Hecticam febrem delabitur.

§. VI. Oritur itaque Lenta febris vel ex prægressis acutis continuis, quando excretio diaphoretica non convenienter & sufficienter successit, vel oritur ex intermittente prægressa, quando imprimis patientes fuerunt plethorici & post prægressas reliquas excretiones, tamen diaphoresis haud convenienter decurrit, quin magis impedita & turbata fuit: siquidem alias etiam in hac febre interdum natura hoc refugium atque consilium capeffit, ut impeditus succedente sudore, translationes quasdam phlegmonodeas in externa membra instituat & per hæc aliqualem corpori subvenientem ventilationem prosequatur.

CAPUT XIII

De

FEBRE MALIGNA IN GENERE.

§. I.

Sicut hætenus aliquot species benignarum febrium exposui, ita jam interponere placet considerationem Malignarum febrium, priusquam hoc ordine in genere malignitatis indolem exposuerim & a vulgaribus traditionibus repurgaverim: siquidem imprimis malus & detestandus ille mos est, quando præter necessitatem tam ludicre & liberaliter interdum etiam pro coloranda & excusanda ignorantia, malignitas plenis buccis declamatur atque accusatur, in multiplicibus morbis, in quibus tamen nihil quidquam maligni adest, cum potius ipsa vera malignitas in medicina practica rara sit avis.

§. II. Malignitatis acceptio in veteri medicina non cognita esse deprehenditur, ad minimum non tali sensu, quali inter posteros innotuit, quanquam passim inter veteres appellatio lethiferorum morborum & talium, qui malos mores habent, occurrat; proprie vero indicat malignitas talem statum in morbis, qui magis quam juxta vulgarem modum, periculosus est, adeoque venenosi, contagiosi, crassantis, pestiferi quiddam continet, aut acceleratam putridam corruptionem imminentem & expectandam involvit; & quanquam diversi morbi passim occurrant, qui citius corruptioni putridæ subjecti esse deprehenduntur, habent tamen in tantum maligni, præ singulis reliquis summam prærogativam, quod in iisdem plus quam in aliis repentinus putridus eventus metuendus sit.

Conf. Stahl's disp. de Malignitatis præcipue febrilis indole.

§. III.

§. III. Et cum de febribus malignis mihi sermo sit, ita in genere mox notandum & indicandum est, quomodo hæc febres peculiare quoddam schema, per diversa signa discretum, constituent, ubi non quidem hoc loco illud malignum voco, quando morbus quidam vel incurabilis est, uti phthisis, hydrops, &c. aut quando affectus absolute perniciosus existit, uti ulcus vel sphacelus, aut quando affectus, plus quam alii morbi, valde periculosi existunt, velut sunt inflammationes internæ, aut denique quando morbus quidam perverſe, irregulariter aut corrupte decurrit, ubi vitium in motibus & moribus maxime hære obſervatur.

§. IV. A potiori vero accuso malignitatem in materia, quæ ita comparata est, quæ repentino fermentativo intestino suo motu præcœcæ dissolutionem extremam mixtioni animali minetur, qualis materia non crassa neque subtilis sed subtilissima est, & quæ non modo cito intima corporis penetrat & inficit, sed & tenerrimos porulos corporis superficiales ingreditur, ut frustra sit, harriolari aut supponere quasi juxta antiquum philosophicum canonem, quo simile simili gaudere dicitur, miasma malignum cum saliva tanquam humore valde fermentante communicetur: quin fabulam olet, vulgaris traditio, quasi contagium in forma visibilis sulphurei flammantis halitus, per aërem volitet.

§. V. Sunt vero familiaria signa febris malignæ, extrema virium dejectio, cum taciturnitate, angustia & maxima consternatione animi conjuncta: deinde pulsus ipse est solito debilior: virium jactura repentina est neque successiva, adeo ut nulla causa tam momentanei virium lapsus cito compareat; imminet propterea ob hanc angustiam & summum languorem animi viriumque actuales Lipothymia; perturbatur animus & deliria superveniunt sine æstu urgente siquidem in malignis febribus minime eximius æstus adest: concurrunt multæ vigiliæ & magna insensibilitas, tum morbi in genere considerati, tum etiam reliquorum symptomatum, quæ in affectu hoc occurrunt: de reliquo conjunguntur in febribus malignis singulatia quædam & gravia urgentia pathemata, quæ cum reliquo febris decursu non statim exacte comparari possunt: interdum efflorescunt exanthemata, aliquando vero denique irregulares & incompleti motus convulsivi superveniunt, & quidem, quando totum malignum morbi schema finistre excurrit.

§. VI. Quod jam causalem deductionem febrium malignarum attinet,

net, dictum fuit, quod materia maligna præcipitem putrefactionem mixtioni humorum & partium solidarum comminetur, adeoque inopinatam perniciem introducat, quam primum eadem corpori insinuata est: & tale repentinum & improvium vitæ periculum non potest aliter, quin animam, corpus suum æstimantem, admodum offendat, ut propterea eadem extreme angatur, ob metuendum tam repentinum periculum, pro quo expugnando & efficaciter avertendo, haud tempestivum & animosum consilium ex arena capessere potest; unde magis trepidat, titubat, consternatur, atque animum & vires simul dejicit quale quid in moralibus fieri solet, si repentinum periculum homines minus præparatos & securos obruit.

§. VII. Ab hinc pendet illa extrema virium dejectio, pulsus debilitas, animi taciturnitas, Lipothymia, irregularis functionum administratio, periculorum symptomatum ortus & perturbata atque confusa motuum in hisce febribus applicatio; utpote quæ assertio magis rationabiliter cum animi æstimantis, judicantis & deliberantis indole convenit, quam si vagis quibusdam suppositionibus inhærere velim, siquidem inter miasma malignum, & virium enervationem nulla evidens ratio, demonstratio, aut tantum probabilitas produci potest.

§. VIII. Interea vero febris & (dum tanta in œconomia vitali adest angustia) quaecunque conamen resistendi malignitati & malignis effectibus, occurrit, licet sub multa tergiversatione & confusione: motus proinde febrilis non est eximius, sed magis placidus & lenis, partim ob reliquam imbecillitatem virium, partim ob consultam aliquam rationem, cum tam subtilis materia vegetiores impulsus non bene perferat ni eo magis intra mixtionem humorum immitti & imprimi & ad effectum suum putrefactorium promoveri debeat.

§. IX. Quando sub tali moderato febrili motu una cum reliquis humoribus maligna materia per corpus transvehitur, optima tunc excretio illa est, quæ placidè, tranquille & subtiliter decurrit, atque ab omni impetu libera est, quando videlicet materia maligna iterum in forma subtilissimæ halituosæ substantiæ, per poros superficiiei corporis transpirat, per quos intra corpus sese demittit: omnes enim vel crassæ vel impetuosæ vel nimix & diffusæ evacuationes in febribus malignis sunt suspectæ & periculosæ.

§. X. Non

§. X. Non quidem animus mihi est, jam operosius de genealogia materię malignę tractare, cum communiter ab extra eadem corpori communicetur, & non nisi extremę quędam afflictiones & circumstantię contingere debeant, si in corpore materię malignę & pestilentiales generantur: interea tamen ex putrefactionibus in superficie terrę contingentibus, una cum aëre miasmata talia transferuntur & propagantur, quod enim vulgo de venenosis fiderum influxibus disseritur, illud sane supra captum humanum est, & tantum in opinione versatur, quantum vero momentaneę tempestatum mutationes imprimis caloris cum humiditate, ad augendam & exaltandam fermentativam putrefactoriam commotionem contribuant, sine multa opera & difficultate demonstrari potest.

CAPUT XIV.

DE

FEBRE PESTILENTIALI.

§. I.

Pestis est flagellum Dei, adeoque talis morbus, qui ferme toties discrepat, quoties grassatur, ut adeo in prima sua invasione quoad typum suum, nondum satis liqueat, nisi antea multus hominum numerus succubuerit & tanto magis pœna divina in hominum mentem incidat, unde etiam communiter hanc vindictam Dei talis calamitas comitatur, qua puniens manus altissimi eo magis gravis & acerba persentiscatur, videlicet terror, timor & anxietas, utpote qui effectus eo magis extremi hujus morbi invasionem & grassationem invitant.

§. II. Vulgo quidem inter Pestem & Febrem Pestilentialem differentia ponitur, & licet aliquando Pests sine motu febrili observata fuerit, tamen eandem cum febre complicatam hæc occasione consideramus, hæc vero est

est mitis ; lenis & tranquilla , quemadmodum totus hic morbus princeps est inter affectus malignos, quem prædictæ circumstantiæ, tanto magis concernunt.

§. III. Exferunt sese in Peste talia phænomena & pathemata, quæ in veteri lege imprimis, descripta reperiuntur, quando summus vindex populum Israeliticum ob commissam legis transgressionem carbunculis punire, & corpora hominum in cadavera convertere comminatus est, ita tam hæc, quam alia signa Pestem produnt, ut sunt præceps invasio, & præceps exitus, adeo ut intra biduum aut triduum communiter sinistre & funeste decurrat: deinde affectus mox & animum & vires prostermit summam angustiam & animi aversionem conciliat, cito late grassatur & sanos homines inficit, quid quod per superficiales illos tumores sive bubones sive antraces aut carbunculos sese prodit, nec non in demortuis repentinam putrefactionem inducit & hisce primariis signis malignitatem suam pestiferam, ab aliis malignis febribus distinctam, exhibet.

§. IV. Interdum hanc pestem antecedit, interdum adhuc comitatur, Petechiarum efflorescentia, proinde varia alia symptomata in peste occurrere observantur, quæ tamen pro diversitate speciei variant; aliquando incidit pestis cum capitis dolore temulento, nonnunquam occurrunt vomitus, aliquando deliria, quandoque diarrhœæ, hæmorrhagiæ, spasmi aut convulsiones, quandoque etiam irregulares sudores, vel etiam transpirationes halituosæ, (quo nomine imprimis in medicina Practica sudor anglicus innotuit, qui in tali vaporosa salutari transpiratione constitit) interdum evenit ut circa exitum Pestis Petechiæ, sed funeste, efflorescant, quid quod in subjectis adhuc vivis proxime ante mortem aliquando livores, sive maculæ nigricantes, comparent, quæ vulgo tanquam mortis præsagium æstimantur, & ita vel cito subjecta moriuntur & post mortem non obrigescunt, sed flaccescunt, colliquantur, in tabum diffuunt, extremum cadaverosum foetorem spargunt, & deterrimum conspectum præbent, vel sub tempestiva subtili diapnoe & moderata atque constanti transpiratione atque primorum symptomatum mitigatione ad se redeunt, remanente magna defatigatione & interdum capitis debilitate: quo loco duplex illa circumstantia adhuc annectenda est, quomodo subjecta, quæ pestem modo tali tempore superarunt, licet hæc adhuc diu & strenue continuet tamen ab eadem denuo haud corripiantur: deinde quomodo Pestis hominum & Brutorum non facile inter se invicem transcendat.

§. V. Contagium materiale Pestis est summe subtile, ex vehementioribus putrefactionibus, præcipue cadaverum humanorum, ortum, copiose per aërem dispersum, & vivis corporibus humanis subtiliter insinuatam, quod repentinam putredinem mixtioni integræ nunc minatur & nisi repente iterum expellatur, eandem sine ulla mora actu exferit: & hoc præceptum atque extremum vitæ periculum non potest non, quin in animo summam consternationem excitet, aut extremam aliquam dejectionem & anxietatem, quæ iterum non physico alicui effectui imputari potest, siquidem inter peste correptos homines alii conservantur in quibus perinde pestilentialis materia cum humoribus oberrat, quæ tamen cum majori continentia & ordinariis motibus excretoriis eliminatur, aut sicuti in hominibus, qui modo pestem superarunt, nihilominus adhuc miasma pestiferum fluctuat, quoniam in loco & aere infecto morantur, in quibus tamen nulla amplius talis anxietas præsto est, sicuti in priori statu natura sub reliqua sua tranquillitate materiam contagiosam, humoribus insinuatam non tam extreme expavescit, aut cum extremo trepitationis affectu prosequitur, sed continenter & placide tractat, in posteriori vero hujus miasmatis jam adfeta, illud non amplius extraordinariis moralibus & vitalibus alterationibus prosequitur.

§. VI. Et quemadmodum pestiferum miasma summe subtile est, ita optime & efficacissime per subtilem atque constantem halituosam transpirationem e tota corporis superficie eliminatur, cui excretioni propterea rite administrandæ minime quadrant impetuosæ commotiones: quod si vero vel in hac primaria excretionis specie turbata fuerit natura, aut mox sua sponte hæc ad aliam excretionis speciem inclinaverit, tunc interdum humores particulari directione ad glandulosas partes superficiiei corporis eadem restringit & eo pestilentialem materiam una transfert, eandemque per modum abscessionis excernere laborat, exinde generantur Bubones pestilentiales: interdum etiam evenit, ut alia methodo talem particularem translationem infecti sanguinis in partem musculosam sanguiferam dirigat & per modum gangrænodæ inflammationis a pestilentiali miasmate sese liberare contendat, unde Carbunculi sive anthraces prodeunt, qui citius in sphacelosum effectum degenerant, & repente funeste exeunt, ni matura opitulatio feratur.

§. VII. Interdum in tantis angustiis aliam excretionis speciem invenit natura, quando per maculas petechiales materiam pestilentialem prosequitur, quæ vero excretio, quia communiter præpostera & magis particularis aut insufficiens est, communiter finistre decurrit, aliquando in tam extrema necessitate, quaquaversum & per diversas excretionum species natura corpori suo succurrere laborat, licet cæteroquin tales excretionem directe ad profligandam perniciem non spectent, sed potius confusis & sub maximis angustiis inventis & susceptis consiliis annumerari debeant; unde quandoque superflua sanguinis quantitas molesta

etiam in hac calamitate invitat quasi naturam, quo per hæmorrhagias in peste illius imminutionem & ita ipsius pestis, qualemcunque sublevationem intendat: interdum actualibus vomitibus, aut alvi fluxibus corpori suo succurrere laborat, nonnunquam per spasticos aut convulsivos motus, pestilentialis materiæ excretionem prosequitur & ita diversis modis & in variis locis sub reliqua angustia & extremitate opem quærit.

§. VIII. Ob eundem etiam finem febrili quodam motu, temperato tamen, contagiosæ materiæ excretionem urget & quia materia tam repentinæ & extremæ efficaciz est, ita vel cito eliminari debet, vel cito perit æger, siquidem plurima hominum pars, quos pestis invasit, succumbit, & per justam Dei vindictam morte extingvitur, ita quidem ut vel adhuc in vivis subjectis putredo inchoet, vel repente post mortem corripiat & continuet, unde etiam homines, qui sub peste moriuntur, cum maxima & extrema consternatione pereunt, ob quam natura obliviscitur, quo, dum officia sua vitalia deserit, ergastulum sive corpus suum ultimo quodam rigore occludat, ob id cadavera manent flaccida & putredo eadem citius pervadit: quæ vero ratio & relatio sit cur miasma pestilentialis mixtioni animali humanæ inimicum, bruta non inficiat & vice versa, nulla ingenua & fida explicatione demonstrari potest: de reliquo tam homines plethorici & floridioris corporis habitus citius & acerbius peste corripiuntur, nec non ad invitandam & accelerandam pestis invasionem, terror, timor & anxietas nimium quantum contribunt, dum animus valde perturbatur, & ad placidam materiæ pestilentialis ordinariam tractationem & evacuationem impos reditur.

CAPUT XV. DE FEBRE PETECHIALI.

§. I.

ALtera species malignæ, contagiosæ & periculosæ febris est Petechialis, quæ per maculas, pulicem morsus referentes (unde etiam ex Italica lingua hanc appellationem suscepit) sese manifestat; sicut vero a multis quidem annis in peste ejusmodi exanthemata observata fuerunt, tamen extra pestem seorsim hæc macularum efflorescentia in peculiari febrili specie inter antiquiores non observata constat, unde magis ad Historiam medicam posteritatis hæc febris referri meretur, quæ tamen similiter contagiosa existit, adeoque multi homines sub eadem perire conspiciuntur.

Conf. Stahlü Disp. de Febre Petechiali.

§. II. Com;

§. II. Communiter primam suam invasionem vespertinis horis servat & quidem cum aliquali horripilatione corripit, mox superveniente æstu, magna virium dejectione, capitis dolore & eximia præcordiorum oppressione atque angustia, multa inquietudine, urgente siticulositate, accedente interdum delirio, nec non aliquando invalescentibus aphthis, quæ periculosum symptoma constituunt, & denique in illud ominosum pathema excurrunt, ut cum borborygmo patientes potum ingurgitent; urina est rutilans, æstus increbescit & singula hæc pathemata continuant in sextum diem, ubi in dorso & scapulis tractiones quædam spasmodicæ, stricturæ & rigores percipiuntur, donec septimo die maculæ in pectore, humeris, collo, dorso, scapulis & femoribus efflorescant, quæ si constantius in hisce locis subsistant a septimo ad undecimum diem iterum evanescent & sub exiguis squamulis secedunt, si vero præmaturo erumpunt, admodum instabiles evadunt & mox retrocedunt adeoque affectum valde periculosum reddunt, qui tali modo in ambiguo hæret, facilius vero ante septimum diem funeste excurrit: deinde hæc febris sese a quarto ægrotationis die cum moderata diapnoe ventilat, quæ constanter & usque ad totius febris exitum continuare debet: durat hæc febris a septimo usque ad decimum quartum aut vigesimum primum diem, neque per se ad Hæmorrhagias aut vomitus inclinat, & si post aliqualem remissionem paulo negligentius tractatur, mox lethiferam recidivam subit ut extremæ angustię & mentis perturbationes superveniant, in quibus principalioribus circumstantiis, simplicior Petechiarum status consistit.

§. III. Inter alia symptomata, quæ maxime hanc febrem comitantur, notanda est gravissima præcordiorum anxietas, quæ a sangvineæ pectoris opple-tione & angustatione valde discernenda est; deinde Petechialis febris minus commode alvi adstrictionem perfert, quæ potius noxia esse deprehenditur & ad aphtharum genesin contribuit, diarrhœa vero moderata occurrans, nihil periculi involvit, licet etiam peculiarem utilitatem haud afferat & quando denique cum Petechiis unâ alba purpura efflorescit, periculosus omnino status dijudicandus est.

§. IV. Circa ætiologiam hujus febris illud ipsum hac vice notari debet, quod hætenus de malignis febribus indicatum fuit, nimirum quod materia febrilis sit summe perniciosa, sed subinde subtilis, quæ contagiosam suam indolem ipsa grassatione & repentina invasione exserit; & hæc eadem propterea materia haud cum impetuosius motibus exturbanda est, quin potius moderate tractanda & evacuanda, quare temperatiores diaphoreses huic febri salutare esse observantur: dum vero simul stigmata aut maculæ rubicundæ efflorescunt, tunc probabile est, hanc contagiosam materiam paulo firmitus sanguinis moleculis adherere, a quibus sub febrili motu partim abstergitur & sub forma moderati sudoris trans-

halatur, vel cum quibus in superficiem corporis intimius transmittitur & quidem in tales regiones, quæ magis oblectæ & ob constantem calorem magis permeabiles sunt, quo exinde aliquandiu obhærescens miasma denique transpiret, quod sub suo transitu cuticulam ita inficit atque depravat, ut posthac squamularum instar secedat.

§. V. Proinde provida natura in hoc actu ad corporis sui salutem directo constituta, maximopere præcludit & præmunit a peccantis materiæ frequentiori & diffusiori affluxu nobiliores partes, quales imprimis sunt præcordia & eorundem confinia, in quibus propterea talem strictionem vegetam committit, & per eandem materiæ malignæ copiosum affluxum intercipit, unde anxietates illæ fonticæ præcordiorum oriuntur; deinde, quando eadem natura circa ultimam malignæ materiæ exclusionem & ab internis partibus ad externas transpositionem occupata est, tunc simili strictione utitur in iisdem locis, quo hæc partim exacte pervia reddantur, partim in superficiem eorundem intimius miasmata talia dimittantur.

§. VI. Corripit communiter primus insultus febrilis propterea vesperi, quia non raro cum Petechiali febre catarrhalis afflictio coincidit: invadit cum horripilatione, quæ communiter continuas febres præcurrit, & per restrictionem humorum transitoriam ad interiora, organis secretoriis aliquam majorem & meliorem aptitudinem conciliat, & si alvus legitime aperta est, non modo a transitu humorum ad superiores regiones patientes præservantur, sed & præoccupantur, quo minus e primis regionibus impuritates quædam magis sanguini immisceantur, quidquod adjuvatur, quo per viscera secretoria in primis viis humores recte progrediantur, quo denique accedit, quomodo per justum alvi successum humores reliqui præmuniuntur, ne catarrhalia fomenta & incitamenta, denuo commisceantur, si jam per se cum petechiali febre catarrhalis affectus complicatus est.

CAPUT XVI.

DE

FEBRE PETECHIZANTE.

§. I.

HUic Petechiali feбри proxime ad latus pono, hanc præsentem, quæ Petechizans est, i. e. quæ non perfecte Petechialis existit, attamen de eadem & illius indole participat, cum interdum maculæ sive exanthemata, quæ Petechialibus febribus competunt, erumpant, interdum vero etiam desint, citra præjudicium reliquæ

liquæ febris: est proinde hæc febris magis complicata, siquidem plus de catarrhali complicatione quam simplicior Petechialis participat, unde etiam Catarrhalis Maligna vocari posset, quæ tali tempore maxime grassatur, quo acriores catarrhi ob rationem anni temporum & tempestatum & deinde etiam contagium Petechiale occurrere solent.

Conf. Stahl's Opuscula Chymico-Physico-medica. p.608-688.

§. II. Præcurrit itaque atque concurrit communiter affectus catarrhalis, si-
ve Branchus, tonsillarum inflatio, aut tussiculosa oppressio pectoris, una cum lan-
gore & torpore pectoris, coincidit mox insolita lassitudo & virium jactura, donec
denique ipsa hæc febris perfecte invadat, & quidem horis vespertinis primum cum
horrore, rigore & tensivo dolore maxime in dorso, qualis horror non per exqui-
situm tempus durat, tamen spatium integræ horæ non facile excedit; hunc mox
excipit calor satis intensus & in plethoricis major, conjungitur angustia præcordio-
rum, ipse vero æstus uno gradu atque tenore per noctem continuat, licet per diem
paululum remittere videatur, donec redeunte vespertino tempore febris exar-
descat atque æstus exacerbetur, licet aliquando sub hoc recurſu levissima & ad
contactum aliorum in extremis ægotantium apicibus occursans refrigerentia ob-
servetur, quam tamen ipsi patientes raro observant.

§. III. Per noctem præſens catarrhus acerbior esse comparet & concur-
runt de reliquo inquietudo, oris siccitas, fitis, vigiliæ, capitis dolores, appeti-
tus eximia dejectio, & brevis corporis contabescencia, & si affectus deterioratur
& transpiratio necessaria impeditur, imprimis partes inferiores refrigerantur,
deliria concurrunt; malum symptoma est, si alvus occluditur, melioris ominis
vero existit alvi lubricitas, neque moderata diarrhœa in hoc affectu periculosa exi-
stet, continuant prædicta symptomata per primam periodum, ubi vel moderata
diaphoresis successive progreditur, vel conjunctus catarrhus una solvitur, vel de-
nique actuales quædam Petechiæ efflorescunt, sine quibus tamen etiam hic ef-
fectus bene decurrere observatur; interdum huic feбри accidunt Aphthæ, quæ
periculosum signum constituunt, uti præmaturi sudores, non boni ominis exi-
stunt, ambitus vero atque totus præſentis febris terminus ad undecim vel quatuor-
decim dies sese extendit.

§. IV. Quando jam per causas necessarias & evidentes præſentis febris in-
dolem exponere animus est, tunc eo magis brevitati studere potero, quo magis
partim in superioribus catarrhorum & febris catarrhalis ætiologia tradita, partim
modo febris Petechialis constitutio explicata fuit: est itaque hæc Petechizans fe-
bris omnino affectus complicatus, in quo natura per motum febrilem tum præ-
ſentis acrioris catarrhi, tum communicati miasmatis Petechialis excretionem re-
spicit & prosequitur, unde etiam insultus & exacerbatio febris illo maxime tempo-

re obtingit, quo catarrhi exacerbantur, quod communiter vesperi fieri solet: quo adhuc spectant illæ tonicæ sanguinis a superficie restrictiones, quibus cum interioris catarrhi efficacior resolutio atque absterfio intenditur atque urgetur: ipse vero præsens catarrhus non vulgaris est, sed omnino qualificatus, & hoc sensu dicendus malignus i. e. cum materiis acrioribus, subtilioribus, magisque orgasticis remixtus, præter reliquam humorum malignam & contagiosam inquisitionem.

§. V. Ob id excretiones, quæ huic febre competunt, sunt partim catarrhales, partim exquisite febriles, imprimis moderatæ & constantes diaphoreticæ, siquidem Petechiale miasma interdum cum maculis eliminatur, interdum vero leniter a reliquis humoribus absterfum per prædictam diaphoresin evacuat, ut nulla æque constans exanthematum efflorescentia necessaria sit; sicut vero alvi occlusio ad augendos & exacerbandos catarrhos multum contribuit, ita contraprivativa quadam ratione, alvi successus & lubricitas catarrhos levat, quale commodum in Petechizante febre expectandum est, si non directam aliquam utilitatem prædicta diarrhoea confert: præterea vero coincidunt in hac febre talia symptomata, quæ ex una parte catarrhali, ex altera vero malignæ & petechiali febre respondent, unde secundum posteriorem indolem magis placide & tranquille tractari debet, siquidem per impetuosas commotiones maligna materia nimium exaltatur: & si contigerit, ut æqualis humorum & evacuationum superficialium distributio impedita fuerit, maxime in inferioribus regionibus, tunc superveniunt immoderatæ quædam restrictiones ad superiores corporis partes, & vel intra pectus, ut majores oppressiones & præcordiorum angustationes oriantur, vel intra caput unde deliria pendent.

CAPUT XVII.

DE

VARIOLIS ET MORBILLIS.

§. I.

Sequuntur jam in ordine Variolæ & Morbilli, de quibus ipsa experientia attestatur, quo frequenter occurrant, & communiter cum febre conjungantur, neque raro modo majorem modo minorem malignitatem contineant, quemadmodum ut plurimum Variolæ gravitate sua & periculofiori malignitate Morbillos superant, licet per diversitates temporum & annorum nonnunquam maligniores, interdum etiam mitiores esse deprehendantur: neque tamen penitus in Historia practica exempla desunt, quod Variolæ aut Morbilli sine febris comitatu decurrerint.

§. II.

§. II. Historia horum affectuum jam satis cognita atque perspicua est, illud ante omnia indicari debet, quod uterque affectus valde mobilis & sensibilis existat, atque a levi impulsu exacerbari & deteriorari queat, unde etiam regimina & medicamina calida ægerrime perferat; deinde experientia docet, quod in nostris locis fere singulis hominibus metuendus sit; nec non quod imprimis infantili & puerili ætati familiaris existat, quod vero in adultioribus longe periculosior esse observetur, & quod communiter semel per vitam rarius bis, rarissime sæpius occurrat; quo loco non placet in illam medicorum litem descendere, quæ super illam quæstionem moveri solet, an Variolæ & Morbilli Hippocrati & sequacibus illius innotuerint? circa quam quæstionem decidendam breviter negativam meam assertionem aperio, atque significo, quod post tempora Hippocratis & Galeni affectus hi ex intimiori Africa in Europam translati sint.

Conf. Stahl's Disp. de Variolis Morbillis.

Epistola mea de Variolarum & Morbillorum ortu, progressu & indole.

§. III. Corripiunt hi affectus sine horrore, malum enim signum est, si cum frigore incipiunt, quin potius cum magna lassitudine & virium dejectione, capitis dolore & calore, & in tenerioribus ac sensibilibus infantibus mox in initiis convulsivi motus conjunguntur; non raro præcurrunt catarrhales pectoris affectus & tussiculosa commotiones, quid quod tormina aut stricturae spasmodicae in dorso, interea multa inquietudo concurrit, appetitus & somni defectus, & communiter in initio alvus constringitur & occluditur; moderata tamen diarrhoea in initiis sponte occursans nihil nocet, sed tempore eruptionis impetuosius continuans, aut immoderate exorians non bonæ notæ est, dum legitimam horum exanthematum efflorescentiam graviter impedit.

§. IV. A tertio ad quartum diem incipiunt efflorescere cum exiguis papulis, quæ successiva & constanti continuatione usque in septimum diem legitime erumpunt, & quidem Variolæ cum pustulis sufficienter latis & protuberantibus, limpidis & per initia ex roseo pallidis: malum enim signum est, si Variolæ depressæ aut valde pallidæ aut nigricantes sunt, aut intimius in cute hærent & non sufficienter elevatae sunt; quando Variolæ exiliores & copiosæ efflorescunt, & suppuratione in unam congeriem & connexionem transeunt, dicuntur confluentes, quando eadem Variolæ exiles sunt, in superficie vero admodum acuminatae, vocantur communiter die Epig. Bocken, si vero cum limpido humore turgent & cito perumpunt, neque iusta tempora successus sui expectant, dicuntur die Wind- und Wasser Bocken, utpote quæ posteriores species, jam descriptæ a vera & legitima variolarum constitutione admodum abluunt.

§. V. A primo die eruptionis continuant hæc exanthemata efflorescere usque in septimum, malum contra omen est, si præmature, aut præpostere, aut inconstanter erumpunt: a septimo die Variolæ suppurantur, & superficiem corporis inflammatoria inflatio, exæstnatio & inquietudo corripit: abhinc usque, in undecimum diem eadem vel perrumpunt vel exarescunt, ab undecimo vero usque in decimum quartum diem crustæ successive secedunt, & ita totus affectus continuante moderata diapnoe decurrit.

§. VI. Morbilli cum plurimis prædictorum symptomatum conveniunt, in eo vero discrepant, quod cum exilissimis pustulis rubicundis, numerosissimis tamen, efflorescant & a septimo in undecimum diem mox cum exiguis squamulis secedant, adeoque citius quam variolæ ad finem suum pertingant: quod convulsiones attinet, quæ tamen in Variolis quam Morbillis per initia occurrunt, tunc eadem sponte cessant, quando exanthemata hæc convenienter & sufficienter efflorescunt, de reliquo vero, e communi experientia innotuit, quomodo Variolæ & Morbilli nobiliores partes corripiant, & inter alias etiam fauces, oculos, aures, & nares invadant, atque in iisdem multa damna minentur, sicuti iterum e superficie ad interiora retrocedere possunt: denique in Historia practica constat, quomodo hi affectus a gravidis in fœtum propagati fuerint.

§. VII. Non jam immorabor evolutioni & indagationi, cujus essentiæ sit in hisce affectibus materia peccans, qui frustraneus & otiosus omnino labor erit, tantum vero ex vero & certo assequi licet, quod materia vel actu maligna & contagiosa sit, vel in malignitatem subeundam admodum proclivis, unde contagii instar inficit; imo tantum etiam a posteriori colligere licet, quomodo primario perniciosum suum effectum in pingvem & tenuem lympham transferat, adeoque imprimis illas ætates inficiat, in qua copiosa talis Lympha adest: cui lymphæ cum sese firmitus & intimius innectat, ita vel parcius ab eadem abstergitur, & in forma subtilis vaporis eliminatur, vel cum ipsa Lympha inquinata in superficiem corporis accurato tempore in forma pustularum dimittitur.

§. VIII. Et cum in variolis major copia hujus infectæ & cum maligno miasmate inquinatæ Lymphæ in superficiem corporis transfertur, ita pro evitanda corruptione e pingvi inflammabili lymphæ substantia metuenda, inflammatoria commotio supervenit, quæ hanc subtiliorem materiam subtrahit, lympham in pus convertit, ut posthac reliqua maligna materia, huic muciditati innexa in forma crustæ secedat & corpus deserat, & quod residuum est, illud sub placida diaphoresi eliminatur, siquidem ad indolem horum affectuum exquisitè spectat, quo cum maximo moderamine tractentur, ne materia peccans eo citius in pessimam corruptionem præcipitetur: quemadmodum tenerior talis ætas quascunque impetuosiores commotiones ægerrime perfert: & ita a temperato horum affectuum regimi-

ne sperandum & promittendum est, quod non modo exanthemata efficaciter & constanter, sed etiam tempestive & sufficienter in corporis superficiem transmittantur.

§. IX. Singularis naturæ directio est, ad salutarem scopum in hisce affectibus collineans, quando mox in initiis alvum occludit eoque ipso præcaveat, ne interna viscera pateant liberaliori & copiosiori ingressui malignæ præsentis materiæ, sed quo eadem magis in superficiem corporis transferatur, unde incongrua alvi apertio aut diffusior evacuatio ad retrocessionem ab extra introrsum fientem exanthematum horum disponit, sicut illud singulare & principale naturæ conamen est in hisce affectibus, quo a nobilioribus visceribus ad ignobiliorem corporis extremitatem, peccantem materiam deducat, id quod partim per febriles commotiones, partim nonnunquam per convulsivos motus prosequitur & exsequitur.

§. X. Et cum hæc maligna materia per initia in infantibus etiam in communi impuritatum sentina hæret, nimirum in primis regionibus, ita vel mox in initiis per copiosiores feri mucilaginosi abstersionem & secretionem sub moderato alvi fluxu quadantenus evacuatur, vel sub rigida constrictione intestinorum & aliorum abdominis viscerum in sanguinem transluentem imprimitur, unde iterum in initiis horum affectuum inquietæ & torminosæ commotiones in abdomine succedunt: proinde similes spasmodicæ stricture in externis quibusdam regionibus præcurrunt, ut in dorso, quæ quando mox iterum remittunt, hisce partibus permeabilitatem conciliant.

§. XI. Interdum denique evenit, ut maligna hæc materia non penitus eliminetur, sed in tenerioribus quibusdam partibus obhærescat, & in iisdem mox post prægressum primarium affectum maligna ulcera excitet atque relinquat, minime vero diu, ita occlusa maneat, quin prædictum malignum effectum exferat: quando vero tales affectus adultioribus subjectis accidunt, tunc ob impatientes horum mores facile justus processus præcipitatur & impetuosius urgetur, ut adeo facilius finistri effectus superveniant & inde hi affectus in adultioribus periculosiores existant. Denique hæc maligna materia vel per contagium propagatur & augetur, vel secundum diversas annorum mutationes & tempestates primum in humoribus generatur.

CAPUT XVIII.

DE

FEBRIBUS EPIDEMICIS.

§. I.

CUm hactenus variarum malignarum febrium conspectum in certis & diversis speciebus tradiderim, ita adhuc generis cujusdam reminiscor, quando malignas febres commendare & exponere continuo, dum Epidemicas febres nunc breviter exponere suscipio, quo loco quidem mox indicandum est, quomodo prædicta Petechialis, Petechizans, Variolæ & Morbilli certo modo ad epidemicas febres referri queant; sed dantur etiam subinde aliæ epidemicæ febres, quæ communiter de prosapia malignarum sunt, siquidem populariter grassantur, & non modo periculose aggrediuntur, sed & admodum intricate progrediuntur atque sæpius cum funesto eventu egrediuntur.

§. II. Exserunt sese per omnia symptomata ut febres malignæ; licet nondum statim certis exanthematibus aut singularibus excretionibus sese manifestent, sed cum tempore tandem speciales evacuationes exhibent, neque tamen quoad speciem unam eandemque evacuationem servant, sed per discretas eliminationes sese produnt: interim moderata diaphoresis tam communis est evacuatio, quæ singulis epidemicis febribus competit.

§. III. Variant tales Epidemicæ febres, per diversas temporum mutationes & tempestatum vicissitudines suspectas & repentinas, ita ut non quolibet anno epidemicæ febres oriantur, neque etiam semper una eademque species occurrat, siquidem interdum tales febres cum aliis affectibus complicantur, ut propterea Febres Epidemicæ dysentericæ, intermittentes, catarrhales, pleuriticæ &c. pro diversitate annorum accendant, quanquam aliàs extra talem complicationem & quidem simplices Epidemicæ febres oriantur.

§. IV. Ad has febres vero imprimis irregulares tempestates aut repentina tempestatum mutationes contribunt, per quas non modo extra hominem, sed & intra ipsum diversæ impuritates subtiles, & cum malignitate quasi certantes generantur, quas natura humana diverso modo & sub diverso conatu e corpore suo proseribere laborat, ita ut pro diversitate materiæ (quam quidem quoad essentiam suam describere nullus quisquam facile potest, nisi ex diverso actu quo sese natura eidem opponit, tale quidquam colligere liceat, sicuti alio modo Petechialis materia, alio variolarum & morbillorum, alio Purpuræ &c. excernitur) varias commotiones congestorias, inflammatorias, cum reliqua febre conjungat, in tantum vero ipsam hanc febrem ut malignam tractet & exerceat, quia materia peccans ob
majo-

maiores suam habilitatem pro inducenda putredine graviores commotionem non facile perfert, nisi iusto & salutari febris progressui grave præjudicium inferatur.

CAPUT XIX.

DE

FEBRE HUNGARICA.

§. I.

Epidemicis Febribus nunc annumero præsentem Hungaricam febrem, quæ aliàs Castrensis vocatur, quippe quæ in ejusmodi bellicis expeditionibus per modum contagii sese propagare solet, siquidem proinde variis aliis effectibus sese conjungit, ex quo facile liquet, quam diversæ causæ & occasiones ex inquinato aëre, malo regimine & prava diætâ, ad hanc febrem provocandam concurrant, ut propter multiplicationem & gravitatem pathematum ipse affectus in se spectatus, satis periculosus existat, adeoque ex omni parte malignam suam indolem contestetur.

§. II. Quare talia signa huic feбри essentialia sunt, quæ aliàs malignas febres comitantur, præter alia vero imprimis practici annotare solent insignem capitis dolorem, qui facile in gravia deliria degenerat, ex quo etiam vulgo vocatur die Haupt-Krankheit, deinde concurrit gravis angustia præcordiorum, nec non internus ardor, imprimis circa cordis scrobiculum, unde interna inflammatio vel in diaphragmate vel in Ventriculo præsumitur, & ex eo etiam vocatur die Herzh-Bräune, febris ipsa vero est continua & admodum æstiosa, tanto magis in subjectis plethoricis, quæ acerrime affligit, corripit cum horripilatione, pulsus est non modo febrilis sed & magnus, durus & interdum etiam contra malignarum febrium indolem impetuosus; urget sitis, tument Venæ in capite & oculis, vires valde sunt dejectæ, exacerbatur communiter horis vespertinis, supervenit non raro Anginodes & Prunellodes afflictio, alvus præter solitum quandoque fluida est, imo aliquando plane concurrunt fluxus dysenterici & concursus Petechiales; plurimis metastases ad parotides contingunt, cum quibus auditus hebetationes aut abolitiones coincidunt, qui periculosus affectus per alteram & tertiam periodum febrilem progreditur, nonnunquam citius decurrit, & cum excretionibus vel essentialibus exquisitis febrilibus, moderate diaphoreticis, vel cum symptomaticis, hæmorrhagicis, exanthematicis aut alvi fluxibus sese ventilat, adeoque multum symptomatum concursum involvit.

§. III. Quoad totam suam indolem hæc febris est epidemica, & quoad

effectus suos finales admodum complicata, siquidem primario quidem per motum febrilem natura materiae contagiosae in corpore oberrantis tempestivam excretionem prosequitur, quam nullo convenientiori & commodiori actu perpetrare potest, nisi moderate diaphoretico; provenit vero talis contagiosa materia imprimis ex aëre inquinato, & putridis atque putidis exhalationibus, nec non ex ingestione impurae, stagnantis & putridae aquae, & quicquid aliàs ex pravo regimine atque corrupta diæta vitæ militaris dependere solet.

Conf. Stahl's Disp. de curationibus Castrensibus.

§. IV. Præter hunc primarium respectum, concurrunt etiam adhuc alii secundarii & quidem quando in subjectis qualitercunque superfluum & molestum sanguinem diversis commotionibus expositum continentibus, imprimis junioribus, ex concursu mali regiminis, sub reliqua primaria febre & ægrotantium impatentia, impetuosae congestiones sanguinis intra caput oriuntur, cum quibus effectus phrenitici, anginodei, prunellodei & deliri coherant; quemadmodum interdum tales repentinæ translationes sanguinis intra pectus ad præcordia & circa diaphragma atque Ventriculum transeunt, ut propterea in talibus locis inflammatoriæ commotiones suboriantur: quod si etiam certæ circumstantiæ vel ex diæta, vel ex tempestate variabili & perversa coincident, quæ ad alvi fluxus, dysenterias & affectus catarrhales, disponunt, tunc hi iidem affectus, præter reliquam febrem, una decurrunt: ex quo facile elucescit, quam multiplicati sint fines in hac febre & quam periculosus propterea sit status ejusdem, cum primario tota illius indoles contagiosa existat.

CAPUT XX.

DE

PURPURA.

§. I.

Progredior nunc ad peculiarem illum affectum, qui perinde post veterum observationes innotuit & inclaruit & Purpuræ nomine venit, eo, quia primum exanthematibus talibus, purpureum colorem referentibus, sese manifestavit; & licet hic morbus interdum sine omni febre, subjecta sua detineat, tamen rarum haud amplius est, quod cum febre complicetur, ita quidem ut in aliquibus locis epidemiarum febrium more grassetur, & periculose etiam progrediatur: ex qua consideratione hanc Purpuram non modo febrium speciebus annumero, sed & præmissis malignis febribus subjungo, interim vero, adhuc inculco, quod sæpe benigne progrediatur.

Conf. Disp. mea de Purpura cum Febre complicata.

§. II.

§. II. Est hæc Purpura affectus plane peculiaris, qui in diversis locis endemius est, & subjecta, quæ semel occupavit, communiter constanter detinet i. e. cum inquinamento suo difficulter deferit, atque per intervalla febriles furiosus insultus atque fervores exserit, attamen imposterum seminium quoddam in subjectis remittit; distinguitur in Purpuram albam & rubram, quarum prior miliaris præcipue vocatur, quia efflorescentias pustulares magnitudine milii semen æquantes, limpidas & tenues exhibet: ex quibus pustulis asperioribus vulgo etiam *Der Friesset* appellari solevit: & de talibus discretis efflorescentiis notandum, quod in aliquibus locis alba Purpura, in quibusdam vero rubra periculosior esse deprehendatur, quæ posterior in subjectis plethoricis & floridioris habitus, familiarior est.

§. III. Brevibus placet hujus Purpuræ febrilis modum decurrendi notare: corripit cum aliquali horripilatione, imo in quibusdam subjectis cum Lipothymis, & multa virium dejectione, atque præcordiorum angustia, adest æstus, sed paulo mitior, nam multum æstum minime perfert, unde ex qualicunque calida commotione deterioratur, concurrunt reliqua febrilia pathemata in junioribus subjectis, interdum accidunt deliria, & in tali statu perennat affectus communiter usque in septimum diem, ubi præcedente pruritu & subtili quadam strictione in superficie corporis, breviter tamen cessante, denique hæc pustulæ efflorescunt, continuante tamen pruriente molestia, donec post unum & alterum diem eadem affricæ, teneriorum squamularum instar secedant, & post aliquot dies febris excurrat: in quibusdam quarto die interdum purpura perumpit, & quando talis affectus semel defervuit, tunc aliquandiu acquiescit, donec post aliquam moram & prout etiam externæ occasionis ex aëris mutatione & tempestatis ratione coincidunt, denuo recrudescat: de reliquo vero sub hoc affectu non exiguus hominum numerus succubito.

§. IV. Circa causalem purpuræ rationem & explicationem, denuo quidem quoad essentiam materiæ percantis magna, constans & perpetua ignorantia in medicina occurrit, interim aliquo modo ex quibusdam phænomenis & ut dicunt a posteriori colligere licet, quibus humoribus in reliqua massa sanguinis materia illa maxime inimica videatur, siquidem inter materias omnino agnoscenda est aliqua relatio: illud interim in genere indubium est, quod hæc percans materia omnino sit pro diversitate suæ qualitatis, vel citius vel tardius noxia, quæ pro varietate tempestatum ad fermentativas commotiones provocandas & exacerbandas habilius, magis commovetur & exaltatur.

§. V. Si itaque hæc circumstantiæ bene perpendantur & curatius colliguntur, quod hæc materia sit valde mobilis, deinde quod communiter in subjectis purpuratis seminium quoddam relinquat, nec non quod cum pustulis exilioribus,

tenui limpiditate aut lymphæ refertis, excernatur, porro quod subjectis in bona diata versantibus & de laudabili lymphæ participantibus familiaris sit, & quod diu subjecta detineat, tunc etiam probabiliter de hac materia concludere licet, quod imprimis noxam suam lymphæ comminetur, cui ob id facilius inhaeret, quia de gelatinosa & mucilaginosa consistentia gaudet, adeoque provida natura hoc ipso febrili actu sub exilioribus moleculis lymphaticis hanc nocivam materiam ab internis & dignioribus partibus in externam regionem & corporis superficiem transfert, quæ in eadem collecta mox subtilem stimulantem qualitatem concipit, siquidem tunc quasi sui juris existens, lymphæ ita collectæ subtilem fermentativam commotionem communicat, ex qua illi pruritus superficiales ortum trahunt: quo deterioris itaque qualitatis & majoris tenuitatis hæc est materia, aut quo magis sensibilis & ad extraordinarias commotiones suscipiendas facilis est materia, eo certius per febrilem commotionem profligatur.

§. VI. Et hæc materia adeo nociva, non nisi naturæ admodum adversa est, quæ quia cum Lymphæ copiosius remixta etiam largius tam cum eadem ad cor, quam ad alias nobiles partes, imprimis Hepar affluit, ita eo magis hanc suspectam dispersionem & nobilium partium inquinamentum & averfatur & metuit natura, præcipue quoad reliquam indolem sensibilior, unde non raro Lipothymia in Purpura occurrunt: proinde etiam in quibusdam locis hoc seminium Purpuræ cum sanguine materno in infantes propagatur, ut malum tale hæreditarium evadat; aliquando accidit ut hoc inquinamentum in aliis affectibus imprimis etiam exanthematicis concurrat, velut in Petechiis, Variolis & Morbillis, in quibus ob multiplicationem inquinamenti, primarii affectus eo periculosiores existunt: denique reliquorum symptomatum ætiologia ex sæpius allegatis præmissis rationibus & demonstrationibus peti potest.

CAPUT XXI.

DE

PURPURA URTICATA.

§. I.

AD aliam Purpuræ speciem me convertito, quam per singulare prædicatum a vulgari Purpura discerno; dum illam Urticatam ab urtica & similitudine urticationis voco: hæc Purpura vero in hodierna Historia morborum clinica parum cognita est, quidquod in veterum observationibus, non admodum distincte descripta, prout quidem nunc in quibusdam locis & nationibus comparuit; Purpuram, hunc voco morbum, quia ratione efflorescentiæ & decursus sui, cum affectibus

etibus purpuratis aliqualem analogiam habet, dum papulas quasdam protuberantes paululum latiores conspectui offert, quales communiter ictus illos ab urticis commissos insequuntur, quæ cum pallido quodam rubore & moderata duritie prædictæ sunt, adeoque affectum papularem constituunt, ejus reminiscor, quod a medico quodam Volatica appellari ceperit, eo quod quasi repente advolet, dum cito cum protuberantiis talibus semi erysipelaceis efflorescit, siquidem aliquo modo Erysipelatis indolem imitatur hic affectus, dum repente oritur, & increbescit.

§. II. Quamquam vero hic affectus interdum sine motu febrili compareat, tamen cum aliquando cum febre jungatur, placuit propterea illius mentionem in hoc ordine injicere atque complicationem ejusdem cum febre notare: observatur vero hic affectus familiarior subjectis junioribus, maxime plethoricis & spongiosioris aut laxioris corporis habitus, corripit subtili refrigerii sensu in superficie corporis atque rigore, nec non capitis & virium aliquali lassitudine & torpore, concurrente moderato æstu, donec cum multo pruritu & superficiali tensione tam in facie, quam passim in reliqua corporis superficie prædictæ protuberantiæ, urticarum læsionem referentes, promineant, quæ cito in notabile augmentum accrescunt, ita ut consuetum vultum plane deforment ob irregularem ex pallido roseam intumescantiam: hæc protuberantia per intervalla, maxime vero diurnis horis, evanescit, quibus etiam motus febrilis remittit, vespere vero non modo ipsa febris exacerbatur, sed & intumescantia illa ardens atque tensoria revertitur, quæ nonnunquam in superficie aliqualem subtilem serpiginosam asperitatem continet, unde cum illo affectu, quem Celsus Aspredinem vocat aliquo modo conciliari potest: totus hic affectus non diu durat, sed intra triduum, aut quatrimum finem suum assequitur & si a febre immunis est, adhuc citius exitum suum sortitur: habet vero subinde hanc indolem, ut cum temperata diaphoresi sese ventilet, magnam vero commotionem & humorum exæstuationem ægre perferat & si denique totus affectus cessat, exilissimæ squamulæ ab affecta parte secedunt.

§. III. Sicut hæc peculiaris affectus indoles est, ita nonnisi ex successibus & effectibus suis agnosci & judicari debet, præprimis cum in plurimis febribus essentia peccantis materiæ nos constanter lateat: illud vero constat, quomodo ex repentinis commotionibus aut immoderatis exæstuationibus sanguinis affectus talis, primas suas origines duxerit, ita ut exinde colligere liceat, quomodo sub ejusmodi commotionibus qualitercunque provocatis, ex ipsa humorum massa subtilis quædam materia generetur, quæ reliquæ mixtionis integritati, inimica est, adeoque hac methodo a natura excernitur, cum intus per intervalla in superficiem corporis transfertur, & subtili tali congestoria & semi inflammatoria erysi-
pela-

pelacea restrictione ad ultimam excretionem & temperatam transpirationem, adigitur, quæ etiam facile succedit, adeoque affectus breviter excurrit.

§. IV. Proinde etiam probabile est, quod hæc peccans materia præcipue Lymphæ inimica sit, siquidem congestio illa superficialis magis circa Lymphatico-ferosi humoris, copiosiore transmissionem intra corporis superficiem occupatur, quam sincerioris sanguinis: & dum in humoribus oleosa Lympha maxime mobilis est, ita si in hoc affectu purpurato calida regimina vel medicamina adhibentur, propterea maxime affectus deterioratur, quia cum reliqua peccante materia, hæc fluida, tenuis & valde mobilis lymphæ, sub reliquis humoribus in orgasticam suspectam commotionem transit; ita cum hæcenus commemoratis recensitis ætiologicis respectibus, adhuc congruit ratio ætatis & temperamenti, cui videlicet hic affectus accidit, quemadmodum præcipue in diversis locis puerilis ætas huic affectui subicitur: de reliquo interdum hæc materia vel in subjectis temperatioribus, vel in qualitate sua temperata, sive febrili commotione eliminatur.

CAPUT XXII.

DE

FEBRE SCARLATINA.

§. I.

AD singulares Febrium species pertinet etiam præsens Scarlatina, quæ perinde in certis locis & nationibus observatur, atque speciali efflorescentia sese prædit, quæ ipsa vero etiam non adeo periculosa existit, neque omnia subiecta, tempora, & excretionis schemata involvit: propterea etiam illius non adeo frequens mentio vulgo injicitur.

§. II. Scarlatina vocatur ab illis maculis, quæ in hac febre efflorescunt, & intensius rubicundæ sunt; invadit hæc Febris ætatem puerilem & subiecta de Sanguineo Temperamento cumprimis participantia, nimirum ubertatem sanguinis, spongiosum corporis habitum & cæteroquin floridum sanguinem continentia, subinde etiam in inquieto vitæ statu degentia & multis exæstuationibus atque caritationibus sese defatigantia: deinde hæc febris sereno & æstivo tempore usitatus affligit, corripit cum moderata horripilatione, sequitur temperatus æstus, concurrit sitis & moderata viriam dejectio, afficit molesta oppletio in superficie corporis & tertio aut quarto die post aliqualem majorem superficiem intumescuntiam, maculæ hæc latiores rubicundæ efflorescunt, quæ usque in septimum diem iterum evanescunt, successive cessante febre & cum tenuissimis squamulis secedente cuticula, sicuti de reliquo hæc febris satis tranquille

excurrit, adeoque cum moderato regimine & temperata diaphoresi optime maximeque secure salutarem eventum obtinet.

§. III. Quemadmodum ad hanc febrem provocandam immoderatiores commotiones, nec non floriditas sanguinis & spongiosior habitus corporis contribunt, ita collectis hisce & reliquis adhuc circumstantiis judicare licet, quod hæc febris sit similis salutaris naturæ actus, quo mediante noxiam aliquam materiam, ex graviore commotione sanguinis ortam, sed eidem adhuc inhærentem, tam cum moderata diaphoresi, quam cum particulari sanguinis restrictione in superficiem cutis, per distinctas maculas sese præsentante excernere laborat, siquidem ex sanguine in peripheriam corporis intimius impresso, successive materia non admodum firmiter inhærens transhalat, adeoque pristinum commercium deserit atque futuram noxam amittit: propterea ad peculiare illos modos extraordinarios & selectos hanc excretionem refero, cum qua juxta diversitatem materiarum & circumstantiarum natura corpus ventilare, & ab imminentibus damnis sese vindicare & defendere studet.

CAPUT XXIII.

DE

FEBRE LIPYRICA, TYPHODE, ASODE, LYGODE ET PHRICODE.

§. I.

Cum hætenus singulas typicas febres, quoad fundamentales suos respectus explicaverim, placet adhuc certarum specierum & denominationum febrium in Historia medica usitatarum brevem mentionem injicere, inter quas certa febris est, quæ *Lipyrice* nomen tenet, quam Medici ad continuas referunt, & quidem proprie ad inflammatorias, siquidem per hanc febrem intelligunt illam, quæ intimiori & majori inflammationi in nobiliori abdominis viscere ortæ supervenit, & sicut quidam in hac febre maxime Lienis aut Ventriculi inflammationem accusare malunt, in qua febre interna urere, externa frigere asserunt, adeoque statum ita periculosum esse indicant, ut intra triduum vel quatrimum decurrat: sicut vero in superioribus ætiologiam inflammatoriarum febrium tradidi, ita causalem hujus febris explicationem remitto.

§. II. Commemoratur etiam febris *Typhodes*, in qua patientes præmature & multum, sed communiter anxie, sudant, ita ut a tali sudore nihil levantur, quemadmodum in tali febre internum quoddam Erysipelas, sive in Hepate sive

Ventriculo five in Utero accusatur, sicuti febris *Elodes* & *Hydrodes* ad talem febris speciem cum multo sudore sese præmature sistentem refertur, quales irregulares febrium successus, nonnunquam in cholericis five ardentibus febribus deprehenduntur.

§. III. Porro allegatur in Historia practica, febris *Asodes*, in qua multa angustia præcordialis, extrema inquietudo atque nauseabundum fastidium concurret, cum multa siti, & in qua proinde vel actualis malignitas vel ventriculi inflammatio, vel choleriodes concursus pro causa primaria allegatur & culpatur.

§. IV. Sequitur febris *Lyngodes*, quæ cum multo singultu sese prodit, propterea singultuosa vocatur, in qua periculosa interna quædam inflammatio, in sensibili parte, five diaphragmate, five ventriculo & intestinis occurrit, & quæ febris communiter funeste excurrit, cum singultus sit convulsiva quædam commotio, quæ tanto magis in febrili decursu ab omni ævo per multiplices observationes periculosa atque mala agnita fuit, uti passim Hippocrates ejusmodi prognostica proponit.

§. V. Deinde allegatur in Medicina Practica, febris *Phricodes*, cujus Hippocrates mentionem injicit, quæ similiter internam inflammationem alicujus visceris involvit, sed quæ jam ita increbuit, ut sub maximo suo augmento jam magis ad suppuratorium & apostematicum effectum properet, (cujus phænomeni Galenus reminiscitur,) sub qua frequentes & multi horrores atque rigores occurrunt, ut propterea febris horrida dicatur, quæ similiter extreme periculosa est.

§. VI. Ex hisce singulis vero febribus facile liquet, quomodo eadem propter internam periculosam inflammationem susceptæ sint, adeoque sub angustis tergiversantibus & irregularibus effectibus & successibus decurrant, quales periculosos febrium talium status propterea veteres medici tam singulari denominatione exposuerunt, quo eo magis memoriæ mandentur, in quibus febribus vero parum salutis ex medica arte sperandum est, ita ut non nisi cognitio earundem pro usa historico inserviat.

CAPUT XXIV.

DE

FEBRIBUS SYMPTOMATICIS.

§. I.

Febrium doctrinæ, quam per varias specierum febrilium explicationes & commendationes tradidi, adhuc accenleo considerationem Febrium Symptomaticarum,

ticarum, quales illæ sunt, quæ aliis affectibus & læsionibus in corpore humano præsentibus, accidunt & ut symptoma superveniunt, sed quæ ab illis affectibus non necessitantur, quin potius a natura sua sponte suscipiantur & cum præcedentibus affectibus jungantur, quare hoc ordine tanquam Symptoma prioris morbi agnoscuntur, & subinde non tam morbum fovent, quam potius faciliorem & efficaciorẽ illius aversionem promovent.

§. II. Et hoc respectu febres inflammatoriæ symptomaticæ sunt, quæ præcedentibus & inchoantibus arduis inflammationibus superveniunt, quemadmodum interdum febres diversis cholericis affectibus internis abscessibus, vulneribus inflictis, maxime vero sensibilibum tendinosarum & nervosarum partium læsionibus, nec non acrioribus dysentericis alvi fluxibus, urinæ suppressionibus diuturnis &c. velut symptoma accidunt, sicuti in hunc censum etiam spectant febres, quæ suppressam scabiem, repressa ulcera, &c. sequuntur, ut ita symptomaticus talis concursus febrium, in Historia practica non infrequens existat.

§. III. Et tales Febres Symptomaticæ communiter de continuarum indole participant, licet quædam earundem non adeo exquisitè typicæ existant, sed interdum sub aliquali irregularitate decurrere videantur: de reliquo vero communiter satis multum æstum involvunt, una cum reliquis febrilibus Symptomatibus concurrentibus, ex quo proinde etiam liquet, quando symptomaticæ febres adhuc plus involvant periculi & momenti, quam primariæ & simpliciores, quoniam complicatio affectuum, successum facilem efficacem & salutarem implicat & impedit.

§. IV. Sunt itaque, ut aliquoties monui, hæ febres non effectus primariorum & præcedentium affectuum, sed potius salutaris operatio naturæ, quæ affectus illius breviorẽ & meliorẽ decursum prosequitur, dum vel præsentem & concurrentem aliquam inflammationem ad citiorem discussionem promovet, undecunque etiam stasis aut suspecta stagnatio provocata fuit, quo imprimis contribunt offensiones partium sensibilibum, quas communiter repentini affluxus & immoderata congestiones, imo inflammationes excipiunt, quibus itaque citius resolvendis aut averruncandis natura, actu tali febrili operam adhibet, ut propterea in tali passu febris ipsa non sit turbulentus quidam actus, sed omnino certum salutarem scopum concernat, quale quid in reliquis symptomaticis febribus observare licet, quæ propterea minime ludicre tractandæ aut improvide supprimendæ sunt: denique singulæ tales & sensum & ordinem motuum vitalium & integritatem partium valde affligentes causæ, ad symptomaticas tales febres provocandas contribunt.

CAPUT XXV.

DE

FEBRIBUS PUERPERARUM.

§. I.

INter alia subjecta ad febriles commotiones disponuntur Puerperæ, quæ satis frequenter vel exquisitis & perfectis febribus, vel febrilibus commotionibus laborant, quoniam in iisdem tot fonticæ & singulares causæ occurrunt, quibus tractandis & expugnandis, natura febrili activitate succurrit; quo loco non tam de imperfecta quadam febrili commotione & simplici majori æstu Puerperarum differere animus est, sed de talibus febribus, quæ per tempus quoddam continuant, adeoque sub certa denominatione in Historia medica innotuerunt.

§. II. Sunt vero tales febres vel *Purpura Miliaris*, quæ in quibusdam locis Puerperis valde frequens est, maxime vero quando eadem tale seminium Purpuræ continent, quod sub laboriosiori partu commotum & exaltatum fuit, sicuti communiter ad hanc febrem multæ commotiones & difficiliore partus in fœminis præcipue plethoricis, contribuant, ut eo ipsa natura cum semel in extraordinario motu constituta sit, peccantem hanc materiam febrili activitate eliminare contendat.

§. III. Alia Puerperarum Febris est *Lochialis*, quæ e negotio fluxus Lochiorum ortum suum trahit, imprimis vero, quando Lochia præmature imminuuntur vel supprimuntur, unde suspectæ stases sanguinis in utero vel actuales inflammationes occurrunt, quibus referendis & discutiendis in arduo & periculoso tali statu natura vires suas adhibet, proptereaque maxime febrili motu sese opponit, quia partim causa impulsiva gravis & periculosa est, partim quia ipsa natura jam in extraordinaria commotione constituta & ad vehementiores motus suscipiendos & continuandos prona est; qualis febris proinde sese vel tempestivo Lochiorum reditu, vel moderata diaphoresi levat; quando vero ex perturbatis Lochiis nulla actualis stasis aut inflammatio contigit, tunc natura in activa sanguinis imminutione valde impedita, hujus sanguinis consumptionem atque depletionem febrili activitate prosequitur.

§. IV. Denique etiam in Puerperis occurrit *Lactea Febris*, quæ circa lactis efficacioris secretionem mox post puerperium occurrit, cum multo horrore & superveniente extraordinario calore, quæ interdum per unum aut alterum diem continuat & cum moderata diaphoresi sese absolvit, imprimis quando nunc lac liberius & facilius excerni incipit: est propterea hic motus febrilis ad facilitandam & promovendam lactis secretionem directus, quæ interdum ob mamma-

rum

rum majorem stricturam & angustiam difficilius succedit, adeoque majori impulsu atque motu indiget, quem sensibilis & ad motum facilis natura febrili activitate nunc administrat & humores copiosius circa mammas congerit & intra easdem appellit, ut acquisita majori permeabilitate mammarum, ipsarum secretio lactis expeditius succedat.

CAPUT XXVI. DE FEBRIBUS INFANTUM.

§. I.

PRæter puerperas etiam infantes frequentius febrilibus commotionibus exponuntur, quales hoc ordine brevibus annotare placet, & quamquam in superioribus quarundam febrium mentionem injecerim, quæ infantili & puerili ætati accidunt, tamen nunc alias quasdam febriles invasiones indicabo, quæ non æque exquisitæ typicæ, sed magis erraticæ & transitoria sunt, sicuti ex levi causa mox ejusmodi intensiori motui febrili infantes submituntur.

§. II. Comitantur itaque motus febriles in infantibus usitatus dentitionem, nec non affectus pectoris catarrhales, ut & alvi fluxus cholericos, nimias ventriculi oppletiones, diuturnas alvi adstrictiones, hernias, retropulsos achores, præmature curatam crustam lacteam, repressam scabiem, vitia diætæ, initia atrophiae, retentam flatulentiam, mitiorem subluxationem & adhuc multas alias ex diætâ & regimine pendentes occasiones.

§. III. Exserit sese talis febrilis commotio communiter cum æstu insolito, pulsu celeri & frequenti, multa dejectione, animi langvore, inquietudine, somni impotentia, appetitus defectu, insolita siti & majori impatientia, quæ singula pathemata aliquamdiu continuant, donec emendatio quædam circa causam impulsivam contingat.

§. IV. Hæ febriles commotiones sicut diversis causis conjunguntur, ita potius ob certum salutarem scopum suscipiuntur, ut videlicet vel dentium eruptio facilitetur, vel catarrhus contumacior resolvatur, vel inquinamenta ulcerosa ab intra extrorsum transferantur &c. & licet aliquando motus talis febrilis cum causa proximius congruere non videatur, tamen etiam hæc methodus eminus ad illam causam respicit, qua natura sensibilis alias certis offensionibus atque molestiis sese opponit, ut ita magis intentio naturæ in hoc actu, quam inventio & harmonia notanda sit, licet interdum etiam internæ quædam afflictiones & suspectæ humorum stases occurrant, quibus resolvendis febrili tali commotioni operam dat natura.

CAPUT XXVII.

DE

FEBRILIBVS COMMOTIONIBVS.

§. I.

CUm haecenus aliquoties sub reliqua febrium tractatione de febrilibus commotionibus sermo incidit, ita ultimo loco seorsim adhuc, brevibus tamen, de iisdem aliqua monere lubet, imprimis cum non modo in vita communi eadem frequentius occurrant, sed & sæpius cum ipsis febribus confundantur, quamvis inter febres exquisite tales, & has febriles commotiones magna intercedat differentia.

§. II. Dicuntur itaque febriles commotiones, quando inopinato talia pathemata invadunt, quæ alias ad febres spectant, licet exquisita, perfecta, constans & typica febris deficiat, unde etiam tales commotiones non diu durant, sed post primum insultum mox iterum cessant, adeoque vagum & vanum tantum metum de perfecta & plenaria febre incutiunt, quanquam cæteroquin satis vehementer corripiant & multa symptomata febrilia inferant, quæ ipsa vero post aliquot horas iterum evanescent.

§. III. Communia vero talia febrilia symptomata sunt horror & hic quidem satis strenuus, excipit mox æstus & quidem satis validus, concurrunt multus animi & corporis langvor, virium & appetitus dejectio: inquietudo, capitis dolor, somni perturbatio, & pulsus est febrilis, una cum præcipiti & anhelosa respiratione, donec post aliquot horas diaphoresis superveniat & æstus acquiescat, ita ut febrilis hæc commotio si horror deest, respectu citioris suæ cessationis Ephemeram febrem quasi repræsentet.

§. IV. Coniunguntur tales febriles commotiones in subjectis sensibilibus, variis causis, tam in ætate infantili, quam adultiori & quidem interdum comitantur congestiones, capitis dolores, rheumatismos, catarrhos, contumaciores & difficiliore Hæmorrhagias vel imminentes vel prodigas & excedentes, interdum superveniunt spasmi & doloribus arthriticis, ischiadicis, podagricis, nephriticis, quandoque combinantur cum subluxationibus, diuturnis alvi occlusionibus, angustibus & urgentibus retentis anotericis flatulentis, viscerum internorum infarctibus & imminetibus scirrhis, inquinamentis ulcerosis repressis & similibus adhuc aliis diversis causis.

§. V. Quotiescunque itaque tales commotiones occurrant, toties ut symptoma præcedentis affectus naturæ conatum constituunt, mediante quo in præ-

senti

senti affectu & statu urgentis molestiæ tempestivam abolitionem respicit & prosequitur, sed in tali singulari methodo, post brevem moram iterum acquiescit & priorem affectum consveta methodo deducit: ad has febriles vero commotiones eadem natura interdum invitatur, vel per ordinariam suam sensibilitatem, impatientiam & impetuosam activitatem, vel per qualescunque præsentis affectus offensiones & exacerbationes, sive patheticas, sive ex regimine aliisque ad corpus spectantibus causis, provenientes: & sicut sub tali transitoria commotione quantitas quædam sanguinis dissolvitur & in serum convertitur, ita acquiescente hoc motu, hoc serum salutari naturæ opere, per modum diaphoreseos eliminatur.

SECTIO DECIMA.

DE

MORBIS ANIMI.

§. I.

HUc usque potiores illos affectus explicavi, qui corporis œconomiam vitalem attinent, nunc ad ipsum animum sive animam accedo, cujus morbidas afflictiones usitatiores brevibus percurram: & licet hæc anima, quoad essentiam aut substantiam suam non ægrotet, tamen in potentia, activitate, intentione, & morali atque ideali objectorum tractatione & æstimatione diversis perturbationibus & irregularibus operationibus, subjecta esse observatur, quas hoc loco morborum nomine indicare placet.

Conf. Stahl's Disp. de Animi morbis.

§. II. Haud vero animus est, communes illos animæ morbos notare & significare, quando videlicet indies circa veras æstimationes, dijudicationes, conclusiones, & executiones errat, & perversè operatur, sed potius loquor de extraordinariis illis evagationibus & irregularibus actionibus, quæ admodum confusæ, sinistræ, inordinatæ & præsentibus circumstantiis atque scopis minus conformes sunt, adeoque insolitas aberrationes, alienationes, inversiones, & deliras mutationes constituunt.

§. III. Ægrotat itaque anima interdum in intellectu, quando occurrentia objecta immaterialia & materialia, moralia & physica non condigne observat, percipit, attendit, perlustrat, aut ultra necessitatem apprehendit, metuit, & longe alias ideas de iisdem fingit, quam quæ in illis occurrunt, adeoque profundiores & diffusiores meditationes de iisdem instituit, proptereaque re non bene intellecta, malas conclusiones, format aut perversè cum eadem procedit.

§. IV.

§. IV. Deinde etiam morbum subit anima, quoad voluntatem, quæ altera principalis illius operatio est; cum hac objecta talia vel præmature appetit & desiderat vel averſatur & fugit, aut eorundem applicationem non ita suscipit & perficit, prout & corpori suo & vero sui ipsius usui & objectorum illorum qualitati competit: cum qua perturbata actione varii alii motuum gradus atque affectus coincidunt, ut sunt timor, metus, anxietas, desiderium, furor, audacia, iracundia &c.

§. V. Ad ejusmodi singulares perturbationes seducitur interdum anima, per subtiles & secretas quasi causas atque occasiones, quæ maxime ex repentinis, profundis, & contumacibus, præfigurationibus oriuntur, quæ nonnunquam ad tales actiones exercendas animum invitant, quales quandoque frustra fascinationibus imputantur, aut quæ contra per lepidas ætiologias proponuntur, sicut in Hydrophobia, Tarantismo & similibus affectibus occurrit.

§. VI. Magna interim vis est animæ aberrantis, quæ mira quandoque committere potest, quando ab aliis consuetis actionibus idealibus abstrahit & iam secum tacite deliberans, diversarum circumstantiarum reminiscitur, quæ in longe alio statu cum ipsa occurrerunt, ut propterea eadem interdum futura de sua vita & corporis œconomia prædicere aut lingvas quas diu dedicit, aut non exacte, aut plane non didicit, tamen accuratius proferre possit, & ita quasi supranaturalia agere queat, licet eadem omnino animæ viribus adscribenda sint.

Conf. Disp. mea de Mensium anomaliis convulsivis: de Medicinæ & Doctrinæ moralis nexu: de Therapia morborum morali.

§. VII. Aliquando in corpore & œconomia vitali ejusmodi causæ occurrunt, quæ animam ad perturbationes tales seducunt, ut propterea tales ideas in moralibus tanquam præſentes effingat, quales interdum motuum vitalium successus in suo corpore occurrunt, siquidem ipsa vicissim moralia sua figmenta contumacia subtilia & intimiora motibus & functionibus vitalibus intermiscet, adeoque multas alterationes in œconomia vitali causatur.

CAPUT I.

DE

M A N I A.

§. I.

Prin cipalissimus ex hisce animi Morbis est Mania, affectus horridus & impetu osus, in quo præcipue in animo graves mutationes & aberrationes, deinde vero etiam in corpore singulares alterationes occurrunt: quoad animum est

est summa deliriorum species, in qua maximus furor & immanis intrepida, audax, iracunda, impatiens, & crudelis adest ferocia, sub qua homines aliis maximam vim, imo mortem minantur, quid quod sibi met ipsis violentas manus inferunt, dum vel sclopetis vel cultris & gladiis se transfodiunt aut ex alto præcipitant; de reliquo vero frigus diu sine incommodo perferunt, & communiter ad contactum calidi sunt, quidquod maximo, imo extremo robore pollent, atque diu vigilant, inquiete dormiunt, parum de langvore conqueruntur, & omnibus subjectis, circa quæ versantur, sive vestimentis, sive stragulis vim inferunt & in perpetua actione versantur.

§. II. Quoad corporis œconomiam & circumstantias ad vitam spectantes Maniaci communiter sunt plethorici, pulsus in iisdem est fortis impetuosus, magnus, plenus & durus, alvus inconstans, appetitus communiter est avidus, omnes actiones voluntariæ sunt præcipientes & vehementes, in quibusdam occurrunt pollutiones nocturnæ, foeminæ irregularem, interdum parvum, aliquando prodigum mensium fluxum experiuntur, si vero maniacis narium Hæmorrhagia sufficiens supervenit, tunc furor exinde levatur, & si Hæmorrhoides insequuntur, bonum signum est, malum vero si convulsiones accidunt aut febriles commotiones, quemadmodum cæteroquin veteres medici provide attenderunt salubritatem Hæmorrhagiarum in mania occurrentium; denique hoc delirium exacerbatur tempore æstivo & fervido, unde dicunt *Sie hätten schwehre Monate*, quidquod interdum secundum lunæ mutationes augeri solet.

§. III. Quod jam concernit causas Maniæ, certe mihi nihil dixisse is videtur, qui ad corruptam crasin & turbulentum motum spirituum provocat, siquidem de fictitiis hisce substantiis nihil solidi prædicari potest, interim ad Maniam tam morales, quam aliæ, & ad corpus præcipue spectantes, causæ contribuunt: ad morales præcipue referri meretur immoderata hominum quorundam ambitio, per quam non modo de magnis honoribus impetrandis multum meditantur, sed & communiter & constanter magnalia in animo volunt & continent & de variis difficultatibus, ob quas ad summum ambicionis gradum & honorum culmen adspirare non possunt, tacite & cum maxima impatentia irascuntur, inde denique in ipso animo eo usque confunduntur, ut ordinum moralium obliviscantur & imposterum cum delirio ambitiose, impatienter & immoderate operentur atque stupenda sibi imaginentur.

§. IV. Proinde ad Maniam provocandam interdum contribuunt philtrea, de quorum materiali ratione & constitutione parum digni & fidi dicere licet, cum vero hæc repentinam aliquam alterationem in corpore provocant, ita repente simul animus confunditur, qui quando alias per tempera-

menti rationem impetuosior, activior, audacior & impatientior fuit, nunc furibundum tale delirium prosequitur, dum animus ille adeo repente & extreme perturbatus, pristinorum ordinum moralium nescius quasi, nunc in talem confusionem delabitur.

§. V. Usitatus ad Maniam contribuit abundantia sanguinis multis & impetuosus commotionibus exposita & vel successive collecta, vel ex repentinis spontanearum Hæmorrhagiarum suppressionibus orta, sicuti Historia practica Maniam ex Hæmorrhoidibus, Lochiis, Mensibus, Narium Hæmorrhagiis, repente cohibitis, enatam recensent, in quo passu repentinæ restrictiones sanguinis intra caput, animam ad ejusmodi irregularem operationem in moralibus seducunt, quæ quam primum corpus suum denuo ab hoc molesto objecto ventilat & prægressas Hæmorrhagias sponte tempestive & sufficienter iterum restituit, tunc iterum ad se redit, cum antea subitaneam eorundem cohibitionem non modo cum maxima impatientia, sed & cum eximia sensibilitate subiit & ab hinc in fonticam talem perturbationem degeneravit.

§. VI. Etenim homines qui Mania corripuntur, communiter de cholero temperamento participant, adeoque tam in æstimandis, quam tractandis diversis subjectis non modo sese præcipitant, & audacter atque impetuose operantur, sed & si ipsis quicquam resistit aut contra euphoriam contingit, eidem cum summa inquietudine & impatientia opponunt, & propterea in extremam aliquam confusionem progrediuntur; unde Historia practica denuo attestatur, quomodo repentinæ suppressiones ulcerum, varicum, aut diuturnæ feminis retentiones Maniam provocaverint, sicuti diversa venenosa intra corpus ingesta eandem repentinam animæ perturbationem provocaverunt.

CAPUT II.

DE

MELANCHOLIA.

§. I.

Altera species deliriorum in Melancholia consistit, quæ diversos gradus habet, & in quam inclinant subjecta temperamenti Melancholici, ad quam propterea communiter causæ quædam, ad corpus & vitalem œconomiam spectantes, contribuant, sicuti interdum cum Melancholia affectus hypochondriaci & splenetici, vel nimia sanguinis spissitudo, coincidunt.

§. II. Mi-

§. II. Mitior Melancholiæ gradus est, quando subiecta per intervalla anxietates & tristitiam experiuntur, deinde solitudinem amant, aliorumque colloquia averfantur, nec non quando suspiriosi sunt atque hilaritatem penitus fugiunt: parum dormiunt, taciturni sunt, profundis & anxiiis cogitationibus inhaerent in præcordiales angustias frequentius incidunt, aut in abdomine multas inquietudines & quandoque sinistri hypochondrii incommoda experiuntur, nonnunquam cordis palpitatione laborant, de vertigine, capitis dolore & oppressione respirationis conqueruntur; vultu melancholici homines sunt morosi, oculis anxii, alvus ipsis est siccor, imo plane stricta, caput aridius & reliquæ excretiones sunt parciore & valde impeditæ.

§. III. Major Melancholiæ gradus est, quando præter hæc signa subiecta compellationes & commercia humana extreme fugiunt, frequenter lacrymas effundunt, insomniam valde terrificam experiuntur, imo interdum sub somno ambulant & spatiantur, extreme anxii sunt & de subeundis occlusionibus, incarcerationibus, suppliciis & cruenta morte, meditantur & timent, sine multo strepitu delira garriunt & agunt & de providentia dei admodum desperant, varia lepida sibi imaginantur, & non nisi clam & tacite aliis & sibi violentas manus immittunt, & quidem quando autochiri evadunt, vel in aquis vel cum laqueo suffocationem sibi inferunt: pulsus eorundem est & depressus & durus, reliquæ operationes vitales in magna irregularitate & impeditiori successu consistunt.

§. IV. Ad hunc animi morbum iterum contribuunt vel morales vel vitales causæ: inter morales vero maxime notandæ sunt, meticulosæ, multæ & profundæ meditationes, vel de peccatis, vel de futura vita & sustentatione vel de multis calamitatibus, sollicitæ, unde anima ita anxii, meticulosa & abjecta redditur, ut si hisce cogitationibus diu inhaeret, denique in confusione tali maneat & de continuo angore, metu, timore, deliras suas actiones commisceat, atque ob eandem angustiam hominum colloquia & consortia extreme fugiat, & quo magis in solitudine persistunt, eo magis de hisce ideis speculentur & meditentur atque in hac confusione confirmantur.

§. V. Ad vitales causas præcipue refero sanguinis spissitudinem, unde cunque illa inducta fuit, siquidem interdum etiam philtia & ingesta venenosa ad hanc crassitiem humorum provocandam faciunt, quæ ipsa spissitudo vero vel ad genericum difficilem sanguinis progressum contribuit, vel ad specialem impedimentum sanguinis fluxum per abdomen disponit, ut propterea constans, multus & justus metus adsit, de metuenda flasi, obstructione, incarceratione, imo denique extrema corruptione atque morte, qualem metum anima in moralibus conservat, & simul de talibus angitur, quæ cum metu mortis & expectandis futuris consentiunt: & licet non semper in Melancholia pathemata splenetica & hypochondri-

aca concurrant, tamen in reliquo corpore, ob prædictam sanguinis spissitudinem, stasis & incarceration pernicioſa metuenda eſt; interdum vero etiam evenit, ut ex ſuppreſſis Menſibus & Hæmorrhoidibus talis ſpiffitudo & difficilis progreſſus ſanguinis per hypochondria excitetur, ut propterea has cauſas Melancholia infequi ſoleat; quo adhuc præmaturas fluoris albi occluſiones refero, quæ ad hyſterica pathemata concurrunt, & per hanc connexionem animum ipſum perturbare poſſunt.

CAPUT III.

DE

HYDROPHOBIA ET LYCANTHROPIA.

§. I.

Alius animi affectus delirus eſt, qui furor caninus ſive *Hydrophobia* dicitur, & a metu aquæ, quo canes in rabie ſuo laborant, hanc appellationem nactus eſt, ita ut in ſe ſpectatus ſit ſimilitudo rabiei caninæ in hominibus, quemadmodum morſum canum rabidorum ſequitur & tam in animo quam corpore multas & eximias alterationes inducit.

§. II. Rarior hic eſt, per Dei gratiam, affectus, in quo ſubjecta a cane rabido vulnerata mores caninos aſſumunt, dum poſt morſum inſlictum oriuntur inſignes cardialgiæ, virium graves dejectiones, perturbatus ſomnus, horrida inſomnia, commotiones febriles, affectus anginodei, cordis tremores, donec etiam delirium ſuperveniat, in quo miſeri homines, ut canes, liquida & aquam averſantur, latrant, mordent, ſpumant, cum dentibus ſtrident, latebras quærunt, & alia tam in animo, quam in corpore pathemata experiuntur.

§. III. Tale delirium brevi poſt vulnerationem a rabido cane commiſſam erumpit, neque adeo diu in corpore deliteſcit communicatum miasma, ita ut ſingularem interpretationem mereantur illæ obſervationes, quæ hydrophobiam, multis annis poſt morſum canis rabidi ortam, allegant; quid quod fœtus phantæſtæ eſt, quando aſſeritur, quod in urina hydrophobicorum catelli fluctuaverint; miſſis aliis curioſis & lepidis hiftoriolis, quæ circa hunc affectum vulgo circumferuntur; illud vero omnino indicandum eſt, quod præſens affectus admodum periculofus exiſtat.

§. IV. *Lycanthropia* eſt ferme ſimilis affectus, qui morſum lupi rabidi in hominibus excipit et perinde in quadam rabie conſiſtit, unde inſania & Melancholia lupina vocatur; hujus paſſim reminiſcuntur Medici, quia ſimul morbidas corporis calamitates infert, licet primario etiam animus ægrotet, unde placet hoc loco de *Lycanthropia* quatenus animi morbus eſt agere, non vero de altera illa ſpecie

specie, quæ vulgo *dæmoniaca* vocatur, in cuius commemoratione multæ fabulæ passim fluctuant, quas ob id credulis & superstitiosis hominibus commendo.

§. V. In *Lycanthropia* naturali occurrit præcipue rationis humanæ perturbatio adeoque verum delirium, quo afflicti homines lupinos mores & actus proferunt, quales ab historicis vulgo varii recensentur: subinde etiam multæ angustiae præcordiales & functionum quarumlibet tam vitalium quam animalium alterationes & perturbationes concurrunt, cum febrili irregulari commotione superveniente: siquidem denique in tali delirio subjecta aliis hominibus cum immani crudelitate vim inferunt.

§. VI. Quando iam in horum deliriorum ætiologiam introspicere cogito, mox fabulosa illa *Helmontiana* traditio in mentem incidit, qua affectus tales feminiis caninis & lupinis massæ sanguineæ illatis & spiritibus atque animæ oblatis, imputantur, quo pertinet illa ridicula quorundam imaginatio antea notata de catellis & lupulis in urina natantibus, aut juxta *Salmuthi* lepidam fabellam de catellis natis & observatis in vestimento fœminæ, quod rabidus canis mordit, utpote quæ phantasiæ hominibus credulis commemorandæ sunt.

§. VII. Equidem tale delirium deduco ab illa momentanea & simultanea animæ alteratione & perturbatione, cum terrore maximo conjuncta, quo deinde communicatum illud inquinamentum salivale, a cane vel lupo rabido proveniens, quicquam contribuit: quoad patheticam illam perturbationem notari debet, quomodo non modo ab inopinata tali invasione rabidi animalis, animus vehementer cum multa anxietate & terrore confundatur, ut propterea in genere ad futuras deliras actiones disponatur, sed dum sub tali alteratione animus una repente, intime & firmiter imbuatur cum idea hujus animalis, quod hominem invasit, propterea deinde anima confusa & anxia in hoc suo delirio iinitatur mores & actiones illius animalis, cujus præsentia semper animo confuso obversatur.

§. VIII. Deinde a tali rabido animali per morsum iussitum insinuatursaliva motu fermentativo, spumefactorio valde exagitata, adeoque ad inferendam repentinam corruptionem, plus quam vulgaris salivalis humor qualificata & idonea, unde in vitalibus, natura in ejusmodi calamitate corpori suo prospiciens, diversas commotiones febriles, spasticas, congestorias, convulsivas & inflammatorias suscipit & per easdem in tali necessitate corpus suum salvare & quaquaversum miasma hoc insinuatam eliminare contendit: sicut denique anima in hoc mundo plurimum circa res materiales & corporeas versatur, ita inter has & illam omnino vel evidens vel subtilis relatio agnoscenda & observanda est; si itaque ex ejusmodi rabidis animalibus subtiles quædam & cum peculiaribus qualitatibus præditæ materiæ, animum intra corpus offeruntur, tunc eadem juxta hujus ma-

teriarum relationem diversas singulares operationes suscipere potest, quas tamen ipsa materia non physice necessitat aut efficit.

CAPUT IV.

DE

EROTOMANIA ET FURORE UTERINO.

§. I.

Progrederi or ad alias deliriorum species, quæ foeminis usitatæ sunt, & cum im- pudicis actionibus sese manifestant; sunt vero hæc deliria gradu diversa ex quibus unum mitius, alterum vero gravius est: consistit *Erotomania* in remissiori & tranquilliori deliro affectu amoris, quo vel juniores virgines, aut viduæ laborant, quando & verbis & desideriis & gestibus suis matrimonium aut masculorum consortium affectant, & hoc suum desiderium cum tacitis & apertis angustiis significant, interdum etiam reliquis deliris actionibus alias intermiscunt, quæ priores magis confirmant. ut sunt cantationes, saltationes, subrisiones & libidinosi gestus: interea quoad corpus suum successive vel cachecticum vel tabidum & hecticum statum induunt, menses vel parcius vel largius experiuntur & in reliquo vitali ordine variis anomalicis successibus subjiciuntur.

§. II. Furor Uterinus vero est immodicum delirium, quod cum impetuosis actionibus sese prodit, quando foemina omnem pudicitiam exuunt & cum summa vehementia masculi compressionem & congressionem urgent, corpus suum denudant, & oestrum extreme venereum experiuntur, una cum aliis furibundis cum hoc negotio convenientibus actionibus, in hisce menses magis largius succedunt, interdum phlogoses occurrunt, respiratio est laboriosior, pulsus fortis, & celer, oculi vagabundi & reliquæ actiones valde sunt mutatæ; quid quod sub hoc delirio ita affectæ denique vel sibi vel aliis vim minantur, sicuti cum tempore mensium vitia per accidens superveniunt & foemina hectica quasi co-reptæ extinguuntur.

§. III. Tale delirium primos ortus capebat ex multis profundis & immoderatis desideriis venereis, libidinosarum foeminarum, quæ non tam ab organica liquoris genitalis qualitate, quæ vulgo virulenta appellatur, produci- tur & necessitatur, quam potius ab ipsis illis speculationibus & meditationi- bus animi voluptuosi primitus dependet, imprimis quando foemina multas dif- ficultates observant, ob quas ad desiderii sui expletionem pertingere non pos- sunt, uti vel nimis rigorosa educatio & occlusio harum foeminarum, vel leges certæ, multa talia impedimenta objiciunt: prout virgines moniales juniores & li-

& libidinosæ matrimonium tamen affectantes, ob frequentem & anxiam meditationem de statu matrimonii in talem animi confusionem denique incidunt.

§. IV. Et juxta hanc perturbationem mentis simul variæ commotiones in vitalibus instituuntur, quæ huic intentioni & venereo desiderio conformes sunt, ut videlicet in locis uterinis variæ congestiones, & exinde pendentes ardores atque pruritus aut copiosiores liquoris genitales secretiones & expressiones, suscipiantur, una cum diversis aliis motum vitalium alterationibus & vel intensioribus vel etiam inordinatis applicationibus.

CAPUT V.

DE

MOROSI.

§. I.

AD infirmitates, irregularitates & agrotationes animi, pertinet etiam præsens affectus, qui vulgo pro stupiditate & defectu reminiscentiæ, deliberationis & resolutionis sumitur, in quo statu non quidem crassa quædam & fortia deliria, quam potius signa fatuitatis & infantilis mentis infirmitatis occurrunt, ita ut in adultis subjectis hic status animi plane insolitus, adeoque extraordinarius existat.

§. II. Hæc Morosis maxime sese prodit cum rerum gestarum oblivione & adhuc gerendarum obliuosa & fatua quadam tractatione, dum cæterum homines maximè incuriosi, confusi, taciturni tamen, & quoad externum conspectum stupidi & morosi existunt, aut interdum fatuum risum præsentant: proinde hoc mentis morbo laborantes torpidi, ignavi & somnolenti sunt & ad omnia agenda admoneri debent.

§. III. Quantum quidem observationes solertiores prodiderunt, hæc ipsa mentis hebetudo, ex diversis causis ortum traxit, licet etiam connata & mox a nativitate præsens deprehensa fuerit, deinde vero ad hunc affectum contribuerunt casus ex alto, vulnera & contusiones imo depressiones capitis, improvidus & inconsultus usus narcoticorum, fluxus hæmorrhoidalis suppressio, inebriationes profundæ & frequentes, repentini terrores, pestis, profundæ meditationes, excessivæ vigiliæ, prægressæ variolæ, Epilepsia prægressa, Paralysis Linguae.

§. IV. Ipse affectus consistit in extraordinaria amissione activitatis circa negotium reminiscentiæ & comparisonis, applicandæ, dum sese anima rationalis ab hisce actibus penitus subducit & abstrahit, adeoque singula negotia,

tia, quæ cum memoria cohærent, tam stupidè tractat & exercet: ad tale vitium vero in quod anima incidit, variæ causæ iterumque vel morales, vel materiales contribuunt: e numero moralium causarum illæ imprimis accusandæ sunt, quæ animam repente perturbant, uti sunt subitanei terrores, qui vel per sonitum tonitru, aut visionem phasmatis, quod vulgo Spectrum vocant, excitatur, sub quo ita extreme confunditur anima, ut si impofterum ad ordinarias suas functiones redit, quasi inscia & oblita pristinæ operationum, in talem stuporem delabatur.

§. V. Deinde etiam causæ quæ corporis statum attinent ad hunc affectum disponunt, inter quas sunt graves læsiones capitis & imprimis internarum cerebri partium, quas ita ægre & extreme moleste perfert anima, ut propterea in propriis suis functionibus rite administrandis dilinquat: narcotica sunt ordinariæ stupefacientia, quæ in subjectis imbecilliorum moralium virium adhibita talem defectum post se relinquunt, ita etiam si graves affectus cum maximo vitæ periculo animam angustarunt, tantum efficiunt, quo superato hoc periculo impofterum eadem in quadam activitatis suæ specie delinquat, sicut interdum vel vitalis, vel moralis functio post malum tale perpeffum langvet: denique non parum confunditur anima, si eadem in salutari quodam actu repente opprimitur & obruitur & a fine suo in corporis salubritatem præviso, tam inopinato avertitur, ut ob immoderatiorem æstimationem hujus contrarii accidentis, quasi attonita, in stuporem non modo delabatur, sed & interdum in eodem perennet.

CAPUT VI.

DE

NOCTAMBULATIONE.

§. I.

AD animi vitia proxime accenseo Noctambulationem, quæ quidem rarius occurrit, in se vero admodum suspecta & propter periculosas consecutiones ominosa est, licet aliquamdiu sine pravis effectibus & corporis ægrotationibus continuet: & quanquam noctambuli dum vigilant non æque deliras actiones proferant, attamen ipse hic status singulare quicquam in animo occurrans prodit, quod in paucis subjectis observatur.

§. II. Somnambulatio est, quando homines dormientes & involuntario, noctu surgunt, & vel in consuetis locis obambulant, vel acclivia & periculosa loca ascendunt iterumque in lectum sese conferunt, immemores rerum

rum gestarum: aliquando evenit ut talis affectus cum majoribus Luce mutacionibus conspiret, ut propterea somnambulatio Lunatica appelletur; ita affecti observantur plurimum inclinare in affectus hypochondriacos & melancholicos, quos cum tempore denique perfecte incidunt & contumacius iisdem laborant, supervenientibus perfectis melancholicis deliriis.

§. III. In hoc affectu præcipue anima in culpa esse deprehenditur, quæ sub somno tamen ita inquieta & per phantasiam adeo laboriosa est, ut licet ab externorum sensuum ministerio & exercitio activitatem suam subtraxerit, tamen in internis sensibus activa existat & secundum hosce intimos & tacitos ideales respectus atque tenaces phantasiæ exercitationes singulares quasdam operationes, quibus vero cum actu reminiscentiæ non attenta est, administret & in iisdem extraordinariam aliquam circumspeditionem adhibeat, ne læsionibus quibusdam sese submittat; siquidem in tali actu insolita quadam intentione atque directione utitur, quæ ab operationibus sub vigiliis administrandis, eximie discrepat.

§. IV. Ad hanc extraordinariam internorum quorundam sensuum applicationem sub somno, disponit consveta intimior & profundior animæ sollicita operatio, speculatio, meditatio & lucubratio, juxta quam vel ipsa anima in se semper est inquieta: vel disponit etiam ad hanc inquietudinem atque internam extraordinariam alacritatem causa quædam corporis integritatem concernens, maxime vero plenitudo & spissitudo sanguinis, ob quam constanter metuenda sunt in corpore talia pericula, quæ citius mortem minantur, atque animam corpore suo destituunt; quibus eadem ita sollicite invigilat, ut interea etiam, quamvis circa externorum usum aliquamdiu acquiescat, in actu phantasiæ aut imaginationis extra ordinem operosa sit.

CAPUT VII.

De

NOSTALGIA.

§. I.

A Nimi morbis porro annumero affectum hunc, qui certis Medicis Nostalgia nomine venire solevit, & vocatur *Das Heimweh*, cujus non nisi in recentioribus temporibus mentio facta fuit, siquidem certis tantum nationibus, familiaris esse observatus fuit, ubi autores primario incolæ intimioris Helvetiæ, nec non quosdam Germanos atque Belgas hoc affectu correptos fuisse recensent.

§. II. Consistit hic affectus in summo & inconsolabili desiderio redeundi in patriam ad parentes, domesticos, agnatos aut contreraneos, quod desiderium cum maxima anxietate & tristitia conjunctum est, unà cum multa & intima representatione de patria sua instituta: cum hoc affectu sæpe concurrat corporis ægritudo, ut transitorius horror, superveniens phlogosis, appetitus & virium prostratio, agrypina, sudor anxius & frigidus, pulsus depressus & inconstans atque successiva corporis contabescencia, sicut præcipue diversi Helveti medici ex instituto hunc affectum descripserunt.

§. III. Primarius morbus hæret in animo, qui dulcedine patriæ & acceptæ educationis aut commercii cum cognatis captus, dum inter peregrinos versari, & alios mores atque consuetudines assumere tenetur, anxie, sollicitè, & impatienter non modo de pristina vivendi ratione multum speculatur & meditatur, sed & sub reliqua sua immorigera atque tenaci conditione summo redeundi desiderio afficitur.

§. IV. Et hoc ipsum etiam desiderium immoderatum & impatiens in culpa est, quo eadem anima in vitalibus tantas mutationes committat, maxime vero ab appetitu & corporis sui nutritione abstrahat, & sicut ipsum desiderium consistit in actu quodam exeunte, nimirum ad objectum illud, circa quod jam anima versatur, & redeunte, quando eadem anxie meditatur, quomodo objecto tali potiri queat, ita in vitalibus modo repressio humorum ad interiora, modo etiam fortior impulsus in exteriora contingit; ut ob id alterationes in vitalibus cum præsentibus respectibus in moralibus congruant: sicut denique in immoderato desiderio multum perturbata est anima, ita variaz perturbationes in œconomia vitali coincidunt.

CAPUT VIII. DE TARANTISMO.

§. I.

QUanquam passim inter medicos præsentis affectus mentio facta sit, tamen cum diversas species morborum animi exponere constitui, hujus hoc ordine brevem memoriam injicere placuit, & licet in hoc Tarantismo graves & periculosa corporis & motuum vitalium alterationes oriantur, tamen imprimis multa rationis perturbatio concursat, ut propterea deliriis, per varios gradus occurrentibus, annumerari mereatur.

§. II.

§. II. Tarantismus dicitur a Tarantularum morfu, quæ per communicatum suum subtile virus, repentinum mortis periculum incutiunt, sicuti mox inflictam talem læsionem vehementes præcordiorum angustia, animi stupor, confusæ phantasiæ, insolita tristitia aut extraordinaria lætitia excipiunt; quidam talium ægrotantium solitudinem & loca umbrosa quærunt, & hominum colloquia fugiunt, aliqui furiosas actiones produnt aut obscenas gesticulationes suscipiunt, alii suspiriosi, perterriti & taciturni sunt, quidam vero plane violentas sibi inferunt manus, ita ut affectus per singula hæc phænomena animi morbum prodat: illud vero adhuc imprimis notare lubet, quomodo ita affecti ad certos & discretos sonitus atque tonos musicos oblatos, strenue salient & post sudorem largum restituantur, atque a periculo mortis liberentur, & licet Historia Tarantismi admodum diffusa sit, tamen non placuit præter hæc signa, quæ animi perturbationem manifestant, in Thesi alia recensere, quæ potius pathognomonicis deductionibus reservo.

§. III. Quod causam hujus morborum rationis status attinet, iterum ex prædictis monere necesse habeo, quomodo interdum animus confundatur & perturbetur per ejusmodi media corpori illata, quæ repentinam & extremam perniciem minantur, unde anima simul & semel perterrita, consiliorum capeffendorum inops quasi redditur, ut propterea in tanto angore & periculo quoad morales functiones mira & confusa operetur: sicut illa est animæ valde familiaris conditio, ut ex inopinata periculorum circumstantiarum oblatione, nimium quantum alteretur & confundatur.

§. IV. Quod vero sub tali delira rationis conditione singulares illæ saltationes & convulsivæ corporis commotiones juxta illam Thoni speciem instituantur, quæ huic Tarantulæ accepta & grata esse dicitur, subtile & certe adhuc secreta nititur ratione, dum nondum adhuc vel per rationabilem tantum probabilitatem, aut explicari potest aut explicatum fuit, quomodo materia efficienter intra animam, talem selectum transferat, cum potius inverso ordine afferere velim, quod anima secundum diversarum materialium conditiones, subtiles suas æstimationes instituere & secundum illas alios effectus atque motus subordinare queat: interea adhuc nos multum latent occultæ vires animæ humanæ, quas maxime in extremis & singularibus casibus exercere solet; unde potius circa specialissimam ætiologiam a vulgaribus, dubiis & fabulosis assertis constanter abstraho & multis documentis convictus affirmo, quod specialissimæ & tacitæ animæ rationalis operationes crassum nostrum captum & intellectum nimium quantum superent & transcendant.

§. V. Reliquæ motuum vitalium alterationes, quæ in hoc affectu occurrunt, similiter vel ex illo extremo animæ angore, vel ex perturbata illius resolutione,

tione, qua metuendum periculum intercipere laborat, fluuat, & licet motus, qui in vitalibus concurrunt, non semper idoneis & proportionatis effectibus respondeant, tamen sub præsente consternatione æque confusi & tergiversantes existunt, quales titubationes alias in mere moralibus simultaneis animæ oppressionibus & consternationibus occurrunt; sunt vero tales effectus in præsente affectu, quoad vitales functiones, modo febriles commotiones, modo inflammationes, modo spasmus, modo convulsiones, interdum etiam diversæ evacuationum species, aut plenariæ motuum abolitiones, quando in altero extremo natura desleclit.

CAPUT IX.

DE

PHILTRIS.

§. I.

ORdo me ducit ad succinctam Philtrorum considerationem, ubi iterum animus mihi non est singula illa phaenomena recensere, quæ oblata philtia in individuis sequuntur, sed brevibus indicare placet, quam communiter & graviter per philtrorum oblationem animus immutetur & perturbetur, ut deliria diversæ speciei superveniant: quo ipso talis observatio præsenti morborum animi disquisitioni annexenda est.

§. II. Philtra vulgo dicuntur, illa media & adminicula, qualiacunque etiam fuerint sive naturalia sive (si ita appellare & credere placuerit) magica, quibus cum immoderatus amoris affectus in altero sexu excitatur, unde vulgo nomine poculi amoris etiam Liebes-Trancé venire solent, qui affectus vero communiter cum animi confusione & gravi atque suspecto delirio conjunctus est.

§. III. Post propinatum itaque philtum animus communiter angitur & cum anxio desiderio oppletur, ex quo cum insano amore ad alterum objectum ruit; intercurrit multa impatientia, inquietudo, agrypnia, & obscœna actio, quin denique vel perfecta Mania, vel Melancholia, vel Morosis, vel Erotomania supervenit, & eo ipso confusus talis animæ status augetur & confirmatur.

§. IV. Quoad vitales functiones gravissimæ etiam alterationes philtrorum oblationem excipiunt, ex quibus paucas hoc loco recensuisse suffecerit, quales sunt extremæ anxietates præcordiales, tremores membrorum, affectus syncopici, spastici, convulsivi, motus confusi febriles, anxius sudor, vomitus cum extrema cardialgia conjuncti, Hæmorrhagiæ, successiva pathemata, hypochondriaca, quidquod superveniens hæctica & miseranda omnium harum calamitatum clausula.

§. V.

§. V. Quamquam Philtrorum materialis constitutio & essentialis ratio plurimum adhuc occulta sit, tamen ex effectibus judicare licet, in quantum eadem sensui interno adversa & inimica existant, dum intra partes organicas excepta & massæ sangvineæ insinuata, repentinas orgasticas & inconvetas periculosas intensas commotiones excitant, proptereaque tam in vitalibus quam moralibus tantas alterationes & motuum vel intensiones vel variabiles directiones post se trahunt; quale quid de sanguine menstruo propinato constat, quantas cardialgicas, emeticas, syncopicas, spasticas, imo convulsivas commotiones & calamitates causetur, utpote quales & adhuc diversæ aliæ commotiones vel directe vel indirecte, vel propius vel eminus, vel adæquate vel inadæquate ad ingesti & sensui interno extreme adversi subjecti & philtri remotionem collineant.

§. VI. Sed cum communiter subjectum illud cui philtrum propinatum est, cum altero in aliquali conversatione atque commercio constitutum fuit, ita non modo oblatum tale philtrum, in genere efficit, quo animus perturbetur, sed & quo ratio in hoc amoris negotio, circa quod aliquandiu occupatum fuerat, deliras actiones exercent, & præter reliqua deliria simul tales operationes suscipiat, quæ de impudico amore testantur: sicuti interdum hæ confusiones pro ratione concurrentis superflui sanguinis & impetuosioris maximeque irregularis commotionis per cerebrum in actualia furibunda sive maniaca deliria exeunt, aut si oblata philtra massam humorum in suspectam spissitudinem conjecerunt, tunc melancholica pathemata tam quoad corpus, quam quoad animum accidunt; de reliquo etiam peculiarem annotationem meretur, quomodo philtrorum propinationes ad temperamenti mutationem contribuant.

CAPUT X. DE EBRIETATE.

§. I.

PRO colophône morborum animi, quos hæcenus in diversis speciebus perlustravi, brevibus adhuc reminiscor illius delirii, quod prohi dolor frequentia quotidiana omnia reliqua superat & Ebrietas audit; quam antiquissimi philosophi & medici pro transitorio delirio reputarunt, siquidem ipsæ actiones, ita confusæ & insanæ sunt, ut ipsi ebrii inde habeant, quo crimina sua sub ebrietate commissa excusare velint.

§. II. Non est, cur in Historiam ebrietatis recensendam excurram, illud tantum notare lubet, quomodo sub ebrietate ratio admodum perturbata sit, & ita

deliret, ut si ad se rediit, commissorum actuum inscia sit; unde ebrii sub hac mentis confusione, talia non raro committunt, quos posthac pudet, hæc commisisse, quare vulgo ebrii, pro mente captis, tractantur; quidquod frequens crapula tantum in futurum efficit, quo vires animæ maxime hebetentur, & prægressa alacritas in stuporem mutetur.

§. III. Quanta damna ebrietas œconomix vitali communicet, non est cur latius vel indicem, nedum quidem recenseam, illud tantum in hac serie significare debui, quod imprimis in ebrietate ratio laboret & animus ægrotet, siquidem totum corpus adeo oneratum & oppletum est, ut omnes reliquæ vires maxime alterentur; imprimis ebrios consveta & constans illa temulentia affligit, tremor in membris, fluctuans & titubans sensuum exercitium, aut actualis stupor in sensibus, & quando in lectum se dimittunt, vertigo molesta atque vomitus affligit, qui in multis etiam maturius oritur, remanente in postero die capitis dolore, animique torpore.

§. IV. Perturbatur vero sub ebrietate animus, ob nimiam corporis oppletionem, cum potulento & vasorum sangviferorum multam inturgescentiam, quo una concurrunt ejusmodi commotiones orgasticæ, spumefactoriæ, per principia subtilia sulphurea vaporosa & spirituosæ provocatæ, siquidem nuda corporis & vasorum oppletio, pro perturbatione illa concitanda non satisfacit, unde talis æmulatio ebrietatis, per alia subjecta, odoretenus oblata, videlicet narcotica & svaveolentia, in variis hominibus, maxime ad capitis ægrotationes pronis, excitatur.

§. V. Ob hanc confusam & spumefactoriam sangvinis commotionem & inturgescentiam, tam in universo corpore, quam in ipsa tenera animæ officina proxima & primaria, nimirum cerebro, ipse animus ita perturbatur & confunditur, ut ob tantam offensionem, in vitali negotio inductam & provocatam, etiam in moralibus a legitimo operandi modo discedat; etenim hæc anima communiter cum moralibus suis negotiis & sangvinis progressu exquisitam harmoniam servat, siquidem hic sangvinis motus principalissimus ille actus est, per quem natura in suum corpus operatur, unde etiam secundum certos hujus progressus gradus actionum suarum moralium gradus instruit, quale quid in temperamentorum ætiologica tractatione observatur: de reliquo ex nimia corporis oppletionem virium aggravatione & irregulari sangvinis progressionem oriuntur tam temulentæ & vertiginosæ perturbationes, quam corporis tremores & titubationes.

SECTIO UNDECIMA.

DE

MORBIS EX FASCINO.

§. I.

Converto me ad intricatam illam & multis dubiis atque hæitationibus expōsitam disquisitionem morborum per incantationem provocatorum, quales quidem multi passim recensentur, sed de quorum multis merito dubitandum est, an veritati respondeant: non quidem jam me illis disceptationibus immiscebo, quibus agitur illa assertio, quasi per vires naturales aut per supra naturales, tales fascinationes succedant, cum in utraque opinione non exiguae difficultates intercedant.

§. II. Negare omnes morbos per fascinum provocatos, & contra, omnibus historiis, quæ de talibus incantationibus recitantur, absolutam fidem dare, duo extrema sunt, quorum hoc vitio credulitatis, illud vero præjudicii & contumaciæ fundamento nititur; præstat propterea in hoc negotio prudentia & moderatione uti atque singulas circumstantias bene ponderare.

§. III. Quod diabolus ex divina concessione potentiam habeat in corpus humanum, non invenio, unde & cur negem, quippe qui autor omnis perniciæ & clauitatis est; quomodo vero hanc suam potentiam exerceat, nos omnino latet, cum nefanda satanæ artificia introspicere & percontari animus noster haud valeat; ex eo vero etiam non facile vellem ita concludere, quoniam non comprehendo quomodo diabolus hoc præstet, ergo factum est falsum.

§. IV. Interea in morbis, qui incantamentis adscribuntur, talia phænomena occurrunt, quæ nullo parallelo exemplo cum naturalibus effectibus possunt comparari; & quid impedit, quo minus agnoscamus & credamus, cum ipse salvator diabolum non modo principem, adeoque magna potestate præditum, sed & principem mundi appellat, quod ipse tam naturalibus, quam supernaturalibus viribus, hanc malitiam & perniciem exercere possit.

§. V. An diabolus possit in corpus operari, propterea quia spiritus est, iterum negare non audeo, siquidem ipsa anima humana, ut spiritus ex se motus producit & in corpus operatur, & licet hæc ut plurimum certis mediis utatur, ita ab operandi ratione atque modo in naturali ordine occurrente non licet argumentari ad activitatem diaboli, cujus vires & potentia superant potestates vulgares humanas; & quis ex vero dicere potest, quod diabolus neque possit neque soleat certis intermediis causis uti (cum mundus sit palæstra & subtiliorum &

cras

crassiorum materialium & instrumentorum) quibus cum noxam inferre possit: & quonam quæso utitur medio, si anima e primo puncto actum generationis incipit? quonam utitur medio, si ordine primo motum in nervos transfert?

§. VI. Unde minime dubito, quod diabolus in hominis corpore mira & stupenda generare & efficere possit, & quod etiam morbi ex fascino producti, omnino dentur: illud vero etiam minime reticeo, quod longe minimus numerus illorum morborum, qui incantamentis adscribuntur, huic causæ adsignandus sit, sed multi tales morbi multoties mere naturalibus rationibus & subtilibus atque secretis animæ humanæ viribus & facultatibus nitantur; testimonio convulsionum per malam imprecationem provocatarum, aut cum insolitis & admirandis symptomatibus stipatarum, ex vitio ordinum vitalium provenientium aut alterationum in infantibus occurrentium ex aliorum morosa, terribili, austera & iracunda vehementia infantibus repente illata; unde sensibiles & tenelluli infantes ita extreme in tota sua œconomia vitali mutantur, ut repente fascinatio accusetur.

§. VII. Neque tamen ex eo præmature concludendum est, quasi omnes reliqui miraculosi affectus animæ aberranti & per secretas tales methodos operanti, competant, cum diversa phænomena plane non combinari possint cum viribus animæ humanæ; & licet hic quisquam objicere velit aut possit, quod nævi materni effectus animæ sint, quasi propterea anima plures tales singulares effectus perficere debeat, tamen ab hisce nævis maternis ad alia miraculosa & singularia, quæ incantamentis adscribuntur non valet consequentia, siquidem magnus dissensus circumstantiarum intercidit.

§. VIII. Sed subest adhuc illud offendiculum, quomodo denuo comprehendendi non possit, quod sagæ aut pessimi homines per diabolum tales perniciosos affectus & effectus causare possint; circa quod obstaculum vero, iterum non valet argumentatio ab ignorantia modi ad negationem facti, siquidem contra testimonia perhibent, quomodo denuo suspecti ejusmodi affectus a suspectis personis, sive sagarum sive præstigiatorum nomine venerint, mitigati & sublati fuerint.

§. IX. Magnus omnino & sordidus occurrit abusus circa vulgarem fascinationum accusationem: quemadmodum ab hominibus credulis & superstitiosis morbi complicati, intricati, inversi, confusi & corrupti mox præstigiis dæmonis accensentur, quod non modo a plebeis hominibus sed interdum etiam ob ipsis medicis committitur, unde eo magis convenit probe circumstantias conciliare & de certitudine earundem attentum animum applicare: quo loco denuo præoccupo, illam præcipitantiam quando ab infrequentia talium affectuum ad non existentiam eorundem concluditur.

§. X. Singularia signa, quæ fascinationem produnt sunt, quando insolita subjecta vel per vomitum vel per alvum vel cum urina vel ex aure vel naribus vel ex apostemate, vel abscessu vel alibi adhuc excernuntur, ut sunt sceleta animalium, piscium, avium, pili, carbones, frusta ligni, congeries acuum, aciculæ, plumæ, fila, frusta vitri, clavi, putamina ovorum, fasciculi straminis, stercora variorum animalium, frusta plumbi, fistulæ figulinæ pro tabaco fumando, ungues digitorum, globuli ferrei, frustula lignorum cum certis literis notata, frusta corii, pulices, dentes ovilli, aristæ, nummi, ligamenta, animalia viva miræ figuræ, & diversa alia.

§. XI. Proinde annotari debent concurrentes vehementes ægrotationes cum convulsionibus, deliriis & miraculosis symptomatibus stipatæ, qualia diversa ab observatoribus commemorantur, & quæ non tam ab immediato diabolici regimine & motuum vitalium exercitio, quam potius ab anxia & extremè afflicta natura humana dependent, quæ per ejusmodi extremas commotiones sese in consuetis alterationibus & materiis intra corpus translatis cum summa consternatione, confusione & angustia opponit, & quaquaversum pro misere afflicto suo corpore, medelam quærit atque urget.

§. XII. Nunc vero ita absolute negari non potest, quod videlicet sine dolo & ludibrio ejusmodi prædicta subjecta e corpore vivi hominis cum tantis stupendis commotionibus excreta fuerint; illud vero supra captum humanum est, perquirere velle, quomodo eadem intra corpus hominis demissa fuerint, neque ob id prius temere negare audeo, cum talia subjecta naturali via in apostema, abscessum, vesicam urinariam, aures, nares, oculos, transferri nequeant, neque tam facile semina clavorum, acicularum, plumarum, filamentorum, vitrorum intra ventriculum translata aut ita tacite oblata supponi possunt: quales propterea circumstantias ab aliis communioribus merito discernere convenit, ne promiscue de hisce rebus judicemus; aliàs multarum rerum & multorum effectuum veram & indubiam existentiam contumaciter negare deberemus, quia eorundem modus essendi & fiendi sæpissime nos latet, sicuti brevibus indico, quod potentia diaboli hi effectus non repugnent, quin potius assero, quod diabolus, licet spiritus sit, tamen cum corpore communicare, corpus repente configurare iterumque confestim dissipare atque destruere, & in hoc tam vires & potestatem quam malitiam & pravitatem suam comprobare possit.

SECTIO DUODECIMA.

DE DEFECTIVIS MOTVVM VITALIUM VITIIS.

§. I.

Hucusque in præsentī Pathologia theticā illos affectus explicavi in quibus extraordinariam naturæ activitatem & motuum vitalium directionem & applicationem monstravi: superest adhuc quo brevibus naturæ defectus, quos circa motuum vitalium administrationem committit, horumque potiores causas atque respectus significem, adeoque illas vias commemorem, per quas eadem corpus suum, quod tam diu inhabitavit, egreditur & e vita in mortem transit.

§. II. Tales defectus itaque natura vel in universo suo corpore, vel in certis quibusdam regionibus & partibus committit, quorum prior periculosior, posterior vero paulo mitior est, uterque vero ut plurimum erroneis rationibus adscribendus est, sicut illi usitatiores naturæ errores, in Pathologia medica notandi sunt, qui in genere circa motuum exercitium, seorsum vero circa excessum, defectum & modum sive methodum occurrunt.

§. III. Quoad defectum vero natura haud citius aberrare solet, nisi vel simul & semel in actionibus suis perturbata & oppressa fuit, ut ob repentinam consternationem & omnigenam inopiam capeffendi consilii, sub tantis extremis angustiis denique vel universaliter vel particulariter a motuum continuando exercitio abstineat, quale quid sub repentino terrore, gaudio, aut qualicunque alio affectu contigisse constat; vel nisi pro impetrando quodam certo præfixo salutari scopo, diu & operose & sub multis difficultatibus atque incommodis frustra vires atque motus applicavit, ut denique præsentis negotii pertæsa ulteriores operationes amittat & omittat, sicut analogum exemplum quotidie in moralibus functionibus obversatur.

§. IV. Versantur propterea hi defectus circa motus vitales, de quibus hoc ordine ago, primario vero circa motum tonicum, deinde vero circa motum progressivum, quanquam hunc ita absolute sine perfectæ mortis metu omittere non facile debeat, interea quoad tonicum motum hic defectus vel gradum respicit, dum debilius & magis insufficienter administratur, vel totam suam præsentiam concernit, quando penitus cessat, licet interea cordis motus quantisper continuet, illud vero inevitabile consecrarium est, ut, si tonus langvet, subinde etiam progressus sanguinis necessarius & justus valde alteretur & ita in totam economiæ vitali vel momentanea vel successiva gravia damna superveniant.

§. V. Est

§. V. Est itaque hic motuum vitalium defectus proxima via ad mortem; quoniam iustus illorum motuum successus a morte præservat & necessarios effectus pro impetranda vita salutaris, acquirit & conciliat, unde periculosus affectuum talium status ex simplici hac demonstratione inclarescit, siquidem imprimis ejusmodi morborum species illis ætatis annis familiariores esse observantur, quibus jam ob nactum senium vel prægressas multas animi & corporis defatigationes, anima cum reliqua sua activitate decrescit & ab ulteriori corporis sui conservatione abstrahit.

§. VI. Quemadmodum porro cum legitimo motuum vitalium successu atque exercitio connectit præsentia vegetæ sensationis, ita deficientibus hisce motibus, deficiunt etiam sensus tam pro vitali œconomia necessarii, quam pro reliquis externis objectis convenientes, siquidem & singula illa consuetudina, vel repente vel successive evanescent, quæ alias horum motuum vegetum successum comitabantur.

§. VII. Quando itaque anima hominis propter imminens, vel præsens senium, vel propter prægressas multas enervationes, five cum moralibus exercitiis, five cum voluntario motu commissas, vel propter repentinum quoddam periculum, aut gravem corporis sui & sensibilibus partium læsionem & offensionem, vel propter subitanæ consternationem & confusionem, aut certarum partium & organorum vitalium depravationem, motus suos tam vegete continuare non potest, tunc ob has rationes, communiter defectiva motuum vitia & morbi tales periculosi oriuntur.

§. VIII. Evenit etiam interdum, ut hæc anima valde sensibilis in corpore suo circa motuum vitalium continuationem deficiat, sed mox iterum ad functiones suas revertatur, si imprimis periculum non adeo fonticum est, neque tantopere urget, attamen sensibilior & delicatior status animæ in culpa est, quæ tam meticulosas & anxias æstimationes de præsentis sinistro accidenti instituit & in tantum, aut tam diu a vitalibus functionibus, imo rationis & sensuum exercitio, sese subducit, donec post aliquam moram sese colligens, quasi e dulci somno ad officia sua redeat.

CAPUT. I.

DE

APOPLEXIA, ILLIUSQUE SPECIEBUS.

§. I.

PPrincipalissimus horum morborum, qui defectivo motuum vitalium vitiis oriuntur, est Apoplexia, affectus maxime periculosus, qui propterea hoc no-

mine innotuit, sicut alias attonitus morbus vocatur, quia simul & semel homines corripit & corruit & repente, communiter vero funeste excurrit, qui cum momentanea rationis, sensuum & functionum vitalium imminutione & quasi abolitione sese exserit.

§. II. Hic affectus, licet ita extreme periculosus sit, tamen per Dei elementiam infrequentior existit, neque indiscretim in omni aetate occurrat, sed magis senilem annorum periodum corripit, ni gravis quidam excessus circa regimen & dietam, in junioribus, maxime plethoricis subjectis, commissus fuerit, ut sunt repentinæ exæstuationes & subjunctæ simultaneæ refrigerationes, vel vice versa, aut extremæ inebriationes aut capitis graves contusiones, vel similes momentaneæ & impetuosæ alterationes.

Conf. Stahl's Disp. de Senum Morbis.

§. III. Summus Apoplexiæ gradus est, quando simul & semel ratio & sensus imo plurimi motus & effectus vitales aut signa vitam denotantia cessant, mitior vero gradus est, quando tantillum rationis & sensus remanet, licet & vires, & reliqui motus graviter deficient: communiter in Apoplexia pulsus & respiratio, calor & color naturalis imminuitur, vel ut plurimum cessat, unde etiam Apoplexiæ eventus præceps est.

§. IV. Proxime vero illa Pathologico-practica Apoplexiæ distinctio notanda & indicanda est, qua alia Sangvineæ alia vero Serosæ existit: prior in subjectis sangvineis, valde plethoricis spontaneis vel artificialibus Hæmorrhagiis antehac adjectis, & frequentibus atque immoderatis plethoræ suæ commotionibus obnoxiiis, non minus etiam animi pathematibus, maxime vero iracundis multis & impetuosis expositis, occurrit, quæ etiam cum phænomenis sangvineis sese prodit, siquidem vel cum bono effectû, interdum tempestivam Narium Hæmorrhagiam, vel juxta Hippocratis aliorumque observationem Hæmorrhoides inducit; vel in demortuis denique sanguinis largiorem fluxum vel e naribus vel una ex auribus & faucibus post se relinquit, aut si intimiora capitis inquiruntur largam extravasationem sanguinis intra cavitates cerebri factam conspiciendam præbet.

§. V. Altera Serosa occurrit in subjectis humidis sive de phlegmatico temperamento participantibus & frequentius affectibus serosis, maxime pectoris & capitis oppressis, nunc vero in decrepita aetate constitutis, atque multo animi & virium torpore & langvore laborantibus in quibus interdum bono omine tempestivus vomitus pituitosus oritur, cum quo hæc apoplexia sese solvit; in demortuis vero in cerebri sic dictis ventriculis multa colluvies pituitosa deprehenditur.

§. VI. Historia Apoplexiæ est admodum diffusa, siquidem in illa occurrunt signa quæ hunc affectum antecedunt, deinde notanda sunt phænomena quæ

quæ Apoplexiam præsentem produnt, nec non indicanda denique sunt talia signa quæ eventum & finem Apoplexiæ comitantur; siquidem ad ultimam hanc circumstantiam referenda est illa observatio, quando in Apoplexia corpus ob toni abolitionem intumescit, neque facile post mortem obrigescit, sed livescens aut nigricans colorem induit, quod maxime in plethoricis subjectis observatur: ut plurimum vero Apoplexia finistre & funeste definit, aut si contingit ut Apoplectici mortis periculum emergant, tamen in iisdem proxime novus & gravior apoplecticus insultus metuendus est, qui tunc tanto certius cum morte excurrit; deinde etiam semel superatam apoplexiam singulares quædam sive in animo sive in corpore infirmitates sequuntur.

§. VII. Quando Apoplexia sine mortifero eventu desinit, tunc interdum in particulari quodam membro, reliqui corporis Paralyfis remanet, quam quidam modicorum *Paraplexiam* nominare solent, licet etiam hac appellatione mitiorem Apoplexiam denotare malint: hæc Paralyfis vero quæ Apoplexiam excipit communiter ita comparata est, ut facilius in Apoplexiam perfectam iterum revertatur, quam curam aliquam exoptatam admittat.

§. VIII. Quando hæc motuum vitalium abolitio, tantum in uno corporis latere contingit, ita ut in altero adhuc & sensus & motus voluntarius & calor & reliquus naturalis vigor, adsit, tunc affectus vocatur *Hemiplexia*, quæ perinde periculosa est, & si semel sine funesto eventu excurrit, tunc proxime in perfectam Apoplexiam degenerat; & si sub Hemiplexia moriuntur, tunc vel in latere affecto intumescentiæ insolitæ, rubores & livores occurrunt, vel in illo latere cerebri tale quicquam observatur, quod antea de Apoplexia dictum fuerat.

§. IX. Circa ætiologiam Apoplexiæ sanguineæ brevibus significo, quod eadem nitatur vel facta disruptione venularum exilissimarum cerebri in postica parte percurrentium, vel plexum illum famosum choroideum constituentium; ex qua posthac sanguis tantam extravasationem & præternaturalem effusionem intra cavitates & alveos cerebri suscipit, ut mobilem hanc animæ officinam oppleat, eidemque proximam corruptionem minetur: vel attestantur observationes anatomicæ, quomodo varicosæ venularum cerebri oppletiones, adeoque necessarii refluxus sanguinis per cerebrum sufflaminationes hujus Apoplexiæ causæ fuerint.

§. X. Si itaque in cerebro, tale insolitum maximeque perniciosum accidens subnatum est, tunc ob præternaturalem talem officinæ suæ oppletionem & depravationem anima motus suos tam morales quam sensuales & vitales amittit, e qua officina alias primum motus suos emittit: sicut vero illa communiter propriis usibus cerebrum applicat, licet in eo captum nostrum specialissima cerebri

applicatio tranſcendat & fugiat, ita fieri aliter non poteſt, quin laſo vel depravato cerebro, ipſa ſimul offendatur, quæ propterea ex eodem motus ſuos transmittere & producere renuit.

§. XI. Quando motus Tonicus vel imminuitur, vel penitus abolitur, tunc ſimul motus ſanguinis progreſſivus graviter alteratur, quoniam inter hunc & illum abſoluta & perpetua eſt harmonia; proinde etiam ſenſus evaneſcunt, quoniam ad horum adminiſtrationem tonus præcipue requiritur, & ſi in hac calamitate ſubjecta pereunt, tunc non facile in trunco corporis obrigeſcunt, ſed ſanguis, qui copioſius in relaxatam ſuperficiem penetravit, eandem non modo magis tumefacit, ſed & in eadem citius putreſcit.

§. XII. Quo vero talis eruptio teneriorum vaſorum in cerebro fiat, ſingularis adhuc cauſa concurrit, ſiquidem illa extravafatio non ita fortuito contingit, (niſi gravis violentia contigit) ſed præcurrit immoderata quædam congeſtio ſanguinis in poſticam cerebri partem, cum qua natura ſuperflui & moleſti ſanguinis evacuationem propterea e capite urget, quia in junioribus ætatibus vel actuales tales Hæmorrhagias Narium, vel molimina eo tendentia inſtituit, ita ut nunc in adultiori hac ætate actus huius memor, ſimilem depletionem & liberationem a moleſto ſanguine proſequatur, ſed cum in hoc actu, illa aliquali deſuetudine labore, ita motus congeſtorios, tam perverſe ſuſcipit, et ſiniſtre deducit, quæ vero aliquando ad hunc eventum ſub hac calamitate pertingit, ut tempeſtiva Narium Hæmorrhagia erumpat, aut ſi ipſa ſuccumbit, ſub emortuali quadam membranarum cerebri & capitis ſtrictura, vel ſanguinis intumeſcentia in venis valde oppletis actualis perruptio accidat, et hæmorrhagia e capite poſt mortem denique ſuccedat.

§. XIII. Altera & quidem Seroſa Apoplexia, oritur a ſucceſſiva ſeſſione ſeri mucilagoſi intra cerebrum & deficiente neceſſaria excretionem ejusdem, ut ita non modo præternaturalis oppletio alveorum cerebri, ſed et ſucceſſiva eliquatio oriatur, ſub qua natura iam in decremento activitatis ſuæ conſtituta aut eo magis inclinans, denique a motuum vitalium continuatione ſeſe ſubducit, & in tali ſtatu eo certius ſuccumbat, quia in genere vires magis langvent, & materia in cerebro deliteſcens, non facile reſorberi poteſt, ſicut interdum contingit, ut in Sangvineâ Apoplexia fluidus adhuc extravafatus ſanguis intra vaſcula ſua recipiatur; interea vero quandoque, licet rariffime evenit, ut in hac ſpecie afflictionis, nimirum ſeroſa Apoplexia, natura per ſpontaneum vomitum eminus ſuo corpori ſuccurrere geſtiet.

§. XIV. Interdum accidit, ut talis vel extravafatio ſanguinis, vel ſeſſio ſeri pituitofi, unum tantum latus cerebri affligat, adeoque ſuperveniens abolitio motus et ſenſus in uno tantum latere contingat: quodſi etiam e-

venerit, ut natura aliqualem medelam vel spontaneam vel artificialem in tali affectu experiatur & admittat, tunc quidem aliquo modo ad functiones suas redit, attamen ob præcedentem gravem & extremam alterationem & afflictionem, vel quantisper in ratione vel in motu vitali delinquit, ut ita in tantum vel hebitudo mentis vel particularis paralysis excipiat: interim cum illa causa, quæ semel ad talem affectum contribuit, non modo sæpius recurrat & urgeat, ita certus metus subest, ne affectus talis vel apoplecticus vel hemiplecticus revertatur: quod si denique contigerit, ut iustus transitus sanguinis superflui per cerebrum repente impediatur, tunc similis perruptio teneriorum vasorum oriri potest, quale quid ex illis causis metuendum est, quæ contra congruam ætatem ad tales luctuosos affectus disponunt.

CAPUT II.

DE

PARALYSI ET PARESI.

§. I.

Sicut communiter Apoplexia in defectu motuum vitalium vel universi corporis, vel plurimarum partium consistit, ita Paralysis constituit talem affectum in quo motus vitales cum conjuncto sensu vel in integro quodam membro vel in singularibus quibusdam musculis deficiunt, ut propterea respectively hoc malum paulo mitius sit, quam apoplexia & Hemiplexia, quam cæteroquin satis grave existat, dum in perfecta motuum vitalium privatione consistit.

Conf. Stahli disp. de Senum Morbis.

§. II. Est itaque Paralysis resolutio alicujus partis in qua omnia illa phænomena repente evanescent, quæ ad vitam significandam ordinarie spectant: proinde vero hic affectus similiter rarus est, qui in ætate vel senili, vel aliquando etiam infantili occurrit, haud vero hanc ætatem ita tacite corripit, quin graves quædam alterationes & læsiones præcurrerint, e quarum numero sunt vesicæ calculus, scabies retropulsa, malignæ variolæ perverse tractatæ, corporis dislocationes & distorsiones aut graves contusiones similesque.

§. III. Corripit vero Paralysis cum concursu multarum alterationum circa reliquos motus tam animales, morales, quam vitales, siquidem in animo extraordinariæ angustię, deinde vero insolitus virium languor, & somni atque appetitus perturbatio coincidunt, mox vero in parte stupor, torpor, insoli-

insoluitum frigus, impotentia movendi, evanescencia sensus, exinanitio venarum & insolita partis intumescencia, oritur, quæ ita augefcit, ut nisi tempe-
stiva medela afferatur sphaceli metus immineat: si vero mitior fuerit talis pa-
ralysis, tunc in affecta parte levis sensus aut fremitus remanet, unde tanto ma-
gis spes de impetranda restitutione formari potest.

§. IV. Corripit interdum Paralysis linguam cum impotentia moven-
di, flacciditate & impotentia & concurrente aliquali animi stupore, inter-
dum invadit sphincterem; observatur etiam in Historia practica Paralysis La-
ryngis & Oesophagi, maxime in periculosis aliis affectibus, & quidem feb-
rilibus malignis, quando fauces cum aphthis obsidentur, ut proinde patien-
tes potum cum murmure ingurgitent, aut potulenta cum sonitu passive per
Oesophagum intra ventriculum dalabantur: rarius deprehenditur oculus cum
Paralyfi affici, quando in illo repente visus cessat, oculus immobilis redditur,
flaccescit, perturbatur, obscuratur, humidior redditur, & pupilla impallescit
atque latior evadit: denique occurrunt aliorum singularium musculorum pa-
ralyses, unde pars affecta sive fuerit caput, sive manus, sive digiti, sive ge-
nua, titubant atque tremunt.

§. V. *Paresis* vulgo inter Medicos a Paralyfi distingvitur, dum per
illam mitiorem Paralyfin intelligunt, quando nimirum in affecta parte adhuc
aliqualis & motus & sensus gradus præsto est: specialissime vero per *Paresin*
medici intelligunt illam Paralyfin, quæ prægressam multam colicam, aut af-
fectus arthriticos aut scorbuticos, cum multis cruciatibus & contumacibus
gradibus progressos, sequitur: interim sunt etiam quidam ex veteribus, qui
consensum apoplexiæ, Paraplegiæ, Paresios & Paralyseos bene agnoscunt,
siquidem singuli hi affectus generice in defectu motus vitalis consistunt.

§. VI. Et hi gradus defectuum circa exercitium motuum vitalium,
habent perinde singulares suas causas, quæ juxta vulgarem Pathologiam ob-
structio nervorum, aut denegatus spirituum influxus per nervos intrapartem
affectam esse fertur: sed cum hæc sententia nimis obscura & confusa sit, pro-
inde etiam sterilibus fundamentis & opinionibus nitatur, neque pro ulla rati-
onabili & solida demonstratione suppeditanda satisfaciat, ita merito a tali tra-
ditione abstineo.

§. VII. Illud vero brevibus indico, quod motuum vitalium princi-
pium sit natura; hæc uti ad certum salutarem scopum hos motus applicat, ex-
ercet & dirigit, ita etiam si in tali scopo qualitercunque graviter perturbatur
atque offenditur, eadem ab hoc motuum vitalium exercitio abstinere & ces-
sare potest; tanto magis vero, si iam per adultiorem ætatem & ob prægres-
sas tam animi quam corporis multas enervationes ad qualecunque alacritatis
suæ decrementum propendet.

§. VIII.

§. VIII. Si itaque anima vel repente in moralibus suis operationibus perturbatur, quod per repentinas patheticas commotiones contingit, tunc evenit, ut eadem sub tali confusione repente vel in totalem vel partialem motum & sensuum amissionem incidat, vel si animæ sensus graviter & repente in aliqua parte offenditur, accidit, ut pro hoc extremo doloris gradu fugiendo & excutiendo eadem repente motum in illa parte deferat, unde puncturæ & læsiones partium tendinosarum & nervosarum ad Paralyfin contribuunt; quemadmodum illæ singulares circumstantiæ hoc loco inculcandæ sunt, quomodo interdum natura in talem defectum delabatur, quando eadem repente & contra omnem assensum & consensum cum remediis narcoticis obruta & stupefacta fuit, aut quando substantiæ quædam virulentæ, perniciosæ & internum sensum extreme afficientes ingeltæ fuerunt, ob quarum extremam aversionem in membro quodam reliqui corporis vitalis activitas deseritur.

§. IX. Evenit etiam proinde, ut natura particulares tales motuum desertiones committat, si aliquandiu cum extraordinariis viribus, molestiis & difficultatibus, certos scopos cum frustraneo conamine prosecuta est; quæ propterea ex fastidio & aversione motus in quadam parte subducit, sicuti Paralysis diuturnos prægressos affectus Arthriticos, Scorbuticos, colicos male tractatos, hypochondiacos &c. sequitur: quo loco illa circumstantia minime oblivioni tradenda est, quomodo interdum diuturna & operosa molimina, emotionibus & promotionibus sanguinis destinata, multis & arduis difficultatibus exposita, aut plane malis medicationibus offensa, in Paralyticum statum desinant; quemadmodum interdum vel mala regimina vel prava medicamina in fonticis affectibus adhibita, ad talem eventum disposuisse observantur.

§. X. Quando etiam diversas partes teneras, qualescunque perniciosæ & sensum imprimis valde afficientes materiæ invadunt, tunc exinde etiam Paralysis ortum trahere solet, ubi scabies retropulsa, variolæ malignæ, & corrosiva remedia ad sensibiles partes applicata, & quæ similis conditionis causæ sunt, ad Paralyfin contribuunt, ita ut communiter natura culpanda sit, circa talem evidentem motuum vitalium amissionem.

§. XI. Sicut vero imprimis in tali defectivo vitio maxime tonicus motus langvet & deest, ita simul omnes illi connexi effectus, qui de hoc motu participant, deficiunt: ob id promptus tempestivus & sufficiens transitus & reditus sanguinis per affectas partes, cessat, & contra ob flaccescentiam earundem, sanguis suspectas intumescencias & metus coagulationis atque proximæ putridæ corruptionis inducit & incutit, siquidem sub tali vitalium motuum præsentaneo langvore plenario defectu, unà in mentis & rationis alacritate lan-

gvor & debilitas concurrat, præter reliquarum functionum qualemunque irregularitatem & perturbatum successum, reliquis particularibus motuum defectibus sese conjungentem; imprimis vero adhuc notandum est, quomodo in lingvæ paralyfi communiter anima in stuporem quendam incidat, dum in tali parte quam alias pro rationis usibus adhibet, delinquit, ut eo ipso tantillum integritatis in ratione, per modum compassionis, amittat, qualis hebetudo in ratione communiter continuat.

CAPUT III.

DE

CATARRHO SUFFOCATIVO.

§. I.

AD morbos, qui motuum necessariorum vitalium defectu nituntur, refero porro ominosum illum Catarrhum, qui a funesto suo eventu Suffocativus vocatur, siquidem hæc suffocatio omnino deficienti motui, ad respirationem pertinenti, adscribenda est; dum ob absolutam impotentiam movendi pectus illa interceptio progressus sanguinis, ex uno cordis thalamo in alterum, oritur.

§. II. Quantum experientia medica hæcenus significavit, affectus hic in talibus ætatibus, subjectis & temperamentis deprehensus fuit, quæ partim catarrhalibus affectibus magis exponuntur, partim in decremento generica activitatis consistunt, sicuti homines de phlegmatico temperamento prædominanter participantes, adeoque segnioris & torpidioris activitatis in hunc affectum propendent.

Conf. Stahl's disp. de Affectibus pectoris. de Morbis Senum.

§. III. Sequitur hic Catarrhus ut plurimum prægressos frequentes, diuturnos contumaces atque difficiles pectoris affectus simpliciores catarrhales, cum multo & refractario infarctu conjunctos; quemadmodum hæc suspecta pulmonum oppletio eo magis sub hoc affectu suffocativo augebitur: proinde etiam facilius esse observatur in subjectis angustioris atque arctioris pectoris, aut succulentioris & habitioris corporis, nec non quando in prægressis pectoris morbis multæ, diversæ & perversæ medicationes adhibitæ fuerant.

§. IV. Excipit itaque hic periculosus Catarrhus præcedentes pectoris afflictiones, cum simultanea invasione, & extrema respirandi difficultate, ita ut mox metus presentaneæ suffocationis insit, adest multa virium dejectio, animi angustia & diffidens abjectio, qui status intra paucum tempus excurret vel in bonum

bonum vel in malum eventum & si patientes qualitercunque junioris & non decrepitæ ætatis fuerint, febrilis quædam commotio supervenit; licet in infantibus, quos talis calamitas corripit, ut plurimum æstus insolitus concurret: interim juniores homines, excepta tamen tenera infantia ætate, paulo facilius mortis periculum superant, quam valde adulti; neque tamen illi adeo immunes sunt, quin alia occasione idem affectus acerbius recurrat.

§. V. Non quidem placet in succinctis talibus thesibus longum historicum conspectum suppeditare, quem ad peculiarem illustrationem reservo, unde circa causalem præsentis morbi deductionem indico, quod primaria causa sit amissio toni in illis partibus musculosis, quæ ad respirationem præstandam pertinent, aut Paralysis thoracis, ut propterea patientes, non possint, licet velint, pectus expandere & aperire, i. e. active respirare, unde ob defectum necessariæ expansionis pulmonum sanguinis circuitus per pulmones sufflamatur & propterea suffocatio inducitur.

§. VI. Ad hanc amissionem motus in pectore contribuunt illi morbi, qui antehac diu & graviter pectus detinuerunt, ubi minime excludimus tales affectus, qui cum motibus hæmorrhagicis, pectus in consensum trahentibus, conspirant, sicuti Hæmorrhoidum repentinæ suppressiones ansam præbuerunt ad præfestinatas & contumaces congestiones sanguinis ad pectus atque ad supervenientes tales motuum cessationes in pectore, quæ tanquam in altero extremo perturbatum œconomia animalis statum contestantur.

§. VII. Dum itaque natura per tales affectus diu in pectore afflicta fuit, subinde etiam difficiles & operosas commotiones cum pectore exercuit, nec non multis contrariis medicationibus in tali calamitate oppressa fuit, merum sane esse haud potest, cur eadem denique ex aliquo tædio motus suos in pectore continuandas amittat & omittat; quale quid etiam fieri observatur, quando eadem natura ad repentinæ translationes humorum & motuum intra pectus seducitur, ex quibus non nisi gravia & præcocia damna metuenda sunt, ut propterea tantis angustiis obruta illa natura, ex perturbatione & confusione quadam, motus in pectore desinat: quo respectu œdemata repente retropulsa, ulcera diuturna repente exsiccata, Podagra in adultioribus impetuosè repressa, scabies diuturna simul & semel retroacta &c. ad suffocativum catarrhum contribuunt; sicuti repentinæ pectoris invasiones cum valde perniciosis materiis, mox ita afficere & urgere possunt sensibilem naturam, quo in altero extremo motus in pectore amittat, sicut in aliis subjectis eosdem auget & intendit.

CAPUT IV.

DE

LIPOTHYMIA ET SYNCOPE.

§. I.

ORdo me ducit, quo utrorumque horum transitoriorum motuum vitalium defectuum mentionem faciam, qui gradu tantum differunt, quorum posterior gravior & periculosior est, sed eo ipso etiam infrequentior, prior vero communior, attamen etiam levior; siquidem in genere denotant deliquium in animo, quoad rationem & sensus, in corpore vero, quoad functiones vitales, ita ut vires una evanescant, quæ jactura virium in Syncope totalis & simultanea est, quemadmodum etiam reliquum deliquium & profundius & longius existit.

§. II. Occurrunt hi affectus, vel in subjectis sensibilibus & immorrigera, atque immoderata adverforum objectorum apprehensione & æstimatione facile excedentibus, vel in gravibus, repentinis & inopinatis animi & corporis alterationibus, sicuti foeminis frequentiores esse deprehenduntur: deinde Lipothymia citius transit, sed etiam facilius pro recurrentibus causis & occasionibus revertitur: de Syncope contra constat, quomodo aliquando in eventus funestos excurrerit.

§. III. In hisce affectibus præcurrit communiter insolita quædam mollities animi & præcordiorum, una cum angustia quadam & frigidi sudoris eruptione superveniente, vires repente langvent, tremunt & titubant membra, oculi obscurantur, impallescit facies, concidunt oculi, acuminantur nares, obscurantur reliqui sensus, respiratio fit levis, pulsus debilis, tepet superficies corporis, imo friget, evanescit denique & ratio & sensus, ita ut subjecta placide quasi obdormiscant, donec in Lipothymia post breve, in syncope vero post longius temporis spatium subjecta ad se redeant; interea in posteriori affectu pulsus & respiratio ferme penitus aboliuntur, ita ut accurata attentione opus sit, circa horum signorum explorationem: de reliquo aliquando syncope correpti & detenti homines pro mortuis habiti & tractati fuerunt.

§. IV. Actus rationis & exercitium motuum vitalium animæ humanæ competit, si itaque ratio, sensus & motus vitales evanescunt, ipsa illa anima in culpa est, quæ ob certas causas sive morales sive vitales tam repente ab hisce functionibus abstrahit: sunt vero ejusmodi causæ ita comparatæ, quo animam sentientem & æstimantem minus præparatam repente obruant, ut ipsa inops consiliorum capeffendorum in repentinam talem motuum moralium & vitalium desertionem incidat, & tam diu sensum atque reliquarum functionum exerciti-

unde suo corpore abstrahat atque subducat, ne adversum objectum vel ideale, vel corporale percipiat, donec post aliquam moram sese in tantum colligit, ut ad pristinas functiones morales & vitales revertatur.

§. V. Quapropter ad tales affectus contribuit repentinus terror, aut anxia & cum terrore conjuncta repræsentatio, nec non subitanea quædam alteratio, aut inconsueta mutatio, atque offensio motuum, ordinum & functionum vitalium, sicuti in multis subjectis animi deliquium, missiones sanguinis, subitaneas mutationes caloris cum frigore, aut nimias ciborum ingurgitationes, copiosas flatuum retentiones excipit, aut prout Lipothymia teneris & sensibilibus gravidis fœminis, perquam familiaris esse, indies observatur, ubi sub gestatione fœtus in utero non exiguæ alterationes in interna œconomia vitali succedunt: quid quod valde notum est, quomodo possit prodigas sanguinis profusiones, tale deliquium oriatur, quod frustra in hoc possu defectui spirituum aut spiritualcentiæ sanguinis adscribitur, cum potius repentina animæ consternatio & angustia, de amissione, & penuria sanguinis in culpa sit.

§. VI. Similiter aliæ subtiles occultæ & specialissimæ interdum causæ ad hos affectus disponunt, inter quas referendæ sunt communicationes miasmatum malignorum in corpus sani hominis, repentinæ internæ stases & obstructions, Polypi cordis, & quidquid alias repentinum metum & periculum mortis in corpore incutit, prout nonnunquam tales occulti morbi in Historia practica, conspiciuntur, qui non modo cum tali affectu inchoant, sed & decurrunt.

CAPUT V.

DE

MARASMO SENILI.

§. I.

Hisce affectibus, qui motuum vitio defectivo nituntur, annumero adhuc Marasimum sive tabem & marcorem senilem, licet in præcedentibus diversorum affectuum memoria occurrerit, qui contabescentiam corporis secum inferunt: hoc vero loco sermo instituendus erit, de Senum Tabe, quæ præcipue cum senum generali residua activitate, nec non cum speciali senilium affectuum serie convenit.

§. II. Prodit sese hic affectus cum visibilibus phænomenis, quando videlicet senes, qui diu vitam transegerunt & multas animi & corporis afflictiones experti sunt, ad extremum usque emarcescunt, una cum totali virium prostratione, cutis corrugatione, caloris evanescentia, animi summo torpore, propensione

in somnolentiam, & concurrente interdum affectu comatoso, nec non extreme langvente appetitu & reliquo vigore qualicunque ad vitam necessario, quidem in omnibus membris internis & externis extrema talis imbecillitas adest, ut exinde evidens decrementum omnium motuum aperte sese manifestet.

§. III. Hujus Marasmi in senibus occurrentis ratio præcipua hæret in activitatis moralis & vitalis plenaria amissione & abolitione, qua anima corporis & vitæ suæ pertæsa sese nunc rigoroſe ab officiis suis, quæ hætenus in hoc suo ergaſtulo exercuit subducit, præprimis quando in moralibus per multas afflictiones & in vitalibus per multas ægrotationes, defatigata fuit, unde successive morales, animales & vitales operationes deferit & ad placidam quietem atque mortem sese præparat atque componit.

§. IV. Ex eo itaque non in corpore hæret necessitas quædam materialis, quo vires & reliquæ alacritates & activitates labascant, licet etiam labes quædam & ulceratio, quæ alias contabescentiæ causa esse & fieri solet, præsens sit: propterea etiam hic senilis Marasmus immedicabile malum evadit, dum etiam artificiorum adinivulorum oblationem eadem natura non attendit aut observat, neque eidem obtemperat.

CAPUT VI.

DE

M O R T E.

§. I.

Omnium calamitatum clausula est Mors, tanquam absolutus omnium motuum exitus atque defectus, qui tunc excipit, quando corpus ultro conservari non potest, aut quando anima in suo corpore ita extreme & repente perturbatur, ut etiam velociter corpus suum deserat & ad functiones suas redire nesciat & renuat.

§. II. Licet inter eruditos diversæ mortis definitiones occurrant, & inter illas etiam hæc, quod mors sit separatio animæ a corpore, haud tamen hæc & reliquæ, medico sensui satisfaciunt, siquidem juxta medicas rationes & considerationes, Mors nihil aliud est, quam mixtionis animalis destructio & quicquid repente ad hanc corruptionem disponit, illud morti repente introducendæ, aptum est.

§. III. Sicut itaque per motus vitales, maxime vero per effectus se- & excretorios, vita impetratur, ita per absolutam motuum atque effectuum horum privationem, interceptionem & abolitionem Mors causatur & promovetur, unde corruptio mixtionis & imotuum vitalium totalis & constans abolitio, sunt insepara-

parabilia connexa, ita ut per corruptionem mixtionis quæ in statu vitalitatis adhuc integra fuit mors formaliter occurrat.

Conf. Stahlii Disp. de Mortis Theoria.

§. IV. Mori per divinam legem necesse est, attamen ob physicam aliquam rationem absolute mori non cogitur homo, quod ita intelligendum est, quod ratio physica reddi non possit, cur homines moriantur; uti de hac consideratione in fundamentis pathologiæ hujus actum fuit; siquidem semper quæstio continuari potest, cur enervantur spiritus, cur debilitantur vires, cur depravantur succi & humores, cur obrigescit corpus, cur infirmantur functiones vitales &c. ex quo propterea liquet, quod alia causa sit, quam physica, cur homines moriantur, qualis non alia est, nisi activitatis naturæ vel mala applicatio vel decrementum, vel impotentia resistendi imminuentibus periculis, licet eadem per multum tempus corpus suum ab interitu præservaverit.

§. V. Inter alias ætates facilius morti subjiciuntur infantes teneri & sensibiles, nec non langventes senes, licet propterea reliqua ætas non exempta sit; cum corpus perpetuo corruptibile existat, proinde etiam facilius mors obrueretur, quo magis externæ & internæ causæ corruptibilitatem corporis adeo commovent, quo in corruptionem properet.

§. VI. Morte appropinquante variæ alterationes in homine contingunt, quæ sese in actionibus moralibus, sensualibus & reliquis vitalibus functionibus manifestant, uti denique multi, imprimis juniores homines, cum convulsivis motibus expirant, adultiores vero cum soporosis affectibus e vita discedunt.

§. VII. Et licet anima morte jam ingruente operationes suas deserat, tamen non æque pro vero asseri & asseverari potest, quod eadem ita repente corpus suum essentialiter deserat, cum eandem nihil amplius urgeat & detineat quandoque corpus hoc, quod non amplius pro suo agnoscit, deserit, ex quo etiam elucescit, quod Cor non sit ultimum moriens, sicut etiam non est primum movens, nisi ex nudo sensu & crassa quadam perceptione, ita concludere lubeat.

§. VIII. Quemadmodum itaque juxta principiorum, pro corpore animali necessariorum, mixtio, & causarum atque materialium, mixtionem hanc laudentium, conveniens remotio, non modo initium, sed & complementum vitæ animalis efficit, ita contra horum principiorum dissolutio & extrema divulsio atque omnium functionum vitalium plenaria & perpetua privatio mors est, in quantum mox corruptio illa supervenit, sive
vitæ animalis

F I N I S.

Errata Typographica potiora, quæ in cursoria perlustratione primarum Physiologiæ & Pathologiæ plagularum occurrerunt: pag. 8. th. 69. l. 3. leg. connexa. p. 25. th. 157. l. 3. leg. hæ ipsi acceptæ aut adversæ sunt. p. 34. th. 52. l. 1. leg. hæc assertio. p. 35. th. 59. l. 1. leg. duplicatam. p. 37. th. 75. l. 1. leg. A tempore conceptionis. p. 110. th. 25. l. 2. leg. παθῶν. p. 132. th. 5. l. 3. leg. iniquationes. p. 136. th. 9. l. 6. leg. incidit. p. 140. th. 33. l. 3. leg. à jacitura. p. 145. th. 6. l. 2. leg. imminutionem. p. 150. th. 9. l. 3. leg. varias. th. 10. l. 1. leg. fangvis. th. 12. l. 2. leg. absolvuntur. p. 152. th. 4. l. 7. leg. accusatur. Reliqua b. c. d. in futurum annotabimus.